

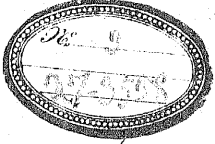
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30

2 400 40 **Salva** MADE IN SPAIN

R. 8127

Del Collegio de La Compañia de Jesus de Granada

Library stamp with fields:
No. 4
A
96
Tabla
45

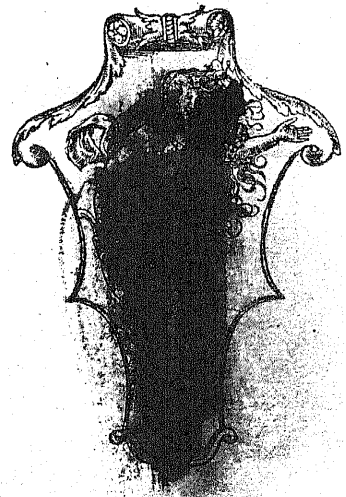
B. a. 3. 18.

ISYCHII PRESBY.

TERI HIEROSOLYMOREVM, IN LEVI-
TICVM LIBRI SEPTEM.

INVENIES, OPTIME LECTOR, INTERPRETATIO-
nem istam Isychij sic temperatam, ut quum vulgatae additioni Hierony-
miana omnia conveniant, identidem tamen LXX. testimonijs utatur,
ut translationes utraeq; inter se commixtae (id quod non fuit, nisi do-
ctissimi simul & diligentissimi interpretis) planius faciant,
quod alterutra consequi nullo pacto poterat. Frue-
re ergo hoc nostro munere recens à situ
eruto, & Vale.

Cum gratia & privilegio Caesareo.

De Rectoris del P. M. de la escritura

ORNATISSIMO VI.

RO DOMINO MATHIAE A SARACASTRO,
OFFICIALI TREVERENSI, IOAN-
NES SICHARDVS, S.

VM tu istic excribendis, ego uero hic excudendis libris, pro se uterq; nostrū strenue operā nauat, ornatissime uir, nescio an nos gratia, nō dico iam digna, sed ulla sequatur. Ad me quū hoc parū attinet, qui hoc mihi duco lucrū uigiliarum mearū abundē magnum, si aliqua modo parte nostri seculi hominibus profuero: id tamen quod ingenij dotibus, quæ scio quā mihī sint exiguæ, haudquāq; sumpserim, sed quum nihil nō tento, ne quidē rei familiari satis consulens, ut à situ, quo erant occu pati foedissime, optimi quicq; autores asserantur, ut sint uel posteris, postea quā de ijs, qui nunc uiuunt, propemodū desperatū est, animi erga hoc seculum bene affecti testes. Quod equidem non possum non incredibili amore prosequi, præsertim quū eiusmodi nunc passim uideā exoriri ingenia, quæ si ueteribus illis, quibus iure quodā præiudicij summa tribuimus, pergas cōferre, in omnibus paria, in nōnullis etiā superiora facile iudicabis. Quam tamen laudem ut diutius ueri possimus, dubium faciunt quorundam mores, qui ueterem rursus, & quam necdū satis dedidicimus, malunt accersere barbariem, quā ad eam nos frugem peruenire, ad quam tot præclari nostræ tempestatis uiri cohortantur, atque ueluti classico quodam animant. De suis enim nōnullis, utar leuissimo uerbo, quid dicam? qui in hoc toto, ut sic dixerim, pectore incumbunt, ut literarum dignitatem apud uulgū nō modo nō eleuent, sed & eas penitus conentur è manibus extorquere, ne sit, opinor, quo ueluti Indice & eorū infantiā & flagitia deprehēdamus. Hi quamuis me mihī cōstantem, poterant tamen à sententiā, qua per omnia statui ueterum, atque adeo ætate obsoletorum causam suscipere, depellere: Eoq; magis, quod hæc qui sibi uindicant apud plebem, ad quam uidemus, nescio quanto nostro bono, relabi iam summam rerum omnium, in maximo sint precio: ut his non acquieuisse, nihil sit propemodum aliud, quā in se ueluti examina promiscuæ plebis concitasse. Poterant, inquam, istis nōs moribus uel inuitos ab instituto nostro depellere, nisi magis spectandum nobis iudicaremus, quid de nobis essent sensuri, qui tum forte sunt futuri, ubi fatalis illa rerū omnijū permixtio resederit: ut sit hæc uel unica causa cur nostri nos incepti pœnitere minime debeat. Ingrati sunt nunc plurimi, ne dicā aperte iniqui, quid tum postea erunt fortasse nec ita multo post, qui se accepisse fateantur à te beneficium, idq; eiusmodi quod cum ipsa etiā immortalitate cōferri cupiant: eoq; nomine demortui tui animam non secus sunt amplexuri.

atque eius olim Romani nostri, qui unus cunctando restituerat rem. Interim autem, quod unum maxime licet, bonis nos nostris domi plaudentes gaudeamus, etiam sine rivalibus, si quidem ita uisum fuerit, & hoc se quisque nostrum solidiorem putet ab ipsa posteritate initurum gratiam, quo plura extent a nobis erga hoc seculum monimenta; quibus si nihil aliud, hoc saltem assequamur, ut bene uoluisse posteris uideamur. Ea in re quid tu praestes uideo, unus enim quum tu sis omnium quos nouerim in omni ueterum scripto eruendo longe diligentissimus, dignus uisus es cuius auspicio ISYCHIVS hic noster, quem nunc primum e tenebris proferimus, in manus hominum ueniat; in quo emendando quam sit a me sudatum, malo tute ipse tecum cogites, quam ut a me arrogantius dicatur. Primum enim difficile fuit, propter dictionis genus quoddam insuetum, atque affectatius, ita se gerere, ut orationis filium, aliquanto a communi dicendi consuetudine abhorrens, custodi res genuinum, & lectu nihilo minus exhiberes dignum. Deinde propter exemplaria, quorum unum nobis LAVRISSA, uetus quidem illud, sed portentose corruptum suppeditaui. Alterum beneficio clarissimi uiri Vuerinheri Vuolsimii ex bibliotheca Argentoratensi nacti sumus, tam arrosum, tam mutilum, ut plane non fuerit nobis usui futurum, nisi quaedam farsissemus ex codice Laurissano. In utroque autem non minus fuit nobis negocij in corrigenda scriptoris inscitia, quam in autore ipso expoliendo: praeterque enim quod uideas sua scriptoribus diuersitate, eamque non minore ipsis autorum ingenijs, quaedam offendes tam anxie corrupta, ut non nisi studio deprauata uideri possint: Dum uidelicet pro se quisque peculiarem quandam ductum literarum rationem excogitat, & compendijs infelicibus studens, aut praepostere uenusta tem aliquam aucupans, seriem uerborum, quae est eius inscitia, aut confundit, aut diuortijs quibusdam temere intersecat: hoc agens, ut quantumlibet docti cogantur tamen insistere, dum uidelicet suis orationem interuallis digerunt. De Isychio uero ipso haec ausim uel iuratus affirmare, nihil iam multis annis prodixisse, etiam eorum qui rei Theologicae principes sint, cui non possit iure suo conferri, tum propter incredibilem huius rei, quam tractat, cognitionem, & ingenij acumen, tum quod Veteris instrumenti testimonia, quod uel solum mihi qualibet laude uideatur dignum, ex euangelijs ita tractat, ut nullus alius accommodatius, aut gratia maiore. Praeter ea uero, quae nunc donamus publico, in Ezechielem prophetam commentatus est, quem admodum ipse de se proficitur, & in Epistolam ad Hebraeos, cuius testimonij subinde D. Thomas utitur: quae si omnia extarent, nescio an non fuerit ille laturus praeter omnibus, quos hodie in numero Theologorum esse uidemus, primas. Vale Basileae, Anno M. D. XXVII. mense Martio.

Vuerinherus Vuolsimius.

ISYCHII

LIBRORVM SEPTEM IN LEUITICVM INDEX,

Aaron arca uel montanus interpretatur, 13. C
 Aaron Christi & ecclesiae personam gerit, 56. D
 Aarō arca interpretat. 8. D
 Aaron, & filij eius lucernam accendunt, 145. D
 Aaron pro seipso oret, quomodo intelligatur, 52. A
 Aaroni dicuntur humilia, 69. C
 Aaronem cum filijs suis coniungit, 50. D
 Aaronem ingredi sanctuarium, 94. D
 Aaroni litera tanquam inferiori credita est, 69. C
 Aaronis filij qui dicuntur, 28. B
 Abominations immunda, 25. C
 Abominationem fugere, 105. B
 Abraham hospitalitatis exemplum est, 151. C
 Abraham obseruationum sabbatorum princeps, 110. A
 Abraham pater gentium, 13. D
 Abstinentum non semper a uino, 55. B
 Abstineri ab omni sanguine, 41. A, & 103. B
 Accedendum ad sancta cum metu, 131. A
 Accedere ad nullum mortuum quid, 127. C
 Accepta uestra, 110. D
 Accipitres mansuescunt, 60. C
 Accipitres potentes sunt, 60. C
 Accusantes ferias, 67. D
 Adami transgressio deriuauit in quaedam animalia immunditiam, 57. D
 Adaperire uulua, 177. D
 Adeps per se offertur deo, 16. A
 Adeps belluinam hominum partem significat, 10. A
 Adipem supra ligna ponere, 10. A
 Adipe utamur ad multos usus, 40. D
 Adipem diuidi a secore, 9. D
 Adipem non comedere, 40. C
 Adiectionis uerbum, 116. C
 Adius pertinere sacerdotum, 176. D

Adoptio ex uocatione, 141. A
 Ad possessionem pristina reuertit, 151. C
 Aduena Aegypti, 118. C
 Aduena qui, 150. B, 108. D, 111. A, & 158. A
 Aduena humaniter tractandi, 118. A
 Aduena LXX, profelyti adunt, ibid. B
 Adulterium, cum serua habuisssem, non putabatur commissum, 115. A
 Adulterium quoddam mysticum est, 120. D
 Adulteri Iudaei, 120. D
 Adulterium intelligibile sensibili peius, 120. D
 Adulterium quare morte puniendum, 120. C
 Adulterium in libera desponsata tantum fit, 115. A
 Aegyptus tenebrae, uel obscuritas interpretatur, 118. C
 Aegyptus fugere, 105. A
 Aegyptus quid significet in scriptura, 65. B
 Aegyptus contenebratio interpretatur, 65. B, & 136. B
 Aegyptus, praesens mundus, 136. B
 Aegyptius homo in Esaiā qui, 155. B
 Aegyptus qui dicitur, 18. A
 Aestus concupiscentias significat, 95. C
 Aetas uegetior intra annum uicesimum & sexagesimum, 172. A
 Aetatum distinctio in Mattheo, 116. B
 Affinitatis & cognationis gradus, 105. C
 Afflictiones quare submittantur, 83. A
 Affligere emptum in labore, 162. A
 A gentibus sumus separati, si melius conuerseremur, 123. C
 Ager lex recte intelligitur, 150. A
 Ager possessionis, 178. D
 Ager, scriptura est, 175. D
 Agrum serere, 150. A
 Agrum locationum possidere, 177. A
 Agrum uario semine serere, 114. C
 Agnum & agnam immolare, 80. D
 Agnum anniculum immolare. Ibidem
 Agni immolatio, memoria est Christi, 138. D
 Agnum anniculum offerunt foeminae post dies purificationis, 67. B

Agnum pœnitentes immolant, id est benignitatem. 82. B
Agnos offerre. 139. D
Agni & hæc di unius generis sunt. 18. A
Alba cicatrix transgressio legis. 76. B
Albor subobscurus ignorantia est legis. 76. B
Albugo oculorum. 129. A
Alexander Aeriarius ille in Paulo, adulter erat. 121. A
Aliena docentes puniuntur intelligibilibus igne. 53. B
Aliena docentes, & adulterantes scripturas, recte repelluntur. 54. C
Alienis peccatis cõmunicare. 40. B
Alienigenas nos facimus uoluntate. 131. D
Alienigena, q̄ à lege dei abhorret. 131. C
Allegorijs utendū esse, docet ipse Christus. 3. A
Allegoria quando necessaria. 3. A
Alõge qui sint in Paulo ad Ephe. 97. D
Altare holocausti corpus Christi. 48. D
Altare holocaustorum ubi. 10. D
Altare ascendere. 81. C
Altare ad Aquilonem. 11. A
Altare carnem Christi significat. 9. A
Altare corpus domini significat. 21. B
Altera dies sabbati. 139. B
Alterna onera portare. 154. D.
Altera querens quam sit fas scire ab homine, excidit à ueritate. 32. D
Amicorum bonis gaudendum, perinde ut nostris. 114. A
Amodo quid sit. Matthæi xxvi. 21. A
Anagoge necessaria in sacris. 2. D
Anagoge Iudæis incognita fuit. 141. D
Anathemate à quorundã amicis prohibemur. 178. C
Anathematismus. 178. C
Angelus in Exodo filium dei figurat. 165. A
Animam hominis percutit docēs impietatem aliquam. 148. D
Anima nonnunquam hominem significat. 12. A. & 89. D
Anima nonnunquam Gentilem significat. 12. C

Anima lepra laborat declinans ad uoluptates. 72. B
Anima pro animali homine. 148. D
Anima omnis hominis, dei est sponsa & ecclesia. 128. A
Anima nobis tanquam unigenita filia. 117. C
Anima Christi Iudæos abominabitur. 169. A
Annua memoria mortuorum. 111. C
Animal nullū natura immundum. 62. D
Animalia maximam fortitudinem in uingibus habent. 58. A
Animalia quaedam uirtutum symbola. 100. C
Animalia immunda quæ sint. 65. C
Animalis homo in Paulo quis. 9. D
Animalis homo q̄s accipi debeat. 41. A
Annicula omnia perfectiora. 80. D
Annus quintus. 116. C
Annus quartus. 116. B
Annus remissionis erit tempore futurū iudicij. 151. D
Annorum numero prudentia intelligitur. 172. B
Apelles Alexandrinus in Paulo. 161. A
Apostoli sacerdotium à Christo sortiti. 100. D
Apostoli circumciserant. 157. C
Apostoli secundum legem filiorū Israël uiuebant. 157. C
Apostoli panes doctrinæ dicunt. 48. C
Apostolorum doctrina, quod ad claritatem atinet, præferenda est prophetica. 48. C
Apostolante pentecostes diem non docuerunt. 50. C. 51. A
Apostolorū doctrinæ qua in re differant à doctrinis Christi. 43. C
Apostolorum discipulis tantū est quantum ipsis apostolis permissum. 157. B
Apostoli maiora signa fecerunt quam Christus. 114. A
Apostolis in superiori loco sedentibus, quid uoluerit Lucas, dum dicit apparuisse linguas igneas. 52. D
Aqua quamobrem non pollutur. 63. D
Aqua diluere uestimenta. 72. A
Aquam

Aquam fundere super aliquem. 64. C
Aquila deum aliquādo significat. 60. D
Aquilarum genera fugienda. 60. A
Aquila rapaces significant. 60. A
Aquilo. 11. A
Arborum pulchri fructus qui. 144. A
Arbor Sabech. 28. D
Arca Noë ex lignis Cedrinis. 79. C
Aries figuram Christi gerit. 28. D
Aries ducatum præbet ouibus. 47. B
Aries in uirgulto Sabech, figuram Christi ferebat. 157. A
Aries antistites ecclesiæ significat. 96. A
Aries in uepribus. 95. A
Aries dux ouium, Christi significat. 95. A
Arietem offerre. 28. D
Arietum sacrificium. 140. A
Armum offerre. 41. D
Asinus gentium conuersationem significat. 58. B
Aspectus obscurior, dubia peccati suspicio est. 72. A
Aspectus mentem quæ delinquit, significat. 71. D
Auspicia quæ intelligenda sint. 116. D
Aliterunt reges terræ, quid intellexerit Dauid psalmo secundo. 23. A
Atrium tabernaculi ecclesia. 35. A
Attenuari fratrem quid sit. 158. A
Auaritia idololatriæ est species. 162. C
A uespere usq̄ ad uesperum. 142. A
Aues rapaces. 60. B
Aues, iustiores significant. 41. A
Aues offerunt qui contemplatiuum uitæ agunt. 11. B
Aues quadrupes abominabiles. 61. A
Aues immunda, uitia quædam hominū significant. 60. A
Auem capere in uenatu. 104. A
Auū oblatio p̄fectioribus cõuenit. 11. B
Αὐγασμα. 69. D. & 71. A
Auguria ab aibus noia habent. 116. D
Auguria quæ. Ibidem
Augurium idololatriæ species. 91. D
Aurem amputatam esse. 154. B
Aures ungere. 48. A
Azum doctrina pura. 13. D
Azymi panes. 38. B

Babylonicæ captiuitatis finis. 72. C
Baptisma imaginē gerit passionis Christi. 46. D
Baptismus impatiens est circuncisionis. 107. A
Baptismus paruulorum. 35. C. & 90. A
Baptismus nullus secundus. 80. B
Baptismus & pœnitentia inter se confines. 55. B
Baptismus & pœnitentia, anni sunt remissionis. 176. A
Baptismus hominem renouat. 95. C
Baptismi perfectio. 81. A
Barbæ præfegmina Apollini consecrabant. 116. D
Barba discerniculū est sexus. 80. B
Barbam radere. 117. B
Barnabas. 180. A
Beatitudinis futuræ quidã in hac uita gustum capiunt. 142. C
Bella oriunt̄ ex concupiscentijs. 164. A
Benedictio è celo proferatur. 53. A
Benedictio patris, est filius. 153. C
Benedictionē non tam presbyteri quam oēs Christiani donare possunt. 35. B
Bestiæ agri. 150. C
Bestiæ agri sunt dæmones. 167. B
Bis separare à tabernaculo. 72. C
Blasphemia. 56. C
Blasphemia ab omnibus uindictandæ sunt. 149. C
Blasphemia quæ sit à uolente, nunquam remittetur. 148. A
Blasphemus extra castra expellitur. 147. D
Blasphemant qui gradus in diuinitate exquirunt. 147. D
Blasphemum esse ex iudustria, est dicere contra spiritū sanctū. 148. A
Blasphemi, qui altius quædam mysteria rimantur. 55. C
Bos operatorem iustitiæ, & legis significat. 3. A. 7. B. & 16. C
Bos & ouis Iudæorū sunt munera. 6. D
Boues & oues hominem designant, qui ab alijs trahit, ad bene uel male agendum. 6. D
Brachium dei. 41. D

Brachium uirtutum operationem significat. 55. D
 Brachium dextrum, uirtutis est actio, 42. A
 Brachium domini, filius est, 101. B
 Bruchus, 61. C
 Buccellæ, 34. A
 Byssus terram significat, 45. A
 C
 Cæci sole offenduntur, 96. B
 Cæci qui, 128. C
 Cæci & surdi inobedientes dicuntur, 112. D
 Cæco ostendiculum ponere, 112. C
 Cæcum non offerri altari, 133. D
 Cæcum prouehere quid sit, 125. C
 Cœnæ dominicæ celebratio in nocte, 135. D. & 137. B
 Caluaster deterior est caluo, 76. D
 Caluus pro simplici accipitur, 76. C
 Calumniæ, mendaciæ species, 111. D
 Calumniæ & uis inter se confines, 112. B
 Cameleon, 62. D
 Camelus superbiam symbolum, 58. B
 Camelus comedunt tumentes fastu, 58. B
 Camelus, phariseorum superbiam significat, 58. D
 Camelus Iudaicæ conuersationis symbolum, 58. B
 Candelabrum in tabernaculo, 145. C
 Candorem humiliorem esse reliqua carne, 71. D
 Canis ad uomitum, 27. A. & 58. D
 Canistrum consummationis, 48. B
 Cantio puerorum in Euangelij, spiritus plena, 68. B
 Canus qui uere debeat accipi, 118. A
 Caper emissarius quare, 97. B
 Capillos non concutere, 117. B
 Capillos defluere, 76. C
 Capillos capitis nostri dinumeratos, quomodo intelligatur, 71. B
 Capillus niger luctum significat, 76. A
 Capilli pro cogitationibus, 117. B
 Capræ oblatio pro peccato fiebat, 23. B
 Capram immolans, lumbum non potest offerre, 18. C

Capras occidi aduersus Aquilonem, 10. D
 Capras, uel hædos, quos designauerit Christus apud Matthæum, 10. C
 Captum à bestijs, 104. C. 40. D
 Caput sacerdotis ungere, 46. C
 Caput non discooperire, 127. B
 Caput & barbam radere, 125. A
 Caput hostiæ, 8. C
 Caput pro mente sumitur, 26. D
 Caput prædicationis euangelicæ est resurrectio mortuorum, 138. C
 Capitis nomen in sacris quale, 75. C
 Caro tua sunt, quid sit, 106. D
 Caro Christi multa nomina sortita est, 20. C
 Caro uisua, 73. A
 Caro Christi cibo fuit apta post passionem, 14. B. & 34. A
 Carnem cum capite incendere, 21. D
 Carnis interitus qualis intelligatur in Paulo ad Corinth. 83. C
 Carnes pro uirtutibus accipiuntur, 39. D
 Carnes cum panibus comedere, 49. C
 Carnes mane Helix sunt à coruis delata, quid significat, 49. D
 Κέρας quid sit, 8. C
 Castitas sanctificationis est mater, 122. B
 Castitas non semper habet locum, 144. A
 Castra ecclesiam significant, 147. C
 Castra ingredi, quæ intelligantur, 80. D
 Cauda amputata, 134. B
 Cedere è possessione, 154. B
 Cedrus non putrefcit, 79. C
 Centenarius numerus, 164. B
 Centum drachmæ, 171. D
 Centum drachmæ decuplatæ, 171. D
 Cerinthus autor fabulæ de anno millenario, 39. D
 Chananaei, 83. D
 Charadrius, 60. C
 χίμαρος quid significet, 23. B
 Chirogyllus, 58. C. 59. A
 Christus omnium pater est, 132. B
 Christus nostra propitiatio, 22. C
 Christus quæ uoluit nos gerere, ipse inchoauit, 48. D

Christus

Christus non est iniustitiæ damnandus, quando parem mercedem operarij omnibus dat, 162. A
 Christus ecclie uerus maritus est, 121. A
 Christus festos dies sacro eloquio celebrabat, 67. D
 Christus caput nostrum esse quomodo intelligatur, 125. A
 Christus omnium uirtutum est exemplar, 173. D
 Christi baptisma quoto anno, 173. D
 Christus iustus est exemplum uitæ, 18. A
 Christus primitiæ conuersionis, 133. A
 Christus ianua est ad uitam æternam, 43. C
 Christus extra portam passus, 22. A
 Christus diuites uere facit, 111. A
 Christus legem impleuit, & deinde Euangelium docuit, 139. D
 Christus rectæ uitæ exemplar, 123. D
 Christus in Iordane lotus, aquas omnes benedixit, 43. D
 Christus secundum carnem ex filijs Israel fuit, 95. D
 Christus in eo quod peccatoribus descendit, sanctus tamen permanet, 127. C
 Christus ex filijs est Aaron, 42. A
 Christus nostra salus, 96. A
 Christus uenit discipulos prædicare ante aduentum spiritus, 50. A. B
 Christus oui comparatur, 45. D
 Christus pauper dicitur propter nos, 140. D
 Christus à nobis quæ sunt possibilis existit, 152. C
 Christus omnia in omnibus operatur, 140. B
 Christus sanctimoniam fuit, & pacis per studiosus ubique, 140. B
 Christus perfectæ sapientiæ est caput, 32. D
 Christus ecclie caput est, 52. D
 Christus mortem, quam nos debeamus, exoluit, 103. C
 Christus primitiæ eorum, quibus mundus est crucifixus, 97. B
 Christus aries est nostri sacrificij, 29. C
 Christus & ungit, & ungitur, 46. A

Christus mediator inter deum, & hominem, 120. D
 Christus dux est perfecte uicetitæ, 47. B
 Christus in tabernaculo habitauit, 145. A
 Christus adueniens, myteria quædam exposuit, 111. C
 Christus digitus dei dictus, 20. C
 Christus in dilectione fraterna est imitandus, 114. A
 Christus sacerdos, sacrificium, & altare dicitur, 21. B
 Christi prædicatione nititur resurrectione mortuorum, 141. B
 Christi deitatem & humanitatem passam asserit Iſychius, 34. A
 Christi imitatio efficacissima ad diluenda peccata, 27. A
 Christi præcepta à terra nos euehant, 132. C
 Christi tunica, 49. A
 Christi, & Apostolorum dogmata inter se optime conueniunt, 43. C
 Christi sacrificium ignouit omnia peccata nobis, 115. D
 Christi multa sunt nomina, 94. A
 Christi caput, diuinitas, 46. B
 Christi humanitas munda, 79. C
 Christi humanitas uisua, 79. C
 Christi opera ab ingratis etiam laudanda sunt, 116. B
 Christi resurrectio quando facta, 152. B
 Christo tota uita offerenda, 143. A
 Christo cur multa nomina sint indita, 20. C
 Christus terrenum hominem adfixit cruci, 44. A
 Christum ad cælum respicere, quid uerit, 53. A
 Christum surrexisse quid sit, 51. A
 Christiani & ipsa peccata, & peccatorum omnium occasiones defugiant, 44. D
 Christiani à Christo dicimur, 43. A
 Christiani cur inter se fratres, 127. A
 Christianis alacriter cum Dauide est certandum, 134. C
 Chytropodes destruitur, si morticinum inciderit, 64. A

Chytropodes eslibani appellatur, 63, D
 Cibus animalium non prohibetur, sed imitatio, 60, D
 Cibus malarum actionum communicatio est, 63, C
 Cibus pro salute non unquam capitur, 35, A
 Cibi nos non immundos faciunt, sed nos cibos, 65, B
 Cicatrix vulneris, 74, D
 Cicatrix significationis peccatum est, 71, A
 Circuitus altaris, 9, A
 Circuncisio imaginem gessit resurrectionis mortuorum, 66, B
 Cineris locus, 22, A
 Citra, 139, A
 Ciuitates dicuntur prophetae, 167, C
 Ciuitates muratae quare prophetis conferantur, 167, D
 Ciuitates sine muro, gentium dicuntur, 156, D
 Claudus uiam dei corrumpens intelligitur, 128, C
 Clibanus immundus, 63, D
 Clibanus uterum Mariae significat, 13, C, 37, D
 Clibanus quid significet, 63, D
 Clibanus unus, 168, A
 Coccinum tortum, 79, C
 Cogitationes male uere polluant hominem, 40, B
 Cognati qui dicantur, 119, D
 Cognationum iura belluinum est miscere, 122, D
 Coire cum menstruata, 91, B
 Collum obedientiam significat, 4, A
 Collum abrumpere quid sit, 11, C
 Collum retorquere, 26, D
 Collyrida conspersa oleo, 48, C
 Collyridae, 38, C
 Columbam quae interpretemur, 3, A
 Columbam offerre, 11, B, & 89, B
 Comam in rotundam speciem tondere, 116, D
 Comam nutrire quid, 116, D
 Comedere ostium in atrio tabernaculi, 33, A
 Comedere in loco sancto quod sit, 146, C

Comedere uetera ueterum, 164, D
 Comedere de morticinis, est patrocinarum sceleribus, 64, C
 Comedere super montes, 117, A
 Comedere anno septimo, 153, C
 Comedunt immunda animalia qui imitantur, 58, C
 Computare ipud semetipsum, 161, C
 Conciliabula quid efficiant, 113, C
 Concisio qualis praecipiat a Mose, 9, C
 Concordantia ueteris testamenti cum nouo, 114, C
 Concupiscientiarum domicilium est in epate, 36, D
 Concupiscentia, peccati mater est, 106, D, 121, C
 Condemnare nostrum non est, aut quid quisque possit iudicare, 158, B
 Confiteri in conspectu domini, 23, D
 Consentire peccantibus, idem est quod peccare, 120, A
 Contractum & contritum quid, 130, A
 Consanguineus per carnem Christi, 161, A
 Consecrare domino, 175, D
 Contugium quale, 107, B
 Conspectus rerum creatarum, nobis sapientiam admirabilem creatoris commendit, 65, D
 Consumi a terra hostili, 169, D
 Consummatio duplex est omnium rerum, 150, D
 Consummatus manibus, 20, B
 Cotaminatur sanctuarium, quando stigmatus aliquis in sacerdotium asciscit, 129, C
 Contemplatiuum uita per aues declaratur, 60, A
 Contemplatiuae uita descriptio, 11, C
 Contractus quidam emptionum & uenditionum constant sine pecunia, 152, B
 Contractuum & uenditionum leges quo sint consilio scriptae a legulatoribus, 155, C
 Contristari fratrem, 152, B
 Contribulem affligunt, qui onera graui imponunt, 152, D
 Concisiones facere in carne, 125, B
 Conuertit ad idola, 110, B
 Conuiuius euangelicos de sepibus conuocari, 131, B
 Conuocare synagogam, 43, C

Con.

Conuocare ad sanam tabernaculi, 43, C
 Coram domino offerre, 32, C, & 51, B
 Coram domino, 8, D
 Coram domino latari, 144, D
 Coram domino non offerimus, quando nostrae uoluntatis aliquid admiscemus, 51, B
 Cornua altaris, 100, B
 Cornua altaris quatuor uirtutes significant, 21, A
 Cornua altaris, crux Christi, 24, A
 Corpus Christi doctrinale uerbum a Paulo, 87, B
 Corpus Christi sumere, est sumere memoriam passionis eius, 14, B
 Corpus Christi non accedendum est sine acri iudicio nostrum, 163, A
 Corpus non auersandum tanquam creatura diaboli, 26, D
 Corpus Christi mystice percipimus, 34, A
 Corpus pro toto nonnunquam homine, 89, D
 Corpus nostrum locus sanctus est, 147, A
 Corpus & sanguis Christi in altari, 103, C
 Corpus & sanguis Christi uerus, 132, B
 Corpus Christi ecclesia est, 48, A
 Corpus quidam causa peccati accusant, 19, B
 Corporis usus, 65, D
 Correctio plagam praecedit, 167, C
 Corruere super fratres, 169, D
 Corui affectuum expertes, 60, B
 Coryla eadem quae sextarius, 81, A
 Cras de sacrificio comedere, 110, D
 Cras dare uelle, 146, A
 Crastinum quid sit, 39, B
 Craticula resurrectionem significat, 37, D
 Craticula mortis Christi mysterium, 14, C
 Crocodilus, 62, D
 Crura excelsiora habentia, munda, 61, B
 Crux Christi uera est remissio, 157, A
 Culter sacrificij lingua est, 68, A
 Cupiditatibus facile renunciant, qui mundo utuntur pro hospitio, 142, B
 Cycnus, 60, C
 Cydaris capitatis, 44, D
 Cydaris sapientiam declarat, 95, B

Cydarim non auferre a capite, 54, D

D
 Dalila factum erga Samsonem, 159, A
 Decem cameli in Genesi, 58, B
 Decem gradus cognationis sunt positi, 106, B
 Decima mensis, 141, C
 Decima sancta, 179, C
 Decima, Christi carne significat, 27, D
 Decimae unde dicta, 27, D
 Decimas quare nominatim omnium rerum addat, 179, C
 Decimas fructuum terrae redimere, 179, A
 Decimus dies perfectionis est, 151, B
 Dedit eis praecipua non bona, quomodo intelligatur in Ezechiele, 76, C
 Delicti nomine bifariam utuntur, qui sacras historias conscribunt, 29, B
 Delictum quale dicatur peccatum, 36, B
 Delictum in scripturis pro grandi peccato, 132, D
 Delictum nonnunquam pro intellecto peccato accipitur, 29, C
 Delictum sensus alicuius corrigendo, quid obseruandum sit, 29, A
 Delictum non quodlibet peccatum significat, 26, A
 Delinques uoluntate immundus est, 85, D
 Delinquentes cauendi sunt, 65, A
 Denarius numerus perfectus, 27, D
 Dentes pro uerbis accipiuntur, 149, A
 Dentes lacte candidiores quales sint, 149, A
 Descendere quid significet, 52, D
 Deserta facere sanctuarium, 169, A
 Deserta terra quae hostibus uacat, 97, C
 Desertum sancta sunt sanctorum, 97, C
 De torrente bibere, quid sit in Dauide, 144, C
 Deus auget bona nostra per se parua, 164, C
 Deus negat quaedam sibi placere, quae tamen praeeperat ante, 5, A
 Deus potentissimus omnium est, 113, B
 Deus autor mali illius est, quod ad adificationem pertinet, 83, A
 Deus indurat, 19, C
 Deus in omnibus loquutus, 170, C

Deus in igne apparuit Moyfi, 94. C
 Deus eadem saepe alijs uerbis præcepit, 25. A
 Deo indigna quo quisq; animo dicat, plurimū interest, 76. A
 Deo loquente duplex est fidelis audietus, teste Dauide, 69. C
 Deo quæ displicet, perinde sunt ac si nō sint oblata, 5. A
 Deum aliqūd migrare quomodo intelligendum, 97. C
 Deum factorem ex ornatu mūdī cognoscimus, 57. B
 Diabolus igni assimilatur, 94. C
 Diaboli cogitationes iusti nō ignorant, 109. A
 Dianæ sacrificia, 91. C
 Die tertio nihil relinquere quod comedatur, quid sit, 110. D
 Dies celeberrimus quare, 140. B
 Didrachma, 171. C
 Didrachma dimidium. Ibidem
 Differentia nominum differentes actiones significat, 94. C
 Difficile nonnunquam pro impossibili accipitur, 28. B
 Digitus dei quomodo accipitur in scripturis, 20. C
 Digitum in sanguinem intingere, 20. C
 Diligentes deum semper latī, 60. D
 Dionysii festa, 91. C
 Discenda sunt ea maxime, quorum cognitio à deo sit expectanda, 69. B
 Discipulatus multi temporis, 160. D
 Dis quibusdam litatum est humanis hostijs, 91. C
 Disperdi aliquem de populo, est exilem fieri, 103. A
 Dispergam uos in gentes, 169. B
 Dissidere quædam uidentur inter se primo aspectu in libris legis, 39. A
 Diuinæ lectionis commoda, 86. B, & 109. C
 Diuinationes idololatriæ partes, 91. D
 Diuinitas ab humanitate non est separanda, 54. D
 Diuisiones nullæ sunt in Christo, 47. B
 Diuitiæ quales intelligantur in Paulo ad Corinthios, 158. D
 Doctores mundi & immundi sunt, pro ut docuerint, 64. B
 Doctrina inchoare debet à sacrificio Christi, 52. C
 Doctrinā Theologiæ, sacrificiū similitudine fermento ubiq; significat, 56. A
 Doctrinarum fundamentum est Christus, 86. C
 Doctrinam bonam sacerdotes doceant, 176. A
 Dogmata mala unā cum autoribus eijsenda, 85. B
 Dominum ad Moysen loqui, 66. A
 Dominus noster non inhumanus, aut ferus est, 127. D
 Domini qui docent appellantur, 180. A
 Domesticæ ecclesiæ in Paulo, 84. A
 Domus dei nos sumus, 52. A
 Domus in urbibus quales, 157. B
 Domus sacerdotis quæ, 56. A. B
 Domus leuitarum semper posse redimi, 157. A
 Domus in uilla sunt Gentium, 156. C
 Domus nostræ ecclesiæ sunt, 83. B
 Domum intra muros uendere, 155. D
 Dona, spontanea sunt sacrificia, 59. A
 Dona oportet esse uoluntaria, 8. C
 Donum sensus morbi, ecclesiæ datum, Synagogæ negatum fuit, 83. C
 Dormire in domo leprosa, 85. B
 Dormire, in scripturis pro quo, 112. D
 Dormire cum menstruata immūditiam facit, 91. A
 Dormire cum nouerca sua, 121. B
 Dormire cum menstruata, quemadmodum intelligatur, 122. B
 Dormitio pro morte accipitur, propter resurrectionem corporum, 164. B
 Drachma, 27. D
 Duæ decimæ similes, 138. D
 Duo arietes immaculati, 139. D
 Duo panes primitiarum, 139. C
 Duo passeris, 79. C
 Duorum annorum uacatio, 153. B
 Duos hircos offerre, 96. C
 Duos hircos ad sortem mittere, 96. C

E
 Adem sunt nonnunquam uarie interpretanda, ne uideatur esse contraria inter se, 153. D
 Ecclesia omnium est mater, 132. B
 Ecclesia nō ex ligno & lapidibus, 84. B
 Ecclesiæ columnæ antistites, 84. B
 Ecclesiæ parietes ministri, 84. B
 Ecclesiæ uestes quædā sunt lanceæ, quædam uero lineæ, 78. A
 Ecclesia uniuersalis est cœlestis Hierusalem, 80. C
 Ecclesia, frequentia angelorum primitiuorum, 51. C
 Ecclesia in quo congregetur, 52. C
 Educere ex Aegypto, 136. B
 Egestas euangelici uerbi, 165. D
 Ego dominus, 106. C, 107. D, 110. C, 123. D, 128. A, 165. A, & 170. D
 Ego dominus, bis dicitur, 105. B
 Ego dominus, cur toties repetat, 106. B
 Egredi, 50. B
 Ephri mensura trium modiorum, 27. C
 Ephri trinitatē significat, 27. C, & 33. D
 Electio, spontanea est oblatio, 133. B
 Eleemosynam facere ex rapinis, 65. C
 Eleemosynæ ex bene partis fiant, 153. A
 Eleuatio manuum orationem significat, 53. A
 Elisaphan, specula dei mei interpretat, 54. B
 Eloquentia Theologiæ utilis, 92. B
 Emissarius caper, diabolus, 96. C
 Ἐπιστολή, 88. C
 Episcopi oscitantes radunt caput, 125. B
 Episcopum irreprehensibilem esse, quomodo intelligatur, 45. B
 Episcoporum munus, 56. B
 Ἐπιθύρα, apud Græcos, 17. A
 Epomis, 44. D
 Erectum incedere, 165. B
 Eructare, in Dauide, 58. A
 Euangelium frater est prophetiæ, 54. C
 Euaginabo post uos gladium, quomodo intelligatur, 169. A
 Euangelium, Christi basis est, 11. D

Euangelium, panis est fidelis animæ, 139. C
 Euangelica transgressio, 74. C
 Euangelium testimonium dicimus, 94. A
 Euangelium consonans est legi, 114. C
 Euangelium ab Aegypto nos auertit, 118. D
 Euangelicum pascha & legale, 135. C
 Euangelij uindicatio, 167. C
 Euomere quid sit, 123. B
 Eutychanus diaconus, 1. A
 Ex aduerso ambulare deo, 167. C
 Excelsa ad desertum perducere, 168. B
 Excommunicatio qualis, & unde, 53. D
 Exilire à terra, 61. B
 Exta manibus offerre, 41. C
 Extinguere lucernam quid sit, 146. B
 Extrema manuum & pedum ungere, 48. A
 Exuere uestimenta, & induere alia, 32. A

F

F
 Facies domini quæ, 10. D
 Facies propiciatorij, diuinitas Christi, 93. D
 Faciem uidere dei, 93. D
 Fallaciæ crimen quantum, 30. C
 Familiaritas nō omnis pro coniugio est, 107. B
 Farina pro euangelio sumitur, 12. D
 Felices sunt, qui sanam mentem in sano corpore sunt sortiti, 163. D
 Feminalia castitatem significant, 95. B
 Feram capere in uenatione, 104. A
 Ferarum præcepta, 136. C
 Fermento uacet qui uolet pascha celebrare, 137. C
 Fermentum secularis est doctrina, 13. D
 Fermentum aliena doctrina, 15. B
 Ferrea sartago apud Ezechielem, 14. B
 Festinare quid sit, 17. A
 Festi dies animo, non corpore celebrandi, 67. D
 Festiuitatum leges necesse est spiritu obseruare, 143. C
 Fides data ad mensuram cuiuslibet, 81. A
 Fidelium profanatio quæ sit, 128. A
 Figuræ à ueritate quid intersint, 137. A
 Figuras deserimus, ubi in manus inci-

dit, quod est figuratū iam ante. 135. C
 Filia sacerdotis non nubat quibuslibet. 132. A
 Filiam sacerdotis fieri uiduam, uel repudiatam. Ibidem.
 Filij peccatis parentum non succedunt. 10. C
 Filij patruī Aaronis qui dicantur. 54. C
 Filij alieni in Dauide qui. 131. C
 Filij Israël pro omni populo accipiuntur. 86. D
 Filij pro uirtutibus accipiuntur. 122. D
 Filij Israël omnes sumus. 57. D
 Filij Aaron imponunt manus. 46. D
 Filij Aaron quare immolent. 8. D
 Filij Aaron, qui uitæ genere sublimiores sunt cæteris. 41. D
 Filij sacerdotum qui. 71. B
 Filius perditionis in Paulo. 155. B
 Filius imago est patris. 103. B
 Filius Aegyptij. 147. C
 Fimbriam Christi tangere. 92. A
 Fimus hominum peccata significat. 21. D
 Finis circumspiciendus est. 137. D
 Foemellæ octogesimo die formantur in utero. 66. D
 Foeminarum sacrificia plebeis sunt mandata. 24. C
 Foemina: æstimatio. 172. B
 Foemina: nōnunquam uiriles. Ibidem.
 Foemineum genus dupliciter mulctatū est. 66. D
 Foeminea persona. 91. A
 Foenum, stipulæ, quid in Paulo significent. 9. C
 Foliū pro legis litera sumitur. 169. C
 Fontes aquarum, magistros intellexit. 64. A
 Foris esse qui dicantur in Paulo. 63. C
 Formiculosi in lxxx. qui intelligantur. 134. A
 Fornicatio discesso est à deo, cui sumus desponsi. 102. D
 Fortitudo pro perfectione nōnunquam usurpatur. 41. C
 Fuga in hyeme qualis designet in Matthæo, cap. quartodecimo. 23. C

Fuga in sabbato qualis designet in Matthæo. 23. C
 Fugere nullo persequente. 166. B
 Fugere ad urbes. 167. C
 Furtum quale intelligendum mysticū. 111. D
 Fluere lac & mel, futurum seculum dicitur. 123. C
 Fluere quid. 123. C
 Fluxum sanguinis quæ in Euāgelijis patiebatur. 92. A
 Fluxus sanguinis idololatriam significat. 91. A
 Fluxum seminis pati. 86. C
 Fluxus seminis ex infirmitate. 90. B
 Fratribus non licet nos abuti. 159. A
 Fratrem nostrum intelligimus confidentem. 154. B
 Fratres quos nominet Paulus ad Corinthios. 134. D
 Fratrem redimere. 160. D
 Fratruī iniquitates contegendæ. 104. B
 Frigus tentationes significat. 95. C
 Fructus corporis nostri. 163. D
 Fructuum diuersitas. 152. D
 Fruges quid significant. 179. B
 Frustra sementem serere quid sit. 166. A
 Fundamentum legalium uerborum. 31. A

G

GAlatæ ex gentibus erant. 107. A
 Gaudium uerum unde constat, ex Petro. 144. D
 Generationes, mutationes ætatum significant. pag. 18. D
 Gentes pollutæ dæmones sunt. 108. C
 Gentes possident terram, quomodo intelligendum. 83. D
 Gentes inimici sunt Iudæorum. 169. A
 Gentes quæ in circuitu sunt. 160. A
 Gentium ecclesia sterilis. 156. D
 Gentium terram Christus in hæreditatē accipit. 105. D
 Gibbosi qui intelligantur. 128. D
 Gomor mensura. 110. B
 Gladius spiritus, est uerbum dei. 167. C
 Gloria domini spiritus est. 51. D

Gloriam

Gloriam alienam sibi uindicare, ad uim pertinet. 112. C
 Glorificari. 54. B
 Glorificari titulum hominis quid. 79. C
 Gratia dei omnia in nobis operat. 38. C

H

Habitacula nostra. 139. C
 Habitare in tabernaculis iussi sunt Iudæi. 144. D
 Habitatio nostra est in futuro seculo. 136. D
 Hæresis circa passionem Christi. 21. C
 Hebdomada hebdomadarum. 151. D
 Helix uel peri corui panes afferbant. 49. D
 Herodius. 60. C
 Hieronymi est æditio ueteris testamenti, qua uulgo utimur. 24. A. 112. A
 Hierosolymæ ornatus in Ezech. describitur. 3. A
 Hierusalē euersa docet nō esse obseruanda quædam antea Iudæis præcepta. 102. B
 Hierusalē cœlestis. 49. C
 Hierusalem leana uocatur. 3. A
 Hierusalem murata. 156. A
 Historiæ etiā ad allegorias nōnunquam ducuntur. 3. A
 Hodie si uocem, &c. in Dauide, declaratur. 39. B
 Hodie quid significet. 56. D
 Hodie pro presenti seculo. 39. D
 Hodie comedere de sacrificio. 110. D
 Holocausti sacrificiū cuiusmodi. 27. A
 Holocaustum quid significet. 7. A
 Holocaustum ex capra etiā potest fieri. 10. C
 Holocaustomata non offerunt, nisi uas cui criminibus. 137. D
 Holocausta offerūt, qui omnino se Christo deuouent. 7. A
 Holocaustū uerū est pfectio uitæ. 133. B
 Homo exterior, terra. 167. A
 Homo duplex in nobis. 44. A
 Homo uerus & internus nōnunquam ab exteriori præfocatur. 44. A
 Homo generaliter omnis, qui imaginē dei gerit. 70. C

Homo peccator ita est homo, ut adulterinum numisma est numisma. 70. D
 Homo nōnunquam iumentum nomine significatur. 6. D
 Hominum societas ecclesia dei est, & sponsa. 128. A
 Homo præparatus emittit hircū. 101. B
 Homines quo pacto uere sciamus. 109. C
 Homo homini peccata non remittit. 24. B
 Homo homo, bis quare. 105. D
 Honor fomes superbiæ. 78. D
 Hosanna puerorum. 68. C
 Hostia gratiarum actionis. 135. D
 Hostia immaculata quæ. 7. B
 Humanitas Christi sola passa est. 97. A
 Humeralc. 44. C
 Humilitari fratrem apud nos quid. 159. B
 Humilitas quædam inutilis. 65. A
 Humilitatis commendatio. 142. A
 Hyacinthus retortus humanitatē Christi significat. 45. D
 Hyems tristitia tempus significat. 23. B
 Hypocrisis maxima animi immunditia. 40. A
 Hypodytis. 44. B
 Hythopus quid significet. 79. C

I

Iacob caligatio qualis. 128. C
 Ibis. 60. C
 Idiotæ iumentum nomine significantur. 150. C
 Idola nō tantum ea, quæ animalium formis quidam coluerunt. 110. B
 Idola prohibentur. 162. C
 Idololatria tam corpori, quam animæ pestilens. 108. C
 Idololatria à dæmonibus inuenta. 91. A
 Idololatriæ crimen etiā consentientibus obest. 119. B
 Idolorum duplex est cultus. 162. C
 Idolorum seruitus grauissime prohibita. 91. B
 Idolis seruire fornicatio est. 102. D
 Iecur, cōcupiscentiarū est sedes. 16. D
 Ieiunium non est præceptum inter alia. 172. D
 Ignis alienus. 93. B

Igne comburi quid sit, 121. C
 Ignis pro spiritu sancto, 146. A
 Ignem non sine extingui, 31. C
 Igni traduntur reliquiae dominicae coe-
 nae, 49. D
 Igni tradimus quae sunt nobis inescibilia,
 50. A
 Ignis duplex ecclesiae, 53. D
 Ignis qualis intelligatur in Luc. quod di-
 citur Ignem ueni mittere, 121. C
 Ignis inextinguibilis, 9. B
 Ignis pro passione accipitur, 14. D
 Ignorantiam facit mendacii amor, 29. D
 Ignoranter delinquens uentiam reperit,
 85. D
 Ignorantia peccare, 23. C
 Ignorantia insanabilis per testam piscium
 intelligitur, 59. D
 Illorum pinguedinem immolare, 36. D
 Imago dei, nostrae naturae est mundatio,
 66. D
 Immunda quae sint, 25. B
 Immunditiae animae, sunt peccata, 130. D
 Immundus usque ad uesperam, 90. A
 Immunditia non omnis polluit, 25. D
 Immundi facti sumus ex maledicto, 67. A
 Impetiginis morbus fornicatori conue-
 nit, 129. A
 Impetigo, 134. A
 Impietas animae mors est, 127. B
 Incantatores blandi sunt deceptores,
 124. A
 Incendere lucernam qui dicantur, 146. B
 In Christo quaedam non sunt anxie per-
 quirenda, 94. A
 Incola, 108. D
 In conspectu filiorum disperdi quod sit, 122. A
 In conspectu domini, est facere quid hoc
 modo quod dominus praescribit, 34. D
 Indigenae, 145. A
 Indocti nonnunquam admonentes, non
 sunt despiciendi, 68. B
 Inducere in terram Chanaan, 159. C
 Infantes etiam opus habent baptismo,
 90. A
 Inflatu quidam in ecclesijs, 60. B
 Ingressi in sancta sanctorum semel lice-
 bat sacerdoti in anno, 10. D

Ingressi domum leprosam, 85. B
 Ingressi, 50. B
 Ingressi super pectus, 64. D
 Iniquitas contra ecclesiam magis repre-
 henditur, 85. C
 Iniquitate nihil obscurus, 71. D
 Iniquitatibus omnis sit locus quando a
 deo receditur, 117. C
 In nobis uere est quod in anima est, 128. C
 Innotuit, pro declarauit, 51. C
 Innotescere, pro notum facere, 51. B
 Inquilinus, 158. A
 Inquilinus sacerdotis, 131. C
 In sanctuario quid agendum, 95. D
 Inter, quid significet, 170. D
 Intestina & simum comburere, 21. D
 Ioannis apostolatus, 157. C
 Iosephus allegat in bello Iudaico, 168. C
 Irae memoria in renibus, 17. B
 Ira quaedam est salutaris, 17. B
 Ira nonnunquam pro zelo sumitur, 17. B
 Irasci deum quid sit, 17. B
 Irascimini & nolite peccare, quomodo
 in Dauide intelligendum sit, 17. B
 Isaac uidit arietem in uepribus haren-
 tem, 28. D
 Isaac caligatio, 128. C
 Israel fidelem populum significat, 133. A
 Israelitica ueri, 136. A
 Israelitidem nefas est coniungi Aegy-
 ptio, 147. C
 Irerantur identidem a legislatore quae sunt
 praecipua, 119. A
 Iubileus ex septem hebdomadis, 72. C
 Iubilei observatio, 150. D
 Iudae traditio comparatur capto a be-
 stia, 25. C
 Iudas noctu cum Iudaeis egit de proditi-
 one Christi, 137. B
 Iudaei in Pentecostes obseruatione er-
 rant, 139. B
 Iudaei nec literae legis, nec spiritui obtē-
 perant, 138. A
 Iudaei primi susceperunt sacras literas,
 116. A
 Iudaei praecipua dei ex uentris bono in-
 terpretabantur, 163. B
 Iudaei inquilini sunt, 160. A

Iudaei

Iudaei lucernam sub modio abscondent,
 160. A
 Iudaei suam iustitiam cupiunt constituere,
 160. B
 Iudaei tributarii Romanorum, 93. D
 Iudaei mente pauperes, 171. C
 Iudaei ex duplici transgressione praee-
 ptorum, duplicem etiam poenam per-
 tulerunt, 168. D
 Iudaei praeter decem praecipua nihil habent
 salutare, quo gloriantur, 167. D
 Iudaei plurima a Romanis pertulerunt,
 168. C
 Iudaei ruminantia comedunt, 58. B
 Iudaei lac praetulerunt cibo solido,
 114. A
 Iudaei libidinosi, 121. D
 Iudaei & pagani, quia arietem offerre non
 possunt, non saluabuntur, 29. C
 Iudaeorum terra hostilis est, 170. C
 Iudaeorum quaedam erant propria praee-
 pta, quaedam cum Gentibus commu-
 nia, 73. A
 Iudaeorum sanctificatio synagoga, 126. C
 Iudaeorum morbi quales fuerint, 165. D
 Iudaeis sunt praecipuae quaedam leges la-
 ta de uenda castitate, 90. C
 Iudaeis licebat multas uxores ducere,
 106. A
 Iudaeis ex doctrinis non proficientes si-
 miles sunt, 176. C
 Iudices immites nonnunquam sint, ubi res
 animaduersionem postulat, exemplo
 Christi, 113. B
 Iudicia, 170. D
 Iudicia dei qui contemnant, 165. B
 Iudicia dei custodire, 153. A
 Iudiciorum exemplum, prout a Mose, 147. D
 Iudicia custodire, est legibus obtempe-
 rare, 123. A
 Iudicio non debent contendere Christia-
 ni, 103. D
 Iudiciorum idem sit tenor erga omnes,
 113. C
 Iumenta immunda homines dicuntur bel-
 luis sensibus praediti, 40. B
 Iumenta inter se diuersi generis non mi-
 sceri, 114. A, & 115. D

Iumenta populares homines significat,
 114. B
 Iusturandum aliquando impune rescin-
 dimus, 112. A
 Iusturandum illud non solum malum est quod
 falso sit, sed quod praestatur non ae-
 quum, 112. A
 Iustitia proprie indumentum est homi-
 nis, 95. B
 Iustitia iusti aliquando nobis proficua,
 41. C

L

Labor in cassum sumi, 167. A
 Labrum, 46. B
 Lacerta, 62. D
 Lachrymae imitantur baptismum, 104. D
 Lactis educatio pro infirmis, 47. D
 Lagana, uerba sunt prophetarum, 13. D
 Lagana uncta oleo, 38. C
 Lamina quae intelligatur, 45. C
 Laneorum uestimentorum, & lineorum
 differentia qualis, 77. D
 Lapidatio quae acciderit antiquitas, 119. D
 Lapides dogmata sunt interpretantium
 scripturam diuinam, 84. D
 Larus Amphibius, 60. C
 Lari sunt, qui baptismum, & circumcisio-
 ni seruiunt, 60. C
 Lauare manus aqua, 88. C
 Lauare stolam, 88. D
 Lauare uestimenta, 62. A
 Lectus, pluuium patiens immundus, 87. D
 Legio, daemone cuiusdam nomen, 164. B
 Legalia quaedam etiam in Euangelicis
 sunt prodita, 74. C
 Legem oportet secundum spiritum cus-
 todire, 143. C
 Legem ferre Israel, est omnibus ferre,
 102. A
 Leges quaedam sunt liberae, quaedam ue-
 ro a legislatore circumscriptae loco,
 102. B
 Leges loco & tempore seruientes, 102. B
 Legem suam deus uindicat, 108. B
 Legis libri quare diuisi sint, 6. C
 Leges quaedam diuinae, prima fronte ap-
 parent ridiculae, 77. A
 Legem spiritalem esse, 80. C

Igne comburi quid sit. 121. C
 Ignis pro spiritu sancto. 146. A
 Ignem non sine extingui. 31. C
 Igni traduntur reliquiae dominicae cenae. 49. D
 Igni tradimus quae sunt nobis inefabilia. 50. A
 Ignis duplex ecclesiae. 53. D
 Ignis qualis intelligatur in Luc. quum dicitur: Ignem ueni mittere. 121. C
 Ignis inextinguibilis. 9. B
 Ignis pro passione accipitur. 14. D
 Ignorantiam facit mendacii amor. 29. D
 Ignoranter delinquens uentam reperit. 85. D
 Ignorantia peccare. 23. C
 Ignorantia insanabilis per testam piscium intelligitur. 59. D
 Illorum pinguedinem immolare. 36. D
 Imago dei, nostrae naturae est mundatio. 66. D
 Immunda quae sunt. 25. B
 Immunditiae animae, sunt peccata. 130. D
 Immundus usque ad uesperam. 90. A
 Immunditia non omnis polluit. 25. D
 Immundi facti sumus ex maledicto. 67. A
 Impetiginis morbus fornicatori conuenit. 129. A
 Impetigo. 134. A
 Impietas animae mors est. 127. B
 Incantatores blandi sunt deceptores. 124. A
 Incendere lucernam qui dicantur. 146. B
 In Christo quaedam non sunt anxie perquirenda. 94. A
 Incola. 108. D
 In conspectu filiorum disperdi quid sit. 122. A
 In conspectu domini, est facere quid hoc modo quem dominus praescribit. 34. D
 Indigena. 145. A
 Indocti nonnunquam admonentes, non sunt despiciendi. 68. B
 Inducere in terram Chanaan. 159. C
 Infantes etiam opus habent baptismo. 90. A
 Inflatu quidam in ecclesijs. 60. B
 Ingressi in sancta sanctorum semel licebat sacerdoti in anno. 10. D

Ingressi domum leprosam. 85. B
 Ingressi. 50. B
 Ingressi super peccus. 64. D
 Iniquitas contra ecclesiam magis reprehenditur. 85. C
 Iniquitate nihil obscurius. 71. D
 Iniquitatis locus omnino sit locus quando a deo receditur. 117. C
 In nobis uere est quod in anima est. 128. C
 Innotuit, pro declarauit. 51. C
 Innotescere, pro notum facere. 51. B
 Inquilinus. 158. A
 Inquilinus sacerdotis. 131. C
 In sanctuario quid agendum. 95. D
 Inter, quid significet. 170. D
 Intestina & simum comburere. 21. D
 Ioannis apostolatus. 157. C
 Iosephus allegat in bello Iudaico. 168. C
 Irae memoria in renibus. 17. B
 Ira quaedam est salutaris. 17. B
 Ira nonnunquam pro zelo sumitur. 17. B
 Irasci deum quid sit. 17. B
 Irascimini & nolite peccare, quomodo in Dauide intelligendum sit. 17. B
 Isaac uidit arietem in uepribus haerentem. 28. D
 Isaac caligatio. 128. C
 Israel fidelem populum significat. 133. A
 Israelitae ueni. 136. A
 Israelitidem nefas est coniungi Aegyptio. 147. C
 Iterantur identidem a legislatore quae sunt praecipua. 119. A
 Iubileus ex septem hebdomadis. 72. C
 Iubilei observatio. 150. D
 Iudae traditio comparatur capto a bestia. 25. C
 Iudas noctu cum Iudaeis egit de proditioe Christi. 137. B
 Iudaei in Pentecostes obseruatione errant. 139. B
 Iudaei nec literae legis, nec spiritui obtulerant. 138. A
 Iudaei primi susceperunt sacras literas. 116. A
 Iudaei praecipua dei ex uentris bono interpretabantur. 163. B
 Iudaei inquilini sunt. 160. A

Iudaei

Iudaei lucernam sub modio abscondent. 160. A
 Iudaei suam iustitiam cupiunt constituere. 160. B
 Iudaei tributarii Romanorum. 95. D
 Iudaei mente pauperes. 171. C
 Iudaei ex duplici transgressione praecipitorum, duplicem etiam poenam pertulerunt. 168. D
 Iudaei praeter decem praecipua nihil habent salutare, quo gloriantur. 167. D
 Iudaei plurima a Romanis pertulerunt. 168. C
 Iudaei ruminantia comedunt. 58. B
 Iudaei lac praetulerunt cibo solido. 114. A
 Iudaei libidinosi. 121. D
 Iudaei & pagani, quia arietem offerre non possunt, non saluabuntur. 29. C
 Iudaeorum terra hostilis est. 170. C
 Iudaeorum quaedam erit propria praecipua, quaedam cum Gentibus communia. 73. A
 Iudaeorum sanctificatio synagoga. 126. C
 Iudaeorum mores quales fuerint. 165. D
 Iudaeis sunt praecipuae quaedam leges laetae de uenda castitate. 90. C
 Iudaeis licebat multas uxores ducere. 106. A
 Iudaeis ex doctrinis non proficientes similes sunt. 176. C
 Iudices immites nonnunquam sint, ubi res animaduersionem postulat, exemplo Christi. 113. B
 Iudicia. 170. D
 Iudicia dei qui contemnant. 165. B
 Iudicia dei custodire. 153. A
 Iudiciorum exemplum proditum a Mose. 147. D
 Iudicia custodire, est legibus obtemperare. 123. A
 Iudicio non debent contendere Christiani. 103. D
 Iudiciorum idem sit tenor erga omnes. 113. C
 Iumenta immunda homines dicuntur beluinitis sensibus praediti. 40. B
 Iumenta inter se diuersi generis non misceri. 114. A, & 115. D

Iumenta populares homines significat. 114. B
 Iusturandum aliquando impune rescindimus. 112. A
 Iusturandum illud non solum malum est quod falso sit, sed quod praestatur non aequum. 112. A
 Iustitia proprie indumentum est hominis. 95. B
 Iustitia iusti aliquando nobis proficua. 41. C

L

Labor in cassum sumi. 167. A
 Labrum. 46. B
 Lacerta. 62. D
 Lachrymae imitantur baptismum. 104. D
 Lactis educatio pro infirmis. 47. D
 Lagana, uerba sunt prophetaum. 13. D
 Lagana uncta oleo. 38. C
 Lamina quae intelligatur. 45. C
 Laneorum uestimentorum, & lineorum differentia qualis. 77. D
 Lapidatio quam acciderit antiquitus. 119. D
 Lapidibus dogmata sunt interpretantium scripturam diuinam. 84. D
 Larus Amphibius. 60. C
 Lari sunt, qui baptismum, & circumcissioni seruiunt. 60. C
 Lauare manus aqua. 88. C
 Lauare stolam. 88. D
 Lauare uestimenta. 62. A
 Lectus, pluuium patiens immundus. 87. D
 Legio, daemonis cuiusdam nomen. 164. B
 Legalia quaedam etiam in Euangelicis sunt prodita. 74. C
 Legem oportet secundum spiritum custodire. 143. C
 Legem ferre Israel, est omnibus ferre. 102. A
 Leges quaedam sunt liberae, quaedam uero a legislatore circumscriptae loco. 102. B
 Leges loco & tempore seruientes. 102. B
 Legem suam deus uindicat. 108. B
 Legis libri quare diuisi sint. 6. C
 Leges quaedam diuinae, prima fronte apparent ridiculae. 77. A
 Legem spiritalem esse. 80. C

UNIVERSITY

- Leges quaedam ad Israël tantum perti-
nent. 41. B
Leges quaedam Israël sunt cum genti-
bus communes. 41. B
Leges quaedam, ubi deprehenditur sin-
gularis aliqua pietas, sunt etiam secun-
dum litteram obseruandae. 140. C
Leges de cognatione custodienda quor-
sum sunt scriptae. 106. A
Legis summa, est non inhiare presenti-
bus. 143. B
Leges primum in principes statuuntur,
deinde in plebeios. 86. D
Legis maxima ad Moysen dicuntur. 69. C
Leges quaedam inchoatae picturae proponuntur. 51. A
Legis, prophetarum, & apostolorum do-
ctrinae comparatio. 48. C
Leges latae filiis Israël, aduenis etiam qui
apud eos diuersantur, conueniunt,
103. A
Leges de ciborum delectu quorsum sint
à deo datae Iudaeis. 57. D
Leges Annonariae scriptae à domino.
118. C
Leges quaedam etiam secundum litteram
profunt. 152. D
Leges. 170. D
Leges maxime necessariae saepe repetun-
tur. 102. D
Legis necessariae subinde repetuntur.
32. C
Legislator parua magnis cōiūgit. 112. B
Legislator quum priora repetit, semper
aliquid noui addit. 75. A
Legislator parabolis, & anigmatibus
saepe utitur, ut doceat. 40. C
Legislator per spiritum quaedam praecipit,
quae uel ante abrogauerat, uel abro-
gat quae iam ante statuerat. 2. C
Legum uarietas talis est, qualis est & alia-
rum creaturarum. 57. B
Lex diuina cum naturali lege conuenit.
19. C
Lex perpetua quae. 42. A
Lex diuina cognationem habet cum le-
ge naturali. 77. A
Lex de immundis animalibus uidetur in
speciem pugnare cum alijs, quae sunt
scripta in nouo testamento. 57. C
Lex attemperatur omnium facultatibus.
82. A
Leo pro Christo & diabolo ponitur.
60. D
Lepra multae species. 69. C
Lepram obscurissimam LXX. cicatricem
significationis adiderunt. 69. D
Lepra species humilior. 71. C
Lepram perseverantem flammis exuri
quid. 78. D
Lepra uetustissima. 73. B
Lepra mundissima. 73. C
Lepra in cute quare. 73. C
Lepra in domo qualis. 84. A
Lepra, legis est transgressio. 71. A
Lepra intelligibilis sola est exosa deo.
130. D
Lepra in capite. 75. C
Lepra in barba. 75. C
Lepra in stamine. 78. C
Lepra dogmatum in doctoribus eccle-
siae Antiochena. 85. A
Lepram stetit suo loco. 74. D
Lepram dogmatum extra ciuitatem eij-
ci. 84. C
Leprosi soli cur habitent. 77. B
Lepra plaga alia est, quam lepra. 73. A
Leprosus totus decernitur in mundus.
73. C
Leprosus quam obrem poenae fuit obno-
xius, quum citra uoluntatem lepro-
sus fiat. 70. B
Leprosus octauo die ingreditur in ca-
stra. 80. D
Leprosus totus Gentilis intelligitur.
69. B
Leprosus ex parte, intelligitur Iudaeorum
populus. 69. B
Leprosi uestimenta dissuere. 77. A
Lepus plebem infirmam significat.
58. C. 59. A
Leporem comedere. 58. C
Leuitae Apostoli intelliguntur. 157. A
Leuiticus liber quare sic appelletur. 3. D
Leui tribus sortita tabernaculi ministran-
tium. 2. D

Leuita

- Leuiticus apud LXX, à coniunctione,
quare incipiat. 5. B
Libatio, dominicus est sermo. 138. D
Liberi arbitrij homo factus. 11. A
Liberum fieri per redemptionem. 161. C
Libidinum finis est mors. 121. D
Librorum diuinorum iugis lectio multa
nobis commoda suppeditat. 86. B.
& 109. C
Lignum uitae ut simus quid faciendum. 86. B
Ligna, diuina eloquia sunt. 32. B
Ligna campi animae sunt motus. 163. D
Ligna, foenum, stipula, impiae sunt do-
ctrinae. 85. B
Lignum estibile. 116. B
Lignum plantatum secus decursus aqua-
rum, quale sit. 41. B
Ligna fructifera quae. 9. C
Lingua incisae qui sunt, arcentur à sacer-
dotio. 134. A
Lini commoditates, & natura. 95. C
Lippitudinis uitium. 128. D
Littera legis scrupulosa est. 179. B
Littera plerumque noxia est, nisi spiritu eam
interpreteris. 3. B
Litterae cortex nonnunquam in speciem
apparet ridiculus, qui excussus, fru-
ctum fert. 77. D
Littera semen est quod concipitur à foe-
mina. 66. A
Littera Iudaeis fuit lactis uice. 170. D
Literalis expositio scripturae parum ua-
let. 167. D
Littera legis ad exteriorem hominem
pertinet. 73. C
Littera occasionem dat spiritali cognitio-
ni. 81. A. B
Legis litteram etiam custodiri quare do-
minus uoluerit. 4. A
Locorum certorum obseruatio qualis.
102. A
Locus in euangelio Marci declaratur.
165. C
Locus Pauli 1. Corinth. 5. declaratus de
fornicatore. 72. B
Locus declaratur ex libris Regnorum.
175. A
Locus non omnis aptus est ad disputan-
dum de Christo. 33. A
Locus ad Hebr. ultimo. de porta expo-
nitur. 22. A
Locus ex Iob. cap. 1. declaratur. 37. B
Locus immundus, haereticorum conuen-
ticula sunt. 84. C
Locus de altari ad Hebraeos. xii. declara-
tur. 21. B
Locus cinerum. 12. A
Loquere tu nobis, & audiemus, quomo-
do intelligatur in Exodo. 66. A
Loqui non omnium est de Christo. 33. B
Lucernam incedere & extinguere. 146. B
Lucernam semper accendi quid sit. 145. D
Lugendorum mortuorum modus. 117. A
Lugere in modico mortuos, est spem re-
surrectionis amittere. Ibidem
Lumbus in sacris pro quo accipitur.
18. B
Lupi qui intelligantur apud Matthaeum.
40. A

M

- Maculam interrogare quid. 148. D
Maculae animarum arcent à uero
sacerdotio. 128. C
Maculae X. noui & ueteris testamen-
ti, quibus uacare debent sacerdotes.
129. B
Macula in caluitio. 76. D
Maculam leprae crescere. 75. D
Maculam eluant qui uolunt recipi in cor-
pus Christi. 134. D
Magos LXX. uentiloquos adiderunt.
117. D
Magos consulere quale peccatum. 120. A
Maiestas corporis inter regias dotes.
128. B
Maiores natu ex Israël qui. 51. A
Mala non sunt quae affligunt nostro ho-
no. 83. A
Mala quae eueniant transgressoribus
mandati. 165. B
Mala bestiae daemones sunt. 164. B
Mala opera perinde atque nulla opera.
39. C
Maledicere deo quid sit. 148. B
Malitia quae intelligatur in Leuiti. 40. B
Malum in melius non commutari. 174. B

Mandatum unum aut alterū custodisse, non sufficit, alia autem transgredi. 123. A
 Mandatorum observatores multis saepe calamitatibus obnoxij sunt. 163. C
 Mandata quadam secundum litteram stare nullo modo possunt. 174. C
 Mandatorū dei custodia per uiginti drachmas significatur. 173. C
 Mandata custodire quid sit. 163. B
 Mandata non bona dedi cis, quid sit in Ezech. 3. B
 Mandata dei observantium triginta benedictiones. 163. C
 Manducare labores manuum, in David quid. 150. B
 Mane quid significet. 146. B
 Mane subijcere ligna. 32. A
 Mane, seculum futurum significat. 38. D. & 39. C
 Manichæi sydera quadam pro dijs colunt. 114. D
 Manipulus uerus nostræ messis, Christus est. 138. C
 Manna imaginem panis uitæ gessit. 51. D
 Manum aduenæ inualescere. 160. C
 Manum imponere capiti hostiæ. 8. C
 Manuum impositio in sacrificio. 101. A
 Manum inualescere quid sit. 160. D
 Manus pro actionibus. 81. B
 Mane passionis principium significat. 34. A
 Marcus. 180. A
 Mares tantum comedere hostiam, quid sit. 33. B
 Margaritæ sunt multis p. idolis. 162. D
 Margaritas capere ex scripturis. 86. B
 Maria Magdalene. 74. B
 Maria quæ optimam partem elegerat. 39. B
 Mariæ Magdalene uita contemplatiua. 39. C
 Mariæ lepra. 70. B
 Mariti renes suos offerant deo. 17. C
 Martha uita actiua erat. 39. C
 Masculum inire. 107. D
 Masculas hostias offerri. 7. B

Masculus. 93. A
 Masculina offerre oportet. 133. B
 Masculum uesci de carnibus. 35. D
 Masculus uirtutum operatorem significat. 108. B
 Massa nostra Christus. 45. A
 Masculus à uiginti annis. 171. D
 Mater nostra quæ. 135. B
 Matrem David non suam, sed omnium naturam acculat, quum dicit: In iniquitatibus peperit me mater mea. 67. B
 Mathiæ electio ad apostolatū. 52. D
 Matrimonia ex dei sunt præcepto. 90. B
 Maximus inter fratres. 127. A
 Mediātor. 120. A
 Medici qui & philosophi. 92. A
 Meditatio legis nō tam in studio, quàm in contemplatione. 82. B
 Mel, paganorum doctrina. 15. B
 Mel sub lingua quid in Canticis. 15. B
 Membra corporis animo data sunt pro instrumentis ad sanctimoniam. 65. D
 Memoriale. 13. B
 Mendaciū furto coniunctum est. 111. D
 Mendacium omnibus sceleribus adest. 111. D
 Mensa domini non ita ut alio cibo utimur. 131. C
 Mensa munda. 146. D
 Mensa domini in loco sancto. 147. A
 Mensa dominica spiritalis. 131. C
 Mensuræ in rebus publicis. 118. C
 Mensura mulierum cur interpellat libidinem. 122. A
 Menstruata est Gentiliū sapientia. 122. B
 Menstruata paganorum dogmata significat. 107. C
 Menstruata cur nō liceat misceri. 107. B
 Menstruorum nomine deus omnem libidinem prohibuit. 90. D
 Menstruo sunt mulieres à uiris separate. 90. D
 Mentis oculo opus est nobis in factis. 70. C
 Mercedē soluendo dominus non tantem pus, quàm operā ipsam spectat. 162. A
 Meretricem ducit qui Iudaisat. 127. D
 Meretrix

Meretrix intelligitur synagoga Iudaeorum. 126. B
 Meretricem ducere. 126. B
 Mercenarij dei est uerbi minister. 112. D
 Mercenarius. 131. D
 Mercenarij qui dicantur. 150. B
 Merces certa expectabit sacerdotes bonos, & si non sint fortiti bonos auditores. 176. D
 Meretricem appellamus eam, quæ iam desierit proflare. 74. B
 Mellis. 140. C
 Mellis euangelicam doctrinam significat. 111. B
 Melliores Euangelici qui. 138. B
 Metaphoræ in scripturis sunt frequentes. 63. D
 Metere segetem. 138. B
 Mille annorum hæresis. 39. D
 Mille pacifici in Canticis qui. 172. A
 Millenarius numerus perfectiss. 172. A
 Mille hostes. 164. C
 Misaddai, attritatio dei interpretatur. 54. B
 Miseria & afflictio inundauit in uitā nostram ex Adami delicto. 66. B
 Misericordiæ exemplum nobis Christus seipsum reliquit. 103. C
 Misericordia in prophetis, mysterium fuit aduentus Christi. 14. A
 Misericordia dei multis nominibus patet. 45. D
 Moabitici populi superbia. 78. C
 Modogeniti qui. 173. A
 Moechari cum muliere, id est ecclesia. 120. D
 Moloch LXX. principē adiderūt. 119. B
 Moloch. 107. B. 119. B
 Mons superbiæ quidnam præ se fert in scripturis. 117. A
 Morbus regius. 165. D
 Mori sine filijs. 122. C
 Mors Christi, baptismatis figura est. 79. D
 Mors peccati nepos est. 106. D
 Mors hostium. 164. B
 Mors, peccati labes est. 64. C
 Mortes ciuium. 124. B

Mortificatio carnis uera hostia est. 7. A
 Mortificare membra sua Christo. 143. A
 Morticina in nos incidunt, quando peccamus præter opinionem. 63. A
 Morticina quæ sint. 62. D
 Morticina tangunt, qui ex industria peccant. 63. A
 Morticinorum differentia. 25. C
 Morticinum pecus. 25. C
 Morticinum cadere in uas fictile. 63. B
 Morticinum. 40. D
 Morticinū super sementē cadere. 64. B
 Morticinum comedere. 104. C
 Mortis poena statuta his, qui sunt parentibus iniquiores. 120. C
 Mortui quadam sciunt, quæ uiui nunquam poterunt assequi. 140. C
 Mortuus peccator intelligitur. 125. B
 Mouentia cuncta se in terra, immunda. 123. D
 Moylen optime ex euangelijs interpretamur. 109. D
 Moyse ceteris prophetis admirabilior. 86. C
 Moyse in legibus usam inuenit, quæ celaret mylteria, & popularibus tamen satisfaceret. 86. C
 Moyse Christi personam gerit. 56. C
 Moyse maxima mandata credita sunt. 129. D
 Moyse dominū semper facit loqui, ubi res ardua præcipitur. 55. C
 Moyse uestes cum simbrijs fieri uoluit. 92. A
 Moyse non solus, sed & Aaron populū benedicit, quid significet. 53. A
 Moyse imaginem Christi gessit. 46. A
 Moyse internuncio ad filios Israël, quare deus usus sit. 180. B
 Moyse sacrificans. 47. D
 Moyse imaginem domini gerit. 53. A
 Moyse blasphemum mittit in carcerē. 147. D
 Mulieres à sacerdotibus discretæ. 85. D
 Mulier symbolum idololatriæ. 92. A
 Mulier Israëlitis. 147. B
 Mulieres sexus imbecillitas nō defendit, si impia quadā dogma sectent. 75. C

Mulier quæ peperit, LXXVI. dies in sanguine mundo sedebit. 67. A
 Multiplicare quid sit. 164. C
 Mundatio uera quibus rebus procuratur. 89. C
 Mundorum primogenita non redimi. 180. A
 Mundus hic tabernaculum est. 142. B
 Murus qui dicitur. 156. D
 Mundus hic uera est Aegyptus. 136. B
 Mus uentri inseruiens. 62. D
 Mustela dolosa. 62. D
 Mutari colorem in album. 73. D
 Mutari. 62. D
 Mysteria sanguinis & corporis Christi. 132. C
 Mysteria ecclesie profanis oculis & auribus non sunt inuulganda. 49.
 Mysteria diuina qui altius rimantur, quæ de-
 ceat, excidit à Christo omnino. 93. C
 Mysteriorum duplex sensus. 173. A
 Mystica coena. 146. C
 Mysticum pascha, nostra salus est. 48. B

N
 Natura, omnium est mater. 135. A
 Naturalibus ornamentis nullus fucus est addendus. 116. D
 Nazareus sanctus interpretatur. 71. B
 Neminem ingredi in tabernaculum. 100. A
 Nemo ascendit in coelum, &c. Ioan. tertio, declaratur. 165. A
 Nihil negligenter traditum est à legislatore. 79. B
 Nihil querendum de Christo, nisi quod euangelium nobis permittit. 94. C
 Nihil in mane relinquit. 38. D
 Noctua. 60. B
 Nocturni oculi. 60. B
 Nomen domini in Dauide quid sit. 153. C
 Nomen eius qui blasphematur, non exprimitur certo consilio. 147. C
 Nomen Christi super omnia nomina. Ibidem
 Nominare dominum maledicendo. 148. B
 Nominare nomen domini capitale quare. 148. A
 Nominare deum & dominum differunt. Ibidem

Non ruminare. 174. C
 Non ueni soluere legem, sed adimplere. ex Matthæo, declaratur. 48. P. 114. C
 Non est uolentis, Pauli dictum declaratur. 38. C. 41. D
 Nonus annus retributionis dicitur. 154. A
 Nouerca nurus coniungitur. 121. B
 Nouissima hora in Ioanne quæ. 141. A
 Nouacula in caput Nazaraei non descendere. 71. B
 Nox caliginem huius uitæ significat. 31. C
 38. D
 Nubes pro dominica carne. 94. B
 Nubes pro euangelico uerbo. Ibidem
 Numerorum principium. 5. B
 Nutriti in fide non sufficit, nisi permanseris. 132. A
 Nycticorax à Dauide comparatur homini lugenti in peccatis. 61. A
 Nycticorax gentes significat. 60. C

O
 Obiurgantes uitent suspensionem inuidia. 113. D
 Oblata non debent tangi ab immundis. 130. A
 Oblata statim comedere. 151. D
 Occasus, finis mundi est. 13. D
 Occisio & mortificatio peccatorum. 134. D
 Octaua dies cum prima conuenit. 80. C
 Octauus dies futuri seculi imaginem gerit. 66. B
 Octauo die circumcidi puerum. Ibidem
 Octauo die fuit Christi resurrectio. 91. B
 Octauus dies gratiæ aduentum significat. 89. B
 Octauo die erimus ad hostias idonei. 135. B
 Octauæ diei est plenissima reges. 143. D
 Octoginta dies prescribuntur ad purificationem ei quæ foemellam pepererat. 66. D
 Odoratus. 128. D
 Odor domini. 13. B
 Odor suauitatis domino. 146. A
 Odor suauissimus de Christo. 48. D
 Offerre ignem alienum. 93. B
 Offert & offertur Christus. 46. A

Oleum

Oleum, dei gratiam significat. 12. D
 Oleum lucernarum. 145. C
 Oleum quinque fatuarum uirginum. 145. C
 Oleum impurum quando fiat. 145. C
 Oleum lucidissimum. 145. D
 Oleum mittere in sinistram manum. 81. B
 Oleum sanctificationis. 33. D
 Oleum in caput fundere. 81. C
 Omnis terra quid significet. 151. B
 Onera alterius portare. 106. D
 Operandi bene post mortem nulla occasio est reliqua. 110. D. 150. A
 Operari usque ad annum remissionis. 159. D
 Opera diuina sunt omnibus personis communia. 46. A
 Opus polymitum. 44. D
 Ophiomachus à nomine. 61. D
 Opus seruile quid sit facere. 140. B
 Orate pro alterutrum, dictum Iacobi declaratur. 23. D
 Orationis commoda. 13. A
 Ordo unctiois. 48. A
 Oriens. 12. A
 Originale peccatum ex Adam. 35. B
 Os leprosi obstruere. 77. B
 Ostium Christus est. 9. B. & 46. A
 Ostium tabernaculi, doctrina est euangelica. 9. B. & 20. A
 Ouem immolare. 10. B
 Oues quas uoluerit Christus significare apud Matthæum. xxv. 10. C
 Ouis qui intelligatur. 3. A
 Ozia lepra. 70. B

P
 Pactum domini ad irritum deducere. 171. A
 Pedagogos multos, & paucos patres esse, in Paulo quid sit. 161. A
 Pedagogus est lex. 102. C
 Paganorum aspersiones. 35. B
 Pallens lepra. 84. B
 Palma quare iustus conferatur. 144. B
 Panes sine fermento, apostolica est doctrina. 38. B
 Panes ponere in mensa alitrisecus. 146. C

Panis nutrimentum hominis. 18. C
 Panes duodecim numerum apostolorum significant. 146. C
 Panes, uerba sunt apostolorum. 13. D
 Panem comedere in saturitate. 164. A
 Panes primitiarum, doctrina Christi. 140. A
 Papulam habens arcetur à sacerdotio. 134. A
 Parabola operariorum in euangelio declaratur. 161. D
 Paradoxa quedam sacre scriptura. 70. A
 Paratus homo Christus est. 101. C
 Parentum pietas nobis non sufficit. 132. A
 Parentibus maledicere. 120. C
 Parentum uita prodimus, si imitati fuerimus. 122. A
 Pariens septem dies immunda quare. 66. C
 Parietes domus. 84. B
 Particeps Christi facti sumus. 43. A
 Pascha mysticum. 47. C
 Pascha Iudeorum. 135. C
 Pascha uere celebrant qui sunt ab omni azyma mundi. 137. C
 Passerem dimittere auolare. 79. D
 Passeres Christum significant. 79. D
 Passio Christi nobis est exemplo. 14. B
 Passionem Christi oportuit conformari scripturis prophetarum. 22. A
 Pastor Christus dicitur. 20. C. & 45. D
 Patientia tribulationibus crescit. 37. C
 Patientia Christianis, quod ethnicis legum actiones. 103. D
 Patres nostri per doctrinam. 161. A
 Patres Christi secundum carnem, erant principes sacerdotum Iudeorum. 101. C
 Patrum qui dicantur. 161. A
 Pauere in terra hostili. 169. C
 Pauli peccata qualia. 74. D
 Pauli ulcus uocatione sanatum est. Ibidem
 Paulus uas electionis. 46. B
 Pauli & Barnabæ de Marco inter se contentio. 179. C
 Paulus nihil rei sibi esse uoluit cum illotis. 63. C
 Pauli locus exponitur ad Corinthios. 134. D

Paulus ad Timoth. 2, cap. secundo declaratur. 35. B
 Pauperibus med' oerta sunt à deo præcepta sacrificia. 82. A
 Pauperes, qui spiritu sunt, uere dicuntur. 111. B
 Pauper uere qui diuitias spirituales amittit. 154. C
 Peccantes consilio abeunt in demonum sortem. 109. A
 Peccati causa est ignorantia boni. 19. B
 Peccatū in spiritum sanctum est, diuinorum scripturarum deprauatio. 56. C
 Peccata sunt nobis Christi sacrificio donata. 47. A
 Peccatum idololatriæ præceptum est. 92. C
 Peccati cognitio quando oriatur. 30. A
 Peccata in deum difficilem ueniam habent. 36. C
 Peccatis nostris polluimus nomen dei. 112. B
 Peccatorum duo genera. 63. A
 Peccatum ignoscere solius est dei. 28. B
 36. C
 Peccatū in sancta, & quod iureiurando committitur, eiusdē sunt generis. 30. B
 Peccata portare. 62. A
 Peccata populi comedere. 170. A
 Peccatores fugiendi, dum sunt peccatores. 158. C
 Peccatorum ordines per hominum gradus distincti. 113. A
 Peccata alia pauperum, alia potentum. 113. A
 Peccata nostra Christi dicuntur. 19. D
 Peccatorum corrigendorū ratio. 155. A
 Peccatum originale ex Adam. 66. A
 Peccata populi quæ sacerdotem polluant. 124. D
 Peccatores immundi sunt. 178. A
 Pecorum appellatio peccatoribus conuenit. 41. A
 Pecora obedientia. 177. D
 Pecora quæ intelligantur in scripturis. 167. B
 Pectusculum offerre. 41. D
 Pectusculum pro fide sumitur. 41. C

Pectusculū confidentiā significat. 55. D
 Pectusculum Christo separare. 48. D
 Pecuniā dare, doctrinā significat. 158. C
 Pecuniā corrogare, qua quis redimatur. 162. A
 Pecunia reddita, non erat opus expectare Iubilei aduentum. 161. C
 Pedes. 64. D
 Pedes Iudæorum humiles. 61. B
 Pedes quid significant. 10. A. 81. B
 Pedes euangelici libri. 85. A
 Pelicanus in Dauide, hominem destitutum amicis significat. 61. A
 Pelicanus. 60. C
 Pellicatus mysticus qualis. 107. A
 Pellis patientem significat. 37. B. 63. B
 Pellis cognationem nonnunquam significat. 70. D
 Pellis diuitiarum affluentiam significat. 37. B
 Pellis pro instrumento pelleo. 90. C
 Pellis mulierem qua abutimur, significat. 90. C
 Pellis pro tribulatione. 78. B
 Pellem offerre sacerdoti 37. B
 Pentecoste, dies cōpletionis dicitur. 50. B
 Pentecostes celebratio. 138. B
 Pentecostes dies eo quo pascha celebratur. 51. A
 Pentecostes dies consummationem seculi significat. 51. A
 Percussura lepræ, dogmatum est impietas. 85. D
 Perfecta oblatio per holocaustum significatur. 47. B
 Perficere aliquid per nos non possumus sine gratia dei. 41. D
 Petrus omnes Christianos sacerdotes appellat. 8. D
 Petri Apostolatus. 157. C
 Petri dominus rogans tribus modis, nisi se amet, quid uelit illa repetita interrogatione. 72. C
 Pharaonis seruitutem effugere. 145. A
 Philosophia in ecclesia pestilens. 107. D
 Philosophorum arrogancia. 92. A
 Pietas maxima uisitur in litera legis. 158. D

Pietas

Pietas in legislatore coniuncta est sapientia. 157. D
 Pilati factum in crucifigendo Christum 74. D
 Pili cogitationes significant. 71. B
 Pili ornamenta capitis. Ibidem
 Pilos mutari in alborem. 71. C
 Pilos in candorem uerti, est animū uerti ad malitiam. 74. C
 Pilus flauus. 75. D
 Pinnas epatis offerre. 17. C
 Pinnulas habere. 59. C
 Pisces quidam testati. 59. C
 Pisces immundi. 59. D
 Piscium genera non recensentur. 59. A
 Plaga à deo Iudæis cōminata. 166. B. C
 Πλῆμα ἐλαφία quid significet. 26. B
 Plumas oblatae auis abijcere quid sit. 11. D
 Pluniam suo tempore accipere, placati dei est magnum argumentum. 163. D
 Poena eorum qui cognationum iura cōfundunt. 121. C
 Poenæ rationis. 148. C
 Poenæ non sunt obnoxia quæ inuitis accidunt. 90. B
 Poenitentia sacrificium sanctum sanctorum. 34. D
 Poenitere nos nunquam debet eorum quæ deo offeruntur. 174. A
 Poenitentia comites. 82. A
 Poenitentia ex quibus constat. 35. A
 Poenitentia donum baptismi est. Ibid.
 Poenitentia inutilis est sine baptismo. Ibid.
 Poenitentia quo modo peragat. 174. A
 Poenitentia modus præscribitur ex facultatum & uirium corporis modo. Ibidem
 Poenitentia ficta. 28. B
 Poenitentia uera. 56. C
 Poenitentia species nō omnibus omnes cōueniunt. 26. C
 Poenitentia multæ species pro diuersitate delictorum. 26. B
 Poenitentia recta ad annū Iubilei peruenitur uerissime. 177. C
 Poenitentia exemplum petendum à Ninuitis. 162. B
 Poenitentia peccata delet. 162. B

Poenitentia Christus est autor. 37. A
 Poenitentia basis est euangelium. 24. A
 Poenitentia macula. 23. D
 Polluere nomen dei. 119. C
 Polluere mensam domini. 125. C
 Pollutiones ueræ ex malis actionibus. 65. A
 Pollutiones ueræ quæ. 135. C
 Polluti sancta non comedēt, donec mundentur. 130. C
 Poma quæ intelligantur. 179. B
 Pondera sancta. 177. C
 Ponderum certa ratio in rebus publicis. 118. D
 Popularis capram immolat. 25. A
 Populus Israël mediocriter perfectus. 173. B
 Porphyron 60. C
 Portare aliquid ex immundis. 62. B
 Possessionē recipere anno Iubileo. 155. A
 Possessionem nostram à proximo redimam. 154. D
 Possessio nostra est bona conuersatio. 154. B
 Possessiones nostræ terra est. 83. B
 Possessiones quedam ne quidem anno Iubileo reuertuntur ad priores dominos. 156. C
 Possibilitas in Christo, impossibilitati fuit coniuncta. 79. C
 Potentes in iudicio non sunt respiciendi. 113. B
 Præ participibus, quid sit. 127. A
 Præcepta uitæ prius à legislatore sunt scripta. 75. C
 Præceptorum uarietas, & pugnantia, argumentum est, nō debere legem secundum literam intelligi. 2. C
 Præcepta. 170. D
 Præceptorum compendium est in dilectione proximi constitutum. 106. C
 Præcepta quæ uiribus maiora imponunt hominibus, dicuntur contristari fratres. 152. C
 Præcepta omnia non omnibus sunt, sed senio indulgetur nonnunquam. 82. B
 Præcepta Christi facta facilia sunt. 120. C

Præcepta multa sunt Iudæis data, non ut iustificationi inseruieret, sed uerius ut essent oneri. 76. C
 Præceptum sempiternum. 139. A
 Prædicationis Christi initium fuit à poenitentia. 141. C
 Prædicatio apostolorum usq; ad Pentecosten suspensa fuit à domino. 50. D. & 51. A
 Presbyterij dignitas magis est sapientiæ quam ætatis. 118. A
 Primitiæ dabantur sacerdotibus, ut pauperes inde alerentur. 133. C
 Primitiæ fructuum. 15. D
 Primitiuus. Ibidem
 Primogenita. 177. D
 Primogenitum in pecoribus. 178. A
 Primus mensis tēpus dominicæ passionis dicitur. 137. B
 Primus dies cū octauo conuenit. 143. C
 Primi diei requies qualis. 143. D
 Primus & octauus dies commune inter se habent aliquid. 142. C
 Principum uitia offendiculo sunt inferioribus. 55. A
 Principum & plebesorum alia sunt atq; alia sacrificia. 23. A
 Principes, & antistites cæteris præstare debent uirtute & sapientia. 129. B
 Princeps hircum masculum immolabit. 23. B
 Principes non tam simplicitate, quam prudentia serpentina præditos esse oportet. 24. C
 Probare seipsum, qd sit in Paulo ad Corinth. 130. B. & 163. A
 Prodigij filij parabola declaratur. 20. B
 Profani. 125. A
 Profluuiū seminis laborant pseudopropheta. 87. C
 Profluuium seminis accersunt sponte, qui prohibent nubere. 88. A
 Profluuium sanguinis, inobedientia. 67. C
 Profluuium doctrinæ. 86. C
 Prohibere nubere. 88. A
 Pronunciare de hominū probitate difficile est nobis. 179. D

Propheticorum & Euangelicorum scriptorum differentia. 38. C
 Propiciatio nostra per crucem facta. 151. B
 Proponere quid sit in scripturis. 17. A
 Proponere aliquid nostrum est. 41. D
 Propterea relinquet homo, &c. locus ad Ephes. declaratur. 120. D
 Profelytus. 108. D. 111. A. 150. B. 158. A
 Proximū nō esse alicui, quid sit. 154. D
 Proximi nostri qui intelligantur. 107. C
 Prudentia etiā legi diuinæ coniuncta est. 171. A
 Prudentia artibus bonis adhibenda est. 123. D
 Prudentia recte coniungitur simplicitati. 76. D
 Pruinæ tempus. 61. C
 Psalmus primus declaratur. 82. C
 Pseudoprophetarum multi sunt ordines. 87. D
 Puerorum immunditiæ Legislator non meminit in circuncisione, sed matrū. 66. C
 Pugillus. 27. D
 Pugillus pro fide capitur in Leuit. 13. A
 Pulcre ē pedibus excutere quid. 85. A
 Puluis qui accipitur. 84. D
 Purgationes frequentes quare indictæ Iudæis. 90. C
 Pythonicus spiritus. 124. A

Quadragesima nonus annus. 150. D
 Quadragesima dies præscripti ei quæ masculum pepererit. 66. D
 Quadragesima didrachmæ. 172. C
 Quadragesima diebus formatur masculus in utero. 66. C
 Quadrupedia. 108. A
 Quadrupedia pro uoluptatibus. 121. D
 Quæstiones superuacua omittendæ. 32. C
 Quali mercenarium esse. 159. C
 Quarta pars hiri. 138. D
 Quattuor cedere pedibus. 62. B. 64. D
 Quicunq; uerbum est generale. 149. B
 Quinquagenarius numerus. 28. D. & 171. D
 Quinquagesimus annus qualis. 150. D
 Quin

Quinquaginta didrachmæ. 171. C. & 172. A
 Quinque didrachmæ. 173. A
 Quinq; anni quinq; sunt sensus. 172. C
 Quintam ei dare cui sit nocitum. 30. D
 Quinta linguam significat. Ibidem.
 Quintam dare. 175. C
 Quintam addere. 132. C
 Quintam tradere sacerdoti. 29. A
 Quinta quinq; sensuū symbolū est. 29. A
 Quintam addere pro corollario. 178. B
 Quintam adijcere. 176. B
 Quinta decima agere festiuitatē. 137. A
 Quintusdecimus dies. 142. B. 143. B
 Quotidianæ libationes sunt orationes. 143. A

R

Racem uitium. 111. C
 Radere aliquem. 76. A
 Radere domum intrinsecus. 84. C
 Radere supercilia. 80. A
 Radere caput super mortuum. 125. B
 Rationale quatuor uersuum. 45. B
 Rationale sit hominū sacrificium. 39. A
 Redimere. 178. B
 Redimere intra annum quid. 155. D
 Redimi ab alio pecuniam quid sit. 161. C
 Redire quid sit. 151. D
 Regale sacerdotum in Paulo quale intelligatur. 131. A
 Regale sacerdotum quid dixerit Petrus. 51. C
 Relinquere uindemiæ partem pauperi. 111. A
 Reliquiarum nihil relinqui in alterum diem. 136. A
 Remora. 17. B
 Remouere aliquid ē tabernaculo. 71. D
 Renes. 9. D
 Renes & cor habent inter se cognationem. 17. A
 Renes seminis suppeditant copiam. 16. D
 Repentia omnia immunda. 62. D
 Repere super terram. 64. D. & 65. A
 Repetitur quedam, alijs tamen uerbis à legislatore. 73. A
 Reptilia. 61. A
 Repudiatam ducere. 127. D

Requiescimus quum à peccatis sumus immunes. 143. C
 Res diuersæ isdem nominibus nonnumquam appellantur. 94. C
 Respicere quādo deus nos dicat. 164. C
 Resurrectionē Christi qui uolūt excutere, misericordiam eius rationem addent. 14. D
 Retributiones Christi incorruptibiles. 39. D
 Reuelare foeditatem. 107. C
 Reuocari Moysen quid sit in principio Leuitici. 6. C
 Rhaab meretrix. 74. B
 Rhetorica fluxus dici potest. 92. B
 Romani nō ut meliores uicere Iudæos, sed ut essent flagellū dei. 168. D
 Ruminare est meditationi legis intentū esse. 58. A. 59. B
 Ruminantia, & unguam non diuidentia. 58. C

S

Sabbata obseruare. 162. D
 Sabbatum requies. 72. D
 Sabbatum. 117. C
 Sabbatum post sex dies negociosus est constitutum. 136. C
 Sabbati uocationes ad occasionem sunt contemplationum. 141. D
 Sabbata, cur nō sabbatū dixerit. 110. B
 Sabbati mandatum. 168. A
 Sabbatum recte obseruatur uacatione mali. 162. D
 Sabbatorum die ponere panes. 146. D
 Sabbata custodire. 110. A
 Sabbati interpretatio. 136. D
 Sabech interpretatio. 95. A. 157. A
 Sacerdos in iudicanda lepra partes habet medici. 72. A
 Sacerdos ad leprosum uadit. 79. B
 Sacerdos à mystica unctione cognoscitur. 8. D
 Sacerdos pro eo qui sapientiā cæteris præstat, accipitur nonnumquam. 31. C
 Sacerdotium perfectionis exemplū est. 31. C
 Sacerdotis perfecta sit sapientia. 31. B
 Sacerdos de lepra iudicat. 72. A

Sacerdotes sanctificant. 126. B
 Sacerdotibus solis licuit incensum in sancta inferre. 70. B
 Sacerdotes ueri, qui Pauli fuerunt similes. 84. A
 Sacerdos utulum pro peccato immolat. 47. A
 Sacerdotē & hostiam mundos esse oportet. 133. A
 Sacerdos uerus quomodo q̄s fiat. 42. C
 Sacerdotes quādo arcendi à ministerio. 129. C
 Sacerdotes in ecclesijs sunt loco Christi. 87. B
 Sacerdotes reges sunt appellati. 23. A
 Sacerdotes soli edunt panes. 146. C
 Sacerdotum munus in ecclesia. 129. D
 Sacerdotes ministri uerbi. 55. B
 Sacerdotes appropinquantes sanctificant. 54. A
 Sacerdotibus omnibus dictum est: Quorum miseritis peccata. 24. B
 Sacerdotis peccatū, populi dicitur. 19. C
 Sacerdos magnus q̄s in Dauide. 126. D
 Sacerdotem nō contaminant subita peccata populi. 124. D
 Sacerdos uiduam & meretricem ne ducat. 128. A
 Sacerdotes bellis praefuerunt. 128. B
 Sacerdotis filia deprehensa in stupro. 126. C
 Sacerdotum filij innocentius uiuant reliquis. 126. C
 Sacerdos formam Christi gerit. 45. B
 Sacerdotem nauis arcem à ministerio. 128. B
 Sacrificia uera Christianorum. 7. A
 Sacrificiorum completio est expositio eorum. 52. D
 Sacrificans Moloch lapidatur. 119. D
 Sacrificia aequalia uoluit deus esse peccatis. 23. A
 Sacrificare Moloch de semine suo. 119. C
 Sacrificium Christi nostrorum holocausti stomachi fundamentum. 81. C
 Sacrificiū Christi post aduentum spiritus sancti in die Petecostes innotuit. 51. B
 Sacrificium laudis quale sit. 39. A
 Sacrificia domus mundanda. 85. C
 Sacrificijs maioribus addita sunt & uisio propter pauperes. 82. C
 Sacrificium Christi non tantum Israel liberauit, sed & gentes. 97. D
 Sacrificium coctum, Christi est incarnatio. 13. C
 Sacrificium perpetuum offerat sacerdos. 31. B
 Sacrificium nouum. 139. C
 Sacrificiorum diuersa genera cur mandauerit deus. 21. C
 Sacrificium ex latere quid sit. 10. D
 Sacrificium laudis expectat à nobis dominus. 38. B
 Sacrificia deus quō odisset, praecipit tamen Iudaeis. 5. A
 Sacrificium dominicū nō fiet, nisi rogatus dñs fuerit sacerdotis ore. 49. D
 Sacrificia quaedam utilitatis causa. 38. A
 Sacrificia quaedam gloriae Christi. 38. A
 Sacrificium salutare. 16. B
 Sacrificium à synagoga accipi. 95. D
 Sacrificium explicationis. 47. C
 Sacris in literis multa praetermissa sunt, quae cōiectāda nobis reliquerūt. 51. D
 Sagittae igneae. 94. C
 Sagma. 88. B
 Sal apostolicam doctrinam significat. 15. C. 146. D
 Sal in sacrificijs. 15. D
 Salutem proicere. 88. B
 Salix iuxta aquas. 144. C
 Salix continentiae habet significationē. 144. B
 Salix poenitentiae nonnunquam & orationis gerit figuram. 144. B
 Salutare Christus est. 46. C
 Salutis caput baptismus. 95. C
 Salutis nostrae summa est doctrina uerbi. 93. B
 Samson Nazareus in tonsō erat capite. 159. A
 Sana quaedam Iudaeorum in specie dantur. 90. C
 Sanae doctrinae aures sunt praebenda. 176. B
 Sanctum esse. 175. B

Sancta

Sancta sanctorum quae. 10. D
 Sancta sanctorum raro ingredi. 94. D
 Sancta contaminare. 130. A
 Sanctuarium reuerenter adire. 162. D
 Sanctuarium sublimior scientia est. 94. D
 Sanctificatio qualis intelligi debeat. 10. annis capite trigesimo. 49. B
 Sanctificatio, uirtutū fundamentū. 109. D
 Sanctificationis nomen quale. 110. A
 Sanctificari deo. 175. A
 Sancta sanctorum. 15. A
 Sancta quae sint. 147. A
 Sanctum deo. 177. D
 Sanctificare nomen dei. 119. C
 Sanctificari aliqua deo. 177. A
 Sanctificatio nostra. 126. A
 Sanctificare deo domum. 175. B
 Sanctificationis dei sumus participes. 65. A
 Sanctum sanctorum effici. 179. A
 Sanctum nō tangere quae concepit. 66. C
 Sanguis intelligibilis Christi sumptus à discipulis in coena mystica. 48. A
 Sanguinē quo pacto effundam. 104. A
 Sanguis pro homicidio accipitur. 103. B
 Sanguinē comedūt qui oderūt. Ibidem
 Sanguinem aspergere ad cornua altaris. 21. A
 Sanguinem nō comedere, est ab iniurijs proximi abstinere. 18. D
 Sanguinis asperio, quae intelligatur. 20. D
 Sanguinem effundere. 102. C
 Sanguis uehiculum animae est. 103. C
 Sanguinem comedūt qui diffamāt nos. 104. B
 Sanguis, animae figuram gerit. 18. D
 Sani color. 73. D
 Sapientia gentilium qualis. 122. B
 Sapientia huius mundi uera stultitia est. 122. C
 Sapientiam huius mundi quam uoluerit damnare diuus Paulus ad Corinthios. 147. B
 Sara Abrahamae soror ex patre. 121. D
 Sarrago crux Christi. 14. A. & 34. A
 Sarraginis & craticulae differentia. 14. C
 Sarrago crucis passionē significat. 37. D

Sauli cōdēnatio, quia minus opportuno tempore Agag pepercit. 144. A
 Seculi huius incommoda ad bonum cedunt. 83. A
 Secunda azymorum. 138. A
 Secunda inspectio praecipit. 76. A
 Secundum numerum annorum emere. 152. C
 Secundus aries. 47. D
 Secundum corpus. 87. B
 Secundo lauare, quid. 80. B
 Segetem nō metere usq̄ ad solū. 140. C
 Seipsum liberare quid sit. 161. C
 Semel auditis praecipit semper aliquid noui admittet legislator. 119. A
 Semen uerbum dei est. 176. A
 Semē omnem actionē significat. 107. C
 Semē apostolorū nobis relictum. 157. C
 Semen perfusum aqua. 64. B
 Semen seminandum quale. Ibidem.
 Semen coitus egredi. 90. C
 Semē sacerdotale quale intelligat. 130. A
 Seminare anno octauo. 153. D
 Series reuereri propter prudentiam, & canicem. 118. A
 Seniores ponant manum super caput uultu. 22. C
 Sensus quinq̄. 174. D
 Sentire morbum magni doloris. 83. B
 Septem hebdomadarum interuallum à resurrectione domini usq̄ ad pentecosten. 139. B
 Septē agnos immaculatos offerre. 139. D
 Septem dies includere inspectionis causa, non scriptum est ad poenam. 75. D
 Septem gentes. 83. C
 Septem gentes imaginē gerunt septem immundorum spirituum. 83. D
 Septem dies enumerare ad emendationem. 89. A
 Septem dies, septē operationes sunt spiritus. 89. B
 Septē dies esse sub ubere matris. 135. A
 Septem numerare hebdomadas. 152. A
 Septem plagae Iudaeorum. 168. D
 Septies aspergere contra dominū. 81. C
 Septem diebus manere in tabernaculo Israelitam. 145. A

a 3

Septem septimanæ ab azymis ad pentecosten. 29. A
 Septem atates. 151. B
 Septies aspergere altare. 46. B
 Septem diebus immunda mulier. 66. A
 Septem dona spiritus. 20. D
 Septies aspergere. 100. C
 Septima hebdomada non serere. 153. D
 Septimo anno requies agrorum. 149. D
 Septima hebdomada. 153. D.
 Septimus dies imaginem gerit huius uitæ. 66. B
 Septimus mensis figuram gerit temporis nouissimi. 144. D
 Septenarius numerus totius uitæ habet significationem. 137. C
 Septenarius huius uitæ habet plenitudinam. 72. D
 Septenarius numerus. 20. D. & 72. C. 140. D. 141. B. & 166. C
 Septenarius numerus remissionem peccatorum continet. 81. C. 84. C
 Sequi Christum, est renunciare mundo. 47. B
 Sequi Christum, est omnia ex præscripto eius agere. 140. A
 Seraphin. 21. A
 Sermo pro quo accipitur. 51. D
 Sermonum diuinorum proemium à passione Christi incipit. 95. A
 Serui qui docentur dicuntur. 160. A
 Serui & ancillæ qui. 150. B
 Seruus nō manet in domo in æternum, quomodo intelligatur in Ioan. 160. B
 Sex annis serere agros. 149. D
 Sex panes immolare. 146. C
 Sextarium olei sumere. 81. A
 Sextarii mensura. 81. A
 Sextus annus reformationis est. 153. C
 Siclus. 171. C
 Siclus uiginti obolorum. 29. A
 Significatio lepræ quæ dicitur. 69. D & 72. A
 Significatio quid sit in LXX. 152. C
 Silas. 180. A
 Similam qui offerant. 12. D
 Similam offerunt mysteriorum periti. 16. A
 Simila oleo confersa. 38. C

Simon in actis Apostolicis contritis fuit testiculis. 134. C
 Simpliciter expositi sunt contumeliosi. 104. A
 Simpliciter ut columbæ, in Matthæo qui sint. 18. B
 Sinistra manus figura malarum actio. 48. A
 Sina mons in Arabia. 115. B
 Sinai rubus uel tentatio interpretatur. 42. D
 Solomō pacificus interpretatur. 172. A
 Soluite templum hoc, quomodo intelligatur in Matthæo. 112. A
 Sophir bonum interpretatur. 172. C
 Sordes nostræ ex Adam. 89. D
 Soror innupta quare ad sacerdotem pertineat. 124. D
 Sorori filia patris misceri. 121. D
 Sororis turpitudinē qui uideant. 122. A
 Sors emissarij figurate ad diuinitatem Christi pertinet. 97. C
 Sors mittitur quando iudicio nullus est discernendi locus. 96. D
 Sors cecidit super Mathiam. 96. D
 Spatulas palmarum sumere. 144. B
 Spicilegium propter pauperes institutum. 111. A
 Spicas non colligere. 140. D
 Spina peccata significat. 101. B
 Spinea corona Christi. ibidem
 Spiritus Moyfi tanquam superior creditus est. 69. C
 Spiritum Paulus prohibet extingui. 146. A
 Spiritus sancti aduentus die dominico. 139. B
 Spiritus legis uberes fert fructus. 158. D
 Sponte nasci quæ dicantur. 150. A
 Squamas habere. 59. C
 Squamæ ignorantiam temporariam significant. 59. C
 Squamas ab oculis cadere. ibidem
 Squamæ pinnis adiunctæ. 59. D
 Scabies. 134. A. 165. D
 Scabie iugi detractores laborant. 129. A
 Scientia legis uere mundat. 67. C
 Scriptura diuina nō est querenda, quod plurimi

plurimi inde sumant hæresum occasionem. 64. A
 Scripturas scrutari. 86. B
 Scripturæ diuinæ interpretandæ optima ratio, si ex prioribus & consequentibus eliciamus ueritatem. 73. B
 Scriptura solet rem eandem sæpe multis nominibus appellare. 21. B
 Scriptura diuina Iudæis instructiuosa est. 167. A
 Staminis nomen quale in Leuit. 78. A
 Stateras quando transfilamus. 118. D
 Statuas erigere prorogandæ memoriæ causa. 162. D
 Stellæ inter se differunt claritate. 133. C
 Stello. 62. D
 Sterilis in Esaiâ quæ dicitur. 156. C
 Stola nuptialis sordida in Euangelio. 131. B
 Stolas filiorum Aaron cū patre Aaron sanctificari quid sit. 49. A
 Stigmata corporis in luctu. 117. A
 Stigmata quæ intelligantur. 117. B
 Stratum agros significat in doctrina subtilimes. 87. D
 Stratum in quo dormierit menstruata. 91. D
 Stratum quid. 87. D
 Strues lignorum. 9. B
 Struthio. 60. B
 Studia qualia in scripturis intelligantur. 105. A
 Subtegmen quod trama. 77. C
 Subtegmen quale intelligatur. 78. A
 Subtilitates quæ intelligantur. 165. C
 Suffusio arrogantiam significat. 129. A
 Superbia angelorum. 78. B
 Supercilia quæ intelligantur. 80. A
 Supputatio annorum. 177. B
 Surdum prouehere quid sit. 125. C
 Surdo male dicere. 112. C
 Sus inter immunda. 58. C. & 95. A
 Suem immundum comedere. 58. C
 Sus in uolutabro. 58. D
 Synagoga ancilla appellatur. 115. A
 Synagoga confugiendum est ad ecclesiam. 43. B
 Synagoga repudiata. 126. C

Synagoga Iudæorum uxor & filia dei appellata reperit in scripturis. 126. C
 Synagoga zelus erga ecclesiam. 107. A

TAbernaculū testimonij nostræ conscientiam nonnunquam significat. 7. B
 Tabernaculo excludi septem diebus. 80. A
 Tabernaculum mysteriorum est adeptio. 80. A
 Tabernaculum ponere in medio nostri. 164. D
 Tabernaculū nō semper ingredi. 94. A
 Tabernaculum dei nos sumus. 92. C
 Tabernaculum uerum in apostolica doctrina. 89. C
 Tabernaculum testimonij. 6. D
 Tabernaculum. 144. D
 Tabeſcere in iniquitatibus suis. 169. D
 Talentum euangelicum dare nummulis. 158. B
 Talpa. 62. D
 Tangere. 33. C
 Tangere morticinum, est peccatis consentire. 25. A
 Tangere captum à bestia. 25. A
 Tangere immunda. 25. B
 Tangere menstruata. 91. B
 Tangere lectum profluuiō laborantis. 88. B
 Tangere carnem fluxum seminis patientis. Ibidem.
 Tectum domus sunt fideles. 84. B
 Tegmen dei est nutus & gratia. 78. A
 τειλαύγης. 69. D. & 71. A
 Temerare in masculum quale facinus. 121. B
 Temporibus inseruendum, quibus & deus in ferendis legibus se accommodauit. 135. D
 Templum Hierosolymitanum. 156. C
 Temporis longi prerogatiua. 160. D
 Temporibus inseruiunt nostræ actiones. 144. A
 Tempus menstruale. 91. C
 Tentationes rubo sunt similes. 42. D
 Tentationes semper ad sunt iustis. 42. D

Tentationum finis à Iacobo expressus. 42. D
 Terra quam deus dedit. 116. A
 Terræ fructus congregare. 143. C
 Terra hostilis. 170. A
 Terra nobis promissa. 138. B
 Terram non dare germen. 167. A
 Terra hospitium est, non domus. 141. B
 Terra nostra bona cōuersatio est. 135. A
 Terræ bona tres fructus. 173. C
 Terrenus homo in nobis de limo. 44. A
 Tertius dies pro quo sumatur. 39. C
 Tertio die comedere de carnibus. 39. D
 Testamentum Christi. 147. A
 Testiculi contriti. 134. B
 Testiculis sectis esse aliquem. 134. C
 Testimonij arca, caro Christi. 94. A
 Theologia quaedam omnibus sunt necessaria, quaedam uero tūto ignorantur. 32. C
 Theologia imperfecta est dum hic utitur. 56. A
 Theologia non oēs sumus idonei. 56. A
 Theologia plerisque causa ad haresim. 93. C
 Thesaurus absconditus in agro. 156. D
 Thus orationem & elemosynam significat. 12. D
 Thuris momēta in curandis morbis. Ibi.
 Thus lucidissimū pōnere super panes. 146. C
 Thuris efficacia in medendō. Ibi.
 Thus & olei sacrificio nō apponi. 27. B
 Thymiana cōpōsitionis. 21. A
 Thymiana thuribus imponere. 53. D
 Timotheum iussit Paulus modico uino uti. 55. C
 Torrens, presentis uitæ gerit speciem. 144. C
 Transgressio legis. 74. C
 Tres anni consummationem nostrū significānt. 155. B
 Tres decimæ similes. 80. D
 Tria testamenta. 170. B
 Triennio abstinere à fructibus. 116. B
 Triginatibus diebus manere patientē in sanguine purificatio. 66. C
 Triumphales quaedam festæ. 137. A

Triumphus Christi. 137. A
 Trophæa deo figere. 178. D
 Tuba qua mortui resurgent. 141. A
 Tunica de lino. 44. A
 Tunica pro iustitia accipitur. 31. D
 Tunica linea. Ibi.
 Turpitudine matris & filia quæ. 106. C
 Turpitudinem reuelare. 106. A. B
 Turturē offerre. 11. B. 82. B
 Turtur quid sit. 3. A
 Turturi data cognitio aliqua. 82. C

VAcare debēt criminibus, qui in ea parati sunt dicere. 77. B
 Vide ad fornicam d piger, quomodo intelligatur. 134. A
 Vallicula. 84. C
 Varietas sapientia ex lege. 159. D
 Varietatem deus ubiq; amauit. 57. B
 Varij lectores legis. 179. B
 Varijs modis itur ad deum. 42. C
 Vasa fictilia sumus. 79. C
 Vasa Christi quidam recte dicuntur. 46. B
 Vasa lutea. 89. A
 Vasa lignea quæ dicantur. 89. A
 Vasa aurea in domo quæ. 35. C
 Vasa fictilia infirmos significant. 35. C
 Vas fictile confringi. 35. C
 Vas electionis Paulus quare. 87. D
 Vas in Levitico pro quo accipitur. 87. D
 Vas fictile. 35. B. 63. B
 Vas fictile frangitur, in quod morticinū incidit. 63. B
 Vbera matrum relinquere. 135. B
 Vas ligneum. 63. B
 Velamē sanctuarij corpus Christi. 20. C
 93. C. & 129. C
 Venatio insidias sanguinolentas significat. 103. D
 Venderē possessionem propter paupertatem. 154. C
 Vendere quæ habemus, & dare pauperibus, perfectissimæ uitæ proponitur exemplum. 140. A
 Veditio & emptio spiritalis quæ. 152. B
 Benefici qui sunt habendi uere. 117. D
 Vene

Veneficis adherere. 117. D
 Venia digni, qui ignorantes peccant. 64. C
 Venter animæ cor. 10. A
 Venter abditarum cogitationum receptaculum. Ibi.
 Ventrem meum doleo, apud Hieremiam quid. 17. A
 Ventris duplex usus secundum Medicos. 16. D
 Verbo dei omnia sanctificata sunt. 132. C
 Verborum immutatio in legibus adfert aliquid, antea non dictum. 140. C
 Verbum dei, argentum. 175. D
 Verba quaedam LXX. geminant. 86. D
 Vernaculi. 131. D
 Vesicam autem abijcere quid sit. 11. D
 Vespertilion es. 60. D
 Vesperii appellatione David pro gaudio usus est. 130. C
 Vesperum. 63. A
 Vesperum poenitentia significat. 130. C
 Vestem aspergi quid sit. 35. B
 Vestimenta corporis. 77. D
 Vestimenta conscindere. 127. B
 Vestimentum aliquando in malam partem accipitur. 90. B
 Vestimenta multicoloria prohibita. 114. B
 Vestimentum ex duobus contextu quæ. 114. D
 Vestium nomine significantur mulieres quæ ob usum libidinis tantum nubunt. 90. A
 Vestimentum lineum. 95. B
 Vestis sacerdotum alia atque nostra. 49. A
 Vetera ueterum comedere. 154. A
 Vetus testamētū, modus hordei. 176. A
 Vita deserta. 167. C
 Videre deum. 54. A
 Viduam non ducere uxorem. 127. D
 Vigesima annus militiae conuenit. 172. C
 Vigilare sacerdotem. 125. B
 Vigilare quid significat in scripturis. 112. D

Viginti legis præcepta. 171. C
 Vindemiā apprehendere mellē quid. 163. D
 Vindemiā arborum fructus colligit. 163. D
 Vineæ Sabaoth. 94. B
 Vineæ populus est Iudæorum. 111. C
 Vineæ prædicatio est euangelica. 150. A
 Vir in scriptura diuina pro perfecto accipitur. 121. B
 Vir à legislatore propter fortitudinem dicitur. 87. A
 Viri nomen in scripturis, doctori competit. 87. A
 Vir perfectus in Paulo quis intelligatur. 95. C
 Viri nomen unde. 16. C
 Virentia offerre quid sit. 16. A
 Viridans superbia. 78. B
 Virginiū decē exemplū declaratur. 38. D
 Virtus nō indiget magno tēpore. 133. C
 Virtutes male operari non distat ab eo quod omnino uacamus. 40. A
 Virtutibus non semper licet uacare. 144. A
 Virtutes speciem scalarū obtinent. 16. B
 Virtutum inopia est uera paupertas. 159. A
 Vis ad potentes pertinet. 113. A
 Visitatio in scripturis pro libertate accipitur. 115. B
 Visitat deus terram. 108. C
 Vita nostra peregrinatio est. 136. D
 Vitæ cuiusdam imperfectioris sunt etiā in euangelij rationes. 133. C
 Vitia quomodo corrigenda. 155. A
 Vitulus de bubus quid sit. 20. A
 Vitulus Christum significat. 19. D. & 95. A
 Vitulum extra castra eijci in loco mundissimo. 21. D
 Vitulus de armento septem agnis coniunctus. 139. D
 Vita dicitur & Iudæorum legalia mandata. 73. D
 Viuentes qui intelligi debeant in Paulo ad Corin. quum dicit; Nos qui utimur, non &c. 151

- Vlcera animi sunt peccata. 74. A
 Vlceris nomen in scriptura sacra. 75. A
 Vlcus album ex legali transgressione. 74. B
 Vlcus rubeum ex euangelica transgressione. 74. B
 Vmbram legis inuexit deus propter Iudaorum infirmitatem. 81. B
 Vna dictio diuersa aliquando significat. 60. D
 Vnctio pro incarnatione sumitur. 33. D. & 46. C
 Vnctio confortat. 48. A
 Vnctio carnis Christi. 127. A
 Vnctio nostra qualis. 43. A. & 46. A
 Vnctio nobis cum Christo & communis, & non communis est. 43. A
 Vnctio spiritus, & sanguis unigeniti, non differunt inter se. 49. A
 Vnctionis & sacrificiorum leges simul sunt à deo latae. 42. C
 Vngues cum dentibus habent affinitatem. 58. A
 Vnguium usus in animalibus. 58. A
 Vngulam quae animalia diuidant. Ibid.
 Vngulam non findere. 174. C
 Vngulam findere quid sit. 58. A, C, & 59. B
 Vocatio. 141. A
 Volatile reptile, abutentes euangelica doctrina. 61. D
 Voluntarie enim peccatibus, &c. declaratur ex episto. ad Hebr. cap. sexto. 28. B
 Votum in Dauide. 133. B
 Vouere se deo. 171. B
 Vouere aliquantum temporis. 176. B
 Vpupa lugubris auis. 60. C
 Urbanae possessiones quales. 157. C
 Vriæ factum. 106. D
 Vsuras non accipiendas. 158. A
 Vter in pruina apud Dauidē quid. 37. C
 Utilitas legum est ex medullis eruenda. 155. D
 Vuae primitiarum non uindemiandae. 150. A
 Vulnera animae curat poenitentia. 74. A
 Vulneris locus est desiderium. 74. A
 Vultures. 60. B
 Vxorē uirginē ducat sacerdos. 127. D
 Vxorem proximi fugere. 107. C

Z Achariae locus qui est cap. 3. declaratur. 21. B
 Zachaeus in Luca. 161. C
 Zelus in Esaiā pro inuidia. 75. B
 Zizaniorū parabola declaratur. 155. B
 Zona fortitudinem significat. 95. B

IOANNES TRITEMIUS, ABBAS SPANHEIMENSIS,
 DE ECCLESIASTICIS SCRIPTORIBVS.

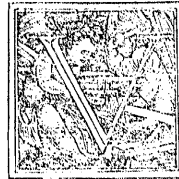
† Elytius presbyter & monachus, beati Gregorij Nazianzeni episcopi quondā auditor & discipulus, uir in diuinis scripturis eruditissimus, exemplo suo praeceptoris admonitus, fertur in diuinos libros multa explanationum scripsisse opuscula, & tam in Nouum, quam in Vetus testamentum uaria lucubrassē uolumina, quae necdum ad manus nostras peruenierunt. Legi tantum opus illud insigne, & magnae quantitatis, quod scripsit ad Eutythianum uenerabilem diaconum;

In Leuiticum libri v. Venerabili diacono Eutythiano.
 De caeteris nihil uidi.

Claruit sub Arcadio, & Honorio principibus, Anno CCCC.

ISYCHII PRESBY.

TERI HIEROSOLYMORVM, IN LE-
VITICVM PRAEFATIO.

ENERABILI diacono EPTYCHIANO, peccator Christi seruus ISYCHIVS, presbyter, in Christo salutem. Calamū pro tuba conduxisti spiritui, & pinguem atq; altam terram, multaq; aratra ad culturam habentem necessaria, bidentem qui uix harenā ualeat effodere praecipisti. Cur autem hoc? si quis eorum qui contueuerunt talia interrogare te interroget: tacebis forsitan ipse, quū nimis difficilis sit, & obdura inquisitio. Doctorem autem tuum Paulū exhibebis, pro te quod interrogatus es interpretantem: Ut sublimitas sit uirtutis dei, & non ex nobis. Sed quid hoc sit, ipse rursus interpretatus est planius: Et sermo meus, & praedicatio mea, non in persuasibilibus humanae sapientiae uerbis, sed in doctrina spiritus & uirtutis, ut fides uestra nō sit in sapientia hominū, sed in uirtute dei. Quomodo, aut ubi sit, & apud quos habitet, ipsius demonstrat dei bonitas, quando Paulo aulerrī stimulum carnis suae, & colaphizantem satanae angelum discedere à se roganti, dicebat: Sufficit tibi gratia mea, nam uirtus in infirmitate perficitur. Hoc ergo credens debere me facere, quae alij non fecerunt: praecipisti ut Leuitici libri spiritalem intentionē per ordinē interpretarer, defenderemq; literam multis aduersariorū accusationibus subiacentem, ad altiorē eam intellectum deducendo. Facerem autem hoc, non quemadmodum olim quidam rara quaedam capitula excerpentes, sed omnia per ordinem usq; ad finem discutiens. Quod quā sit difficile, ex hoc uno per paruo, quantum ad cunctum praedicti libri contextum tanta uarietate plenū, cognosce capitulo. Eum qui sacrificium pacificorū, seu salutare offeret: siquidē pro gratiarum actione offeret, in die qua obtulerit, ait, comedetur, nō remanebit ex eis usq; mane. Quod si uoto uel sponte quisquā obtulerit hostiam, eadem die qua obtulerit, similiter edetur, nec non sequenti die. Quū ergo eiusdem generis, sicut apparet, sacrificia sint, utrunq; enim pacificorum, seu salutare, ait: ex eo quidem quod est gratiarū actionis seu laudationis, in mane relinqui non praecipit: illud autem quod est spontaneum, uel seipsum praecipit & in crastinum. Equidem si malum erat seruari de sacrificio in crastinum, nec de aliquo eorum hoc debuerat praecipī: si uero bonum; debebat in utroq; sanciri. Similia autem his, & per omnē quodam

C modo contextum legis huius inuenies egisse per spiritum legislatorem, id est precipientem quae uenerat, rursusque prohibentem quae pridem praeceperat. Quod & nimis obseruantiam reprehendit literae, ostenditque considerationem necessariam esse spiritualis intelligentiae; necnon euangelicam defendit praedicationem, prohibentem quaedam de his quae uidentur legi, secundum literam intelligi siue agi, & unum eundemque esse legislatorem demonstrat noui simul ac ueteris testamenti, dum ex autoritate siue potestate quae uult nunc praecipit, nunc autem prohibet. Nihil autem sibi contrarium iubet, licet praecipiat ea quae pridem prohibuit, & prohibeat quae olim praecepta sunt. Sed & nimis sancit conuenientia, si sit a quo eius intelligi possit intentio, & ad quem finem respiciant eius statuta sentiri. Sed quia mihi de his uerbum dari in apertionem oris, in omni patientia, & obsecratione fecisti; quemadmodum Ephesiorum ecclesiam Paulus oras deprecare, ut fiat oblatio uerbi mei acceptabilis, non solum in Hierusalem, sed & in omni terra, in qua deo annuente defertur, ut glorificetur Christus, qui stulta mundi, & infirma, & ignobilia, & ea quae non sunt, elegit: sicut & me ab omni iustitia destitutum, & a sapientia alienum, non idoneum ne seruum inutilem nominari, sed propterea modicam quandam gratiam consecutum; ut ea quae apud homines impossibilia sunt, possibilia apud deum appareant, quum eius sapientiae homines deseruiunt imperiti. Quod autem argumentum huius libri, de quo loquimur sit, ipsum inquirere scriptorem oportet; ea enim de quibus sancire disposuit, breuiter instruere legentes uolens. Leuiticum hunc, sicut cernimus, appellauit, appellationem adinueniens, quae uno eodemque tempore, omne huius libri manifestaret argumentum; quia Leui tribus sacri tabernaculi ministerium sortita est, in quo oportebat sacrificia, fructuumque primitias, & primogenitorum oblationes secundum legem offerri, celebrari, etiam quascumque lex in immundis ex qualibet causa emundationes praecipit, exhiberi: haec praesens liber continet, aliaque quae huiusmodi sunt eruditioni coniuncta. Siue enim festiuitates dixeris, siue ciborum differentias, quae quidem eorum munda, quae autem oporteat dici immunda, siue nuptiarum illicitarum, siue sacrificiorum maculam habentium prohibitio, tam altaris sanctificatio, ad Leuitas pertinent, & haec & quaecumque alia praesenti lege conscripta sunt. Sed ut non superfluum dinumeremus singula, faciemus exordium; illud praeter omnibus sermo eos qui haec lecturi sunt contestatur, quod necesse sit interpretationem ad anagogen trahi, & auditum ab humilibus ad sublimiora transferri, spiritalemque intelligentiam in litera perscrutari. Neque enim hoc contradicere legi, sed imo magis defendit & confirmat legem: quia nec contra eam, sed potius resistentibus pro ea pugnare suscepimus. Manifestum est autem hoc, ex eo quod inimici legis maxime eam in multis nihil iuuantem, & inutilem accusant; sed nos huius maximam utilitatem, per intelligibilem anagogen ostendimus. Nec enim reprehendere quis anagogae interpretationes, nec

Præceptorum dei diuersitas facit, ut allegorij quoquo pacto opus sit.

Eph. 6.

*D
Leuiticus quae de causa sit dicitur.*

Anagoge.

A nec intellectuam considerationem, nec literae praesumat explanationem, nec quodammodo expositionis multa habet, atque differentia: ueluti Christi parabolas, in quibus agrum mundum, agricolam se, semen bonum iustos, zizania malignos, meliores angelos, inimicum superfeminantem tritico zizania, diabolum exponens, unumquodque praedictorum appellauit. Quid ergo incongruum, si quis etiam nunc praesens legis negotium exponens, bouem dicat esse hominem qui operatur iustitiam, ouem simplicem & innocentem columbam, aut turturam; uiuentes sublimius, contemplationisque uacantes? Sed ne Iudaeus quidem contradicere huiusmodi legis interpretationi poterit, nunquid non Hierusalem laenam Ezechiel propheta appellauit? catulum autem eius Heliachim, qui ductus est in Aegyptum? Alium rursus catulum Ioachim, quem in uinculis, siue ut LXX. addiderunt, in cauca Nabuchodonosor Babylona perduxit. Quid autem intelligitur aquila magnis alis? quid in aures, & discriminata, Hyacinthus & byssus, & alia quibus Hierusalem deus, secundum quod ait hic ipse propheta, uestiuit? Quid autem & later, in quo ciuitatem depinxit? quid ferrea sartago? quid panis quem de tritico, & ordeo, & faba, lente, milio, & uicia, deo iubente comedeat? Quia non solum ea quae in parabolis dicta sunt, sed & ea quae secundum historiam sunt, ad sublimiorem intellectum per allegoriam duci oportet, aperte Paulus, & sine aliqua dilatione Galatis scribens, ait: Dicit mihi qui sub lege uultis esse, legem non legistis? scriptum est enim, quia Abraham duos filios habuit, unum ex ancilla, alterum ex libera. Sed qui ex ancilla, secundum carnem natus est: qui autem ex libera, per repromissionem, quae sunt per allegoriam dicta. Quisque hoc dicens, illico allegoriam exhibuit, ait enim: Haec sunt duo testamenta, unum quidem de monte Sina, in seruitute generans, quae est Agar, & reliqua quae sequuntur. Sed nunc & haec eo modo ad allegoriam, quo reliquas scripturas, trahi oportet: nec quemadmodum illae, quae cum magnam ex semetipsis habeant uim, maiorem tamen per contentiois interpretationem suscipiunt utilitatem, ita & praesens sanctio, parua mihi & minima, & ut credendum est nec reticendum: inutilis uel fortassis etiam noxia est hic litera, si spoliatur spirituali intelligentia, multis emergentibus ipsius literae, & uarijs reprehensionibus, sicut in subsequens reperiemus, nisi quis ad sublimiorem interpretationem confugiens, ex ea quemadmodum pro litera satisfacere possit, exquirat. Propter quod & bonam legem, seu mandata, & non bona per prophetam Ezechiel deus appellauit, dicens: Eieci eos de terra Aegypti, & eduxi in deserto, & dedi eis praecipia mea, & iudicia mea ostendi eis, quae faciat homo & uiuat in eis. Ecce bona & ualde bona, intantum ut uitam praestent custodientibus ea. Sed quaedam de Iudaeorum infidelitate commemorans, uide qualia rursus de his mandatis subdidit: Et ego eis dedi, inquit, mandata non bona, & iudicia in quibus non uiuet. At quo-

Allegorie necessitate, addit Hieron. ubi inquitur de praecipis uitae.

*Bos.
Ouis.
Columba.
Turtur.*

Ezech. 19.

Galat. 4.

Literae cortex excutendus est.

Ezech. 20.

modo possunt bona hæc esse, & non bona? Aut quomodo nunc præbent, nunc autē non præbent uitā? Aut certe quis ita secundū eū custodit, secundum quem à legislatore descripta sunt, uidelicet spiritum? Spiritus enim est deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & ueritate oportet adorare; ipse in eis uiuit. Qui uero carnaliter accipit, recte non bona sentit diuina iudicia, quippe nec intelligit, nec eis utitur bene. Vnde ea quæ bona sunt, recte ei non bona fiunt, nec uiuit in eis; nam primum quidem ignorant uitā, quæ in eis abdita est, deinde non semper, sed certo tempore legislator uoluit susperficiētē custodiri, ut astringeret Iudæorum duram ceruicem, grauiorē egentem iugo. Propterea populum eum duræ ceruicis Prophetæ dicunt. Esaias autem non tantum duræ ceruicis, sed uitulam consternantem Iudæorum populum appellauit. Quæ autem consternans est, si ita susceperit iugum, nullo modo domatur. Et rursus: Esraim uitula docta diligere tritiram, transibit super pulchritudinem colli eius. Per cololum obedientiam significans, in quo iugum legis superimposuit, ut humiliatus populus libenter euangelii cum iugum, utpote leue, suaueq; susciperet. Sed iam tempus est ut ipsam legis proponamus literam.

ISYCHII

1049.4.

Sacrificia quare deus Iudæis præceperit.

Esaiæ 15.
Osæ 10.

ISYCHII PRESBYTERI HIEROSOLYMORVM IN LEVITICVM LIBER PRIMVS.

ALOCAVIT autem MOYSEN, & loquutus est ei dominus de tabernaculo testimonij, dicens: Loquere filiis Israël, & dices ad eos; Homo qui obtulerit ex uobis hostiam domino de pecoribus, id est de bubus, & ouibus offerēs uictimas. Quod nō diligēs deus sacrificia, ea quæ sunt de sacrificijs Iudæis præceperit, demonstrat Esaias dicēs: Quo mihi multitudinem uictimarum uestrarū? dicit dominus, plenus sum holocausto arietum, & adipe pinguium, & sanguinem uitulorum, & agnorum & hircorum uolui. Cum ueneritis ante conspectū meū, quis quæsiuit hæc de manibus uestris? Ergo quodāmodo hoc quod de sacrificijs præceperat, abnuit. His similia & Amos dicit: Nūquid uictimas & sacrificia obtulistis mihi in deserto XL. annis domus Israël? Atqui frequenter obtulerāt: sed ob hoc quod nimis displicebant ei, ea quasi non oblata reputabat. Eadē & Hieremias propheta ait: Hæc dicit dominus exercituum, deus Israël: Holocaustomata uestra addite uictimis uestris, & comedite carnes; quia non sum loquutus patribus uestris, & nō præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de uerbo holocaustomatum & uictimarum. Sed inquires: Hæc de quibus loquimur ipse mandauit qui & negat, & cur negat quæ mandauerat? Cur? quia intentionem datoris hi qui acceperūt, transgressi sunt. Cū enim subtilis esset, & ualde sublimis lex, & cum propterea absconsa esset in superficie literæ, quatenus perscrutantes eam discerent, cum prius suos emendassent sensus; erant enim crassioris atque duri cordis, & necdum legem dei intelligere ualētes, in ignorantia remanserunt. Quū autem maxima districtione uerborū legislator utatur, nūc etiam ab ipsa est orsus. Exordium in æditione LXX. incipit ab ea parte orationis quæ est coniunctio, quam consueuimus in medio ordinis ponere uerborum, ut præcedentibus coniungat sequentia. Ipsum quippe libri huius initium termino præcedentis cōiunxit, qui appellatur Exodus, in quo MOYSES tabernaculū crexit, cui recte præsentia cōiunguntur, cum unius eiusdemq; diei, in utroq; contineatur opus. Sed & liber Numeri, quia nihil mediū inter eum & Leuiticum appellatur, simile habet & ipse procemium, ait enim: Loquutusq; est dominus ad Moysen in deserto Sinai, in tabernaculo fœderis, prima die mensis secundi, anno altero. Nihil ergo post historiam Leuitici libri, ante histo-

Esai.

Amos 6.

Hier. 7.

alii dicit.

b 3

Criam uero Numeri, populus Iudæorum egit, neque enim locum mutauerat: quia necdum tabernaculum dedicauerant, nec tempus multum præterierat. In primo quippe mense secundi anni, eiusdem mensis initio agi coeperunt. In Exodo autem & Genesi, quia tempus multum mediū, Ioseph mortis, & egressiōnis filiorum Israël transcurrerat, non similiter in eisdem libris coepit. Non enim Et coniunctionis, sed opportunum dispensationi eorum quæ ibi scripta sunt, ponit exordium. Ait enim sic: Hæc sunt enim nomina filiorum Israël, qui ingressi sunt in Aegypto cum Iacob, singuli cum domibus suis. Sed si ne dubio obiiciet quispiam: quamobrem libri legis diuisi sunt, quum non diuiderentur, sicut prædictum est, tempore? Sed hoc ideo, ut non fastidium legentibus libri faceret amplitudo: libenter enim negotiatores pelagus uiasque diuidunt, ipsum quodammodo arbitantes diuidere se laborem. Præterea secundum LXX, non uocari, sed reuocari Moysen scriptum est, sicut quando idem secundum LXX, Beseleel tabernaculum secundum figuram, quæ ostensa est in mote, facere præcepit. Ait enim: Dixitque Moyses filius Israël: Ecce reuocauit deus ex nomine Beseleel filium Hor de tribu Iuda, & impleuit eum spiritu sapientiæ. Ergo & nunc aliorum intelligibilium quorundam, & rationabilium sacrificiorum imaginem, describere dominus Moysen præcepit, & apertissime hæc quæ dicitur reuocatio, dispensationem quandam uerborum, uel rerum, ad superiora respicientium innuit. Sed unde ad eum dominus loquitur? De tabernaculo scilicet testimonij. Primum quidem de cælo, quia in ipso habitare deus affirmatur. Deinde tabernaculum testimonij præsentem scripturam intelligimus: quoniam quasi tabernaculum quoddam erat, quum ea quæ dicebantur, imagines siue figuræ sequentium mysteriorum essent, propter quod tabernaculum testimonij dicebatur. Horum autem sermonum tabernaculum, testimonium futurarum rerum est, indubitabilem eis fidem præstans. Quid autem dici, aut ad quos iussit? Ad filios uidelicet Israël, de quibus eum qui uoluntaria dona offerebat, de bubus, uel de ouibus offerre præcepit: ex utroque animali uel iumento, similem designans hominem, qui nihil acuminis, neque ad uirtutem, neque ad maliciam habet, sed trahitur ab alio; tales sunt boues & oues, nimis enim ad manum sunt consueti animalia, & eos qui ita trahunt facile sequentia. Et propterea non omnium hæc munera, sed Iudæorum solummodo esse possunt: illi enim etiam si uirtutis aliquid non operantur, sufficit eis minime inique operari.

Psalm. 37. De quibus Dauid dicebat: Homines & iumenta saluos facies domine: primum ordinem hominibus custodiens, deinde concedens etiam reliquis salutem. Quod autem hominem istum de quo nunc sermo est, legislator appellauit: ait enim, Homo ex uobis: non hoc admireris, possibile est enim eundem & hominem appellari, & quæ iumentorum sunt agere. De-

Psalm. 48. monstrat autem hoc idem Dauid propheta dicens: Et homo cum in honore esset, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Ve-

rum

Leuiticus & Numerorum liber coherent.

Numerorum liber quamobrem sit à Leuitico reuulsus.

Exod. 31.

Tabernaculi testimonij est scriptura diuina.

Offerre de bouibus & ouibus.

Psalm. 37.

Psalm. 48.

Arum quia intelligibilem quendam Israël didicimus, eumque intelligibilem circumcissionem uenerantem, quemadmodum Paulus ait: Non enim qui in manibus Iudæus, nec ea quæ propalam in carne est circumcisio, sed quæ in occulto, & quæ circumcisio cordis in spiritu, non litera, cuius laus non ex hominibus, sed ex deo est, ei spiritualiter prædicta legis sanctione coaptemus.

Si eius holocaustum fuerit oblatio ac de armento, masculum immaculatum offeret ad ostium tabernaculi testimonij, ad placandum sibi dominum. Quia sacrificia deus à nobis pro nostra salute uult, non ipse ea opus habens, satis nos Paulus commonefacit, ait enim: Obsecro itaque uos fratres per misericordiam dei, ut exhibeatis corpora uestra hostiam uiuam, sanctam, deo placentem, rationabile obsequium uestrum. Ergo placens sacrificium deo, corporum nostrorum mortificatio est: simul enim in eo lucratur, & quod à peccato abstinemus, & quod uirtutes acquirimus. Sed quia ipsa corpora quidam plenissime, alij autem ex parte mortificant, secundum conditionem conuersationis, & modum uitæ in qua degunt, quum hi quidem ut perfecti sapient, alij ut paruuli, ea quæ omnimoda est renunciatio seculi, & uoluptatum plenissima abnegatio, holocaustum dicitur: totum se enim quis deo per intelligibile ignem spiritus offert, non iam terrenus, sed spiritualis, & quodammodo cælestis effectus. Si ergo hic operator fuerit iustitiæ legis, quæ secundum literam est: bos uero similiter nominatur, quia ipsum animal iugum portat terrenorum operum, iugum autem est & lex. Sic enim Petrus, qui in Hierusalem concionaretur appellauit, dicens: Quid tentatis dominum, imponere iugum super ceruices discipulorum, quod nec nos, nec patres nostri portare potuimus? Testis est autem & Paulus de hoc animali loquens, commemorans namque mandatum legis ait: Non alligabis os boui trituranti. Quod uide quæ ad modum interpretetur, Numquid de bubus cura est deo: an propter nos hæc dicit: quia debet in spe qui arat arare, & qui seminat in spe fructus colligendi.

• Masculum uero esse munus, siue oblationem, & immaculatum uult. Masculum quidem, ut nullatenus mandatorum effeminetur, siue emollescat operator. Immaculatum uero, siue purum, ut nequaquam iustitiæ iniquitatem permisceat, nec simulatione uirtutis commaculet. Sed ad ostium tabernaculi testimonij, siue secundum LXX, ad tabernaculum testimonij iussit munus offerri. Tabernaculum autem testimonij hoc loco, non solum cæli, illic quippe nostram oportet esse conuersationem, sed & conscientia nostra intelligitur, in ea enim cogitationes habitant, quæ testimonium pro nobis aut contra nos reddituræ sunt. Ad placandum sibi dominum. Secundum LXX autem, esse hoc & acceptum dicit. Cui autem? Offerenti uidelicet, et oranti in conspectu domini. Si enim acceptum nobis uere sit, & cor nostrum recte iudicans, nullique adhærens passioni, probauerit munus esse ad suscipiendum dignum, tunc orare in conspectu domini, id est remissionem nobis in conspectu domini possumus obtinere, ad cor enim inclinatur deus. Secundum quod

Rom. 2.

Rom. 12. Sacrificia Christianorum.

Holocaustum enim tanquam soli deo sacrum semel in ignem conijciebatur. quod si quis fecerat in alijs hostijs, quæ uero partes ad sacerdotes perueniebant. Declarat hoc Eucherius in Paralip. 1. 15.

1. Corinth. 9.

Masculum munus quid sit.

Tabernaculi testimonij.

scribēs Ioannes theologus nos docuit: Et coram ipso suadebimus corda nostra: quia si reprehendit nos cor nostrum, & scimus quia maior est deus cor de nostro, & cognoscit omnia. Dilectissimi, si cor nostrum non reprehendat nos, confidentiā habemus ad deum. Ponetq; manus super caput hostiæ, & acceptabilis erit atq; in expiatione eius proficiens. Quod nos hostiā dicimus, græce dicitur *καθάρωμα*, quo specialiter intelligibile holocaustum significatur: quia omne mandatū fructificat, quod per spiritalem conuersationem efficitur holocaustum. Propter quod & manum in caput hostiæ ponere eum qui offeret iubet, ut caput quidem hostiæ hoc loco initiū prædictæ cōuersationis intelligatur. Qui autem offeret eam, ipse sibi causa huiusmodi promissionis approbetur, utpote sponte ad hanc ueniens, donum quippe offeret: omne autem donum uoluntarium est. Ergo si promissionem suam transgressus fuerit, semetipsum quū penas luit accuset. Sic autem ei acceptabilis erit, & ad expiationē proficiens, quando prædicauerit & confitebitur, & positionē manus manifestauerit: quæ quia spontaneo motu, & non necessitate compulsus, nec exactus hoc obtulit sacrificiū. Immolabitq; uittulum corā domino, & offerent filij Aaron sacerdotis sanguinem eius, fundentes per altaris circuitum, quod est ante ostium tabernaculi. Detractaq; pelle hostiæ artus in frustra concident, & subijcient in altari ignē, struem lignorum ante cōposita, & mēbra quæ caesa sunt desuper ordinantes, caput uide licet, & cuncta quæ adhærent iecori, intestinis & pedibus lotis aqua: adolebitq; ea sacerdos super altare in holocaustum, & suauē odorem domino. Multum laboriosa est lex, & spiritālē considerationem propter hoc habens necessariā, ut non superflue legislator subtilitate hac irrationalis hostiæ usus esse uideatur. Illud ergo in primis intende, quia uittulū coram domino præcepit occidi, ut non solū propriā conscientiam, conuersationēq; nostrā offeramus deo, sed quæadmodum placet ei, etiā corpus mortificemus, nō ad inferiorē gloriam, sed ad superna intendentes, hoc est enim coram domino. Sed qui sunt qui hunc sanguinē offerunt? Filij uidelicet Aaron sacerdotis, ipsi enim & occidunt. Equidē is qui oblationē offeret, sine nomine & nō designate expressus est. Filij autem dicuntur Aaron, immolantes quod oblatum est, & sanguinē offerētes: quia oblationē quidem adducere, id est promittere, quorūlibet est: implere autē promissa, quod occisio bonis ipsis docet, & sanguinis effusio, non quorūlibet, sed illorum qui filij Aaron reuera sunt, utpote habentes in semetipsis sacerdotij dignitatē. Aaron enim arca uel mōtanus interpretatur. Ergo quisquis semetipsum templū dei, & templum excelsum ædificauit uirtutibus, hic filius Aaron uere dicitur, sed & sacerdos. Si enim ab unctione sacerdos agnoscitur, utiq; uncti & nos propter mysticū chrisma quod in nobis est, dicimur. Ergo & nos sacerdotes sumus, si custodierimus dignitatē unctiōis, de qua & Ioānes dicebat: Et uos unctiōnem habetis à sancto, & scitis omnes. Sed & Petrus nos sacerdotes appellauit.

Manum super caput ostiæ ponere.

Coram domino quid.

Filij Aaron.

Sacerdos à mystica unctiōne.

1. Ioan. 2.

uit, ait enim: Vos autē genus electū, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Hi sanguinem fundunt per altaris circuitū, quod est ante ostium tabernaculi. Per sanguinem animā hic intelligi dubitandum nō est, quum ipse legislator paulo post dicat: Sanguinem non comedetis in habitationibus uestris, quia anima carnis in sanguine est. Oportet ergo nos nō parcere animæ, unde dominus ait: Qui perdidit animā suā propter me, inueniet eam. Hoc est sanguinem fundere. Fundit autem in altaris circuitu, uidelicet in unigeniti corpus: hoc enim reuera altare dicitur, quo modo sacrificium omne sacrificium super altare à sacerdotibus ministrantibus ponitur, sic omnem animæ uirtutem in corpore domini, id est ad eius imitationem sacerdotes operantur. Hoc altare Moyses significans, dicebat: Altare de terra faciatis mihi. De nostra enim terra, id est conspersione siue massa, corpus dominicum factum est. Et rursus ipse: Quod si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus: si enim leuaueris cultrū tuum super eo, polluetur. Neq; eū secta, neq; dolata ab hominis manu est CHRISTI caro, de qua Daniel dicebat: Abscisus est lapis de monte sine manibus, quia sine complexu uiri & mulieris conceptus eius processit & partus. Bene autē addidit: Et quod est ante ostiū tabernaculi testimoniū in circuitu ut in omnibus quidē eum imitemur: ante ostiū autē tabernaculi, ut ostiū, doctrinā apostolorum intelligamus. Per ipsam enim nobis fit introitus in cœlestē tabernaculum, in quo habitare deum scriptura testatur: quod manifestat Esaias dicens: Respice de cœlo, & uide de domo sancta gloriæ tuæ. Quod autē ostium apostolorū doctrina est, apertissime Paulus ostendit, dicens: Ostiū enim apertum est magnū & euident, & aduersarij multi: ostium doctrinam quæ ducit ad scientiam dei, dicens, cui omnimodo qui diuersa docent, obuiant. Nihil autem mirū est, si cū dominus ostium sit appellatus, similiter appelletur quam ipse impertitur apostolorum doctrina. Sic sacerdotes ministrare oportet. Detractaq; pelle hostiæ, artus in frustra cōcidere, & pellē quidem detrahē ut diuitijs, alijsq; omnibus secularibus quibus circumtegimur, expoliamur. Propter quod de Iob diabolus dicebat: Pellē pro pelle, & omnia quæcūq; habet homo, dabit pro anima sua. Cōcidere autē, ut per partes partesq; nostra conuersatio approbetur, quia & CHRISTVS, sicut ait Paulus, secundum operationē in mēsuram uniuscuiusq; mēbri augmentum corporis facit in ædificationē sui in charitate. Tunc ergo filij Aaron sacerdotis. Qui autē hi sint supra diximus. Subijciēt altari ignē, utpote ministratiōne spiritus plenissime ualentes accēdere. Et quomodo habebimus ignē qui minime extinguitur: Struem lignorū componentes, scilicet sanctarum scripturarum meditationes atq; doctrinas: per has enim nutritur spiritus dei, & continuè accenditur, ut turbiniibus aduersarum potestatiū extinguere non possit: propter quod & Paulus dicebat: Spiritū nolite extinguere, prophetias nolite spernere. Nec mirandū est, si ligna sanctarum scripturarum

1. Petri 2.

Matth. 10.

Exod. 10.

Daniel 1.

Ostium doctrinam apostolorū significat.

1. Corinth. 16.

Iob. 1.

Eph. 4.

1. Thess. 5.

Cum doctrinas docuimus, quā legerimus in epistola ad Corinth. ligna, scē.
 1. Cor. 3. num, stipulas, malas actiones uel doctrinas significatas. Sed lignorū alia qui
 Hier. 17. dem sunt fructuosa, nam Hieremias de eo qui confidit in deo dixit: Et erit
 quasi lignum quod transplantatur super aquas, quod ad humorem mittit ra-
 dices suas. Quod autem per ligna fructifera, recte meditatio sacrarum scri-
 pturarum intelligatur, aperte nobis Dauid demonstrat; de eo enim qui in le-
 Psal. 1. ge domini meditatur die ac nocte, Erit, ait, sicut lignum quod plantatum est
 Psal. 103. secus decursus aquarum, quod fructū suum dabit in tēpore suo. Sed & exul-
 tabuntur, inquit, omnia ligna sylvarum à facie domini, quoniam uenit. Gau-
 dent enim hi qui diuinas scripturas meditantur, quando eum uenisse, qui in
 eis & per eos prophetatus est, cognouerunt. His iussit imponi concisiones
 membrorū, caput & cuncta quæ adhærent iccori; Vt, sicut LXX. caput &
 Concisio. adipēs. Nos uero per cōcisiones animam & corpus intelligimus, quā enim
 unius sint animalis, secundum operationes passionum inuicem sibi aduer-
 Galat. 5. santur, dicit enim Apostolus: Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus
 aduersus carnem: Hæc enim inuicem sibi aduersantur. Propterea Abraam
 Gen. 15. quum offerret sacrificium deo, diuidens uaccam & capram, & arictem, diui-
 Esai. 1. siones contra se alrinfecus posuit. Caput autem omnis rationalis animalis
 mens dicitur, propter quod Esaias dixit: Omne caput languidum, & omne
 D cor moerens, à planta pedis usq; ad uerticem non est in eo sanitas. Compa-
 ri enim sibi nimis hæc inuicem dicuntur, & rationale nostrum, utpote in
 utroq; habitās, utriusq; fouetur salute. In utroq; autem habitat, in corde sci-
 licet & in cerebro, quia mentem non diuidit, quia non oportet mentem so-
 Philip. 4. briam diuidi, sed ipsam à pace dei custoditā (sicut ait Apostolus: Et pax dei
 quæ exuperat omnē sensum, custodiat corda uestra & intelligētias uestras)
 colligere oportet in unum corporis & animæ motū. Adeps autē à diuisio-
 nibus non sine causa separatur, quum æstimari oportet, quia utpote qui in
 ipsis est, cum ipsis deberet offerri, sed quia pinguisima pars, & nimis cras-
 sior omnis animalis adeps esse dicitur, ex ipso autem nobis desideriorū exur-
 gunt atq; commouētur appetitus: quod manifestum est ex eo quod super-
 iacet renibus & inguinibus, quæ organa seu instrumenta esse seminū cōmi-
 xtionūq; putantur: offerri hunc à diuisiōibus iussit, nec enim aliter poterat
 solum offerri. Auferri autem, ut discamus desiderijs non corporaliter neq;
 animaliter uti, sed spiritualiter, ut sola spiritalia desideremus, & omnē appeti-
 1. Cor. 2. tū in eis, & usq; ad eam extendamus; quia & animalis homo non percipit ea
 quæ sunt spiritus, stultitia est enim illi. Ergo animalē dicere Paulus uidetur
 eum qui non multū de carnalibus cogitat: & ideo carnalis non est appella-
 tus, sed animū erga uana desideria, & quæstiones occupat. Verbi gratia in-
 mensuris cœli, & astrorū numeros, & similia philosophantes, qui forinse-
 cus magnū uidentur erga animā studiū impendere. Propter quod & eorū
 sapientiā animalē, diabolicā, terrenā; non aut de superioribus descendente,
 ex qua

Animalis ho-
mo quis in Pau-
lo intelligatur.

A ex quibus descendit spiritus, Iacobus appellauit, quibus stultitia est ea quæ
 sunt spiritus, non enim ea possunt intelligere, quia spiritaliter nō examināt.
 Ergo intelligibilē adipem, id est omne nostrū desiderū, seu appetitū uacare
 circa spiritū iubet, & propterea nō cū diuisionibus, sed per se offerri. Verū-
 tamen & diuisiones, & caput, & adipem, super ligna quibus ignis subiectus
 est, quæq; sunt super altare, imponere iubet: ut omnē nostrū hominē scri-
 pturis spiritalibus, quæ de intelligibili altari corporis domini dictæ sunt, co-
 aptemus, secundū eius uiuentes seu conuersantes imitationē. Intestinis au-
 tē & pedibus lotis aqua.) quod LXX. addūt. Ea quæ sunt in uentre, & pedes
 aqua lauet. Per ea quæ in uentre sunt, abditas & latentes cogitationes signifi-
 cantes in uentre animæ, quia uenter animæ cor est. Vnde Hieremias dice-
 bat: Ventrem meū, uentrem meū doleo. quem uentrem ipse subinfert: Et
 Hier. 4. sensus cordis mei cōturbati sunt. Pedes autem actiones; quia prophætæ præ-
 sensu seculū uiam appellare consueuerunt, ita ut Dauid diceret; Beati imma-
 Psal. 118. culati in uia, qui ambulat in lege domini, id est qui in lege domini operan-
 tur. Vult ergo nos simul cū actionibus, & cogitationibus diluere aqua, siue ba-
 ptismi, siue fletus; quia & de cogitationibus rei in iudicio tenemur. Si enim
 Math. 5. qui irascitur fratri suo sine causa, reus est gehennæ, ita autem animæ est mo-
 tus, non debet hic ex actione iudicium; Sed quum tanta dixisset, legislationē
 suam ad unum breuēq; conclusit. Ait enim:
 Adolebitq; ea sacerdos super altare in holocaustū, & suauem odorē do-
 mino.) Ergo quando sacrificium nostrum holocaustum fit, tunc domi-
 no odor suauitatis incenditur; & quando omnia super intelligibile altare ob-
 tulerimus, imitatores Christi secundum possibilitatem effecti, & ad ipsius
 imitationem nostram uitam, seu conuersationem coaptantes. Hoc enim es-
 se altare superius ostendimus.
 Quod si de pecoribus oblatio est, de ouibus, siue de capris holocaustū,
 agnum anniculū & absq; macula offeret, immolabitq; ad latus altaris, quod
 respicit ad Aquilonem coram domino. Sanguinem uero illius fundēt super
 altare filij Aaron per circuitum, diuidentq; mēbra, caput, & omnia quæ ad
 hærent iccori, & imponent super lignis quibus subiiciendus est ignis: inte-
 stina uero & pedes lauabūtur aqua, & oblata omnia adolebit sacerdos super
 altare in holocaustum, & odorem suauissimū domino.) Eadem etiam nunc
 paucis immutatis dicit. Illud autem intelligere oportet eum qui subtiliter
 uerba legis inuestigat, quia nō solū de bubus, sed & de ouibus præcepit Isra-
 elitam offerre holocausta. Ergo non solū qui legis mandata operatur, hunc
 enim esse bouem, utpote operatorem diximus, sed & quilibet simplex, & si-
 ne malicia, cui comparatur ouis, dicente Hieremā; Ego quasi agnus man-
 fuetus, qui portatur ad uictimam, & nō cognoui. Ergo & ipse semetipsum
 holocaustum deo offerre poterit. Veruntamen quum ouium memoriam
 fecisset, ait enim:

Adeps bellui-
nam hominum
partem signifi-
cat.

Hier. 4.

Psal. 118.

Math. 5.

Hier. 11.

C Si autem de ouibus est oblatio: subintulit aliud animal, id est caprarum, dicit enim sic: De ouibus & de capris. Quanta autem inter capras & oues differentia sit, apertissime nos dominus Iesus docuit, dum de consummatione seculi narraret: qui dum oues à dextris statuisset, benedictione eis iustorum subdidit, hœdos autem à sinistris, contra quos sententiã illam terribilem peccatorum protulit. Sicut ergo licet non solum de ouibus, sed & de capris offerri, & oblatio de pecoribus dicitur; sic & eum qui ex peccatoribus est, possibile est simplicitati operam dare, & quasi ouem factum, conuersationem suam in holocaustũ offerre deo: quia enim nihil impedit ad adipiscendã iustificationẽ peccatorem quempiã fuisse, quamuis hoc Iudæi non putarẽt. Audi qualia per Ezechielis prophetiam dixit: Quũ enim in multis iniustus fuisse cõtra iniustũ, & dixisset, morte moriatur, sanguis eius super ipsum erit: hæc etiam subdidit: Quod si genuerit filium, qui uidens omnia peccata patris sui quæ fecit, non fecerit simile eis, super montes non comederit, & oculos suos non leuauerit ad idola domus Israël, & uxorem proximi sui non uolauerit, & alia his similia, in quibus finem hunc addidit, hic nõ morietur in iniquitate patris sui, sed uita uiuet. Et dicitis: Quare non portabit filius iniquitatem patris? Sic Iudæi necesse esse filium quasi hæreditario iure, in patris succedere peccato arbitrabãtur. Sed quamobrem oues, & capras ad latus altaris, quod respicit ad Aquilonem, corã domino præcepit occidi, quũ non ita de bubus præcepisset, sed corã domino sanxisset immolari? Videntur enim uerba ipsa contrarietatem quandam habere atq; differentiam: quia quũ sit sacrificium holocaustomatis utrunq; differentia his distribuit loca. Non est ergo ignorandum, quia quantum ad superficiem literæ, eundem in utriq; locum legislator significauit. Holocaustomati enim altare, ante tabernaculũ constitutũ ex latere erat ianuæ, ut non sanctorũ ministrãtib; obstrueretur introitus, sicut in Exodo de eodem dicitur: Et impositum uelum ianuæ tabernaculi testimonij, & arã holocaustomati posuit circa ostium tabernaculi testimonij. Quæcunq; ergo ad sacrificium offeriebantur, ex latere altaris ab Aquilone stabant, & sic coram domino sacrificium celebrabatur, id est in conspectu sanctorũ: faciem enim domini appellat sancta sanctorum, quia in ipsis dei habitabat gloria. Vnde nec frequenter in ipsa intrare sacerdotem, nisi semel in anno iubebat. His ergo ita se habẽtib; differentiam dici uerborum, sicut necessaria contemplationi erat, oportuit. Quia enim altare diximus esse Christũ, ouium autem sacrificium simplicitatem studentium, non absolute autem etiam iustitiã operantium, non in directũ intelligibilis altaris, sed ex latere offertur. In directum est enim, quia mandata perficit. Ex latere autem, quia à malis abstinet. Quare? quia sicut in aulam, uerbi gratia, regiam melius est quidem per ostium rectũ ingredi: quum autẽ hoc non est facile, bonum sit etiam per illud quod ex latere est introire: sic melius est deo quidem per mandatorum offerri perfectionẽ

Matth. 25.

Ezech. 18.

Filij non succedunt peccatis parentum.

D

Exod. 38.

Sancta sanctorum.

Heb. 9.

Ex latere sacrificare.

A ctionem, bonum est tamen & si per malorũ se quis offerat abstinentiam, deo quippe modo quolibet offerri bonum est. Ad latus autem altaris ad Aquilonem necessaric addidit, nebulosa enim penẽ semper hæc pars est: obtinetur siquidem nebula, id est ignorantia, hi qui ex toto se innocentie tradunt, propterea & holocaustũ dicitur, etiam sine operatione iustitiæ.

Si autẽ de auibus holocausti oblatio fuerit domino, de turturibus, & pulchris columbæ, offerret eam sacerdos ad altare, & retorto ad collum capite, ac rupto uulneris loco, decurrere faciet sanguinem super crepidinem altaris. Vesiculam uero gutturis & plumas projiciet propter altare ad orientalem plagam, in loco in quo cineres effundi solent, confringetq; ascellas eius, & non secabit, nec ferro diuidet eam, & adolebit super altare lignis igne superpositis, holocaustum est & oblatio suauissimi odoris domino.) Admirabilis est legalium uerborum subtilitas, non solum quia differentias conuersationum describit, sed etiam quemadmodum qualdã conuersationes secundum legẽ, qualdam uero super legẽ significet. Secundũ legẽ enim sunt hominũ & ouium, licet spontaneæ dicuntur. Secundũ legẽ quare? Quia etsi offerre munus in potestatem offerentis dedit, nimis recte liberi quippe arbitrij deus hominem constituit, tamen quale offeratur, non iam uoluntatis est, ne forte mala offerantur; necesse est ergo aut bouem offerri aut ouem, id est aut operari iustitiã, aut à malis abstinere. Dixit enim in initio libri: Homo qui obtulerit ex uobis ostiam domino, de pecoribus, id est de bubus & ouibus offeret uictimas. In hac autem oblatione non ita, prædictæ siquidem oblationi differentia uolatilium non est connumerata, ut uidelicet perfectior, & maior, multorumq; transgrediens possibilitatem. Volatilia enim, homines sunt contemplationi uacantes, terrenis omnino se non miscentes neogocijs: quod & si forte necessitas exegerit, mox reuolant ad sublimia, & illo euangelico iuuantur testimonio, quod dominus ait: Considerate uolatilia cœli, quia non seminant neq; metunt, & pater uester cœlestis pascet illa. De eisdem dominus dicebat: Simile est regnum cœlorũ grano sinapis, quod quũ seminatur, minus est omnibus holeribus: quum autem creuerit, fiet arbor maior, ita ut uolucres cœli uenientes habitent in ramis eius. Contemplationi ergo uacans, & in superiorũ considerationẽ perfectus homo; hoc enim quæ prædicta sunt docuerunt, si conuersationem, siue uitã suam oblationẽ offeret, de turturibus, aut de columbis offerat munus suum, id est in scientia & mansuetudine spiritali; hac enim opus habet, ut non excedat legis consideratio in uanis occupata. Non frustra autem turturem & columbam, sed ad significationem prædictorum legislator assumpsit; turtur siquidem, quia cognitionem habet, ita ut eius exemplo Iudæorũ exprobraretur populus; Hieremias probat, ait enim: Turtur & hirundo & ciconia custodierunt tempus aduentus sui, populus autem meus nõ cognouit iudicium domini. Columba autem munda & simplex, adnunciatrixq; præsentie sancti spiritus

Ad Aquilonẽ.

Liberum arbitrium.

Aues offerre deo quid significet.

Matth. 6.

Matth. 13.

Hiere. 8.

C est, quales oportet esse eos qui circa contemplandas scripturas habent studium. Propter quod & apostolos simplices uult esse dominus ut columbam, ait enim; Beati mundo corde, quia ipsi dominum uidebunt. Sed & ad meditandum uacare debent, unde Ezechias ait; Meditabor ut columba. Hanc oblationem unus sacerdos offerret, non multi; non est quippe contemplatiua uita plurimorum, id est ut ex tota se mente offerant deo, nihilque humanum ulterius cogitent, sed continue cōtemplentur cœlestia, & ea quæ sursum sunt sapiant, ubi CHRISTVS est, sicut ait Apostolus, in dextra dei sedens, uidelicet patris, quia autem hoc nimis rarū est, ipse dominus de talibus prophetae Ezechielī loquens edocuit; Scrutatur Hierusalē, & uide si inuenieris uirū in ea omnino stantem ante faciē meam, propiciās propiciabor eis. Atqui erant filij Ionadab nec uinum bibentes, nec domus habentes, nec agros plantantes. Sed absolute aliquid sublimius quærit, unde alij ad tabernaculum testimonij oblationem offerunt, hæc autem ad altare offertur, cuius uim in præcedētib; didicisti, id est quia dominicum significet corpus.

” Sed uideamus quæ his subijciantur. Et retorto ad collum capite, ac rupto uulneris loco.) Abrumpens uidelicet à pelle, quæ superiacet collo, non ualde illam separās à corpore, ut nec disseparet illud, nec eo rursus astringatur, quod significatur abrupto uulneris loco; uel sicut LXX. ædūt, refractione capitis. Eodem quippe sermone & Samuel ad Saulem usus est, quando ei armum dans, idem secundum LXX. dixit, comede, quia in testimonium à populo positum est tibi. Refringe) id est per partes cōminue & cōsume.

” Et ideo etiam nunc non ut occidatur auis, sed ut abrumpatur uel refringatur legislator iussit, ostendens quomodo per partes, & leniter uerum caput, id est mētem diuidat à pelle, id est à carne, unde nec effundit sanguinem, sed decurrere faciet; uel secundum LXX. esculat, ut per partes & perfecte despicat præsentium meditationem uel uitam, utpote qui totam suam animā obtulit deo. Hoc em̄ significat: Et sanguis esculatus circa basim altaris, quod est CHRISTVS; Christi autem basis est euangeliū, in quo maxime oportere nos præsentem uitam despiciere, utpote totam animā nostram deo offerentes, didicimus. Vesiculam autem gutturis, & plumas projici iussit, id est, utroque & inflatione, atque superfluorum inquisitione eum carere mundaricque uolens; maxime enim his passionibus, hi qui uberiori pollent scientia, succumbunt, attestante Paulo; Scientia inflat. Et rursus; Si quis uidetur scire aliquid, necdum cognouit quemadmodum oporteat eum scire. Rursus ipse ait; Corpus autem CHRISTI, nemo uos decipiat, uolens in humilitate & religione angelorum quæ non uidit, ambulans frustra inflatus sensu carnis suæ. Nā Theodotion similiter uesicam ædidit; Aquila *σπίλον*, id est cibarium, quia in aibus inflationi aptum uas suscipiensque superflua, uescia est. Non ergo permittit inflari, & ideo auferrī præcepit uesicam. Sed nec maiora nobis quærere uel altiora; Altiora enim te, ait, ne quæsieris, & sublimiora

Euangeliū
Christi basis
est.

Vesica & plu-
me arrogantie
am significant.
1. Corinth. 8.
Coloss. 2.

” miorate, ne scrutatus fueris. Vnde & plumas ab hostia separauit, & projicit propter altare ad plagam orientalem, in loco in quo cineres effundi solēt. Ad orientem quidem, quia inquisitio sublimium rerum uidetur esse. Extra altare autem, quia non necessariam, sed superflua atque noxiam scrutiny possidet. In locum autem iubet cinerum, propter naturam, de qua Abraham dicit; Ego autem sum puluis & cinis. Ergo per locū cinerū prædictam inflationem redarguit legislator, utpote quæ digna sit cinere; quod autem cinere dignum est, deorsum in terra manet, & in cœlum ascendere non potest.

” Deinde ait; Confringetque ascellas eius, & non secabit, nec ferro diuidet.) Necessarie præcipiens utroque; confringens siquidem, quia oportet membra conterere, atque affligere eum qui deo sacrificiū fieri cupit. Non secabit autem, nec ferro diuidet, nec faciet autem sicut bouem, aut ouem per diuisiones. Hoc quippe & Abraham in suo sacrificio custodiuit, quādo deo iubente uaccam trimam, & caprā, & arietem tricennem, & turturem, & columbā obtulit, ait enim; Accepit sibi hæc omnia, & diuisit ea per medium alitrinsecus, & contra se exposuit, aues autē non diuisit. Prudenter autem hoc custodiuit, atque secundum intellectum præcepti nunc in legem dat. Contemplationi enim inhærens homo, nihilque habens terrenum, sed qui totus iam dudum cœlestis est, aduersans animæ non habet corpus; integrum quippe eius corpus & anima est, sed & spiritus, secundū quod dixit Paulus. Sine querela in aduentum domini custoditur; & propterea superflua in eis membrorum diuisio est, integrum enim super intelligibile altare, & super ligna quibus subijcitur ignis, offertur; neque enim aliter sacrificiū acceptabile efficitur, nisi meditatione spiritalis legis, & tunc holocaustum & oblatio suauissimi odoris domino reperitur, qui semper odoratur sacrificiū nostrum, & uniuscuiusque nostrum uitam siue cōuersationem, an secundum legem, quæ ab eo data est, offeratur.

CAPVT II.

” Nima quum obrulerit oblationē sacrificij domino, similia erit eius oblatio, fundetque super eam oleum, & ponet thus, ac deferret ad filios Aaron sacerdotis. Quorum unus tollet pugillum plenum similæ & olei ac totum thus, & ponet memoriale super altare in odorem suauissimū domino. Quod autem reliquum fuerit de sacrificio, erit Aaron & filiorum eius, sanctum sanctorum de oblationibus domini.) Quia animā totum hominē appellat, manifestum est ex hoc quod ait, Similia erit eius oblatio: in totum animal iterare uolens hoc quod siendū erat, deinde & similia offerri præcipit. Anima autem ipsa per se quomodo deferret oblationem, quam necesse habebat deprecans, & ad hoc utique necessarium haberet ministerium corporis; sed auribus quæ diuinis sunt assuetæ scripturis, nihil nouitatis hic asserit sermo. Nam & alibi, animam

C per se, mores uero totū hominem appellauit: Veluti quū eorum qui in Aegypto descenderunt numerum digerens, ait: Cunctæ animæ quæ ingressæ sunt cum Iacob in Aegyptum, & egressi de femoribus eius absq; uxoribus filiorū, LXX. Sed & Lucas, quum Pauli nauigium Romam euntis describeret, ait: Eramus autem omnes animæ in nauī ducēti septuaginta & sex. Intuendum est autem, ne forsitan animā in hoc loco gentilem dixisset hominem: quia enim superius filijs Israël ea quæ sunt in sanguine sacrificia dicēs, Loquere, ait, filijs Israël: Homo qui obtulerit ex uobis hostiam domino, de pecoribus, id est de bubus & ouibus offeret uictimas. Hic illud quod extra sanguinem est, sacrificium similitæ præcipiens necessarīe, non dixit, homo ex uobis, sed anima quum obtulerit oblationem, animā gentilem nominans, quia animales erant prius, & qui non potuissent intelligere ea quæ sunt spiritus, ueruntamen uocatur ad oblationem miserante eum iusto deo, atq; per condescensionem saluante. De quo & Solomon dicit in Prouerbijs: Iustus miseretur animas iumentorum suorum. Huius ergo qui eget diuitijs, quæ sunt uirtutum, erit oblatio similia. Paulo post enim quum pro peccatis sacrificia disponit, eum qui nec ouem habet, nec capram, turtures & pullos columbarum offerre præcepit: qui autem nec hoc habet, similitam cum sanctis offerre. Nō enim iam ex operibus, utpote pauper uirtutibus, sed sola dei cognitione saluatur: quæ in lege similia, in euangelio autem farina nominatur, ait enim dominus: Simile est regnum celorum fermentum quod accipit mulier, & abscondit in farinæ fata tria, usq; dum fermentaretur totum: Ecclesiam significans, quæ in trinitatis uerbo fermentat Theologiæ mysterium. Hæc similia secundum legem dicitur, unde & tres decimas similitæ offerre ad expiationem lepræ, id est ad remissionem peccati, deus Moyse præcepit. Ut ergo adhuc crassior, & quæ necdū plena in lege diuina cognitio necessarīe similia appellatur, in euangelijs autē farina, ut subtiliores uidelicet & subtiliores à lege intellectus habens, hoc Moyses inuenit, quia tam farina, quam similia propter prædictas causas diuina scientia poterat dici, quū apparente deo Abraham ad ilicem Mambrae, trinitatis mysterium significaret, describit eum Saræ dicentem: Festina, & commisce tria fata similitæ. Licet autem dei cognitio salutis gentium principium sit, superfundere tamen similitæ oleum, & thus superponere opus habemus, ut gratiam dei elemosynis orationiq; commisceamus: hæc enim nobis possunt de cælo dei scientiā profligare. His autem testis est Cornelius, ad quem descendens de cælo angelus dixit: Corneli, orationes tuæ & elemosynæ ascenderunt ad dominum, & tunc mitte uiros in Ioppe, & accersi ad te Simonē, qui cognominat Petrus. Ipse enim uerā scientiam Cornelio traditurus erat. Quomodo autem in thure accipiatur oratio, quærens eius uim, per scrutansq; cognoscat. Vti quippe eo contra interiores passiones Medici solēt, oculorumq; ægritudinis curare uulnera: & si quis incendens fumum eius suscipiat, restringit accedens

Thuris quæta
sunt momenta
in morbis.

tea

Ates ex infirmitate lachrymas. Hoc eodem modo oratio quoq; plurima operatur, hæc quippe maxime animæ passiones sanat, hæc etiam intelligibilium oculorum curat uulnera, absoluens ab ignorantia, atq; ex ea quæ uere est ægritudo, id est ex peccato lachrymas accedentes saluat. Infirmatur enim quis in uobis, ait Iacobus, conuocet presbyteros, & orent super eū, ungentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei saluat infirmum, & allecuiabit eū dominus, & si in peccatis sit, remittetur ei. Post hæc, pugillo tollere iubet similitam, id est fide scientiā dei cōprehendere; per pugillū em̄ hic fidē significat, aperteq; ostēdit illā esse scientiā, siue cognitionē dei dño acceptā, quā si des cōprehendere potest; & quæadmodū qui pugillo plus uult cōprehendere, nihil proficit, totū quippe decurrit, & cadit, atq; inutiliter laborat, sic mētura dei scientiæ fides est. Credere em̄ oportet, sicut Paulus ait, qui accedit ad deum, quia est. Et rursus: Sine fide impossibile est placere deo. Et ut dicamus breuiter, omne qd non est ex fide, peccatū est, sicut idē ad Ro. scripsit. Ergo non potest esse gloriatio in infidelitate. Intende autem quia cum oleo iubet similitam accipi, apertissime elemosynam nos facere uolens. Date enim inquit elemosynam dominus, & ecce omnia munda erunt uobis. Iubet autem omne thus in pugillo sumi: omne quare: quia semper oportet orare, sine intermissione gratias agere, sicut Paulus ait. Sed quis est qui in pugillo tollit? secundum LXX. non dicitur, ut absolute offerentem significaret. Si enim de sacerdote dixisset, planē hoc utique sicut in sacrificio, de peccato sancitum esset, quod & ipsum de similia fiebat, adderet. Ibi enim memoriale esse uult hoc quod in pugillo sacerdotis offertur deo: aliud quippiam sanciens extra hoc quod nunc dicitur, sicut paulo posterius ostendemus. Hic uero non ita, sed fumente, secundum quod dictum est, eo quod offeret sacerdos: esse autem hunc IESVM didicisti, sacrificij memoriale in cœlesti offeret altari. Memoriale autem, cognitionis dei perfecta scientia est, cuius semper memores erimus, quando eius capaces fuerimus, quæ nunquam destruitur. Quæ eam quæ nunc est, non ut contrariam destruit, sed partem eam minimam esse per suam plenitudinem monstrat, secundum quod dictum est: Ex parte cognoscimus, ex parte prophetamus. Quum autem uenerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Et quo modo euacuabitur, clare manifestat subdēs: Videmus nūc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc cognoscam sicut & cognitus sum. Hoc sacrificium odorem suauissimum necessarīe domino legislator appellauit. Odorem in domino est cognitio, siue scientia eius: & ne hoc dubites, habes ad hoc quoque Paulum ueracissimum testem: Deo enim gratias, inquit, qui semper triumphat per nos in CHRISTO IESU, & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco. Ecce interim cognouisti odorem notitiæ. Sed & bonum odorem in subleuatis audī: Quia Christi bonus odor sumus, in his qui

Iacob. 5.

pugillo tollere
similitam.

Hebr. 11.

Rom. 14.

Luc. 11.

1. Thess. 5.

Memoriale.

1. Corinth. 13.

2. Cor. 2.

d

C salui sunt, & in his qui pereunt. Deinde dicit legislator: Quod autem reliquum fuerit de sacrificio, erit Aaron, & filiorum eius, sanctum sanctorum de oblationibus domini. Reliquum autem de illa perfecta, & in caelis abscondita atque reposita in CHRISTO scientia siue notitia. In ipso enim sunt thesauri sapientiae & scientiae absconditi. Sanctum sanctorum est de oblationibus domini, partilis enim est scientia quae reliqua est, omnes tamen alias superas, & perducens ad perfectionem. Aarō ergo & filiorum eius erit: Aaron autem arca uel mōtanus interpretatur, id est alta de deo intelligens; quia & arca utpote habes in se legem dei & cloquia, offerre praedictum sacrificium potest.

Quum autem obtuleris sacrificium coctum in clibano de simila, panes scilicet absque fermento, conspersos oleo, & lagana azyma oleo lita. Admirabilis est legislatoris intentio, per omnia subtiliter incedens; quia enim scientiae dei, siue notitiae superioris mentionem facit, ne forte putaris extra eam esse dispensationis dominicae mysterium, uide quomodo per aenigmata exponit, natiuitatis eius, crucis, & resurrectionis uolens introducere narrationem. Sacrificium ergo coctum, Christi appellat incarnationem, ad agnum dei, hoc enim incarnatus est ut immolaretur. Propter quod cum qui tollit peccata mundi, Ioannes Baptista appellauit. Recte ergo sacrificium in hoc loco, ut denunciaret natiuitatem eius, dicitur coctum in clibano, dei genitricis uidelicet utero: Illa enim clibanus necessarie nominatur, quia & panes ignemque desuper clibanus suscipit, sicut & dei genitrix, desuper uitae panem, dei uidelicet uerbum, in suo utero, ignemque suscepit praesentiae spiritus. Spiritus enim, inquit, sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Hunc Moyses, quando deus ad Abrahamam disposuit seminis testamentum, clibanum commendauit, ait enim: Quia ueniente sole ad occasum, significauit finem mundi, flamma facta est, & ecce apparuit clibanus ardens. Et quid est hoc? addidit & fumigans, & transiit per medium diuisionum. In die illa pepigit dominus foedus cum Abrahamā. Quando enim coelestis ignis, spiritus uidelicet in clibano uteri genitricis dei uenit, ut totas accenderet mundi partes, tunc testamentum deus Abraham, id est gentibus disposuit: Abraham enim pater gentium nominatur. Si ergo munus offeres incarnationis unigeniti, quae in uentre uirginis facta est, non aliter acceptum est deo, nisi coctum de simila, id est ex dei scientia, uel notitia fiat. Unde enim alitudo de hac re loquutionem nisi ab apostolis & prophetis sumpsimus? Verba ergo apostolorum panes accipe, prophetarum uero lagana; quantum enim panes a laganis ad nutriendum sunt aptiores, tantum uerba apostolorum uerbis prophetarum: utriusque autem azymi, quia ex alia doctrina fermentum non habet, uerbi gratia sapientiae secularis, quod haereticis conuenit accedere. Hi quippe quum exteriora interioribus coniungere nituntur, et haec magis illis subijcere, & fermentare quae fermentari nullatenus possunt, ab azymis sermonibus exciderunt: sed ecce apostolorum panes in oleo, & prophetarum lagana in oleo sunt, concorditer enim & ab illis, & ab istis scriptum est, quia nos miseram Christus aduenit; sed apostoli planius, ait enim Paulus: Quae admodum

Aaron arca interpretatur.

Sacrificium coctum.

Ioan. 1.

Clibanus uerum Mariae significat.

Luc. 1.

Gen. 15.

Panes ab apostolis, Lagana a prophetis.

2. Cor. 4.

A admodum enim uos prius non credidistis deo, nunc autem misericordiam consequuti estis per istorum inobedientiam; sic & isti non crediderunt in uestra misericordia, ut & ipsi misericordiam consequantur: conclusit enim deus omnia sub peccato, ut omnibus misereatur. Misericordiam ubique appellat aduentus Christi mysterium, propter quod panes quidem in oleo conspersi dicuntur. Prophetae autem non sic, sed uelut in aenigmate, dicit enim Dauid: Misericordia & ueritas obuiauerunt sibi. Et rursum: Ostende nobis domine misericordiam, & salutare tuum da nobis. Propterea non conspersa, sed lita oleo lagana appellantur. Sed & illam custodi uerborum subtilitatem, quomodo quando uult ut nos misereamur, dicit de eo qui offert: Effundit super eam oleum. Hic autem quia in carnati pietatem significat, non ait, effundis oleum, sed panes in oleo conspersos exponit. His enim uerbis significauit domini natiuitatem. Subsequentibus autem & passionem significat. Si oblatio tua fuerit de sartagine similiae conspersae oleo, & absque fermento, diuides eam minutatim, effundesque supra oleum. Sacrificium de sartagine, dispensationem passionis appellat unigeniti: crucem assimilari sartagini propterea iudicans, quia sartago intantum est fortis, ut superposita igni, ipsa quidem non consumatur, nec aliquam corruptionem sustineat, aut imminutionem: superpositos autem cibos mox ut ignem tetigerint, uel si duriores fuerint, non longo interuallo aptos esui reddit. Sic & Christi crux, fortis quidem tantum fuit, ut omnem creaturam subijceret crucifixo: carnem autem eius quae ad comedendum inepta erat ante passionem, quis enim comedere cupiebat carnem dei? apta cibo post passionem fecit: si enim non fuisset crucifixus, sacrificium corporis eius minime comederemus. Comedimus autem nunc cibum, sumentes eius memoriam passionis. Hanc sartagine apud Ezechielem dominus significans ait: Et tu fume tibi sartagine ferream, & pones eam murum ferreum inter te & ciuitatem. Ferream quidem eam, propter praedictam appellauit fortitudinem. Inter te autem & ciuitatem, ait, id est Hierusalem: quia maxime ipsi in cruce domini offendentes, & in latis passionibus ab eius sunt scientia separati. Mysterium ergo passionum in oleo conspergitur, quia miseram nos pro nobis sustinuit mortem. Quod & sine fermento esse, id est mundum ab exteriori uult esse doctrina. Ait autem: Diuides ea minutatim. Ut in passionibus eius quae per partes processerunt, sermonem diuidamus, uelut alapis, colaphis, sputis, confixioneque lateris. Effundes supra oleum. Sed quae ad modum ille misericordiam in nobis habens, pro nobis semetipsum tradidit passioni, sic oportet & nos proximis misereri, passionem dominicam ad huius accipientes pietatis exemplum, unde ait: Effundes supra oleum, ut & nos uiscera misericordiae domini aemulemur, ait quippe: Estote misericordes sicut & pater uester misericors est. Quia enim hoc de dominica proposuerit passionem capitulum, designatio demonstrat ipsa sermonum. Quod enim secundum LXX. addidit: Sacrificium est domino, hoc hic addens praecipuum, quod

Rom. 11.

Psalm. 84.

Sartago cruce Christi significat.

Caro Christi post passionem esui apta facta est. Ezech. 4.

Passio dominica exemplo est nobis ad pietatem.

Luc. 6.

C nusquam in holocausto inscriptis, aut in alijs quæ præcepit superius: hic autem addidit: quia unigeniti passio sacrificium deo patri oblata est, se-

Hebr. 9.

metipsum Christo, quemadmodum ait Paulus, offerete: ait enim: Si enim sanguis taurorum, & hircorum, & cinis uitulæ aspersus coinquinos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi, qui per spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum deo.

„ Sin autem de craticula fuerit sacrificium, æque similia oleo conspergetur, quæ offerens domino, tradet manibus sacerdotis: qui quum obtulerit eam, tol-

„ let memoriale de sacrificio, & adolebit super altare in odorem suauitatis domino. Quicquid autem reliquum est, erit Aaron & filiorum eius, sanctum sanctorum de oblationibus domini.) Similia disputare & de resurrectione disceptantem uult, cuius mysterium craticulam non frustra appellauit, sed per craticulam mortem significauit. Sicut autem in sartagine dominicam crucem supra accepimus, ita in craticula mortem, sed & sepulturam accipiamus. Quæ enim inter craticulam & sartagine differentia sit, nulli penitus est ignotum: quia sartago super ignem, nunc exardescentem & succensum: craticula autem in carbonibus ardentibus, & olim accensis ponitur. Sicut & mors domini non fuit initium aliquod passionis, sed passionum quæ pridem in eo operatae sunt, fuit substantia. Et huius ergo munus ex similia, id est ex dei cognitione,

D siue scientia, quæ de morte dominica est, perficitur: oportet enim Christum & in morte dei dici: & nihilominus immortalē prædicare eum, qui propter mortalem carnem mortuus est. In oleo tamē munus fiet.) Oportet quippe de dominica morte & resurrectione disputantem, misericordiam quoque dei addere rationem, quæ est oleum. Misericordiam siquidē genus humanum, & mortem sustinuit, & resurrectionem a mortuis dispensauit. Si autem ignem qui super libanum est, sanctum esse spiritum, & ideo uterum genitricis dei libanum significasse diximus, in sartagine autem, & craticula in igne rursus passionem & mortem interpretati sumus, nullatenus hæc discredas: ipsa enim tibi satisfacere, quæ de utrisque dicuntur, possunt: Quia in libano quidem ignis desuper mittitur,

Lucæ 12.

Matth. 3.

de celo namque ministratio spiritus est: de quo dominus dicebat: Ignem ueni mittere in terram. Et Ioannes de domino: Ipse uos baptizabit in spiritu sancto & igni. In sartagine autem & craticula ignis ab inferioribus sumitur, quia ab hominibus qui mente in infimis facient, prouenit præparatio passionis. Quod autem ignis pro passione accipitur, audi Hieremiam dicentem: Et factum est quasi ignis ardens, & æstuans in ossibus meis. Et rursus David: Dominus in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis: Mortem dicens, quam peccatoribus illaturus erat. Non est autem admirabile, carbonem quippe spirituali traditione eos panes quæ causa sunt luminis, & perditionis accipimus. Esaias etenim unum de Cherubin missum, accepisse carbonem de altari, & mundasse suum os dixit. Ezechiel etiam de eisdem carbonibus qui erant in medio Cherubin, misisse dixit Cherub, & dedisse uiro qui uestitus erat lineis, ipsum

Craticula mysterium mortis & resurrectionis significat.

Sartago.

Oleum misericordiam significat.

Hiere. 20.

Psalm. 20.

Ezech. 10.

A ipsum uero dispersisse incendium. Docere autem nos legislator uolens in aliquo prædicta mysteria, eorundem rationem sacrificiorum his recapitulat uerbis: Quam offeres domino, quam utique de libano, & de sartagine, & de craticula, id est natiuitatis domini, & passionis, & mortis: in his enim totius dispensationis eius sermo expletus est: in his resurrectionis quoque eius ratio continetur, quia qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes cæcos, ut impleret omnia. Tradet in manibus sacerdotis.) Ipsi uidelicet Christo, qui postquam appropinquauit altari, quod in cælis est, appropinquauit autem carne per ascensionem: nunquam enim separatur a diuinitate. Tolle memoriale de sacrificio.) Abundantiam scientiæ, siue cognitionis, sicut iam supra docuimus, quod super altare adolebit apud se, custodiens illud in seculum futurum. Quicquid autem reliquum est.) Id est quantum scire nos & perscrutari præcepit. Hoc Aaron erit & filiorum eius.) Id est, & his qui sublimia de deo cogitare & sentire possunt, tradidit, quos filios Aaron esse prædiximus. Sanctum sanctorum de oblationibus domini.) Magis id ipsum confirmans hoc legislator scripsit: sancta quippe est omnis bona scientia, sed sancta sanctorum quæ de dei scientia, sicut oportet, disputare potest.

10. in. 3.

Omnis oblatio quæ offertur domino, absque fermento fiet: nec quicquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificium domino. Primitias tantum eorum offeretis ac munera, super altare uero non ponentur in odorem suauitatis.) Nihil communionis uult habere doctrinam dei cum exteriori scientia. Quod enim fermentum alienam doctrinam appellat, aperte ipse dominus docuit, dicens discipulis suis: Attendite a fermento pharisæorum & Sadducæorum.) Ipsis autem ignorantibus quæ dicebantur, addidit: Necdum intelligitis neque cognoscitis, quia non de panibus dixi uobis. Et tunc cognouerunt, quia de doctrina scribarum & pharisæorum dixisset. Mel uero paganorum doctrina intelligi, propter suauitatem uerborum, & dulcedinem eloquij, Solomon in Pro-

Fermentum. Matth. 16.

Mel.

Prover. 5.

Cant. 4. Mel sub lingua quid sit.

uerbijs docet, dicens: Non respicies ad mulierem meretricem: fauus enim distillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius: nouissima autem illius amara, quasi absinthium. Nouissima autem quæ: quando uidelicet inter ueram sapientiam & fictam, falsoque utentem nomine, discernere coeperis. Nam licet ecclesiæ in Canticis canticorum dicat, Mel & lac sub lingua tua: non contra dicit præsentibus, sed & ualde cõsentit. Neque enim dixit in lingua tua, sed sub lingua: ut ostenderet quia paganorum sapientia, & Iudæorum litera, lingua ecclesiæ, id est doctrinæ subiecta est. Ergo horum non uult integram deo doctrinam offerri. Inde dicit: Non adolebitur in sacrificium quod est in holocaustum, primitias tantum eorum offeretis. Præcepit enim ex parte illius sapientiæ primitias offerri, non autem plene ea uti, sed quemad-

Ad Titum 1.

modum quum Paulus apud Athenienses concionaretur, dicens: Sicut quidam uester poeta dixit: Huius & genus sumus, qui inueniēs uerbum exterius ad occasionem dei scientiæ aptum: non quidem respuit, nec tamen addidit, nec

C que enim inde ultra testimonia multiplicauit. Quare? quia placuit deo per
 a. Cor. 1. stultitiam prae-dicationis, sicut ipse Paulus ait, saluos facere credentes, ut fides ue-
 fra non sit in sapientia hominum, sed in uirtute dei. Propter quod ait legisla-
 tor: Super altare uero non imponentur in odorem suauitatis. Et quum li-
 ceret dici non ponuntur, non ponentur dixit: ostendens, quia etsi nos tentaue-
 rimus de exterioribus diuinitatis adipisci notitiam, ad altare dei tale hoc sacrifi-
 cium non ascendit, nec odor fit suauitatis domino, sed inferioribus deputatur
 tale sacrificium, & utpote quod de terra habet subsistentiam, ad terram de-
 primitur. Quicquid obtuleris sacrificij, sale condies, nec auferes sal foede-
 ris dei tui de sacrificio tuo. In omni oblatione offeres sal. Cernis quia de deo
 loquentes non uult nimis exteriori uti sapientia, sed apostolica, de qua Paulus di-
 cit: Sapientiam loquimur inter perfectos, sapientiam autem non mundi huius, neque prin-
 cipium mundi huius, qui destruitur, sed loquimur dei sapientiam, in mysterio ab-
 scconditam, quam praedestinauit deus ante secula ad gloriam nostram. Et unde
 est certum, dicit, quia sal pro apostolica sapientia dixit: Planè hoc nobis do-
 minus ostendit, dicens apostolis: Vos estis sal terrae: si autem sal euauerit,
 ad nihilum ualebit ultra, nisi ut mittatur foras, & conculcetur ab omnibus.
 Propterea autem sal apostolicam sapientiam appellauit, quia sicut omnis ci-
 bus ad nutriendum aptus, omnimodo sale conditur, ita & omnis sermo utilis
 ad iuuandum, apostolicae omnimodo necessarium habet sapientiae condimentum.
 D Propterea non abesse sal à sacrificijs, sed in omni munere praecipit sal offer-
 ri: ut quodcumque docueris, quodcumque correxeris, in quacumque uirtute con-
 uersatus fueris, ad apostolicam aemulationem atque imitationem opereris: me-
 morque sis Pauli dicentis: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Et rur-
 sus: Ergo iam non estis aduenae & hospites, sed estis ciues sanctorum, & do-
 mestici dei, superaedificati super fundamentum apostolorum & prophetarum,
 ipso summo angulari lapide Christo Iesu. Quia autem non simpliciter sal di-
 xit, sed illud intelligibile legislator inuuit. Non auferes sal, inquit, foederis
 dei tui. Quod si foedus siue testamentum rationale est, utique & sal ratio-
 nale est. Ergo testamenti euangelici, & salis apostolici praemonere nos le-
 gislator uult.
 Sin autem obtuleris munus primitiarum frugum tuarum domino, de spi-
 cis adhuc uirgibus, torrebis eas igni, & confringes eas in more farris, & sic
 offeres primitias tuas domino, fundens super ea oleum, & thus imponens,
 quia oblatio domini est: de qua adolebit sacerdos in memoria muneris, par-
 tem farris fracti, & olei, ac totum thus. Non solum praecipit dei notitiam si-
 ue scientiam eos offerre, qui in eadem scientia multum tempus permanse-
 runt, sed et inchoantes illam, qualis fuit Paulus: mox enim ut uocatus est, pra-
 edicauit. Propter quod sic, quae nunc dicuntur, intelligamus. Primitiuus deo
 est is, qui nouiter coepit credere, & qui ei nullam pridem diuinam scientiam
 obtulit fructum. Si ergo ei sacrificium uerbi dei offerimus, scientiam eius
 nouiter

Sal euangelica
doctrina est.
1. Corinth.

Matth. 5.

1. Corinth. 4.
Eph. 2.

Primitiae fru-
ctuum.

A nouiter inchoantes, & uirtute quidem, ut nouiter quid discentes, & noui-
 ter percipientes obtulerimus: quoniam necdum subtiliter eius proferre my-
 steria coepimus, ut farinam offeramus, aut simillam, necessarium est ut uiren-
 tia & torrida atque contracta, uel sicut LXX. dicunt, ut recentia, stricta, matura
 & fracta offeramus. Quemadmodum enim humectos fructus, & qui nec-
 dum possunt moliri, ut fiant farina aut similla, quando uoluerimus aptos esui
 reddere, igne eos confringentes, paleas eorum, in eo quod eos fringimus,
 separamus: sic quicumque necdum scientiam solidam habemus, nec subti-
 lem excellentemque Theologiam, necdum enim illam discernere idonei su-
 mus, spiritualium scripturarum perfectam scientiam non habentes, opus ha-
 bemus eam in igne spiritus fringere, id est illius operatione & subministrati-
 onem nobis comodare, ut ab ea literae paleas separemus. Ex illo enim suffi-
 cientem atque celerrimam dei scientiam possidebimus, propter quod & eam
 intelligibilis sacerdos suscipit. Oportet autem nos superfundere oleum, &
 superimponere thus: per eleemosynam quippe & orationem scientiam in no-
 bis diuina perficitur. De quibus hominibus, nec non & de memoriali quod
 super altare sacerdote accipiente ponitur, in superioribus subtilius exposui-
 mus, non ergo necesse est nunc expositionem confundere. Quia enim fri-
 cta matura secundum LXX. fracta sunt, ea quae igne fixa sunt: reliqui in-
 terpreses Hebraeorum explanant pro eo, fixa matura facta: fixa, in igne
 mollia aediderunt.

Simillam offer-
re, & uirentis
quid sit.

Thuris nomi-
ne orationes
nobis commen-
dantur, olei
uero eleemosy-
nae.

CAPVT IIII

Q uod si hostia pacificorum fuerit eius oblatio, & de bubus uo-
 luerit offerre, marem siue focminam immaculatam offeret coram
 domino: ponetque manum super caput uictimae suae, quae im-
 molabitur in introitu tabernaculi: fundentque filij Aaron sacer-
 dotis sanguinem per circuitum altaris, & offerent de hostia pacificorum in
 oblationem domino: Adipem qui operit uitalia, & quicquid pinguedinis in
 trinfecus est: duos renes, cum adipe quo teguntur ilia, & reticulum iecoris cum
 renunculis: adolebuntque ea super altare in holocaustum, lignis igne suppo-
 sito, in oblationem suauissimi odoris domino. Recte Dauid propheta psal-
 lebat: Vias tuas domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me. Quonia
 conuersationes deus hominibus differentes per legem sanxit, & in modum
 scalarum uirtutes ordinauit, ut alij quidem liceret omnes assequi, alij autem
 quasdam, ut sursum tamen quisque subleuaretur a terra: hoc quippe & diffe-
 rentia sacrificiorum significabat. Nam hic quidem de nobis holocaustum
 offeret, totum semetipsum deo offerre uolens, & sicut Paulus dicebat: Chri-
 sto confixus sum cruci. Alter sacrificium pacificorum siue salutare, qui desi-
 derat salutem, etsi non potest nimis sublimiter conuersari: nam & si non ualet uir-
 ginitatem quisquam consequi, in casto autem coniugio conuersetur, ueniam

Psalm. 24.

Virtutes scalo-
rum ferme spe-
ciem obtinent,
Gala. 2.
Sacrificium pa-
cificorum quale.

C percipit à domino, qui dixit: Non omnes capiūt uerbum; quando de uirginitate apostolis exponebat. Sed tamen inter eos qui saluantur necessarie ordinantur. Hoc ipsum autem & de contemptu rerum, & de iustitia, & de cibo cum gratiarum actione, quia magnus est qui magna, & paruus, non tamen minimus, qui saltem mediocria consequi potest. Ut probetur ergo quia duae conuersationum species sunt ad iustificationem hominum, duas sacrificiorum spontaneorum definitiones posuit, ait enim in libro Exodi: Altare de terra facietis mihi, & immolabitis super eo holocausta, & pacifica uestra, oues uestras & boues. In omni loco in quo nominatum fuerit nomen meum, ueniam ad te, & benedicam tibi. Et praecipit quidem pacificorum holocaustum, subinfert autem. Et pacifica, uelut secundi ordinis & uirtutis. Quicumque ergo solum sibi hoc putat sufficere si saluetur, is quidem de bubus offeret. Esse autem bouem diximus eos, qui circa agenda ea quae legis sunt uacant, siue masculum, siue foeminam, immaculatum tamen munus offerat. Equidem eum qui holocaustum offeret, non praecipit offerre foeminam; nequaquam foeminam priuans ab huiusmodi conuersatione, sed ostendens, quia perfecta sapere, proprie uirorum est. Quod etsi mulier haec sapiat, uir haec, utpote fortis, appellabitur, de qua Solomon dixit: Mulierem fortem quis inueniet? Demonstrans quia fortitudo, id est perfectio, difficile in mulieribus inuenitur. Pacificorum autem sacrificium, similiter uirorum & mulierum est, oportet enim & mulieres ita uiuere, sicut aptum est ad salutem. Sed quam obrem manus imponere super caput uictimae praecipuntur, & immolare in introitu tabernaculi, sanguinemque fundere in circuiu altaris, in sacrificijs holocaustatum sufficere discussimus. Quid autem deo offerre de suo sacrificio necesse habeant qui saluari uolunt, hoc quaeri & considerari necessarium est. Offerunt enim de hostia pacificorum in oblationem domini, adipem qui operit uitalia, & quicquid pinguedinis intrinsecus est. Vel sicut LXX. adipem qui operit uentrem, & omnem adipem qui in uentre est; per uentrem cor significans; ideo autem secundo eius in supradicta additione memoriam fecit, quia duas habet operationes, sicut dicunt medici. Etenim per unam partem trahit alimenta, quod uentrem superiorem, per aliam purgationes discernit, quod uentrem inferiorem uocant. Renes uero coitalium seminum sunt ministeria: habent autem communionem cum uentre & femoribus: atque huius rei gratia adipem primum, qui supra uentrem est, & duos renes, et rursus adipem qui super eos est, id est super femora, utpote quae uicina sunt renibus, iubet offerri, quia inter medium femoris & uentris renes siti sunt. In iecore autem, id est in epate delectationem, siue concupiscentiam constitutum esse dixit. Unde secundum LXX. epatis pinnam cum renibus auferri dictum est, utpote epate in renibus uim operationis suae ministrante. Sed quid per haec significat, uel quid sancit is, qui saluari uolentibus etiam nunc in parabolis os aperuit? Quia oportet hostiam, id est primitias & holocausta, deo

Haec enim est etymologia uiri. Proverb. 31.

Ventris usus duplex.

Iecur concupiscentiarum sedes.

A ta deo ab his qui saluari uolunt, intelligibile adipem, uidelicet desiderium, quod graece ἐπιθυμία dicunt, offerri, qui prius quidem operum superiorum uentrem, deinde inferiorem, ut & in cogitando, & in implendo, desiderium deo offeramus: oportet enim proponi prius, & postea compleri. Propter quod & Paulus dicebat: Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. De illo quippe nunc uentre legislator loquitur, de quo Hieremias inquit: Ventre meum doleo, uentre meum doleo; non frustra & ipse dupliciter nominans, sed ut duplicem operationis eius uim significaret. Ne forte autem corporalem necessitatem accusandam putarem, subintulit; Et sensus cordis mei conturbati sunt. Ergo uenter animae cor est, in quo prius proponimus quasdam actiones, postea autem conamur implere. Proponere ergo appetere quodammodo est; scilicet inare aut perficere, digestio forsitan quaedam proprie dicatur. Quorum utrumque desiderium, quod adipem clamauit, necesse habemus deo offerre, ut nihil prauum proponamus, neque expleamus. Bene autem super uentrem superiorum, qui est appetitus, adipem qui operit uentrem ait, quia maxima pars desiderij circa appetitum, & circa propositum est. Inferiori autem uentri duos renes coniunxit, diximus enim, quia communione renes ad cor habent; unde Dauid ait: Vre renes meos & cor meum. Audi etenim dominum per Hieremiam prophetam dicentem: Ligo dominus, seruas corda et probas renes. Nullo modo autem membra haec prophetia coniunxisset, nisi omnimodo quippiam eis commune fuisset; motus enim irascendi in corde, in renibus autem memoria eius iacere Medici dicunt. Unde innocentiae sibi testimonium perhibens Dauid, Iudica me domine, quonia ego in innocentia mea ingressus sum, ait, & renes uri, atque cor postulauit, utpote cui utraque poterat testimonium perhibere. In renibus istis etiam seminis causa est, unde & communionem cum femoribus habere, quia ipsi coitalibus actionibus uim praebere putantur. Unde Iacob patriarcha dicebat: Non deerit sceptrum de Iuda, nec dux de femoribus eius; per femora feminis deriuationem seu descensionem significans. Vult ergo & nuptiarum desiderium offerri deo, ut prolis causa, non fornicationis proueniat, & honorabile sit coniugium, & torus immaculatus. Sed & hoc quod in nobis est irascibile, deo debet offerri, sic enim non ad operationem peccati, sed ad destructionem peccati irasci poterimus, & Dauid in nobis implebitur scriptura: Irascimini & nolite peccare. Quia enim est ira placens deo, quando non ad nocendum, sed ad corrigendum proficit, probat aperte, quod primum de Moyse in Exodo scribitur, ait enim: Quicumque appropinquasset ad castra, uidit uitulum, & choros, iratusque ualde, proiecit de manu tabulas, & contregit eas ad radices montis: arripensque uitulum quem fecerant, contulit, & contulit usque ad puluerem, quem sparsit in aquam, & dedit ex eo potum filiis Israel. Non tamen in his reprehensus est, sed imò multum admirabilis extitit, ex zelo enim tanta ira usus est legislator: quia & deus irasci in multis sacrae scripturae dicitur locis, nequaquam autem de eo hoc, si malum fuisset, diceretur. Et haec quidem ita se habent. Quia autem in epate concupiscentiae

1. Timoth. 3.

Hiere. 4.

Psalm. 25.

Hiere. 17.

Memoria irae in renibus restdet. Psalm. 25.

Gene. 49.

Psalm. 4.

Exod. 32.

Ira dei.

C requiescere putantur, propterea pinnam, id est summitatem auferri cunctis renibus praecepit, & offerri ad altare, ut ab omni mala delectatione mundemur, sciētes quia primitiua cogitationū nostrarū deo necesse habemus offerre, sanctificātes per delibationē & massam: Si em̄ delibatio sancta, inquit, & massa, sic em̄ in nobis delectatio mala nō fiet. Sed si diuitijs quis delectat, diuitias iustitiāe quærat, siue salute eā quæ est i subiectionē et resurrectionē corporis, siue cōiugio, illo qd̄ in filiorū p̄creatione est & in pudicitia. Oportet aut̄ nos reminisci, quia nūc nō eū qui se crucifixit, & mortificauit mundo, sed eū qui medio crīter conuersatur legislator descripsit; unde eius & renes offerri iubet, ostēdens quia de eo qui in cōiugio cōuersatur, loquitur; esse aut̄ in renibus diximus coitalis operationis semina. Verūtāem̄ ita se quis debet disponere, ut omne desiderīū & propositū cuiuslibet actionis, & cōsumptionē deo offerat, sed & à mala ira, & à tali delectatione mūdari debet. Propterea em̄ motū iræ, & delectationū primitias, ipsumq; totū coniugiū per pinnam epatis & renū offert, recteq; potest suā cōuersationē ad supernū altare offerre, & super holocausta, & super ligna quæ sunt super igne. Secundū em̄ mā data spiritus cōuersatur, & hostia dño suauissimi odoris efficiē. Placet quippe ei perficere fructū nō solū centesimū, sed & sexagesimum, & tricesimū.

Si uero de ouibus fuerit eius oblatio, & pacificorū hostia, siue masculū, siue sceminā obtulerit, imaculata erūt. Si agnū obtulerit corā dño, ponet manū super caput uictimæ suæ, quæ immolabit̄ in uestibulo tabernaculi testimonij; fundētq; filij Aaron sanguinē eius per altaris circuitū, & offerēt de pacifi corū hostia sacrificiū dño, adipē & caudā totā cum renibus. & pinguedinē quæ operit uentrē, atq; uniuersa uitalia, & utrūq; renūculū cū adipe, qui est iuxta illā, reticulūq; iecoris cū renunculis. Et adolebit̄ ea sacerdos super altare in pabulū ignis, & oblationis dñi. Si capra fuerit eius oblatio, & obtulerit eā domino, ponet manū suā super caput eius, immolabitq; eā in introitu tabernaculi testimonij; & fundēt filij Aaron sanguinē eius per altaris circuitū, tollētq; ex ea in partū ignis dominici adipē, qui operit uentrē, & qui teget uniuersa uitalia, duos renūculos cū reticulo qd̄ est super eos circa uitalia, & aruina iecoris cū renunculis. Adolebitq; ea sacerdos super altare in alimoniam ignis, & suauissimi odoris. Ois adeps dñi erit iure perpetuo in generationibus, & cūctis habitaculis uestris; nec adipēs, nec sanguinē omnino comedetis. Quæ bouē offerre, & quæ rursus ouē, quæue caprā legislator praecepit, olim i his quæ de holocaustis dicta sunt exposuimus. Diximus em̄ sacrificia cōuersationibus offerētū esse cōparata, et differētia sacrificiorū differētias cōuersationū esse figuratas; ergo bouē, legalitū mādatorū operatorē ostēdimus; oues aut̄ simplices esse diximus, capras etiā simplices quidē uersatos in peccatis, sed tamē postea cōuersos. Sed ibi ouibus etiā caprarū sacrificiū miscuit, ait em̄: Quod si de pecoribus oblatio est, de ouibus, siue de capris holocaustum anniculū absq; macula offeret. LXX. aut̄ sic ædūt; si ab ouibus munus eius,

Rom. 11.

Mariti renes offerunt.

Math. 13.

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

A eius, ab agnis et hœdis in holocaustū, masculū immaculatū offeret illū, quia oues genus quodāmodo esse agnorū & hœdorū cōplexim uetus testamētū aestimauit. Inuenies tamē sed et apud pphetā Amos capras appellatas oues, ait em̄: Nō sum propheta, nec filius pphetæ, sed ἀπόλλος ego sum, uellicans si camina. Et sustulit me dñs ex gregibus ouiuū. Quū pprie ἀπόλλος, qui capras pascūt appellētur, manifestū est quia & capras inter oues posuit. Quia ergo quædam ex ipsis agnos, quæ dā capras lex dicit, quorū quidē agni simplices tantum, & qui nihil peccauerunt significantur; capræ aut̄ simplices quidem, sed qui peccauerunt, & conuersi sunt. Horum sacrificiū unum quodāmodo esse in holocaustomatibus, recte traditum est. Quū autem qui perfecta uult sapere, etsi peccator fuit, ex quo uitam perfectam elegerit, sic oportet cōuersari, sicut illum qui ante non peccauit. In sacrificio autem pacificorum, quū eadem custodisset tam in sacrificio ouium, quàm caprarū & bouū, unum hoc plus in ouibus custodiuit, quod non solum adipem, reticulumq; iecoris, uel secundum LXX. pinnam epatis, sed renes & caudam. Vel idem secundum LXX. lumbum immaculatum cum renibus iussit offerri. Quia enim ut simplex, multa quæ operari debuit, omisit, debet suam uirtutem offerre deo, ut non uirtute sua in malum ut simplex, sed magis utatur in bonū, & manifestū faciat, quia nihil ex his quæ scire potest, & exequi omisit. Nam

B quod pro uirtute, qua maxime lumbus apud sanctam scripturam accipitur, cognoscis ex his in quibus Roboam circumstantes pueri contra populū imiserunt, ut fortem semetipsum & terribilem demonstraret; Hæc dices ad eos: Minimus digitus meus grossior est lumbis patris mei. Sed & Israelitas cupiēs deus armare ad uirtutē, Moysi ita praecepit: Sic comedetis illū. Lumbos uestros præcingetis, calciamenta habentes in pedibus, tenentes in manibus baculos, & comedetis festinanter. Paulus etiam, quum contra principes & potestates indiceret bellum, dixit: State succincti lumbos uestros in ueritate, indui lorica iustitiæ. Sed & dominus apostolis dicebat: Sint lumbi uestri præcincti. Sed etsi cooperatorem dicamus lumbum coitalium cōmixtionum, in ipsis enim & renes reiacent; unde & Paulus de Leui ad Hebræos scribens ait: Adhuc enim in lumbis patris erat, quando obuius est ei Melchisedec. Recte cauti reddūtur simplices, utpote qui ex simplicitate facile poterant ad uoluptatē trahi, ut non solum renes, & adipem qui super ipsos est, sed & lumbum, qui est in renibus, offerant deo. Quod autem adijcit in eadē translatione: Sine macula integrum sic intellige, quod explanans Symmachus, pro immaculato integrum proposuit, Aquila autem perfectū; nam & propterea cum renibus addidit, integrum illud perfectumq; secundum quod diximus, offerri uolens, ne aliud eius deo, aliud autem aduersario simplex offeratur. Sufficit enim huic ad ueniam, ea quæ uirtutis sunt nō agere, nam quū mala operatur, ueniam non habebit. Vnde simplices ut columbas iubet esse dominus, quia columbæ nimiam quodāmodo simplicitatē ha-

Amos 7.

Christus iustis exēplo est uitæ

Lumbus pro uirtute accipitur.

3. Reg. 12.

Exod. 12.

Eph. 6.

Luc. 12.

Heb. 7.

Math. 10.

C bent, ueruntamen ab omni malitia mundæ sunt. Qui autem ex bubus sacrificium offert, utpote operator legalium mandatorum, non habet necessitatem lumbum offerre: quia hoc in correctione bonarum fortitudo est actionum. Is autem qui de capris immolat, etsi simplicis est generis, ueruntamen quia ex peccatoribus conuersus intellectus est, non potest lumbum immaculatum offerre, olim quippe eum peccato maculauit. Manifestum est ergo, quod hic quidem, utpote qui non fuerat in peccatis, immaculatum lumbum offerre potest. Qui uero fuit, hic iam non offert lumbum in sacrificijs: siquidem quæ sunt, de capris adscribitur, de quibus lumbum offerri non fanciuit: & hoc erat, propter quod in sacrificio pacificorum ab agnis capras distinxit. Communia autem sunt alia, de quibus loqui necessarium non habemus, in oblatione enim bouum sufficienter tractatum est. Illud autem oportet cognosci, quomodo ubi ait: Adolebit ea sacerdos super altare in alimoniam ignis, & suauissimi odoris. Quia LXX ædidiissent, offerret illud sacerdos ad altare, exta odorem suauitatis: cæteri interpretes in sacrificio quidem holocaustomatum, pro extis holocaustomata: alij autem oblationem ædiderunt. In hoc autem pacificorum sacrificio, hic quidem panem, alij autem frumentum: demonstrantes sine dubio, quia etsi non perfectæ philosophiæ sit oblatio, hoc enim est holocaustomatum sacrificium, ueruntamen sufficiens est etiam hæc paciscere in his quæ sunt ad salutem & fortitudinem dare offerenti. Hoc enim nutrimentum, panem præbere Dauid propheta dicit, quum ait: Panis enim confirmat cor hominis. Omnis adeps domini erit iure perpetuo in generationibus, & cunctis habitaculis uestris, nec adipem nec sanguinem omnino comedetis. Adipem, eius qui in nobis est desiderij seu concupiscentiæ, sanguinem uero animæ figuram gerere diximus. Quia ergo adipem in æternum præcepit domino offerri, manifestum est, quia consecrari deo nostrum desiderium siue concupiscentiam uult. In æternum autem hoc, ne ad deum illud, & ad mundum diuidamus. Propter quod & addidit: In generationibus. Id est per singulas ætates, in generationes autem, permutationes ætatum intelliguntur, quod ostendit Hieremias, quum populo Iudaico in Babylonia scriberet, in septem generationibus, septuaginta annorum dicens numerum: qui non hoc diceret, si non ex eo ætatum uices succedentium significaret, ait enim: Ingressus in Babylonem, eritis ibi annis plurimis, & longo tempore, usque ad generationes septem. In cunctis autem habitaculis. Id est in omni conuersatione, siue socialem hanc agamus, siue solitariam assumamus uitam, unde Dauid dicebat: Qui habitare facit unanimes in domo. Adipem atque sanguinem præcepit omnino non comedi. Adipem ad hoc, quia desiderium siue concupiscentiam nos habere propriam, id est carnalem, non uult. Propter quod Iacobus dicebat: Unusquisque autem tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Sanguinem autem, ut nec ad suam mortem, neque ad proximi currat: bestiarum quippe hoc est crudelium proprium. Ideo dixit:

psalm. 103.

D

In generationibus.

psalm. 132.

Iaco. 1. Sanguinem non comedere.

A dixit: Non edetis omnem sanguinem. Non solum nos proximis parcere, sed & nobismetipsis præcipiens: nam & ad Noë aperte talia rursus præcepit: Carnem cum sanguine non comedetis, sanguinem enim animarum uestrarum requiratis: significans quia per abstinentiam sanguinis, ab homicidijs uult abstinere hominem. Pro deo autem nec immolari uetuit, nec despicere animam, sed & omnino præcepit, unde & sanguinem circa basim fundi altaris iussit.

Gene. 9.

CAPVT IIII.

Loquutusque est dominus ad Moysen, dicens: Loquere filiis Israel: Anima quam peccauerit per ignorantiam, & de uniuersis mandatis domini quæ præcepit ut non fierent, quippiam fecerit: si sacerdos, qui est unctus peccauerit, delinquere faciens populum, offeret pro peccato suo uitulum immaculatum domino, & ducet illum ad ostium tabernaculi testimonij coram domino, ponetque manum suam super capite eius, & immolabit eum domino. Hauriet quoque de sanguine uituli, inferens illud in tabernaculum testimonij: quousque intinxerit digitum in sanguine, asperget ex eo septies coram domino contra uelum sanctuarij, ponetque de eodem sanguine super cornua altaris thymiamatis gratissimi domino, quod est in tabernaculo testimonij. Omnem autem reliquum sanguinem fundet in basin altaris holocaustorum in introitu tabernaculi. Et adipem uituli offeret pro peccato, tam enim qui operit uitalia, quam omnia quæ intrinsecus sunt, duos renunculos, & reticulum quod est super eos iuxta ilia, & adipem iecoris cum renunculis, sicut auferetur de uitulo hostiæ pacificorum, & adolebit ea super altare holocausti. Pellem uero, & omnes carnes cum capite & pedibus, & intestinis, & fimo, & reliquo corpore, efferet extra castra in locum istundum, ubi cineres effundi solent, incendetque ea super lignorum struem, quæ in loco effusorum cinerum cremabuntur. Nihil eorum quæ necessaria fuerunt legislator omisit, designans quippe conuersationum differentias, & ostendens nobis uias in oblatione sacrificiorum, quibus nos oporteat conuersari. Post hoc necessarie exponit Christi sacrificium, per quod nobis peccatorum remissio, & redemptio concessa est. Quod cognosces, si legislatoris uerba discusseris, & imaginis huius colori res ipsas sacrificij unigeniti comparaueris. Ante alia ergo hoc nunc primum intende, quia peccata dixit esse animæ: quidam enim corpus quasi causale peccati accusant, sed non ita est: nam si sana sit anima, nihil illi nocebit carnis luxuries: quam si, secundum quem oportet modum, regat anima, recedit & cessat. Si autem dicitis: atqui nolentem eam peccare dixit: Veruntamen non coactam à carne, sed ignorantiam boni, quam ex negligentia, & imitatione deteriorum patitur, per quam etiam suauia, ea quæ noxia sunt, aestimat. Sed & hoc uide, quo modo in multis sacerdotem permiscet, ait enim: Anima quam peccauerit, & de uniuersis mandatis domini, quæ præcepit ut non fierent, quippiam fecerit, si sacerdos qui est unctus peccauerit. Siquidem sacerdos qui est unctus peccauit. Similem dicit alijs sacerdotem pro peccatis offerentem, quia &

Peccatorum causa.

C Christus nobis se similit̄ præbuit. de ipso quippe ait Paulus: Propter qđ de
 Hebr. 2. buit per omnia fratribus similis esse, ut misericors fieret, & fidelis sacerdos
 in his quæ ad deum sunt, ad reconcilianda peccata populi. Plurima nimis
 huius legis in domino exponens. Sed iam sunt exquirenda sequentia. Nam
 Sacerdotis pec-
 catum quare
 populi dicatur
 Lex diuina na-
 turali atten-
 perata est.
 Esai. 63. licentiam dare peccantibus, propter quod Esaias dicit: Quare errare nos fe-
 cisti domine de uijs tuis? Indurasti cor nostrum, ne timeremus te. Abacuc
 Abacuc 1. etiã similia quodammodo queritur: Quare nō respicis super iniques agētes?
 Rom. 7. & taces deuorante impio iustiorē se, & facies hominis quasi pisces maris, &
 Rom. 7. quasi reptile non habens principem. Hoc & Paulus ad Romanos scribit, ait
 enim: CHRISTVM factū nobis fuisse propitiationem per fidem in suo san-
 D guine, ad ostensionē iustitiæ suæ. Cuius autē iustitiæ subdidit: Per redem-
 ptionem præcedentiū peccatorū in sustentatione dei. Aperte ergo uidetur
 Psalm. 109. legislator illum sacerdotem significare, cui dictum est: Tu es sacerdos in
 æternum, secundum ordinem Melchisedec, eum qui à patre unctus est, ad
 Psalm. 44. quem Dauid dicebat: Sedes tua deus in seculum seculi, uirga recta est, uir-
 ga regni tui. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propter ea unxit te de-
 us deus tuus. Quia autem ipsum sacerdotem hic nunc legislator significauit,
 ex eo manifestum est, in omni quidem turba filiorum Israël, & principe, &
 in unoquoq; de populo cognoscente peccatum suum, offerre præcepit, hic
 autem non ita, sed ait: Si sacerdos qui est unctus peccauerit, delinquere sa-
 ciēs populum.) Et primū peccato eum populi subiicit, quia Christus popu-
 li peccata portabit. Deinde nō ait sicut de alijs: Et postea intellexerit pec-
 catū suum.) Quum enim deus esset, & omnia sciens, quomodo poterat igno-
 rare quæ à nobis peccata suscepit? Hic ergo pro peccatis nostris conue-
 nienter sacrificium obtulit, de quo Paulus Hebræis scribit: Sic & CHRIS-
 Heb. 9. TUS semel oblatus ad multorum exhaurienda peccata, secundo sine
 peccato apparebit expectantibus se in salutem: offeret tamen se pro peccato
 suo. LXX. autem addunt, quod peccauit. Peccatum autem eius, sicut qui se-
 mel illud in se suscepit, nostrū peccatū dicitur: unde & Paulus dicebat: Ob-
 scramus pro Christo reconciliari deo, & qui nesciebat peccatum, peccatū
 pro nobis fecit. Vitulum autē immaculatū.) Domino uidelicet patri offert
 1. Petri 2. carnem suam; immaculatam uero, quia peccatum non fecit, nec dolus inueni-
 tus

A tus est in ore eius. Vitulus autem est, quia in cruce intelligibiles nostros ini-
 micos uentilauit. Quia autem LXX. uitulum de bubus addunt, idem intelli-
 gimus dictum de bubus, quia secundum carnem de patribus fuit qui de le-
 Math. 1. gis extiterunt iustitia gloriosi. Vbi autem offert uitulum, id est carnem suā?
 Ad ostium tabernaculi testimonij coram domino.) Ad ostium quidem,
 ut sacrificiū Christi secundū doctrinas, & traditiones apostolorū factum fu-
 isse intelligamus. Has enim esse ostia tabernaculi testimonij superius osten-
 dimus, utpote ad cælum introitum præbentia, quod tabernaculum esse te-
 stimonij docetur, atq; probatur: habet enim Esaias apertissimā testimonij
 probationem, dicens: Qui extendit uelut nihilum cælos, & expandit eos si-
 cut tabernaculum ad inhabitandum. Coram domino autem.) Quia in-
 spiciente patre consummabatur crucis mysterium, in tantum, ut etiam aspi-
 cienti utiq; patri diceret dominus: Pater, in manus tuas cōmendo spiritum
 meum. Ponere autem eum manum super caput uituli, & iugulare uitulum
 præcepit: nemo enim illum obtulit, sed nec immolare poterat, nisi semet-
 ipsum ipse ad patiedum tradidisset. Propter quod non solum dicebat, pote-
 1041. 10. testatem habeo ponendi animam meā, & potestatem habeo iterum sumen-
 di eam: sed & præueniens semetipsum in cœna apostolorum immolauit,
 quod sciunt qui mysteriorū percipiunt uirtutem. Hūc sacerdotem LXX.
 non solum unctum siue linitum, sed & consummatum manibus appellaue-
 runt: consummatus est enim manibus prius in mystica cœna, accipiens pa-
 nem & frangens: deinde per crucem, quando ligno adfixus est. Tunc sacer-
 dotij suscipiēs dignitatem, uel potius quum semper habuerit, tunc opere ex-
 plens etiam, hoc, quod pro nobis erat, sacrificium cōsummauit. Hic ipse de
 sanguine uituli hauriens, infert illud in tabernaculo testimonij. Sed quia ui-
 Vitulus carnē
 domini signi-
 ficat.
 Luc. 17.
 stulam, & anulum diceret: per uitulum sacrificium unigeniti, per stulam ba-
 ptisma, per anulū signās pignus spiritus. Quia enim de sanguine in taberna-
 culo testimonij intulit, docet & Paulus ad Hebræos, dicens: Christus adsi-
 stens pontifex futurorum bonorū, per amplius & perfectius tabernaculum
 non manufactum, id est non huius creationis, nec per sanguinem taurorum
 & uitorū, sed per proprium sanguinem ingressus est semel in sancta, æter-
 na redemptione inuenta. Et rursus: Neq; em̄ in manufacta sancta ingressus
 est Christus forma uerorum, sed in ipsum cælum, ad ostendendum se uul-
 tui dei pro nobis. Hic ergo tabernaculum testimonij, cælum quippe, quia
 in ipso habitare deum prophetæ testificati sunt, intelligamus: Qui habitat in
 Psalm. 2.
 cœlis, inquit, irridebit eos. Et nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de
 1041. 7.
 cœlo unigenitus: de semetipso dixit hominibus. Ibi sanguinem introduxit,
 quia cicatrices portans passionum, à mortuis resurrexit, unde & suum cor
 1041. 20.
 pus palpandum Thomæ præbuit, atq; ita in cœlos ascendit. Probāt autem

C sequentia: Quumq; intinxerit digitum in sanguine, asperget de eo septies eo ram domino, contra uelum sanctuarij. Multis nominibus carnem domini appellat, quia & multas operationes impleuit. Vnde & ipse dominus modo quidem semetipsum sacrificium, modo pastorem, deinde rursus uitam, & panem uitae, & granum tritici, opportune dispensatoris uerbis uariis, suas appellationes nominauit. Et nunc ergo uelum eius carnem appellauit: dubitare enim hoc non possumus, Paulo ad explanationem huius mysterij dicente: Habentes fratres confidentiam in introitu sanctorum in sanguine CHRISTI: quam inuicem nobis uiam nouam & uiuentem per uelamen, id est carnem suam, & sacerdotem magnum, in domum dei introeamus, cum puro corde, in satisfactione fidei. Propterea & sanctuarij uelut appellatum est, figuram quippe carnis sancti sanctorum gerebat. Quia ergo digitus dei uirtus eius dicitur, unde magi Pharaonis cedentes miraculis Moysi, dicebant: Digitus dei est. Et Dauid ei psallebat: Quonia uidebo caelos, opera digitorum tuorum. Ipseq; rursus dominus Iudaeis dicebat: Quod si in digito dei ego eicio daemonia, igitur peruenit in uos regnum dei. Conuenienter digitum in sanguinem intingit, ut ostendatur quia passiones carnis dominicae, uirtute diuinitatis actae sunt: nam quomodo poterant talia fieri tunc, id est solis recessus, terrae motus, scissio petrarum, & similia: Hic ergo uirtute diuinitatis passione suscipiens, aspersit quidem suam carnem, aspersit autem septies, quia pro remissione hoc peccatorum, & pro subministrando nobis sancto spiritu fecit. Vtrunq; enim praedictus designare consueuit numerus, ita ut Petrus diceret domino: Si peccauerit in me frater meus, quoties dimittito ei? usque septies? Responderet autem dominus: Non dico tibi septies, sed usque septuagies septies; multiplicatq; numerum propter operationes spiritus: septem enim Esaias numerauit dicens: Et requiescet super eum spiritus domini. Deinde eius dona diuidens ait: Spiritus sapientiae & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiae & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini. Quod autem sanguinem oportet nos in passione eius accipere, probant Pilati & Iudaeorum uerba, dum enim traderetur cruci, ipse quidem clamat: Mundus sum a sanguine iusti huius. Illi autem: Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Huius asperisionis & Petrus in Catholica epistola meminit, apostolum se nominans secundum praescientiam dei patris, in sanctificatione spiritus, in obedientia & asperione sanguinis IESU CHRISTI. Si autem dicis, quia passio quidem eius, antequam ascenderet in caelos, prouenit, legislator autem dicit post ingressionem sacerdotis in tabernaculo testimonij, quod nos caelum significare diximus, si intingis digitum in sanguinem, & aspergis uelum: cognosce quia qui inferius crucifixus est carne, in caelo est diuinitate: & propterea principibus sacerdotum iudicantibus eum, & crucifixuris dicebat: Dico uobis, a modo uidebitis filium hominis sedentem a dextris uirtutis dei. Quod

autem

Christi multa sunt nomina ex functionum diuersitate idita.

Heb. 10.

Exod. 8. Psal. 8. Luc. 11.

Septenarius numerus.

Matth. 18.

Dona spiritus septem.

Esa. 11.

Matth. 27.

1. Pet. 1.

Matth. 26.

A aut dixit, a modo, ostendens fuit: quia quo tempore uitulus immolabatur in inferioribus, eo tempore ut pontifex ipse sibi sacrificium offerret in caelo. Quibus conueniunt & subsequetia. Ponetq; de eodem sanguine super cornua altaris. Thymiamatis gratissimi domino, quod est in tabernaculo testimonij. Hic se dem Cherubin signat: quia enim sunt altare, Esaias per uisionem Seraphin manifestauit, ait enim: Et uolauit ad me unus de Seraphin, & in manu eius calculus, quem forcipe tulerat de altari. Thymiamata autem, sicut LXX dicit compositionis, compositionem omnium sicut in thymiamate uirtutum dicit, quae sunt intelligibile thymiamata. Vbi quippe decet uirtutes, nisi in sede dei esse compositas? in quibus & si in terra conuersatio est, de caelo tamen descendunt. Vnde & Paulus de his qui in uirtutibus conuersabatur dixit: Nostra autem conuersatio in caelis est. Iacobus uero ait: Quae autem desursum est sapientia, primum quidem benigna est. Sapientiam dicens, unam de generalibus esse uirtutibus: post hanc enim fortitudo, & iustitia, & castitas, multo magis & caeterae cum hac ordinantur: quae dum sint quatuor, ut arbitror, & excellentes, cornua praedicti altaris, quia genera sunt aliarum uirtutum, conuenienter nominantur, ait autem & Esaias: Misericordiae domini memorabor, reminiscens uirtutum eius. Has dominus ungit proprio sanguine, uirtutem eis praestans maiorem perfectioreq; ut contra aduersariorum uires praualere possint. Omnem reliquum sanguinem uituli, fundi circa basim altaris holocausti, quod est in tabernaculo testimonij, praecipit. Altare holocaustomais, rursus Christi corpus intelligamus: sicut enim ipse sacerdos, & sacrificium est, sic & altare est. Si autem in multis nominibus unum est quod significatur, diximus quippe eum oportere intelligi etiam uelut, nihil est quod ex hoc possit obistere, dum enim multae sint in ipso operationes, conuenienter etiam multa sunt nomina. Nec ex his interpretatione respui quasi mendacem fas est, diuinae quippe scripturae mos est, unam rem multis insinuare nominibus, quod demonstrat Zacharias, ait enim: Et respondi, & dixi ad eum: Quid sunt duae oliuae istae ad dexteram candelabri, & ad sinistram eius? Et respondi secundo & dixi ad eum: Quid sunt duae species oliuarum, quae sunt iuxta duo rostra aurea, in quibus sunt suffusoria ex auro? Et ait ad me dicens: Nunquid nescis quid sunt haec? Et dixi, Non scio domine. Et dixit: Isti sunt duo filij olei splendoris, qui adsunt dominatori uniuersae terrae. Equidem Zacharias de duobus quibusdam inquit, de oleis, & de effundentibus in candelabro oleum. Cui autem respondit angelus, duabus interrogationibus unam interpretationem retulit. Quia autem intelligibile altare corpus domini, & beatus Paulus intelligit, ipso dicente cognosce, ait enim: Habemus altare, de quo edere non habent potestatem hi qui tabernaculo deseruiunt, corpus uidelicet CHRISTI dicens, de illo enim comedere Iudaeis fas non est. Hoc altare necessarie in introitu tabernaculi testimonij, id est in in-

Amodo.

Esa. 6. Thymiamata compositionis.

Philip. 3. Iaco. 3.

Quatuor cornua altaris.

Esa. 63.

Zach. 3.

Heb. 13.

f

C troitu coelorum est, quia per ipsum ingressum habemus in caelis, Sed iam reliqua huius sacrificij discutiamus. Quaecunque enim in sacrificio pacificorum, seu salutari praecipit, eadem fieri etiam in hoc praecipit, duos renunculos offerri, & reticulum quod est super eos, & adipem iecoris, quod LXX. aedunt, & pinnam epatis: & adoleri ea super altare holocausto matum. In duobus sacrificium diuidens, quatenus omnibus liceat CHRIS T I sacrificium imitari, id est tam his qui inferioris sunt conuersationis, eis quippe conuenire pacificorum diximus sacrificium, quam altiora sapientibus, quibus imitari sufficit quae sequuntur.

Pellem uero & omnes carnes cum capite, & pedibus, & intestinis, & fimo, & reliquo corpore efferet extra castra. Quod praecipit ut non CHRIS T I diuidas, sicut quidam diuidunt dicentes: Is qui de Maria est, passus est: qui autem de deo patre est, passus non est. Nobis enim unus dominus IESVS Christus, per quem omnia: quia secundum quod Paulus dixit: Quum ut homo pateretur, miracula tamen in passionibus operabatur, ut deus, sed nusquam diuisus. Propter quod carnem eius, id est humanitatem, uidelicet, tam eum qui apparebat, quam qui in occulto erat hominem, de quo ait Paulus: Etsi exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur. Caro enim in domino, omnis eius humanitas, quia uerbum caro factum est, dicitur. Propter quod & carnem eius cum capite & pedibus: uel cum capite & extremis uidelicet pedibus: sic enim caeteri interpretum aediderunt, iussit incendi: ut per praedicta uerba eum qui pro nobis passus est, esse a principio, & in nouissimis intelligeremus, de quo ait Paulus: Quia in ipso creata sunt omnia, quae in caelis, & quae in terra, uisibilia, & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum, & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnia, & omnia in ipso constant, & ipse est caput corporis ecclesiae, qui est principium, primogenitus a mortuis, ut sit ipse in omnibus primatum tenens. Insuper cum intestinis & fimo: uel sic LXX. cum uentre & stercore aedunt, ut quia mentis intelligibilis uenter figuram gerit, sicut in sacrificijs aliorum holocaustorum ostendimus, ex eo mentem habuisse nostram eum qui pro nobis passus est, minime ignoremus, quod quidam haeticorum negant. Fimus autem, peccata generis humani significat, quae crucifixus in se suscepit: haec enim fimus domini uerisimiliter dicuntur. Fimus quippe qui sit immundus, gerentem non polluit, neque naturae nostrae est, quamuis sit in nobis: sicut & peccata nostra, quae portauit dominus, & aliena fuerunt ab eo, & eum nullatenus polluerunt: permansit enim sine peccato. Totum ergo uitulum, id est totum CHRIS T I V M, extra castra in loco mundissimo, ubi effundi cineres solent, eijs legislator iubet: apertissime sacrificij CHRIS T I locum significare studens: extra enim castra passus est.

Heresis circa passionem Christi.

2. Corinth. 4.

Coloss. 1.

Fimus peccata humana significat.

A est, quod testatur Paulus dicens: Ideo & IESVS ut sanctificaret plebem, extra portam passus est. Quis autem mundus est cineris locus? Golgotha uide licet, & intantum mundus, ut mundum totum ipse mundaret. Cineris autem recte locus est dictus, quia in ipso extincta sunt peccata humani generis, unde & mundus locus appellatur.

Hebr. ult.

Incendentque ea super lignorum struem. Ligna autem in igne scripturas sacras diximus. Quaecunque autem in domino tempore passionis gesta sunt, ad implenda ea quae prophetae dixerunt, sunt gesta: quod manifestat dominus, quando a Iudaeis comprehensus est, dicens: Tanquam ad latronem existis cum gladijs & fustibus comprehendere me, quotidie in templo sedebam docens, & non me tenuistis. Hoc autem factum est, ut complerentur scripturae prophetarum. Et rursus: Iesus autem uidens quod omnia consummata essent, ut impleretur scriptura, dixit: Sitio. Sed quum per singula figurae dominicae passionis appareat, tamen planius legislator uidetur hoc in sequentibus figurare mysterium.

Matth. 16. Mar. 13.

Ioan. 19.

Quod si omnis turba Israel ignorauerit, & per imperitiam fecerit quod contra mandatum domini est, & postea intellexerit peccatum suum, offerret uitulum pro peccato, adducetque eum ad ostium tabernaculi, & ponent fenestras populi manus super caput eius coram domino. Immolatoque uitulo in conspectu domini, inferet sacerdos qui unctus est, de sanguine eius in tabernaculum testimonij, tincto digito aspergens septies contra uelum: ponetque de eo sanguine in cornibus altaris, quod est coram domino in tabernaculo testimonij: reliquum autem sanguinem funderet iuxta basim altaris holocaustorum, quod est in ostio tabernaculi testimonij: omnemque eius adipem tollet, & adolebit super altare: sic faciet & de hoc uitulo quomodo fecit et prius, & rogante pro eis sacerdote, propitius erit dominus. Ipsum autem uitulum offerret extra castra, atque comburet, sicut & priorem uitulum, quia pro peccato est multitudinis. Nihil in his legislator commutauit, quod esse possit extra praedictum sacrificium, quod est principis sacerdotum: idem enim a turba Israel, & a sacerdote offerri praecipit, uitulum enim & hic, & illic dixit. Similiter etiam sanguinem in tabernaculo testimonij offerri iubet: uitulum autem extra castra incendi, atque apertissime in his quae dicta sunt ostendit, quia eadem erant plebis sacerdotisque peccata. Nam quam ob causam idem sacrificium pro eis offerret? Quod autem de sacrificio immutatum est, hoc magis ad firmitatem pertinet, quod unum sit sacrificium: nam in sacerdote non dixit, si cognouerit peccatum suum, nec enim ignoraturus erat dominus peccatum, quod ut susciperet incarnatus est. De turba autem, id est de synagoga, siue de plebe, attende quid ait: Quod si omnis turba Israel ignorauerit, & per imperitiam fecerit quod contra mandatum domini est, & postea intellexerit peccatum suum, Ergo ab initio quidem suum peccatum ignorauerunt, sed postea cognouerunt. Et hoc ostendunt ipsa uerba domini, ait enim: Nisi

C uenissēm, & loquutus eis fuissēm, peccatum non haberent, ut ignorantes uti
 1041.17. que, nunc autem exultationem non habent de peccato suo, utpote per eius
 doctrinam discētes, quod nesciebāt prius: quando ergo suum peccatum
 cognouerunt, tunc ad sacrificium unigeniti se uerterunt. Deinde in sacrificio
 sacerdotis, ipsum diximus imposuisse manum super caput uituli, hic autem
 1041.11. seniores hoc facere dicit. Vtrunq; enim reuera in Christi sacrificio ageba-
 tur, id est quia & imminebant ad consummandum illud seniores populi, &
 scribæ, & Caiphas princeps sacerdotum, dicebantq;: Expedi nobis ut unus
 homo moriatur pro populo, & nō tota gens pereat. Et quia nullo modo ex-
 pleri potuisset, si non semetipsum ad passionem dominus tradidisset, intantū
 1041.11. ut ipse diceret Petro: Mitte gladium tuum in uaginam, calicem quem dedisti
 mihi pater, non bibam illum: Festinabat enim dispensare nostrorum pecca-
 1041.11. torum remissionem, quod necessarie in his quæ sunt de uituli synagogæ sa-
 crificio est consideratum, ait enim: Sic faciet de hoc uitulo quo modo se-
 cit & prius, & rogante pro eis sacerdote, propitiū erit dominus. Christus
 enim factus est nobis propitiatio in sanguine suo, sicut à beato Paulo Ro-
 1041.11. manis scriptum est: Per quem in tantum peccata remissa sunt, quatenus ipsi
 quoq; remissionem mererentur, qui in eo peccauerūt: de ipsis quippe dixit
 1041.11. Pater ignosce illis, nesciūt enim quid faciūt. Sed quid ad finē sacrificij le-
 1041.11. gislator dixit: Sufficit enim nobis legis ipsius cōclusio, ad manifestanda præ-
 sentia. Ipsum autē uitulum efferet extra castra, atq; comburet, sicut & pri-
 orem uitulum, quia pro peccato est multitudinis. Vides quomodo nihil
 mutatur in secundo sacrificio, extra hoc quod primo est quod præcipitur:
 & quamobrēm? Quia pro peccato est, inquit, multitudinis. Ergo hoc ma-
 nifestum est & indubitabile, quia idem peccatum plebis & sacerdotis intel-
 lexit, & propterea idem in utroq; sacrificium ordinauit, ne ipsis quidē uer-
 bis diuidens, quod non faceret, nisi figuræ fuissent ea quæ tunc agebantur.
 Si peccauerit princeps, & fecerit unum ē pluribus per ignorantia quod
 domini lege prohibetur, & postea intellexerit peccatū suum, offeret hostiā
 domino, hircum de capris immaculatum, ponetq; manū suam super caput
 eius. Quūq; immolauerit eum in loco ubi solet mactari holocaustum corā
 domino, quia pro peccato est, tinget sacerdos digitum in sanguine hostiæ
 pro peccato, tangens cornua altaris holocausti, & reliquum fundens ad
 basim eius. Adipem uero adolebit supra, sicut in uictimis pacificorum
 fieri solet, rogabitq; pro eo, & pro peccato eius, ac dimittetur ei. Quod si
 peccauerit anima per ignorantia de populo terræ, ut faciat quicquam ex his
 quæ domini lege prohibentur, atq; delinquat, & cognouerit peccatum suū,
 offeret capram immaculatā, ponetq; manum super caput hostiæ quæ pro
 peccato est, & immolabit eam in loco holocausti. Tolleatq; sacerdos de san-
 guine in digito suo, & tingens cornua altaris, reliquū fundet ad basim eius.
 Omnem autem auferens adipem, sicuti auferri solet de uictimis pacificorū,
 adolebit

A adolebit super altare in odorē suauitatis domino, rogabitq; pro eo, & dimit-
 retur ei. Quemadmodum in spontaneis sacrificijs, differentias in conuer-
 sationibus & conditionibus uitæ offerentium ordinauit, ita rursus pro pecca-
 tis sacrificia æqualia esse peccatis iubet: quorum magnitudo non solum ex
 actione peccati, sed ex persona peccantium ponitur: & nimis recte, quia &
 dominus apostolis dixit: Seruus cognoscens uoluntatem domini sui, & nō
 se præparās, nec faciens secundum uoluntatem eius, uapulabit multis. Qui
 autem non cognouit, & non fecit digna, plagis uapulabit paucis. Sed quid
 subiunxit: Cui datum est multum, multum quæritur ab eo: & cui creditum
 est multum, multū exigitur ab eo. Hunc intellige esse, qui à legislatore di-
 ctus est princeps, quem sic & in libro Exodi inueniens, dixit: Dis non detra-
 has, & principi populi tui ne maledixeris. Sed & David, sacerdotes, & scri-
 bas, & pharisæos, & seniores populi designans, ait: Astiterunt reges terræ,
 & principes conuenerūt in unū aduersus dñm, & aduersus Christū eius. At
 qui solus Herodes rex, & Pilatus præles aderant, sed & reges & principes,
 sicut diximus, sacerdotes & scribas, & pharisæos, propter scientiam & sub-
 linimitatem quam habere uidebātur, ad interpretationem legis appellauit.
 Hic ergo si peccauerit, hircum offeret. Si quis autem de populo: dicit autem
 idiotam, siue popularem, non eum qui sorte distinctus est ad meditandam le-
 gem: nam & hic utiq; princeps nominaretur, qui pro minori peccato caprā
 offerre præcipitur, quemadmodum ille hircum, hic foeminam, ille marem.
 Pœnitentiæ quippe utriq; indigent, & ille quidem maiorē, qui masculum
 offeret, minorē autem qui foeminā: quum enim unius sit generis, tamē quod
 minus est, in foemina positū est, quoniā masculus caput uniuscuiusq; gene-
 ris putatur. Quemadmodū ergo oblatio capræ sacrificium pro peccato si-
 gnat, sic hircus, & capra, quum sit foemini generis, hircus masculini, sacri-
 ficij interpretantur uim: non enim frustra hoc legislator intendit, sed quia
 hircus & capra. Hoc autem LXX. in græco sic ædunt, ut χίμαρος & χίμαρα
 γαρ dicant offerri debere, quod Latini ex eadem æditione interpretati sunt,
 hæc dum ex capris masculū, & capram de hæcdis foemellam. χίμαρος autem
 & χίμαρα foetus caprarum sunt χίμαροι, id est qui circa tempus hyemis
 nascuntur: nam bis per annum capris parientibus, quidam foetus tempore
 hyemis, quidam autem æstatis generantur. Quū ergo ita se habeant, per hye-
 mem tristitiam pœnitentiæ docet, in tristitiam quippe hic & fletu filios ge-
 nerat, sed tamen filij eius non sunt à sacrificio reprobati. Vnde existimo hoc
 dos, id est χίμαρος offerre pœnitentes, utpote fluctuantes præcepit, & ut qui
 diuersitatibus undarum à peccatis se erigentibus repugnantes, misericordi-
 ter omnimodo saluabuntur. Si enim permaneant in pœnitentiā, & non de-
 sperent, uelut in tempestate relinquentes nauis animæ gubernacula, libera-
 buntur: si autem desperauerint, quemadmodū quidam gubernatores, uel
 nauis pauidi, statim pereunt, nam & dominus dixit: Orate ne fiat fuga ue-

Luc. 12.

Matth. 25.

Exod. 22.

Psal. 2.
Sacerdotes re-
ges appellati
sunt.

Caprā offerre

Hyems quid si-
gnificet in sa-
cris literis.

Matth. 14.

C ftra hyeme uel sabbato; hyemē tempus poenitentiae dicens, sabbatum uero ocium animae, atq; uirtutum cessationem intelligens: ad ocium siquidem atque à malis uacationem datum est sabbatum, sed Iudaeorum gens è diuerso hoc ufa est. Graue autem est in tempore quo necessaria est poenitentia, & multo grauius, quo uacat ab omnibus operibus, quenquam tentari uel persequutionem pati: unde etiā sicut maiorē eum qui sabbato persequutionem patitur, nouissimū numerauit. Quia ergo & hirci, uel caprae, siue hœdi uirtutem, & differentiae sacrificiorum modum didicimus, iam uideamus quae in utroq; aguntur sacrificio, cōmunia enim sunt, quonia poenitentiae finis, & generalis effectus, peccatorum remissio est: quam aperte legislator posuit dicens: Quod si peccauerit anima per ignorantiam de populo terrae, ut faciat quicquā ex his quae domini lege prohibentur. Non dicit: quod quia in quolibet praeuaricatus quis fuerit, in totam legem delinquit, sicut beatus Iacobi ait: Quicumq; totam legem seruauerit, offenderit aut in uno, omnium reus constituetur. Sed & hoc quod dictum est, per ignorantiam, uel sicut LXX. non uolens, ingruens iugum peccatoribus seruitutis diabolicæ demonstrat, quod sibi ipsi ad malum uergentes superinduxerunt, sicut Esaias ait: Vae qui trahunt peccata ut restem longam, & sicut funem iugi uaccae iniquitatem, quo quidam captiui & inuiti trahuntur. Sed si ad sanam reuertantur mentē, à resti hac siue iugo statim relaxantur. Quod quomodo aut quando fit, legislator ostendit: id est, quando ipse qui peccauit, peccatum suum cognouerit: neq; enim aliter poenitentiam agere potest, nisi cognoscat peccatum suum. Tunc enim princeps hircum siue χιμαιρα, is autem qui de turba est, offerat capram siue χιμαρα; immaculata autem utraq; , immaculatam siquidē oportet esse poenitentiam. Quae autem eius est macula? Videlicet si peccato compatiatur, uel amicus sit poenitēs, pro quo agit poenitentia: oportet enim eum perfecto à peccato eodem atq; studiōssimo recedere proposito. Deinde imponet manum suam super caput hostiae. Ipse per semetipsum peccatum manifestans, & suam offerens confessionem. Ipse autem secundum LXX. non occidit, sed alij, habet enim necessarium & aliorum auxiliium ad orationem, ut suscipiatur eius poenitentia. Vnde nec omnimodo sacerdotes occidere praecipit, ait enim: Occident eum in loco in quo occiduntur holocaustomata. Qui autem occidant non addidit: licet enim in sacrificio poenitentiae alternis uti adiutorijs, qd̄ testatur Iacobus: Orate, dicens, pro alterutrum ut saluemini. Sed multo magis iustorum utamur adiutorio, ipse enim subdidit: Multum ualet oratio iusti assidua. Vbi autem occident: Secundum LXX. in conspectu domini. Quare legislator explanat, ait enim: Peccati est. Pro peccato quippe in conspectu domini confiteri necessarium habemus, propter quod & dixit Dauid: Peccatum meum cognitum tibi feci, & iniustitias meas non operui. Dixi, pronuntiabo aduersum

Poenitentia macula.

Confiteri in conspectu domini.

psalm. 50.

A sum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti iniquitatem cordis mei. Propterea hic legislator intulit: Et tollet, & ponet sacerdos sanguinē peccati digito super cornua altaris holocaustomatis. Quod Hieronymus simili sensu addidit dicens: Tolletq; sacerdos de sanguine digito suo tangens cornua altaris. Sanguinē autē peccati appellauit, qui pro peccato offertur. Huius primitias sacerdos Christus super cornua altaris holocaustomatis offert, uidelicet super crucē suā: si enim altare holocaustomatis domini corpus est, huius proculdubio cornua crux erit, de qua Abacuc dixit: Cornua sunt in manibus eius. Offeret super suam crucē primitias necessario sui sanguinis, qui pro peccato offertur: quia opus crucis & effectus, perfecta peccatorum nostrorum remissio est. Quod autem dicit: Reliquum sanguinē fundet ad basim eius, omnem poenitentiam euangelicæ tribuit praedicationi, quam esse basim altaris diximus. Recte autem poenitentiam omnē apostolicæ praedicationi tribuit: quia omnis eius intentio hæc est, ut omnis homo poenitens se corrigēdo saluetur, propter quod & primā uocem illam dominus prouidet in euangelio doctoralem: Poenitentiam agite, appropinquet enim regnum caelorum; qui etiam ad hoc se uenisse dixit, ait enim: Non ueni uocare iustos, sed peccatores ad poenitentiam. Post hæc quid facit sacerdos? Omnē autem adipem auferēs, sicut auferri solet de uictimis pacificorum. Ut poenitentis omne desiderium sursum respiciat, id est caelum intendat, tunc enim poterit poenitentiam offerenti in pacificorum sacrificio reputari. Sed quis sit finis horum quae dicta sunt, addidit: Rogabitq; pro eo sacerdos, & dimittetur ei. Neq; enim idonei sumus peccata nobismet ipsis dimittere, CHRISTVS autem nobis propitiationem perficit. Vnde & eius uoce sacerdotes in ecclesiam, utpote eius officium subeuntes, ordinati sunt, quibus in persona apostolorum dicebat: Quorum dimiseritis peccata, dimissa sunt, & quorum retinueritis, retenta sunt. Et rursus: Quaecunque solueritis super terram, soluta erunt & in caelo, & quaecunq; ligaueritis super terram, ligata erunt & in caelo. Sin autem de pecoribus obtulerit uictimam pro peccato, ouem scilicet immaculatā, ponet manum super caput eius, & immolabit eam in loco ubi solent holocaustorum caedi hostiae, sumetq; sacerdos de sanguine eius digito suo, & tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim eius, omnem quoq; auferens adipem, sicut auferri solet adeps arietis qui immolatur pro pacificis, & cremabit super altare in incensum domini, rogabitq; pro eo, & pro peccato eius, & dimittetur illi. Semetipsum nunc quoq; sequens legislator, oblationi caprae siue chimærae, quam diximus ab his, qui sunt de populo, & qui non occupantur in meditatione legis, offerri ouem quoq; coniunxit: quoniam in populo & idiotis possibile est esse aliquos etiā simplices, quibus conueniat ouis sacrificium, quod tam in holocaustomatis, quam sacrificijs hostiae pacificorum demonstratur, Aperte ergo legislator

Aeditionis illius meminit Hieronymus in catalogo suo. Cornua altaris crux Christi. Abacuc 3.

Matth. 3. Luc. 7.

Ioan. 20. Matth. 16.

C approbare cupiens, quia non solum princeps, id est scientia sublimior, nec tantum popularis, sed & si quis est in popularibus simplex, si forte peccauerit, quod & hic ad redemptionem peccatorum debeat poenitentiam, ouis sacrificium introduxit. Ideo autem non arietem, sed ouem, id est foeminam, & non masculum praecipit offerri; quia popularibus foeminarum sacrificium deputauit; eos hic qui legem accipiunt euidenter contestans, ut quicumque principatum sortitus est, & est alijs sublimior scientia, non solam exhibeat simplicitatem, quam oporteat eum etiam prudentem esse sicut serpentem, quem admodum dominus ait. Qui uero non est talis, id est qui non abundat scientia, & propterea in populo deget, hic quamuis sit simplex, si contingat ut peccet, nec ipsi peccatum ignoscetur, nisi per oblationem poenitentiae peccatum diluerit. Quum ergo haec ita se habeant, non egent caetera expositione; quum enim sacrificium pro peccato sit, simul hic de capra & de oue praecipit. Vnde de necesse non est, quum tendamus ad sequentia, diu in praesentibus immorari.

Principes praeditos esse oportet simplicitate que sit prudentia condita.

C A P V T V.

Si peccauerit anima, & audierit uocem iurantis, testisque fuerit quod aut ipse uidit, aut conscius est, nisi indicauerit, portabit iniquitatem suam. Anima quae tetigerit aliquid immundum, siue quod occisum a bestia est, aut per se mortuum, uel quodlibet aliud reptile, & oblita fuerit immunditiae suae, rea est, & delinquit. Et si tetigerit quippiam de immunditia hominis, iuxta omnem impuritatem qua pollui solet, oblitaeque cognouerit postea, subiacebit delicto. Anima quae iurauerit, & protulerit labijs suis, ut uel male quid facere uellet, uel bene, & id ipsum iuramento & sermone firmauerit, oblitaque postea intellexerit delictum suum, agat poenitentiam pro peccato, & offerat agnam de gregibus, siue capram, orabitque pro eo sacerdos, & pro peccato eius. Sin autem non potuerit offerre pecus, offerat duos turtures, uel duos pullos columbarum domino, unum pro peccato, & alterum in holocaustum, dabitque eos sacerdoti. Qui primum offerens pro peccato, retorquetur caput eius ad pennulas ita ut collo haereat, & non penitus abrumpatur, & asperget de sanguine eius parietem altaris. Quicumque autem reliquum fuerit, faciet distillare ad fundamenta eius, quia pro peccato est, alterum uero adolebit holocaustum ut fieri solet, rogabitque pro eo sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei. Quod si non quiuerit manus eius offerre duos turtures, uel duos pullos columbae, offeret pro peccato simulam, partem ephedecimam non mittet in eam olcum, nec thuris aliquid imponet, quia pro peccato est, tradetque eam sacerdoti, qui plenum ex toto pugillum hauriens, cremabit super altare in monumentum eius qui obtulit, rogans pro illo & expians. Reliquam uero partem ipse habebit in munere. Num eadem legislator repetit? quum in praeteritis quippe dixisset: quod si peccauerit de populo terrae per ignorantiam, ut faciat quippiam ex his quae

A quae domini lege prohibentur, atque delinquent. Generaliter de omni peccato praecipiens & iubens quae deberent offerri, nunc quoque de eisdem alijs quodammodo uidetur sancire sermonibus. Quamobrem autem superius quaedam pro peccato, & non omnia exposuit. Oportebat quippe, ut aut omnia per singula exponeret, aut penitus nihil, quum generalis ei demonstratio peccati sufficeret. Sed non ita se habent uerba legislatoris, sicut quidam negligenter legentes existimant. Quando enim dixit: Quod si peccauerit de populo terrae per ignorantiam, ut faciat quippiam ex his quae domini lege prohibentur atque delinquant. Sensibilem Israellem ostendit, qui cognoscens dei mandata, non debuit quippiam legis transgredi. Transgressus autem, implere debuit ea quae ad poenitentiam pertinent. In praesenti autem dicens, si peccauerit anima, nequaquam addidit de populo terrae, & rectissime. Dicit enim peccata, a quibus necesse sit secundum quod ait Iacobus, etiam hos qui sunt ex gentibus abstinere, id est idolothytis & suffocatis, & sanguine, & fornicatione. In his enim inuenies sequentia connumerata; deinde superius quod est peccatum inuis cuiusque per semetipsum delinquentis, & quod per se quis gessit, designatur. Hic autem eum qui alienis peccatis communicauit demonstrat. hoc enim tactus immundi & morticini, & a bestia capti inruit, non per aenigmata, sed aperte exponens, quod quidam despiciunt, id est alterius in errorem mittentis non arguere errorem, sed consensum praebere. Nunc ergo ostendit, quia & in hoc oblationem eam uidelicet quae ad poenitentiae abolitionem pertinet necessariam habeamus. Si peccauerit anima, & audierit uocem iurantis, testisque fuerit, quod aut ipse uidit, aut conscius sit, id est, si aliquo furtum aut dolum faciente, & iusiurandum pro eis dante, uidens alius quis furtum aut dolum quem fecit, uel aliter conscius quod false iuret non prodiderit, portabit iniquitatem. Et recte. Nam cui licuit arguere peccatum, & texit, adiutor eius proculdubio factus est. Qui uero auxiliatus est, in semetipsum peccatum traxit. Non solum autem praedicti peccati immunditiam euitandam putauit, sed & si quis tetigerit omnem rem immundam, aut morticinam, aut a bestijs captam, non corporis, sed rei immundas actiones ostendere cupiens, nec illas immunditias quas Iudaeorum gens existimat. Quae sint autem actiones quarum communicatio sicut immundarum euitanda est, saluator apostolos docuit, dicens: Adhuc & uos sine intellectu estis. Nescitis quia omne quod ingreditur in os, in uentrem uadit, & in secessum emittitur; quae autem egrediuntur de ore, de corde exeunt, & haec inquinant hominem? Etenim de corde exeunt cogitationes male, homicidia, adulteria, falsa testimonia, furta, blasphemiae. haec sunt quae coinquinant hominem. Propter quod & immundae res, utpote polluentes eos a quibus tanguntur, id est eos qui communicant eis, a legislatore intellectae sunt morticinae. His similis est in polluendo homo, qui per peccatum mortuus est; de qualibus dominus dicebat: Dimitte mortuos sepelire mortuos suos. A bestijs autem

Tactus immundi, aut morticini.

Mortici, uel mortici.

Matth. 15.

Matth. 23.

C captus est, qui operante in eo diabolo, tractus est ad aliquam actionem malam, quemadmodum Iudas ad tradendum dominum, de quo Iohannes euangelista ait: Et facta cena, immittente diabolo in cor eius, ut traderet eum Iudas Simonis Iscariotis. Quia autem in LXX. translatione non dixit simpliciter a bestia captum, sed addidit immundum, qui est a bestia captus, putas non est omnimodo & immundus? Et dicimus: Nequaquam. Neque enim omnis qui a bestia capitur, iam omnimodo ab ea & occiditur. Forfitan enim & postquam capitur liberatur, sicut Petrus: Incidit enim in diaboli laqueo, tempore negationis. Sed respiciens euasit. & dicit cum Dauid: Anima mea sicut passer crepta est de laqueo uenantium. Hic ergo immundus non est, sed quaedam differentiae, id est secundum LXX. morticinorum positae sunt. De quibus quaedam dixit esse pecora, quaedam uero abominationes. Morticinum autem pecus, est homo per insipientiam peccans, & peccatum contra legem uitam ducens, qualibus ait Dauid: Nolite fieri sicut equus & mulus, in quibus non est intellectus. Sed etiam de qualibus Hieremias ait: Qui admissarii facti sunt, unusquisque eorum ad uxorem proximi sui hinnicbat. Abominationes autem immundae, ueluti canes & simiae, & quaecumque talia sunt, de animalibus appellantur: quae etiam ab infidelibus colebantur; uel quodlibet reptile, id est quod super uentrem suum trahitur, quae nihilominus Symmachus & Aquila reptilia adiderunt, LXX. autem abominationes. Ergo per haec tam idololatrias apertissime significat, quam in alio malo uiuentes, id est in dolis, & in rapinis, siue in alijs cupiditatibus. His omnibus si quis tactu communicauerit, & oblitus fuerit, uel ut LXX. dicitur latuerit illum: quoniam obliuio animae, & obscuritas mentis, siue actio mala inquinatio est: in horum tactu, id est uel in eo quod quis haec operantibus conuiuentiam praebet, uel in eo quod placent talia, modis omnibus polluitur. Hic sensus eo modo in praesenti quoque translatione si intendatur, uenit. Sed & si tetigerit quippiam de immunditia hominis iuxta omnem impuritatem qua pollui solet, de omni munditia eius quamcunque tangens pollutus fuerit. Dicit autem secundum literam, eos qui seminis fluxum patiuntur & menstruatas, & quosdam alios, de quibus subtilius ipse legislator paulo post dicit: in quibus horum expositionem referuauimus: hoc solummodo nunc pro commemoratione ponentes, quod non omnis immunditia hominis polluit tangentem, ideoque enim dixit: Iuxta omnem impuritatem qua pollui solet, secundum LXX. autem ab omni immunditia eius, quam tangens pollutus fuerit. Quae sint autem haec quum de eis legislator loquutus fuerit, dicemus: Anima quae iurauerit & protulerit labijs suis. Id est aperte promittens, quod LXX. dicunt, separans labris, ut uel male quid facere uellet, uel bene, in quibus peccatum est, quando is qui bene promisit facere, mentitur, aut qui mala minatus est, ueritatem dicit: quod & Herodes perpeffus est, qui pro eo quod iurauit Herodiadi, Iohannem Baptistam capite detruncauit, oblitusque postea intellexerit

Ioh. 13.

psalm. 123.

psalm. 31.

Hiere. 5.

Symmachus.

Aquila.

A intellexerit delictum suum. Omnia haec uidelicet quae dicta sunt, unusquisque quum senserit & cognouerit, confiteatur peccatum quod fecit, & offerat agnam de gregibus siue capram, quia de aliquo qui de populo est, uidelicet de uulgo loquitur hoc loco, inter quos possibile est simplicem quempiam inueniri agnam de gregibus, utpote aptam simplici, quemadmodum superius diximus in hoc de quo nunc sermo est sacrificio siue poenitentia recte custodiuit offerri, sinem adiciens: Orabitque pro eo sacerdos, & pro peccato eius. Conuersuetis utitur uerbis, in memoria nostram reuocans, ea quae superius in deprecatione pro peccatis praecipit peragi, quae iterum dicere, utpote semel dicta necessarium non habemus. Solummodo autem hoc adiciamus, ut si quid horum princeps peccauerit, hircum de capris offerat, oblationem sibi dignam et poenitentiam. Per hoc enim quod multitudinem, & in his de quibus nunc dixit, id est sacrificium offerre praecipit, manifestum est eum etiam de principe similia uoluisse. Ut autem & aliter dicatur, eum qui in scientia excellebat, nec ipsum peccare oportuerat, nec alterius communicare peccatis. Non enim ad uirtutem, sed ad iniquitatem aemulantes se, inuenitur producere, siue prouocare subiectos. Propter quod illud, quasi quod nec euenire deberet, indiscussum reliquit. Sed & hoc notandum est, quia delictum aliquando quidem specialem iniquitatem, quae contra solum praesumitur deum, qualis est quae in sanctos, aut quae in iusiurandum committitur. Aliquando autem omne peccatum quod ad scientiam peruenit legislator appellat, & propterea ab eo ubique cognitio peccati, siue anteponatur, siue subinferatur modis omnibus, delictum dicitur, ut ostendat, quia omne peccatum postquam cognoscitur, in ipsum delinquitur deum, & ideo appellatur delictum, id est *πρωμύθεα*, non enim sine causa legislator hoc sermone frequenter utitur. Nam & quemadmodum differentes conuersationes hominum in exordijs libri per holocaustomata & sacrificia salutaria designans, legislator non frustra proposuit, sed uias multas, & ianuas aperire cupiens: sic & modo non unam speciem, sed multas de oblationibus pro peccato fanciuit, ut plures modos poenitentiae proponeret: quia nec omnes homines omnes modos implere possunt, nec omnis modus poenitentiae in omni peccato conuenit. Quando enim poenitentia, faccum, & ieiunium, & lachrymas, & orationem continuam, & uigilias exigit, aliaque similia, quomodo uerbi gratia senectute, aut aliter corpore infirmus talem agere poenitentiam praeualebit? Nunquid ergo hic propter infirmitatem aut senilem aetatem repellitur a poenitentia? Nullo modo, habet enim alium modum ad impetrandam remissionem peccatorum. Sed quis hic sit, sequentia demonstrat, ait enim: Si autem non potuerit offerre pecus, quod LXX. interpretati sunt: Si autem non ualuerit manus eius ad ouem, uolentes per ouem caprum uel capram intelligi, quasi commune esset genus caprarum & ouium, sicut diximus, hoc hic planius adidit. Qui ut omnia haec comprehenderet, pecus posuit. Unde & alij interpretum in hoc loco pro oue, haec quidem

Delictum in scripturis graecis quid peccati significat.

Poenitentia pro delictorum modo alie atque alie.

Capscualia: alij autem ex grege, uolentes per hoc & capras significare, ædiderunt. Si ergo hic non potuerit offerre pecus, offeret pro peccato suo quod peccauit, duos turtures, aut duos pullos columbarū domino. Quamobrem necessarium nimis est reminisci nos, quia contemplatiuam uitam & in meditatione conuersantem, & mundam atq; simplicem significari, per pullos columbarum & turturum superius diximus. Ergo qui non potest uacare in continua afflictione & ærumna, ut panem suum cum cinere comedat, & potum suum cum fletu temperet, aliaq; his similia poenitens agat, uerbi gratia, infirmitate aut alia quacuncq; necessitate prohibetur: hic alio modo agere potest poenitentiam, ueluti offerens semetipsum, ad contemplandum deum, & ad perferuationem legis eius, totamq; mentem suam consecrans cœlesti cōuersationi, à terrenis rebus plenissime, cohibens se, per hoc em̄ ei, & peccatorum remissio, & iustificatio procuratur. Vnde eorū quæ offeruntur, unū quidem pro peccato, id est ad emundationem peccati, alterum uero in holocaustum, quasi in crucifigentem semetipsum, conuersationem uel uitam, & plenissime deo tradentē immolatur. Offeret autem hæc sacerdoti, Christo utiq;. Tunc enim acceptabile est utrunq;, quando secundum intentionē dominicam, atq; eo mediante offeruntur, qui primū offerēs pro peccato. Ideo primū pro peccato offeret, quia nemo potest holocaustū fieri, nisi prius fuerit à peccato liber effectus. Sed quis huius modus est libertatis? Retorquebitq; sacerdos caput eius ad pennulas, ita ut collo hæreat, & non penitus abrumptur.) Per collū, quod LXX. sphondylū interpretati sunt, totū corpus intelligit, quia colli firmitas, sanitas, & subsistentia totius corporis est. Quia ergo solet caput pro mēte accipi in diuina scriptura, pro eo quod mens principatum tenet in homine. Vnde & David deo dicebat: Tu cōtribulasti capita draconū subter aquas, mentem uidelicet, dum aqua baptismatis remissio nem præbente, mens diaboli cōteritur. Per hoc ergo quod dicitur LXX. & erumpet sacerdos caput eius: præfens uero translatio, retorquetiq; caput eius ad pennulas, uult nos nō seruire, neq; compati corpori, sed abrumpti uel retorqueri, ut nō ex æquo repugnet legi mentis lex peccati, quæ consuetudine peccandi in membris habitat corporis: neque captiuum ducat hominem, sicut Paulus ait. Quia autem non debemus ex toto corpus aduersari, nec creaturam illud diaboli æstimare, sicut quidam putant, sed subdere illud menti, propterea nō præcepit caput à collo separari, unus quippe eiusdemq; sunt utræq; creaturæ. Sed sequentia uideamus. Et asperget de sanguine illius parietem altaris. Quicquid autem reliquum fuerit, faciet distillare ad fundamenta eius, quia pro peccato est.) Paries altaris corpus CHRISTI intelligitur, de quo ipse Christus dicebat: Soluite templum hoc, & tribus diebus ædificabo illud. Fundamentum autem eius, siue secundū LXX. interpretati sunt basim. Basis enim euangelium est. Ergo secundum intentionem sacrificij Christi & euangelicæ doctrinæ: iubet etiam hoc pro peccatis

Collum.
Caput pro mēte aliquoties usurpatur.
Psalm. 73.

Corpus Christi imitatio efficacissima ad diluenda peccata.

Ioan. 2.

Basis.

23.
Holocausti sacrificium eiusmodi.

Atis sacrificium offerri: propterea addidit, quia pro peccato est. Nihil quippe sic à peccatis eripere: quemadmodū Christi imitatio & obedientia euangelicæ prædicationis, potest, cui quis sit obediens, alterum adolebit holocaustū, ut fieri solet, id est quemadmodū oportet holocaustum fieri. Quod LXX. planè secundum hoc ædunt, id est faciet autē quomodo debet. Oportet quippe eū qui patrem & matrem, & fratres, & omnia secularia renuit, holocaustum fieri, si modo uult esse acceptabile & intelligibile holocaustū. Hæc si faciat is qui non potest prædictis modis poenitentiam agere, id est uigilijs, & sacco, & alijs similibus afflictionibus: rogabit pro eo intelligibilis sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei. Admirabilis ualde ergo deus est huius lator legis, qui ueniam, utpote clemens imbecillitate generis humani tribuit, & modum reperit, per quem non minora consequi infirmantes possint. Quia autem non omne facile est ad poenitendum tempus, imò aliquando & difficile, id est quando abusi sumus ipsa poenitentia, uirtutemq; eius quodammodo aboleuimus: quod euenit, si quis forte peccans, & poenitere se simulans ad hoc rursus redeat, quando & Petrus reprehendens ait: Euenit eis res ueri prouerbij, canis reuersus ad suum uomitum, & sus lota in uolutabro cœni. Sed & Paulus: Ne quis, ait, fornicator, aut prophanus, ut Esau, qui propter unam escam uēdidit primitiuam suam. Scitote enim quia & postea hæreditare benedictionem reprobatus est. Nō enim inuenit poenitentiae locum, quanquam cum lachrymis exquisisset eam. Ergo quia talibus non facilis præbatur poenitentiae aditus, ecce nunc legislator innuit, ait enim: Quod si non quierit manus eius offerre duos turtures, uel duos pullos columbæ.) Qui uero hæc non potest omnimodo, nec hæc uel aut ouem potest, quare autem non potest: seu ut LXX. dicunt nō inuenit: quia diuitijs poenitentiae male usus, non eas quemadmodum oportebat expēdit. Quid ergo faciet, ut nō desperatio ei causa perditionis fiat? Offeret pro peccato suo simillam, partem ephi decimam: nō mittet in eam oleum, nec thuris aliquid ponet, quia pro peccato est.) Hæc ergo species ei poenitentiae concessa est quam dixit. Anxiari autem & timere debet, ne forte non suscipiatur eius, utpote frequenter iniuriata poenitentia, propterea nec oleum superfundit, utpote dubitans, an misericordia & compassione dignus sit. Sed nec thuris aliquid imponit, utpote qui nescit utrum boni odoris sit eius oratio, quam frequenter præuaricatus est. Vnde Ioël propheta ad plebem Iudæorum dicebat: Conuertimini ad dominū deum uestrum, quia benignus & misericors est, patiens & multum misericors, & præstabilis super malitia. Quis scit si conuertatur & ignoscat, & relinquat post se benedictionem? Sacrificium & libamen domino deo nostro. Et quomodo dubitatur de misericordie & patiente, & multæ miserationis, si conuertatur & poeniteat, & si sacrificium aut libamen pro peccatis accipiat, nisi quia populo maligno & diligenti peccata loquitur: Qui quū sæpe egerit, nunquam perfitit in pura

Hebr. 13.

Ioël. 2.
Psalm. 85.

C poenitentia. Ergo nec desperationem illis facere uult, nec rursus eos poenitentes ualde praesumere, atque ideo uerbis est dubijs usus: & quamobrem non oportebat praesumptionem eis facile dari, ne data praesumptio, ad alia rursus peccata eos negligentiores efficeret, uelut relaxatis prioribus. Infirmos quippe quosdam, & inconstantes in uirtutibus legislator innuit. Tradet autem eam sacerdoti. Ille autem, utpote pius Christus quippe est, qui etiam nunc per significationem intelligitur sacerdotis. Qui plenum ex toto pugillum hauriens, cremabit super altare in monumentum eius.) Qui obtulit species oblationis, acceptabilis est ephi simile. Ephi autem mensura est trium mensurarum, id est tres modios capiens. Ergo Christus est qui sacrificium offert, & ipse est sacrificium quod offertur. Ephi enim quum sit mensura trium modiorum, euidenter trinitatem innuit, quae una quidem mensura est, quia una in ea est deitas. Tres autem habet mensuras, id est tres personas perfectas, & tot subsistentias, ut manifestum sit non nos peccare, eius partem carnem domini dicentes, propter inseparabilem cum ea incarnati uerbi unionem. Quare autem trinitatis pars est? quia indiuisibilis eius est gloria & uirtus, ita ut Paulus de CHRISTO diceret: In ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Sed & Ioannes: Qui negat, inquit filium, nec partem habet. Qui confitetur IESVM, & patrem habet. Ergo ephi quidem hic incarnatus deus, uerbum utpote habens in se trinitatis plenitudinem. Decima autem eius est caro: primum quidem ut ostenderetur sublimitas diuinitatis eius, quantum ad humanitatem, propter quod & pars dicitur, deinde pro eo quod integro homine incarnatus est deus uerbum, & qui legem impleat. Vtruncque enim decima significat, quia & perfectus est denarius numerus. Decem autem mandata legis sunt, unde & decimae: decimam partem praecipuam sacerdoti, Christo uidelicet, lex deputauit, utpote massae nostrae primitias habenti. Quicumque ergo poenitentiam saepe praeruaricatis uiolabit, rursusque uult agere poenitentiam, in spe Christi agat, qui inquisitus a Petro: Si peccauerit in me frater meus, quoties dimitto ei, usque septies: dixit: Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies. Hic ergo sermo, spem poenitentiae eis quibus impossibilis uideatur praebet. Propter quod hauriens de oblatione, implet pugillum in monumentum eius qui obtulit, & cremat super altare, id est memor sui uerbi, quod pro his saluandis qui ad se ueniebant apostolis dixit: Non peribunt in aeternum, & nemo eas rapiet de manu mea. Venientem ad se saluat eum, qui saepe deliquit in poenitentiam. Quid pro eo offerens pugillum in monumentum, id est uerbum secundum quod promisit eos qui semel sub manu eius facti fuerint non perire. De hoc ergo pugillo mulierem quae figuram gerebat ecclesiae, ipse introduxit dicentem: Congaudete mihi, inueni eam drachmam quam perdideram. A multis enim male poenitentia utentibus perdita fuerat ratio sperandae poenitentiae, sed secundum praedictum modum inuenta est. Hoc ergo monumentum offeret super altare corpus

Subsist. vno
5 dicitur.

Coloss. 2.

Denarius numerus.
Decime.Pugillus.
Drachma.

A corpus suum, quod omne peccatum suscepit, etiam illud quod uidebatur impossibile posse saluari. Propter quod addidit: Quia pro peccato est.) Ostendens quia ad Christum solum pertinet, omnium peccata suscipere. Ergo hi qui poenitentiam saepe peccando praeruaricati sunt, postremo autem poenituerunt, ex eo quidem quod frequenter praeruaricati sunt, spem poenitentiae non habent: Christus tamen etiam sic orare, id est suscipere poenitentiam, propter suum patitur uerbum, quod manifestant sequentia, quum dicit: Rogans pro illo & expians.) Vel sicut LXX. adiderunt: & orabit pro eo sacerdos, & pro peccato eius quod peccabit, & dimittetur ei. Ut ex hoc intendas, quia multitudinem peccatorum commissam significat. Quamobrem etiam ab uno horum, utpote saepe eadem peccante, saepeque de eadem re poenitente, atque nihilominus iterante peccatum, ea in quibus praeruaricatus est, poenitentiam recte sacerdos dimittit & deprecatur. Misericors est enim & fidelis sacerdos ad deum qui exorat pro peccatis populi. Sed etiam qui finis sit huius sanctionis, cognoscamus, sequitur: Reliquam uero partem ipse habebit in munere.) Quod LXX. adiderunt: Quod autem reliquum fuerit, sit sacerdotis, quemadmodum sacrificium similiae. atque hoc sacrificium similiae est. Decimam quippe ephi similiae praecipit offerri. Sed quia similiae theologiam esse nouit: haec autem oblatio non tantum theologiae, quantum poenitentiae est, per comparisonem ostendit, quia haec alia quaedam est extrinsecam: unde ibi quidem quod reliquum fuit, Aaron & filiis eius deputauit. Esse autem diximus eius filios, illos qui sublimia, & diuina intelligere possunt. Ipsi quidem pascuntur de scientiae reliquijs, cuius totum atque summam in coelis CHRISTVS habet, apud quem sapientiae thesauri, & scientiae, sicut ait Apostolus, absconditi sunt. Nunc autem non Aaron & filijs eius, sed sacerdoti quod reliquum est, CHRISTO uidelicet, sicut & sacrificium similiae est in munere. Ergo quia similiae esse theologiam diximus, in duo eadem praesens sacrificium diuiditur, id est in remissionem peccatorum poenitentiae agenti, & in theologiam Christo. Solius enim dei est ignoscere, etiam ea quorum impossibilis uideatur remissio. Et recte in eum multipliciter hoc sacrificium ad theologiam inuenitur. Illud autem non admireris, quia in quibusdam personis, uel in peccatis, difficilem esse aditum poenitentiae diximus. ait quippe Paulus: Voluntarie enim peccantibus nobis, post perceptam notitiam ueritatis, non iam pro peccato relinquitur hostia, hoc quod diximus difficile, pro impossibile ponentes. nam idem in subsequenti ait: Impossibile est enim eos qui semel sunt illuminati, gustaueruntque donum caeleste, & particeps facti sunt spiritus sancti, gustaueruntque etiam bonum dei uerbum, uirtutesque seculi uenturi, & prolapsi sunt, renouari rursus ad poenitentiam, crucifigentes sibimetipsis filium dei, & ostentui habentes eos qui frequenter egerunt poenitentiam, & praeruaricati sunt CHRISTVM iniuriare, qui eam concessit, significans, quod manifestant sequentia. Terra enim, inquit, saepe

Simila.

Aaronis filij
quii.

Coloss. 2.

Ignoscere solius
est dei.Hebr. 6.
Impossibile
pro difficile.

C super se uenientem imbrem bibens, & generans herbam opportunam illis à quibus colitur, accepit benedictionem à domino. Proferens autem spinas & tribulos, reprobata est, & maledictio proxima, cuius finis in combustione. Nō dixit semel, bis, uel ter, sed sæpe in iisdem in quibus poenituerat prauaricantem, poenitentiam suam esse maledictio proximā & reprobam, eiusq; finem in combustione esse, nisi resipuerit. Nolens autem desperationem facere auditoribus suis; erant quippe sine dubio quidam in eis negligentes, & luxuriose poenitentia utentes: quamobrem non ad alios hæc, sed ad eos scribebat. Quia ergo erant quidam tales, adiunxit: Confidimus autem de uobis fratres meliora, & uiciniora saluti, tamen ita loquimur: simul & terrere eos qui luxuriose utebantur poenitentia, & bonam spem rursus promittere, si migrarent à luxuria cupiens. Propter quod legislator, nec oleum oblationi ipsi, nec thus addidit, timorem incutiens offerentibus, & tamen suscipi autem hanc sacerdotem dixit.

Loquutus est dominus ad Moysen, dicens: Anima si prauaricans ceremonias per errorem, in his quæ domino sunt sanctificata peccauerit, offeret pro delicto suo arietem immaculatum de gregibus, qui emi potest duobus siclis, iuxta pōdus sanctuarij: ipsumq; quod intulit damnis restituet, & quintam partem ponet supra tradens sacerdoti, qui rogabit pro eo, offerens arietem, & dimittetur ei. Bonum quidem est ab omni peccato abstinere, maxime tamen ab eo quod cōtra sancta committitur, quia deus per illud iniuriatur. Quantū autem hoc, & quā terrible sit, præfens, quam legislator exposuit, demonstrat oblatio. Cernis quippe, quia dum tot præcepisset sacrificia celebrari, nusquam de arietis sacrificio in principio libri huius domini ad Moysen loquentis, nisi tantum in hoc loco mentionem fecit, uolens necessitatem & utilitatem sacrificij huius ostendere. Cernis etiam quia non hircum, neq; capram, aut ouem, aut par columbarū, sed arietē præcepit offerri, ex oblatione docens, quale sit hoc peccatū. In figura enim saluatoris aries accipitur. Cognoscis autem hoc modo, quando deus Abraham ab unigenito immolando cohibuit: quoniam & Isaac uiuere propter promissam ex eo successionē, & figuram sacrificij saluatoris impleri oportebat, propter hanc Isaac in sacrificiū assumpto, uidit arietem in uepribus hærentem cornibus, Vel sicut LXX, in arbore Sabech patriarcha teneri. Arbor autem Sabech crux est, lignū remissionis, in quo aries ex cornibus figurā gerēs, cōfixi manibus in cruce Christi tenebatur. Non solum autē immaculatū eū esse præcepit, sed & qui precij sit, siue emi possit duobus siclis, uel secundū LXX, argenti quinquaginta siclis, siclo sanctuarij. Nemo quippe sibi conquirere domini sacrificium, nisi per spiritum sanctum potest. Si enim nemo potest dicere dominus IESVS CHRISTVS, nisi in spiritu sancto, multo magis nec sacrificium eius adsequi potest, sine operatione spiritus. Vnde non simpliciter dictum est, quinquaginta siclorum. Ostendit quippe hic numerus sancti spiritus

Aries figura Christi.

Arbor Sabech.

Numerus quinquagenarius.

A spiritus aduentum, ex eo quod die Pentecoste, id est quinquagesima ad apostolos uenit. Sed & pondere sanctuarij, siue secundum LXX, siclo sancto, ut per hoc quod dixit sancto, ostenderet sancti spiritus uirtutē & operationē. Siclo autē quare? Quia siclus uiginti obolorū est, hic autem uiceniarius numerus non est peccatis obnoxius. Vnde hi qui de Aegypto exierunt, qui uiginti annorū essent, peccati populi poenā non susceperunt: mundus quippe ab omni peccato est spiritalis homo. Nō solum aut arietem offerri, sed & quintam addere præcepit. Si quis forte sancto uase, uel cibo, aut unguento tali illicite abusus est, hoc appellauit commissum peccatum in sancta: hic ergo ipsum reddet, & insuper quintam, id est quintam eius partē tradet sacerdoti. Hoc autem significat, ut quoniam quinque sensus habemus, si per unum sensum peccauerimus, ueluti si oculum ad adulteriū in tēpore & loco sancto occupauerimus, aut linguam in detrahendo, uel aures ad malam loquutionem, aut odoratum ad perceptionem odoramentorum meretriciorum, aut manum ad tactum prophanum & iniustum: primū quidem ab illo peccato omnino abstinemus, & poenitentiam de eo per arietem offeramus, id est Christum rogemus, ut peccati in se commissi ipse fiat creptio: deinde quintam, id est unum prædictorum sensuum, per quod peccatū commissum est, offeramus sacerdoti, Christo uidelicet: ut nequaquam ultra ad actionem prauam illum occupemus sensum, sed consecremus illum deo. Sic enim pro peccato nostro deprecabitur. Quomodo autem peccati aries per sacerdotem offeratur, in alia parte libri conscriptum est, ubi sacrificium pro peccato, æquale esse sacrificio quod pro delicto fit, prædicauit. Hoc autem nunc adijciendum est, quia delictum legislator duobus modis uti, seu ponere solens, & delictum appellare: nunc quidem peccatū quod ad scientiā peruenit, & nequaquā iam ignotū est peccatū, nūc aut quod in deo ipso commissum est, ueluti iureiurando, aut etiā in sanctis: non sine causa hoc appellat delictum, sed ut tu cognoscas similiter in deum extendi peccatum, quod in sciētia, & quod in iureiurando, & quod in sanctis committitur. Anima si peccauerit per ignorantia, feceritq; unū ex his quæ domini lege prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatē suam, offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti, iuxta mēsurā æstimationēq; peccati: qui orabit pro illo quod nesciēs fecerit, & dimittetur ei, quia per errorē deliquit in domino. Habet præfens locus quæstionem non modicam consideratione dignam, quia pro peccatis pro quibus capram pridem offerri, aut ouem præcepit, ait enim: Quod si peccauerit de populo terræ per ignorantiam, ut faciat quicquam ex his quæ domini lege prohibentur atq; delinquat, & cognouerit peccatum suum, offeret capram immaculatam. Nunc tanquam oblitus ea quæ præceperat: Si anima, ait, peccauerit per ignorantiam, feceritq; unum ex his quæ domini lege prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem suam, offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti. Et multum uideat

Septem enim septimas ab azymis ad pentecosten numerabant. Siclus uiginti obolorum.

Quintam dare sacerdoti quid sit.

Aries sacrificij
nostri, Chris-
tus est.

Cur differre inter hoc sacrificium, & illud quod dudum præcepit: sed neque oblitus est anteriora, nec contraria eis præcepit. Quia enim nomine animæ gentilem diximus significari, hic autem forsitan ignorans mandata legis transgredi poterat. Propter quod dixit, & per ignorantiam: recte intelligibilis aries, CHRISTVS uidelicet, huius peccatum in sacrificio pro eo oblatum diluit. Sed & illud ostenditur, atque in his euidenter demonstratur, quia in unquoque quidem peccato, pro remittendo eo egimus poenitentiam, quum non simus idonei per nosmetipsos, sine CHRISTI sacrificio consequi ueniam. Ergo si quis extra fidem Christi constitutus est, Iudæus forte aut paganus, licet poenitere se de peccatis suis, per conuersationem & uitam demonstrat, remissionem non merebitur, quia arietem offerre, id est, Christi sacrificium non potest. Quamobrem generaliter de omnibus quodammodo sancire cupiens, non dixit, si anima de populo, sed si anima simpliciter peccauerit, & fecerit unum ex his quæ domini lege prohibentur. Ergo & de indocto, & de scientiam habente, necnon de omni peccato recte hoc quod dictum est accipitur. Quia autem arietem pro delicto iubet offerri, apertissimum est, quia delictum hic legislator intellectum peccatum posuit. Propter quod dicens per ignorantiam, subdidit: Et peccati rea intellexerit iniquitatem suam. Qui autem intellexerit peccatum, hic illud in se relinquit, & sordidatur ab eo, siue oneratur, quando per prædictum sacrificium oratio pro eo fiat. Intellectus autem peccati, in habentibus quidem scientiam, contenebratis uero amore libidinum, necessesse est ut qui in cogitatione sua resipiscunt, proueniat: carentibus uero scientia, per competentem doctrinam, qui intellectus cum alterutro horum prouenit, modo ad hoc mouet hominem, ut egeat sacrificio & poenitentia. Qui enim intelligit pollutionem, & non se purgat per poenitentiam, manifestum est, quod abominabilis sit, & sordidus. Nam huius rei gratia de Iudæis dominus dicebat: Si non uenisset & loquutus eis fuisset, peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Hoc autem plenus ex posterioribus approbatur. Quid enim dicitur?

Orabit pro illo sacerdos, quod nesciens fecerit, & dimittetur ei, quia per errorem deliquit in dominum. Quod LXX. dicunt: & dimittetur ei, deliquit enim delictum ante dominum. Et quomodo idem ipse nescisse, & delinquere delictum coram domino dicitur? Qui iudex iustus est, & nihil agit contra iustitiam, nec enim de sola actione nos iudicat, sicut quando ad peccatum, aut propter libidinem, aut propter auaritiam, aut propter gloriam declinamus, quod ignorantia illius ueræ uoluntatis, & summi lucri, & illius non falsæ gloriæ patimur. Facit autem hanc ignorantiam dilectio mendacij. Ex quo quispiam cæcatus mente, cæcatur etiam & obscuratur scientia, quæ cæcata, nihil inuenitur distare ab ignorantia. Vnde & Dauid dicebat: Nescierunt neque intellexerunt in tenebris

Ignorantia di-
uinorum præ-
ceptorum fons:

1041.15.

A in tenebris ambulant. Dum autem resipuerint, & restituta fuerit obscurata mens, tunc peccatum sentimus, & necesse est, ut in delictum nobis usque dum per poenitentiam purgemur reputetur, delictum autem id quod est contra dominum, duplicat enim delictum secundum LXX. dicens: Delictum enim delictum ante dominum. Et hoc cuius rei gratia? Quoniam delictum esse intellectum siue cognitione peccati diximus, & omnis homo quidem naturali iure scientiam peccati habet, sed hic, sicut diximus, eam amore libidinum tenebrauit. Alius autem tardior naturaliter est, & alterius doctrinam habens necessariam. Si ergo aut resipiscenti ei, aut ab alio discenti delictum, id est peccati scientiam delicti perpetratione ante dominum, duplex per scientiam reputatur, tunc enim deus eius scientiam obnoxiam facit, & sacrificium per ignorantiam, & peccato exigit, & poenitentiam.

Delictum, cog-
nitio peccati.

CAPVT VI.

Iloquutus est dominus ad Moysen dicens: Anima quæ peccauerit, & contempto deo negauerit depositum proximo suo, quod fidei eius creditum fuerit, uel ui aliquid extorserit, aut calumniā fecerit: siue rem perditam inuenerit, & inficians in super iurauerit, & quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus peccare solent homines, reddet omnia quæ fraude uoluit obtinere integra, & quintam insuper partem domino cui damnum intulerat, pro peccato autem suo offeret arietem immaculatum de grege, & dabit eum sacerdoti iuxta estimationem mensuramque delicti, qui rogabit pro eo coram domino, & dimittetur illi pro singulis quæ faciendo peccauerit. Cernis quod in eodē ordine esse, peccatum quod in sancta, & id quod iureiurando committitur, spiritus dei tradit, patet autem ex eo quod in utroque idem arietis sacrificium offerri præcepit. Quamobrem enim paulo ante in omni peccato arietem iussit offerri, non a nobis consientes, sed intentionem legislatoris sequentes diximus. Cur autem peccatum quod iureiurando est, & quod in sanctis cōiunctum putauit, quia omnimodo utroque ad deum pertinet: & qui iusurandū transgreditur, non solum proximo nocet, sed & ipsi deo quem mediatorem fecit iniuriam facit: docere autem te ipsa uerba discussa possunt. Videamus uero quomodo etiā ipsa nūc lex incipit. Et loquutus est dominus ad Moysen, dicens. Præcipuum ostēdit mandatum, ex eo quod & in ipso, quemadmodum & in peccato de sanctis deum loqui Moysi specialiter exponit.

Loquutus est ergo: Anima quæ peccauerit, & contempto deo negauerit depositum proximo suo, quod fidei eius creditum fuerit, uel ui aliquid extorserit, aut calumniā fecerit, siue rem perditam inuenerit, & inficians insuper iurauerit. Quæ uerba LXX. sic adunt: Anima quæcunque peccauerit, & præterierit præcepta domini, & mentietur in proximum, in deposito, aut de societate, aut de rapina nocuit proximum, & inuenerit perditionem,

De soc. res
et non uoluerit

& mētiētur in ea, & iurauerit iniuste. Nō autē frustra bis dixit, si mētiētur. Ne que enim solet diuina scriptura eadē uerba repetere, quæ & multa omittēre breuitatis causa uidetur. Hic ergo iusiurandi transgressioni mendaciū comparare; & ideo superius quidem sine iureiurādo cōmorauit, hic autem mendacio iusiurandum coniunxit, ait enim: Et mentitur pro ea, & iurauit iniuste. Nam & cæteri interpretes Aquila & Theodotion, & Symmachus ubi dixerūt LXX. Si nocuit aliquid proximum suum, isti si calumniatus est aliquid. Quod intuentes, abstineamus nos totis uiribus à fallacia, quoniam deus per fallaciam iniuriatur, qui ueritas est. Sed & uim seu rapinam cum negato deposito, uel sicut etiā LXX. dicūt: cū societate, cōmiscuit, omne iniustū lucrū uim seu rapinam iudicans. Manifestum est autem ex his quæ subnectunt se puagintæ: Erit quum peccauerit & poenituerit, & reddiderit rapinam quā rapuit, uel iniustitiam quam iniuste egit, aut depositum quod depositum est ei, siue perditum quod inuenit, quod unum quodq; prædictorum peccatorum his quæ connumerata sunt simile sit. propter enim auaritiā cōmittitur. Vnicuiq; autem eorum caput ipsum, & quintam addi præcepit: sed hic non sacerdoti, sed ei qui iniustitiam passus est dari præcepit quintam, in uerbis differentibus similia sentiens. Quoniam enim cū eo qui præiudiciū passus est in rapina uel in deposito, & contra ipsum quocq; deū iniuste agi per fallaciam, uel per uirium dicimus, recte horum quintam deo dari iubet, ad quem tendit iniuria. Quinta autem lingua est. Esse enim quintam etiam hanc diximus, quū sit una de quinque sensibus. Hæc ergo offertur deo, ut deinceps non peccet, quia per ipsam unum quodq; prædictorum cōmittitur. Ergo eadem sancit in differentibus uerbis, & aliquando quidem in persona sacerdotis, aliquando autem in eius qui iniustitiam passus est deū figurauit. Aut quia secundū eandem rationem & sacerdos noster Christus esse, & nobiscum pro nobis iniustitiam pati creditur, secundum legem uidelicet compassionis nostræ, in fine sanctionis huius arietem iubet immaculatum sacerdoti offerri, qui oret, & remissionem obtineat. Horum autē sufficiens expositio est, ex his quæ in delictis sanctorū dicta sunt. Sed nos ab utroq; peccato, magis autē ab omni respicientes custodiamus nosmetipsos. Si enim uel in uno quolibet eorum capi nos, aut incidere contigerit, habemus deprecationis & oblationis exempla, quibus uti supplicanti bonum sit. Hæc enim in figura cōtingebant illis: scripta sunt autem ad nostram correptionem, in quos fines seculorum deuenerunt. In CHRISTO IESU domino nostro. Ipsi gloria cum patre, & spiritu sancto, nunc & in secula seculorū. Amen.

Si noc. ἢ ἄδίκην
σέ τι τὸν πλησίον.

Quinta, τὸν
πενταετησίον.

1. Corinth. 10.

ISYCHII

ISYCHII PRESBY.

TERI HIEROSOLYMORVM IN LEVITICVM LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

QVVTVS est dominus ad Moysen, dicens: Præcipe Aaron & filijs eius: Hæc est lex holocausti. Cremabitur in altari tota nocte usq; ad mane ignis, ex eodē altari erit. Vestietur sacerdos tunica, & feminalibus lineis, tolletq; cineres quos uorans ignis exussit, & ponet iuxta altare. Spoliabitur prioribus uestimentis, indutusq; alijs, effert eos extra castra, & in loco mundissimo, usq; ad fauillam consumi faciet. Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos, subiiciēs ligna mane per singulos dies, & imposito holocausto, desuper adolebit adipēs patrisfamilias. Ignis est iste perpetuus, qui nunquam deficiet in altari. Quia legislatoris mundum sufficienter in præcedentibus ostendimus, & expositio nis legalium uerborum fundamentum positum est, extra quod aliud nemo ædificantium in spiritu ponere potest. Christus enim est, qui nobis sicut angularis ædificij lapis per totam legis expositionem iacet. Eius ergo gratia & doctrina, quia & architectus est, aurum, argentum, lapides preciosos superædificemus. Loquutus est dominus ad Moysen dicēs: Præcipe Aaron & filijs eius. Hæc est lex holocausti. Hic de iugi sacrificio lex loquitur, quod quotidie in libro Exodi offerre præcepit sacerdotes, ait em̄ sic: Hoc est quod facies in altari agnos anniculos duos per singulos dies iugiter, et paulo post: Oblatione perpetua in generationes uestras. Dicit autē: Facies holocaustum, unum agnū mane, & aliū facies uespere. Per hæc ergo intelligimus, quia in eorum quidem qui sunt de plebe, uoluntate datum est, si uolūt offerre holocaustum, propter quod sacrificium illud munus eorū, utpote spontanea oblatio nominatur. Neq; enim omnis homo perfectissimam exigit sapientia, sacerdos tamē omnimodo debet perfecte sapere. Perpetuū enim sacrificium, id est continuum holocaustum, secundo in die mane & uespere offerre præcipitur, ut à perfecta sapientia incipiens in eadem finiat, & totā suam uitam componat ad perfectionem. Sed quia holocaustum quomodo particulatim diuidatur, quomodo effundatur eius sanguis, quomodo imponatur super altare, in initio huius libri Leuitici legislator exposuit: nunc utpote illis sufficienter dictis, de solo dicit holocaustomate. Consequenter ergo subdidit: Ignis in altare semper ardebit, quē nutriet sacerdos. Oportet

Fundamentū
legalium uerborum.

Perpetuum sacrificium.

Holocaustum. C tet quippe eum qui holocaustum, id est perfectæ sapientiæ operationem debet, semper accendere ignem sancti spiritus, & non sinere extinguere. Extinguitur autem ex eorum quibus donatus est negligentia, propter quod & Paulus ait: Spiritum nolite extinguere, uelut in nostra potestate sit positum extinguere illum, siue accendere. Tota autem nocte incendi ignem iussit, non quod in die non incenderetur, sed quo modo secundo fieret diebus singulis holocaustum: nam quia manifestus erat ignis diurnus, nocturnum addidit. Quia ergo nox caligo est uitæ huius, id est ea quæ multos obtinet ignorantia, de qua Paulus dicebat: Nox præcessit, dies autem appropinquabit: nos præcepit qui holocaustum dei facti sumus, etiam in nocte accendere ignem, ut quum alij legem transgrediantur, & terreni sint, nos simus spirituales, reminiscentes David dicentem: Tempus faciendi domine, dissipauerunt iniqui legem tuam. Quando enim alij transgrediuntur legem, nos oportet maxime ad obedientiam legis subrigi. Subdidit autem: Vestietur sacerdos tunica, et sceminalibus lineis. Sacerdos hic qui holocaustum offert, unusquisque perfecte sapiens intelligitur, quia sacerdotium, perfectionis exemplum est, propter quod & regale sacerdotium populus fidelis appellatur, ut pote legem perfectam euangelij suscipiens. Qui ergo uult offerre holocaustum, tunica, id est iustitia, & sceminalibus, id est castitate induatur. Sed quia per sceminalia castitatem oportet intelligi, membra probant, quorum ipsa tegumentum sunt sceminalia. Tunicam autem iustitiam diximus, quia perfecti cuiusque maxime iustitia uestis est, unde Paulus dixit: State succincti lumbos uestros in ueritate, indui lorica iustitiæ. De lino autem & tunicam, & sceminalia uult esse non ex lana, quia linea uestis habilis, mollis que adhærens est corpori, aspera autem ea quæ ex lana est. Ex quo docet, quia habiles multumque coherentes sunt animæ, iustitia & castitas, simulque hoc docet, quia quemadmodum linum facile cuique ad habendum, sic uirtutes uolentibus eas consequi faciles sunt, & quæ cito conquiri possunt, his autem indutum, iubet offerre cineres holocausti quos ignis consumpsit de altari. Quid per hæc docet, nisi ut quemadmodum hostia aufertur, id est sacrificium quod peractum est holocaustomatis, ut aliud iterum simile offeratur, ita & nos faciamus: uirtutes quippe quas cooperante spiritu gerimus, singillatim debemus ponere, ut alias rursus operemur, & non tantum præcedentibus contenti simus, sed & alias adiungamus, quemadmodum is qui currit relinquens transcursum, ad reliqua currenda contendit: quia uidelicet aliter ad brauium non poterit peruenire. Propter quod quum auferrit de altari præcepisset consummatum igne holocaustum, poni illud iuxta altare præcepit, esse autem Christum holocaustomatis altare diximus. Auferamus ergo ei olim opere consummatas uirtutes, quando habemus tempora has operandi, quasi non nobis imputet præcedentes negligentibus, si non super eas alias constituamus. **Ezech. 33.** Probat autem hæc Ezechiel quum dicit: Si dixerit iusto quod uita uiuat, & confusus

A confusus in iustitia sua fecerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius obliuioni tradentur, & in iniquitate sua quam operatus est, in ipsa morietur. Imputat autem si præterita futuris augeamus atque confirmemus: unde iuxta altare iubet holocaustum poni, seruat enim nobis Christus iustus iudex, quæcumque bona egerimus, si non hæc per iniquas actiones præuaricati fuerimus. Propter hoc etiam spoliari uestimentis, & indui alijs, & efferrit cineres extra castra in loco mundissimo iussit, non alterius generis nos uestimetis, extra ea quæ prius dixit induens. Neque enim pro linea ueste indui lana nos præcepit, sed hoc idem multa significat, id est quod quæ prius acta atque correpta sunt, non impudentur, quando tempus est alia peragendi. Et propterea deponentes uestimentum prius, aliud tale uult indui. Extra castra autem in locum mundissimum efferrit, id est præmittere ad futurum iudicium: illud enim extra castra est præsentis seculi, & locus est mundus, quia ab omni corruptione mundum est futuri seculi iudicium. Sed quid est quod addidit? Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos, subiiciens ligna mane per singulos dies. Quemadmodum ergo materia ignis sunt ligna, mane autem ea iubet componi: sic nobis sunt materia subministrationis spiritus diuinæ legis testimonia, & sacrorum eloquiorum meditatio, quæ superesse ligna diximus. Ergo hæc mane in lumine componere debemus, id est in uigilia & sobrietate animæ. Non solum enim nobis in die, sed & nocte, id est non solum in tempore sobrietatis, sed & intelligibili nocte, de qua Paulus dicebat: Non ergo dormiamus sicut & cæteri non habentes spem, sed uigilemus et sobrii simus: qui enim dormiunt, nocte dormiunt: & qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt. Ignis sufficiat subministrationis spiritus, in quo ordinari oportet intelligibilem hostiam, & adipem pacificorum, quem LXX. salutare ædiderunt. Quia per adipem desiderium significari in pacificorum, seu in salutaris sacrificio diximus, ut desiderium saluationis offerat seu deuoueat, qui spiritui totus factus spiritualis, nihil materiale habens, nihil miserum neque terrenum: ad quod nos legislator uocans: Ignis, ait, est iste perpetuus, qui nunquam deficiet de altari. Spiritus enim est deus, & qui adorant eum, in spiritu & ueritate oportet adorare. Unde & intelligibile altare, quod est Christi corpus, inextinguibilem habet ignem subministrationis spiritus.

Hæc est lex sacrificij & libamentorum, quæ offerent filij Aaron coram domino, & coram altari. Tolle sacerdos pugillum similæ, quæ cõsperga est oleo, & totum thus quod super similam positum est, adolebitque illud in altari in monumentum odoris suauissimi domino: reliquam autem partem similæ comedet Aaron cum filijs suis absque fermento, & comedet in loco sanctuarij tabernaculi. Ideo autem non fermentabitur, quia pars eius in domino offertur incensum, sanctum sanctorum erit, sicut pro peccato atque delicto. Mares tantum stirpis Aaron comedent illud, legitimum ac sempiternum in generatiõibus uestris de sacrificijs domini. Omnis qui tetigerit illa, sancti

Exuere uestimenta.

Mane subiice ligna.

1. Thes. 5.

1. Ioh. 4.

C ficabitur.) Meminimus beatum Paulum dixisse; Eadem dicere, mihi non pigrum, uobis autem necessarium. Quam intentionem in praesenti loco, habere legislator uidetur, reiterans quae semel exposuit, ut multiplici repetitione mandati legentes ad memoriam reuocaret. Quae enim per repetitionem legis necessariorem redderet lectionem, interponit aliquid amplius, cuius gratia necessarium hoc mandatum & inexcusabile nimis existeret. Sicut ergo in praecedentibus de holocaustis sacrificia iterauit, permiscens eis assiduitate, ipsius est enim ut ignis qui in altari est semper ardeat, nunquam deficiat: sic & nunc quum sacrificium similia deduxisset ad medium, per quam significari theologia in huius libri exordio demonstrauimus, addidit: Quia oportet eam in loco tantum sancto, & a masculis, non autem ubique, aut etiam ab omnibus comedi: de qua uide qualia etiam nunc praecipit.

Haec est lex sacrificij & libamentorum, quae offerent filij Aaron coram domino, & coram altari.) Hoc ergo de quo nunc sermo est, filij Aaron, id est sublimis in sapientia homines, soli offerre debent coram domino, id est secundum quod dei uoluntas est, non superflua in diuino eloquio disputantes, sed quaecumque nobis Christus reuelabit; hoc enim intellige quod ait coram altari: quia altare esse humanitas unigeniti demonstratum est: ergo in his Theologiam constituamus, in qua nobis incarnatus tradidit dominus, ut patrem in eo, & ipsum in patre cogitemus, & de sancto spiritu sciamus, quia & ipse est filij, & a patre procedit. Haec enim nobis sufficientia ad Theologiam quae diuina & saluat. Altiora autem quispiam quaerens uel profundiora, excidit ab intentione ueritatis. & peccat. Vnde etiam nunc legislator subdidit: Toleret sacerdos pugillum similiae quae conspersa est oleo, & totum thus quod super similia positum est, adolebitque illud in altari in monumentum odoris suauissimi domino.) Cum elemosyna & oratione, haec enim figuratur per oleum & thus, quibus necessarie Theologia conquiruntur, utriusque siquidem adiutorium, ut non excidant a ueritate qui de deo loquuntur, necessarium habent. Huius in monumentum intelligibilis sacerdos Christus, pugillum tollit, quia summa scientiae apud eum permanet, quod in monumentum quidem est, quia in perpetuum erit permansura memoria. Neque enim quemadmodum ea quae nunc est nostra scientia prouectu destruitur: quia quando uenerit quod perfectum est, sicut ait Paulus, destruitur quod ex parte est. Sic erit & ea quae apud Christum est, quam nobis in futurum seculum, ut perfectioribus tunc efficiendis, reseruauit. Illa enim utpote consummata, sine obliuione semper in memoria manet. Sicut autem quae totius summa est sapientiae, pugillo sumitur, quia per singula capita pugillum per Moysen in libro Exodi pro filiis Israel iussit deus offerri: itaque summam cognitionis, & perfectae scientiae esse apud Christum legislator innuit.

Quid autem his subdat intende. Reliquam autem partem similiae comedit Aaron cum filiis suis.) Ut non ex toto a Theologia cessemus, pro eo quo summa scientiae in futurum conseruatur, quae autem nobis ab eo relicta est, id est tradita.

Philipp. 3.
Quae necessaria sunt sepe repetantur.

Inanes quaestiones omittenda.

Theologiae quae sit omnibus necessaria.

1. Corinth. 13.

Perfectae sapientiae Christus est caput.

A est tradita, hanc comedere nos iubet scientiam, & operari, de qua nobis & praecipit, quaeque nobis sufficiens est, & iuxta nostras uires. Sed intendendum, ubi hanc & quomodo oporteat operari. Sequitur: Absque fermento, & comedit in loco sanctuarij tabernaculi.) Non coquitur cum fermento dei, neque secundum Iudaicam doctrinam, neque secundum gentile fermentum: quia non uult nos uerbum loqui, sed ut munda sit ab omni permixtione, & absque omni fermento. Comedit autem illam in atrio tabernaculi testimonij praecipit, id est, operari in ecclesia. Tabernaculum enim testimonij, caelum est, in quo quod habitat deus, scriptura testatur. Atrium autem tabernaculi testimonij, id est caeli, ecclesia est, non solum sicut introitus, & uestibulum caelorum, sed etiam quemadmodum domus dei. Ibi ergo, id est in ea oportet omnimodo de diuinitate loqui, siue Theologiam exercere: In ecclesijs enim, ait, benedicite dominum. Si quis autem in domo ecclesiam habet, ait quippe Paulus: Salutate Nympham, & domesticam eius ecclesiam. Habet autem quis domesticam ecclesiam, quando semetipsum sanctificauerit deo, & a secularibus cessauerit negotijs. Hic etiam domi de deo loqui, siue Theologiam exercere potest. Tales sunt, quibus pars de sacrificijs dominici, id est loqui de deo, uel Theologia, de donis & oblationibus datur.

De quo subdidit: Sanctum sanctorum erit, quia sancti sanctorum conuersionem possident.) Subdidit autem: Sicut pro peccato atque delicto.) Simile illud uolens ostendere pro peccato, & delicto sacrificium.) Sermo enim de deo, maxime ad ereptionem, & emundationem animae habetur, quando oleo & thuri, elemosynae uidelicet & orationi, sacrificium uerbi dei, id est Theologiae coniungitur, secundum quod hoc legislator offerri praecipit: non frustra hoc iubens, sed quia elemosynis & fide mundantur peccata: quemadmodum Solomon in Prouerbijs dixit. Mares, inquit, tantum stirpis Aaron comedent illud, legitimum ac sempiternum est in generationibus uestris de sacrificijs domini.) Non ergo omnium est de deo disputare, sed talium qui nihil foemineum, nihil fluxum in cogitationibus habent, quod legitimum & aeternum in generationibus eorum, id est in perpetuum, custodiri praecipit, ut in omni tempore intendamus, nullatenus de deo disputare praesumere, quando per quosdam declinationes diffluentes, uel seculares alias phantasias, a masculorum excidimus dignitate, ne & nobis dicatur: Peccatori autem dixit deus, quare tu enarras iustitias meas, & adsumis testamentum meum per os tuum? Concludunt autem hanc legem uerba sequentia: Omnis qui tetigerit ea, sanctificabitur.) Tangit autem, qui apte hoc praesumit agere, hic iuste sanctificabitur: Omnis quippe dei commemoratio, sanctificationem praestat, quod testatur Paulus, dicens: Quia omnis creatura dei bona, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur autem per uerbum dei, & orationem. Sed quum dicit tangentem

In atrio tabernaculi comedere hostiam quid sit.

Psal. 67.

Colos. 4.

Ecc. 3.

Psal. 49.

1. Timoth. 4.

C sanctificari, planè ostendit, quia in disputando de deo, id est in Theologia, sufficit nobis etiam tantum tangere, quemadmodum igne qui uult calefieri, nam si interius mittat manū, pro eo quod potuit calefieri cōburitur. Sic & qui profundius, uel altius de deo disputare præsumit, pro eo quo gloriosius quid uult ostendere, in blasphemiam cadit, dum cōprehendere altitudinem diuinorum dogmatum non possit.

Et loquutus est dominus ad Moysen dicens: Hæc est oblatio Aaron & filiorum eius, quam offerre debent domino in die unctionis suæ: Decimam partem ephi offerent similæ in sacrificio sempiterno, medium eius mane, & medium eius uespere, quæ in sartagine oleo conspersa frigitur. Offeret autem eam calidam in odorem suauissimum domino sacerdos, qui patri iure successerit, & tota cremabitur in altari. Omne enim sacrificium sacerdotum igne consumetur, nec quisquam comedet ex eo. Omne sacrificium quod ad sacerdotis refertur personam, unigeniti sacri-
fici figuram gerit, sicut per præsentem demonstratur legem, ait enim: Et loquutus est dominus ad Moysen, dicens: Hæc est oblatio Aaron & filiorum eius, quam offerre debent domino in die unctionis suæ. Multorum quidem sacerdotum hoc donum est, ait quippe Aaron & filiorum eius; sed uno uncto offertur, quia omnis sacerdotij imago & firmitas, siue subsistētia, Christi sacrificium est: ipso enim solo oblato per totum est. Et quādo actum est:

in die unctionis eius, id est tempore quo incarnatus est, unctio enim in unigeniti persona incarnatio dicitur. De qua ait Petrus: Iesum Nazarenū, quo modo eū unxit deus spiritu sancto et uirtute. Hæc uero quomodo aut quando facta sint, Gabriel Mariæ dixit: Spiritus sanctus, inquit, superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Vnde & Dauid dixit: Propterea unxit te deus oleo lætitiæ, præ consortibus tuis. Apertissime interpretans, quod esset sanctificationis oleum, quia nō esset simile huic oleo, quo omnes sacerdotes, & reges, & prophetæ ungebantur. Propter quod ait: Præ participibus tuis, id est super participes tuos. Participes autem eius, aut propter carnē, aut propter spiritus cōmunionē sancti sunt. Vnde Paulus dicit: Participes autē Christi effecti sumus, tamen si inuitū substantiæ eius usq; ad finem firmum retineamus. Quam ergo oblationem, quum sacerdos unctus fuerit, post incarnationē uidelicet uerbi, legislator offerri præcepit:

Decimā partem ephi offerent similæ in sacrificio sempiterno, mediū eius mane, & mediū eius uespere, quæ in sartagine oleo conspersa frigitur. Sed decimam quidem ephi similæ, esse unigeniti humanitatem in superioribus ostensum est, quum & ephi, utpote mensuram tres mensuras capientem, trinitatem esse recte diximus. Si autem ephi domini caro esse, ut & diuinitatis supereminētia demonstratur, dominicæq; carnis cum ea inseparabilitas, hoc nihilominus in sacrificium perpetuū est, quia sicut ait Paulus: Vna enim oblatione cōsummauit in sempiternum sanctificatos. Vnde & saluare in perpe

Altius rimari studentes diuina mysteria q̄ oportet, includent in blasphemias.

Unctio in Christo incarnatio dicta.

A. 1. 10. Luc. 1. psalm. 44.

Hebr. 3.

Ephi trinitatē significat.

Hebr. 10.

A in perpetuum potest, accedens per semetipsum ad deum. Mediū autem eius mane, & medium eius uespere. Mane passio incipiens, ex quo eum in atrio Caiphæ alapis cedebant alligantes, usq; ad uesperum protelata est, tenebris enim eam interpolantibus, & à sexta hora usq; ad nonam factis: necessarie sacrificium in mane & uespere diuidi dicitur. Hæc autē in sartagine oleo cōspersa frigitur. Sartaginem domini crucem, utpote fortem, & nihil ab igne humanorum peccatorum læsam, accipi oportet: quæ etiam superimpositam dominicā carnem, esibilem hominibus reddidit: Nisi enim superimposita fuisset cruci, nos corpus Christi nequaquam mystice percēpissēmus. Hæc in oleo cōspergitur: quia enim nobis compassus est impassibilis, passionem sustinuit carnis. Addidit autem & cōspersam, quod LXX. sic ædiderunt, conspersam offeret eam buccellas sacrificium boni odoris domino, odorem conspersam eandē dicentes buccellas. Et buccellas quidem dixisse intelliguntur, utpote multipliciter procedentem propter passiones per partes prouenientes: Conspersam aut, utpote in unum collectam, unde pro buccellis Symmachus dilatam ædiderit, quaedam autem ἀντίρροπα electa habent, id est complexa, quia inuicem sibi cohærent passiones domini. Vnde eadem & ex partibus, seu contractionibus, secundum prædictorum LXX. æditionem, esse ait legislator has contractiones, procedentes per partes passiones intelligens. Omne aut hoc sacrificium est suauissimi odoris domino. Humani quippe generis salutem præstitit, hac autē deo, utpote creatori naturæ nihil est suauius. Ad maiore autem explanationem, quod unigeniti sacrificiū significet, intende quid subdidit. Sacerdos qui patri iure successit, quod LXX. ita ædiderunt: sacerdos unctus pro eo ex filijs eius faciet ea. Quia quidem CHRISTVS & IESVS est, Paulus probat dicens: Nobis unus dominus IESVS CHRISTVS, per quem omnia. Quia enim per Aaron est, non in loco ipsius, sed pro eo, translato in se uidelicet sacerdotio: manifestum est ex eo quod ipse sacerdotium suscipiens, illius sacerdotij ministerium cessare fecit. Sed & quod ædiderunt, ex filijs eius, esse ex eius filijs iuste creditur, utpote qui ex Iacob scemoribus descēdebat beatissimæ genitricis domini, ex eadem tribu linea descendente: adijciunt que prædicti septuaginta: Lex perpetua est domino. Quod iterum Christi sacerdotiū recte intelligitur, quia ipsi dictum est: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedec. Simulq; & quod ad conclusionem legis huius sequitur, intendendum est. Et tota cremabitur in altari. Omne enim sacrificium sacerdotum igne consummetur. Nec quisquā comedet ex eo. Quod ergo per hæc cōtestamur: nisi ut non dicatur de domino, quia is qui ex muliere natus est, passus est: qui autem descendit de cælo, passus non est. Nobis enim unus dominus IESVS CHRISTVS, per quē omnia, quē hi qui crucifixerunt non cognouerunt, cuius esset dignitatis, atq; uirtutis: si enim cognouissent, nunquam dominū gloriæ crucifixissent. Ipsi ergo est uerbi

Buccell.

1. Corinth. 8.

psalm. 109.

1. Corinth. 2.

C incarnati passio, quæ provenit in carne, quam obrem tota cremabitur in altari. Ipsi ergo est, qui semetipsum totum exinanivit, & formam serui accepit, & habitu inuentus est ut homo, humiliavitque semetipsum, obediens factus usque ad mortem, mortem autem crucis. Sic ergo intelligis & hoc quod dicitur: Omne enim sacrificium sacerdotum igne consummetur, nec comedet ex eo quisquam. Eandem quippe etiam hæc uirtutem atque intentionem habent, unde omne sacrificium igne consummetur: & LXX. dixerunt, Holocaustum fiet: integrum erit, Aquila ædidit. Non ergo comedet ex eo quisquam, id est non diuidetur: quia dentium est diuidere & partiri cibos, quum aliter mandari non possint: Christi autem sacrificium indiuisibile demonstratum est, & propterea comedi non potest.

Loquutus est dominus ad Moysen dicens: Loquere Aaron & filiis eius, ista est lex hostiæ pro peccato. In loco ubi offerretur holocaustum, immolabitur coram domino, sanctum sanctorum est. Sacerdos qui offerret, comedet ea in loco sancto in atrio tabernaculi. Quicquid tetigerit carnes eius, sanctificabitur. Si de sanguine illius uestis fuerit aspersa, lauabitur in loco sancto, uas autem fictile in quo cocta est, confringetur. Quod si uas æneum, defricabitur & lauabitur aqua. Omnis masculus de genere sacerdotali uescet carnibus eius, quia sanctum sanctorum est. Hostia enim quæ caeditur pro peccato, cuius sanguis inferitur in tabernaculum testimonij ad expiandum in sanctuario, non comeditur, sed comburetur igni. Quia non frustra eadem sacrificia repetit, superius diximus, quod & in presentibus demonstratur. Loquutus est dominus ad Moysen dicens: Loquere Aaron & filiis eius: ista est lex hostiæ pro peccato. Vel peccati, sic siquidem Theodotion & Symmachus ædiderunt. Quæ est autem hæc lex? In loco ubi offerretur holocaustum, immolabitur coram domino, sanctum sanctorum est. Propterea Aaron & filii eius prædicta mandantur, quia offerre pro peccato sacrificium, id est poenitentiam, sublimium & summorum est, atque à terra subleuatorum, quod non præstat nisi à malo recessio. Ergo ubi holocausta immolantur, ibi & quæ pro peccato sunt occiduntur: quia qui offerret poenitentiam, iam imitatur eum qui totum semetipsum obtulit deo, & omnimodo recessit à seculo, unde & holocaustum eius appellatur conuersatio: & utriusque oblatio in conspectu est domini, placita enim est deo, quando secundum eius intentionem offertur: sic autem placita deo, sanctum sanctorum recte appellata est. Si enim non esset sanctorum sanctum poenitentiae sacrificium, nunquam poenitentiam introduxisset in sancta sanctorum: eumque per peccatum, unde prius expulsus est. Sacerdos qui offerret, comedet eam. Qui offerret ait, hic autem Christus est, qui nostra peccata suscepit, recteque nostram offerret poenitentiam. Quam obrem & Theodotion pro eo quod est offerens, expians ædidit, id est emundans, & per sacerdotij sui ministerium, perfectum faciens eum qui emundatur. Et quo modo eam manducet Christus à loco cognosce, in quo

Poenitentiae sacrificium sanctorum.

A quo comedet: In loco sancto, in atrio tabernaculi. Vel sicut LXX. ædiderunt, in atrio tabernaculi testimonij. Atrium autem tabernaculi testimonij, ecclesia est: ipsa quippe ante caelum, atrium tabernaculi testimonij est, ubi Christus poenitentium salutem operatur, quæ salus eius etiam cibus appellatur: Meus enim cibus est, inquit, ut faciam uoluntatem patris mei, uoluntas autem eius est, ut peccator conuertatur & saluetur. Insuper ait: Quicquid tetigerit carnes eius, sanctificabitur. Carnes autem poenitentiae, intelligimus ieiunium, uigilias, cilicinum uestimentum, cum lachrymis orationem, elemosynam: ex his enim consistit poenitentia, quæ qui tangit, recte sanctificabit. Et si de sanguine illius uestis fuerit aspersa, lauabitur in loco sancto. Sanguis poenitentiae proprie baptismum est, quia sicut uita omnis carnis sanguis est, sic & poenitentiae donum baptismi. Omnis enim qui agit poenitentiam, si non perceperit baptismum, inutilis eius est, & sine aliquo lucro poenitentia, mortuaque & exanimis: quia ueterem peccati hominem non aliter quisquam nisi ablutione regenerationis deponit. Quod si dicis: & quomodo qui olim baptizati sunt homines, poenitentiam agent? Cognosce, quia uir tus præcedentis baptismatis, operatur & in ea quæ postea acta fuerit poenitentia. Hæc ergo est intentio legislatoris, quia quemadmodum qui comedit carnes prædicti sacrificij, quamuis oblatio sit alterius, sanctificatur. Per hoc autem ostenditur, quia & is qui non eget poenitentia, si quid egerit horum, poenitentiam agens sanctificatur. Similiter uel si multum paruus quispiam baptizatus fuerit, qui necdum forte peccauit, mundatur. Et quid ei est opus mundatio? Ad hoc ei opus est, quia nemo est mundus à sordibus: nam licet unius diei uita eius sit super terram, sordibus tamen quam ex Adam successionem & generationem traxit, retinet: & ideo eum qui sanguine poenitentiae aspersus est, non dixit sicut immundum lauari, ait enim: Si de sanguine illius uestis fuerit aspersa. Id est caro: ipsa est enim uestis interioris hominis, quæ si aspersa fuerit, ibi lauabitur in loco sancto, id est hoc ipsum quod aspergit, lauabitur: non quia maculatum est asperzione, si enim ita esset, utique dixisset uel adiecisset illud, sed hoc quod efficitur ab ipsa asperzione, lauacionem appellauit in loco factam sancto, in domo mystica. Spiritus ergo si quis foris lotus fuerit, sicut sunt uerbi gratia paganorum asperciones, non lauatur, quia non in loco sancto aspercionem neque ablutionem suscepit. Hæc ergo legislator, baptismatis sermonem uolens introducere, dixit. Euidenter autem proximus est rationi poenitentiae sermo baptismatis, unde Ioannes poenitentiam prædicare incipiens, in prædicatione sua inferebat baptismum, ut uidelicet mysterio poenitentiae, in baptismo habente substantiam. Sed ad ea quæ subsequuntur procedamus. Vas autem fictile in quo cocta est, confringetur. Quod si uas æneum defricabitur, lauabitur aqua. Quod est autem uas fictile, & ubi iacens, Paulus ostendit quum dicit: In magna autem domo, non solum sunt uasa aurea & argentea, sed & lignea, & fictilia, & quædam quidē

Atrium tabernaculi Ecclesia

Ioan. 4.

Poenitentia ex quibus conficitur.

Poenitentia donum baptismi.

Baptismus paruulorum.

ueste aspergitur quid sit.

Matth. 7.

2. Timoth. 2.

Vasa aurea in domo quæ. Efd. 30.

Vasa fictilia infirmos significat.

D IACO. 5.

Masculum uero sci de carnibus quid sit.

Psalm. 26.

in honore, quædam autem in contumelia. In contumeliam, uidelicet ea quæ sunt fictilia. Magnam autem domum, utpote quæ domus dei est, ecclesiam intellexit, in qua aurea uasa & argentea iusti, fictilia peccatores sunt. Dixit quippe & Esaias de Hierusalem: Veniet contritio eius, & comminuetur sicut conteritur lagena figuli contritione perualida, & non inuenietur de fragmentis eius testa, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fouea. Ergo quia uasa, in quibus carnes sacrificij coquuntur, in templo sunt: esse autem in templo dei quædam infirma uasa, ex prædictis apostolicis uerbis ostendimus: quicumque est in templo uas fictile, id est infirmus quispiam & fordidus, & qui in peccando consuetudinem fecit, ut ex hoc, sicut amator peccatorum, uas contumeliæ nominetur. Cocto sacrificio, per quod peccatorum dispensatur remissio, propterea confringitur siue conteritur, quia quum esset infirmus, bona male percepit: uidens enim peccata dimitti, putat semper licere peccari, & ex eo quod iuuatur, altera læsio & contritio infirmitatis inuenitur alterius. Quicumque autem fortis est ut æs, & æruginem peccati non habens, hinc coctione poenitentia non conteretur, neque confringetur, sed defricatur siue extergitur, id est diluitur. Et quomodo diluitur? Aqua lotus: uidens enim alium poenitentem, mouetur ad compunctionem, & mundatur aqua lacrymarum lotus. Cur autem alterius poenitentia coqui in uasis quæ in templo sunt constituta, dicitur? Quia hi qui agunt poenitentiam, necessariam ad adiutorium habent orationem populi, quibus attestatur Iacobus dicens: Conitemini alterutrum peccata uestra, & orate pro inuicem ut saluemini. Omnis masculus de genere sacerdotali, uescetur carnibus eius, quia sanctum sanctorum est. id est hoc quod pertinet ad poenitentia actionem, forti enim opus est sensu, & uirili intentione, nihil foemineum neque fluxum habente, in agenda poenitentia. Notandum autem, quia sacrificium quidem eum qui offeret sacerdotibus, id est omnem de cognatione sacerdotum masculum: quod uidetur esse contrarium aliquo modo, nisi competenti expositione soluatur. Quamobrem sacerdotem quidem offerentem integrum sacrificium, & comedentem intelligis Christum. Ipse autem nostram offeret poenitentiam, ipse & comedet, quia cibum salutem peccatorum habet. Carnes autem sacrificij quæ pertinent ad poenitentiam, omnis masculus de sacerdotibus comedet, omnem fortitudinem conuenienter exhibens, cui recte dicitur: Viriliter age, & confortare, & sustine dominum. Et hæc quidem ita se habeat. Sed intuendum est, quem subinferat terminum. Hostia enim quæ caeditur pro peccato, cuius sanguis infertur in tabernaculo testimonij, ad expiandum in sanctuario, non comedetur, sed comburetur igni. Et cuius sanguis pro peccato in tabernaculo testimonij ad expiandum seu deprecandum offertur? Vituli scilicet congregationis siue synagogæ, & id est uituli, pro peccato pontificis, hoc enim plenissime superius dixit. Quia ergo illa sacrificia multis probationibus

Abus ad Christum ostendimus pertinere, recte ea comedi non præcepit, sed igne comburi. Neque enim per ea per quæ sibi unusquisque remissionem peccatorum profligat, per ieiunium, uerbi gratia, aut uigilias, uel aliam similem conuersationem, unde & hæc nostræ carnis poenitentia dicuntur: nec ergo per hæc CHRISTVS communis peccati, id est humani generis, quod populus significat, & summi sacerdotis persona, qui quia præest populo, propria facit utique populi peccata, peragit remissionem, sed autoritate & uirtute propria diuinitatis. Christi enim passionem, per quas nobis remissio procuratur, non hominis cuiusquam puri, sed dei sunt incarnati. Propter quod non est edibilis hominibus, sed igne consumitur: quia solius dei est, remissionem omni præbere suo plasmati, quod per ignem significat: deus enim noster ignis consumens est.

CAPVT VII.

Acc quoque est lex hostia pro delicto, sanctum sanctorum est. Idcirco ubi immolatur holocaustum, mactabitur & uictima pro delicto, sanguis eius per gyrum fundetur altaris. Offerent ex ea caudam, & adipem qui operit uitalia, duos renunculos, & pinguedinem quæ iuxta ilia est, reticulumque iecoris cum renunculis, & adolebit ea sacerdos super altare, incensum est domini pro delicto. Omnis masculus de sacerdotali genere, in loco sancto uescetur his carnibus, quia sanctum sanctorum est. Et sicut pro peccato offertur hostia, ita & pro delicto, utriusque hostia una lex erit. Ad sacerdotem qui eam obtulerit pertinebit. Delictum aliquando quidem recognitum peccatum uocatur, aliquando autem illud quod in ipsum committitur deum, sicut illud quod in sanctis perpetratur, quemadmodum superius ostendimus, de his rursus præfens locus dicit. Manifestum est autem ex eo quod & pro hoc, secundum quod & LXX. specialiter dicunt, arietem offerri præcepit. Sed & in quo communionem habet cum sacrificijs aliorum peccatorum, & in quo rursus differt, subtiliter discutiētes inueniemus. Hæc quoque est lex hostia pro delicto. In quo LXX. arietem specialiter, ut supra dictum est, expresserunt dicentes: Hæc est lex arietis pro poenitentia, sancta sanctorum sunt. In loco quo immolabunt holocaustomata, iugulabunt & arietem poenitentia contra deum, & sanguine ipsius fundet ad basim altaris in circuitu. Hæc ergo communia sunt cum sacrificio, quod pro alio illo peccato offerri. Propter quod ea ibi interpretata, hic recte prætermittetur. Quid autem his addidit? Offeret ex ea caudam, & adipem qui operit uitalia, duos renunculos, & pinguedinem quæ iuxta ilia est, reticulumque iecoris cum renunculis, & adolebit ea super altare sacerdos, incensum est domini pro delicto. Quod LXX. sic addunt: Et omnem adipem eius auferet ab eo lumbum, & omnem adipem qui operit interiora. Et omnem adipem qui est in interioribus, & duos renes, & adipem in eis qui est in scemoribus,

C & pinnulas iecoris cum renibus offeret, & offeret ea ad altare sacerdos hostiam domino. Hæc nequaquam pertinent ad aliorum peccatorum sacrificia, oportet ergo ea discutere. Illud autem intendere prius est necessarium, quia delictum ad deum refertur: quæcunque autem ad deum referuntur, difficilem habent ueniam, ita ut Heli filius diceret: Si homo peccauerit in hominẽ, orabit pro eo: si uero in deum peccauerit, quis pro eo orabit? Necessarie ergo arietem figuram gerentẽ domini, de quo dictum est, Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccatum mundi, sumi in sacrificio diximus, in quo solo est, peccata quæ in eum commissa sunt, relaxare. Oportet autem quæri, quare non omnis aries in holocaustum sit, sicut & uitulus, qui pro populo, & pro sacerdote oblatum est, & ipse enim figurã gerere sacrificij unigeniti est probatus. Sed ibi quidem quia generalis dispensata est remissio, & omnis humani generis peracta est uenia, necessarie omne CHRISTI sacrificium offeritur: hic autem illud est quod pro eis fit, quibus sacrificium & remissio procuratur. Quæcunque ergo eum possunt saluare, hæc in sacrificium Christi suscipi legistator iussit. Quæ sunt autem hæc, Paulus ait: Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo uidebit deum. Quod & nunc legislator significauit per ante factam oblationem: interiorum enim cogitationes sunt intelligibilia interiora, quibus pacem habentibus, pacem cum omnibus habebimus. Oblatione autem renium, & pinnulæ, & epatis, & fœmorũ, sanctificationem significat, quæ nobis ordinata est ad salutem. Notandum autem quia quæcunque in sacrificio pacificorum, ea in hoc sacrificio præcepit fieri. Adipem iubet offerri. Desiderat enim CHRISTVS & eum qui grauiam habet peccata, saluare. Cum adipe, secundum LXX, & lumbum offeret. Neque enim solummodo hoc uult, sed & potest, Lumbus autem, utpote forte membrum, significat uirtutem. Duos renuculos, & pinguedinem quæ iuxta ilia est. Vult quippe maxime poenitentis mundari interiorem hominem, uult etiam habere eum & castitatem. Propter quod non solum renium, sed & iliorum, uel fœmorũ pinguedinem, seu adipem offerri iussit, quia hæc cõmixtionis ministeria, & seminum putantur. Cum his etiam reticulum iecoris, uel sicut LXX, pinnulam epatis cum renuculis aufert præcepit, & offerri cum alijs in altari hostiam domino. Vult enim eum qui poenitentiam agit, concupiscentiam propriam non habere, sed omnem eam offerre deo. Quia enim concupiscentias, siue desideria, in epate moueri dicunt, & nutrir, quarum primitiæ per pinnulam oblatae in sanctificatione peragi, omnesque corrigi faciunt. Hæc dicens, addidit: Pro delicto est. Ostendens, quia non frustra sacrificium hoc differre ab alijs sacrificijs, quæ sunt pro peccatis, dixit, Sed quia pro delicto est, id est in deum tendit peccatum eius: unde & partem Christi sacrificij, quod pro omni genere humano oblatum est, in una etiam persona accipere necesse habuit. Reliqua autem non accepit, quia soli oblationi quæ pro omnibus oblata est, competunt. Neque enim sola quæ prædicta sunt,

Peccata in deum
difficilem ueniam
habent.

1. Reg. 2.
10. in 1.

Rom. 12.

iliorum & fœ-
morum pingue-
ditatem offerre.

A dicta sunt, unigeniti sacrificium præstitit, sed & mortuorum resurrectionem, & diaboli cõdemnationem, maledicti liberationem, paradisi restitutionem, quarum unumquodque uirtutem poenitentis excedit. Ad cuius supplementum, utpote non sibi sufficere propter magnitudinem peccati eo qui peccauit, partem dominici sacrificij comprehendit. Reliqua autem ei quod pro omnibus est, sacrificio custodiuntur. Participatur autem eo & iste, pro quo nunc sacrificium fit, quum unus & ipse ex omni massa sit. Postquam autem dixit quædam sacrificij pro delicto præcipua, subdidit communia quæ de peccatis habet. Omnis masculus de sacerdotali genere in loco sancto uelcetur his carnibus, quia sanctum sanctorum est. Sicut pro peccato offertur hostia, ita & pro delicto. Vtriusque hostiæ una lex erit. Ergo nihil aliud exponere hic, aut addere necesse habemus, quia cõmunia hæc esse pro peccato, & pro delicto sacrificia audiuius. Sufficenter autem de his, quæ pro peccato sunt, in prædictis exposuimus. Sed confirmationem etiam huic legi talem super addidit: Ad sacerdotem qui eam obtulerit pertinebit. Christus autem nobis propiciatio factus est: ergo in ipso omne poenitentia sacrificium ministratur & agitur, & omne quod ex poenitentia quis consequitur, ad eum refertur: ipsius est enim poenitentia, & propter hanc, ut nos saluaret, aduenit, quod manifestum est ex eo quod dixit: Non ueni uocare iustos, sed peccato- res in poenitentiam. Sacerdos qui offeret holocausti uictimam, habebit pellem eius, & omne sacrificium similiae quod coquitur in cribano, & quicquid in craticula, uel in sartagine præparatur, eius erit sacerdotis a quo offertur, siue oleo conspersa, siue arida fuerit, cunctis filiis Aaron æqua per singulos diuidetur. Non quælibetunque per ea quæ nunc dicuntur, legislator significat: hæc enim sunt, in quibus eum perscrutantes, ut obstupescamus dignum est. Sacerdos qui offeret holocausti uictimam, habebit pellem eius. Quid per pellem intelligi possit, manifeste ostendit hoc, quod deo a diabolo de Iob dictum est. Quando enim Iob, quem ut abundantem omnibus accusauit, omnem seculi substantiam, siue omnia quæ circa eum erant disperdidit, ille autem in sua impietate permansit, audiens a deo: Nunquid cõsiderasti seruum meum Iob, quod non sit ei similis in terra, uir simplex & rectus, ac timens deum, & recedens a malo, & adhuc retinens innocentiam? Tu autem commouisti me aduersus eum, ut affligerem eum frustra. Cui respondens satan, ait: Pellem pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua. Ergo pellem, diuitiarum circumstantia, quasi exterius circumdans est hominem, quæ offerre intelligibili sacerdoti hi qui uolunt holocaustum fieri, debet. Propter quod hi qui doctrinæ Apostolicæ crediderunt, uendentes substantias suas, ad pedes Apostolorum ponebant. Quia ergo pellem pro pelle dixit, necessarie diuitiarum circumstantiam, quam perdidit Iob pro patientia, quæ ei relicta est, intelligimus. Pellem autem, quia multa ex ea utilia sunt, patientiam profitemur. Quæ multa? Ad-

1. Ion. 2.

Matth. 9.

Iob 1.

Pellis pro diuitiarum affluentiis sumitur.

Act. 4.

Pellis patientiæ symbolum est.

C quirentibus se prouidet bona, patientiam autem eam maxime, quæ interpret
Psalm. 118. rationibus est, unde et Dauid psallebat: Quia factus sum sicut uter in pruina,
 iustificationes tuas non sum oblitus. Quemadmodum enim uter in pruina
 iuari & confortari dicitur, sic & patientia crescit tribulationibus. Propter
Roma. 5. quod & Paulus dixit: Tribulatio patientiam operatur. Simul etiam & infe-
 rius addidit: Patientia probationem, probatio spem, spes autem non con-
 fundit. Quia autem sacerdos offerens nostrum holocaustum, est CHRIS-
Roma. 12. T V S, ipsi enim exhibemus corpora nostra hostiam uiuam, sanctam, deo pla-
 centem, rationabile obsequium nostrum, ipsius necessario esse patientiam, per
 quam adsequimur prædictam conuersionem, dicitur: quia ipse nobis pa-
 tientiam demonstrauit, prius quidem dicēs: In patientia uestra possidebitis
Luc. 21. animas uestras. Deinde: In mundo tribulationes habebitis, sed cōfide, quia
Ioan. 16. ego uici mundum. Non solū autem in eius doctrinis, sed & in respectu eius,
Hebr. 12. patientiam in passionibus habemus, Paulo dicente: Cogitate autem qui talē
 sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum cōtradictionem, ut ne fatige-
Psalm. 38. mini animis uestris deficientes. Propter quod & Dauid ait: Et nunc quæ est
 patientia mea: nonne dominus, & substantia mea ante te est? Quia autem
 intelligibile hic describit holocaustum, ipse textus ostendit, ait enim: Sa-
 cerdos qui offeret holocausti uictimam. Non boum, aut ouium, aut aliorū
 similitum, sed hominis. Vbi enim non ab his qui offerunt, sed ab his quæ ofe-
 feruntur, sacrificia considerantur, necessarie animalium mentionem facit.
 Hic autem, quia apertius uoluit introducere personam domini, sacerdotem
 D posuit, holocaustum hominis offerentem. Intelligibilia enim nostra holocau-
 sta solus Christus offert, ad cuius imitationem eorum hostiæ, & conuersatio-
 nes studentur. Post hæc dixit:
 " Omne sacrificium quod coquitur in clibano, & quicquid in craticula, uel
 " in sartagine præparatur, eius erit sacerdotis à quo offeretur.) Reminiscen-
 dum est, quia sacrificia hæc Theologiæ esse unigeniti dispensationis dixi-
 mus, & illud quidem quod est de clibano, diximus significare uirginis par-
 tum; quod uero de sartagine est, crucis passionem: illud etiam quod de cra-
 ticula est, à morte resurrectionem; rationem in omnibus reddentes, & pro-
 bationes, quas oportebat, adijcientes. Quia ergo hæc Theologiæ incarna-
 tionis proxima sunt, necessarie sacerdotis offerentis eam, CHRISTI ui-
 delicet nati & passi, & resurgentis est. Sed nimirum nouum tibi uidetur
 " quod inferitur: Siue oleo cōspersa, siue arida fuerit, cūctis filiis Aarō aqua
 " mensura per singulos diuidetur.) Conspersum siquidem in oleo sacrifici-
 um de simila dicit, quod nec in clibano, nec in sartagine, nec in craticula
 mittitur. Ergo & ipsam esse Theologiam diximus, sed non de dominica
 incarnatione. Ut non ergo omnem Theologiam circūscribamus in unigeniti
 humanitate, oportet enim nos & de patris, & de spiritus sancti, sed etiam
 ipsius

A ipsius filii, quæ ex patre est, substantia disputare. Propterea non in semet-
 ipso portare hoc sacrificium repetiuit, sed filijs Aaron illud, ad Theologiam
 per meditationem proficientibus scripturarum, deputauit, unicuique æquali-
 ter dispersiens, ut non dissimilia, sed omnes similia de deo sentirent. Et hoc
 manifestū, quia hæreticis de tali percipere sacrificio non præcepit, quia nō
 eadem de deo sapiunt, sed & nimis differentia. Non conspersum autem de
 simila dicit iterum, quando decima ephi absque oleo, & thure, pro peccato
 offertur, à non ualētibus hircum, aut ouem, aut par turturum, aut pullos co-
 lumbarum offerre in sacrificium. Hoc autē & si sacrificium saluatoris signifi-
 cat, tamen quia Theologia gratia, sed causa utilitatis offerentis percepta est,
 & hanc filijs Aaron deputauit. Oportebat enim, & quū oblatio eadem esset,
 causa autem eadem non esset, hoc siquidem propter Theologiam, illud autē
 propter paupertatem postulantis pro peccatis offertur, differentiam aliquā
 sacrificiū habere, ut ostendatur, quid pro Theologia, & gloria quæ in Chri-
 sto est, offeratur, quid pro sola utilitate offerentis.

" Hæc est lex hostiæ pacificorum, quæ offertur domino. Si pro gra-
 " tiarum actione fuerit oblatio, offerent panes absque fermento, consper-
 " sos oleo, & lagana azyma uncta oleo, coctamque similam, & collyridas olei
 " admixtione conspersas. Panes quoque fermentatos, cum hostia gratiarum,
 " quæ immolatur pro pacificis, ex quibus unus pro primitijs offertur domi-
 " no, & erit sacerdotis qui fundet hostiæ sanguinem: cuius carnes eadem co-
 " medentur die, nec remanebit ex eis quicquam usque mane.) Quemadmodū
 " holocaustorum & peccatorum sacrificia, sic & ea quæ pro pacificis, siue salu-
 " tari offeruntur, reiterauit: secundo illud dicens, ut repetitione memoriā eorū
 " legem meditantibus infereret. Subinfert autem ea quæ ante non dixit, ut no-
 " bis lectio necessaria, & non despicabilis fiat. Diuidi autem illud non frustra,
 " sed & nimis rationabiliter præuidit, hæc enim inquisitis legislatoris uerbis
 " inuenimus. Hæc est lex hostiæ pacificorum quæ offertur domino, si pro
 " gratiarum actione offeret, siue pro laudatione.) Vides, actiuam quidem solā
 " esse, rationale autem, & actiuam esse uitam, ex his quæ nobis ad pacifica, si-
 " ue ad salutem transeuntibus dedit, potestatem tribuēs, quam ex utriusque uo-
 " luerimus eligere: quia enim rationale quoddam est sacrificium gratiarum
 " actionis, siue secundum LXX. laudationis, audi Dauid, postquam prohibuit
 " sacrificia, quæ secundum legem erant, dicentem: Immola deo sacrificiū lau-
 " dis, & redde altissimo uota tua. Audi & Paulum ad Hebræos scribentē per
 " se, dicit autem: Sic offeramus hostiam laudis semper deo, fructum labiorum
 " confitentium nomini eius. Quomodo autē iubet illud offerri? Offeret pa-
 " nes absque fermento, conspersos oleo, & lagana azyma uncta oleo, coctamque
 " similam, & collyridas olei admixtione cōspersas.) Quod LXX. ita ædunt: Et
 " similam conspersam oleo, in collyridis panum azymorum offeret munera
 " super altare laudationis salutaris. Panes sine fermento, siue azymos consper-

Cos in oleo, apostolicos libros; lagana uncta oleo, propheticos intellige: quia illi quidem nimis opulenter, illi autem est & ipsi opulenter, non tamen tantum annunciant misericordiam dei, dum misericordiae, propter inobedientiam Iudaeorum, permiscet minas. Vnde & non conspersa oleo lagana, sed tantum uncta esse dicuntur; Coctam autem simlam, & collyridas olei commixtione conspersas, uel sicut LXX dicunt; Et simlam conspersam oleo collyridis panum azymorum. Simlam in oleo conspersam, cum elemosyna Theologia intelligimus, unde & simla propter subtilitatem dicitur. Verum tamen in collyridis panibus sine fermento, munera sacrificij pacificorum, seu salutaris praecepit fieri, in apostolicis uidelicet scripturis. Apostolicam autem doctrinam sequi maxime oportet eum, qui saluari desiderat. Panes quoque fermentatos cum hostia gratiarum quae immolatur pro pacificis, ex quibus unus pro primitiis offerretur domino, & erit sacerdotis qui fundet hostiae sanguinem, LXX autem dicit: Et offeret de omnibus muneribus suis laudationem deo, sacerdoti profundenti sanguinem salutaris illius erit. Per haec ostendentes, quia quantumcumque homo egerit & uixerit, cucurrerit & comprehenderit, siue assequutus fuerit, siue adiutorio domini salutem adipisci, siue assequi non potest. Propter quod & Paulus dicebat: Non uolentis neque currentis, sed miserentis est dei. Ipsi autem sacerdoti profundenti sanguinem salutaris, id est Christi, ministranti & perficienti sacrificium per suum adiutorium, primitias iussit offerri. Attende autem, qualiter etiam praesentem legis sanctionem concludit: Cuius carnes eadem comedentur die, nec remanebit ex eis quicquam usque mane. Vel sicut LXX: Et carnes sacrificij laudis salutaris, ipsi erunt uidelicet offerenti, & in quacumque die donabit comedetur, non relinquetur ex eo usque mane. Hic mane, seculum futurum appellat, utpote quod totum est lucis, & nocti praesentis seculi succedit. De ipso quippe & Paulus ait: Nox praecessit, dies autem appropinquabit. David autem dicit: Mane astabo tibi & uidebo, quoniam non deus uolens iniquitatem tu es. Non uult ergo de carnibus sacrificij salutaris in mane relinqui, ut non imperfectam uitam nostram relinquamus, per quam nos oportet saluari: scientes enim, quia non restat in illo seculo operatio, & in memoriam nostram reuocantes quinque uirgines, quae quia sponso uocante uenire ad nuptias, oleum emere uolebant, a nuptiis exclusae sunt: nihil eorum quae ad salutem proficiunt, non manducatum, id est, non operatum mane intelligibile relinquamus. Hoc enim nobis & Solomon in Prouerbijs dicit: Non dicas, uade, & reuertere, & cras dabo tibi, quum statim possis dare, neque enim scis quid pariat superuentura dies, ne forte, ait, deducaris, ubi non potes nec misericordiam, nec aliam uirtutem operari. Si uoto, uel sponte quisquam obtulerit hostiam, eadem similiter edetur die. Sed & si quid in crastinum remanserit, uesci licitum est. Quicquid autem tertius inuenerit dies, ignis absumit. Si quis de carnibus uictimae pacificorum die tertio comederit, irrita fiet oblatio, nec proderit offerenti: quin

Roma. 9.
Sine gratia dei
nihil possumus

Mane, seculum
futurum.

Roma. 13.
Psalm. 5.

Matth. 25.

Proverb. 3.

A quin potius quaecumque anima tali se edulio contaminauerit, prauaricationis rea erit. Caro quae aliquid tetigerit immundum non comedetur, sed comeburetur igni: qui fuerit immundus, uescetur ex ea. Anima polluta quae ederit de carnibus hostiae pacificorum, quae oblata est domino, peribit de populo suis. Haec lex ad primam quidem faciem contraria uidetur praecedentibus, sed non ita est discussa, quippe nimis inuenitur eis esse concordans. Illud autem scrutantem intelligere oportet, quia umbram habens lex futurorum bonorum, recte multis & differentibus quaestionibus, ad figuranda ea quae designantur mysteria, usa est. Si uoto uel sponte quisquam obtulerit hostiam, eadem similiter edetur die. Sed & si quid in crastinum remanserit, uesci licitum est: quicquid autem tertius inuenerit dies, ignis absumit. Omne quidem sacrificium pacificorum seu salutare, spontaneum est, unde illud inter dona, superiori parte libri huius, legislator adscripsit: sed gratiarum actionis, siue laudis sacrificium, quanquam species sit oblationis eius quae nunc dicta est, tamen quia rationale quoddam est, propter ea in lege uoluntarium non habet additum: qui quum sine dubio rationales simus, debitum quodammodo praecipuum creatori rationale sacrificium debemus. Propterea in eo uoluntarium lex reticuit, non illud excipiens a uoluntarijs, neque enim pro peccatis, sed nec ex promissione oblatum ostendit. Tantum autem tacet, quemadmodum diximus, uoluntarium, siue spontaneum, ut quum siletur hoc uerbum, qui rationales simus, debere nos deo rationalia sacrificia intelligamus, & omni ei studio adhaereamus. Sed quoniam illic, in qua die offertur, comeditur, ait: hic autem, in quacumque die offertur, & in crastino; nec hoc contrarium est, apertissime enim & hoc quod dicimus crastinum, denunciatium praesentis seculi est, quod testatur Iacobus, dicens: Ecce nunc qui dicitis, hodie & crastino ambulabimus in illa ciuitate, & negociabimur, & lucrum faciemus. Et omnino non inuenies ubicumque in scriptura crastinum adsimilatum futuro seculo, sed dicitur quidem praesens seculum hodie, quomodo David dicit: Hodie si uocem eius audieritis, nolite obdurare corda uestra, sicut in exacerbatione. Et rursus Paulus: Sed adhortamini uosmetipsos per singulos dies, donec hodie cognominatur. Dicitur autem & cras, non tamen omnino aνὰ διαβολῆς hodierni, sed quia praesentis seculi non eadem sunt temporum spacia, sicut in Prouerbijs ostendit: Ne dicas amico tuo, uade, & cras ueni. Neque enim seculum describit futurum, sed subsequens praesentis uitae tempus. Propter quod dixit: Neque enim scies quid pariat superuentura dies, id est, ne forte in ea moriaris, aut ab aliqua impediaris causa. Quod utrumque in praesenti seculo contingit, non in futuro. Vnde nec ullomodo diem duplicauit, unam diem tantum dicens in sacrificio gratiarum actionis, siue laudis. Aut forte hinc manifestum est, quia his qui rationalem uitam apud se definiunt, & studium quietis, ueluti Maria quae bonam partem elegit, & ad pedes domini IESU CHRISTI sedebat, simplex est uita

Sacrificij lau-
dis cuiusmodi
esse debeat.

Crastinum,
Iaco. 4.

Hodie.

Psalm. 99.
Hebr. 3.

Luc. 10.

C & uelox, atq; ad transitum parata. Eis uero qui actiuam elegerunt, non ita, sed laboriosa, qualis erat Marthæ, quæ turbabatur erga plura. Vnde & ei duplex tempus, propter labores, computatur: ueruntamen legislator & si uerbis diuersis utitur, propter opulentiã spiritus, & ut multiplicia redderet, sicut sæpe diximus, intelligentiæ ænigmata, à districta tamen subtilitate non recedit, sed ibi dixit: Non relinquent de eo in mane. Nō dicēs, in craftino, quia craftinum non significat futurū seculum: hic autem, quicquid tertius in uenerit dies, ignis absumit, per diem tertiu, futurum indicans seculū: in ipso quippe generalis est mortuorum resurrectio, quam designat tertij diei facta resurrectio domini, quæ mane prouenit. Propter quod & mane, seculū diximus significare futurū. Tunc ergo quod reliquum est de sacrificio pacificorum, seu salutarium, igne consumetur. Quodcūq; enim reliquerimus ad nostram salutem pertinens inoperatum, est autem inoperatum & hoc, quod male operatum est, & ligna, aut scenum atque stipula factum, hoc igne consumetur, nos autem detrimentū patiemur. Sed quid his addidit? Si quis de carnibus uictimæ pacificorum die tertio comederit, irrita fiet oblatio, nec proderit offerenti; quinpotius quæcūq; anima tali se edulio cōtaminauerit, præuaricationis rea erit. Nec hæc frustra præsentis sanctiōni addidit, sed quia quidam post finem huius uitæ, & mortuorum resurrectionē, aliam talem uitam, qualis nunc est, describere præsumperunt, mille annorum quoddam seculum introducentes, in quo, ut aiunt, Hierusalem sensibilis ædificabitur, templumq; eius, & quæ in ea quondam fuerunt sancta sanctorum restaurabuntur, & sacrificia offerentur, nuptiæq; & filiorum procreatio, & delitiæ quædam cum iustitia sensibili, & longe alia conuersatio nostra, quàm ea quæ nunc est iustorum, quum ex mortuis resurrexerimus, erit. Hanc ergo præsumptionem de animo nostro remouere cupiens, si quis de carnibus, ait, pacificorum die tertio comederit, id est, si quis sibi in cogitatione proponat, quia post resurrectionem mortuorum, reliquias huius uitæ acturus est, & modo quodam comedat prædicta in mente, utens pro cibo phantasia, & sperans se comedere eo tempore quo comedere impossibile est, id est operari, huius oblatio nō suscipitur, nec reputabitur ei. Qui enim falsa de futuro seculo æstimat, sibi metipso damnum facit, abominabilem, & pollutam oblationem suam constituit. Non solū aut hoc, sed & peccatum sibi met contrahit, propter quod dixit: Quinpotius quæcūq; anima tali se edulio cōtaminauerit, præuaricationis rea erit. Ostendens quia & in damno honorum uiuit, & peccato se subiicit, quicūque non bona de retributione æstimat Christi: non enim sunt corruptibiles retributiones dei, nec quæ semel destruxit, illa rursus cōstituit; præterea non uult uirtutes falsa intentione pollui, unde & dixit: Caro quæ aliquid tetigerit immundum, non comedetur, sed igne consumetur. Carnes dicens uirtutes, ex quibus sacrificium salutare constat, uerbi gratia, castitatem, eleemosynā

Vita Marthæ actiua.

Tertius dies.

Mille annorum fabula, cuius auctor Corinthus nominatur ab Eusebio.

Die tertio comedere de carnibus.

Christi retributiones incorruptibiles sunt.

A mosynam, iustitiam. Hæc ergo si tetigerint immundū quippam, quum forte per superbiam iustitia, & castitas ad uanam gloriam, & eleemosyna ex iniustitia fit, igne incendentur iudicij futuri. Quod demonstrat Esaias, dicens: Qui immolat bouem, quasi qui interficiat uirū; qui maculat pecus, quasi qui excerebrat canem, & reliqua. Præsentis autem mandati recta cōclusio est. Qui fuerit mundus, uelcetur ea. Anima polluta quæ ederit de carnibus hostiæ pacificorum, quæ oblata est domino, peribit de populis suis. Aper te hic ironiam destruit, & hypocrisin, hæc enim sunt animæ immunditiæ, ita ut horum homo interior lupus appellaretur, quum dominus dicit: Attendite ab eis qui ueniunt ad uos in uestitu ouium, intus autem sunt lupi rapaces. Hi de carnibus hostiæ pacificorum, siue salutaris, quæ oblatae sunt domino, comedentes, quia uirtutes quæ à deo possidentur, non uirtutis intentione, sed fraudulentè operantur, pereunt de populo suo, ut non iam oues, sed lupi nominentur, & ut manifestum sit, quia de grege expulsi sunt. Quicūq; autem extra gregem est, hic in parte bestiarum deputatur. Et qui tetigerit immunditiã hominis, uel iumentū, siue omnis rei quæ pollueri potest, & comederit de huiuscemodi carnibus, interibit de populis suis. Non ergo quemlibet illum, solummodo mala mundum esse, & care re uult actione, si salutarem siue pacificam operatur hostiam, & cupit eius esse particeps, sed ut etiam ab alterius mali coniunctione absteineat, siue cogitationes eius, siue opera mala sint. Quia enim rationalis & intellectualis est homo, recte immunditiã hominis, eam quæ est in cōsilijs & cogitationibus, malitiam intellexit, quod manifestat & dominus, dicens: Necdum intelligitis, quia omne quod ingreditur in ore, in uentrem uadit, & in secessum emittitur? Ea autem quæ egrediuntur de ore, de corde exeūt, & illa polluunt hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, furta, falsa testimonia, blasphemiæ: Nō ea quæ in actione sunt, dicens furta, aut adulteria, aut fornicationes, nā hæc quomodo de corde exeunt? Sed ea quæ in cogitationibus & cōsilijs sunt, quia ipsa maximæ sunt immunditiæ rationalis hominis. Vnde quidem cogitationum malarum dominus mentionem fecit, & sic addidit; hæc autem sunt quæ polluunt hominem. Iumenta ergo immunda sunt hi, qui immundis & terrenis actionibus occupantur, ad terrā intendunt, quemadmodum iumenta. Vnde & fornicatores equi admissarij appellātur. Siue omnis rei quæ pollueri potest. Quicūq; omina & diuinationes, & purgationes, uel dies, & tempora custodiunt, multo magis aut Magi & uenefici, abominabiles sunt enim apud dominū. Omnis qui facit hæc, forsitan enim communicat quis malis eorum cōsilijs, aut actionibus, & hic, utpote prohibitam immunditiã tangens, non potest ea quæ ad hostiam salutare, uel pacificorum pertinent comedere, siue operari. Quum enim nifus fuerit ea quæ ad salutem pertinent agere, & communicauerit operantibus mala, & quæ ad perditionem pertinent, peribit de populo suo, id est, de

Esai. 66.

Immunditiæ anime. Matth. 7.

Virtutes male operari, perinde est ac si quis uacet his omnino.

Matth. 15.

Iumenta immunda homines belluini appellantur. Ecc. 33.

C his qui saluantur, nam & alienis communicare peccatis, mortiferum est, un
 de & Dauid dicebat: Et ab alienis parce seruo tuo. Et Paulus Timotheo præ
 cepit: Manus cito nemini imposueris, neq; cōmunicaueris peccatis alienis,
 temetipsum castum custodi.

Loquutusq; est dominus ad Moysen dicens: Loquere filijs Israël. Adipē
 bouis, & ouis, & capræ non comedetis. Adipē cadaveris morticini, & eius
 animalis quod a bestia captum est, habebitis in usus uarios. Si quis adipem,
 qui offerri debet in incensum domini, comederit, peribit de populo suo. Ad
 miranda est legislatoris sapientia, quemadmodum per ænigmata & para
 bolas introducat subiectis utilia, caute mandati margaritā, quasi in perā com
 ponens literæ. Quamobrem enim adipem boum, & ouium, & caprarum
 comedi non præcepit: quorumq; carnes mundas & edibiles dixit, eorū co
 medi adipem uetuit, nec eius qui operatur mandatum, quemadmodum est
 bos, nec simplicis, qui est ouis, nec eorum qui pro peccatis pœnitentiā agūt,
 per capram quippe significantur ea quæ pro peccatis sunt sacrificia, quum
 capram præceperit in his, aut hircum immolari, nec horum ergo concedit
 ut desiderium comedamus: Ad deum enim illud referri, & deo offerri iubet,
 quatenus non sit secundum intētionem humanam, sed deo soli uniuersuiusq;
 rei, quam quis ex prædictis adsequitur, desiderium offeratur. Similiter pec
 catorū desiderū, quod per morticina, & a bestijs capta significatur: per mor
 ticina quidem, utpote qui elegerunt per quasdam impudicitias, & per super
 biam peccati mortem. Quod probat Paulus de uidiuis sic dicens: Quæ enī

D Morticina.
 1. Timoth. 5.
 a bestijs captū
 quid significet.

in delitijs est uidua, uiuēs mortua est. Per ea autem quæ a bestijs capta sunt,
 intelliguntur hi qui dum negligunt cautelam suam, & custodiam, captiuati
 sunt, ab intelligibilibus bestijs comprehensi: quod ut nō faciamus, rursus Pe

trus ait: Sobrijs estote, uigilate, aduersarius enim uester diabolus, sicut leo ru
 giens circuit, quærens quem deuoret. Quorum non concedit adipem co

psalm. 111.
 medi: noxiū enim est nobis horum desiderijs uti. Sed nec deo ea iubet of

ferri, desiderium enim peccatorū peribit. Sed quid præcepit? Habebitis
 in usus uarios.) Transferre ergo illud ad uirtutem debemus, ut ad castitatē,
 aut ad elemosynam, aut ad iustitiam, aut ad quamcunq; speciem bonæ ope

rationis horum desiderium conuertamus, resoluentes illud, & in alium mo
 dum deriuantes. Hoc enim est, habebitis in usus uarios, Quia & adeps, si ad
 aliquam utilitatem cuiuslibet conficiendi operis necessarius est, subtiliatur

atq; resoluatur. Si quis adipem qui offerri debet in incensum domini, co
 mederit, peribit de populo suo.) Recte perit uidelicet cogens, aut alio modo

suadens ei, qui se metipsum obtulit deo, non ad supernū oculū desiderū ha
 bere, sed ad placendū sibi. Sanguinem quoq; omnis animalis non sumetis

in cibo, tã de auib; quàm de pecoribus. Omnis anima quæ ederit sangui
 nem, peribit de populis suis.) Quia sanguinem animam uult intelligi, sufficit

enfer superius demonstratum est. Vult ergo uirtutem nos assequi alterna
 dilectionis

A dilectionis: & neq; iustorum, quorum hoc loco propter altiorē uolatum,
 conuersationem significauit, neq; peccatorum, quibus pecorum appellatio,
 pro eo quod ad interiora intendūt, conuenit comedere sanguinem, id est ni
 hil ad eorum operari mortem. Quod autem, sicut adunt LXX, hoc non fie
 ri in omni habitatione præcepit, per habitationes, differentes conuersatio
 nes innuit. Propter quod oportet à malitia contra proximum, tam sublimi
 ter sapientem, quàm mediocriter, uel nullum sapientiæ studium habentem,
 & ut dicatur breuiter, & iustū ab ea quæ est contra peccatorem, & peccato
 rem ab ea quæ esse potest contra iustū, abstinere malitia, ut nullas illi molia
 tur insidias, sciens, quia in sanguinem peccat, & sanguinem comedere eū le
 gislator iudicat, & peribit anima hæc de populis suis, pro eo quod intentio
 nem habuit perdendi proximi. Insuper & hoc intende, quia ea quæ de pro
 hibitis cibis est, & tactu immundorū, sanctionem insinuans animæ, lex men
 tionem facit: quia maxime ex gentibus populo, cuius esse significationem ani
 malem hominem manifestauimus, mos est omnibus uetitis pollui actioni
 bus, à quibus illum recedere præcepit.

Loquutus est dominus ad Moysen dicens: Loquere filijs Israël: Qui offe
 ret uictimam pacificorum domino, offerat simul & sacrificium, id est & liba
 menta eius, tenebitq; manibus adipem hostiæ, & pectusculum. Quumq;
 ambo oblata domino consecrauerit, tradet sacerdoti, qui adolebit adipem
 super altare, pectusculū autem erit Aaron, & filiorum eius, armus quoq; de
 xter de pacificorum hostijs cadit in primitijs sacerdotis. Qui obtulerit san
 guinem & adipem filiorum Aaron, ipse habebit & armum dextrum in
 portione sua: pectusculum enim elationis, & armum separationis tuli à filijs
 Israël, ex hostijs eorum pacificis, & dedi Aaron sacerdoti, ac filijs eius lege
 perpetua, ab omni populo Israël.) Vere qui legē dei meditatur nocte & die,
 lignum est plantatum secus decursus aquarum, ut det fructum in tempore
 suo, meditatione irrigatum legis: quæ ut non faciat fastidium, nec deficiat
 legens, uariat sanctionem, differenter de isdem præcipiens: Hoc autem di
 uinæ est sapientiæ, quæ in omni etiam disciplina hoc operatur. Nam ecce
 & medicinam inuenies morbi tempore, multa præferentem medicamenta,
 multo magis & in hoc quo animæ profectum & sanitatē præstat. Quam
 obrem uirtutem huius intendamus sanctionis.

Loquutus est dominus ad Moysen dicens: Loquere filijs Israël.) In quo
 loco LXX. adiderunt: Et filijs Israël loqueris, dicens. Non ergo frustra su
 perius diximus, quia ad populum gentium, ea quæ tunc dicta sunt maxime
 pertinebant: huius enim rei legislator memor, non dixit nunc secundum
 LXX. æditionem: Loquere filijs Israël: sed, & filijs Israël: hoc ostēdens, quia
 non solum eis, sed & illis loquatur, qui sunt ex gentibus, communis enim
 eis hæc est secundum spiritum lex. Quid autem ait?

Qui offeret uictimam pacificorum domino, offeret simul & sacrificium,

C id est libamenta eius.) Secundum LXX. autem : Offerens sacrificium salutare domino, offeret munus suum domino de sacrificio salutari eius. Et quā hoc interpretationem habeat, manifestat planē quod sequitur. Tenebit manus adipem hostiæ.) Vel sicut LXX. manus eius offerent exta domino, id est ipsum quempiam oportet ea quæ ad pacifica, uel salutem pertinent operari, utpote qui alterius studio, amici forte, aut cognati, saluari non potest. Quemadmodum hæc iniquitas iniqui super eum erit, sic & iustitia iusti super eum erit. Quomodo autem oportet hostiam celebrari? Tenebit manibus adipem hostiæ & pectusculum.) Vel secundum LXX. Offeret adipem qui est super pectusculum, & pinnam iecoris, & offeret ea ut imponatur in conspectu domini. Pectusculum appellat fidem & confidentiam, quia hæc fortitudini coniuncta sunt. Fortitudo autem animalis, perfectos designare solet, nam & dominus ad Iob ita loquitur: Nunquid præbebis equo fortitudinem, aut circundabis collo eius hinnitum? Secundum LXX. autem addit: Circumposuisti autem ei omne armorū genus, gloria autem pectoris eius audacia. Quod enim præsumit & audet, ex fortitudine & confidentia fit; quia autem olim de sacrificio salutari præcipiebamus, uentris, & renum, & lumbi, & pinnæ epatis, & adipis, & fœmorum memoriam fecit, omisit autem pectusculum, sed & armum: uariare uidelicet, sicut dictum est, legislationem uolens, & tempus sibi seruare de eisdem ipsis frequenter præcepta dandi. Ecce enim nunc ea, quæ prius non dixit, exposuit.

Tenebit manibus adipem hostiæ, & pectusculum.) Vel sicut LXX. Adipem super pectusculum, & pinnam epatis præcipiens offerri. Per pinnam, & renes, etiam ad aliorum quæ iam dicta sunt, semel memoriam nos reducens. Per pectusculum autem, fidem designans & confidentiam, quam offerri domino uult, ab eo qui saluari desiderat, quia sine fide impossibile est nos placere deo. Quid autem his addit?

Tradet sacerdoti, qui adolebit adipem super altare.) Recte diximus enim, quia omne nostrum desiderium holocaustum fieri uult.

Pectusculum autem erit Aaron & filiorum eius. Armus quoque dexter de pacificorum hostijs, cadit in primitijs sacerdotis.) Armus dexter actiones bonæ sunt. Ergo & fidem, & actiones offerre oportet eum, qui saluari uult. Sed quia pectusculum filijs Aaron deputauit, qui sublimes uita sunt, armum autem dextrum sacerdoti, qui imaginem CHRISTI tenet, propter quod solus sacerdos hoc sacrificium perficere potest, offerri aperte legislator ostendit: quia credere quidem, & proponere bona, nostrum est, siue incipere ea, operibus autem perficere, & ad finem perducere ea quæ cepta sunt, hoc diuinæ est gratiæ. Propter quod dixit Paulus: Non uolentis, neque currentis, sed miserentis est dei: solius enim eius est dirigere actiones. Propter quod & brachium ipse dei nominatur.

Extā manibus offerre, quid.

Iob 39.

D

Hebr. 11.

Pectusculū & armum offerre deo.

Rom. 4. 9.

ait

A ait enim Esaias: Domine, quis credidit auditui nostro, & brachium domini cui reuelatum est? Ut qui ergo ipse est uerum brachium, recte nostrum armū, seu, ut LXX. dicūt, brachium accepit. Deinde intentionem nostrā dilatans legislator subdidit: Qui obtulerit sanguinem, & adipem filiorū Aaron, ipse habebit armū dextrum in portione sua.) Christus est enim, intelligibilem sanguinem pacificorum, & adipem, uidelicet animas, & desideria salutarium offerens: qui est quidem de filijs Aaron, non propter cognationem, sed propter propriam dignitatem sacerdos singularis, & in omnibus præcipuus; in eius portione armus dexter, seu brachiū dextrum, id est omnis bona actio, & operis effectus transit. Recapitulans autem quæ dicta sunt, addidit: Pectusculum enim elationis, seu secundum LXX. propositionis, & armum separationis tulli à filijs Israël, de hostijs eorum pacificis.) Quia fides, & actionē, oblationem specialem de pacificis, seu salutaribus sacrificijs uult. Propter quod dixit: Et dedi Aaron sacerdoti & filijs eius,) Secundū superius uidelicet dictam diuisionem. Totius autem huius mandati confirmatio sequitur. Lege perpetua est à filijs Israël.) Non est enim tempus, quo non fidei & actionis oblationē, specialiter deus ab his qui saluantur, accipiat. Paulus quippe ait, omnes qui uirtutibus pollebant, ueluti Abel, Enoch, & Noë, & quoscunq; cum illis connumerauit, perfici per fidem.

Hæc est unctio Aaron & filiorū eius in ceremonijs domini, die qua obtulit eos Moyses, ut sacerdotio fungeretur, & quæ præcepit dari eis dominus à filijs Israël religione perpetua, in generationibus suis.) Ea quæ dicta sunt, uidentur quodammodo ad unctioem sacerdotū pertinere, sed non in præsententi de hac differere legislator proposuerat: quam enim cū unctioem sacerdotum societatem habent ea quæ prædicta sunt sacrificia: Sed solummodo eorum quæ superius ab eo dicta sunt, uult ostendere dignitatem, & quem profectum præstent his, qui ea custodiunt. Quod enim ait, Hæc est unctio Aaron & filiorum eius in ceremonijs domini: ad superiora hoc reddidit, ut tu cognosceres, quia custodiens quæcunq; lex superius dixit, ad sacerdotis proficit dignitatem, & studendo ea ualeas regale sacerdotium, gens sancta dici: aliter autem nequaquā. Hæc est enim unctio in ceremonijs domini, uidelicet ex conuersationibus, quæ in prædictis sunt descriptæ sacrificijs.

Propter quod addidit: In die qua obtulit eos Moyses, ut sacerdotio fungeretur, & quæ præcepit dari eis dñs à filijs Israël.) Ergo in his nobis unctioem dedit, & in istis nos uocauit deus, die qua obtulit eos. Quādo autē hoc? Quā die unxit eos, ut sacerdotio fungerentur, id est quā die illos ex filijs Israel unxit, per unctioem scilicet quæ nunc dicta est: qui enim sublimius uiuunt, seu conuersantur, recte omni excellentiores sunt populo. Unde & nimis opportune legislator subdidit: Religione perpetua, in generationibus uestris.) Quatenus tu scires, quia incōcussa hæc apud deum religio est, ut neq; dignitate, neq; sapiētia, neq; cognatione iustorum, neq; alia simili ex

Brachium dextrum uirtutū actionem significat.

Hebr. 11.

Cre, populo, uel plurimis excellere possit quis, nisi ea adsequutus fuerit, quæ in superioribus sunt præcepta. Sic enim quispiam & sacerdos fit, secundum cognationem Christi ueri sacerdotis, qui immaculatam & perfectam demonstrauit uitã. Sed quia unctione per ea quæ superius plane dicta sunt intellexit, quæ subsequuntur approbant.

Ista est lex holocausti & sacrificij pro peccato atq; delicto, & pro consecratione, & pacificorum uictimis, quas constituit dominus Moyse in monte Sinai, quando mandauit filiis Israël, ut offerret oblationes suas domino, in deserto Sinai. Vides differentes conuersationes quæ coniungunt deo, siue per perfectum honorem sapientiæ, qui per holocaustum significatur, siue per mediocrem iustitiam, quæ idonea est & quæ ad salutem pertinent, operari. Sacrificia enim hæc pacificorum, siue per holocausta agantur, siue per oblationem, recte esse utilia, utpote dignitatem sacerdotale præstantia, lex intellexit: & propterea in die qua unctionis legem Moyse in monte Sinai mandauit, etiã ea quæ sunt de sacrificijs, subdidit, simulq; ea omnia breuiter enumerauit, & commemorauit. Nam LXX. addiderunt, Et consummationis: quæ illud in præteritis nõ inueniamus specialiter uerbis legislatoris expressum, etiã in ipsa LXX. ædicatione. Sed quia simile sacrificium nec pro peccato,

nec holocausti, uel delicti, nec sacrificij est salutaris, ut non speciem sacrificij huius, aut nomen ignoraremus, in hoc loco sacrificij illud consummationis appellauit, illud te uolens intelligere, cuius appellatione omiserat. Quid autem Theologia perfectius est: quam sacrificium similia, cum oleo & thure oblatum, significare diximus. Sed ubi hæc constituta dixit: In deserto Sinai. Sinai autem, rubus uel tentatio interpretatur. Similis est autẽ rubo tentatio, asperum quippe uirgultum est, & quod difficile manum comprehenditur: significatur autem per hunc, quia quemadmodum eorum qui in agone contendunt corona in sudore & labore est, sic & corona bonæ uitæ, in tentationibus & tribulationibus consummatur, unde & Paulus dicebat: Omnes qui uolunt pie uiuere in CHRISTO IESU, persecutionem patientur: Maxime si suas oblationes domino, uel sicut LXX. ædiderunt, in conspectu domini offerant. Manifestum est autem, quia qui mundam iustitiam, & quæ placita est deo, adeptus fuerit, hic & tẽtationes patitur, & tribulationes. Neque enim intelligibiles inimici quiescunt, nec tentationes iusto desunt, quia abominatio est peccatoribus pietas. Finem autem tentationum & tribulationum, Iacobus nobis sufficienter exposuit: Beatus uir qui suffert tentationem, quia quum probatus fuerit, accipiet coronã uitæ, quam promisit deus diligentibus se.

unctionis & sacrificij leges simul late a deo.

Sinai rubus interpretatur.

2. Timoth. 3.

Bonis nunquam desunt tentationum aculei.

Iacobi 1.

CAP.

A Quotusq; est dominus ad Moysen dicens: Tolle Aaron cum filijs suis, uestes eorum, & unctionis oleum, utulum pro peccato, duos arietes, canistrum cum azymis, & congregabis omnem cœtum ad ostium tabernaculi testimonij. Quæ sit uis prædictorum, aperte & opportune in his quæ sequuntur ostenditur, quando legislator subintulerit ea, quæ in eis aguntur. Quid autem hæc quæ nunc dicta sunt significant, hoc tibi præcedens sermo tradet, quia unctio, Christo et his qui eius sunt, communis, & non communis est: communis quidem, quia eiusdem unctionis sunt & ipsi participes, quamobrem & nos participatione Christi, Christiani dicimur. Non communis autem, quia inæstimabili quadam sublimitate excellit deus hominibus, & gratia, in qua ei communicamus, quod Dauid significans, ad dominum dixit: Sedes tua deus in seculum seculi, uirga recta est, uirga regni tui. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatẽ, propterea unxit te deus deus tuus oleo lætitiæ, præ cõsortibus tuis. Sed qui sunt eius participes: Nos utiq; de quibus dictum est: Participes enim Christi facti sumus, si tamen initium substantiæ eius, usque ad finem firmam retineamus. Cernis tamen, quemadmodum præcipue exultationis oleo, id est spiritu, præ participibus utiq; nobis, sicut ait Psalmista, ungitur, ipse siquidem substantialiter, nos uero operatione eius, & gratia. Propterea ungitur quidem simul cum Aaron filij eius, sed non talia in eis, qualia & in Aaronis unctione aguntur, sicut manifestant sequentia. Sed etiam in hoc mens in præsentia figenda est, quod nõ frustra hæc in CHRISTVM accipiamus: sciens enim ecclesiam decere hæc legislator mysteria, cõuocari omnem cœtum, siue synagogam præcepit, id est quod Græci dicunt ἐκκλησία, ad ianuam tabernaculi testimonij. Quæ synagoga non potest aliter ad hanc legem communionem habere, nisi ad ecclesiam conueniat, apud quam harum figurarum ueritas conseruatur.

Fecit Moyses, ut dominus imperauerat, congregataq; omni turba ante fores ait: Iste est sermo quem iussit dominus fieri. Statimq; obtulit Aaron et filios eius, quumq; lauisset eos, uestiuit pontificem subucula linea, accingens eum baltheo, & induens tunica Hyacinthina, & desuper humerale imposuit, quod astringens cingulo coaptauit rationali, in quo erat doctrina & ueritas. Cydari quoq; textit caput, & super eam contra frontem posuit laminam auream, consecratam in sanctificatione, sicut præceperat ei dominus. Quia hæc de quibus sermo est, umbra sint, & figuræ eorum quæ in ecclesia aguntur, apertissime etiã ipsa quæ nunc proposita sunt, testantur. Fecit Moyses ut dñs imperauerat, congregataq; omni turba ante fores, ait. Quod græca lingua in LXX. expressius translatum est, id est ἐκκλησία τῆς συναγωγῆς. Et quamobrem non dicit, collegit congregationem, siue synagogam, sed cõuocata, id est ἐκκλησία, omni turba, id est synagoga, seu congregatione.

Unctio nobis cum Christo communis est.

Christiani.

Psal. 44.

Hebr. 3.

Unctio nostræ qualis.

Synagoga cõuocanda est ad ecclesiam.

C. Quia proculdubio & per hæc innuit aliquid, synagogam illam appellans, quia hoc nomen proprium ceteri populi antiquitus fuit. Conuocare autem, id est ἐκκλησιάζειν præcepit, ut cognosceremus paulo post futuram ecclesiam, quæ huius inuenitur uirtus esse sanctionis. Manifestius autem fit ex eo quod lex dei, qui Israël eduxit, qui Abraham uocauit, qui omnia fecit quæ per Moysen prophetam scribuntur, ea quæ mystice in ecclesia aguntur, ante multas generationes spiritus dei præcepit. Sed & quum secundum LXX. superius dixisset, conuoca ad ianuas tabernaculi testimonij, hic ait: Conuocauit congregationem, non ad ianuas, sed ad ianuam tabernaculi testimonij: admonens aures nostras euidenter, quod Apostolorum doctrinæ, quas esse ianuas tabernaculi testimonij præcedens sermo exposuit, & Christi doctrina, sunt ipsius linguæ infusæ, & ex his ex quibus ipse docuit. Quemadmodum ergo inter multas ianuas, & unam ianuam, sola hæc differetia est, quia illæ quidem multæ sunt, illa autem una est, sic Apostolorum sermones et doctrinæ, nihil à Christi doctrina differunt aliud, nisi quia unum dominicum uerbum est, de quo Paulus ait: Uirtus est enim dei sermo, & efficax, & acutior omni gladio ancipiti. Et Petrus cum cæteris apostolis ait: Non est æquum relinquere uos uerbum dei, & ministrare mensis. In multas eorum linguas, & differetes diuisum est. Qui quum ianuæ propter multitudinem sint, ad unum introitum uitæ, id est Christi ianuam, deducunt auditorem. Congregataq; omni turba ante fores, ait: Hic est sermo, quem iussit dominus fieri.)

D. Quis sermo ille? de quo scilicet David dicebat: Dominus dabit uerbum euangelizantibus uirtutem multam. Sed & Petrus planius ait: Hoc est uerbum quod annuntiatum est uobis. Euangelicus siquidem præfens sermo est, quia & euangelica sunt ab eo annunciata mysteria, quibus & gratia inest baptismatis. Consueuit enim legislator, quoties ecclesiasticorum mysteriorum describit ænigmata, talibus uti sermonibus. Nam & quum de manna scriberet, quod gerit figuram panis, qui de cælo descendit, uerbum etiam de eo simile præsentibus ponit: dicens enim, Hic est panis quem dedit uobis dominus comedere, illico subdidit: Hoc est uerbum quod loquutus est dominus.

» Sed quid est etiam quod nunc exponit deum præcipere? Statimq; obtulit Aaron & filios eius, quumq; lauisset eos.) Quando is, qui uere est sacerdos, Christus offertur patri: oblationis enim eius etiam Daniel meminit, quum dicit: Et ecce ut filius hominis cum nubibus cæli, & usq; ad uetustum dierum peruenit, & oblatum est in conspectu eius; nostri utiq; causa, & nobiscum, & propter nos offertur. Propterea & nunc eum cum filiis suis dicit oblatum, cum his uidelicet, qui sublimiora sapiunt, & qui imitantur eum, quantum fas est hominibus, sicut Paulus ait: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Sed oblatio ipsa per baptismum celebratur, propter quod ait: Quicq; lauisset eos.) Certus es autem, quod CHRISTVS ad sacrandas aquas baptismatis nostri, in Iordane est fluxuio baptizatus. Sed hæc quidem cõmunia sunt Aa-

Apostolorum
& Christi do-
ctrinæ consen-
sus.

Hebr. 4.
Act. 6.

psalm. 67.

Manna figurã
gessit panis ce-
lestis.

Daniel. 7.

1. Corinth. 4.

Aron cum filiis eius, Christo uidelicet nobiscum: sequentia uero nequaquam, excedunt quippe nos, atq; sublimiora nobis sunt, solumq; primo ac uero sacerdoti competentia. Vestiuitq; pontificem subucula linea, accingens eum balthæo, & induens tunica.) Quod LXX. transfulerunt: Et induit eum tunicam, & præcinxit zonam, & uestiuit illum hypodytin. Hic manifeste unigeniti exequitur incarnationem, qui quia totum nostrum incarnatus est hominem, tunicam indui, & hypodytin dicitur. Duplex est enim nostra cõditio, & unus quidem in nobis est de puluere, alter cœlestis, sed tamen unus uterq; ait enim Moyses: Formauit deus hominem de limo terræ: hic est ergo terrenus, & insufflauit in faciem eius spiritum uitæ: apertissime hic cœlestis est: Et factus est homo in animam uitam: unum enim animal uterq;. Qui siquidẽ se ad corpora, & uoluptates conuertat carnales, totus homo terrenus, quasi extincto et concluso cœlesti nuncupabitur: si autem circa sola uersetur animæ proficiencia, concedamusq; ei principatum gerere, & dominari corpori, recte cœlestis dicitur, utpote terreno neglecto. Quando Adam per inobediẽtiam cecidit, proculdubio terrenus effectus est, & propterea audiuit: Terra es, & in terram ibis: id est, dilexisti corporis corruptionem, habes peccatum peccato tuo similem. CHRISTVS autem induitur quidem terrenum, id est illum qui de terra est ueterem hominem, quem etiam simul adfixit cruci: ait quippe Paulus: Quia uetus homo noster simul crucifixus est, ut destruat corpus peccati. Indutus est autem & cœlestem, quem ipse insufflauit. Sed quia nihil egit terrenum hic, nec corruptioni proximum, proculdubio cœlestis dicitur, hoc Paulus exponens, dicit: Primus homo de terra terrenus, secundus de cælo cœlestis: quod duobus modis accipi oportet. Primus enim homo noster, id est corpus, ex terra formatus est, propter quod terrenus dicitur est: anima uero de cælo, dei est enim insufflatio. Rursum, primus homo inobediens Adã, ex terra terrenus, quia operibus pulueris semetipsum deputauit: secundus homo nouus, est CHRISTVS, qui de cælo est, non solum quia de cælo descendit, sed quia & dignitatem cœlestis seruauit, dum nec terrenum aliquid operatus est, nec corruptioni proximum. Ergo tunicam hic terrenum appellat, de lino enim, quod est ex terra, tunica facta est, ait enim: Et fecit eis tunicas lineas, hypodytim autem cœlestem: quia hypodytis poderis est, simul autem & Hyacinthinus est: hic autem color cœli est, quod uero est color cœli, hoc est actio cœlestis scilicet & subsistentia, propter quod & cœlestis dicitur. Multa autem & alia hypodytis habet signantia cœlestem hominem, quæ in constructione tabernaculi, quum pontificalem stolam explanaret, legislator exposuit. De quibus dicemus, quum deus annuerit, ut eam etiam quæ illic est dispensationem contingamus. Nunc autem quæcumq; ad hoc quod est in manibus, necessaria uidentur, comprehensa sunt, ut probaretur, quia utrumq; nostrum Christus suscepit hominem, & manifestum, & occultum, & terrenum, & cœlestem, id est corpus perfectum, & animam perfectam, et

Homo.

Gene. 2.

Gene. 3.

Roma. 8.

Tunica lineas
quid.

C in omnibus integram : utrunq; enim, utpote utriusq; creator, saluauit. Illud etiam intende, quemadmodum hypodytin, quod diximus esse ccelestem hominem, epanytin alij interpretes ædiderunt : quia ipse est quo desideramus, secundū quod ait Paulus, superinduit: dicit aut sic: *Quandiu enim sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati, eo quod nolumus spoliari, sed superuestiri, ut absorbeatur quod mortale est à uita. Quia autē antiquū hoc in nostræ conditionis fuit superindumentum, & nūc illud, utpote quod semel habuimus, recepturi sumus, in subsequētib; explanauit: Qui autem efficit nos in hoc ipsum, deus, qui dedit nobis pignus spiritū. Hypodytin autem illum LXX. uelut qui est interius, uel absconditus, dicunt. Sed tamen, quia secundus in ordine creationis deductus est, quū prima sit tunica, quæ de terra est, hunc secundum nominant. Atqui hypodytis interius uestimētum est, sed ex eo quod primū eum non posuit, creationis ordinem seruauit. In hoc autem quod hypodytin dixit, ostēdit quia ipse est homo noster interior. His legislator addidit: Et desuper humerale imposuit, quod astringens cingulo, aptauit rationali.) LXX. autem ædiderunt: Et posuit super illum epomidem, & cinxit illum secundum aditū epomidis, & constrinxit illū ad eam superhumeralē. Suaue Christi iugum est, id est euangelica uita, quam utpote ipse demonstrans, recte super humeros portabat, de qua ait: Tollite iugū meum super uos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris : iugū enim meū leue est, & onus meū suauē.*

D Vnde & lex in Exodo de superhumerali sic dicit: Et facies superhumeralē de auro & hyacintho, & cocco bis tincto, & bysso retorta, opere polymito. Vel sicut LXX. opus uariatū epomidisco, hærentes alteram ad alteram, alij quando unam epomidē, aliquando duas appellans: quia & dominus iugū & oneris memoriam fecit, in duobus unū diuidens, tanquam diuideret epomidē: quod non frustra, sed quia oportet euangelicū hominem, legis mandatū quod dixit, Non occidas, non adulteres, & si quod est aliud, nequaquā præterire, duplicemq; in hoc ei operationem exhibere, id est, ut non solū ab homicidio, sed & ira, quæ facit homicidiū, abstineatur simul: non tantū ab adulterio, sed à desiderio, ex quo adulteriū paritur. Sic una epomis duæq; coherentes, alia alteri inuenitur, quia non irasci cohibet, & cautū reddit ad non faciēdum homicidiū. Necessarie autem hypodyti coniunxit epomida, solius enim ccelestis hominis iugū suscipere est, quod Christus dixit. Quod est autem cingulū, quo tunicam & hypodytin cinxit? Ipsum opus disce, dicit enim in tabernaculi constructione: Et facies cydarim byssinū, & zonam, opus uarium. Quia enim cydaris indumentū capitis est, opus autem cinguli siue zonæ, confortare quodammodo & constringere est eum qui cingitur, hoc ostendere legislator proposuit: quia Christus simul creaturam omnem recapitulans, siue restaurans, simul etiam confortans nostram massam, cuius primitias sumpsit incarnationis dispensare mysteriū. De quo ait Paulus:

ὑποδύτης
apud LXX.

Matth. 11.

Exo d. 27.

Dibaphum
intelligit, uarijs licijs contentum, quod genus uestium Alexandria primum instituit.

Christiani non solum peccata, sed & peccatorum occasiones fugiant.

A Paulus: Qui notum nobis fecit mysteriū uoluntatis suæ, ad dispensationem plenitudinis temporum, restaurare omnia in Christo, quæ in caelis, & quæ in terra sunt. In ipso & David: Dominus regnauit, decorem induit, induit dominus fortitudinem, & præcinxit se: manifestat etiam ipse, quemadmodum Christus confortauit totam nostram massam, uerbo dispensationis circuncingens primitias, quam & appellauit fortitudinem, quia per ipsam & nos fortes facti sumus. Quis autē sit dispensationis modus, Ioannes ait: Verbum caro factum est. Ideoq; cydarim & zonam ait Moyses byssinam esse opus uariatū: byssus enim de terra quum sit, carnem demonstrat, quæ ex terra nostra est; opus plumarij, domini uerbum, qui artifex & uariator totius est creaturæ. Ipse sibi carnem à nobis sumptam operatus est, uarians in ea mysteria quodammodo, & creationis miracula. Post hoc subdidit secundum LXX. Et posuit super ea rationale. Et quomodo? Quædam uarij generis habent, super eum. Sed utraq; ad idem respiciunt. Quod astringens cingulo, aptauit rationali, in quo erat doctrina & ueritas.) LXX. autem ædiderunt: Et imposuit super logium ostensionem & ueritatem. Hoc autem alibi sacerdotalem exponens stolam, rationalem iudicij appellauit: secundū rationale enim Christi, id est doctrinam, & prædicationem iudicij futuri regitur. Ostensionem ergo, id est, manifestationem, & cum ea ueritatem habet, utpote manifestante hominibus ignotam mysteriorū ueritatem. Quatuor aut uersuum ei rationale, id est ex quatuor generalibus uirtutibus, & ex duo decim lapidibus partialibus quodammodo, & specialibus fieri præcepit. Quæ sunt autem hæc? Vtiq; de quibus scribebat Paulus: Oportet enim episcopū irreprehensibilem esse, sicut dei dispensatorem. Sed quomodo irreprehensibilis, id est accusatione mundus, & à querela omni liber sit, his quæ postea sequuntur ostendit: Non superbum, non iracundū, non uinolentū, non percussorem, non turpis lucri cupidum, sed hospitem, benignum, castum, iustum, sanctum, continentem, amplectentem eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem. Hæc enim unicuique quidem conuenit assequi, maxime tamen sacerdoti. Siquidem figuram gerit CHRISTI, qui prædictos duodecim lapides, super pectus proprium portauit. Cydari quoque textit caput.) Siue secundum LXX. Et posuit, inquit, super caput eius mitram. Sed quia & mitræ siue cydaris operationem non ignoramus, & CHRISTI caput esse patrem didicimus, audiamus quod sequitur.

Et super eam contra frontem posuit laminam auream, consecratam in sanctificationem, sicut præceperat ei dominus.) Non frustra eorum quæ præcepit dominus Moyse, memoriam facit, sed commemorare nos ea, quæ de lamina in tabernaculi constructione dicta sunt, uolens: illic enim aperte eius utilitas, & uirtus posita est, quum dicit: Facies & lami-

Eph. 6.

Psal. 42.

Ioan. 1.

Quid si legas
Topiarij?

Rationale quas
tuor uersuum.

1. Timoth. 3.

Episcopum irreprehensibilem esse quid sit.

Cna de auro purissimo, in qua sculpis opere caelatoris sanctum domino.)
 Vel sicut LXX. & facies laminam auream puram, & formabis in ea formationem signi sanctitatem domini. Quam autem formationem, uel quod
 Exod. 39. signum, iam non dicit; dicit autem & in alio loco: Fecerunt & laminam sacrae uenerationis de auro purissimo, scripseruntque in ea opere gemmario sanctum domini. Secundum LXX. autem, & fecit laminam auream, deductionem auri puri, redemptionem sancti, & insculpsit literas de formatas signis, sanctitatem domino. Sed tamen non dicit quae erant ipsae literae, nec uidere, nec audire possumus. Illam ergo notam significat etiam formatio, de qua Paulus dicit: Qui quum sit splendor gloriae, & figura substantiae eius. Quia enim multa de incarnatione unigeniti in hac sanctione dicta sunt, ut non omnia humilia de eo putentur, ad substantiam incarnati uerbi principium, de quo Ioannes dicebat: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum: subleuare nos legislator uolens, mitram, siue cydarim super caput, propter patrem memorauit. Per laminam & sculpturam, seu formationem sanctificationis incarnati dei uerbi, qui & sacerdos noster factus est, dignitatem in principio, quam simul cum patre habet, manifestum est quia exposuit. Propter quod illam & super cydarim seu mitram, & contra faciem mitrae, siue
Dcydaris imponit, dicit autem:
 " Ligabisque eam uitta hyacinthina.) Siue secundum LXX. Et super impones hyacintho retorto: hyacinthum retortum, humanitatem CHRISTI intelligens, pro eo quod inseparabiliter coniuncta est diuinitati.
 " Et erit super tiamram imminens fronti pontificis.) Vel sicut LXX. Et erit super mitram contra faciem mitrae. Erat super mitram, quia pater in filio, & filius in patre. Et ante faciem mitrae, qui enim uidet filium, hic uidere & patrem dicitur: quemadmodum Philippo de patre percontanti Christus apud Ioannem respondet. Ergo omnis nunc sanctio euidenter in unigeniti explanata est mysterium.
 " Tulit & oleum unctionis, quo liniuit tabernaculum, cum omni suppellectile sua. Quumque sanctificans aspersisset altare septem uicibus, unxit illud, & omnia uasa eius. Labrum quoque cum basi sua sanctificauit oleo.) Ego uisiones multiplicauit, & in manibus prophetarum assimilatus sum, propterea ante loquutus in prophetis dicebat, ut cognosceretis, qui eius uolebat scire mysteria, quod non per unam imaginem, nec per unum quoddam signum, sed per multa, quia & multa operatur, maxime per carnem dispensatam ab eo, salutem hominum comprehensuri eramus. Et sicut non solum pastor, sed & ouis, & sacerdos, & ostium dicitur: pastor quidem, ut qui hominem conuertit, siue reduxit errantem: ouis autem, ut qui pro nobis sacrificium factus est: sacerdos uero, ut qui

Multis modis diuina misericordia nobis patet.

Aut qui semetipsum obtulit: ostium autem, ut qui uiam nobis ostendit scientiae. Sic eius prophetae multi similitudinem asserunt, & unicuique quaedam credita sunt, ut nostrae dispensationis significaret operationem. Hinc quia ipse erat qui ungebat eos, ipse qui ungebatur, ungens uerbo diuinitatis, secundum quam ei omnia communia cum patre, & spiritu sunt, a quo ungi dicitur. Nam Dauid patrem ungentem dixit, qui ait: Propterea unxit te deus deus tuus. Esaias autem unctionem filii ad spiritum retulit, dicens: Spiritus domini super me, eo quod unxit me. Quae autem pater & spiritus, haec eadem & filius facit. Ergo ratione diuinitatis ipse est semetipsum ungens, & ipse est qui ungitur dispensatione humanitatis. Similiter offert, & offertur, unde & Daniel, oblatum illum quidem uidet, non uidit autem qui eum obtulit, quia ipse erat qui semetipsum offerebat. Ergo ut saluetur figuratum ueritas, ungit quidem, & offert Moyses, imaginem & ipse Christi gerens, de quo Iudaeis dicebat: Prophetam uobis suscitabit dominus de fratribus uestris, sicut me. Quod dominus ad semetipsum referens, dicebat: Si crederetis Moysi, crederetis utique & mihi, de me enim ille scripsit. Aaron autem iterum, ut figura ueri sacerdotis, ungitur, & aperta est illius imago mysterij. Aspergit ergo Moyses altare, corpus uidelicet dominicum, septies: quia domini unctio, tota est spiritus plenitudo, qui in septem operationibus designatur, quemadmodum Esaias dixit. Ungit autem & omnia uasa eius, tam apostolos, quam eos qui eis intantum similiter uiuunt, ut domus Christi, & uasa recte nominentur. Sic & dominus Paulum eligens, Ananiae dixit: Vade, quia uas electionis mihi est iste, ut portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Israel. Sanctificat & luterem, siue labrum, baptisma uidelicet cum basi sua, per quam intelligimus poenitentiam. Supposita est autem haec baptismati, quia gratia eius quam saepe nostro facimus titubare mendacio, per poenitentiam corrigimus, & fulcimus.
 " Et tabernaculum cum omni suppellectile sua sanctificauit.) Sanctificatione enim nostra, superna quoque creatura participata est, quae sancta quidem fuit & antea, sed maiorem sanctificationem adeptam est per carnem dominicam, quam sumpsit ex nobis. Non autem ridiculum uideatur quod dicitur, quia ea quae in nobis facta est sanctificatione superna, participata est creatura, postquam concessam nobis in Christo participata est scientia, quod manifestat Paulus dicens: Vt notum fieret principibus, & potestatibus in ecclestibus per ecclesiam multiformis sapientiae dei, secundum dispositionem seculorum, quam fecit in CHRISTO IESU domino nostro. Ergo per ecclesiam superior creatura maioris particeps effecta est scientiae, si quidem eius sanctificatio iusta dicta est. Qui fundens super caput Aaron unxit eum, & consecrauit, siue sanctificauit.) Et si Christi caput secundum Pauli uerbum, diuinitas intelligitur, non frustra tamen, nec extra ordinem, in hoc mysterio sacerdotis ungi nunc caput legislator scripsit: ut cognoscamus,

C quoniam quemadmodum caput à pedibus diuidi non potest, sic necq; Christi diuinitas, post unionem ab humanitate diuiditur. Sed siue ungi dicatur, siue generari, siue pati, siue resurgere, siue assumi dicimus, hoc incarnatum uerbum non diuidentes, & dicentes hominem quidem unctum, deum autem non unctum, sed deum eundem simul & hominem. Hoc enim & David sine aliqua dubietate approbat, quum dicit: Sedes tua deus in seculum seculi, uirga recta est, uirga regni tui. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea unxit te deus deus tuus. Cernis deum dici qui unctus est, quia omnia carnis suae manifestum est quod sibi metipsum qui incarnatus est, uendicat. Quae enim & eius erat unctio, nisi omnino ipsa incarnatio? Secundum hunc modum, caput intelligibilis sacerdotis ungebatur, & ipse sanctificabatur. Filios quoque eius oblatos uestiuit tunicis lineis, & cinxit balthæo, imposuitq; mitras, ut iusserat dominus. Tunicæ filijs Aaron similes Aaron, & zonæ, seu balthæi similes, & cydaces siue mitræ imponuntur. Ipsum enim induit, ipso cinguntur, ipsum portant in capite, unde & Paulus dicit: State præcincti lumbos uestros in ueritate, ueritas autem Christus; & induti lorica iustitiæ, ipse autem qui factus est nobis à deo sapientia & iustitia. Sed & galea nos salutis Paulus indui præcepit. CHRISTVS enim salutare est, sicut Simeon testificatus est: Nunc dimittis seruum tuum domine, secundum uerbum tuum in pace, quia uiderunt oculi mei salutare tuum. Quicumq; enim Christo induuntur, per eum & patrem induuntur.

Obtulit & uitulum pro peccato, quumq; super caput eius posuissent Aaron & filij eius manus suas, immolabit eum, hauriens sanguinem, & tincto digito, teriget cornua altaris per gyrum. Quo expiato & sanctificato, fudit reliquum sanguinem ad fundamenta eius. Adipem quoque qui erat super uitalia, reticulumq; iecoris, duosq; reniculos, cum aruenulis suis adolebit super altare. Vitulum cum pelle, & carne, & fimo cremans extra castra, sicut præceperat dominus. Quae prædictæ sanctionis sit uirtus, & quomodo unumquodq; eius capitulum in unigeniti sacrificium accipiatur, præcedens continet sermo. Vitulus pro peccato sacerdotis, sed & pro populi congregatione offertur. Quae intelligentes, & ea quae nunc dicta sunt, plene intellectu sumus. Hæc autem nunc dicimus, quae sola de sanctione immutata sunt; ibi enim Aaron imponere manus uitulo, hic autem & filios eius non frustra hoc custodiens, sed etiam unctos scripsit. Quando autem & nos unguimur, & offerimur baptismati, socij dominicæ efficimur passionis, cuius gerit imaginem baptismus, quod etiam docent hæc Pauli uerba: Quicumq; enim in Christo baptizati sumus, in morte ipsius baptizati sumus, consepulti ergo ei per baptismum in mortem eius. Necessarie filij Aaron sacrificio manus, quum sint ei communitantes, imponunt.

Obtulit & arietem in holocaustum, super cuius caput quum imposuissent Aaron & filij eius manus suas, immolauit eum, & fudit sanguinem eius per altaris

Psal. 44.

Uctio Christi incarnatio fuit

Eph. 6.

Luc. 2.

Filij Aaron imponunt manus.

Gala. 3.

A altaris circuitum, ipsumq; arietem per frustra coccidens, caput eius, & artus, & adipem adolebit igni, lotis prius intestinis, & pedibus, totumq; simul arietem incendit super altare, eò quod esset holocaustum suauissimi odoris domini, sicut præceperat dominus. Non unum nobis tantum peccatum, sed multa ex unigeniti sacrificio sunt donata, id est totius generis humani remissio; uita in philosophia perfecta, & singularis mysteriorum noui testamenti introductio, ad quorum exemplaria & figuras sacrificia, quae personae assignantur pontificis, offerebantur, maxime umbram caelestium, per ea quae in terris agebantur, ostendentia. Quod manifestat Paulus, sic de domino dicens: Si enim esset super terram, nec esset sacerdos, quum essent qui offerrent secundum legem munera, qui exemplari & umbræ deseruiunt caelestium. Dicit autem eos, qui in templo Hierusalem tunc immolabant. Quia uero de pinxit unum & eundem hominem, sedentem, currentem, & rursus stantem: differentes etiam operationes uolens exponere, uarias figuras ad unumquodq; eius opus diuidere recte compellitur. Propterea lex sacerdotem, in multis imaginem ferentem domini, nunc uitulum pro peccatis immolare, & extra tabernaculum incendere præcepit. Sic enim & domini sacrificium, ad ablutionem naturae nostrae peccatorum factum est. Nunc autem iterum ei sacrificium aliud in holocausto arietis præcepit fieri. Crucifixus enim mundus, & renuncians mundo conuersatio, quae est holocaustum, CHRISTVM habet primitias, doctoremq; & exemplum, propter quod dixit: Qui non accipit crucem, & sequitur me, non est me dignus; id est, qui sic non renunciat mundo, sicut à me ei traditum est, hoc est enim eum sequi, non est me dignus. Sed cuius rei gratia diuiditur holocaustum? Pedes autem eius, & intestina, siue secundum LXX, uenter lauantur. Interpretatio holocaustomatis, quae in initio libri facta est, sufficienter expleuit: quod autem immutat de sacrificio, hoc necessarie dicitur, quia ibi quidem partes fieri oblationum dixit, corpus per hoc significans & animam debere offerri, in nobis autem hæc diuisiones, utpote quae sibi inuicem sunt contrariae, secundum quod Paulus ait, non dominantur: In Christo autem non sunt diuisiones, hominem quippe mundum à peccato incarnatus est, qui non est diuisus in operibus carnis, quibus aduersatur spiritus, propter quod nec diuisionum in eo sacrificio lex memoriam fecit. Pro eo autem quod uitulum quidem in peccato, arietem autem in holocaustum sacerdos offeret, hoc absolute lex significat; ut quia conuersatio perfecta per holocaustomatis oblationem cognoscitur, aries necessario in sacrificium offeratur: hic quippe ducatur præbere ouibus euntibus in pascua, & ad egressum, ingressumq; à caulis, & in caulas solet, sicut & Christus dux perfectæ conuersationis est, à quo uidelicet sumpsit exordium, atq; ideo intrare per se, & exire ouibus præcipiebat.

Obtulit & arietem secundum, in consecrationem sacerdotum, posueruntq; super caput eius Aaron, & filij eius manus suas. Quem quum immo-

Sacrificij Christi officia.

Hebr. 8.

Luc. 14.

Roma. 7.

Aries Christi symbolum.

C lasset Moyses, sumens de sanguine, tetigit extremū auriculæ dextræ Aaron, & pollicem manus eius dextræ, similiter & pedis dextri, obtulit & filios Aaron. Quumq; de sanguine arietis immolati tetigisset extremum auriculæ singulorum dextræ, & pollices manus ac pedis dextri, reliquū fudit super altare in circuitu. Adipem uero & caudam, omnemq; pinguedinem quæ operit intestina, reticulumq; iecoris, & duos renes cum adipibus suis, & armo dextro separauit. Tollens autē de canistro azymorū, quod erat coram domino, panē absq; fermento, & collyridam cōspersam oleo, laganūq; posuit super adipem & armum dextrum, tradens simul omnia Aaron ac filijs eius. Qui postquam leuauerunt ea coram domino, rursus suscepta de manibus eorum, adoleuit super altare holocausti, eo quod consecrationis esset oblatio, in odorem suauitatis sacrificij domini. Tulit & pectusculū, eleuans illud coram domino de ariete consecrationis in partem suam, sicut præcepit ei domino. Aperte hæc sanctio, eorum quæ circa nos aguntur mysteriorū exponit traditionem, & pascha mysticum, quod Christus cum discipulis suis comedit, significat, quod docent ea quæ per partes in sacrificio peragi præcipiuntur. Obtulit & arietem secundum in consecratione sacerdotum.)

Sacrificium explicationis.

LXX. autem ædunt: Obtulit Moyses arietem secundum explanationis. Recte eorum quod in nos celebratum est mysterium, sacrificium explanationis appellatur: ipsum enim nos perfecit, quū prius fuisset infirmi, & ab imperfecta lactis educatione produxit, id est ab ea quæ in lege est, de qua

Hebr. 5.

Hebr. 7.

Paulus dicit: Omnis enim qui lactis est particeps, expers est sermonis iustitiæ, paruulus enim est. Et rursus: Nihil autem ad perfectū adduxit lex, subintroductio autem maioris spei quæ data est, in hac nos spe constituit. Veruntamen sacrificium hoc eam, quæ dicta est maior spes, per quam semper propinquamus ad seruendum deo, innuit. Cur autem aries, secundus hic nunc aries nominatur? Quia uidelicet prius figuratam ouem, cum apostolis cœnans dominus, postea suum obtulit sacrificium, & secundo sicut ouem ipse semetipsum occidit, quod demonstrant sequentia. Posueruntq; Aaron & filij eius manus suas super caput eius. Quem quū immolasset Moyses, Necessarie simul cum Aaron, & filij eius super caput arietis manus imponunt, quia communem cœnam festiuitatis paschalis cum suis Christus discipulis celebrauit. Quū enim quosdam discipulorū ad præparationem do-

Luc. 22.

Ab alijs, pro præ alijs.

mus, in qua pascha celebraturus erat, dirigeret, sic ait: Dicite patrifamiliās, quia magister dicit: Vbi est diuerforiū, ubi pascha cū discipulis meis manducem? Sed Moyses sacrificium hoc celebrat, quia magis ab alijs ipse Christi figuram gerit. Tunc autem maxime sacrificium suū Christus celebrauit, unde & illud incipit, uide enim sequentia.

Quæ quū immolasset Moyses, sumens de sanguine, tetigit extremum auriculæ dextræ Aaron, & pollicem manus eius dextræ, similiter & pedis dextri, obtulit & filios Aaron. Quumq; de sanguine arietis immolati tetigisset extremū

A extremum auriculæ singulorum dextræ, & pollices manus ac pedis dextri, reliquum fudit super altare per circuitum. Quis sit sacrificij huius effectus, unctio aurium, & manū, pedumq; demonstrat: pro obedientia quippe nostra, actio bona, atq; conuersatio celebratur. Vnde & aures nostræ unguuntur, ut inobedientia Adam carentes, unigeniti obedientiam consequantur. Post hæc extrema manuum unguuntur, & pedum, quia non solum manus, sed & pedes pro actione accipiuntur, quod probatur ex eo quod David dicit: Pes meus stetit in uia recta. Et rursus: Statuit supra petram pedes meos. Quia autem actiones quasdam bonas, quasdam autem malas habemus, & figuram malorum sinistra gerit, recte dextra ungitur. Confortantur enim ea quæ unguuntur, & destruitur, atq; disperduntur ea quæ nō unguuntur: quod aperte demonstrat disperdens Aegypti angelus, quia ubi unctio immolati inueniebatur, nō percutiebat. Sed tamen primus sacerdos sanguine, & post eum filij eius, secundum legem ungebantur: quia & ipse dominus primus in cœna mystica intelligibilem accepit sanguinem, atq; deinde calicem apostolis dedit. Sed ecce legislator hic post unctiōnem Aaron & filiorum, subdidit: De sanguine reliquum fudit super altare per circuitum. Quod & Christum fecisse inuenimus, bibens enim ipse, & apostolis bibere dans, tunc intelligibilem sanguinem super altare, uidelicet suum corpus, effudit. Corpus autem Christi ecclesia est, & omnis plebs eius, quod specialiter dicentē Marcum inuenimus. Et sumens, gratias agens, dedit eis, & biberunt ex eo omnes, & dixit eis: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effusus est. His conueniunt ea quæ sequuntur:

Psalm. 39. Sinistra manus figuram malorum actionum habet.

Intelligibilis sanguis à Christo sumptus in cœna.

Mar. 14.

Adipem autem & caudam, omnemq; pinguedinem quæ operit intestina, reticulumq; iecoris, & duos renes cū adipibus suis, & armo dextro separauit. Pro cauda LXX. lumbum, & pro intestinis, uentriculū, & pro reticulo iecoris, pinnam epatis adiderunt. Cuius autem hæc figuram gerunt, in salutari sacrificio, seu pacificorum, per singula discussum est. Non frustra autem ea nunc in ariete consummationis commemorat, sed quia Christi mysticum pascha, & eorum perceptio, ad salutem hominum prouenit, quibus doctorem superædificare sequentia, nostri mysterij præparat uirtus.

Tollens autem de canistro azymorum, quod erat coram domino, panē absq; fermento, & collyridam cōspersam oleo, laganūq; .) Pro canistro azymorum, LXX. canistrum consummationis adiderunt. Per canistrum autem consummationis, linguam domini intelligimus: Sola quippe præcipuam perfectamq; doctrinam introduxit. Propter quod dicebat: Nō ueni soluere legem, sed implere: utpote ipse implens quæ minus erant in lege. Bene autem eam & canistrum, tam propter contextum dictorum uocauit, quū multa in parabolis dixerit, ita ut Iudæi non omnia intelligerent, quā quia ferculum quodammodo, & mensa totius doctrinæ erat. Quia ergo rationale erat mysterium, & ea quæ efficiuntur, ex ratione subsistunt, recte de canis-

Canistrū azymorum, linguam domini significat. Math. 5.

Cstro consummationis, id est, de lingua sua panem mysticum proponit. Quo modo autem cum proponit panem? Absque fermento, & collyridam conspersam oleo, id est apostolicam doctrinam, legalemq; & propheticam. Exod. 12. Lex enim & prophetae, & apostoli eius memoriam faciunt: lex quidem, Eisd. 33. dicens: Hic est panis, quem dedit vobis dominus comedere. Prophetae autem: Panis ei dabitur, & aquae eius fideles sunt, regem in decore suo videbunt. Apostoli autem uberius exponunt Christi mysterium, unde nec lagnum, nec collyridam, panes autem doctrinae, utpote magis nutrientes, dicuntur. Quos enim secundum hic LXX. de oleo panes appellauerunt, hos secundum hos ipsos LXX, collyridas in scenopegia canistro consummationis exponens, quod accipiebatur in unctione sacerdotis, legislator appellauit, per collyridam significans legis eloquium. Quantum autem collyridae deteriores sunt panibus, nulli est dubium. Unde apostolorum sermones, prophetarum & legis praeposuntur sermonibus: quia maiorem perceperunt gratiam, ita ut Paulus diceret: Posuit deus in ecclesia primum apostolos, deinde prophetas. Deinde ipsi post euangelicam traditionem, introducunt Christi mysteria, introducunt autem, legis, prophetarumque utentes testimonijs. Propter quod eis collyridae, & lagana simul subiecta sunt, & coniuncta. Sed quid his adijciat intendamus. Posuit super adipem & armum dextrum, tradens si mul omnia Aaron ac filijs eius. Illud lex contestatur, quia omne desiderium, omnemque actionem bonam offerri mysterio sit necesse, si tamen uis illud secundum dei intentionem, legisque suscipere. Sed & praedictum sequens ordinem, ait: Tradens simul omnia Aaron, filijsque eius. Prius siquidem Christus sua mysteria inchoauit, & tunc ea nobis, qui facti sumus filij eius per lauari regenerationis tradidit. Et leuauerunt ea coram domino. Ipsum enim mysterium, quod nobis tradidit, hoc cum sua carne in caelos leuauit. Dicens autem, leuauit eam coram domino, modum quo obtulerit eis qui post futuri erant, exposuit.

Rursumque suscepta de manibus eorum, adoleuit super altare holocausti, eo quod consecrationis esset oblatio, in odorem suauitatis sacrificij domini. Cant. 1. Altare holocausti, Christi corpus dicitur, sed et odor suauissimus, de Christo enim aperte in Canticis canticorum dicitur: Vnguentum effusum est nomen tuum, propterea adolescentulae dilexerunt te. Sacrificij domini. Id est sacrificij & holocaustomatis. Sicut mandauit dominus. Ipse enim mandauit: Quotiescunque hoc bibitis, mortem domini in uobismet ipsis annunciate. Luc. 22.

Tulit & pectusculum, eleuans illud coram domino de ariete consecrationis. Seu secundum LXX. consummationis in partem suam, sicut praeparat ei dominus. Sicut in sacrificio pacificorum, seu saluari pectusculum, sic & hic offertur, utique intelligibili Moyse, id est Christo pectusculum arietis consecrationis, seu consummationis separatur: quia per pectusculum, fides & confidentia figuratur, sicut pridem diximus. Quum autem ipsius sit sacrificium, necesse

A necesse est ut & fides ipsi quae in eo est, deputetur. Assumens ergo ungentum, & sanguinem qui erat in altari, aspergit super Aaron & uestimenta eius, & super filios eius, ac uestes eorum. Quumque sanctificasset eos in uestitu suo. Quod unigeniti sanguis, & unctio spiritus, unius sint operationis atque uirtutis, & nimis recte oleum unctionis, & sanguinem altaris, id est, dominici corporis legislator unxerit, audi Ioannem dicentem: Tria sunt quae testimoniū praebent, & tres unum sunt, spiritus, sanguis, & aqua. Vnum enim effectum sanctificationis habet. Multum recte uestem Aaron ab stolis filiorum Aaron lex separauit. Nam etsi ad imitationem, domini uestem, qui ab eo adoptati sumus, habemus, ueruntamen quantum pontificis differat uestis, per antiora didicimus, aut quid sit, & quam multiplex. Tunica enim illam dixit habere superhumerali, & rationale, unde recte & nunc pluraliter nominatur. Ea autem quae est filiorum Aaron, etsi uniformis est tunica, tamen & ipsa est. Sed quia multas uirtutes una tunica, seu stola habet, Christi enim tunica siue stola, qua hi qui ab eo uncti sunt, induuntur, adoptionem habere, in corruptionem habere, & in caelis requiem, et alia talia cognoscit: propterea appellatur tunica siue stola, licet una sit omnium. Quicumque enim in Christo baptizati sumus, Christum induiti sumus. Sed tamen propter abundantiam donorum, quae ex ea sunt, pluraliter nominatur, & nimis recte, propter ueritatem quae in ea figuratur. Figurans eam forma, siue distinctione acris, uiam quae in ea est, praetermittere cogitur. Ecce enim quum uniformis sit tunica, siue stola filiorum Aaron, multas tamen, & non unam tunicam nominauit. Si autem intelligibile sanctificari Aaron asperione sanguinis & olei cognouimus, non admiremur quod dictum est: ipse enim CHRISTVS ad sanctificationem nostram, asperione proprii sanguinis uidelicet, passionem suam pro nobis obtulit, unde filios Aaron & tunicas seu stolas cum Aaron dixit sanctificari, quia quae cunctae in nobis contingunt, ad eum, ut caput scilicet totius corporis, necessario reducuntur. Ad probationem autem eorum quae dicta sunt, domini sumamus uerba: quum enim crucifigendus esset pro nobis, haec sub orationis forma, ad instruendam obedientiam apostolorum dixit: Sicut me misit pater in mundum, & ego misi eos in mundum, & pro eis ego sanctifico meipsum, ut sint & ipsi sanctificati in ueritate. Ergo aperte sanctificationem, sacrificium quod pro nobis obtulit, ex quo & nobis sanctificatio proficit, appellauit. Quumque sanctificasset eos in uestitu suo, praepit eis dicens: Coquite carnes ante fores tabernaculi, & ibi comedite eas. Panes quoque consecrationis edite, qui positi sunt in canistro, sicut praepit mihi dominus, dicens: Aaron & filij eius comedent eos. Quicquid autem reliquum fuerit de carne, & de panibus, ignis consumit. De ostio quoque tabernaculi non exibitis septem diebus, usque ad diem quo complebitur tabernaculi consecrationis uestrae. Septem enim diebus finitur consecratio, sicut & in praesentia factum est, ut ritus sacrificij compleretur. Die ac nocte manebitis in

Apostoli praefati prophetis quod ad claritatem scripturae attinet. 1. Corinth. 12.

1. Ioan. 5.

Gala. 3.

Ioan. 20.

C tabernaculo obseruantes custodias domini, ne moriamini, sic enim mihi præceptum est. Feceruntq; Aaron & filij eius cuncta quæ præcepit dominus per manum Moyfi. Præcipua nunc legislator prouidit, discretiue que mysteria, & figuraliter per ea quæ nunc contemplatus est, tradidit, intra ecclesiam ea perfici, & nullatenus prophanorum uisibus & auribus publicari, nec cuiuslibet uolenti prophanandi ea esse facultatem. Vnde quia tabernaculum testimonij dei cœlum esse, atrium autem tabernaculi huius ecclesiam, quia ipsa est ante cœli introitum collocata, ipsa Hierusalem quippe cœlestis tenet imaginem, sicut olim prædiximus, intus in ea carnem sacrificij coqui præcepit. Ait enim:

Mysteria ecclesie.

Præcepit eis, dicens: Coquite carnes ante fores tabernaculi, & ibi comedite eas. Et sicut addunt LXX. in loco sancto. Est autem locus sanctus altare, ibi enim sanctus sanctorum requiescit. Sed quid addidit? Et ibi comedis eas. Panes quoq; consecrationis, siue ut LXX. ædunt, & panes qui sunt in canistro consummationis edite, sicut præcepit mihi dominus. Aaron & filij eius comedent eos. Quomodo ergo in his non admiranda sit sapientia spiritus? nullam quippe dubietatem huiusmodi intellectui dereliquit: propterea carnes cum panibus comedi præcipiens, ut nos intelligeremus, illud ab eo mysterium dici, quod simul panis, & caro est, sicut corpus Christi panis uiui, qui de cœlo descendit. Propter quod Helie secundum LXX. æditionem, carnes mane, panes autem uesperis deserebāt corui super

Carnes cum panibus comedere.

ne, præfigurare hoc mysterium domino uolente: quod intus oportet in ecclesia, in loco sancto, id est, ad altare coqui, & comedi; alibi uero nequam, propter quod Paulus Corinthijs præcipiebat: Conuenientibus autem uobis in unum, iam nō est dominicam cenam manducare: unusquisque enim suam cenam præsumit ad manducandum. Et alius quidem esurit, alius autem ebrius est. Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum, aut ecclesiam dei despicitis? Et hoc ideo, ut illic absolute mystica cœna deberet celebrari. Aaron & filij eius illud recte comedunt: nisi enim Christus rogatus ore sacerdotum, ipse uenerit, & cenam sanctificauerit, & initiauerit ea quæ aguntur, nullatenus sacrificium dominicum fiunt. Sed hoc quod reliquum est de carnibus, & panibus, in igne incendi præcepit. Quod nunc uidemus etiam sensibiliter in ecclesia fieri, ignique tradi quæcunque remanere contigerit inconsumpta, non omnino ea quæ una die, uel duabus, aut multis seruata sunt: sicut enim apparet, non hoc legislator præcepit: sed quod reliquum est, incendi iubet. Dies autem nō commemorauit, ut quæcunque cuiuscunque rei causa emergente remanserint inconsumpta, siue tempus in causa sit, siue quid aliud fuerit, ignis opus & consumptio fiat. Ergo ex hoc quod agitur sensibiliter, significatio cuiusdam intelligibilis rei, eis qui intendunt, prouenit: ut quando ad comestionem sacrificij deficiamus, & comedere illud integra non possumus.

Quid sit quod Helie corui mane carnes, panes autem uesperis attulisse in libris Regnorū legatur 1. Corinth. II.

Vide morem incendiarum reliquiarū cenæ dominicæ.

mente

A mente forsitan lassescente, siue deficiente, utrum ea quæ uidentur, corpus oporteat intelligi domini, in quod oculis nec angeli possunt prospicere, non relinqui, sed etiā tradi ea igni oportet spiritus, ut ea comedat, quæ nobis sunt ex infirmitate inefabilia. Quomodo autem comedat, quum cogitauerimus, uirtuti spiritus esse possibilia ea quæ nobis impossibilia uidentur. Vnde & subsequenter disputare legislator uidetur. Dicit enim sic: De ostio quoq; tabernaculi non exibitis septem diebus. Septem cur? Quia quinquagesima dies, septenario numero in semetipso multiplicato, & uno ei adiecto perficitur. Vnde & hebdomadarum eam festiuitatem apud Moysem dici, manifestant sequentia, ait enim secundum LXX. Usq; ad diem completionis quinquaginta dierum, Pentecosten dicens: complet enim septenarium numerum in semetipso multiplicatum. Et cuius rei gratia dierum consummationis dicuntur, sequentia ostendunt. Septem enim diebus finitur consecratio, siue consummatio, sicut in præsentiarum factum est. Quia non semel eos consecrauit sanguine, & panibus, sic enim cognouimus in præcedentibus peractam consecrationem seu consummationem. His similia & Lucas tradit, ait enim de domino, & discipulis: Quibus & præsentauit semetipsum post mortem suam, in multis argumentis, per dies quadraginta apparsens eis, & loquens de regno dei, et conuescens, præcepit ab Hierosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem patris. Cernis quomodo consecrabat, siue perficiebat eos, apparēs eis, & docens de regno dei, & conuescēs, B Dicens autem ab Hierosolymis non discedere, non præcepit ianuam tabernaculi progredi uel egredi, id est, non permittit prædicare, usq; dum promissionē spiritus, quæ facta est quinquagesima die, acciperent. Non autē exire de ianua tabernaculi testimonij, uacare est à uerbo doctrinæ, & non prædicare euidenter: quia ostium semetipsum Christus, ut pote qui initium est omnis diuini uerbi, & scientiæ, insinuauit. Introire autem eius ostium, & egredi, ut præsumere in ipso intelligamus, ipse nobis tradidit, quando quosdam aliena docentes, & in errore mittentes, ante præsentiam suam, reprehendēs dicebat: Omnes quotquot ante me uenerunt, fures fuerunt, & latrones, sed non audierunt eos oues. Et post hæc subdidit: Ego sum ostium, per me si quis intrauerit, ingredietur & egredietur, & pascua inueniet. Ingressum per semetipsum, & egressum, diuinarum scripturarum appellans profectum. Quia autem completio dierum illa maxime dicitur: plane per Lucam spiritus tradit: Et dum complerentur dies pentecostes, erant omnes simul: factus est autem repente de cœlo sonus, tanquam aduenientis spiritus uehementis, & repleuit totam domum, in qua sedebant: & apparuerunt illis dispersitæ linguæ, sicut ignis, seditq; supra singulos eorum, & repleti sunt omnes spiritu sancto. Non frustra ergo dies completionis dierum, & cōsummationis pentecostes dicitur, sed ut cōpletionē quidē dierū septenarū habens, gerens autem spiritus plenitudinē, implens eos perfectione, quibus

Act. II.

Ioan. IO.

Ingradi. Egredi per ostium.

Act. 23.

C infundebat spiritum. Quod si dicatur, quia quadraginta quidem dies cum apostolis, perficiens eos Christus, fuit: qui autem secundum legem sunt perfectionis septem dies, integram, sicut diximus, pentecosten describunt. Scindum est, quia nec in medijs inter ascensionem & pentecosten diebus, ab apostolis separatus est; nam quomodo dixit eis: Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus? Et rursus: Non relinquam uos orphanos, ueniam ad uos. Propterea legislator subdidit: Sicut in praesentiarum factum est, ut ritus sacrificij cōpleretur. Vel sicut LXX. in die hoc sic praecipit dominus facere, ut detis pro uobis. In qua die enim tradidit coenae mysteriū, in eadē die deprecationem, siue propitiationem insinuauit, id est peccatorū remissionem, dicens: Hic est meus sanguis noui testamenti, qui pro multis effundetur, in remissionem peccatorum. Verbis etiam ipsis, ea quae in euangelio scripta sunt, praedicat, sicut cognoscere ex his quae subsequuntur potes. Die ac nocte manebitis in tabernaculo. Vel sicut LXX. Ad ianuam tabernaculi testimonij sedebitis septē diebus, die & nocte. Dominus uero apostolis ait, Vos autem sedebitis in ciuitate, usque dum induamini uirtute ex alto, sic plane sedebitis, ait. Et ipse discipulos hebdomadam dierum, nihil agentes manere, & non praedicare praecipit. Unde ex toto non docentes apostolos, antequam cōplerentur praedicti dies, inuenimus: completis autem diebus, Petrus mox praedicationem incipit, quando & additae sunt animae circiter tria milia: sic & ipsi per singula mandatum hoc custodierunt, & maxime in eis completur ea, quae in subsequētib; dicuntur.

Obseruantes custodias domini, ut non moriamini. Sic enim mihi praecipit dominus. Feceruntq; Aaron & filij eius cuncta quae loquutus est dominus per manum Moyfi. Si quaeritur cur Aaron filijs suis cōiungat, inuenitur causa omnino necessaria, & ad rei cōsiderationem opportuna. Non enim exire de ianua tabernaculi testimonij, id est, non interim attrahari euangelicam praedicationem, his qui praedicti sunt praecipit. Quum ergo Christus apparuit apostolis, suam ianuam non egrediebatur, ipse siquidem erat, qui & praedicandus erat, & qui in apostolis loquebatur. Propterea cum filijs & ipse Aaron consecrari, seu consummari dicebatur. Quis sit autem consecrans siue consummans, legislator nequaquam subdidit, ait enim: Septē diebus finitur consecratio, siue secundum LXX. consummauit manus uestras, sicut & fecit. Manifestum est autem, quod ipse erat qui filios consecrabat, siue perficiebat, qui & perfici in eis siue consecrari, utpote in membris proprijs, dicebatur.

Septē dies perfectionis pentecosten significat.

Ioan. 14.

Mar. 14.

Luc. 24.

Apostoli ante pentecosten diē non docuerūt.

Aaronem cum filijs suis coniungi.

C A P V T I X

Acto autem octauo die, uocauit Moyfes Aaron & filios eius, ac maiores natu Israēl, dixitq; ad Aaron: Tolle uitulū pro peccato, & arietem in holocaustum, utrosq; immaculatos, & offer illos coram domino, & ad filios Israēl loqueris: Tollite hircū pro peccato,

A cato, & uitulum, atq; agnum anniculum, & sine macula, in holocaustum, bouem, & arietem pro pacificis, & immolate eos coram domino in sacrificio singulorum, similib; oleo consperfam offerentes, hodie enim dominus apparebit uobis. Sicut aliquādo imago animalis cuiusdam, aut uirgulti forte depingitur, aut scribitur, aut in aere exprimitur, & non quidem aperta in initio operationis, aut scripturae, aut aeris expressio est, in processu autem operis, participali augmento perficitur: sic & quaecunq; legislator nunc in figura exponit, clariora additamento eorum quae per partes sancit, & planiora fiunt. Quia ergo diem consummationis, seu consecrationis pentecosten intelligi oportet, ostendimus, & quia usq; ad eum diem dominico mandato praedicationis inhibita est, propterea non exire ianuam tabernaculi testimonij filios Aaron praecipit. Considerandum est, qualia cōsumari & in hac die lex praecipit. Diem enim octauum pentecosten appellat, quia pentecosten dies incidit in hac, qua saluator resurrexit, quae esse octaua creditur; quia figuram gerit primitiarum futuri, sed & consummationis praesentis seculi, quae in septem reuoluitur diebus. Pentecosten autem circulus sub praedicto numero est, ergo recte incidit in praesenti seculo. Consummationē, simulq; resurrectionem significat pentecosten dies: oportebat enim, ut in qua die surrexit Christus, in eadem & spiritus adueniret. Tunc ergo uocari Aaron, & filios eius, & maiores natu Israēl ait, ecclesiam quodammodo, per eorū qui dicti sunt, aedificās uocationem. Tunc quippe prius cōuocatum est ecclesiae spectaculum, in qua intelligibilis Aaron, id est Christus, sacerdos esse creditur: filij autem eius, qui sublimis sunt conuersationis, & ideo sacerdotij ministri, & cooperatores sunt. Maiorum natu autem Israēl, presbyterorum ordo est, ex his quippe corpus ecclesiae componitur. Sed Aaron quidem accipit ibi uitulū pro peccato, & arietem in holocaustum, utrunq; immaculatum, & obtulit coram domino. Tunc enim Christus sacrificium suum innotescere cepit, ex quo spiritus adueniens, Parthos, & Medos, & Elamitas, & omnium gentium primitias, ad apostolorum coenaculi superiora collegit. Accipit autem & ordo maiorum natu Israēl, quem presbyterorum esse diximus, utpote ipse fortem, & figuram doctorum gerens, & qui ad docendos nos utilis est, uitamq; perficere in ecclesia conuenientium potest. Quae autē sunt haec quae accipit?

Hircum pro peccato. Pro poenitentia uidelicet sacrificium. Et uitulū, & agnum anniculum in holocaustum immaculatos. Perfectam uidelicet, & consummatā uitam, siue conuersationem, quae per hostias, id est per holocausta significatur. Et bouē, & arietē pro pacificis, sed ad sacrificium salutare: mediocrem cōuersationem, quae tamen potest saluare eos qui offerūt, sicut supra diximus. Corā domino autē omnia praecipit fieri: oportet quippe omne uirtutis opus, utpote uidente deo, peragi, & non corrumpi, neque uitari, quum permiscemus ei uoluntatem nostram. Sacrificium similiae

Legislator st. a. uarios & p. flores imitatur, dum uidet cēt quaedam r. di. & l. in c. tantummodo adhibita pro. ponit.

Pentecosten dies

Octauo die Christū resurrexisse quid.

Innotescere, pro notum facere, noue dixit.

C conspersæ oleo.) Theologiam cum eleemosyna, hoc enim prædicta sacrificia subtiliter nobis olim discussa innotuerunt. Quid autem his nunc subdidit: Quia hodie dominus apparebit uobis.) Hoc conclusio & probatio est, quia de pentecoste prædicta omnia dicebantur: in ea enim eis apparuit dominus, spiritus uidelicet, de quo Paulus dicebat: Dominus autem spiritus est. Quomodo autem apparebit in eis, dixit Lucas: Visæ sunt eis dispersitæ linguæ, sicut ignis, & sederunt supra singulos eorū. Tulerunt ergo cuncta quæ iusserat Moyses ad ostium tabernaculi, quum ibi omnis staret multitudo.) Aperte hic ecclesiam exposuit. Ad ostium tabernaculi.) Vel sicut LXX. ante tabernaculum testimonij, uidelicet cœli. Si enim ecclesia frequentia est angelorum primitiuorum, qui scripti sunt in cœlis, ante tabernaculū testimonij, id est ante faciem cœli: sic enim & Aquila ante faciem interpretatus est, hoc quod dictum est secundum LXX. ante dominum. Si ergo ita est, pro eo quod ad illam se conuersionem aptat, ante tabernaculū recte intelligitur. Hic autem omnis multitudo, siue synagoga omnis accedit, id est ea quæ ex omnibus, & undique est congregatio: omnis quippe contrita anima, & omnis peccator, omnis misericordiam necessariam habens, omnis ab errore se conuertens, in hac ecclesia congregatur: non solum eos qui de plateis & uicis sunt, sed & eos qui de uis, & de sepibus uocari præcipiens, ut regalē cenam ingredientibus implerent. Ait Moyses: Iste est sermo quem præcepit dominus, facite, & apparebit uobis gloria eius.) Gloriam esse domini spiritum, manifeste ostendit quod Paulus ad Corinthios scripsit: Nos omnes reuelata facie gloriam domini speculantes, in eandem imaginem transformamur, de gloria in gloriam, sicut à domini spiritu. Ut ergo gloria domini uideretur, id est ut aduentus celebraretur spiritus, iste est sermo, inquit, quæ præcepit dominus, facite, uidelicet mysticus, de quo præceperat dominus: LUC. 22. Hoc facite in meam commemorationē. Sermonem autem legislator ex consuetudine illud uocat, quia plus sermone subsistit huius dispensatio mysterij, maxime dominico uerbo ea quæ apparent, in aliud aliquid maius & intelligibile transferente. Vnde quum manna imaginē panis uitæ, qui descendit de cœlo, præsentaret: Hic est panis, ait, quem dedit uobis dominus ad comedendum, hic est sermo quæ constituit dominus. Quid ergo ex his quæ dicta sunt legislator significat, nisi quia sine dubio agentibus eis sanctum mysterium, & dominicam cenā celebrantibus, aduenit spiritus? Quod etsi nō planius expositum habemus, multa quippe studio breuitatis scriptura diuina prætermisit, quæ fas est ex alijs colligere. Erat enim dies qui appellatur dominicus, in quo oportebat modis omnibus agere apostolos mystica et sacra. Nam & nos illorum sequentes traditionem, dominicā diuinis conuentionibus sequemur. Inuenimus autem & Christum similiter post resurrectionem à mortuis, per mysticæ cenæ, & panis fractionem manifestatum: quod aperte quidem Lucas, planius tamen etiam Ioannes euangelista tradidit.

Multa dedit nobis dominus ex uerbis suis coniectanda.

A dit. Dixit ad Aaron: Accede ad altare, & immola pro peccato tuo, offerēs holocaustum, & deprecare pro te, & pro populo. Quumq; mastraueris hostiam populi, ora pro eo, sicut præcepit dominus.) Vbi nostra trāslatio planius habet, pro te & pro populo: pro teipso, & pro domo tua LXX. addiderunt. Qui autem sunt domus intelligibilis sacerdotis, Paulo dicente cognosce, ait enim: Christus autem ut filius in domo sua: quæ domus nos sumus, si fiduciam, & gloriam spei usq; ad finem firmam retineamus. Ergo hi qui profecerunt, & perfectiores sunt, domus eius iuste appellantur: pro quibus deprecatur, & pro omni populo, utpote qui nostra factus est propitiatio. Sed & pro semetipso, cur hoc, quum propitiatione non egeat, magis autē ipse præstet propitiationem? Sed ut nostrum peccatum suscipiēs, etiā pro semetipso deprecatur: euidēter enim hoc hominis est, & dei, id est, sicut hominis propitiationem suscipientis, & sicut dei, sibi met præstantis. Alter enim homo sibi met ipsi propitiationem præstare non potest.

Statimq; Aaron accedens ad altare, immolauit uitulum pro peccato suo, cuius sanguinem obtulerunt ei filij sui. In quo tingens digitum, tetigit cornua altaris, & fudit residuum ad basim eius. Adipemq; ac reniculos, & reticulum iecoris, quæ sunt pro peccato, adoleuit super altare, sicut præceperat dominus Moyse. Carnes uero & pellem eius extra castra combussit igni. Immolauit & holocausti uictimam. Obtuleruntq; ei filij sui sanguinem eius: quem fudit super altaris circuitum. Ipsam etiam hostiam in frustra concissam, cum capite, & membris singulis obtulerunt. Quæ omnia super altare cremauit igni, lotis prius aqua intestinis, & pedibus.) Et cuius rei gratia hæc etiam in hoc loco sacrificia peraguntur, superius diximus. Non ergo necesse est, iterum eorū uirtutem per singula dicere, quæ in hoc sacrificio peraguntur, quum olim ea per ordinem discussimus, & cuius comparisonem gerant, nihil intermittentes ostenderimus. Et quemadmodum in domini sacrificio, quod quum unum sit, non tantum nobis peccatorum præstans remissionem, sed & uitam perfectam in philosophia, & consummatā efficiēs, necesse & in uitulum, qui pro peccato est, & in arietem hunc, qui in holocaustum immolatur, oportet reputari: unde & in persona sacerdotis utrumque perspicimus oblatum: iam ergo & ad subsequētia ueniamus.

Et pro peccato populi offerens, mastrauit hircum, expiatoq; altari, fecit holocaustum, addens in sacrificio libamenta, quæ pariter offerantur, & adolens ea super altare, absq; ceremonijs holocausti matutini. Immolauit & bouem atq; arietē, hostias pacificas populi. Obtuleruntq; ei filij sui sanguinem, quem fudit super altare in circuitu: adipem autem bouis, & caudam arietis, reniculosq; cum adipibus suis, & reticulum iecoris, posuerunt super peccata. Quumq; cremati essent adipes super altare, pectora eorum, & armos dextros separauit Aaron, eleuans coram domino, sicut præceperat ei Moyses. Cuius figuram ea quæ dicta sunt habeant, & quemadmodum pro pec-

Heb. 3.

Domus dei.

Aaron pro seipso orat, quomodo intelligendum.

Cato hircus poenitentiae sacrificium significet, holocausta autem crucifixi conuersionem: Theologiam uero similia; salutare autem, seu pacificorum sacrificium, uitam quae nos saluare potest, etiam mediocriter sapientes; sacrificiorum discussio praecedens, unctiorem sacerdotis ostendit. Ergo qui huius sanctionis nescit explanationem, illic cum subtilitate perquirens, etiam haec per singula sciet. Illud autem nunc necessarie addimus, sancti spiritus in pentecosten prouenisse descensionem, quum in unum congregati essent apostoli, omnia quae secundum legem ecclesiae agerent, significare considerauit legislator, recte praecedere sacerdotis sacrificia, ac deinde subinferri populi praecipit; oportet enim ecclesiae doctrinam a sacrificio unigeniti inchoare, ut introducantur docentes, quid nobis passio dominica profecerit, aut conuulerit: atque ita subinferatur sermo poenitentiae, quem omnes utique, ut homines, necessarium habemus. Vnde & dominus unam doctrinam praedicat, id est poenitentiam, totumque perfectus subinferri conuersiones, atque Theologiam illis per miscendas: subdit autem, & quae corrigentes, siue uncti saluari possimus, quamuis non sublimiter conuersumur. In his enim oportet ecclesiam congregari, & manifestationem dei gloriae suscipere. Haec sine dubio diebus pentecostes maxime agebant discipuli domini, propter quod in unum tunc collecti erant, quod manifestat Lucas dicens: Et dum complerentur dies pentecostes, erant omnes simul unanimiter. Quid autem erant collecti agere, nisi ea modis omnibus, quae dicta sunt: Nam etsi palam non praedicabant, & propterea intus erant, in superioribus sedentes, necdum uerba disseminantes, siue palam loquentes, quia de ostio tabernaculi testimonij non erat iussu egredi, usque dum de excelso indueretur spiritus uirtute: ueruntamen in semet ipsis quia haec agebant, manifestum est: & quaecumque decent ecclesiam, meditari non cessabant, ut ipsum uidelicet in semetipsis haberet Christum, qui est caput ecclesiae. Vnde & Mathiam ad apostolatam, cum concionatus fuisset Petrus, & proposuisset diuinae scripturae expositionem, atque testimonia, forte separauerunt. Siue autem concionari, id est populum exhortari, siue prophetas interpretari, & clericos sociare, ecclesiasticae dispensationis & ordinis fuit. Ergo manifestum est, quia quemadmodum in ecclesiis collecti in illis diebus erant, quod & legislator modis omnibus significari considerans, consequenter & ea quae subsequuntur, addidit:

Et tendens manum contra populum, benedixit ei. Sicque completis hostijs pro peccato, & holocaustis, & pacificis, descendit. Intende, quia omnem nobis euidenter figuram ecclesiae uult exponere: nam postquam dixit, descendit, postquam fecit pro peccato, & holocaustis, & pacificis, ostendit quia completionem sacrificiorum, intellexit expositionem eorum, & propterea dixit, descendit, per descensionem doctoralem sedem designans, de qua post expositionem sacerdotes, quibus figura intelligibilis Aaron credita est, descendunt, & per orationem manus ad caelum leuant. Eleuationem enim

Doctrina ois
debet inchoare
a sacrificio
Christi.

Aff. 1.

Descendere.

manuum

A manu, orationem etiam Paulus intellexit. Dicit autem sic: Volo uiros orare in omni loco, leuantes puras manus. Tendens siue leuans ergo manus, benedixit illos: quia per leuationem manuum, per orationem uidelicet, sacerdotes populo benedicunt. Sed unde benedictionem praestent, ostendunt sequentia.

Ingressi autem Moyses & Aaron tabernaculum testimonij, & deinceps egressi, benedixerunt populo. Quamobrem prius in tabernaculum testimonij ingrediuntur, & postea benedictionem praestant: nisi ut non ignoremus, quia de intelligibili tabernaculo, uidelicet de caelo, benedictionem profecerunt sacerdotes, dicentes sicut Paulus: Benedictus deus, & pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spiritali, in caelestibus in Christo. Hoc enim nobis & ipse tradens dominus, quinque panes, & rursus septem benedicens, ad caelum respiciebat. Cur autem non solus Aaron, sed & Moyses synagogam, seu populum benedicit? nisi ut discamus, quia non propria uirtute sacerdotes benedictionem praestant, sed quia figuram ferunt Christi, possunt propter eum qui in ipsis est, praestare benedictionis plenitudinem. Vnde & Moyses, utpote cui imago est domini credita, ad benedicendum recte comprehenditur. Sed & illud per ea quae dicta sunt, lex significat: quia non solum is qui sacerdotium fortitus est, sed & omnis iustus Christum habens in semetipso, & figuram domini sui per bonam conuersionem, quemadmodum Moyses existens, idoneus est ad donandam benedictionem. Haec ergo discipulis domini agentibus, spiritus aduenit, propter quod audiamus sequentia.

Apparuitque gloria domini omni multitudini. Et ecce ignis egressus a domino, deuorauit holocaustum, & adipem qui erat super altare. Quod quum uiddissent turbae, laudauerunt dominum, ruentes in facies suas. Putas ne aliqua interpretatione praesentia uerba legislatoris opus habent? Ipsa namque uerbis concordant his, quae sunt de aduentu spiritus in apostolicis actibus scripta.

Apparuit enim, inquit, gloria domini omni multitudini. Quomodo, dicat forsitan quispiam? Vtique talis, qualem Ezechiel super Cherubin uisam descripsit, aut qualem Michaeas, uel Esaias: quorum unus quidem Seraphin in circuitu, alter uero caelestem exercitum uidit. Sed nequaquam fuit una, quae omnibus, & ubique spiritalibus apparuit gloria, sed differentes uisiones, utpote incomprehensibiles praebat uidentibus: praesens tamen similis erat illi, qua intelligibilis egressus est ignis a domino die pentecostes, propter quod ait:

Apparuit gloria domini, & egressus est ignis a deo. Ergo in specie ignis apparuit, quemadmodum & Lucas exponit: Et factus est de caelo uisae sunt illis diuisae linguae, sicut ignis. Populi etiam omnis memoriam le-

1. Timoth. 2.

Benedictiones
profrende e
caelo.
2. Corinth. 1.
Matth. 14.

Qui possint be-
nedicere.

Esa. 1.

Aff. 1.

C gislator facit, quod & Lucas hoc modo exponit: Et erant in Hierusalem habitantes Iudaei, uiri religiosi, de omnibus gentibus quae sub caelo sunt. Facta autem hac uoce, conuenit multitudo, & mente confusa est. Quia enim non solum conuenit, sed expauit, & ipse hoc demonstrat, dicens: Obstupescabant enim, & admirabantur, sed & super faciem ceciderunt, etsi non hoc sensibiliter, tamen intelligibiliter pertulerunt: non enim intelligebant quod factum erat, alter autem ad alterum dicebat: Musto pleni sunt hi. quod proprium erat in terram faciem mentis prosternentium. Quid autem egressus ignis fecit? Deuorauit omnia quae erant super altare holocaustomata, & adipem, quae ex pacificis, & pro peccato oblata, altari superposita erant. Tradidit ergo nobis sermo, quia necesse sit praedicta sacrificia, & eorum expositiones superponere intelligibili altari corporis Christi, ut ad illud festinet nostra imitatio, & tunc nutrimenta intelligibilis ignis, id est, spiritus fiunt, de quo dictum est: Dominus deus noster, ignis consumens est. Vnde & nunc pro deuorare, Symmachus consumere addidit.

Hebr. 12.

CAPVT X.

A reptis que Nadab, & Abiu filij Aaron thuribilis, posuerunt ignem, & incensum desuper offerentes coram domino ignem alienum, quod eis praecipit non erat. Hic eos qui aliena docent, qui in ipsum spiritum dei blasphemant, qui inspiratam ab eo scripturam, de qua ait Paulus, omnis scriptura a deo inspirata, utilis est, aliter interpretantur, necessarie ab intelligibili igne puniri posuit: qui filij Aaron, ut doctorum habentes habitum, & spiritualia docere fingentes, dicuntur. Vnde & linguae eorum ignis appellatae sunt: audimus quippe, quia in specie ignearum linguarum spiritus aduenit. Thymiamata autem thuribus, uel ignibus linguarum superimponunt, legalia & prophetarum dogmata, de quibus ecclesia Christo in Canticis canticorum dicebat: Odor unguentorum tuorum super omnia aromata. Sed ignem alienum offerunt, neque enim secundum intentionem, aut uirtutem spiritus interpretantur. His egreditur ignis a domino non absolute, qualis prius: Per illum enim sacrificia incedit dominus, & gloria domini dictus est, hic autem ignis poenalis est. Vtrunq; enim ecclesia habet, hunc quidem ad illuminationem iustorum, & oblatorum perfectionem: illum autem ad poenam impiorum, quam his qui blasphemant, sacerdotes indicunt, ex subministratione spiritus, quae in eis requiescit, eum succendentes. Propter quod & Paulus Hymenaeum & Alexandrum, ut alia scilicet docentes, punit. Hi coram domino moriuntur, uidente ipso, & in hac eos morte condemnante, ne imitatione sui alijs causam praebent mortis. In quo & nimis admiratur legislator, cur ex eo quo debuerant uita frui, id est coram domino, sustinent mortem, quam male interpretates diuinas scripturas, patiuntur: in ea re ex qua eos oportebat benedictionem promereri, maledictionem

Thymiamata thuribulorum.

Cant. 4.

Ignis ecclesiae duplex.

1. Timoth. 1. Excommunicatio.

A dictioni se subsicientes. Vide tamen qualia subdidit. Dixitque Moyses ad Aaron: Hoc est quod loquutus est dominus. Sanctificabor in his qui appropinquant mihi, & in conspectu omnis populi glorificabor. Quod audiens tacuit Aaron, siue ut LXX. addunt, & compunctus est Aaron. Et ubi omnino haec deum dixisse inuenimus? Quando uidelicet Moysi dicebat: Descendens contestare populum, ne forte appropinquent ad deum, & cadat ex eis multitudo: Et sacerdotes qui appropinquant domino deo sanctificentur, ne forte recedat ab eis dominus. Haec ergo etsi uerbis ab his quae dicta sunt, differunt, ueruntamen intentionem ipsam immutabiliter habent. Praecipit enim populum non approximare deo, & cognoscere, non quemadmodum inuidens eis uisionem, sed ut imperfectis, & minus iantae contemplationis capacibus parcens. Sacerdotes autem appropinquantes sanctificari iubet, ut digni ad uidentium, & contemplandum fierent deum: quia ueram scientiam a deo nemo potest sine sanctificatione conquirere. Propter quod Paulus: Pacem, inquit, sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo uidebit deum. Conspectum eius, scientiam eius dicens, id est eius contemplationem, unde sacerdotes sanctificari praecipit. Vide quomodo dominatur in subsequentibus. Ne forte recedat ab eis dominus. Id est ne fugiat ab eis, ea quae dei est scientia, perditio enim eis, scientiae discessio fit. Sed nunc ea, quae sicut ex persona dei per Moysen dicta sunt, uerba aggredimur. Et sanctificabor in his qui appropinquant mihi. Sanctificationem suam uocat prophanorum, siue malorum emundationem, quia corpus nos habet: corporis autem emundatio, sordium abiectio est. Hoc ergo ut bonus, & pius in his qui approximant ei, secundum multitudinem uidelicet scientiae, & in conspectu totius populi glorificetur, id est laudetur & manifestetur: utrunq; enim glorificationis uerbum manifestat, & quae ex hoc laus dei, et manifestatio sit. Dauid dicit: Quia iustus dominus iustitiam dilexit, aequitatem uidit uultus eius. In his tacuit Aaron. Siue ut LXX. compunctus est Aaron. Ecclesia uidelicet, qua corpus intelligibilis Aaron ecclesia est, unde ipse dixit: Saule Saule, quid me persequeris? Item discipulis de suscipientibus eos dixit: Qui uos suscipit, me suscipit. Vocauit autem Moyses Mizaelem & Elisaphan filios Ozihel patris Aaron, & ait ad eos: Ite, tollite fratres uestros de conspectu sanctuarij, & asportate extra castra. Statimque pergentes tulerunt eos sicut iacebant, uestitos lineis tunicis, & eiecerunt foras, ut sibi fuerat imperatum. Ab his qui eos eiecerunt, eos qui sublatis, siue eiectione sunt, intellige. Qui autem fuerunt, qui sustulerunt? Mizael & Elisaphan, siue Misaddai & Elisaphan, quorum unus atrectatio dei, id est Misaddai: Elisaphan autem, dei mei specula interpretatur. Quicunq; ergo scit atrectare deum, insuper autem & speculari, & Christi quidem carnem contrectare: speculari autem per oculos mentis

Exod. 19.

Hebr. 12. Videre deum quid sit.

Glorificari.

Psal. 10.

Act. 9. Mar. 9.

Misaddai. Elisaphan.

C diuinitatem, sicut Thomas manu contrectans carnem, & sive specularans diuinitatem, dicebat: Dominus meus, & deus meus. Hic ignem alienae doctrinae auferre, & eicere illum cum tunicis, à facie sanctorum potest, quia personae sanctorum sunt sacerdotes: tunicae autem sacerdotum, conuersatio & uita, quae in sacerdotij induuntur habitu. Ergo cum sacerdotio, quod ei sorte obuenit, à portione sacerdotali expelluntur, non solum autem à sacerdotum, sed & populi, unde addidit: Extra tabernaculum. Tabernaculum enim dei, ecclesiae populus est: filij autem patris Aaron, siue fratris Aaron, hi qui haec facere possunt, rationabiliter nominantur. Si enim pater intelligibilis Aaron Dauid est, & per eum omne corpus prophetarum creditur: prophetiae quippe eum manifestum faciunt, atque quodammodo ignorantibus pariter. Frater autem germanus, & ut ita dicatur, frater prophetiae, euangelium est: omnia enim quae in euangelij acta sunt, à prophetis praedicta sunt. Propter quod propheticum sermone adiuuari ad perfectam scientiam, quia frater fratre adiuuans, sicut ciuitas firma, Petrus praecipit, ait enim: Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis intendentes, sicut lucernae lucenti in obscuro loco, usque dum dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus uestris: id est, usque dum in uobis euangelica scientia clareat. Filij fratris patris Aaron, bene & nimis apte hi qui euangelicam conuersationem didicerunt, dicuntur, & hos qui alia docent, arguere & repellere, utpote perfectam habentes scientiam, necessario sunt dispositi. De qua Ioannes dicebat: Omnis qui praedicat, & non manet in doctrina Christi, deum non habet. Qui manet in doctrina, hic & filium, & patrem habet. Si quis uenit ad uos, & hanc doctrinam non afferet, nolite recipere eum in domum, nec ei dixeritis, aue. Ergo proprium est eorum, qui edocti sunt euangelicam doctrinam, eos qui adulterina, & aliena praedicant, à facie sanctorum & tabernaculi expellere, atque projicere.

Loquutus est Moyses ad Aarō & ad Eleazar, atque ad Ithamar filios eius: Capita uestra nolite nudare, & uestimenta nolite scindere, ne forte moriamini, & super omnem coetum oriat indignatio. Fratres uestri, & omnis domus filiorum Israel plangant incendium, quod dominus suscitauit. Vos autem non egredimini fores tabernaculi, alioquin peribitis: oleum quippe sanctae unctionis est super uos. Qui fecerunt omnia iuxta praecipitum Moysi. Non ignoramus quid cydaries significant sacerdotum, scilicet quia omnis uiri caput Christus, caput Christi autem, deus: necessarie cydaries significatio quodammodo est simul unigeniti humanitatis, & diuinitatis: hoc enim & per cydaries compositionem superius demonstrauimus. Ergo quae oporteat custodire sacerdotes & doctores praecipit: id est, ut nec diuinitatem Christi, nec humanitatem negent, nec contradicant, quia deus ex deo, & uerbum est ex patre. Hoc est enim cydarium non auferre à capite, uidelicet non nudare intelligibili cydare. Sed nec dispensationem renuant, aut blasphemant. Qui enim Christi dispensationem blasphemant,

Cydarium non auferre à capite etc.

A sphemant, sacerdotalem rumpunt stolam: quia omnes quidem homines qui in Christum crediderunt, multo magis autem sacerdotes, sunt qui Christum induerunt: siquidem quicumque in Christo baptizati sumus, Christum induimur. Haec agentes sacerdotes, nec moriuntur, nec congregationi superinducunt iram. Praepositorum enim uitia offendiculum sunt subiectis, & multo magis doctorum, discipulis eorum irae dei sunt occasio. Propter quod & omnem domum Israel, omnem uidelicet ecclesiam, plangere incendium quo incensi sunt à deo uult: quia damnus ecclesiae unius membri, & cuiuslibet casus est, quanto magis doctorum, & sacerdotum perditio. Ita ut Paulus de eo qui fornicatus fuerat, Corinthijs scribat: Et uos inflati estis, & non magis luctum habuistis. Si autem uno ex populo fornicante, omnem ecclesiam lugere praecipit, multo magis quando sacerdotes, & doctores impie agentes, uel blasphemantes inueniuntur. His ita se habentibus, illud quaeri oportet, quomodo quum per praecedentem sanctionem, septem solos dies non egredi de tabernaculo testimonij praecipisset, his completis, haec enim in octaua die aguntur, rursus eis Moyses praecipit, de ostio tabernaculi non egredi: Non ergo contraria sibi sancit, sed manifestum est, quod alium hic eis egressum ostij tabernaculi testimonij praecipit custodire. Nam addidit: Ut non moriamini. Atqui haec non scripsit in superioribus: Ergo additamēto comminationis, aliud quippiam se sanxisse significauit: quia enim ut ignem alienae doctrinae offerentes quidam sacerdotes perierunt, Alijs non exire ianuam scientiae, uidelicet Christi, & traditionis eius, per ea quae dicta sunt praecipit, id est non transgredi eam quam ipse mandauit praedicationem, sed sequi dominicum praecipitum per omnia: sic enim unusquisque non morietur. Hoc sacerdotibus praecipit, quibus ut magistris, & praedicatoribus uerbi ministerium ex dono spiritus creditum est, de quo nunc legislator ait: Oleum quippe sanctae unctionis est super uos. Huius autem unctionis uirtutem, Ioannes nobis euangelista demonstrat, dicens: Et uos unctionem quam accepistis ab eo, maneat in uobis. Et non necesse habetis, ut aliquis doceat uos sed sicut unctio eius docet uos de omnibus, & uerum est, & non est mendacium. Haec Moyses per spiritum praecipit, & ecclesia custodit. Ergo consequenter legislator subdidit: Qui fecerunt iuxta praecipitum Moysi. Dixit quoque dominus ad Aaron: Vinum & omne quod inebriare potest, non bibetis tu & filij tui, quando intratis in tabernaculum testimonij, ne moriamini, quia praecipitum sempiternum in generationes uestras, & ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum & prophanum, & inter pollutum & mundum, doceatisque filios Israel omnia legitima mea, quae locutus est dominus ad eos per manum Moysi. Hanc usque nunc legem in ecclesijs inuenis custodiri: Neque enim omnimodo abstinere à uino praecipit, sed quando ad tabernaculum testimonij, aut ad altare ascendimus, id est quando quodcumque ministerium doctrinae caelestis contingimus. Ministe-

Principum uita plebi ad peccandum se uestra aperit

1. Corinth. 5.

1. Iodn. 2.

A uino abstinere.

Crij enim, altare figura est: tabernaculum autem testimonij, cœlestium rerū
1. Timoth. 5. conrectationis, unde & Timotheo Paulus scribebat: Vino modico utere,
 propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates. Qui autem mo-
 dico utitur, hic tempore ministerij uidelicet & doctrinæ, ab omni uinolenta
 & ebrietate se abstinet. Similiter autem ut sacerdotes hi qui student, legē
 custodiūt, propter quod nō solum Aaron, sed & filijs eius, sublimiora uide-
 licet adeptis, mandatum hoc tradidit. Similia autem his & Paulus ad Ephē-
Eph. 7. sios scripsit. Nolite inebriari uino, in quo est omnis luxuria, sed magis imple-
 mini spiritu sancto: hebetem quippe ebrietas mentem reddit, & sobrietatē
 eius in deterius uertit, ut non intelligantur quæ aguntur, quæ testificatur Esa-
Is. 5. ias, dicens: Væ qui confurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potan-
 dum usq; ad uesperam, ut uino aestuetis. Cithara & lyra, & tympanum, &
 tibia, & uinum in conuiujs uestris, & opus domini non respicitis, nec ope-
 ra manuum eius consideratis. Qui autē opera domini non uident, quomodo
 diuidere inter sancta & prophana, aut munda & immunda, uel quomodo
 exhortari, & illuminare populum de scripturis possunt? Vnde hoc manda-
 tum sublimius ostendere cupiens, ipsum hoc ait loquutum fuisse dominum.
 Sed intende, quemadmodum nec hoc à distinctione eorum quæ in pente-
 coste acta sunt, alienum sit. Quod enim hic præcepit non fieri, factum esse
 quibusdam suspicantibus, quādo spiritus gratia aduenit, & dicētibz: Quia
Act. 2. musto pleni sunt hi, Petrus ut prohibitū negauit, dicēs: Non enim sicut uos
 suspicamini, hi ebrj sunt, quū sit hora diei tertia. Illud autē oportet quærere
 quod quum ea quæ legis sunt, docere filios Israēl sacerdotes præcepit, lo-
 quutum esse deum per Moysen, nō per linguam, sed per manum dicit. Aut
 omnino dignitatem legis ostēdere uoluit, quia exposuit quidem eam deus,
 scripsit autem Moyses, excepit uero eam, deo quæ disposita sunt iubēte.
 Loquutusq; est Moyses ad Aaron, & ad Eleazar, atq; Ithamar filios eius
 qui residui erant: Tollite sacrificium quod remansit de oblatione domini, et
 comedite illud absq; fermēto iuxta altare, quia sanctum sanctorum est. Co-
 medetis autem in loco sancto, quod datū est tibi, & filijs tuis de oblationibus
 domini, sicut præceptum est mihi. Pectusculum quoq; quod oblatum est,
 & armum qui separatus est, edetis in loco mundissimo tu & filij tui, ac filiaē
 tuæ tecum. Tibi enim ac liberis tuis reposita sunt de hostijs salutaribus filio-
 rum Israēl, eo quod armum, & pectus, & adipēs, qui cremantur in altari, ele-
 uati sint coram domino, & pertineant ad te, & ad filios tuos lege perpetua,
 sicut præcepit dominus. Quia pectusculum cōfidentiam offerētium, & fidē
 significat: & brachium, promissæ ab eis cōuersionis actionē, & correctio-
 nem: satis à nobis in his quæ de sacrificio pacificorum, seu saluari per par-
 tes discussa sunt, demonstratum est. Sed quamobrem Aaron & filijs eius, ea
 quæ dicta sunt, deputauit, illic enim & eorum distinctionem legislator ex-
 posuit, quid hi quidem qui Aaron sunt filij, quid autem ipse Aaron habet
 præcipuum

Dominum lo-
 qui facit Moys:
 ses, ubi ardua
 quædā sancit.

A præcipuum. Sacrificiū enim quod remansit de oblatione, siue ab holocaustis
 domini, hoc dixit, quod superest de similia. Aperte ergo Aquila ædedit, di-
 cens: Donū quod reliquū est de frumēto. Huius interpretatio est etiā hoc
 quod legislator subdidit, ait enim: Et comedite absq; fermēto iuxta altare.)
 Vbiq; doctrinam Theologiæ hanc significat sacrificium similia sine fermen-
 to esse, quantum ad exteriorem doctrinam uolens, similiter etiā ostendēs,
 quia participalis quædā apud nos est Theologia: in cœlis quippe eius est
 plenitudo. Propter quod hoc quod remansit, id est hoc quod superest, come-
 di præcepit, ut ostendat summā apud eum esse, atq; seruari. Oportet autem
 eam comedi iuxta altare, id est Christi corpus, ex eo enim nobis Theologia
 omnis ministrat. Sed quod remansit de similia, Aaron erit & filiorū eius.
 Quæ uero de sacrificijs pacificorū siue salutaribus, sunt Aaron & filiorum
 eius: siue secūdum LXX. & domui eius, omnis uidelicet populi.) Theolo-
 giam quippe studere non omnium est, sed sublimium, & appropinquantū
 domino, atq; eorum qui sequuntur Christum. Consequi autē ea quæ ad pa-
 cifica, seu salutem pertinent, totius plebis sunt, quæ domus intelligibilis sacer-
 dotis nominatur. Est autem ecclesia, de qua & Paulus dixit: In magna domo
 non sunt solum aurea uasa, & argentea, sed lignea & fictilia. Propter quod
 non est omnium Theologiam assequi.
 Inter hæc hircum qui oblatus fuerat pro peccato, quum quæreret Moy-
 ses, exustum repperit. Iratusq; contra Eleazar & Ithamar filios Aaron, qui
 remanserant, ait: Cur nō comedistis hostiā pro peccato in loco sancto, quæ
 sancta sanctorum dicitur, & data est uobis, ut portetis iniquitatem multitudi-
 nis, & oretis pro ea in conspectu domini: præsertim quū de sanguine illius
 non sit illatum in sancta, & comedere eam debueratis in sanctuario, sicut
 præceptum est mihi? Quia omne peccatum per pœnitentiam deletur, &
 quia hi qui prædictum peccatum alterius doctrinæ, & blasphemix commi-
 serunt, saluati non sunt, causam legislator huius, quæ eis sine misericordia
 uenit, mortis exponit. Hinc introducit Moyses hircum pro peccato, pœni-
 tentiæ uidelicet oblationem: quia quærrens exquisiuit, sicut LXX. adunt,
 quod est, ualde quæsiuit. Iratusq; ait his qui relictū erāt filijs Aaron, quod nō
 comederint hoc quod pro peccato erat in loco sancto, id est pro eo quod
 pœnitentiam, in ecclesiam commissi peccati peragi ut sacerdotes, non fece-
 rint: ipsis enim comedere quæ pro peccato sunt, & orare orationem, quæ
 est pro pœnitentia congregationis, & acquirere præceptum est. Quare?
 Quia Christus eos in proprium locum ecclesijs constituit. Ipse autem suæ
 oblationis sanguinem, quæ pro nostro sanguine oblata est in sanctum, intus
 uidelicet in cœlestem habitationem, in conspectu patris sui obtulit. Et in lo-
 co sancto, dicimus autem ecclesiam, comedi hoc sacrificium, ad remissio-
 nem, & propitiationem peccatorum præcepit. Propter quod ait Moyses:
 Quemadmodum præceptum est mihi. Id est, quemadmodum præce-

Semiplena est
 nostra Theolo-
 giā.

Theologiæ nō
 omnes sunt ido-
 nci.

2. Timoth. 2.

Episcopi.

Peccatum in
spiritu sancto.
Act. 7.

C pi & mandavi : Christi enim gerere personam etiam Moysen diximus. In-
quirit autem non ignorans, nam quomodo in praecedentibus causam ad-
didit, quum dixisset enim hircum pro peccato quaerens exquisiuit Moyses.
illo subito subdidit: Et hic incensus erat, siue exustum reperit. Ostendens, ut
quia alterius doctrinae peccatum, blasphemia est in sanctum spiritum, pro-
pter quod Stephanus doctores Iudaeorum, ut praevuaricantes legem, & in-
obedientes, sed durae cervicis, & duri cordis appellat. ut autem male inter-
pretantibus legem, & prophetas dicebat: Vos semper sancto spiritui restiti-
stis, necessarie eis ab intelligibili igne, videlicet spiritus, pro poenitentia obla-
tio ablata est, & propterea pro peccato hircus exustus dicitur. Quia scien-
tes, & voluntarie peccantes, etsi se dicunt poenitere, non poenitent pure, bla-
sphemia enim cor eorum caecatum est. Propter quod & Paulus dicebat: Vo-
luntarie enim peccantibus nobis post susceptam cognitionem veritatis, iam
non pro peccato relinquitur hostia. Dominus autem dicit: Omne peccatum dimit-
titur hominibus, blasphemia autem contra spiritum non relinquetur. Hoc
Petrus ipso opere ostendit, quia enim Ananias & Sapphira spiritui sancto
mentiti sunt, ait ad eos: Quare caecavit Satanas cor vestrum mentiri spiritui
sancto? Non estis mentiti hominibus, sed deo. Tempus enim poenitentiae
eis non dedit, sciens quia cor caecatum in transgressionem, & blasphemiam spi-
ritus habentes, poenitere non poterant. Mox enim eos poenali condemna-
vit morte. Ea ergo quae sequuntur, magis astruere, & explanare ea quae nunc
dicta sunt, possunt.

Hebr. 10.

Matth. 12.

Act. 5.

D Respondit Aaron: Oblata est hodie uictima pro peccato in holocausto
coram domino, mihi autem accidit quod uides. Quomodo potui comedere
eam, aut quomodo placere domino in ceremonijs mente lugubri? Quod
quum audisset Moyses, recepit satisfactionem. Hodie, quod tempus oportet
intelligi, aperte nobis Paulus tradidit: Quum dixisset enim David: Hodie
si uocem eius audieritis, nolite obdurare corda uestra, sicut in exacerbatione.
Et interpretans ipse, quia de praesenti quidem tempore usurpatiuè,
proprie uero, de tempore quod post aduentum domini est, oportebat intelli-
gi quod dictum est: uide quid subdidit: Quoniam ergo superest quosdam
introire in eam, & hi quibus prioribus annunciatum est, non introierunt pro-
pter incredulitatem, iterum terminat diem quandam, hodie in David dicen-
do, post tantum temporis, sicut supra dictum est, dicens: Hodie si uocem eius
audieritis, nolite obdurare corda uestra. Si enim eis IESVS requiem praes-
tisset, nunquam de alio loqueretur. Post hanc diem ergo his quae praedi-
cta sunt ostenditur, quia aperte tempus post aduentum saluatoris significat,
in quo intelligibilis sabbati hominibus requies praedicata est. Hoc ergo Aa-
ron ex persona dicere ecclesiae, ut figuram gerens non solum Christi, sed &
ecclesiae uidetur: ut quia hodie obtulerunt quae pro peccato suo sunt, & ho-
locausta sua, id est, quia post aduentum saluatoris deputati sunt ministrare,
& offerre

Hodie.

Psal. 94.

Respondit Aaron: Oblata est hodie uictima pro peccato in holocausto
coram domino, mihi autem accidit quod uides. Quomodo potui comedere
eam, aut quomodo placere domino in ceremonijs mente lugubri? Quod
quum audisset Moyses, recepit satisfactionem. Hodie, quod tempus oportet
intelligi, aperte nobis Paulus tradidit: Quum dixisset enim David: Hodie
si uocem eius audieritis, nolite obdurare corda uestra, sicut in exacerbatione.
Et interpretans ipse, quia de praesenti quidem tempore usurpatiuè,
proprie uero, de tempore quod post aduentum domini est, oportebat intelli-
gi quod dictum est: uide quid subdidit: Quoniam ergo superest quosdam
introire in eam, & hi quibus prioribus annunciatum est, non introierunt pro-
pter incredulitatem, iterum terminat diem quandam, hodie in David dicen-
do, post tantum temporis, sicut supra dictum est, dicens: Hodie si uocem eius
audieritis, nolite obdurare corda uestra. Si enim eis IESVS requiem praes-
tisset, nunquam de alio loqueretur. Post hanc diem ergo his quae praedi-
cta sunt ostenditur, quia aperte tempus post aduentum saluatoris significat,
in quo intelligibilis sabbati hominibus requies praedicata est. Hoc ergo Aa-
ron ex persona dicere ecclesiae, ut figuram gerens non solum Christi, sed &
ecclesiae uidetur: ut quia hodie obtulerunt quae pro peccato suo sunt, & ho-
locausta sua, id est, quia post aduentum saluatoris deputati sunt ministrare,
& offerre

A & offerre pro poenitentia, & philosophicam uitam exponere, alia docetes repre-
hensi sunt, & talia in eis ecclesiae acciderunt, ut sacerdotum & magistrorum lu-
geret ex blasphemia accedentem mortem, recte comedere hodie pro peccato
non potuit, nec orationem adepta est poenitentia, quia uidelicet domi-
no CHRISTO displicebat. Subdidit autem, hodie, ut ostenderet, quia si ante re-
missionem saluatoris hoc peccassent, forsitan & ignosceretur, ut necdum per-
fecta effusa scientia, unde & dominus ait: Si non uenisssem, & loquutus eis fu-
issem, peccatum non habuissent: nunc autem excusationem non habent de
peccato suo, id est, satisfactionem. Haec ergo quum audisset intelligibilis Moy-
ses, placuit ei, quia ecclesiam inuenit suam doctrinam custodientem. Quod
& nos scientes, ab omni quidem alia doctrina, & blasphemia abstinemus.
Glorificemus autem solum uiuentem uerum deum, & nomen patris, & filij,
& spiritus sancti, nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Ioan. 15.

ISYCHII PRESBY-
TERI HIEROSOLYMORVM IN LE-
VITICVM LIBER TERTIVS.

PRAEFATIO.

B

VENI AD MODVM deus non frustra creaturam uarie-
tate compleuit, sed ut ex differentia conditionis, nos disci-
plinam artificis, & quis sit contingeremus. Nam qui caelos
intendunt, ex uarietate astrorum maximum eorum artifi-
cem, atque conditorem intelligunt deum. Sed & qui terram
considerant, ex differenti positionis eius habitu, id est ex
animalium, uirgultorumque, & seminum, omniumque eius differentia eum cogno-
scunt. Sed & hi qui ad immensam aquarum diffusionem transferunt uisus,
ex spiritu per diuersa proueniente motu, insularum quoque, cetorumque
magnitudine, & distantia piscium, innumerabiliumque generum natione,
deum esse factorem huius etiam uisibilis sentiunt creaturae. Sic etiam lege or-
nat omnibus praecipit, producens uidelicet hominem, & nunc in sacrificio-
rum oblationibus, nunc autem in ciborum abstinentia, nunc etiam in cura
tione corporalium morborum, aliquando autem & in quibusdam contra-
ctibus, quales esse debent hi qui semper uolunt esse cum deo, praecipit. Er-
go iam ad ipsa legis uerba ueniamus.

Ex multiplici
ornatu huius
mundi factor
deum intelli-
mus.

P

Loquutus est dominus ad Moysen & Aaron dicens: Dicite filijs
 Israël, Hæc sunt animalia quæ comedere debetis de cunctis ani-
 matibus terræ. Omne quod habet diuisam ungulã, & ruminat
 in pecoribus, comedetis; quicquid aut ruminat, & habet ungu-
 lam, sed non diuidit eam, sicut camelus & cætera, non comedetis illud, inter
 immunda reputabitis. Chirogryllus, qui ruminat, ungulamq; non diuidit,
 immundus est. Lepus quoq; nam & ipse ruminat; horũ carnibus non ueste-
 mini, nec cadauera cõtingetis, quia immunda sunt uobis. Hæc de quibus
 nunc sermo est, ad ipsa diuina eloquia maximam uidentur habere contrarie-
 tatem, qui enim Noë dixit: Omne quod mouetur & uiuit, erit uobis in cibũ;
 & quasi holera uirentia tradidi uobis omnia; quomodo nunc quædam co-
 medi de his, quæ prius concessa sunt, prohibuit? Quomodo etiam, quando
 faciebat bestias terræ secundum genus suum, & pecora, & reptilia, dictum
 est: Et uidit deus quod essent bona. & rursus: Viditq; deus cuncta quæ fecit,
 & serant ualde bona. Nullatenus autem esse bonum, maxime & ualde, hoc
 quod immundum est, potest. Nunc autem, tanquam oblitus quam de eis pro-
 tulerat sententiam, quædam quidem animalium munda, quædam dixit im-
 munda. Ergo quædam erunt bona, quædam non bona. Sed non est ita, nam
 etsi ad modicum castigare Iudæorum *γασπιμασπιμα* uolebat, tamen uera le-
 gis consideratio manifesta est, & spiritalis præceptorum expositio. Quales
 que oportet esse legi studium dantes, docendi intentionẽ legislator habet.
 Si enim non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo quod procedit de
 ore dei, sicut panis nutrimentũ est corporis, sic & lex dei nutrimentũ est ani-
 mæ, utpote rationalis rationali uirtus & subsistentia. Et sicut in superioribus
 ex his quæ immolatur, figurat eos qui offerunt, per ouẽ significas simplicem,
 per uitulũ mandatorũ operatorẽ, per hoedũ uero pœnitentẽ, sic etiam nunc si-
 gnificat per animalia, eos qui eis uestuntur, ait enim sic: Loquutus est do-
 minus ad Moysen et Aaron dicens: Dicite filijs Israël, Hæc sunt animalia quæ
 comedere debetis de cunctis animatibus terræ. Cõmunis est lex, mandatum
 hoc ad omnes pertinet, totiusq; populi est iustificatio. Loqui em̃ filijs Israel,
 omni uidelicet populo, præcepit. Quid aut præcepit loqui? Hæc sunt ani-
 malia quæ comedere debetis, de cunctis animantibus terræ. Nequaquã autẽ
 diceret, de animantibus terræ, nisi intentionẽ haberet ab animalibus cœlesti-
 bus distinguẽdi: ibi em̃ leonis esse uultũ, et uituli, & aquilæ, sicut & hominis,
 dũ Ezechiel animalia Cherubin tradit edocuit. Ergo in cœlestibus animalibus
 custodia, aut alia circũspectione nõ õegemus, ut cognoscamus quæ sint munda.
 Oia em̃ similiter munda & sancta sunt, sicut sancto deo, & eos qui in circuitu
 eius sunt, sanctificat a stãtia. Terræ uero animalia nõ oia sunt munda, nõ pro-
 pter naturã, sed ppter nostrũ excessum, & quia per iniquitatẽ naturã depræ-
 uauimus

Præcepta cibo-
rum qualiter
interpretanda
sint.

Deut. 8.
Luc. 4.

Filijs Israël
omnes sumus.

Ezech. 1.
Adami trans-
gressio deriua-
nit in animalia
quædam immun-
ditiam.

Auauimus. Sed quemadmodum munditiam eorum cognoscamus, uel immu-
 ditiam, ex his quæ sequuntur intuentum est. Omne quod habet diuisam un-
 gulam, & ruminat, in pecoribus comedetis. Animalibus maxima uirtus in
 unguibus esse creditur, quæ etiam cognationem habent cum dentibus. Vn-
 guium siquidem est, ea discerpere quæ apta esui per dẽtes fiunt, quod utrum-
 que nobis Daniel tradit, quando fortẽ proponens regnũ, dicit: Aspicebam
 in uisione noctis, & ecce bestia quarta terribilis, atq; mirabilis, & fortis ni-
 mis, dentes ferreos habebat magnos, comedens atq; comminuens, et reliqua
 pedibus suis conculcans. LXX. autem specialius dicunt: Vngues eius arci.
 Quia ergo ita est, figurate demonstrat, qui sint qui se ad meditationem deo
 uerunt legis, utrum mundi, an immundi: ruminare enim eos, & diuidere
 ungulam præcepit. Illa autẽ animalia ungulam findunt, quæcunq; unguẽ
 usq; ad ipsam inferiorem diuidunt pellem. Ergo ille munda animalia come-
 dit, qui non solum meditatur legem, sed & ruminat, id est reconfert, & eru-
 ctat actione atq; operibus. Eructatio enim uerborum dei, & ruminatio,
 mandatorum est & executio, propter quod audi Dauid dicentem: Eructa-
 uit cor meum uerbum bonum, dico ego opera mea regi. Ad denunciationẽ
 eorum quæ consequutus est operum, hanc eructationem bonorum, atq;
 ruminationem proculdubio intellexit. Non autem ruminare, sed & diuide-
 re legis ungulam, & distinguere literam ab spiritu, & tradere quædam secun-
 dum historiam solam, quædam secundum contemplationem, quædam ue-
 ro secundum utrumq; intelligere, districtam custodientes in eis diuisionem
 opus habemus. Qui enim talis est, hic consummatus atq; perfectus est, &
 propterea mundus recte dicitur. Quicunq; autem unum de his, quæ dicta
 sunt, minus habet, hic manifeste immundus est, sicut ipsa docet legis litera,
 ait enim:

Non comedetis illud, inter immunda reputabitis. Quicquid ruminat, &
 habet ungulam, sed non diuidit eam, sicut camelus, & cætera, non come-
 detis illud, & inter immunda reputabitis. Camelũ comedere tumens per
 superbiam Iudæus recte intelligitur, id est scribæ & pharisæi, ad quos dice-
 bat dominus: Liqueant culicem, camelum autem glutientes. Esaias etiam
 dixit: Hæc enim dixit mihi dominus: Vade, & pone speculatore, & quod-
 cunq; uiderit, annunciet. Et uidit currum duorum equitum, ascensorem asi-
 ni, & ascensore cameli, Per asinum, gentium; per camelum, Iudaicam con-
 uersationem significans. Figuratur etiam literam legis, eorumq; graue iugum
 camelus, utpote qui consueuit onera portare; unde seruus Abraham, decẽ
 camelos portates de bonis domini sui, ad desponsationem Rebeccæ duxit.
 Figurabant autem hi decem præcepta legis, quæ non omnia bona dei, sed
 tamen de omnibus bonis gerunt, propter hoc quod participalem iustifica-
 tionem habet lex. Ergo scribæ, & pharisæi ruminantem comedunt, quia
 in legalis literæ glorianur meditatione, & in cultu sabbati, purificationisq;

Vngues cũ den-
tibus cognatio-
nem habent.
Danielis 7.

Quæ animalia
ungulas findũt

Ruminare.
Psalm. 44.

Camelum co-
medere.

Matth. 23.
Esai. 21.

CAMELVS.

Gene. 37.

Iudæi ruminan-
tia comedunt.

C & sacrificiorum, aliorumque similiū. Ungulam autem non diuidunt ea, quæ ab eis comeduntur, neque discernunt ab spiritu literam, & propterea eorum scientia immunda est. Tales sunt & qui leporem comedunt, & qui chirogryllum: ruminant enim & ipsi, sed unguam non diuidunt. In populari autem multitudine, Iudæorum genus utrunque esse accipitur: debilia quippe esse animalia hæc dicuntur, teste Dauid, & Solomone, utroqueque animalium debilitates. Solomone quidem quum ait: Lepusculus, plebs inualida, posuit in petra cubile sibi. Dauid uero: Petra refugium erinaceis, siue Chirogryllis. quorum unum est uelox, & timidum, cum infirmitate, id est lepus: aliud autem debile quidem, sed rapax, & bestiale, atque mortiferum dicunt, id est chirogryllus, quod omni quidem plebeio, maxime autem Iudæorum inest populo, de quibus dixit Dauid: Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Timidi autem quantum, & infirmi filij Iudæorum sint, uox diuina ostendit, quum dicit: Væ cordibus trepidis, & manibus remissis. In iustitia autem quantitas, et feritas apud eos erat, audi Esaiam dicentem: Quomodo facta est meretrix ciuitas fidelis plena iudicij: iustitia habitauit in ea, nunc autem homicidæ. Post hos suem dicit esse immundum, quia diuidit unguam, & non ruminat. Qui ergo sint qui æmulentur, ac propterea comedere illum dicuntur, Petrum expositorem & magistrum suscipe: eum quippe qui habet scientiam diuinorum, sed non illa bene utitur, actionibusque incongruis eam polluit, uitaque immundæ semetipsum tradit. Suem etiam ipse appellauit dicens: Melius fuisset eis non cognoscere uiam iustitiæ, quam cognita ea, retro reuerti à tradito sibi sancto mandato: contigit enim illis res ueri prouerbij, Canis reuersus ad uomitum suum, & sus lota in uolutabro cœni. Quia ergo ostendimus eum qui legi operam dat, ruminare debere, is qui talis est, utpote fordidam habens uitam, & non impletis legem, recte non ruminare quæ legis sunt, dicitur. Vnde et uomit, utpote indigestum cibum meditationis legis, & minime ad effectum peruenientem. Ergo etsi unguam diuidit, & literam diuidere scit ab spiritu, tamen immundus est. Sed quid his quæ dicta sunt addidit? Horum carnis non uescimini, nec cadauera contingetis, quia immunda sunt uobis. Nec camelum, nec leporem, nec chirogryllum, nec suem, inter munda iudicauit: per hæc etiam cætera animalia designans, quæ lex ex his, quæ dicta sunt, manifesta fecit. Ideo ergo hæc quatuor numero posuit, quia quatuor sunt generales uirtutes, prædictorum autem animalium significatio uirtutibus caret, quatuor quippe uirtutibus est contraria. Nam camelus in scribarum & pharisæorum superbiam sumptus, sapientiæ contrarius est: stultorum quippe est proprium superbire. Quia autem utroque hoc morbo scribæ & pharisæi tenebantur, audi ad eos dominum dicentem: Stulti, & cæci, quid maius est, aurum, aut templum quod sanctificat aurum? Et rursus, superbiam eorum hoc modo retundit: Amant enim primos accubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & uocari ab omnibus

Ungulam diuidere.
Iudæorum gens sub leporis & chirogrylli symbolo intelligitur.
Prouerb. 30.
Psal. 103.

Psal. 13.

Esa. 1.

Suem immundum comedere quid.

D
2. Pet. 2.

Camelus pharisæos significat.

Matth. 23.

A nibus Rabbi. Sic ergo stulti quidam de ipsis erant & superbi. Lepus ut timidus, fortitudini contrarius est: Chirogryllus, ut rapax, iustitiæ: Sus ut uita fordida uiuens, & immunda, de quo dictum est: Sicut circulus aureus in naribus suis, sic mulier pulchra & fatua; castitati contraria est. Horum nec carnes comedamus, id est, nec quam uidentur habere uirtutem sequamur, in hypocritis enim illam, & non in ueritate sectantur. Multo magis autem morticina eorum tangenda non sunt, nec malis eorum communicandum actionibus, ipsa enim huiusmodi proculdubio morticina sunt uiri.

Hæc sunt quæ gignuntur in aquis, & uesci licitum est. Omne quod habet pinnulas & squamas, tam in mari, quam in fluminibus, & stagnis, comedetis: quicquid autem pinnulas, et squamas non habet, eorum quæ in aquis mouentur, & uiuunt, abominabile uobis & execrandum erit. Carnes eorum non comedetis, & morticina uitabitis. Cuncta quæ non habent pinnulas, & squamas in aquis, polluta erunt. Ex eo quod non aperte diuina scriptura genera piscium exposuit, à quibus abstinere uult, superfluum est hæc in præsentia querere, nusquam enim piscium in ea inuenimus uocabula. Semetipsam etiã ergo in hoc imitatur loco. Veruntamen illud nunc notari oportet, quia quemadmodum in spontaneis sacrificijs, quæ & dona legislator appellauit, aliquando quidem operatores legis, aliquando autem simplices, aliquando uero contemplatores per oblationum significauit modos, aliquando eos qui saluantur ex gentibus, quibus & sacrificia de similia, ut simplicibus, deputauit, quod ostendit ex eo quod dicit, Si anima obtulerit donum domino: non addens, si anima de populo terræ: quemadmodum in aliorum sacrificiorum enumerationibus solet: sicut ergo in illis, sic & hic per ciborum abstinentiam, quales debent esse qui legem meditantur, ostendere cupiens: per ruminare siquidem, & unguam diuidere, Iudæum significauit, qui debet legis implere mandata, & ab spiritu literam diuidere, & legem spiritaliter intelligere. Per hæc autem quæ nunc dicta sunt, ostendit de gentibus se loqui. Vnde existimo, non expressis nominibus piscium memoriam factam, quia nec nomina suorum scribi super terram cupit ecclesia, unde & illa Dauid ait: Scribantur hæc in generatione altera, uidelicet futura in cœlis: ibi enim filiorum eius scripta sunt nomina, de qua Paulus dicit: Accessistis ad montem Sion, & ad ciuitatem dei uiui Hierusalém cœlestem, & multorum militum angelorum frequentia & ecclesiæ primitiuorum, qui conscripti sunt in cœlis. Et dominus ad apostolos ait: Nolite gaudere quia demonia uobis subijciuntur, sed gaudete & exultate, quia nomina uestra scripta sunt in cœlis. Probant autem hæc etiam huius sanctionis uerba, aiunt enim: Hæc sunt quæ gignuntur in aquis, & uesci licitum est. Intelliguntur per hæc hi qui ex gentibus saluati sunt, utpote regenerationem habentes in aqua baptismatis, de quibus & Esaias dicebat: Ecce gentes quasi stillæ stilæ: siue ut LXX. sicut aquæ multæ, gentes multæ. Vnde & eis cōueniunt quæ sequuntur. Omne quod habet pinnulas,

Lepus.
Chirogryllus.
Sus.
Prouerb. 11.

Quamobrem nomina piscium immundorum non recensent.

Psal. 102.

Hebr. 12.

Luc. 10.

Esa. 40.

C & squamas, tam in mari, quam in fluminibus, & stagnis comedetis. Eadem etiam his qui ex gentibus sunt, de meditatione legis alijs præcepit uerbis: Vult enim eos habere in meditatione legis pinnulas, uitamque sublimem, atque coelestem, sed expositionem legis huic similem, propter quod non pinnulam habere, sed pinnulas eos uult. Quia autem ignorantia diuinæ scripturæ gentes obtinuerat, non enim susceperant legem, neque prophetas, nec alia in eis erat scientia diuina subtilior, ne ergo hoc morbo permanenti, & perpetuo laborarent, squamas eos habere uult, quæ facile auferrentur. Quia autem squamæ temporalem, & qua facile careatur, ignorantiam significant, demonstrant ea quæ de Paulo descripta sunt in Apostolorum actibus: quum enim zelo Iudaico ecclesiam persequeretur, ignoraretque eum quem persequeretur, facile caruit zelo propter ignorantiam; postquam cognouit quem persequeretur, uocatus à Christo, & postquam ei ab Anania euangelizatum est, ceciderunt squamæ ab oculis eius. & mox uidit. Ergo in modum squamarum superiacebant instantes ei temporales ignorantiae. Vnde nimis consequenter legislator subdidit.

Quicquid autem pinnulas, aut squamas non habet, eorum quæ in aquis mouentur & uiuunt, abominabile uobis & execrandum erit. Sunt enim quaedam piscium genera, testam pro pelle habentia, quorum squama auferri non potest. Tales sunt qui nec squamas ignorantiae uerbo dei deponere, nec cultrum spiritus suscipere patiuntur. Hi etsi in mari inueniuntur baptismatis, etsi in fluminibus poenitentiae, abominabiles sunt in omnibus quæ mouentur, & uiuunt in aquis. Et quum uitam sortiti sint in baptisate, uocationem tamen, regenerationemque corruerunt: dum pinnulas, & squamas non habent, sublimem uidelicet uitam, cognitionemque diuinorum, quæ coelestis est, sed cor cæcum in ignorantia detinent: & propterea in his qui squamas habent, non adnumerantur. Intende autem, quanta subtilitate sermonum, ut uidelicet maxima per eos mysteria, & admirabilia significans, legislator utitur: pinnulis enim squamas coniunxit, quia quemadmodum piscibus, quibus sunt squamæ, his sunt omnimodo & pinnulae: sic quibus ignorantia temporalis est, & qua propterea cito careri possit, his & cognitio sublimis, & uita coelestis adijcitur. Horum ergo qui non sunt tales, nec carnes comedere, sed nec morticina tangere, nec aliquam communionem omnino cum eis habere oportet, quod testatur Paulus, dicens: Si is qui frater nominatur, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere. Adulter, aut auarus, aut ebriosus, aut detractor, non habet pinnulas, ut uitam uidelicet habens fordidam, & immundam. Idolorum autem cultor, in his qui squamas habent, non computatur, duram quippe, & in morem testæ, atque insanibilem habere uidetur diuinorum ignorantiam; alias nequaquam, postquam deo coniunctus est, ultra seruisset idolis.

Hæc

A Hæc sunt quæ de auibus comedere non debetis, & uitanda sunt uobis. Aquilam, & gryphem, & haliaetum, & miluum, ac uulturum iuxta genus suum: & omne coruini generis in similitudinem suam; Struthionem, nocturam, & Iarum, & accipitrem iuxta genus suum; bubonem, et mergulum, et ibin, cyneum, & onocrotalum, & porphyriionem, herodionem, & charadrium iuxta genus suum: upupam quoque, & uespertilionem. Nec eorum qui ad contemplationem uacant, uitam in hoc legislator indiscussam reliquit, sed quemadmodum in oblatione sacrificiorum, proprium eis legis capitulum deputauit, ita & in inquisitione ciborum, fines eis proprios dedit, quos producens, & terribiliores faciens, non sicut de pecoribus & de piscibus, etiam de his sancit. Ibi enim ait: Hæc sunt animalia, quæ comedere debetis de cunctis animantibus terræ. Et rursus: Hæc sunt quæ gignuntur in aquis, & uesci licitum est. Hic autem: Hæc sunt quæ de auibus comedere non debetis, & uitanda sunt uobis. Vere abominatione dignum est, & ualde inter illicita, atque nimis uitanda connumerandum, contemplationi uacantem quempiam sponte, tales habere maculas, quales per dinumeratas aues legislator significat, ait enim: Aquilam, et gryphem, & alietum, & miluum, ac uulturum iuxta genus suum. Rapaces, & cibum alienum male sectantes, quæstibusque iniustus gaudentes, per prædicta significat. Quia enim quidam inueniuntur in ecclesijs, inter eos qui putantur contemplationi operam dare, qui non quemadmodum debent, ad hoc uacant, sed frustra instantur, audi Paulum dicentem: Si quis alia docet, & non acquiescit sanis sermonibus domini nostri IESU CHRISTI, & ei qui secundum pietatem est doctrinae, superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones, & pugnas uerborum, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blasphemiae, suspiciones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum, & qui à ueritate priuati sunt, existimantium quæstum esse pietatem. Hos ergo significant ea quæ nunc dinumerata sunt animalia, uictum ex rapina conquirentia. Quaedam autem ex his, alias aues inuadunt, & ex uenationibus earum nutriuntur: alia uero in domos ingrediuntur, diripiunt quæ repererint, ne quidem gerentium obsonijs parentia, quibus sunt similes quidam, qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quos Paulus arguit. Vultur rixis & bellis gaudet, propter cadauera præliorum, intantum ut etiam sequatur exercitum. Non ergo oportet aliorum casibus pasci, atque nutriri eum qui contemplationi operam. Coruini uero generis animalia sunt affectionis expertia, quod manifestum est ex eo, quod emissus à Noë, ex prima eum coruus auolatione transgressus est, cui similis Iudas circa suum magistrum fuit, & dominum. Struthio, uis quidem est, sed uolare non potest, totamque uitam suam circa terram occupat, quales sunt quidam deo militantes, & seculi se negocijs implicantes. Nocturam uero, pro qua LXX γλαύκων dixerunt, hanc afferunt in nocte acuti esse uisus, sole autem apparente, minus utilitate oculorum frui.

Squam.e igno-
rantia tempo-
raria significat
Act. 9.

Pisces quidam
testam pro squa-
mis habent.

Pinnulis piscium
quare squamas
coniunxerit.

1. Corinth. 5.

Per aues immi-
das uicia que-
dam hominum
significantur.
Ab aquilarum
genere abstine-
re.

1. Timoth. 6.

2. Timoth. 3.
Vultures.

Corui.
Struthio.

Noctua.

C Tales sunt qui legis gloriantur contemplatione, & scientia, lucem euangelicæ conuersationis capere non ualentes. Larus animal est in utroq; uiuens, id est aqua, & terra, qui sicut auis quidem uolat, ut aquatile autem natus: Cui non male comparantur hi, qui simul circumcisionem uenerantur, & baptisma, ad quos Paulus dicit: Si circumcidemini, Christus uobis nihil prodest. *Larus amphibius.*

Gala. 5. Accipiter inter rapaces aues est, habet autem quiddam aliud, propter quod à legislatore positus est, mansuecit quippe, & cooperatur ad rapacitatem; quem imitantur hi qui mansueti quidem uidentur esse, & sensu tranquillissimi sunt autem cū potentibus, & auaris, atq; rapacibus. Nycticorax animal est, quod in nocte tantummodo reperit, atq; operatur: sicut sunt gentes, in intelligibilibus noctis operibus, quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, idolorum cultus, & his similia. Ibis & porphyrio, & quem LXX. nominant pelicanus, & cygnus, & herodius, et charadrius, longi esse colli, trahereq; cibū ex altitudine terræ, atq; aquarū dicuntur: quæ animalia imitari oportet, nec de inferioribus euellere cibū, sed de cœlestibus. Ille si quidem cōtemplationi uacat, qui ad superiora mente contendit, & non solum intelligibilem, sed & sensibilem cibū à deo expectat: unde ait dominus: Nolite solliciti esse animæ uestræ, quid manducetis, neq; corpori, quid induamini: scit enim pater uester cœlestis, quia omnibus his necesse habetis. *Vpupa lugubris.*

D quod oportet cum qui diligit deum, semper gaudere, sine intermissione orare, in omnibus gratias agere: quia gaudium, fructus est spiritus. Vespertilio nes circa terram uolant, ita ut pennis pro pedibus utantur quando ambulant: quod indignum est in eis, qui contemplationi dant operam: quorum enim est uolatus circa terram, horum etiam contemplatio proculdubio in terrenis occupatur. Non ergo incredulus sis, nec dubites, quod hæc etiam quæ nunc dinumerata sunt animalia, ad ostensionem figuramq; eorū, à qui bus abstinere debent contemplationi uacantes, posuit legislator. Sed inquis: Quomodo horum animalium non cibis, sed imitatio prohibetur, quū pelicano, & nycticoraci Dauid propheta semetipsum comparauerit, dicens: Similis factus pelicano sum, factus sum sicut nycticorax in domicilio: *Non cibus animalium, sed mores & ingenia prohibentur.*

Psalm. 101. Per aquilam autem Moyses ipsum significat deum, dicentem ad Israël: Quomodo portauerim uos super alas aquilarum. Nam & prophetæ leonē Christum appellat, leonem autem è diuerso esse Petrus diabolus dicit: Nec tamen secundum hoc, leo Christus, secundum quod diabolus, dicitur. Absit à nobis, absit ista impietas: sed quia simul regium, nec non rapax, atq; immitte est animal, quumq; dignitatem laudabilem, uituperabilem tamen operationem gerat: quod quidem laudabile habet, hoc in Christi regno accipitur, quod autem uituperabile, in diabolo, id est rapacitas, immanuetudo. Quod & in aquila considerantes, sine aliqua dubietate reperimus: propter altitudinem enim uolatus eius, figuram eius in deum sumpsit Moyses: quia uero rapax.

A pax, à cibo eius abstinentium dixit. Propheta autem Dauid, lugens hominem in peccato constitutum, nycticoraci hunc, sicut in nocte uiuentem, comparauit. Per pelicanum autem, utpote per animal amans solitudinem, figurauit eum, qui forsitan amicis desolatus est, aut cognatis, aliorumq; similitum societate destitutus. *Psalm. 101.*

B Omne de uolucris, quod graditur super quatuor pedes, abominabile erit uobis. Quicquid autem ambulat quidem super pedes quatuor, sed habet longiora retro crura, per quæ salit super terrā, comedere debetis, ut est bruchus in genere suo, attacus, atq; ophiomachus, ac locusta, singula iuxta genus suū. Ab omni mundos esse peccato, atq; actione sordida, eos qui contemplatiuam uitā pollicentur, oportet. Propterea quicumq; quidem uolatilibus similes sunt, supernorum uidelicet assequi contemplationem promittentes, quæ ducit ad cœlos, sed reptilibus comparantur, quia depascuntur terram, & concupiscentijs operam dant, etiam si in quatuor ambulant pedes, id est, etsi euangelicam simulant prædicationem, quæ dicit: Non ueni uocare iustos, sed peccatores ad penitentiam. Et: Non habent necesse sani medico, sed qui male habent. A quo latro saluatus est, & adultera iustificata est, & qui plus debebant, plus diligere ignoscentem dicuntur. Sed tamen quia non secundum ueritatem, socialem amplectuntur uitam, abutuntur autem compositione prædicationis pro suis uoluptatibus, immundi sunt, atq; abominabiles, utpote qui in tali conuersatione, & in tali sciētia, turpem quandā ingrediuntur, & immundam uitam. Quibus autem sunt crura excelsiora pedum, ut per ea exiliant à terra, inter munda propterea ponuntur, quia quum sint in carne, non secundum carnem militant, sed à sordidis exiliunt actionibus, & secularibus hominibus, ut doceant eos atq; instruant, permiscetur: ita ut et cum adulteris aliquando, & cum publicanis habitent, & tamen immundis eorum non commisceantur actionibus: resiliunt enim ab eis, & auolant, & quum societatem peccati ipsorum refugiāt, peccatoribus tamen, ut eos à peccatorum sordibus liberent, atq; reuocent, plerumq; cohabitant: Sicut dominus, qui peccatum non fecit, nec in ore eius dolus fuit, cum peccatoribus commedebat, & bibebat, doctrina eos, institutioneq; iustificans, & ad sui prouocans æmulationem, nihil eorum ipse imitans, nec ab eis inquinatus. Propter quod dixerūt Cantica canticorum: Ecce iste uenit saliens in montibus, transiens super colles. Oportet ergo nos habere crura sublimiora pedibus, non qualia Iudæorum pedes habent, qui in utriusq; uestigijs suis, in lege uidelicet & prophetis, claudicant: sed qualia habent ea, quæ dicuntur Cherubin, de quibus dictum est: Et crura eorū crura recta, & pennati pedes eorū, recte & indeclinabiliter in euangelicis pedibus: de quibus dictum est: Calcianti pedes in præparatione euangelij pacis. Hic quamuis super terram ambulat, quamuis cū peccatoribus dispensationis cuiusdā gratia, iuuaminisq; conuerteretur, illud implēs apostolicū: Si quis uos uocat infidelium ad cenā, & uul-

Ctis ire, omne quod uobis appositum fuerit, comedite, nihil interrogates propter conscientiam: tamen uolatile permanet, & mundus est, sciens a terra emicare, atque exilire, & non adherere secularibus actionibus. Bene autem talium animalium etiam uocabula protulit legislator, bruchum, & locustam, attacum, atque ophiomachum nominans. Cuius autem operationis sint, siue uirtutis, Naum propheta satis explanat, ait enim: Bruchus expansus est, & auolauit; custodes tui quasi locustae locustarum, quae confidunt in sepibus, in die frigoris. Vel sicut LXX. emicuit sicut attacus commixtus tibi, sicut locusta quae transcedit maceriam, in die frigoris. Ex quibus cernis, quia etsi peccatoribus commisceamur, etsi in die gelu siue in pruinae, id est abundantiae peccati, quum enim, inquit, abundauerit peccatum, refrigescit charitas multorum, transiliamus maceriam, spinosam uidelicet peccatorum exacerbationem, non similes effecti eis, sed subijcientes eos nobis, ut fiant doctrinae obediētes, aperte saluamus, & saluabimur, unde ait Paulus: Factus sum Iudaeis sicut Iudaeus: his qui sub lege sunt, quasi sub lege essem, quum ipse sub lege non essem: his qui sine lege sunt, quasi sine lege essem, quum ipse sine lege dei non essem, sed sub lege essem Christi. Omnibus omnia factus sum, ut omnes lucrifacerem. Sed tamen in morem bruchi, impetum facere & euolare necesse habemus, ut sicut locusta, siue attacus esse, qui pro huiusmodi attacum dicunt, exilire possimus, & emicare. Sic enim apte conueniet, quod in eodem propheta sequitur: Sol ortus & eleuatus est, & non est inuentus locus eius: quonia ortus iustitiae sole, qui illuminat abscondita, emicant, atque exiliunt hi qui cum peccatoribus conuersantur, ad solatium iustitiae, & non iam locus illorum ille esse cognoscitur, cuius habitum pridem demonstrabant, quum quodammodo uterentur, quos & erat necesse saluari. Ophiomachi autem ab appellatione manifestatur et uirtus, quae imitari bonum est, & intelligibilibus repugnare serpentibus: reminiscetes quod non sit nobis conuictio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiae in caelestibus. Hi sunt quippe intelligibiles serpentes, & uenenati dracones. Quicquid ex uolucris quatuor tantum habet pedes, execrabile erit uobis: & quicumque morticina eorum tetigerit, polluetur, & erit immundus usque ad uesperum. Et si necesse fuerit, ut portet quippiam horum mortuum, lauabit uestimenta sua, et immundus erit usque ad solis occasum. Omne animal quod habet quidem unguam, sed non diuidit eam, nec ruminat, immundum erit, & quicquid tetigerit illud, contaminabitur. Quod reptilia uolatilium, quae in quatuor ambulant pedes, eos qui abutuntur euangelica uita, & uitam sectantur sordida & immunda, significet: diuidere autem unguam, sicut hic LXX. dicunt, sed non ruminare, id est legem, quemadmodum oportet, meditari, & literam diuidere ab spiritu, sed non ea quae in ea scripta sunt operari, neque ita conuersari, in praecedentibus ostendimus. Unde necessarie eorum morticina, id est actiones, in quibus peccati morte intereunt, fugere praecipit.

† brum.
Diem frigoris
dicere propheta
abundantiam
peccatorum.
1. Corinth. 9.

Ophiomachus

Volatile reptile
abutentes euangelio
significat

A cepit, & nullo modo participari talibus, nec contingere ea. Non solum autem tangentes, sed & portantes, aut accipientes quippiam ex eis, polluuntur. Portat autem peccata, qui dicit malum bonum, & amarum dulce, & tenebras lucem, quod Esaias propheta reprehenditur uoce, quia per hoc exercens alium ad iniquitatem, & inuitans ad malum, a quo prohibere debuerat, super semetipsum quodammodo suscipit iugum. Non autem oportet quempiam peccatum alterius in semetipsum transferre: ob hoc enim & Dauid ait: Et ab alienis parce seruo tuo. Si enim alienorum participes efficiamur peccatorum, immundi usque ad uesperam permanemus, id est, usque dum agamus poenitentiam. Hanc enim uesperam Dauid ait: Ad uesperum demorabitur fleus, & ad matutinum laetitia. Propterea lauari quoque uestimenta legislator praecipit, aperte demonstrans, quod immundi simus, usque dum actiones nostras lachrymis diluamus.

Quod ambulat super manus, ex cunctis animantibus quae incedunt quadrupedia, immundum erit. Qui tetigerit morticina eorum, polluuntur usque ad uesperum: Et qui portauerit huiusmodi cadauera, lauabit uestimenta sua, & immundus erit usque ad uesperam, quia omnia haec immunda sunt uobis. Nullum lex tacite praeterit peccatum, sed quaecumque actiones per euangelicum testamentum prohibita sunt, textit has prius aenigmatibus, ut utriusque sanctionis consonantiam discens, confitearis deum, qui in eis loquutus est, timensque recedas ab omnibus quae prohibuerunt. In quatuor ergo incedit, qui ad euangelicam conuersionem migrat. Ambulat autem in manibus, qui quaestus eam causa, lucricumque turpis adipiscitur, manus cito imponens, ut ex ea quippiam capiat. Commode hic omnibus recte connumeratur, atque comparatur bestijs. Siue enim adulterum dicas, siue auarum, siue homicidam, siue detractorem, siue blasphemum, in his omnibus est, utpote omnium peccatis communicans, per iniusta manus impositionem. Huius morticina sunt hi, quibus manus imposuit, in ipsis enim patitur peccati mortem. Qui ergo tangit ea, & qui leuauerit ex eis, recte polluuntur: qui quidem tangit ea, id est, qui conuersatur, dicit: quia nullatenus competenter dignitatem arripuerunt, quam cauponantes olim omnimodo, per hanc iustificati sunt, si post haec in antiquis iniquitatibus non permaneant. Sed & qui portauerit ex his, ueluti portans falsum testimonium, perhibendo & docedo dignum, qui indignus est. Immundus erit usque ad uesperam. Quam superius diximus poenitentiam. Lauans autem uestimenta mundabitur.

Hoc quoque inter polluta reputabitur, de his quae mouentur in terra, muftela, & mus, & crocodilus, singula iuxta genus suum. & cameleon, & stellio, ac lacerta, & talpa, omnia haec immunda sunt. Qui tetigerit morticina eorum, immundus erit usque ad uesperum. Nec nunc dei creaturam legislator accusans, immunda haberi haec praecipit animalia, nam quomodo ea alio diuinae scripturae loco reperies esse laudata? Solomon quippe in

Esai. 5.

Psal. 15.

Psal. 29.

Quadrupedia
incedere manus.

C Prouerbij dicit: Quatuor sunt minima terræ, & hæc sunt sapientiora sapientibus. Inter quæ leporem, siue secundum LXX. herinaceū, & stellionem computauit; quorum unum superius cum camelo & lepore, ut immundū, lex accusauit. Stellionis autē nunc mentionē fecit. Nō ergo natura eorum immunda est, sed nec omnis actio, nam quomodo poterant ista laudari? Sed quædam circa ipsa sunt actiones aptæ irrationabilibus animalibus, & quæ nullum iudicium exigunt, quæ nec nobis aptæ sunt, nec proprie nostræ sunt; atq; propterea quando à nobis continguntur, immundos nos faciūt.

Os homini sublimē dedit, cœlumq; tueri.

Per terram uero repere, non est hominum, quibus concessum est ut recti incedant, cœlumq; respiciant; quia super terrā repere, est fordida opera, terre naq; gerere. Quæ per differentiam animalium, quæ nūc dinumerata sunt, legislator significauit, ait enim sic: Hoc quoque inter polluta reputabitur, de his quæ mouentur in terra. Non quia aliqua repentiā sunt munda, omne enim opus quod per terram repit, & trahitur, sine dubio immundum est.

Philip. 3. Propter quod Paulus talia de his qui agunt ea, dicebat: Quorum deus uenter est, & gloria in confusione eorum, qui terrena sapiunt. Ad huius autem probationem, paulo post inuenies legislatorem dicentem: Omne quod reptat super terram, abominabile erit, nec adsumitur in cibum. Ergo genera nunc reptilium dinumerauit, non quod alia sint munda, alia immunda, sed ut per hæc cōsequenter reptilia respui discamus, ex horum uita omne genus conijcietes reptilium. Mustela enim animal est dolosum, & ualde fur-tis uacās. Mus, propter uentris ingluuiem multa quotidie pericula sustinet. Crocodilus duri corij, & malitiosus est, lutoq; pascitur, *μυγάλη* animal est compositum, non natura, sed uitæ conditione ad deridendum aptum, id est ut dolos faciat, et rapiat, uentremq; repleat; propter quod compositum nomen accepit ex utroq; animali, ex quo hæc habet uitiā. Cameleon in malo miserescit, & præ infirmitate mansuetum esse se fingit, quū sit immanis animal. Stellio, id est *σκολαβότης*, nimis quidē paruulus, uel miserrimus, uenenosus tamen est. Lacerta in sepulchris habitat. Talpa cæcum est animal, quod de terra generatur: dicunt enim eam de terra, simul & pluuia creari, corrupto luto, quum prius pluuia suscipit. Hæc ergo immunda sunt de omnibus quæ repunt super terrā, non quia alia non sunt immunda, sed quia hæc maxime sunt. Propter quod pollutionem maiore habent, siue malitiā.

• Omnis qui tetigerit morticina eorum, immundus erit usq; ad uesperā. Bene ergo probat intentionem legislatoris ipsa litera. Si enim immunda natura essent ea quæ nunc dicta sunt animalia, oporteret immundum esse & qui ea uiuentia tangeret, nunc autem qui tetigerit morticina eorum, ipse solus immundus est. Morticina autem eorum, sunt prædictæ actiones, id est dolus, furtum, duplicitas, siue ironia, & circa alia occupatio, nec non circa terrena festinatio, ex qua mentis cæcantur oculi. Quia ergo in his animæ contingit mors, morticina recte nominantur; & qui ea tangit, id est, qui in eis polluitur.

A polluitur, sicut & Paulus ait, Bonum est homini mulierem nō tangere, proculdubio immundus est. Nihil enim sic hominem polluit, ut peccatum. Vt quædam uespera ueniente, de qua Dauid dicebat: Ad uesperum demorabitur fletus: ait autem de poenitentia intelligibili: purificatione diluamus.

• Et super quod ceciderit quicquam de morticinis eorū, polluitur, tam uas ligneum & uestimentum, quā pellis & cilicium: & in quocunq; sit opus, tingentur aqua, & polluta erunt usq; ad uesperam, & sic postea mundabitur. Vas autem fictile, in quod horum quicquam intro ceciderit, polluetur, & idcirco frangendum est. Admirabili diuisione etiam nunc utitur legislator: quia enim aliquando ex negligentia, aliquādo peccamus ex opere, malorumq; studio, sicut illi de quibus Solomon in Prouerbij dicebat: Cui uas, cuius patri uas, cui iras, cui rixas, cui sine causa uulnera, cui suffusio oculo rum: Nōne his qui student uino, & uacāt calicibus epotandis? Recte hos inter eos qui tangūt morticina, posuit. Qui uero per euenientem animæ negligentiam, & ob stuporem, defectumq; uirtutum delinquant, quemadmodum Dauid surgens meridie de strato suo, & ambulans in solario, & Viriæ uxorem lauante se uidēs, captus à muliere est, quæ nimis pulchra erat, qui adulterium simul homicidiumq; commisit, in hos cadere morticina dicuntur. Neq; enim ipsi ad peccatum festinauerunt, sed inciderūt in eis, & quodammodo super se cadens peccatum suscipiunt. Quia autem omnino susceperunt, & non restiterunt, propterea recte immundi sunt, tam uas ligneum, & uestimentum, quā pellis, & cilicium: id est, siue uitam leuem quandā et mediocrem habeat, talia sunt enim uasa lignea, aut ad tingendum sufficientem, sicut est uestimentum, siue patientem, quam pellis significat, siue eam quæ est patientium, hanc enim cilicium, siue faccus significat. Omnino autem uas est, in quo opus possit agi uirtutis: sic enim intelligis, in quocunq; que sit opus. Polluta erunt usque ad uesperam. Id est usque tempus poenitentia. Tingetur autem aqua lauacri, uel lachrymarum, & mundabitur. Vas autem fictile, qui totus terrenus est, id est luto seculi conspersus, in hoc si inciderit morticinum, peccatum quod ad mortē est, interiusq; eum penetret, domineturq; ei, sicut Dauid dicebat: Et induit se maledictionē sicut uestimentum, & intrauit sicut aqua in interiora eius, qui non solum ingredi maledictionem, sed & dominari in eo, in quo ingressa est, dicit: necessarie illud conteri præcepit: neq; enim eius immunditia sicut aliorum, facile purgari potest, labore quippe multo, & contritione, & quodammodo reformatione contritæ atq; humiliatæ mentis eget; sicut ait Dauid, si mundari uult. Vnde & beatus Paulus, eum qui cum uxore patris fornicatus est, tantum contriuit, ut fatanæ eum traderet in interitu carnis, quatenus in tali contritione saluaret spiritum.

• Omnis cibus quem comeditis, si fusa fuerit super eum aqua, immundus erit: & omne liquens quod bibitur de uniuerso uase, immundum erit. Cis

Psalm. 29.

Prouerb. 25.

Tangunt morticina qui ex infirmitate peccat.

Incidit in nos morticina quæ do præter opinionem in peccata incidimus

Psalm. 108.

1. Corinth. 5.

Cbum esse & potū in omni uase bonas actiones intelligimus, propterea enim dixit: cibus quem comeditis, & liquens quod bibitur: quia malarum actionū & cibus, & potus prohibetur, id est earum communicatio. Si ergo in aliqua bonarum actionum, quae in omni uase sunt, id est in omni homine, siue principe, siue plebeio, siue sapiēte, siue imperito, unum quodlibet eorū quae dicta sunt, incidit morticinorum, necessario immundus erit. Nam etsi nō ab initio mala quadam intentione actionem bonā coeperit, sicut hi faciunt, qui propter negociationem, uel lucrum, pietatem fingunt, postea autem incidit actioni eius superbia, dolus, aut hypocrisis, uel simile quippiam, quod morticinum, utpote mortem quodammodo participantī inferens, dicitur, erit & hic immundus, bonā siquidem actionem mala subingrediens intentio polluit. Quid autē addidit legi quae est de cibo? Si fusa fuerit super eū aqua. Ostendit, quia eas, quae sunt post baptismum, actiones quae sunt, & sermo ei de fidei, & baptizato est, de infideli autem actione nullam mentionē facit. Quod probat beatus Paulus dicens: Scripsi uobis in epistola, nō commiseri fornicarijs, non utiq; fornicarijs huius mundi, aut auaris, aut rapacibus, aut idolis seruentibus, alioqui debueratis de hoc mundo exisse. Nūc autem scripsi uobis, si is qui frater nominatur, est fornicator, aut immundus, aut auarus, aut idolis seruens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cū huiusmodi nec cibum sumere. Quid enim mihi de his qui foris sunt iudicare? Intantum nullus ei sermo est de actione, siue conuersatione eorum qui foris sunt.

Dris sunt. Et quicquid de morticinis istiusmodi ceciderit super illud, immundum erit. Siue clibani, siue chytropodes, destruentur & immundi erūt. Fontes uero, & cisternae, & omnis aquarum congregatio, munda erit, Qui morticina eorum tetigerit, polluetur. Extranea quodammodo esse ea, de quibus nunc tractat legislator, apparent: cuius enim rei gratia clibanos & chytropodas intantum ait esse immundos, ut eorum mundationē praeciperet: fontes uero & cisternas, aliasq; cōgregationes aquarum esse mundas scripsit. An forsitan quia haec non solent pollui. Si enim aquarum collectiones, pollutiones nostras diluunt, quomodo pollui possunt? Omnino ergo inuenies cohaerentem legis literae contemplationem spiritus, quod cognoscimus, si uerborum interpretationem secundum uirtutem suā scrutati fuerimus. Quid enim clibani uel forte chytropodes nocētur, morticino in eis cadente mure? Si autē clibani & chytropodes nocentur, quomodo non magis aquarum collectiones, in quibus contingit animalia haec incidentia computrescere? Sed quid putas clibani, uel chytropodes significāt? Magistros uidelicet, in quibus cibi sacrae doctrinae coquuntur, operationis spiritus igne supposito. Non est autem mirum, clibanos eos per metaphorā, & chytropodas appellari, quia in multis scimus diuinam scripturam talibus usam nominibus. Nam David Moab, id est gentes, lebetem appellauit, ait enim: Moab olla spei meae, pro-

ter

Apter baptismatis aquas, quae in eis calefiunt. Sed & Ezechiel lebetem Hierusalem appellat, sed plenum carnibus. Siue ut LXX. ueneno: uiros in ea male docentes, & uiuentes significans. Secundum hanc ergo rationem, clibani et chytropodes, quibus coquantur cibi, uidelicet populi doctrinae, dici possunt. His ergo si incidit morticinum, id est, si peccati mortificantis actio superuenerit, immundi fiunt, & destruantur: quia qui docent non furari, furantur, & qui praedicant non mœchari, mœchantur: doctrina si quidem bona est, non est immunda. Nec diuina propter hoc abominamur eloquia, quod ex eis quidam forsitan immundi praedicatores effecti sunt, & propterea fontes, uidelicet opulentis doctrinae: & cisternas siue lacus, linguas loquentes mediocria, & doctrinā mutuatā habentes. Sed & collectiones aquarum, eos qui undiq; huiusmodi uerborū affluentia cōgregant, esse mundas legislator dixit. Sed quam consequentiam habuit, ut de clibanis & chytropodis loquens, subinferret: Exceptis fontibus aquarū? Sed quia per illā magistrōs significauit, necessarie fontes, & cisternas, & collectiones aquarum subdidit, quae, sicut ostensum est, in doctrina accipiuntur. Propter quod ad Samaritanam dominus dicebat: Quicumq; biberit de aqua, quam ego dabo ei, nō sitiet iterum, sed fiet in eo fons aquae saluēis in uitam aeternam. Bene autem lex subdidit: Qui morticina eorū tetigerit, polluetur. Vbi LXX. addunt: Qui uero tetigerit omnē immunditiā animae morticinorū ipsorū, immundus erit. Et animam addiderunt, ne forte putetis de rebus sensibilibus, aut bestijs dici: nam eorum qui tangit morticina, non animae, sed corporis immunditiam tangit. Ergo de doctoribus intelligendum est, qui immundi facti sunt immunda quadam & mala actione. Horum enim doctrinis, quādo fuerint secundum legem dei, intendere, operibus eorum autem nullomodo communicare, nec tractare ea, uel omnino contingere debemus, reminiscentes uerborum dei, quae ad confirmationem praesentium dixit ad populum, siue discipulos: Super cathedram Moysi sederunt scribae & pharisaei. Omnia quaecumq; dicunt uobis, facite, & custodite: secundum autem opera eorum nolite facere.

Si ceciderit super sementem, non polluit eam. Sin autem quispiam aqua semētē perfuderit, & postea morticinis tacta fuerit, illico polluetur. Nihil indiscussum relinquit legislator, sed omnia in subsequenti discutit, perfectio nem legis spiritalem probare desiderās, & si imperfecta eis uidebatur, quando solam intuebantur literā. Differentiam igitur hic infidelium, qui necdum baptizati sunt exponit, & semen utroq; appellat, utpote qui susceperunt regni praedicationem, De quibus dominus parabolam seminis proponens, dicebat: Bonum semen, filij sunt regni, sed semen quod necdum seminatum est, unde LXX. addiderunt: Semen fatium quod seminabitur, id est, quod necdum seminatum est, seminandum autem est, illos qui necdum baptizati sunt, baptizandi autem sunt, recte appellauit: super hos siquid praedicatorū

Ezech. 11.

Chytropodes destruantur, si morticinum in ciderit.

Roma. 2.

Nō ideo fontes sunt continendi, quod ex his nonnunquā serpentes ueniunt occasiones hauriant.

Ioan. 4.

Matth. 23.

Semen perfusum aqua.

Matth. 13.

1. Corinth. 5.

Paulus nihil regi sibi esse uoluit cū illotis.

Quamobrem aqua non polluat.

Passive dicit nocentur, noue pro deteriores fiunt.

Metaphora frequētes in sacra scriptura. Psalm. 109.

C morticinorum cadat, quia necdum cautelam mysteriorum acceperunt, nec integram dei agnitionem conquisiuerunt, quæ illos possit remouere à superuenientibus ex negligentia peccatis, mundi esse dicuntur, propter prædictam causam uenia digni. Super quos uero fusa fuerit aqua, uidelicet baptisimatis, hi necessario immundi fiunt, si unum ex his, quæ morticina sunt, super eos incidit: oportuerat quippe tanti participatione, dona ad eorum pertinere custodiam. Terret igitur deus spiritus eos, qui olim per ceperunt baptismum, ut non ex negligentia peccantes immundi fiant.

Si mortuum fuerit animal, quod licet uobis comedere, qui cadaver eius tetigerit, immundus erit usque ad uesperam. Et qui comederit ex eo quippiam, atque portauerit, lauabit uestimenta sua, & immundus erit usque ad uesperam. Quæ admodum peccatores permanentes in peccatis, abominandi sunt, nequaquam autem recedentes, ac poenitentes: ita iustis omni studio concurrendum est, scientibus nobis quia ex eis sanctificamur. Si autem mortui fuerint, graui peccati morte, non debemus tangere illorum uitam, nec eorum conuersationis esse participes, scientes quod si quis tetigerit, immundus erit, usquequo etiam ipse poeniteat. Sed & qui comederit de morticinis eorum, id est, qui eos defenderit, quasi aduocatus peccatorum ipsorum, uel auxiliator, & propterea illorum in se peccata suscipiens, necesse habet lauare uestimenta sua, uidelicet actiones, quia & ipse usque ad uesperam, id est usque dum poeniteat, immundus erit. Omne quod reptat super terram, abominabile erit, nec assumetur in cibum. Quicquid quadrupedis super pectus graditur, & multos habet pedes, siue super humum trahitur, non comedetis, quia abominabile est. Nolite contaminare animas uestras, nec tangetis quicquam eorum, ne immundi sitis. Iam & hæc superius legislator exposuit. Nunc autem ideorepetit, ut frequenti meditatione ad custodiendam legem moueat auditorem. Quamobrem & à nobis recapitulanda sunt, quia & quiddam noui addidit præsentis sanctioni, necessariam eis adiiciens actionem meditationis. Quæ reptant ergo super terram, hi sunt qui terrena sapiunt; & qui lutulentis pascuntur actionibus, super pectus, siue super uentrem similiter gradiuntur, gastrimargiæ operam dantes. In quatuor gradiuntur super terram, qui prædicationem euangelicorum librorum, pro eo quod salus in eis peccatorum prædicatur, abutuntur in luxuriosam uitam; non intelligentes, quia peccatores non ut maneant peccatores, sed ut cessent à peccatis, prouocat prædicatio. Sed eis qui in quatuor ambulat, addidit, & multos habet pedes, ostendens, quia licet si non solum ex euangelicis libris, sed ex alijs scripturis, atque ex uaria, sicut ipsis uidetur, doctrina hoc confirmare cupiunt, erunt & sic immundi. Et ut breuiter dicatur, omne quod reptat super terram, id est qui terrena sapiunt, declinare nos oportet, & fugere: scientes, quia eorum communicatio polluit, & similiter immundus est agens, agentisque concurrens.

Ego enim sum dominus deus uester, Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum.

Mors, peccati labem significat.

Comedere de morticinis est patrocinari seculis.

Repere super terram. Super pectus.

pedes.

A ctus sum. Ne polluatis animas uestras in omni reptili, quod mouetur super terram. Ego dominus qui eduxi uos de terra Aegypti, ut essem uobis deus. Sancti eritis, quia & ego sanctus sum. Omnino prohibet esse nos socios eorum qui terrena sapiunt, nec si potentes quidam sint, nec si iustitiam, aut sapientiam fingant, ne si forte sacerdotio, uel aliquolibet amiciantur dignitate. Vnde breuiter omnium repentium, quæ super terram mouentur, mentionem fecit, non simpliciter hoc quod est reperere respuens, sed super terram reperere: nam humiliari quidem bonum est, ut autem ad terrenam declinetur sapientiam, non est bonum, nec utilis est animabus talis humilitas, à qua libera re uolens: Ego sum, inquit, dominus deus uester. Id est, ad cuius imaginem facti estis, ut celestia sapiatis, cum qui in coelis habitat imitantes, propter quod subdidit: Sancti eritis, quia sanctus sum. Qui non hoc adderet, neque duplicaret in nobis sanctificationem, nisi eius essemus participes, & confortes eius sanctificationis effecti, custodire eam per philosophiam, & sanctam conuersationem opus haberemus, unde ait: Ne polluatis animas uestras. Primum quidem, quia donatum est animæ, esse ad imaginem dei: & maxime in ea esse sanctificationem uult, utpote quæ principatum super omnem animal tenet. Deinde ostendit pollutionem, quam odio habet, non esse de mortuis corporibus, aut cibis immundis, corporibus, sicut quidam putant, factam, sed eam quæ animabus ex actionibus malis euenit. Dicens autem, non oportere in cunctis reptilibus, quæ mouentur super terram, animas nostras pollui, omnino competenter addidit: Ego dominus qui eduxi uos de terra Aegypti, ut essem uobis in deum. Per Aegyptum, Aegypti demonstrans mala, & omnia opera tenebrarum. Aegyptus enim, cõtenebratio interpretatur. Quibus si quis uere carere uoluerit, & eum qui uere est deus, habere suum deum, non solum idololatriam cauere debet; sed si uere ei adhærere desiderat, quia ille sanctus est, ipse quoque sanctimoniam studeat, sine qua nemo uidebit deum. Ista est lex animantium, & uolucrum, & omnis animæ uiuentis quæ mouetur in aqua, & reptat in terra, ut differetias noueritis mundi, & immundi, & sciatis quid comedere, aut quid respuere debeatis. Recapitulatione more suo nunc etiam legislator utitur, ut norint legentes, de quibus iam lex dixit, & facile ea perscrutentur. Quod autem nunc addidit, admirabile, omnisque plenitudo iuuamini, notandum que est: prolatam quippe dixit legem dinumeratis animalibus; nec solum ut separaret inter munda & immunda, sed ut sciant filij Israël, uel cognoscant inter uiuificantes ea quæ comeduntur. Ergo non cibi nos mundos reddunt, nec pollunt, sed nos eos, siquidem nos uiuificamus ea quæ comeduntur. Et quemadmodum omnis cibus bonus, & nihil reijciendum est, quod cum gratiarum actione percipitur, sanctificatur enim per uerbum dei, sicut ait Paulus, & orationem: sic ea quæ comeduntur, ea uidelicet quæ nutriunt animam, id est bonas actiones, nos uiuificamus, si bene eis utamur. Sin autem male, non uiuificamus, sed mor-

Repere super terram humilitati non repugnat.

Pollutiones uere uide oriuntur.

Aegyptus, cõtenebratio.

Nos polluiamus cibos, non ipsi nos.

1. Timoth. 4.

Crificamus. Qui enim ex iniquitate facit eleemosynam, mortificat eius uirtutem, siue potentiam. Et quia a cibis abstinent, per linguam uero fratribus detrahunt, de quibus Dauid dicit: Qui deuorant plebem meam, sicut escam panis: mortificant hi abstinentiam, propter quod beatitudinis est, nosse discernere inter uiuificantia ea quae comeduntur animalia, & ea quae non comeduntur, id est inter eos qui bene bona agunt, & malas actiones. Haec sunt enim animalia quae non comeduntur, & discernit non solum sciens, sed qui scientiam confirmat operibus. Quod pauci in hoc studet seculo, multis eam per dolos inficientibus, multisque adulteriis per hypocrisin, ut quidam iam dubitet, etiam in ueris bonis, quae sint comedenda, quae non comedenda, propter quod ait:
 * Ista est lex Non solum discernendi, sed sciendi filios Israel. Cognoscuntur autem, uel sciuntur ea de quibus dubitatur, quorum dubitationem docendo compescimus, quando legis doctrinae conuenientia docemus.

C A P V T X I I

Loquutus est dominus ad Moysen dicens: Loquere filiis Israel, & dices ad eos: Mulier si suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus, iuxta dies separationis menstruae. Die octauo circumcideretur infantulus. Ipsa uero triginta diebus manebit in sanguine purificationis suae. Omne sanctum non tanget, & nec ingredietur sanctuarium, donec impleatur dies purgationis eius. Sin autem foeminam pepererit, immunda erit duabus hebdomadibus, iuxta ritum fluxus menstrui. Et sexaginta & sex diebus manebit in sanguine purificationis suae. Manifesta est legislatoris intentio, antiquum generis humani significantis excessum, atque ideo ex omnibus his conferre nobis desiderat, ut euitemus seculares res, & actiones carnis: utpote nobis non bene ualentibus profligare sanctimoniam, sine qua nemo uidebit deum. Nam mundus quidem per seipsum bonus est, ortum solis cerne re, lunam, stellasque caelum coronantes, terram distentam, diffusum mare, ut ex his omnibus sapientia colligatur, & conijciatur opificis. Similiter & corpus bonum est, & nimis bonum, quod nobis in uirtutibus conlaborat. Habet enim instrumentum ad glorificandum deum, linguam, aliosque, qui in nobis sunt, sensus, per quos respicientes creaturam mundi, omnemque eius solatium, per haec aliud intuentes, conijcimus & ex his quae facta sunt, ea quae sunt inuisibilia. Sed quia & seculo, & carne male simul uti sumus, ita ut dominus de mundo diceret: Mundus in maligno positus est. Paulus autem: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae. Et rursus: Ego autem carnalis sum, uenundatus sub peccato. Et rursus: Manifesta autem sunt opera carnis: quae sunt fornicatio, adulteria, immunditia, et quae his similia sunt. ab his lex nos liberare conatur, et de hac re multa scribere non cessat aenigmata, sicut & nunc communia, et specialia. Intende quibus uerbis

Ex intuitu reru creatarum maxima sapientiae pars colligitur.

Corporis usus.

1. Ioan. 5.
Roma. 6.
Roma. 7.
Galat. 5.

A uerbis ad Moysen dominus loquutus est, ut ille filiis Israel eadem uerba ministraret. Faciebat autem hoc non frustra, sed palam demonstrans, quod ipse quidem Moysi loqueretur, ut ad intelligendam uirtutem legis idoneo: Moyses autem populo, ut quia non totum capiebat, nec spiritale suscipere mandatum, nec deo loquente audire legem, sublimiora narrante. Hinc est enim quod ipso deo legem dante, dicebat ad Moysen: Loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis dominus, ne forte moriamur. Sed & humiliter eam atque secundum humanam possibilitatem, homine uidelicet tradente, suscipiunt, ut ad spiritum paulatim ascendatur. Per litteram igitur semen suscipiens est mulier, quae uiri concipit ex semine. Hanc septem diebus esse immunam dicit, & hoc quamobrem? uidelicet quia fator immundus est, utpote haeres Adam, qui per transgressionem immundus factus, atque ita Euae mixtus, omnine genus humanum fecit immundum. Aperte autem hoc in sacra scriptura legitur, quod postquam exiit de paradiso, mulierem suam Adam cognouit, atque ita deduci coepit humanum genus. Septem autem dies ideo mulierem esse praecipit immundam, quia Adam, per cuius semen suscepit immunditiam, cum genere uitam nostram polluit. Septem dierum numerus, significat per quem tempora reuoluuntur. Propter quod etiam eius requies septima dies, id est intelligibile speratur sabbatum. Quomodo autem nostram polluit uitam? Inducens ei maledictionem, & transferens ad miseriam, eam quam sortiti fueramus ab initio beatitudinem. Quod manifestum est ex his quae deus ad Adam dicit:
 * Maledicta terra in operibus tuis, spinas, & tribulos germinabit tibi. Propterea & nunc legislator dixit: Secundum dies separationis menstruae. Vel sicut LXX. Secundum dies purgationis menstruae immunda erit. Quid autem hoc sit, alij interpretes planius ediderunt. Symmachus quidem dicens, secundum dies separationis, afflictionis; Aquila, separationis, miseriae; Theodotion, separationis, doloris eius. Miseria autem, & afflictio, & dolor tunc esse coepit, postquam separatus a paradiso Adam, nostram fortitus est uitam, quia in sudore uultus comedere panem condemnati sumus. Huic sensui planior, & indubitabile addidit probationem, quam dicit: Die octauo circumcideretur infantulus. Dies enim octauus, quoniam septimae diei, quae imago est praesentis uitae, succedit, figuram gerit futuri seculi, in quo carne praeputij circumcidimus, opera carnis omnia deponentes; tunc quippe non solum peccaturi, sed nec comessuri, aut bibaturi, aut nupturi sumus. Erimus autem proculdubio, sicut ait dominus, ex corruptibilibus incorruptibiles, sicut angeli: & mundi modis omnibus, ex immundis efficitur. Seminatur igitur, ait Paulus, in corruptione: si igitur in incorruptione seminatur corpus animale, surgit corpus spiritale. Ergo hic est modus, propter quem infantem octauo die iubet circumcidi. Incircuncilum autem perire de populo suo ostendit, quia ante circumcisionem, abominabilem habet carnem, & immundam, propter causas uidelicet quas superius diximus. Munda autem per circumcisionem, quae imaginem gerit resurrectionis mortuorum. Illud autem nimis

Exod. 20.

Gen. 4.

Gen. 3.

Septimus dies.
Octauus dies.

Math. 22.

1. Corinth. 15.

Circumcisio imago resurrectionis.

C quærendū est, quamobrem puerum circumcidi lex præcipiens, ipsius quidem immunditiam tacet, matrem autem immundam esse dicit, usq; ad diem in quo infans circumciditur: octauo quippe præcepit die circumcidi, septem autem diebus ait matrem esse immundam: Aut forte quia inobedientiæ causa Eua seducta extitit, transgressio autem, siue inobedientia immunditiam nobis, sordemq; contraxit, ideo hoc quod est amplius, legislator in mulierem conuertit. Sed & quærendum est, cur huius rei gratia, in sanguine purificationis suæ manere mulierem præcepit, non sanguine sordido, sed in sanguine mundo, id est purificationis eius, sicut in his quæ sequuntur ostenditur.

Quare septem diebus immunda dicitur paries.

Hæc omne sanctū non tangit, & in sanctuario non ingreditur, usq; dum compleatur dies purificationis eius. Si ergo in sanguine mūdo trigintatres dies, & omne sanctum non tangit, & in sanctuario non ingreditur, unde huiusmodi causam, nisi ex dierum perscrutatione reperiemus? Triginta quippe & tres dies ideo tradidit, ut adiectis septē, cuncti quadraginta fiant. Aliud ergo per hoc legislator significat. Quia ergo in diebus quadraginta masculus dicitur infans formari, duo hæc per ea quæ dicta sunt, probantur: id est, quia ipsa quidem substantia generis humani munda est, sicut à deo creata:

Trigintatres dies manere in sanguine purificato.

Gen. 1.

Omnia enim quæ fecit deus, erāt ualde bona, & multo magis homo. Propter quod ait: In sanguine mundo, siue purificationis mulierē sedere. Quia autem per successionem Adæ transgredientis læsus est, necessarie quæ semen suscipit, & concepit, omne sanctum non tangit, & in sanctuario non ingreditur, usq; dum compleantur dies purificationis eius: id est usq; dum comple-

Imago dei nostre nature mūdatio est.

antur dies quadraginta, in quibus puer formatur: Ipsa quippe imago dei, mūdatio est nature nostræ, quamuis fuerit sordidata. Ergo nequaquam ingredi in sanctuario, nec omne sanctum tangere præcepti fueramus, nisi imago dei semel donata nostro generi, sanctorum nobis præstitisset ingressum. Propter quam saluandam ipse quoq; incarnatus est dominus, suam imaginem saluare uolens. Sed in quadraginta diebus ad cælum eam sustulit, secundum quod eam hominem plasmans, in uulua donat, & tunc ad uerum sanctuariū natura nostra ingreditur. Aperte autem hæc probantur per ea quæ de genere foemineo sciuntur. Quia enim octogesima die formari in utero foeminae dicuntur, tantundem numerum ad impletionem dierum purificationis earum, quæ semen suscipiunt, præcepit, ait enim sic: Si fo-

Foemelle octo gesimo die formatur in utero

minam pepererit, immunda erit duabus hebdomadibus, iuxta ritum fluxus menstrui. Et quum oporteret quatuordecim dicere, non sic dicit, sed duabus hebdomadibus, iuxta ritum fluxus menstrui. Propter quod ad illum nos transmittit sensum, id est, ut in septem quidem diebus esse humanam uitam: fluxus autem menstrui, afflictionem eius, & dolorem, & miseriam intelligamus. Dixit autem duabus hebdomadibus recte, quia duplo genus muliebre multatum est: habet enim & Adam maledictionem, in sudore uultus sui manducans panem suum. Habet etiam ipsa terra, spinas, &

Genus foemineum multatum duobus modis.

tribulos

A tribulos germinantem, quæ quum ex terra orta sit, in terram reuertitur. Habet etiam poenam specialem: in tristitia paries filios, & ad uirum tuum conuersio tua, & ipse tui dominabitur. Et propterea duabus, inquit, hebdomadibus immūda erit, iuxta ritum fluxus menstrui. Sexaginta autem & sex diebus in sanguine mundo, id est in purificatione sedebit, sancta non tangens, usq; dum compleantur dies octoginta. Quatuor enim & decem, super sexaginta sex addita, octoginta faciunt, in quibus foemina formatur. Ergo sine aliqua dubitatione legislator ostendit, quia immundum factum maledicto nostrum genus, nequaquam intraret in sanctis, nisi per imaginem dei, quam semel sortitum est, & propterea suscipientes semen mulieres, diebus formationis pariendorum paruulorum, de sanctis uentantur. Quod si dicis, quamobrem non magis in utero habentes, diebus formationis, de sanctis matres prohibentur? Frustra hoc interrogas: incertū est enim ei quæ grauida est, utrum marem, seu foeminam paritura est: & unde manifestum esse poterat, quotquot diebus oportebat eam de sanctis prohibere? Ergo manifesta est causa pro qua hæc legislator in illis disposuit.

Gen. 3.

Quumq; expleti fuerint dies purificationis eius, pro filio, siue pro filia, deferat agnum anniculum in holocaustum, & pullum columbæ, siue turturē pro peccato, ad ostium tabernaculi testimonij, & tradat sacerdoti, qui offerat illa coram domino, & roget pro ea, & sic mundabitur à profluitio sanguinis sui. Ista est lex parientis masculum, ac foeminam. Quod si non inuenit manus eius, nec poterit offerre agnum, sumat duos turtures, aut duos pullos columbæ, unum in holocaustum, & alterum pro peccato, orabitq;

B pro ea sacerdos, & sic mundabitur. Totam hic intentionem suam legislator aperuit, quia pollutionem non motus naturales faciunt, sed peccatum, de quo Dauid dicebat: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Non suæ matris peccatum aliquod accusans, sed matrem naturam appellat: immunditiam peccati Adæ & Euxæ, in omne genus nostrum descendisse significans. Et propterea quando completi fuerint dies purificationis, secundum prædictum modū, sacrificium pro peccato iubet offerri. Quia & agnum anniculum in holocaustum tunc immolari præcepit, euidenter illud ostendit, & approbat consideranti, quia dei imago perfectionem generi nostro tribuit. Nam formationem quidem dies ostendunt mundationis: perfectionem autem, sacrificium holocausti. Manifestum est enim, quia integram & perfectam conuersationem denunciat holocaustum. Sed & agnum anniculum immaculatum sacrificio deputauit, ex utroq; designans perfectionem. Quid enim est agnum, aut aliquid tale aliud in sacrificio, forte non inuenientem columbam, aut turturem, offerre, & cur ad ostiū tabernaculi testimonij, ad sacerdotem sacrificium ducitur, & quomodo ante dominum offertur, quomodo etiam propitiatio per sacerdotem obtinetur & agitur, in multis sacrificijs dictum est, quæ pro peccatis offeruntur.

Psal. 50. Mater in Dauid de natura accusatur.

C Sed hic propter hoc interim legislatoris sapientiā obstupescere, quia euenire poterat, ut studentes legem dicerent: quali deprecatione pariens infantem opus habebat, quæ ipsa non peccauit, non enim ex fornicatione, sed de nuptijs generauit. Interpretari necessitatem huius deprecationis uolens, addidit: Et mundabit eam à profluuiō sanguinis sui. Profluuiū sanguinis, in obediētiā dicens: unde immunditia, & poena eius in totum genus humanum fluxit, quā & nos deponamus, sacrificia pro nobis quæ dicta sunt, offerentes: duos turtures, aut duos pullos columbarū, legis meditationem, contemplationemq; & scientiam, siue cognitionem: horum enim habere figuram prædicta animalia demonstratum est. Quia autem negligentia legis, immunditiam hominibus introduxit, meditatio & scientia, per quam manifeste correctio prouenit, mundare, liberareq; nos ab illata pridem poena poterit, in CHRISTO IESU domino nostro, per quem, & cum quo gloria patri, & filio, & spiritali sancto, in secula seculorum, Amen.

Profluuiū sanguinis.

ISYCHII PRESBY.

TERI HIEROSOLYMORVM IN LEVITICVM LIBER QVARTVS.

D

IMPORTVNITATEM fieri pleriq; festiuitatibus putant, sed nesciunt quod summe, siue capitulo festiuitatis inuideant, & ad deteriora festiuitates trahūt: nō anima quippe, sed corpore student festa celebrare: unde non negliger ea dicere, sed ex opere festinant. Hoc etiam patiuntur, qui ianuas in die nuptiarum cantoribus, aut citharcedis clauerunt, qui plausu, & organorum cantu, lampadibusq; nuptialibus destituta sponsalia carpenta præmittunt, quicq; se amicos sponsi dicentes, cursibus lacris, & tubis, cultu festiuitates priuant, quæ sibi exhiberi, & nuptijs sponsæ, utpote cui fauendum erat, quum domi susciperetur, optaret. Sed CHRISTVS non ita nam existens uerbum, festiuitates implebat eloquio. Et alij quidem uitulos, aut boues, aut oves, arietes, hircos, & capras, turtures, aut columbas: qui autem hæc non habebant, crustula, & lagana, & similam pro sacrificio ad sanctuarium offerebant. Ipse autem doctrina, sicut oportebat, hostias uariabat. Et nunc quidem, sicut uitulum nouellum cornua proferentem, & ungulas, per Theologiam uerbum uentilās, aduersarios imolabat.

Festi dies animo, non corpore celebrant.

Christus festi a eloquio sacro celebrant.

A molabat, nunc autem pro columba mediatoriam doctrinam explanabat: & pro pari turturum, leges indicebat animæ contemplationis & castitatis. Erat autem ipse aries ad sacrificium coronans laudibus iustos, & hircos peccatores ex errore uenientes. His ergo & nos festiuitatem ornemus, ipso in sacrificio cultrum, linguam uidelicet præsentem materiæ qui immolauit, talia tantaq; mutuante. Est autem hæc lepra, quam Moyses legislator proposuit, plurimas eius proferens species, multiplicem huius uarietatem passionis exponens, nec solum lepram quæ in homine, sed & quæ in lignis & in petris est, trama quoq; & stamine, & pellibus, in quibus operari potest, sed & in domo integra, similiterq; accedentem uestibus, quum in nulla alia hoc custodisset ægritudine, ut etiam pigriores intelligant, legislatorem quippiam sublimius intueri, atq; diuinius, meliusq; quàm literæ prodit aspectus. Sed & quum sacerdoti seruauerit discretionem, nec hanc tacet, sed quæ ad hanc sunt necessaria, per ordinem describit, ut tam ipsum cōstituat modum, quo uolēs de his iudicare debeat, quàm absq; inimicitia, uel gratiæ suspitione in iudicio conseruare eum, qui incidere facile in huiusmodi poterat existimationē, & hunc quidem per inimicitiam retinere, alium autem gratiæ causa à passione resolueret, & amicitia suspitionem dare: nisi forte planam de eis protulisset legem, quos oporteret separari à tabernaculo, utpote qui morbo tenerentur. Quos autem rursum mundatos à passione, suscipi: qui etiam ne ipso initio inter leprosos, ut de quibus frustra suspicio habita sit, cōputandi essent, quando de eo esse dubietatem lege quoq; lata contingit. Et nimis obstupescendum est, quemadmodum eum qui in parte corporis lepram habet, eicit de tabernaculo, & poenæ subdit: eum uero qui toto corpore patitur, mundum dicit: & quemadmodum si nihil omnino passus sit, præcepit omnibus permisceri præiudicare, siquidem quodammodo eos qui ex parte leprosi sunt, uidetur & suadere ad non orandum, ut ab instanti liberentur passione, sed magis ut depascat, exundetq; passio per uniuersum corpus: nā illud quidem disceptatione multa eget, & ad distractionem legis cogit sacerdotem iudicantem. Istud autem inculpabiles custodit, & beatos ex multitudine periculorum reddit, sed & sanos in seruire ægritudinis, & sæua comprehensione passionis ostendit. Sed tempus est iam ad uerba legis pergere: ipsa enim nobis ad singula planè exhibent causas. Veruntamen auditores illud antea contestamur, ut is qui discere desiderat, minime indoctorum, sicut ego sum, dicta despiciat. Neq; enim propria dicimus, ut fallaces accusemus, quippe quibus parua de proprio ministrantur: Dei autem est, qui ubi uult inspirat, & qui pueris, uel pigris hominibus, nimisq; imperitis, maiora sæpe quàm prophetis reuelat. Quod manifestū est ex eo quod populus ille IESVS super asinum sedentē laudans, uocem emisit, quæ amplius omni prophetica tuba notanda sit. Legem autem ecclesijs in mystico ministerio latam, scitis uos qui seruitis mysticis, quam obrere non oportet prophanorum

Cantio pueros rum.

Hos anima puerorum magno miraculo est fidelibus.

Ex poeta quos pia hoc Paulus Act. 17. citat.

caures onerari uerbis, quorum prophetis pars non omnia capientibus, credita est: in quo & ego nimis admiror, & pro magno miraculo quod accidit, habeo, quia quod prophetica uox quae ante multas generationes praedicta est, lauit, populus indoctus ostendit, & ipse reliquit inspiratum, creditumque capitulum est, ita ut dicatur & a nobis aliquid, quod quidem auribus auditorum proficit, necdum autem ab anterioribus dictum, si deus donet ut libenter suscipiatur: In ipso enim uiuimus, mouemur, & sumus, sicut praecipit Paulus etiam nos dicere, & tantomagis quanto ut gubernetur lingua nostra de caelo, quum nimis simus indocti, opus habemus. Ita se habet legis leprosi, quae ab ipso deo ad Moysen dicta est, littera.

CAPVT XIII.

Loquutus est dominus ad Moysen & Aaron, dicens: Homo in cuius carne & cute ortus fuerit diuersus color, siue pustula, aut quasi lucens quippiam, id est, plaga leprae, adducetur ad Aaron sacerdotem, uel ad unumquemlibet filiorum eius. Qui quum uiderit lepram in cute, & pilos in album mutatos colorem, ipsamque speciem leprae humiliorē cute, & carne reliqua, plaga leprae est, & ad arbitrium eius separabitur. Sin autē lucēs fuerit candor in cute, nec humilior carne reliqua, & pili coloris pristini, recludet eum sacerdos septem diebus, & considerabit die septimo. Et si quidem lepra ultra non creuerit, nec transierit in cute prioribus terminos, rursus includet eum septem diebus alijs, & die septimo cōtemplabitur: Si obscurior fuerit lepra, & non creuerit in cute, mundabit eum: quia scabies est, lauabitque homo uestimenta sua, & mundus erit. Quod si postquam a sacerdote uisus est, & redditus munditiae, iterū lepra creuerit, adducetur ad eum, & immunditiae condemnabitur. Plaga leprae si fuerit in homine, adducetur ad sacerdotem, & uidebit eum. Quumque color albus in cute fuerit, & capillorum mutarit aspectum, ipsa quoque caro uiua apparuerit, lepra uetustissima iudicabitur, atque inolita cuti, contaminabit eum sacerdos, & non recludet, quia perspicue immunditia est. Sin autem effloruerit discurrrens lepra in cute, & operuerit omnem carnem, a capite usque ad pedes, quicquid sub aspectu oculorum cadit, considerabit eum sacerdos, & teneri lepra mundissima iudicabit, eo quod omnis in candore uersa sit, & idcirco homo mundus erit. Quando uero caro uiuens in eo apparuerit, tunc sacerdotis iudicio polluetur, & inter immundos reputabitur: Caro enim uiua, si lepra aspergatur, immunda est. Quod si rursus uersa fuerit in alborem, & totum hominem operuerit, considerabit eum sacerdos, & mundum esse decernet. Item secundum LXX. textum: Et loquutus est dominus ad Moysen & Aaron dicens: Homini cui facta fuerit in pellicula corporis eius cicatrix significationis, *τιλανγη*, aut *αἰγασμα*, & facta fuerit in pellicula corporis eius cicatrix ad maculam leprae, & uenerit ad Aaron sacerdotem, aut ad unum

A unum filiorū eius sacerdotem, & uiderit sacerdos maculam in pellicula corporis eius, & pilū in macula mutauerit albū, & aspectus maculae humilior a pellicula corporis, macula lepra est: & uidebit sacerdos, & cōtaminabit eū. Si autē *αἰγασμα* album fuerit in pellicula corporis eius, & humilior non fuerit aspectus eius a pellicula, & pilus eius nō cōmutatus fuerit in album pilum, ipsa est obscura. Et separabit sacerdos maculam septem diebus, & uidebit sacerdos septima die, & ecce macula permanet contra eum, non decidit macula in pellicula. Et separabit eum sacerdos septem diebus secundo, & uidebit sacerdos septima die secundo, & ecce obscura macula leprae non decidit in pellicula. Et mundabit eum sacerdos, significatio enim est, & laeuans uestimenta eius, mundus erit. Si autem commutata decidit significatio in pellicula, postquam uiderit eum sacerdos, ut emundet illum, & uidebitur secundo sacerdoti, & uidebit sacerdos, & ecce decidit significatio in pelle, & contaminabit eum sacerdos, lepra est. Et macula leprae si fuerit in homine, & uenerit ad Aaron sacerdotem, & uidebit sacerdos, & ecce cicatrix alba in pelle, & haec mutabit pilum album a sano carnis uiuae. Si fuerit cicatrix, lepra inueterata est in pelle corporis eius. Et contaminabit eum sacerdos, & separabit eum, quia immundus est. Si autem florens effloruerit in pelle lepra, & operuerit omnem pellem maculae, a capite usque ad pedes, per totum uisum sacerdotis, & uidebit sacerdos, & ecce cooperuit lepra omnem pellem corporis. Et mundabit eum sacerdos a macula, quia totam commutauit in albo, mundus est. Et quacunque die apparuerit in eo corpus uiuum, contaminabit. Et uidebit sacerdos corpus sanum, immundus est, lepra est. Si autem restitutum fuerit corpus sanum, & commutatum fuerit in album, & uenerit ad sacerdotem, & uidebit eum sacerdos, & ecce commutata est macula eius in album, mundabit sacerdos maculam, & mundus erit. Profunda est, sicut cernis, lex, & non solum uerbis pluribus, sed etiam omnino ad interpretationem cautis egens: quam non tamen totam nobis ad medium deduxit lectio, sed prout auditus suscipiens, quantum habeant & reliqua uarietatis conijcit, & ad semetipsum colligit mentem. Neque enim parua quaelibet discernenda sunt, sed quorum a deo praestolanda sit scientia, qui nullius horum inuidet cognitionem, & qui neque ea quae petitur, indiget. Hoc enim ait Iacobus, qui domini frater est appellatus, improperantis esse proprium, propter quod in ipsum confidentes, simul que in nobis: dabit enim in his quae dicenda sunt, gratiam. Interpretationem inchoemus. Ostendit enim sermo, ex parte quidem leprosum Iudaeum populum, utpote in parte transgressorem legis, propter quod eum sacerdos, ut immundum, expellit: Toto autem corpore leprosum, gentilem, qui totam transgreditur legem. Veruntamen mundum eum sacerdos iudicat, quia legis iugo subiectus non fuit. Oportet autem, ut tamen arbitror, prius litterae decur-

Iaco. 1.

Totus leprosus gentilis.

C rere expositionem; Sic enim spiritalem intellectum ultra semetipsum ingerentem reperiemus; deficiente circa causas, & usq; ad finem sensum suum exere nō ualēte litera, sicut in praesenti cognoscimus. Sed primum quis sit qui legem fert, & ad quem proferat, attendamus.

Loquutus est dominus ad Moysen & Aaron. Quando loquitur deus, duplex est fidelis auditus, sicut David propheta ait: Semel loquutus est deus, duo haec audiui, literam uidelicet, & spiritum. Ergo spiritus, ut sublimiori Moysi; literam autem, ut subiecto Aaron loquitur; quia enim sublimis erat Moyses, & propterea dignus spiritu: Subditus autem Aaron, & aptus auditui populi, egentis litera, ipso deo dicente de Aaron ad Moysen: Ipse loquitur ad populum, & ipse erit ostium: tu autem ei eris in his quae ad deū pertinent. Ergo quod erat legis excelsius, hoc ad Moysen dicebatur: ipse quippe habebat ea quae ad deum pertinebant, id est ea quae sunt spiritus. Quod autem erat subiectum, & humilior, hoc ad Aaron: ipse enim Moysi erat os ad populum, legem secundum literam accipientem, quam & primam nos exponere promissimus. Leprae ergo species, aut nimis, aut moderate obscura est, & quodammodo obumbrata, & interim occulta sub pelle, necdum efferuescente passione: quamobrem & nimia indiget deliberatione. Alia autem species eius est, quae nimis clara est, & ualde perspicua, ita ut simplex sit, & aperta cognitio. Ex his primam speciem LXX, secundum quos penē totus hic sensus secundum literam exponitur, cicatricem significationis recte appellauerūt, id est cicatricem, passionem significantem. In duas autem partes hanc, id est in nimis dubitabilem, & in minus dubitanda diuiserūt. Ex quibus unam τὴν λαυγίην, aliam autem appellauerūt ἀβυσσόν, τὴν λαυγίην quidem, quia de longe uideatur: ἀβυσσόν autem, quia nimis obscura est, paruaque habet passionis insinuationem, & hanc dubitabilem, ut proximi disceptatione egeat, quatenus & luce passionis hi qui iudicant, sicut hi qui lapides inspiciunt preciosos, egeant. In hac frequenter iubet sacerdotem considerare, & non credere obuientibus, siue occurrentibus primae probationis aspectibus. Sed & si consideratio cicatricis necdum appareat humilior pelle, neq; in loco pilus commutatus à passione albus factus fuerit, septem tamen dies separabitur ad aliam considerationem, & rursus alios septem dies: forsitan enim efferuescente per tempus passione, manifestior morbus efficitur. Permanente autem obscura cicatrice, & nulla facta in pelle permutatione, significationem dixit, non autem lepram manifestam, cum qua significationem non subdidit, custodiens eam his qui secundum spiritum accipiunt legem, & qui quod minus est, uel magis, latet, reuelare, atque addere possunt contemplatiuis interpretationibus spiritus. Veruntamen non maius esse nimis significationem manifestauerunt: nam quomodo mundaturus erat sacerdos, id est, habentem mundum denunciaturus, qui nequaquam

Spiritus Moysi tanquam sublimiori creditus diuinarum rerum, Aaroni litera.

Exod. 4.

Leprosae species duae.

τὴν λαυγίην, ἀβυσσόν.

quacquam huius egeret, si ex toto fuisset liber? Propter quod eam obscuram appellauit, nec rursus inter munda post iudicium simala fuisset, cuiusdam passionis facta est significatio. Si autem sic habens incidens significatio in pellicula, id est si effusa fuerit, & plus quam prius latior in pellicula processerit, & non immutatus fuerit pilus, hoc enim hic non reprehendit, polluit eum sacerdos, lepram esse passionem iudicans, ipsius quidem cognitione dubitabili, utpote obscura existente cicatrice. Alba autem existente, & similem mittente pilum pelli, polluit hunc sacerdos, & immundum ei ei praecipit, etiam si fuerit pars cicatricis sana, & carnem habens uiuentem, id est sub passione leprae non constitutam. Cuius autem rei causa? Quia lepra, inquit, inueterata est. Admirandum est hoc, nimiaque imperitiam, uel magis reprehensionem legali ingerens litera: unde enim debuit sanabilis arbitrari passio, id est ex uiuo corpore, uiuacq; carne, illinc illam magis desperat, lepramque inueteratam dicit deus, id est, non sanabilem, sed diu manentem, & quasi passionis senescentem loco. De hac re rursus hoc quod sequitur, inuenies obscurius: quia eum qui toto leprosus est corpore, & à pedibus usq; ad caput operus morbo, munda teneri lepra, hoc de eo iudicante sacerdote uult.

Paradoxa quaedam sacre scripturae.

Si autem in eo uisum fuerit aliquando corpus uiuens, reuocat sacerdos iudicium suum, & polluit eum. Si autem remutatus fuerit in albu, & tota pellicula ad passionem leprae translata fuerit, mundat eum sacerdos, cui iudicare praecipit. Si autem & haec recte dicta sint, quamuis hoc nemo dicat: quam tamen satisfactionem ad aliam hanc reprehensionem reperimus? Quia leprosus non uoluntariae passionis, sed quam intuitus sustinet, poenas soluit, & qui debeat à lege mereri misericordiam, punitur: quumque dignus esset auxilio propter infirmitatem, hoc caret, subijciturque noxae. Qui si potuisset resistere, nunquam ei praualuisset infirmitas: quicque reprehendit naturam, cuius esse arbitratur accedentem molestiam, & non intentionis, aut uoluntatis suae. Quid enim ageret, ut in hoc non incideret morbo? Sed ait quispiam, peccati uindictam, uel poenam esse hanc passionem: & primum quidem Mariam, deinde Oziam proponit: quorum illa quidem fratri detraxit: ille autem dum esset rex, incensum inferre praesumpsit in sanctis: Solis quippe hoc sacerdotibus licebat, atque ideo non differente deo poenam eorum, leprosi effecti sunt. Ergo oportebat, ut hoc aperte lex diceret ad excusandum legislatorem, contra eos qui eum putant iniuste de leprosis sancire non: & solu hoc de leprosis, sed & de his qui uulneratos habent oculos, seu auditus, aut reliquos sensus, aliisque infirmis, & paralyticis aestimabit. Quod manifestum est ex eo, quod discipuli caecum à natiuitate uidentes, dñm interrogantes dicebant: Rabbi, quis peccauit, hic, aut patres eius, ut caecus nasceretur? Tu autem mihi non relidas Christi responsum scienti quidem, sed quomodo multi habeant de passionibus, quae nobis eueniunt, quaerenti. Sed

Nume. 12. Paralip. 26.

Ioan. 9.

C & ipse dominus; Dimittuntur tibi peccata, uolens erigere paralyticum, dixit: Sicut ergo deo odibiles, etiam hos de tabernaculo expelli oportebat, & iniustitia leuis putaretur, si alij simul iniustitia potirentur. Si autem dicis, quia omni modo in his passionibus peccata puniuntur, nam & eum qui fluxum seminis patitur, a tabernaculo prohibet, & eam quae fluxum patitur sanguinis. Verum qui de dicitis, sed non hoc tam satisfactio est, quam rursus alia scriptoris accusatio, qui necessitates naturae condemnat, quas defendere debuerat, ut non factorum in naturalibus accusationibus iniuriaret. Quamobrem necessaria nobis est contemplatio legis, & utilis spiritalis interpretatio, mentis quoque oculum oportet oculi carnis praepone, ut hoc quidem ad intelligentiam eorum quae fanciuntur, illo uero utamur ad legendum. Legis ergo rursus proponatur litera.

Mentis oculo opus est in scripturis legendis.

Loquutus est dominus ad Moysen & Aaron dicens: Homo in cuius carne & cute ortus fuerit diuersus color, sive pustula, aut quasi lucens quippiam, id est plaga leprae, adducetur ad Aaron sacerdotem, uel ad unum quemlibet filiorum eius. Qui quum uiderit lepram in cute, & pilos in album mutatos colorem, ipsamque speciem leprae humiliorem cute & carne reliqua, plaga leprae est, & ad arbitrium eius separabitur. Simpliciter, seu generaliter hominem diuina scriptura appellat eum, qui dei imaginem, & nostrae conseruet naturae dignitatem. Propter quod audi sapientem, Magnum est, homo, preciosum, uir miser, cors, in Prouerbis dicentem. Hominem uero aliquem peccatorem, quasi male formatum numisma describit, quod exprimit in parabola dominus, dicens: Hominis cuiusdam diuitis uberes fructus ager attulit, & cogitabat intra se dicens: quid faciam, quia non habeo quo congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciam, destruam horrea mea, & maiora faciam, & illuc congregabo omnia quae nata sunt mihi, & bona mea, & dicam animae meae: Anima, habes multa bona posita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare. Et rursus: Homo quidam descendebat ab Hierusalem in Hiericho, & incidit in latrones; qui etiam despoliauerunt eum, & plagis impositis abierunt, semiuiu relicto. In utroque autem personam suscipit peccatoris. Quod autem in Iob continetur historia, nihil oberit nostris: quia dicens secundum LXX. Homo quidam erat in terra Ausitide, illi eo subiunxit, cui nomen erat Iob. Additamento quippe nominis, in significatum eum qui describebatur, minime dereliquit. Pellis autem, seu cutis nomine, nunc uniuscuiusque caro, nunc autem eius designatur cognatio. Propter quod in libro Iob ex persona diaboli decipientis, ea quae uiro illi fortissimo euenerunt tunc, quando cum alia substantia, filios, filiasque eius, domum super eos sepulturae uice congerens disperdidit, dicitur: Pellem pro pelle, & cuncta quae habet homo, dabit pro anima sua: id est, pellem quidem cognationis per filios perdidit, sed tamen sufficit ei, quod pellis carnis eius salua est, minimeque corrumpitur. Propter quod subdidit: Alioquin mitte manum tuam, & tange os eius, & carnem, & tunc uidebit quod in faciem benedicat tibi.

Peccator tanquam adulterium numisma.

LUC. 12.

LUC. 10.

Iob 1.

Pellis cognationem nominum quae significat.

Iob 2.

A tibi. Quod autem nostra aeditio habet: Homo in cuius carne, & cute ortus fuerit diuersus color, sive pustula, aut quasi lucens quippiam, id est plaga leprae. LXX. transfulerunt: Homini si cui facta fuerit in pellicula corporis eius cicatrix significationis apparens: cicatrix significationis, peccatum significat, ex his quae apparent, manifestans, quod occultum est, & latens animae uitium. Ac deinde cicatricem hanc quidem *τηλαωρη*, illam autem *αβρασμο*: quia peccatum hoc quidem aperte ex se, & sine aliqua diiudicatione denunciant ipsi motus animae. Haec autem necessaria habent, extra quod lucem peccatoris quis uidet, & considerationem iudicantis quale sit, utrum uerum, an falsum. Si ergo peccatori, sicut praedicti LXX. aedunt, cicatrix significationis in pellicula corporis sit, uidelicet peccatum in carne, quod significet animam quoque compati corpori: est autem *τηλαωρη*, hoc autem *αβρασμο*, id est, aut nimis manifestum, aut inspicientis egens diiudicatione: sic hoc in maculam leprae habebitur. Lepram autem intelligimus legis transgressionem; quia quemadmodum leprosus, dum totus sit sanus, ex parte aliqua leprosus factus, nihil uiuatur ex salute minime facti leprosi corporis, sed remouetur a tabernaculo, ut immundus: sic & qui legis praeccepta ex aliqua transgreditur parte, nihil ex custodia mandati uiuatur alterius. Qui enim totam legem custodit, peccat autem in uno, factus est omnium reus.

τηλαωρη, *αβρασμο*

IACO. 2.

B Hic ad Aaron sacerdotem adducetur, aut ad unum quemlibet filiorum eius. Filij autem sacerdotis, sunt cognati eius secundum spiritum, a quo & sacerdotij habent dignitatem. Sunt autem hi, in quibus perfecta est, plenaque philosophia, ut & discernere possint sublimia, & animae iudicare motus absconditos. Sed quomodo iudicant? Vident lepram in cute, & pilum eius, si in album mutatus fuerit, ac ipsam speciem leprae humiliorem cute, & carne reliqua. Per pilos autem significat cogitationes, quibus ornatur anima, mensque contegitur, quum easdem ipsa pariat cogitationes: sibi nam & caput capillos generat, & ornatur ex eis, ac tegitur. Propterea & capilli capitis nostri numerati dicuntur, cogitationes uidelicet mentis: Caput enim ipsa, quia principale est animae, dicitur. Cur autem numerati sunt? proculdubio dicitur est, quia per eas utique iudex iudicaturus est hominem, id est accusantibus eis, uel excusantibus, sicut ait Paulus: In tempore quo nostra iudicabuntur occulta. Propterea intelligimus in Nazaraei capite ferrum non ingredi, dum alijs sine culpa inferatur: quia quibus sunt superflui capilli, non solum nihil nocet, sed & lucrum est, tonderi: quibus autem non sunt superflui, damnus est, propter naturalis decoris spoliationem, capillorum depositio. Sic quibuscunque superfluae cogitationes importunae sunt, bene ab eis commutatione consiliorum, uel obuenientium omnium phantasiarum, more tonsurae carent. In Nazaraeo autem non sunt, totus enim sanctus est. Propter quod ferrum in capite eius non ascendit, quum bono utatur consilio, & capillos co-

Filij sacerdotum qui sunt.

Pili cogitationes significant.

Capillos capitis nostri numeratos esse, quid sit, Matth. 10.

In Nazaraei, quem sanctum interpretamus, non descendere nouacula quid sit.

Mutari pilum
in alborem.

gitationum necessarios, & nō superfluos habeat, ex quibus non incidit. quū non trahet deteriora, neq; commutat. Si ergo pilum in albo hic de quo nūc est sermo, commutauerit, cogitationem conuertens in impudentem conditorem, manifestamq; peccati, ipsaq; species lepræ humilior fuerit carne, & cute reliqua, hanc enim cōsiderat, et si uiderit apparuisse nimiam infirmitatem, atq; defecisse naturalem uirtutem, quod est species lepræ humilior cute, aut carne reliqua, separat & immundum eum recte sacerdos iudicat, utpote languentem quidem ex intentione sua, & uoluntate. Hoc enim qui pilum commutat, innuit nimis, quia est infirmus, et propterea semetipso humilior, unde & recte ueniam nō meretur. Vincti enim ab Abraham, & ab alio maiori, portabile est, ut quædam habitudo, uel potentia prodatur: uel bonum, quod ut operaremur, à deo percepimus. De quibus habitis quædam mihi Paulus innuere uidetur, inquit: unicuiq; sicut dominus diuidit, unūquēq; sicut uocauit deus; quū à semetipso quispiam deterior fiat, importabile est.

1. Corinth. 7.

Si autem lucens fuerit candor in cute, nec humilior carne reliqua, & pilus coloris pristini, recludet eum sacerdos septem diebus, & uidebit, & considerabit die septima. Et si quidem lepra ultra non creuerit, nec transierit in cute priores terminos, rursus includet eum septem diebus alijs, & die septimo contemplabitur. Si obscurior fuerit lepra, & non creuerit in cute, mundabit eum, quia scabies est, lauabitq; homo uestimenta sua, & mundus erit. Quod si postquam à sacerdote uisus est redditus munditiæ, iterum lepra creuerit, adducetur ad eum, & immunditiæ condemnabitur.) Maximam in hoc legislatoris, dignamq; deo clementiam contuere: ipse quippe erat lator legis, qui ducatu literæ, ad huiusmodi cōtemplationem legis utitur. Quid autem hæc litera uult? Si aut lucens fuerit candor in cute, nec humilior carne reliqua, & pilus coloris pristini, mundum sacerdos iudicat, omnīq; suspitione carētem.) Licet manifestum sit, quod in suspitionem uenerat peccatū, mens tamen quæ deliquit, quæ proculdubio per aspectum significatur secundum traditionem LXX, humilior carne reliqua non fuerit, id est semetipsa, neq; ab habitu dīne, quam sortita est, infirmior: nec per eueniēs peccatum immutauerit cor, delictrixq; peccatorum fuerit effecta: hoc est enim, nec candorem humiliorem uideri carne reliqua, & pilos esse coloris pristini: sed & obscuriorem aspectum, sicut LXX, ædūt, habeat, quem esse mentem diximus: adhuc quippe propter semel commissum delictum, obscura ac dubia est, tamen hunc remoueri nō præcepit: sed ut peccantem, septem dies, & alios totidē remouet à tabernaculo sacerdos, probationis simul, emendationisq; gratia munditiæ restituit. Post hoc, si inspiciens bis, obscuriorem inuenit maculam, nec crescentem in cute: si enim creuisset peccatum, augmentatum transisset in carne reliqua, diffusumq; carni, immundum eum, qui in deterius proficit, ostenderat: quia non creuit, sed permansit similiter aspectus, siue species obscurior. Quid enim iniquitate obscurius est? de qua caligant oculi.

Aspectus mentem significat.

Remoueri à tabernaculo, qd.

ut neq;

A ut neq; deum, neq; hoc quod expedit, perspicue intēdere permittamur. Vel si aspectum obscuriorem, dubiam quibusdam, incertamq; dixeris peccati suspicionem, id est utrum sit, an non, necessariam habet & hæc sacerdotem; ut pote qui nouit quomodo munditiæ restituat. Ille autem simpliciores eam denunciāns, breuēq; aqua diluit uestimenta, baptismatis uidelicet, siue poenitentiæ: est enim efficax aqua poenitentiæ lachryma, quam nemo peccat gratiæ reliquias appellādo baptismatis. Quod ergo ita se habet, LXX. passionis significationem propterea ædiderunt: quia quæ sunt occulta, ex parte prodidit, & latere omnimodo non permisit, sed instituit sacerdotem medicum uicem in hoc habentem, quod medicamentum debeat adhibere. Si quidem & adhibuit, tu autem cognoscens, quia significationē appellet tale peccatum, non abscondas malum à uero sacerdote, licet dubium tectumq; sit alijs, sed ostende ac prode. Diebus enim quibusdam te separans sacerdos à sanctorū tabernaculo, rursus suscipiet, rursus quo oportet modo uestimenta prius carnis, sicut ait legislator, diluentem. Sed uide, & ueniam percipiens custodi, nec polluas, postquam semel lauerit tunicam carnis. Nam si etiam post hæc significatio passionis inciderit in pellicula, uel secundum nostram æditionem, creuerit, & rursus à meliori parte ad peccatum reciderit, cōmutatusq; fuerit, uidebit sacerdos, & illico uergentē ad deteriora reperiens, immunditiæ condēnabit. Subsequuntur LXX. & dicunt: quia lepra est, Aper te enim huius, qui talis est, anima, ad prophanas declinans uoluptates, leprosa fit. Propterea & Paulus, eum qui in Corintho fornicatus est, quia significatio passio fuit, manifesta enim erat, nec occultabatur, à sanctorum remouit tabernaculo, & tradi satanæ in interitu carnis præcepit. Qui quum insperasset secundo passionem, & uidisset quia non creuit, sed & eum qui passus fuerat, per lachrymas poenitentiæ uestem carnis abluisse, è uestigio suscipi iussit. In ipsis autem apostolicis hæc intelligis uerbis, de eo enim qui fornicatus fuerit Corinthijs scripsit: Omnino auditur inter uos fornicatio, & talis fornicatio qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris sui quis habeat. Ecce significationem audisti. Manifesta quippe fuit passio, ita ut usq; ad Pauli perueniret auditus, propter quod de tabernaculo eum eijs præcepit. Ita quippe dicit tradi, qui huiusmodi est, satanæ in interitum carnis. Et rursus: Aufer te malum de medio uestri. Quia autem uidit, uestem carnis poenitentia mundatam, rursus eum suscipi iussit. Et quomodo hoc certum est? Obsecro, inquit, cōfirmate in eo charitatem, ne forte maiori tristitia absorbeat. Qui huiusmodi est ergo, manifestum erat, quia poenituerat, & ut in peccato deprehensus uehementer affligebatur. Propterea ne quid ex nimia tristitia pateretur, ne ue in desperatione corrueret peccans, præcurrit Paulus, & eum qui iam munditiæ restitutus fuerat, suscipi præcepit. Quod autem septem diebus à tabernaculo non semel, sed bis sacerdos susceptum separat, querere, & scire studiosos oportet: si quidem secundo hoc fieri in lege, pro

Aspectus obscurior dubia peccati suspicio

Significatio leprosa.

1. Corinth. 5.

Hoc erat tradere scripturas.

2. Corinth. 1.

Cpter hoc præceptum est, ut ostenderet, non negligenter, sed studiose eū de-
bere inspicere, & duplici probatione transacta, districtius in eo ferri iudicium:
manifestum quippe erat sacerdoti peccatum. Sed quum animum passioni
consentientem suspicabatur, non tamen manifeste sciebat, necessarie illū ite-
rum inspiciebat: Est quippe inuisibilis, & ad inspectionem difficilis. Hoc do-
10. 21. minus non semel Petri animum post negationem, sed secundo, ac tertio,
quemadmodum se haberet, interrogat, nō ut ignorans: hoc enim in respon-
sionibus suis ipse Petrus manifeste probat, quas aperte ipse ad scientem, ni-
hilq; ignorantem referret; sed quia dispositionem perscrutabatur animi, di-
cebat quippe: Simon Iona amas me? Docere nos uoluit quomodo perscru-
taremur, & quomodo iudicaremus: per frequentem uidelicet inquisitionē.
Septem autem dies non frustra posuit, sed ut necessarium præsentis intentio-
ni numerum honorauit: in ipso quippe omne uinculum, omnisq; obliga-
tio ex lege cessabat. Nam annis septem Hebræorum relaxabatur seruitiū.
Iubileo autem, qui septem constabat hebdomadibus, omnium Iudæis con-
cedebatur remissio debitorum, & omnis terra eorum à possidentis credito
liberata, anteriorem reuertebatur ad dominum. Sed & Babylonicam popu-
li captiuitatem, septuagesimo anno Hierusalem restitutam fuisse cognoui-
mus. Propterea Petrus à domino inquit, dicēs: Si peccauerit in me frater
meus, quoties dimitto ei, usq; septies? Ille autem respondit: Nō dico tibi, us-
que septies, sed usq; septuagies septies. Inquisitionisq; pusillitatem reprehen-
dens, ait: Non dico tibi septies. Et subdidit: Sed usq; septuagies septies. Ergo
nec sic ab eodem cessat numero, sed ipsum multiplicans, cum eo multiplicat
& remissionem. Si quis autem rursus inquirat, quam ob causam numerum
hunc in prædictis posuerit capitulis, breuem innuemus rationem: moras
quippe, dum ad alia necessaria urgemus, fieri tempus non patitur. Septena-
rius ergo numerus, totius habere præsentis uitæ creditur plenitudinē, quæ
in se septem diebus rotæ uoluitur, modo quo cōpleto, recte omne uinculū,
omneq; peccatum seculi cessat, atq; omne seruitiū. Quamobrem septima
in diuinis scripturis requies nominatur, quemadmodum & Paulus de Moy-
ses ait: Dixit enim in quodam loco de die septima: Sic & cessauit deus ab o-
mnibus operibus suis. Et paulò post subdidit: Qui autem intrauit in requiē
eius, & ipse requieuit ab operibus suis, sicut & à suis deus. Sed & Ecclesia-
stes ait: Da partes septem; necnon & octo. Prouidentiam haberi præ-
sentis seculi præcipiens, & futuri, quatenus sic in præsentis seculo uiuamus, si-
cut expectantes futurum. Et hæc quidem ita se habent, sed cum maiori stu-
dio sunt discutienda sequentia. Plaga lepræ si fuerit in homine, adducetur
ad sacerdotem, & uidebit eum. Quumq; color albus in cute fuerit, & capil-
lorum mutauerit aspectum, ipsa quoq; caro uiua apparebit, lepra uetustissi-
ma iudicabitur, atq; inolita cuti. Contaminabit itaque eum sacerdos, & non
recludet, quia perspicue immunditia est. Non tibi uidetur quasi superfluum esse

Quid sit quod
Christus tertio
querit à Petro,
num se amet.

SEPTENA-
RIVS NV-
MERVS.

Math. 18.

Sabbatum.

Hebr. 4.

Ecl. 11.

Gene. 2.

A esse legislator, eademq; repetēs in hoc atq; eodem libro, sed nec distinxit in
medio, ut uideatur exercere studiose frequenti legis meditatione memoriā.
De quibus enim superius planē, atq; sufficienter exposuit, de his hæc rur-
sus apparet legislator adijcere: sed non ita est, nam etsi uerbis est proximum,
multum tamen diuersam, atq; differentem habet intentionem. Hic siquidem
non de quolibet simpliciter peccato, sed de manifesta transgressione legalis
dicit literæ, propter quod plagam lepræ, passionem ipsam appellauit. Nō
ignoramus autem, quia lepram dixerimus legis esse præuaricationem, quia
nocet etiam, quū participalis sit, sicut lepra, licet paruam partem compren-
dat corporis. Quam legem autem existimauit propriā: non eam quæ est de
inuidia, & adulterio, rapacitate, & auaritia, & de honorandis parentibus:
nam similis lex erat & gentibus, sed eā quæ de sacrificijs, & purificationibus
fanciebat: Non tangas, non gustes, non contrectes eam, quæ cir cuncidi car-
nem iubeat. Hæc enim erant eius propria, cum gentibus communionē non
habentia. Si ergo plaga huius lepræ in homine orta fuerit, & uidens eum sa-
cerdos, album colorem in cute perspexerit, præuaricationem manifestam,
apertamq; literæ illæ quæ uoluntate, atq; ex studio egerit: hoc enim esse ca-
pillorum aspectum in album mutari, id est, aperte animum in aliqua præua-
ricatione transferri, superius diximus. Habet autem ipsa species uiuam car-
nem, ut qui uidelicet, etsi in aliquo transgreditur, in alijs tamen legem defen-
dit. Quam frustra sanam carnem appellaret, nisi & beatus Paulus sic illam
appellasse uideretur, ait enim: Iustificationes carnis, usq; ad tēpus correctio-
nis imponitis. Lepra uetustissima iudicabitur. Cōfenefecit em̄ peccato, &
corrūpitur, quia pugna in se continuam, & rixā habet, dum in aliquibus le-
gem despicit, in aliquibus defendit. Propter quod eū cōtaminat sacerdos,
& non recludit: Vel sicut LXX. & separat, quia perspicua immunditia est.
Quomodo enim nō abominabilis & immūdus est, qui legē inhonorat, quā
ipse sibi necessariā esse ex parte custodiendo, confirmat? Quia enim hæc in
subsequentibus planiora, nimisq; manifesta fiunt, ad ea ipsa nos iam ordine
compellente pergamus.
Sin autem effloruerit discurrens lepra in cute, & operuerit omnem cu-
tem à capite usq; ad pedes, & quicquid sub aspectu oculorum cadit, conside-
rabit eum sacerdos, & teneri lepra mundissima iudicabit, eò quod omnis in-
candorem uersa sit. Et idcirco homo mundus erit. Quando uero caro uiuēs
in eo apparuerit, tunc sacerdotis iudicio polluetur, & inter immundos repu-
tabitur. Caro enim uiua, si lepra aspergatur, immunda est. Quod si rursus
uersa fuerit in albedinem, & totum hominem operuerit, considerabit eum
sacerdos, & mundum esse decernet. Non egemus multis sermonibus in
præsentis loci expositione, sequētia prioribus, & priora sequentibus ad in-
terpretationem concurrunt. Propter quod Iacobus dicebat: Omnis pro-
phetiæ scriptura propria interpretatione nō fit, unaquæq; enim maxime ex

uiua caro.

Hebr. 9.

C consequentibus explanatur. Leporam in cute, didicimus legalis esse literæ præuaricationem. Bene autem dixit, in cute, quia sabbatorum circumcisio, uel purificationum, quæ per legem fanciuntur, transgressio, non afferunt animæ læsionem: coërcet quippe legis litera exteriorem hominem. Si ergo eadem lepra tegat omnem cutem, à capite usque ad pedes, & quicquid sub aspectu oculorum sacerdotis cadit, mundum eum decernit. Si enim quispiam à tota legis literæ recedat custodia, & neque circumcisionem, neque ciborum differentiam, neque sabbatorum custodiam, nec pollutionum, aut sacrificiorum, aut aliquorum aliorum talium exerceat opera, sed ab omnibus legalibus elementis recedat, atque à capite usque ad pedes, à primo uidelicet usque ad ultimum horum mandatorum, ad meliora currerit, atque perfectiora, fecerit que hoc in conspectu sacerdotis, id est Christi, ut ipse uidens transgressionem imperfectorum, suscipiat, teneri eum lepra mundissima iudicabit, eò quod omnis in candorem uersa sit, ad claritatem uidelicet hic semetipsum, ad euangelicam conuersationem transtulit, sicut modo auditis: Luceat lux uestra coram hominibus. Et rursus: Sicut in die honeste ambulemus. Propter quod filij lucis, non noctis, neque tenebrarum nominantur.

Quod si caro uiua in ea apparuerit. Id est Iudaicum mandatum, quia uiuentia non propter accipientes, sed propter dantes illa putantur eloquia, magis autem & propter accipiētes. Si secundum illum modum, quæ data sunt, custodiantur, necesse est ut qui nec hæc operatur, neque illa à quibus recessit, polluatur. Sed utriusque probationem proferamus. Viuentia quidem quia dicantur legalia Iudæorum mandata, audiamus Stephanum de Moyse Iudæis dicentem: Hic est qui fuit in ecclesia, in eremo cum angelo, qui loquebatur ei in monte Sina, & cum patribus nostris, qui suscepit uerba uiuentia dare nobis. Ecce uerba uiuentia appellauit iustificationes legis. Quid autem subdidit? Cui noluerunt obedientes esse patres nostri. Et quidem obedierunt quantum ad faciem apparentis literæ: sed non obedire dixit, non obedire menti, nec intentioni, sed in solis literis legem dantis. Quod autem à seruitute legis recedens, & postea quippiam legis gerens, reprehensionem sacerdotali subiicitur, & inter immundos reputatur, docet Paulus Galatis præcipiens: Ecce ego Paulus dico uobis: Si circumcidimini, CHRISTVS uobis nihil prodest. Et rursus: Dies custoditis, & menses, & annos, timeo ne forte frustra laborauerim in uobis. Et rursus: Qui in lege iustificamini, à gratia excessistis. De Iudaicis etiã traditionibus ait: Si enim quæ destruxi, hæc eadem iterum reedifico, transgressorem me constituo. Quod si color sanus. Hoc est enim uiuēs: sanus autem dicitur secundum Iudæorum æstimationem, atque legalē comprehensionem, non autem secundum ueritatē. Recesserit, mutatusque fuerit in album. Id est in ecclesiasticam conuersationem, ueniet ad sacerdotem, Christum, & mundum eum esse decernit, ueniam primæ concedēs infantia,

Litera legis ad exteriorem hominem.

Totum leprosum quare uicium iudicet mundici.

Math. 5.
Roma. 13.

Legalia mandata etiã uiuentia appellatur.

Act. 7.

Gala. 5.

Gala. 4.

Gala. 5.

Atia, eadem ratione qua totus leprosus ex multitudine, quæ putatur immunditia, secundum legem, mundus efficitur. Ita & plebs de gentibus, in multitudine, & perfectione legalis literæ, præuaricationis munda per ipsam legem efficitur, quæ non literam, sed spiritalem mandati quærit intelligentiam. Caro & cutis in qua ulcus natum est, & sanatum, & in loco ulceris cicatrix apparuerit alba, siue subrufa, adducetur homo ad sacerdotem. Qui quum uiderit locum lepræ humiliorem carne reliqua, & pilos uersos in candore, contaminabit eum: plaga enim lepræ orta est in ulcere. Quod si pilus coloris est pristini, & cicatrix subobscura, & uicina caro non est humilior, recludet eum septem diebus, & si quidem creuerit, adiudicabit eum lepræ. Sin autem steterit in loco suo, ulcus est cicatrix, & homo mundus erit. Beata est continua legis meditatio, atque conuersatio, habere que semper in manibus thesaurum, ex quo cognitionis dei procedunt diuitiæ. Quamobrem nos quoque cum omni studio, ea quæ nunc sunt in litera latentia, perquiramus. Ulcus natum, & sanatum, per poenitentiam curatum peccatum est: Quid enim sic uulnerat animam, & complet maculis, quo modo peccatum? Unde & David dicebat: Computruerunt, & deteriorauerunt cicatrices meæ, à facie insipientiæ meæ. Quid autem rursus curat animæ uulnus? Quo oportet modo peccatum poenitentia, locus huius uulneris est actio, & consilium circa quod peccatum gestum est, ueluti David locus ulceris, fuit desiderium corporis, propter hanc enim & in Bersabee adulterium, & in Uriam hominidij crimen admisit: Achab autem cupiditas, per quam in amorem Nabod uineæ concidit: Iudæ uero auaritia, hæc enim proditiōnis consilium dedit. Paulo uero per ignorantiam zelus, à quo deuictus IESVS persecutus est. In loco ulceris cicatrix alba. Id est lucida, & ita manifesta, ut etiam de longe uideatur, id est, quæ euenit peccandi ex peccato præsumptio: Secundum quam ille propter hoc quod semel adulteratus est adulter, hic autem propter persequutionem persequutor, alter autem propter latrocinium latro, etiam si iam à tali actione recesserat, appellatur. An non hoc nomine Rhaab meretricem post multas generationes, eamque quæ domino unguentum obtulit, appellamus, quum utræque se à fornicatione suspenderit? Sed quamobrem quum ulcus dixisset album, hoc ipsum tamen dixit album, seu rufum fieri? quia album quidem dixit, quod fit ex uulnere legalis transgressionis, albam legem uocans: Non enim erat calefacta sole iustitiæ, & propterea rubra non erat. Ergo rubrum, quod ex euangelica uenit præuaricatione, euidentius appellatur. Vtrumque tamen in CHRISTVM est, in quo ab ecclesia in Canticis canticorum dicitur: Fratruelis meus albus, & rubicundus. Ipsi enim est lex, ipsius euangelium, ipse prius legaliter circumcisus, & pro emundatione offerens: euangelice postea conuersatus, Iudæorum baptismata, sabbati que custodiam, & temporales prohibuit purificationes. Sed quæ est, inquis, legis trans-

vulnera animi peccata.

psalm. 37.

2. Reg. 11.

3. Reg. 18.

Math. 26.

Mat. 14.

Cant. 5.

C gressio? Ad ipsum pertinens utique Christum, eiusque mysterium, id est, idolothiti omnis sanguinis, & suffocati eius. Nam hæc etsi legalia sunt præcepta, ecclesiam tamen ea custodire apostoli præceperunt: quod ostendit Iacobus dicens: Visum est sancto spiritui, & nobis, nihil amplius superimponere vobis oneris, exceptis his, abstinere ab idolothitis, & sanguine, & suffocato, & fornicatione. Evangelica est autem, quæ etsi non secundum legem erat: Quicumque dixerit fratri suo satue, reus erit iudicio. Et qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo. Si ergo sanato albo, & poenitentia curato peccato, in loco ulceris, in regione uidelicet peccati, ulcus album, aut rubeum uideatur, secta quædam prædicti peccati euangelici, siue legalis, apud peccantem reperta fuerit, necessarie ad iudicium hoc sacerdotis uenit. Qui si uiderit locum lepræ humiliorē carne reliqua. Id est humiliorē factam à semetipsa mentem, manifesteque animum mutatum ad maliciam, hoc enim est pilos in candorem uerti, contaminabit eum sacerdos. Semel enim in habitudine peccati factus est, & animæ mala depastio per ulcus incubuit, unde lepram ex uulnere, & florētem eam passionem legislator appellauit. Quod si pilus coloris est pristini, & cicatrix subobscura. Id est poenitentis uisus. Sic diebus septem eum recludi præcepit: pro eo quod omnino in tali suspitione uenerit, tempus definitur suspicioni uoluit. Et si quidem creuerit, & mala gloriatio multiplicata fuerit, adiudicabit eum lepræ. Dicit autem lepram animæ immunditiam, quæ creuit, siue effloruit posterioribus actionibus multiplicata. Si autem non est multiplicata, sed steterit in loco suo, nihil enim amplius in hoc peccasse inuenitur, nisi solum hoc peccatum, quod omnes cognouerunt, de quo & egit poenitentiam; mundum illum sacerdos iudicat. Cicatrix enim uulneris, quia passus est, non autem quia adhuc patitur, ostendit. Sed utamur exemplis his ad subtilem prædictorum probationem. Peccauit Pilatus in domino, causam non inueniens in eo mortis, & tamen condemnans eum: sed peccati huius ulcus sanatum est, quum manus lauisset, & dixisset: mundus ego sum à sanguine iusti huius. Sed non perseverauit, quum Christum postea flagellauerit. Ergo maiorem post, & deteriore cicatricem habuit peccati. Et recte eum sacerdos contaminabit, CHRISTVS uidelicet, quando ad eum dixit: Propterea qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. Nam quum crudeliorem Iudam diceret, nec hunc à peccato reliquit immunem. Peccauit & Paulus, sed quum ulcus sanatum fuisset per uocationem, cicatricem peccati intantum sanauit, ut ipse se persecutorē appellaret, ait enim: Nō sum dignus appellari apostolus, quia persecutus sum ecclesiam dei: & non illud postea dilatauit. Quamobrem uidens illum sacerdos cœlestis, mundum iudicabit, quando Anania dubitante, & nolente ad eum accedere, ut uidelicet persecutorē rem, atque immundum, dicebat: Vade, quia uas electionis est mihi, ut portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Israël.

Caro

A Caro & cutis, quam ignis exusserit, & sanata, albam, siue rufam habuerit cicatricem, considerabit eam sacerdos. Et ecce si uersa est in albedinem, & locus eius reliqua cute humilior, cōtaminabit eum, quia plaga lepræ in cicatrice orta est. Quod si pilorū color nō fuerit immutatus, nec humilior plaga carne reliqua, & ipsa lepræ species fuerit subobscura, recludet eum septem diebus, & die septimo contemplantur. Si creuerit in cute lepra, cōtaminabit eum; Si autem in loco suo candor steterit non satis clarus, plaga combustio nis est, & idcirco mundabitur, quia cicatrix est combusturæ. Quibusdam legislator de eisdē uidetur loqui, sed non ita est: nam secundū aliquid eadem dicit: secundum autem aliquid, differt, quum passionem quippe proponat, alteram eandem tamen passionis subinfert dijudicationem. Superius autē de aliquo ulcere obueniēte loquutus est, quod ex ægritudine corporis generatur, & proficit: hæc enim solet scriptura sacra ulcera appellare. Quæ uero sunt de ferro, aut lapidibus, aut alia aliqua percussione, plagas uocat, & uulnera. Propter quod de Lazaro inquit: Quia canes uenientes lingebant ulcera eius. Mundæ quippe carnis, fame, morboque corrupta erant illa uulnera. De eo autem qui descendit in Hiericho, & incidit in latrones, plagas, inquit, imponētes ei, recesserunt: deinde post paululū, plagas istas, sicut uulnera, alligare Samaritanum præcepit: manifestam differētiā ulceris, & uulneris, aut plagæ, ipse per scripturas spiritus diuinus ostendit. Quid ergo uere ulcus est neglectæ carnis nostræ, nisi corporum uoluptas, & ebrietas, & γαστριμαργία. Hæc autē, luxuriante corpore, & in semetipso exiliente, proueniunt. Ignis autem, maior inuidia, ignis latens & consumens paulatim habentem se, propter quod Esaias ait: Zelus apprehēdet populum ineruditū, & nunc ignis aduersarios consumet. Zelum imperitorum dixit inuidiam zelantem, non ut imitentur uirtutes, sed ut illas impediānt, operantemque perimant. Si ergo combustio alicui homini, uidelicet peccatori, ex inuidia contigerit, & sanatus fuerit poenitentia, scrutatur cicatricem, ne forte post poenitentiam in passionem recidat. Et si reuersum inuenierit, cōtaminabit eum, immundum recte iudicans. Terra enim, sæpe uenientem super se bibens imbrem, & proferens herbam opportunam illis, à quibus colitur, benedictionem accipiet à domino; proferens uero spinas, ac tribulos, reprobata est, & maledicto proxima, cuius finis in combustione, sicut Paulus ait. Si autem non inuenta fuerit redisse ad iniquitatem suam inuidia, nec ex operatione posteriori, diffusum priori peccato latens ulcus habuerit, mundum illum sacerdos iudicat, utpote qui semel per poenitentiam est mundatus. Discernit autem, & pilum intendens, si mutabit in album, et si humilior est à cute locus. Quæ omnia plenissime in superioribus interpretati sumus, ideo enim his breuitas adhibenda est, ut ad futura curramus.

B Vir, siue mulier, in cuius capite, uel barba germinarit lepra, uidebit eos sacerdos: & si quidem humilior fuerit locus carne reliqua, & capillus flauus, so-

Ulcer ex ægritudine.

Plaga ex ictu, Lucæ 16.

Lucæ 10.

Esai. 26.

Hebr. 6.

Actuum 15.

Math. 5.

Ulcus album uel rubeum.

Cicatrix.

Pilati factum in flagellando Christo quale Ioan. 19.

Pauli ulcus uocatione sanatum.

1. Corinth. 15.

C lito'que subtilior, contaminabit eos, quia lepra capitis ac barbæ est. Si autem uiderit locum maculæ æqualem uicinæ carni, & capillum nigrum, recludet eos septem diebus, & die septima intuebitur. Si non creuerit macula, & capillus sui coloris est, & locus plagæ carni reliquæ æqualis, radetur homo absq; loco maculæ, includetur septem diebus alijs. Si die septimo uisa fuerit stetit plaga in loco suo, nec humilior carne reliqua, mundabit eum, lotisq; uestibus, mundus erit. Non de quibuslibet hic, sed necessarijs hoc mandatum lex dedit. Neq; enim de solis actionibus eis, sed & de futuris diuinis dogmatibus pertinebat. Omnino ergo competenter loquitur, primum quidem distinctionis uitæ, deinde eorum quæ ad dogma pertinent, diligentem curam gerens. Legem autem ponit, non iam specialiter homini alicui, sed quid ait: Vir siue mulier. Distingues planius quid oporteat intelligi hominem. Cur aut hac explanatione in hoc eguit? Ut uidelicet non ignosceretur mulieri, quum infirma putatur, quæ peccat in dogmate. Hoc ergo peccatum lepram in capite, & in barba propterea appellat, quia hæc sunt preciosiora nostri corporis, & ex hoc ostendit, non circa quælibet impietatem dogmatum prouenire, sed erga ualde necessaria, & sine quibus non potest, sicut nec sine capite homo, subsistere. Propter quod & David fraternitatis amorem, summum omnium mandatorum uolens ostendere, unguento hunc, à capite in barbas descendenti, comparauit: sic enim ait: Ecce quam bonum, & quam iucundum, habitare fratres in unum: Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbâ Aaron. Quando ergo errare cuiquam in diuinitate contingit, maculam lepræ in barba, & in capite habet. Hunc sacerdos inspiciat, et si uiderit humiliorem locum carne reliqua, & maiorem præsumptionem ex blasphemia factam. Quomodo autem hoc fit? id est: Si pilus flauus, solitoq; subtilior fuerit. Id est, etsi non nimis, ad modicum tamen animum ad blasphemiam intendit. Hoc enim subtilis esse pilum, & nec efflorere, sed statescere ostendit. Contaminabit eos sacerdos. Quare? Quia lepra capitis, ac barbæ est. Vel sicut LXX. ædunt, uulnus est. Vulneratus enim à diabolo, & collisus, ad tantam peruenit impietatem, quia sæpe contingit quempiam contra uoluntatem suam loqui impia. Si uiderit locum maculæ æqualem uicinæ carni, & capillum nigrum. Ut non exuberet hoc quod ex diabolica operatione animæ est uulnus inflatum, id est impietas dogmatum. Recludet eos septem dies sacerdos. Non pro pœna tantum, quantum distinctæ probationis causa: tempus enim in omnibus quidem, distinctius tamen in his, quorum lingua circa diuinitatem uacat, intueendum est. Deinde de quomodo post reclusionem iudicat? Admiranda est distinctio, quam contra eos, qui impie in dogmatibus agunt, seruat. Si non creuerit macula, uidelicet impietas, & capillus sui coloris est, id est nec capillus flauus in ea est, quum non possit cogitatio propter negociationem cognosci, utrum sponte,

aut

Imbecillitas sexus non tuetur mulieres, si quid sentiant absurdum in fide.

Lepra in capite, error est in fide.

Psal. 132.

D

Pilus flauus.

A aut inuitus impie egerit, tunc iubet radi hominem absque loco maculæ. Aperte ergo alia radi præcepit uerba, & castigari, si forsan ex eis comprehendendi possit, utrum per subreptionem, sicut euenire frequenter solet, an maliuole de deo impia sit loquutus. Vulnus autem antiquum non præcepit radi: quia uerbum in quo delinquitur, quando semel qui peccauit negauerit, diiudicari iam non oportet. Quis enim reū uidelicet peccati, eum qui quod confessus est lingua, uoluntate se protulisse negat? Quando autem de eo sic iudicans, non comprehendit creuisse maculam, nec dilatam in eo uiderit impietatem: quoniam blasphemans, omnino polluit stolam baptismatis, recte eum præcepit per poenitentiam lauare uestimenta, & tunc mundus erit: quia omnis impietas per mundam poenitentiam mundatur. Veruntamen hic si prædicto mundatus modo, impia rursus loquutus fuerit, non inspiciet sacerdos de pilo flauo, non quaritur, inquit, quo animo impia loquutus sit, sed quia in ea de quibus poenituit, recidit, immundum eum recte esse iudicat. Si non capillus niger fuerit, id est, si non lugens apparuerit impietatem, lugens uero non solum habitu, sed & animo, & cogitationibus: nigrum namque manere, lugentium est proprium. Quoniam autem interiorum hominum oportet lugere peccantis, quem cogitationes contegunt, recte eius poenitentiam per pilum nigrum significauit. Propter quod ecclesia dei seruitur diligens, in luctuosa stola poenitentiae decoratur: & ideo formosam se, quia nigra est, dicit, sicut legitur: Nigra sum, sed formosa filia Hierusalem: id est, quia in poenitendo stola sum luctus induta. Sic ergo eum qui poenitentiam agit, sacerdos mundat, quoties ei hoc euenire contempserit. Sed sufficienter de his, quæ in deo committuntur, impietatibus, tam ex uoluntate, quam ex ignorantia loquutus, ad alia uulnera moderatiora sermonem uertit. Vir, & mulier, in cuius cute candor apparuerit, intuebitur eos sacerdos: si deprehenderit subobscurum alborē lucere in cute, sciat non esse lepram, sed maculam coloris candidi, & hominem mundum. Nam & nos sicut David, studiosi in legis scientia, cum eo dicamus: Non fecit taliter omninationi, & iudicia sua non manifestauit illis. Quum maxima distinctione superius in diuinis dogmatibus, & eorum præuaricatoribus usus fuisset, nunc quia de illis loqui suppleuit, recte suæ austeritatem deposuit distinctionis, & de his, quæ sunt secundum legem Iudaicam, dogmatibus loquitur, & quæ in ea sunt culpas, subobscurum alborem, & lucentem esse dixit. Quemadmodum ergo cicatricem albam, esse diximus transgressionem legalis literæ, sic & eius ignorantiam, subobscurum alborem, & lucentem intelligamus dici. Ignorantiam autem non omnium quæ dicit, nec eorum quæ communia cum lege naturali, uel euangelicis præceptis sunt, possidet. Neq; enim ignorare, non occidas, non mœchaberis, non furtum facies, cuiuslibet ignoratur: sed quorundam paratium, paruorumq; mandatorum ignorantia, ueluti quando oportet mundari menstruatam, quando offerri pro pariente masculum, quando etiam

Insultum inter est quo animo deo indigna loquantur.

Secunda in specio præcept.

Niger capillus habitum lugentis significat.

Cant. 1.

Psal. 147.

Transgressio legis alba cicatrix est. Ignorantia eiusdem subobscurus albor.

C mundari menstruatam: quando offerri pro pariete masculum, quando etiam pro ea quae sceminam peperit. Propter quod ea subobscuro alborem, ut pote paruas cicatrices, parua iam praceptorum ignorantia habentem, appellauit. Qui ergo talis est, non habet necesse mundari: neque enim ad iustificationem pertinent Iudaeorum, sed ut aggrauaretur eorum iugum, tradita sunt. Propter quod & deus per prophetam dicebat: Dedi eis praepcepta non bona, & iudicia in quibus non uiuent.

Vir de cuius capite capilli fluunt, caluus, ac mundus est. Et si a fronte ceciderint pili, recaluafter, & mundus est. Si autem in caluitio, siue in recaluitio albus, uel rufus color fuerit exortus, & hoc sacerdos uiderit, inquinabit eum: haud dubie lepra est, quae orta est in caluitio. Reminiscendum est, quia capillos pro cogitationibus intelleximus: ornare quippe caput, ac tege re constituti sunt, sicut cogitationes mentem. Non autem inordinatas cogitationes deducamus ad medium, quia & capillorum incompositio sceditate pro ornatu praebet. Insuper, quemadmodum capillorum quidam decidunt, alij autem renascuntur, nulloque tempore nasci cessant, sic & his, quae sunt in his cogitationibus decedentibus, aliae renascuntur. Ergo hic caluum appellat simplicem hominem, non eum qui omnino insipiens est, aut irrationalis. Quis enim est homo, qui non capillos, licet paucos, in capite habeat? Hunc ergo describit, qui cogitationes paucas pra simplicitate gerit, eumque mundum recte esse praecipit: sic quippe ei inditum est sorte naturae, unde eum &

D columbae comparat dominus. Quare autem huius personam omnino indubietatem legislator adduxit? Quia melius est cum innocentia habere etiam prudentiam, quod manifestum est ex his quae dominus dicebat: Estote sapientes sicut serpentes, & simplices sicut columbae. Sed licet hoc laudabile sit, illud tamen accusandum non est: Quemadmodum enim mundum aestimat eum, qui ex toto simplex est, sic & illum, qui ex parte est, maxime hunc qui ex simplicitate est: nam hoc intelligendum est in capillis fluentibus, hoc est rarefcentibus in fronte, quem & caluastrum appellauit. Hic autem priore deterior est: nam melius est quidem uirtutes abscondere: si tamen aliquis gloriam earum prodat, tolerabilis passio est, & uicina ueniae. Propter quod erit mundus, quia secundum faciem, diuina scriptura prodit uirtutes, & coram hominibus per eas dicit ornari. Attende Paulum dicentem: Ea quae secundum faciem sunt, uidete. Si quis uidetur sibi Christi se esse, hoc cogitet iterum apud semetipsum, quia sicut ipse Christi est, ita & nos. Hoc ait, si nullum peccatum ex simplicitate simplicis committatur. Si autem facta fuerit in caluitio eius, aut in recaluitio macula alba, aut rufa, lepra est. Quare? Quia nemo sic est simplex, ut nesciat, quia non debeat manum in igne mittere, neque in praecipitij altitudine semetipsum dare, neque abuti gladio in locis uitalibus. Si autem haec scit, quomodo non amplius norit, quod occidere malum sit, quod detrahare pessimum, quod idolothita comedere impium,

atque

A atque mulierem alienam concupiscere sit iniquum? Si ergo eum sacerdos maculatum habentem albam, aut rufam in caluitio, aut in recaluitio eius, id est in ea quae est ex toto, uel ex parte, simplicitate, euangelicam, uel legalem eum normam peccantem praeruaricatum fuisse reperit, condemnabit, siue contaminabit eum. Quare? Quia haud dubie lepra orta est in caluitio. Velsicut LXX. quia in capite eius macula eius, ait: id est, quia in ualidis & necessarijs peccauit, in quibus nemo peccans ueniam meretur. Naturalis enim lex, ad quam necessaria legis tendunt, & multo magis euangelica praepcepta, nec ab animabus quidem sunt aliena simplicibus.

Quicumque ergo maculatus fuerit lepra, & separatus ad arbitrium sacerdotis, habebit uestimenta dissuta, caput nudum, os ueste contectum, contaminatum, ac sordidum, clamabit omni tempore quo leprosus est, & immundus solus habitabit extra castra. Ea quae ad faciem est interpretatio literae, omnino multis uideretur esse ridicula. Quid enim prodest uestimenta dissuere, aut caput habere nudatum, os contectum? Nec ille enim qui corpore leprosus, odorem spirat pudoris, ut recte os suum huius rei operiat gratia. Sed quia leprosum legislator intellexit eum, qui secundum praedicta peccata immundus est, necessarie eius dissolui uestimenta praecipit, ut per hoc cognosci possit, quia dissoluta habeat uirtutes, atque uires animae, quae eam ab aestu, atque gelu peccati poterant custodire. Habere autem eum & caput nudatum praecipit, utpote salutis galeam non habentem, quam Paulus inter intelligibilia arma sumi praecipit. Os etiam non frustra operiri praecipit, sed quia quum mali odoris peccatum sit, & omnem prauam emittat exhalationem, multo magis tamen eam quae per linguam est, possideri: simul etiam & a doctorali dignitate hunc qui talis est prohibet. Quomodo enim culpa casum coercescat, qui est ipse culpabilis? Quomodo qui furatur, praecipiat non furari? qui mactatur, iubeat non mactari? Vnde & David dicebat: Peccatori autem dixit deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu uero odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos post te. Et non quidem semper hoc esset omni tempore quo leprosus est, id est omnibus diebus, quibus in eo fuerit macula. Quid ergo per haec significat? Quia etsi semel peccauerit, etiam si non addiderit ad peccandum, immundus tamen usque dum poeniteat, dicitur: quia sine poenitentia lepra peccati penitus non mundatur, ideoque macula intelligibilis leprae in ipso manet. Praeterea uerus leprosus, id est peccator, solus ac separatus habitat, tam ut confundatur, quam ut nullus societatis eius contagio noceatur. Vnde dominus Petro, de eo qui peccauerat, & ecclesiae ut conuerteretur, atque emendaretur, detractabat obediendum: Sit tibi, inquit, sicut ethnicus & publicanus. Habitabit quippe extra castra: Legis quippe mandata euangelicis nimis sunt, secundum spiritum, consonantia: unde Ioannes separans ab intelligibili tabernaculo intelligibilem leprosum in Catholicis epistolis scribit: Quicumque

Necessaria legum, cognitio nem habent cum iure naturali.

Dissuere uestimenta leprosi.

Eph. 6.

Os leprosi obstruere.

Psal. 49.

Leprosi soli cur habitare iubeantur.

Math. 18.

2. Ioan. 1.

Iudaeis multa sunt tradita non ad uiuificationem, sed ut oneri essent.

Ezech. 20.

Caluus simplex.

Math. 10.

Caluafter.

2. Corinth. 10.

In caluitio macula.

C venit ad uos, & hanc doctrinam non affert, non recipiatis eum in domum, & aue ei ne dixeritis.

» Vestis lanea, aut linea, quæ lepram habuerit in stamine atque subtegmīne, aut certe pellis, uel quicquid ex pelle confectum est, si alba aut rufa macula fuerit, infecta lepræ reputabitur, ostendetur que sacerdoti. Qui confiderans, recludet septem diebus, & die septimo rursus aspiciens, si creuisset deprehenderit, lepra perseverans est, pollutum iudicabit uestimentum, & omne in quo fuerit inuenta, & idcirco comburetur flammis. Quod si eam uiderit non creuisse, præcipiet, & lauabunt id in quo lepra est. Recludensque illud septem diebus alijs, & quum uiderit faciem quidem pristinam non reuersam, nec tamen creuisse lepram, immundum iudicabit, & igne comburet, cō quod infusa sit in superficie uestimenti, uel per totum, lepra. Sin autem obscurior fuerit locus lepræ, postquam uestis est locuta, abrumpet eum, & à solido diuidet. Quod si ultra apparuerit in his locis, quæ prius immacolata erant, lepra uolatilis, & uaga, debet igne cōburi. Si cessauerit, lauabit ea quæ pura sunt, secundo, & munda erunt. Ista est lex lepræ uestimenti lanei, & linei, staminis atque subtegmīnis, omnisque supellectilis pellicie, quomodo mundari debeant, uel contaminari.)

Indecorum quidam forsitan, ac nimis abiectum legislatorem æstimant, quia de stamine atque subtegmīne, quod trama uulgo nuncupatur, loquitur, relinquens quæcunq; animas audientium legem possunt ad meliora componere. Quid enim, inquit, sordidatum stamen, quid subtegmīne, siue trama leprosum factum, quid pellicium uas maculam habens, nostræ oberit uitæ? Unde non nos oportet ad solam intendere literam, sed ad fructum spiritus; qui quemadmodum sub folio, ita sub litera legalis uinæ custoditur. Tantam enim curam nostri legislator gerit, ut non solum de illa cautos faciat lepra, quæ ex his, quæ iam dicta sunt, peccatis euenit, sed et de hac, quæ frequenter circa uirtutes euenire, dum male eis aliquis utitur, solet. Alia ergo uestimenta animæ, alia uestimenta sunt corporis, quæ nec sordidata, nec expoliata contristant, quo modo ergo Ioseph pertinaciter gente Aegyptia uestimentis spoliandus erat, uel quo modo pilis cameli Baptista Ioannes indutus erat. Sed ea quæ sunt animæ, oportet esse clariora, de quibus Solomon dicebat: Omni tempore sint uestimenta tua candida. Dauid ergo ait: Omnis gloria eius, filie regis ab intra, in simbrīs aureis circumdata uarietate. Gloriam intra, animæ decorem asserens: In simbrīs aureis, quæ uidelicet sunt uirtutes. Sed horum uestimentorum quædam sunt lanea, quædam linea: Lanea, preciosa & magna, multumque animam calefacientia; Linea uero, uilia, parumque calefacientia. Lanea uestis, animæ est uirginitas; Linea, castitas coniugalis. Lanea, à quaestitu, uel à possidendo continentia; Linea, habitatum largitas rerum. Laneum, eremi philosophia; Lineum, in ciuitate honestas, siue modestia.

Laneum.

Respondet his qui literæ corticem criminantur, tanquam sic se ferant.

Exod. 1. Matth. 3. Ecd. 9.

Psal. 44. Laneorum & lineorum differentie.

A laneum, usque ad mortem pro ueritate certari: Lineum, falsa non loqui, unde & Solomon ecclesiam duplicibus uestitam, per significationem asserens, dicebat: Quæsiuit lanam, & linum, & operata est consilio manuum suarum. Et rursus: Stragulatam uestem fecit sibi, byssus & purpura indumentum eius. Habet enim ecclesia lanea uestimenta, & linea, byssum & purpuram, eos qui in coniugio, & in uirginitate decori sunt, omniaque alia quæ à nobis modo sunt dicta, & diuerso lanea uestimenta, ac linea significare prædiximus. Sed quia staminis atque subtegmīnis, ex quibus contextitur uestes, legislator mentionem fecit, ipsam nunc subtilitatem explicemus: non enim solummodo uirtutes, sed ea ex quibus constant, perscrutari desiderat. Duo ergo hæc ueram nobis procurant uirtutem, intentio nostra, & diuinus nutus, siue gratia: & subtegmīne quidem innuit nostram intentionem: Stamen autem, dei nutum, & recte, quia stamen est in uestimento firmitus, quomodo & dei nutus, siue gratia indisruptibilis in nobis, atque incommutabilis perstat, sustinens subtegmīne nostræ intentionis, ut perficiatur bonæ actionis uestimentum. Pelles, ex quibus confici quid potest: tentationes pro pietate, seu fide, & pro uirtute tribulationes dicit pelles. Quare? Quia quemadmodum mortua pellis est, de qua fieri potest uas, ueruntamen de ea uter forsitan, aut cadus, aut stratum, aut pellis tabernaculi, aut aliquid aliud sit uile; sic & tribulationes, & tentationes mortificant in seculo hominem: humiliant enim eum, & ualde in nihil redactum ostendunt. Vas tamen ex eis bonum, & utile fit, patientia, atque probatio, quæ omnimodo à domino coronam consequitur, ait enim Iacobus: Beatus uir qui suffert tentationem, quia quum probatus fuerit, accipiet coronam uitæ, quam promittit deus diligentibus se. Ait & Paulus: Tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio autem spem, spes autem non confundit. Vides quanta utilia uasa ex pelle tribulationum, & tentationum fiunt. Quia enim pelles tribulationibus, & tentationibus: Pellis mea, consumptis carnibus, adhæsit ad os meum, & derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos. Misere mini mei, misere mini mei, saltem uos amici mei, quia manus domini tetigit me. Prohibet ergo nec in uirtute perfecta, quod est uestimentum, uel si magna est, uel si mediocris, hanc enim laneorum, & lineorum differentiam diximus, maculam inueniri albam, aut rufam: Vel sicut LXX. uiridatem, aut flammescentem. Dicit autem uiridantem superbiam, flammantem non odiosam: hæc enim fuit angelorum præuaricatio, quia ubique Christus uirtutes à uana gloria liberas esse præcepit, & neque ieiunare, neque misereri ad placendum hominibus iubet: perdere quippe mercedem suam eos qui ita faciunt, affirmauit. Qui enim ab hominibus laudari uolunt, quomodo iam laudari à domino expectabunt? Viridans autem superbia intelligitur, quia ad modicum floret, uelut uiriditas, ita ut diceret Dauid: Vidi impium super eleuatum, & exaltatum super

Proverb. 31.

Laneæ & lineæ uestes esse dicitur.

Tegmen dei nutus est & gratia. Subtegmīne nostrum studium.

Iaco. 1.

Roma. 5.

Iob 19.

Cedros Libani, & transiui, & ecce nō erat. Et rursus de eisdem: Sicut scēnū, ita decident, & sicut holera herbarum cito cadent. Sed & Moabitarum populus, qui tantæ superbiae subiacebat, ut alijs omnibus gētibus Israël timen-
 tibus, ipse transeundi aditū nullatenus daret, sed armis uteretur, & Balaam ad maledicendū mercede cōduceret uiridis agri. Ipse quoq; à Balaam, quan-
 quam ignorante quid diceret, appellatus est: dixit enim ad maiores natu-
 Madian: Sic delebit hic populus omnes, qui in nostris finibus commoran-
 rantur, quomodo solet bos herbas usq; ad radicā carpere. Ergo aperte pro-
 batū est, quia superbiā, seu uanā gloriā prohibet adhærere uirtuti. Sed nec
 in stamine, siue in subtegmīne, uult lepram, quæ dicta est, euenire, id est, ut
 nec ipsi cum superbia, uel uana gloria, uirtutes intendamus, nec à deo talem
 gratiam nobis concurrere deprecemur. Sed nec tentationes cum aliquo ex
 his nos legislator sustinere desiderat; quod si tale quippiam forsitam, ut homi-
 nibus, euenire contigerit, inspicere ea sacerdotem uult, & neq; uirtutem, ne-
 que intentionem uirtutis, nec tentationum patientiam repellere: mox & de-
 nunciare immunda, ex suspitione superbiae, uel uanae gloriae præcepit: nec
 rursus sicut munda suscipere, sed separare eos septem diebus, & tempore di-
 scernere passionem. Et si quidem creuerit, immunda sunt omnia prædicta,
 in quibus istud euenit, quia lepra perseverans est, propter quod & flamma
 in quibus istud euenit, quia lepra perseverans est, propter quod & flamma
 D mis iubet illa comburi. Ergo flammam gehennæ significat, & futuri tempo-
 ris memoriā facit: Neq; enim dixit, in igne concrematur, sed in igne con-
 cremabitur. Si autem post reclusionem eam uiderit non creuisse, præci-
 piet, & lauabunt id in quo lepra est. Id est diluere ea illum per poenitentiam
 præcepit. Deinde post dilutionē, recludere illud septem dies rursus iubet,
 ut cognoscat, utrum inueniat maculam superbiae, uel uanae gloriae perma-
 nentem; quamuis non creuerit, tamen incommutata ab hoc est, quia ad pœ-
 nitentiam non migrat, immundum est, & igne comburetur: Corroborata
 est enim passio, & propterea per uirtutē homo nec corrigere malū uult, nec
 intendere. Si enim obscurus fuerit locus lepræ. Id est incerta lepra & du-
 bia, postquam uestis est lota per poenitentiam, abscondere passionem à uesti-
 mento uirtutis, cæterorumq; quæ dicta sunt, præcepit. Quomodo ergo su-
 perbiam abrumpit? Valde uidelicet se humilians, similiter & uanam gloriā
 omnibus à se remouens modis; id est, ut nec honoribus, ex quibus superbiae
 passio nutritur, nec laudibus, quibus uana crescit gloria, delectetur, uel gau-
 deat; sicq; conuerteretur, ut ne quidem in suspitionem unius horum incidat,
 & tūc mundus esse poterit. Sin aut ultra apparuerit in his locis, quæ prius
 immaculata fuerāt. Id est in uestimēto, uel in subtegmīne, uel in stamine, uel
 in pelle, id est in uirtute, aut ipsis tentationibus, adhuc eandē sustineat passio-
 nem, pro qua ablutus est, uel poenituit, atq; in ea permanet immundus, hu-
 iusmodi reputatur, & ignis eū gehēnæ suscipit. Quia lepra uolatilis, & ua-
 ga est. Id est, quia hoc quod semel maculae dilutum fuerat, id est postquam
 semel

Psal. 36: Deut. 2.

Nume. 22.

Lepra in stamine.

Cōburi flamma.

Honor fomes superbiae.

A semel à suspitione mundatus est, rursus lauari uult, ut tunc mundus nomine
 tur. Vnde apertissime illud tibi intelligere legislator innuit, quando de eodē
 peccato frequentibus uult lachrymis poeniteri: Frequens enim commemo-
 ratio, nec ipsum uulnus permittit præualere, nec aliud. Quia ergo & de eue-
 niētib; in uirtutes maculis, legislator purificationes præcepit, iam per
 quæ leprosum mundet, agnosce. Hoc ergo intendens, inuenies quia legis-
 latoris de lepra illa curæ fuit, quæ ex delictis in animabus nostris infligitur.

CAPVT XIII.

Lepratusq; est dominus ad Moysen, dicens: Hic est ritus le-
 prosi: Quando mundandus est, adducitur ad sacerdotem, qui
 egressus ē castris, quum inuenit lepram esse mūdatam, præ-
 cipiet ei qui purificatur, ut offerat pro se duos passerēs uiuos,
 quos uelci licitum est, & lignum cedrinum, uermiculumq; & hyssopū; &
 unum ē passeribus immolari iubebit in uase fictili, super aquas uiuētes; aliū
 autē uiuū cū ligno cedrino, & cocco, & hyssopo tinget in sanguine passeris
 immolati. Qui asperget illum, qui mundandus est, septies, ut iure purgetur,
 & dimittet passerem uiuum, ut in agrum euolet. Quumq; lauerit homo uesti-
 mēta sua, radet omnes pilos corporis, & lauabitur aqua. Purificatusq;
 ingreditur castra, ita duntaxat, ut maneat extra tabernaculum suum septem
 diebus, & die septima radat capillos capitis, barbāq; & supercilia, ac to-
 tius corporis pilos, lotis rursus uestibus, & corpore. Quia non nos oportet
 arbitrari negligenter quippiam legislatōrem dicere, illud te oportet nota-
 re præ omnibus, quia nunc quando de mundationibus sancit. Soli Moysi,
 non etiam Aaron, sicut superius, loquitur: quia Moyses præcipue imaginē
 Christi, secundum multos qui dicti sunt, gerit modos. Soli autem Christo
 communis lepræ competit emundatio. Propter quod nec de lepra unius
 modi, quæ fit in uulnere, uerbi gratia, aut in uisione, aut aliter, loquitur, sed
 ait: Hic est ritus leprosi. Per hoc omnē speciem lepræ complecti uolens,
 quia & Christus omne genus peccatorum mundauit. Ergo & nimis simili-
 ma est mysterio eius præsens materia, quod ex eo discimus: quia leprosum
 non ire ad sacerdotem, sed ad eum ire sacerdotem præcepit, sicq; adduci eū
 qui mundandus est. Quemadmodum & Christus ad nos uenit, & ad eos
 qui ab eo mundari, atq; abluī necessarium habebant. Et extra castra, ad in-
 tuendum eum qui mundandus erat, egredi sacerdotem præcepit: sicut nos
 Christus extra castra, per passionem crucis, dispensationisq;, quæ tunc per-
 acta est, uisitauit. Non prius autem hoc egit, quam uideret, quia macula le-
 præ ab eo sanaretur: id est, antequam nos caruisse uidisset terrore. Quando
 ergo in eum non solum ex plebe Iudaica crediderunt, sed & pagani ascen-
 dentes eum uidere cupiebant, nunciātib; hoc discipulis dixit: Venit hora
 ut glorificetur filius hominis. Quando uidit quod præparatum esset huma-

Soli Moysi, qui quid sit.

Sacerdos ad leprosum iubetur ire.

Ioh. 12.

num genus ad liberationem, salutemq; per crucem, hoc enim & gloriam suam appellauit, tunc quid suscepit? Videlicet duos passeres uiuos, quos uel scilicet est.) Habuit enim hæc Christus, diuinitatem scilicet, & humanitatem, quia munda Christi etiam humanitas, & uiuens est. Munda quidem, utpote quæ proprium peccatum non habuit; uiua autem, ut quæ genita non est ex uiri immunditia, & ideo non fuit maledictioni mortis obnoxia. Sumet, inquit, & lignum cedrinum, id est crucem. Cedro autem ideo significatur, quia cedrus in lignis fortis est: nam & arca de lignis cedrinis facta fuisse asseritur: quia lignorum imputribilium in constructione eius Moyses mentionem fecit. Sumet & uermiculum.) Quod LXX. ædunt, coccinū tortum, uidelicet passionem, dicitur enim propter tincturam sanguineam coccinum. Vnde chlamydē coccineam, quum duceretur ad passionem, eū milites induerunt. Tortum autem esse quare dixerunt? Propter passibilitatem, impassibilitatemq; connexam, propter quod in eo passio secundum quendam est modum. Hyssopus autē boni odoris, gratia spiritus, cooperatrix emundationis nostræ est, unde Dauid: Asperges me, inquit, hyssopo, & mundabor. De passeribus ergo, quos diximus esse Christum, hunc præcepit immolari, uel occidi, id est, id quod erat passibile, & quod poterat occidi, & occidi in uase fictili, super uiuentes in nobis, id est pro nobis, siquidem fumus uas fictile, de luto uidelicet facti. Unigenitus secundum carnem occiditur super aquas uiuas, id est baptismatis. Mors eius quippe nostrum figurat baptismum, quod ostendit Paulus, dicens: Quicumq; in Christo baptizati sumus, in morte eius baptizati sumus. In hoc uiuens passer, & lignum cedrinum, & coccinū tortū, & hyssopus tingitur: omnia enim hæc comprehenduntur in uirtute baptismatis, quod diximus dominicæ esse passionis figuram, significationeq;. Sed uiuens passer, quem in unigeniti necessitate diuinitatem accipimus, in sanguine hic occisi passeris, & aqua tingitur: id est in gratia baptismatis, quia non in hominis passione, sed dei, & hominis baptismamur. Deinde post hoc uiuens passer in agrum ut auolet, dimittitur. Ergo impassibilis diuinitas, & inseparabilis erat à carne, quæ passa est, unde & separabilis in sanguine baptizatur, ut impassibilis uiua in agrum auolet: Ad latitudinem uidelicet contemplationis emittitur, quo illum dimittente, nostro uidelicet intellectu, sub huius enim contemplatione tenetur, solummodo sponte detenta, quum à nullo alio detineri possit. Insuper is qui mundatus est, uestimenta lauat, uidelicet actiones, & si quas uirtutes habuit, quia & has peccato polluit, lauat autem pœnitentia, & radit pilum, id est omnem cogitationem deponit, quia omnes eas habebat immundas. Et lotus aqua pœnitentiæ, aut baptismatis, tunc necessarie mundabitur. Nam etsi mundum eum superius nominauit, ait enim: Quum uisus fuerit esse mundatus, offeret duos passeres, sed eum qui aptus erat ad mundationem dicebat: nam quomodo is, qui iam mundus est, adhuc

Christi humanitas uiua.

Lignum cedrinū nō putrescit auctore Plin.

Tortū coccinū

Hyssopus.

Psal. 50.

Rom. 6.

Passerē uiuentem in sanguine tingi.

A adhuc necesse habet mundari? Tunc in castra ingreditur, ut conuentui nostro intersit, atq; intelligibilium contractuum socius, & alterius commixtionis, quæ cum fidelibus habetur, acquirat fructus. A qua quia prohibentur hi qui necdum mundati sunt peccatores, audi apostolum dicentem: Si is qui frater nominatur, aut adulter est, aut auarus, aut detractor, aut ebrius, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere. Veruntamen septem dies extra tabernaculum suū manet, adhuc à sanctorum communionem, propter subtiliorem custodiam, & paulatim ad meliora profectum, separatus. Tabernaculum enim uniuersumq; nostrum mysteriorum adeptio est, à gelu regens nos, & ab æstu: tabernaculum in quo cœnat cum deo, sicut cum patre filij, aut cum sponso sponsa, uel si aliquid aliud dicitur, quod magis ad proximitatem cognationis pertinet.

Et die septima radet capillos capitis, barbamq;, & supercilia, ac totius corporis pilos.) Sed hic non solum caput, sed & barbam, & supercilia, & omnē simpliciter pilum, qui in omni corpore est, ac per hoc & occultarum partium, præcepit. Nullam ergo ei cogitationem ueterem remanere uult, non solum illas quæ ornatum homini, utpote rationali, & multa de diuinis disceptanti præbent: illas enim per caput, propter ornatum, & multitudinem significat: sed nec has qui hominem contemplatiuum constituunt, de sublimibus & diuiniorebus rebus cogitantem: Hoc enim supercilijs designatur, quæ in altioribus sunt sita, & circa contemplatiuorum manētia sensuum organa. Sed nec illas, quæ discretionalem continent, per barbam recte significantur, quia barba maxime inter uirile genus, & muliebrem diiudicat. Hæc autem non quomodo carere eum cogitatione cupiens, præcepit, sed nouum totū, & quasi modo genitū fieri uolens, & expoliare ueterem hominem, ut capiat nouum. Quo modo enim ei qui antiquum rasit pilum, alius nouus & recens nascitur, sic & huic ueteribus carenti cogitationibus, aliæ nouæ ad meliora pullulant. Lauare etiam rursum uestimenta sua, id est actiones mundas.

Et lauabit iterum corpus aqua.) Secundo utiq; illud lauans, nobis autem non est secundum baptismum. Unus enim dominus, una fides, unum baptismum. Et quomodo secundo lauabitur, nisi absolute per lachrymas? Hoc enim non semel, nec bis, sed tertio, & frequenter licet peragi: quia & Dauid dicebat: Factæ sunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Sufficiunt ergo & hæc satisfacere intendenti, quia ea quæ sunt spiritalia, spiritalibus lex præcepit, et uere lepram, id est peccatum, nos timere desiderat. Propter quod eius emundationes plurimas præcepit, quum in nullo cas aliorum, quæ circa corpus geruntur, præcepisset. Subtilior tamen probatio erit horum ex subsequentibus.

Assumet duos agnos immaculatos, & ouem anniculam absq; macula, & tres decimas similæ in sacrificio, quæ consperfit oleo, & seorsim olei sextarium. Quumq; sacerdos purificans hominem, statuerit eum, & hæc omnia

1. Corinth. 5.

Tabernaculo excludi quid sit

Secundo lauare, non est intelligendum de baptismo.

Psal. 41.

C coram domino in ostio tabernaculi testimonij, tollet agnū, & offeret illum pro delicto, oleiq; sextarium. Et oblatis ante dominum omnibus, immolabit agnum, ubi immolari solet hostia pro peccato, & holocaustū, id est loco sancto. Sicut enim pro peccato, ita & pro delicto ad sacerdotem pertinet hostia: sancta sanctorum est. Assumēsq; sacerdos de sanguine hostiæ, quæ immolata est pro delicto, ponet super extremum auriculæ dextræ eius qui mundatur, et super pollicem manus dextræ, & pedis. Et de olei sextario mitet in manum suam sinistram, tingetq; digitum dextrum in eo, & asperget septies contra dominum. Quod autē reliquū est olei, in læuam manum fundet, super extremum auriculæ dextræ eius qui mundatur, & super pollicem manus, ac pedis dextri, & super sanguinem, qui fusus est pro delicto, & super caput eius. Rogabitq; pro eo coram domino, & faciet sacrificium pro peccato. Tūc immolabit holocaustū, & ponet illud in altare cū libamentis suis, & homo rite mundabitur. Scimus, quia lex spiritalis est: quod propterea Paulus ait, ut spiritaliter dijudicantes non damnificemur fructibus legis, qui occultantur in litera. Postquam enim prima die, qua egreditur sacerdos extra castra, immolari ad emundationem leprosi præcepit: ecce rursus nunc octaua die, alia pro eo sacrificia fieri iubetur. Octaua ergo dies eandem quam prima uim gerit, quia omne præsens tempus in hebdomadibus conciditur. Post quas octaua est, æquam, ut diximus, uirtutem primæ gerens, uel omnino ipsam renouans. Est autem hæc in qua saluator resurrexit, in qua in castra ingrediemur: Post dies enim septem, eum qui mundatus est leprosus, die uidelicet octaua, in castris ingredi præcepit: sed castra qualia? utiq; illa quæ Iacob patriarcha uidit, quando angelis sibi occurrentibus locum Castra dei appellauit. Ad hæc mundatus leprosus, utpote olim iustificatus, tempore resurrectionis uenit. In cuius figuram, octauam diem, sicut diximus, legislator accepit. Quæ autem in octaua die agi præcepta sunt, imaginem eius, quod secundum nos est mysterij gerunt. Præcepit siquidem duos agnos immaculatos anniculos sumi, & ouem anniculam immaculatam unam, quorum quidem unum pro peccato, alium autem in holocaustum præcepit immolari. Omnia autem hæc figuram gerunt sacrificij saluatoris: ipse enim propter nostra peccata, & delicta, hostia ipse in holocaustum fuit. Ex utroq; autem genere propterea sacrificium offerri præcepit, ut ostenderet, quia Christus pro nobis occisus, simul masculum, sceminamq; saluabit. Non frustra autem agniculum in utroq; præcepit, sed perfectum per hoc sacrificium figurauit, cuius sacrificij, sicut dictum est, ista figuram gerunt: perfecta enim in prædictis animalibus sunt annicula animalia, ita ut & ad filios generandos sint idonea. Sed quia eum qui mundatur, super sacrificium unigeniti etiam fide totius trinitatis signari oportet, tres decimas similes, id est trinitatē patris, & filij, & sancti spiritus, habentē in unaquaq; persona perfectionem. Perfectus quippe est denarius numerus, propter quod & dominus

Roma. 7.

Octauus dies.

Gen. 32.

Agnum & agnā immolare.

Agnum anniculum immolare, quid.

Tres simile.

A & dominus dicebat: Simile est regnum cœlorum mulieri, quæ accipiens fermentum abscondit in farinae tria lata, usquedum perfermentaretur totum. Sumi autem hæc conspersa oleo in sacrificium iubet: Sacrificium autem dicit unigeniti, quod in oleo conspersum est, quia ob compassionē nostrā gestum est. Sed quomodo dicimus in eo tres offerri similes decimas? Aut quia est unigeniti passione, tamē totius trinitatis, hoc quod ex illo sacrificio actū est, mysteriū fuit. In nomine em̄ patris, atq; ipsius unigeniti filij, & sancti spiritus, etiā baptisma agit, in quo in morte Christi baptizamur; & totū ipsum mysterium in eo sanctificatur. Præcepit autem & sextarii olei sumi, quia fide intelligitur, & agit unumquodq; eorū quæ prædicta sunt. Quæ iuste sextarius nominatur, quia quemadmodū sextarius mensura est, uel si cotylā secundū LXX, dicamus, eadē mensura uniuscuiusq; minus & plus non capit. Quod enim plus est, effunditur: minus autē propterea non suscipit, quia hoc quod minuitur, nequaquā iam sextarius, uel cotyla poterit appellari. Sic & fides ad mētis nostræ mensurā datur, quæ non capit amplius, aut minus quam unicuiq; à deo est dispersita cognitio: quod ergo minus est, aut amplius, ad infidelitatem tendit. Sed quamobrem sextarium olei, uel cotylam dixit? quia miseratus, inquit, deus humanū genus, quū illud ad explenda legis opera infirmatū uidisset, iam nō ex operibus saluare, sed per gratiā hominē uoluit. Gratia uero ex misericordia, atq; compassionē præbetur, & fide comprehenditur sola, non ex operibus, ut Paulus dicit: Nam gratia iam nō erit gratia. His ergo acceptis, ad ostium tabernaculi testimonij, ad ingressum uidelicet scientiæ dei, qui mundatus est, adducitur. Sacerdos autem fumens agnum unum pro delicto immolat. Atqui si de corporali passione esset hæc sanctio, sicut quibusdā uidetur, quid erat necesse agnum pro peccato immolari? Sed quia adumbrat, propter infirmitatem Iudæorum, mysteria, atq; spiritalē intellectum abscondit in litera. Sic etiam dat qualdam occasiones contemplationis per literam, & uerba quæ significant intellectum spiritus: Vnde & nunc, quum agnum unū pro peccato præcepisset immolari, qualem non dicit, quia ipse est proculdubio tam pro delicto, quā illius cuius aures à lepra detinebantur. Propter quid ergo sic facit, nisi forte ut auditum muniat, & cautum reddat? Quia ipse à dracone seductus, peccatum ut seduxit. Per actiones autem manum significat: per pedem uero omnes nostros motus, & uias cōprehendere, & præuenire uoluit. His enim custoditis, per sanguinē intelligibilis agni, & fidē quæ in eū est, quæ nobis per misericordiā & compassionē eius donata est, intelligibilis lepra nequaquā poterit hominē penetrare, quanquā & oleū sextarij, seu cotylæ, quæ esse fidē diximus, in manu mittere sacerdotē uult, ut sacerdotis fides, per quā & nos proficimus, in operibus ostendatur. Nec enim aliter uim suam exerit, nisi manu assumpta fuerit, id est actione cōfirmata, et signata operibus. Mittit autē oleū in sinistram manū, & intingit digitum dextrum in oleo, sicut ait Paulus: Per

Luc. 13.

Tres simile trinitatis symbolum.

Fides ad mensuram certam datur.

Eph. 3.

Litera occasio nem dat cōtemplationi.

C arma iustitiæ, à dextris, & à sinistris, cōuerfatus per gloriam & ignobilitatē,
1. Corinth. 6. per infamiā, & bonam famā, & quæ his similia sunt. Tunc asperget septies
 " contra dominū.) Præsumit enim talis sacerdos apud deū, quando mundare
 eos, qui necessitatē patiunt, & dimittere eis peccata potuerit. Propter quod
 septies aspergit, quia numerus iste remissio peccatorū esse demonstratus est.
 Sed postquam in dextera extrema dextrarū auricularū, & super polli-
 ces manus, ac pedis dextri, secūdū quod supra diximus, reliquū olei in caput
oleū in caput fundere. fundit eius, qui uocatus est ut mundaretur: per caput sanctificationem omni
 præstans corpori. Christūq; dñi eū qui mundatus est, per hanc unctionē effi-
 ciens. Tunc, inquit, pro peccato sacrificiū offertur: qualiter autē, nō dicit, ex
 his enim quæ de delictis dicta sunt, possunt etiā ea quæ pro peccato sunt, cō-
 riji: uicina enim sunt, & cōmunia, utpote in cōmuni materia. Post hoc im-
 molat holocaustū, & ponit illud in altare, tā pro ordine sacrificiorū, quā
 pro eo qui paulisper prouenit legis profectu. Prius enim sacrificium pecca-
 ti & delicti posuit, & tunc holocaustū. Ergo prius nos Christi sacrificiū à de-
 lictis & peccatis mundat, & tunc nostrū cōficitur holocaustū. Et propterea
Sacrificiū Christi fundamentū est nostrorum holocaustorum. primū à delicto dicens: deinde hæc subdidit, quia de Christo & hæc, & illa
 dicebat, & ad unū sacrificiū, quod ex hostia nobis sanctificationem præbet,
 quod nos ad altare ascēdere facit. Quādo enim intelligibili emūdatione spi-
 ritus totū nostrum corpus, & animā sanctificantem, spiritales facti fuerimus,
 tunc digni ad ascensionē altaris efficiamur: tūc plenissimā accipimus munda-
 tionē, postquam iam aliam necessariam non habemus. Audisti enim nunc
 emundationum profectū, quarū hæc quidē nos à pollutione lepræ liberat,
 alia autē in castris introducit dei: hæc autē ad altare ipsum deducere, utpo-
 te plenissime mundatos, atq; subleuare potest. Quum autem uocemur ad
 sequentia, necesse est, ut ad ea cum omni studio transeamus.

Quod si pauper est, & non potest manus eius inuenire, quæ dicta sunt,
 sumet agnū pro delicto ad oblationē, ut roget pro eo sacerdos, decimamq;
 partē simillæ cōpersam oleo in sacrificiū, & olei sextariū, duosq; turtures, si-
 ue duos pullos colūbæ, quorū sit unus pro peccato, & alter in holocaustū,
 offeretq; ea die octauo purificationis suæ sacerdoti, ad ostiū tabernaculi testi-
 monij corā domino. Qui suscipiens agnū pro delicto, & sextariū olei, leua-
 bit simul: immolatoque agno, de sanguine eius ponet super extremum au-
 riculæ dextræ, eius qui emundatur, & super pollices manus eius ac pedis de-
 xtri. Olei uero partem mittit in manum suam sinistram, in quo intingens di-
 gitum dextræ manus, asperget septies contra dominum. Tangetq; extre-
 mum dextræ auriculæ illius qui mundatur, & pollices manus, ac pedis de-
 xtri in loco sanguinis, qui effusus est pro delicto. Reliquam autem par-
 tem olei, quæ est in sinistra manu, mittet super caput purificati, ut pla-
 cet pro eo dominum. Et turturem, siue pullum columbæ offeret, unum
 pro delicto, & alterum in holocaustum cum libamentis suis. Hoc est sa-
 crificium

A sacrificium leprosi, qui habere non potest omnia in emundatione sui.)
 Admirabili erga eos qui legem accipiunt, legislator condescensione uti-
 tur. Ecce enim ueniam paupertati dat, & moderata pauperi sacrificia
 esse præcepit: ne forte obstupefcat, dum maiora ei, quā uirtus est, præ-
 cipiuntur. Sed quia nec eorum quæ dicta sunt quippiam facile in quæstu
 pauperum inuenimus, qui enim non habet panem, unde agnum? qui au-
 tem pecunia eget, unde emat columbam uel turturē? manifestum est quod
 aliquam contemplationem intendat, & ad occulta spiritus deducat, cum
 qui uult ingredi ad thesauros absconditos scientiæ: quum liceret enim ei co-
 artare sacrificiorum numerum, propter paupertatem offerentis, hoc omite-
 tens, uilia quædam ei, & non magni precij exquirat: quod facit tam pauper-
 tati ignoscens quā etiam lucro sacrificiorum uolens dat intelligere, à qua le-
 pra malitiam significat, deinde huius emundatio est poenitentia. Hæc autem
 opera necessaria habet, quæ uirtutibus & actionis studio ualeant dele-
 re peccata. Propter quod Ioannes Baptista populo Iudæorum dicebat: Fa-
 cite fructum dignum poenitentiae. Considerauit enim, sicut subtilis legisla-
 tor, eos qui non omnia possint, quæ pertinent ad districtam rationem poe-
 nitentiæ, exhibere: opus enim habet poenitentia orationem intentam,
 elemosynam, uigilias, faccum, ieiunium: postremo etiam illa quæ Da-
 uid dicit: Factæ sunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Et: Laua-
 bo per singulas noctes lectum meum, lachrymis stratum meum rigabo.
 Sed &: Cinerem sicut panem manducabam, & potum meum cum fletu
 miscebam. Sunt etenim qui hæc omnia forsitan propter senectutem, aut
 propter nimiam corporis infirmitatem, uel aliam necessitatem, agere non
 possunt, sicut in alio negotio presentis libri interpretati sumus, ignoscit
 his, quia uolunt quidem, non inuenit autem manus eorum. Non possunt
 enim, & utpote ueniam dans, alteram eis uiam poenitentiae, alia genera sa-
 crificiorum exquirat, & ante omnia quidem agnum dicit: Oportet enim
 unumquemque poenitentiam agentem, ad benignitatem ante omnia mi-
 grare, & hanc studere, quia hæc etiam cuilibet facilis ad adipiscendum est,
 quā à malis abstinuerit. Decimā partē simillæ cōpersam oleo, id est Chri-
 sti Theologiā assequi, qui oleo seu misericordia nostri cōteperari passus est
 carni: Et sextariū, seu secundū LXX. cotylā olei unā: hæc autē esse manifeste
 sine fidē, in anterioribus demonstrauimus. Sed quid offerri cū his legislator
 præcepit. Duos turtures, uel duos pullos colubarum.) Hæc autē facile repe-
 riuntur à quolibet, id est continuam legis meditationem, quæ non solum
 ex lectione, ne forte & hanc dicas esse quibusdam difficilem, sed & ex con-
 templatione, quæ est in animo, & mente, conficitur. Quæ utraque pro sac-
 co, & ieiunio, & lachrymis, & cinere, cibo sunt, atque similibus, si illa ad
 humiliandam carnem, & refrenandam animam à terrenis operibus agi-
 mus. Facit autem hæc etiam legis meditatio, & continuum hoc studium

Lex attempe-
ratur omnium
facultatibus.

Matth. 3.

Psal. 41.
Psal. 6.

Psal. 101.

Agnus poenitē-
tis benignitas
tem significat.

C districtaq; diuinorum mandatorum, atq; beneficiorum contemplatio, & perscrutatio necessarie hæc sacrificia pro illis introduxit, quæ etiam Dauid exponit, dicens: Beatus uir qui non abiit in consilio impiorum, & in uia peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentia non sedit. Quod manifestat agni sacrificium omni carentis malitia, atq; propterea innocentiam signans. Sed in lege domini fuit uoluntas eius: Illius uidelicet qui mundam habet scientiam, per contemplationem innocentium cogitationum, quales quosdam Paulus dicit, legem non habentes, & opera legis scripta in cordibus suis: per disciplinatas, castasq; cogitationes demonstrantes, qualis quodammodo est turturis oblatio. Vnde cognitionem animalis ipse dei spiritus per Hieremiam prophetam inesse testatus est: Turtur, & hirundo, & ciconia, custodierunt tempus aduentus sui: populus autem meus non cognouit iudicium domini. Sed quid David supradictis addidit? Et in lege domini fuit uoluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Huic comparamus columbam, quam quasi meditandi uim habere Esaias propheta dicit, ait enim: Sicut pullus hirundinis, sic clamabo, meditabor ut columba. Inuenit ergo legislator uiam, per quam & infirmum mundare deo quæ possit offerre. Et propterea legis huius subsequencia non immutauit, ostendens, quia etsi manus cuiuscumque non inueniat hoc quod poenitentia intendit secundum primam rationem exigit, ignoscitur quidem ei, sicut ex infirmitate patienti: præcepit tamen quæ illi eandem emundationem, eandemq; oblationem ad deum profligare possint. Post hæc ad aliam dispensationem, eidem materiae coherentem, transit.

Loquutus est dominus ad Moysen & Aaron dicens: Quum ingressi fueritis in terram Chanaan, quam ego dabo uobis in possessionem: si fuerit plaga lepræ in ædibus, ibit cuius est domus, nuncians sacerdoti, & dicit: Quasi plaga lepræ uidetur mihi esse in domo mea. At ille præcipiet, ut efferant uniuersa de domo priusquam ingrediatur eam, ut uideat utrum lepra sit, ne immunda fiant omnia quæ in domo sunt. Intrabitq; postea, ut consideret domum lepræ. Et quum uiderit in parietibus illius quasi ualliculas, pallore, siue rubore deformes, & humiliores superficie reliqua, egredietur ostium domus, & statim claudet eam septem diebus. Reuersusq; die septimo, considerabit eam: si inuenerit creuisse lepram, iubebit erui lapides, in quibus lepra est, & proijci eos extra ciuitatem, in loco immundo: domum autem ipsam radi intrinsecus per circuitum, & spargi puluerem rasuræ extra urbem, in loco immundo, lapidesq; alios reponi pro his qui ablati fuerint, & luto alio liniri domum. Sin autem postquam eruti sunt lapides, & puluis elatus, & alia terra lita, ingressus sacerdos uiderit reuersam lepram, & parietes asperfos maculis, lepra est perseverans, & immunda domus, quam statim destruent: & lapides eius, ac ligna, atque uniuersum puluerem projicient extra oppidum, in loco immundo. Qui intrauerit domum, quando clausa est, immundus erit usq; ad uer-

Sacrificijs masculis addidit deus uiliora propter paucos.

Roma. 2.

Hierc. 8.

Esai. 38.

A ad uesperum. Et qui dormierit in ea, & comederit quippiam, lauabit uestimenta sua. Qui iuuari desiderat, sancta spiritalia negligenter meditari non debet, ea quæ maxime circūspicere ei necesse est, in quibus inimici, indoctiq; offendunt. Nam ecce quidam in nuper lecta lege hoc reprehendunt, quia secundum quod LXX. asserunt, deum dicentem Moyses introduxit: Dabo maculam lepræ in domibus uestris, in terra promissionis uestre. Putas ne deus, inquit, inducit mala? Quibus respondemus etiam, sed nec turpia sunt, nec mala, ea quæ affligunt ad eruditionem, seu poena pro inuamine constituta, ueluti famas, terræmorus, hiatus terræ, tempestas maris, bellum, atq; similia, sicut & ipse per prophetam dicit: Ego dominus, & non est alius, formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans mala. Quibus similia & alter propheta dicit: Quia descenderunt mala à domino in portam Hierusalem, tumultus, quadrigæ stuporis, habitanti Lachis. Sed & propheta Amos ait: Si est malum in ciuitate, quod dominus non fecit, quæ quidem deus, non ut noceat, ingerit, sed ut ualde iuuet hominem: afflictiis quippe humiliatur, humiliatus autem currit ad eum qui erigere potest, dicitq; cum David: Bonum mihi, quod humiliasti me, ut discerem iustificationes tuas. Et festinet ad medicum, qui eum liberet à uulnere. Et hæc quidem ita se habent. Sed nos ad contemplationem, quæ imminet, recurramus, ne forsitan legislatores quasi de lignis, & lapidibus, & parietibus insensatis sancientem, quidam eorum qui circa exteriorem sapientiam errant, reprehendere nitantur: à quibus quia mali sunt, mala etiam bona iudicantur. Nunc enim legislatoris intentio est, de ueris domibus uidelicet ea læsus sancire, id est quæ in illis passiones curabiles, faciles ue ad emundationem, quæ ue sunt incurabiles, destructionemq; plenissimam ingerentes. Sed horum modum discimus, quum ad ea, quæ dicta sunt, uenerimus. Possessiones nostræ terra est, quæ nos possidemus, hæreditas gentium: Ipsa est enim nostra possessio, & si tunc hostium nostrorum fuit: in hac enim nos deus acquisiuit, & eos qui quondam non erat populus, nunc populum habet dei, propter quod possessio recte nominabitur. De hac terra dominus dicebat: Qui uero in terram bonam seminatus est, hic est qui audit uerbum & intelligit. Domus enim nostræ ecclesiæ sunt, de quibus Paulus dicebat: Si tardauero, ut scias quomodo te oportet in domo dei conuersari, quæ est ecclesia dei uiui. In his secundum LXX. dare se maculam lepræ deus promittit. Quod manifestant ipsa legislatoris uerba, quum enim dixisset: Et dabo maculam lepræ in domibus, terra possessionis uestre. Et ueniet cuius est domus. Illi uero subiunxit: Nunciās sacerdoti, & dicit: Quasi macula lepræ uidetur mihi esse in domo mea. Hoc autem sentientis passionem est, quod non est cuiuslibet doni, & tale quale deum concedet impertiri. Si enim decet medicum, ut non concedat ægrotum quædam mortifera agere, decet & deum non concedere peccatori, insensibilitatis morbo diutius detineri, ne in profun-

Deus autor mali est illius, qd ad edificationem pertinet.

Esai. 45.

Michee 1. Amos 3.

Psalm. 104.

Possessio nostra.

Mar. 4.

1. Timoth. 3.

C dum inferni peccās in aeternum ruat, quod Dauid orans dicebat: Ne auer-
 tas faciem tuam a me, & ero similis descendentibus in lacum. Hoc donum
 sensus ecclesiae datur; synagogae autem Iudaeorum non datur, quod ma-
 nifestum est ex eo, quod ipse deus per Olee prophetam ait: Quoniam nisi
 cum meretricibus uersabantur, & cum effeminatis sacrificabant. Et popu-
 lus nō intelligens uapulabit. Et rursus: Dedit eis deus spiritum compunctio-
 nis, oculos ut non uideant, & aures ut non audiant. Alium etiam propheta
 audiuimus, dicentem: Clauerunt oculos suos, ut non uiderent, & aures suas
 aggrauauerunt, ne audirent: utpote a iusto iudice ex suo peccato puniuntur.
 Ecclesiam autem non ita, sed quoties peccat, facit eam deus sentire peccatū.
Vnde & eum qui in Corintho fornicatus est, Paulus satanae tradidit, ut affli-
 ctus ab eo, peccatum sentiret: Tradidit, inquit, eum qui huiusmodi est,
 angelo satanae in interitum carnis; similia praesentibus legislatoris uerbis di-
 cens. Et hic quidem, secundum LXX, dabo, inquit, maculam leprae, nō qua
 si ingerente deo lepram, sed uelut exercete, atq; arguente. Ille autem ait: Tra-
 didit huiusmodi angelo satanae, atqui acceperat eum olim per illicitam forni-
 cationem, sed ut maiori potestate ab eo castigatus, ait enim: In interitū car-
 nis, ut spiritus saluus fiat, sensum peccati perciperet, fieretq; emendatio: si-
 mul etiam ut manifestaretur alijs, quatenus eum minime debeāt imitari. Sed
 est domus haec terrae possessionis, id est ecclesiae hereditatis gentium. Quū
 ingressi fueritis, Moyses & Aaron: in terram Chanaanorum. Quamnam est
 haec? Quam ego dabo uobis in possessionem. Quia ergo septē numero gen-
 tes, id est Chanaanai, Ferezai, Gergefai, Amorrhai, Gebusai, Cethai, &
 Haradai, terram promissam Abrahamae possidebant. Imaginem autem gere-
 bant haec septem iniquorum spirituum, de quibus dominus in euangelijs di-
 cit: Quum spiritus immundus exierit ab homine, assumet alios septem spi-
 ritus, nequiores se, & habitat in homine, cuius nouissima sunt deteriora pri-
 oribus. Hi autem spiritus terram promissam ipsi Abrahamae, id est gen-
 tium hereditatem possidebant, ipsi enim dictum est: Quia patrem multarū
 gentium posui te. Quando Moyses & Aaron, lex uidelicet, & prophetae,
 horum enim figuram hi gerūt, quia Aaron Moysesos, qui figuram legis ge-
 rit, propheta esse dictus est, ingressi fuerint inter gentes, tunc per eos deus
 tyrannidem obtinētes in gentibus, qui sunt intelligibiles, Chanaanos pra-
 dictos expellit spiritus: possessionem autem legis & prophetarum, & haec
 praedicantium ipse esse concedit gentes, qui eas proprio sanguine, tam per
 oblationem regenerationis, quam renouationem sancti spiritus, quem effu-
 dit abunde super nos, liberans nos ab his, quibus dudum seruiebamus, ut et
 hi qui ex gentibus sunt, possint Esaiae canticum dicere: Domine deus noster,
 possederunt nos domini absq; te, tantum in te recordemur nominis tui.
 Quaecumque autem eius possessio est, etiam seruorum, ministrorumq; eius
 proculdubio est. Ergo quando prophetae & lex in gentium hereditatem
 ingressi

Interitus car-
 nis qualis intel-
 ligatur Pauli
 ad Corinthios.

Septem gentiū
 nomina.

Matth. 12.

Gen. 17.

Chanaanai.

Esa. 26.

A ingressi fuerint, ministrantes euangelicae praedicationi, & ea quae nunc de in-
 intelligibilibus domibus dicta sunt, apparere potuerint, Ibit cuius est
 domus, nuncians sacerdoti, & dicit: Quasi plaga leprae uidetur mihi esse
 se in domo mea. Quae enim sunt domesticae ecclesiae, ut propterea di-
 cat, Ibit cuius est domus? Audiamus Paulum dicentem: Salutate Pri-
 scam, & Aquilam, & domesticam eorum ecclesiam. Qui ergo huic pra-
 est, si sentit lepram intelligibilem, id est, si malae & impiae doctrinae sensum
 quempiam comprehenderit: timens ne hoc quod studuit ad iustitiam, fiat
 ei ad iudicium, ueniat ad sacerdotem, qui discernere potest, ipse enim non ab-
 solute sacerdos est, quod manifestum est ex his quae rursus Paulus ad Co-
 lossenses scripsit: Salutate Nympham, & domesticam eius ecclesiam. Quia
 multi propter zelum, & pietatem, ecclesias domesticas constituentes, in
 eis doctores diuinorum, ministrosq; necnon ad communionem, atq; exul-
 tationem eorum conuenientes, suscipiebant. Is ergo qui huiusmodi est, ibit
 ad eum qui ueri sacerdotij figurā gerit, quales fuerunt Petrus, uel Paulus, uel
 Timotheus, caeteriq; qui eorum doctrinam, uirtutesq; custodierunt, irre-
 prehensibiles permanentes: oportet enim episcopum irreprehensibilem esse,
 ut propterea possit aliena iudicare peccata. Et dicit: Quasi plaga leprae ui-
 detur mihi esse in domo, id est sensus impiae doctrinae in mea domestica ap-
 paret ecclesia. At ille praecipiet, ut auferant uniuersa de domo, siue ut LXX,
B aedunt, & praecipiet sacerdos detegere domum, & non floreat in omnem
 domum: id est, praecipiet recedere omnem populum qui in ea colligebatur.
 Hic est tectum domus, siue instructura, secundum quod frequenter ostendi-
 mus. Discedere autem eos praecipit, id est opere ostendere, quod alieni sint a
 malo, quod apparuit in ecclesia, & non communicent poenae, quae est impijs
 ingerenda. Propter quod & Moyses, quando Dathan, & Abiron ad puni-
 endum, atq; disperdendum deducturus erat, recedere reliquam multitudi-
 nem, ut non participes efficerentur poenae, praecipit: hoc est enim quod ait:
 Ne immunda fiant omnia quae in domo sunt. Intrabitq; postea idem sa-
 cerdos, ut consideret domus lepra. Et quum uiderit in parietibus illius, qua-
 si ualliculas, pallore siue rubore deformes.) Parietes domus recte dicuntur
 hi qui eam continent, id est ordines diuina dicentium atq; docentium: Ex
 his quippe uere consistit ecclesia, & non sicut quidam putant, ex lignis atq;
 lapidibus. Vnde & Moyses, quando colligere iuebatur ecclesiam, non li-
 gna, & lapides, caeteraq; similia, sed plebem, seniores, leuitasq; conuoca-
 bat. Secundum quam etiam rationem, Iacobus, & Cephas, & Ioannes, co-
 lumnarum ecclesiae dicebantur. Ergo parietes recte ministri sacrorum, docto-
 resq; utpote ipsi stabilitatem ecclesiae fulciantes, ut plebem quodammodo
 intra semetipsos colligentes. Pallens autem, seu ut LXX, uiridans, & rubi-
 cunda macula, qualis quae ue sit, satis interpretatio praecedentis sanctionis
 ostendit: Esse enim illam uanam gloriam, atq; superbiam demonstrauit. Ex

Roma. ultimo.

Coloss. ult.

Domesticae ecc-
 lesiae ueterum
 quales fuerint.
 Veri sacerdo-
 tes qui Pauli
 sunt similes.

recte domus
 sunt fideles.

Parietes.

Ecclesia ex ho-
 minibus non la-
 pidibus consti-
 tur.
 Gala. 2.

Pallens lepra.

C quibus maxime parietes ecclesiae, corpusque sacra ministrantium, doctorumque ad malas ac nefarias, impiasque doctrinas prorumpunt. Si ergo aspectum uallicularum, seu fossas habentem, id est si humiliora sacra ministrantium, uel magistrorum opinionem, uallescentemque quodammodo excomprehensio peccato perspexerit; Egredietur ostium domus, & statim claudet eam septem diebus.) Ecclesiae moderatam ingerens increpationem, quae poenitentiae percipit ueniam, & absoluitur. Septenarius ergo numerus, peccati ueniam significat.

Reuersusque die septima considerabit eam, si inuenerit creuisse lepram, iubebit erui lapides, in quibus lepra est, & proijci, & eos extra ciuitatem in loco immundo.) Et hoc, quia diffusam maculam non inuenit, nec exuberantem impietatem, id est his quidem qui peccauerunt, utpote poenitentibus ignoscit, & ut ex infirmitate peccantibus. Dogmata autem, & syngrammata, in quibus est intelligibilis lepra, uidelicet impietatis, macula, haec non solum extra domum, sed extra ciuitatem recte proijciunt; non solum de una ecclesia, sed de uniuersali efficiunt. Uniuersalis enim ecclesia, Hierusalem est, ciuitas dei uiui, quae continet ecclesiam primitiuorum, conscriptam in caelis. Quamobrem etiam in locum immundum proijciunt, inter haereticorum uide licet conuenticula; hic est enim locus immundus, qui omnia recipit dogmata impietatis. Et quid post haec? Domum autem ipsam radi intrinsecus per circuitum, & spargi puluerem rasurae extra urbem, in loco immundo.) Radere domum.

studet, ut ipsi omnem malitiam diligenter perscrutantes, insidentesque doctores in prauis libris, rasorio diiudicationis excutientes, nullas in ea impietatis sinant remanere reliquias, sed & quae abraferint, haec in praedictum immundum locum, sicut immunda & in immundis inuenta recte deportant, lapidesque alios reponi pro his qui ablati fuerant, & luto alio liniri domum. Quod lapides oporteat intelligi dogmata exponendum diuinam legem, & syngrammata, de quibus quando sanae doctrinae sunt, non incongrue dicitur: Lapidem sancti uoluntur super terram. Et rursus: Quicumque aedificauerit super fundamentum hoc aurum, argentum, lapides preciosos. Puluerem uero eam quae participabilis est, interpretationem atque doctrinam, ipse Moyses legislator significat, secundum LXX. Quando ergo Deuteronomium filius Israel aedebat, haec ad eos dicebat: Et erit, quaecumque die transgressi fueritis Iordanis terram, quam dominus deus tuus dabit, statues lapides grandes, & linies eos puluere, & scribes super lapidem omnes sermones legis huius. Deinde lapidum uim tradens, apertius addidit: Et scribes super lapides omnem legem hanc apte nimis. Lapis autem legem non explanat, sed explanat eam exponentium dogmata atque syngrammata, ac participabilis interpretatio: quorum hoc quidem per lapides, aliud autem per puluerem significauit. Vnde & dominus apostolis praecipit, ut contra eos qui non suscipere uerbum eorum, atque doctrinam,

etiam

uallicularum.

Septenarius numerus ueniam causa additur.

uniuersalis ecclesia quae.

Lapides dogmata interpretatum scripturas significat.

1. Corinth. 3.

Deut. 27.

Puluis inchoatam quandam interpretationem scripturarum significat.

A etiam puluerem excuterent pedum. Quicumque non receperint uos, nec audierint, excutite puluerem de pedibus uestris, in testimonium illis. Quod in his uerbis praecipientem dominum Marcus refert, quia enim pedes, euangelicos libros eos, quod in ipsis iter doctores agant, diuina intelligit scriptura, unde ait: Quam speciosi pedes euangelizantium pacem. Recte puluerem sub pedes eorum, euangelicorum librorum uidelicet interpretationem, propter nimiam accepit subtilitatem. Lapidem ergo eradi, & puluerem alium inferri dicens, purgata ab omni malo dogmata, atque doctrinam pro malis illis inferri, & ecclesiam liniri sine ulla dubietate: hoc enim nobis consideratio legis euidenter ostendit. An non & Paulus lepram dogmatum in doctoribus Antiochiae cernens, Iacobo, utpote sacerdoti magno, nunciauit? Qui eratis prauorum doctorum notis dogmatibus, auferens lapides in loco eorum, rectissimas Hierosolymitanae ecclesiae literas, & puluerem, suam uidelicet doctrinam addens, unxit ecclesiam, curauitque quod acciderat. Sed nec sic eam relinqui indiscussam in sublequentibus fanciuit: quia enim iniquitas in eos, qui prauorum dogmatum morbo afficiuntur, cito reuertitur, & propterea ait:

Si autem postquam eruti sunt lapides, & puluis, & latus, & alia terra lita, ingressus sacerdos, uiderit reuersam lepram, & parietes aspersos maculis, lepra est perseverans, & immunda domus. Si enim eiectis malis dogmatibus, & alijs sanae doctrinae introductis, ipsa rursus impietatis doctrina inueniatur aspersa, id est diffusa, siue exuberans, tunc sacerdos non ex longinquo auditu, sed ex inspectione sua cognoscit, quod permanens est impietatis passio, & immundat alium ministrorum, doctorumque ecclesiam, in qua fuerit aspersa, seu diffusa, impietas rectissime decernitur, quod ostendunt sequentia, ait enim: Quam statim destruet, & lapides eius, ac ligna, atque uniuersum puluerem proijciat extra oppidum, in locum immundum. Id est non solum iam condemnant dogmata, sed & ipsos in quibus inuenta fuerint, & hos ex quorum loquutione impia ecclesia constitit, omnemque ipsam destruunt ecclesiam. Odiui enim, inquit, congregationem malignorum, & cum impijs non sedebo, sicut Dauid dicebat. Ergo & extra eam, quae in caelis est constituta, uiua uidelicet ac uera excluditur ciuitate, & cum immundis reputatur haereticis. Qui intrauerit in domum istam quando clausa est. Id est quae multae seu poenae subiecta est. Qui ingressus fuerit. In quolibet ei comunicans conuenticulo, immundus erit usque dum poeniteat. Et multo magis qui in ea dormit: hic siquidem non aliter suscipit, nisi lachrymis lauerit intelligibile stolam. Dormire autem in ea, intelligimus requiescentem in uerbis eius, & non consuetudinis alicuius causa in eius concilio diuertentem: Sed & qui comederit in ea. Cibum scilicet mysticum simile legis, et eundem iuris sortita est effectum: Quia illius mysteria percipere praesumpsit ecclesiae, quam destruxit sacerdos, reperiens impie agentem, & doctrinas malas, id est ligna, scenum, stria

Mar. 6.

Naum 1. Rom. 10.

Act. 15.

Dogmata mala una cum auctoribus eiecienda.

Psalm. 27.

C pulam habentem. Vnde non solum lapides eius, neq; enim erant preciosi, sed & ligna, utpote coniuncta sceno, ac stipulae proiecit.

Quod si introierit sacerdos in domum, & uiderit lepram non creuisse, postquam denuo linita est, purificabit eam reddita sanitate. Et in purificatio ne eius sumit duos passeris, lignumq; cedrinum, & uermiculum, atq; hyssopum. Et immolato uno passere in uase fictili super aquas uiuas, tollit lignum cedrinum, & hyssopum, & coccum, & passerem uiuum, et intinget omnia in sanguine passeris immolati, atq; in aquis uiuentibus, & asperget domum septies, purificabitq; eam, tam in sanguine passeris, quam in aquis uiuentibus, & in passere uiuo, lignoq; cedrino, & hyssopo, atq; uermiculo. Quicq; dimiserit passerem auolare in agrum libere, orabit pro domo, & iure mundabitur. Cuius imaginem haec sacrificia, de quibus loquitur legislator, gerat, per subsequencia subtiliter exponemus, quando ea & in unoquoq; leproso accipi praecipit. Hoc autem necessarie dicitur, quia manifeste apparet, quod legislator illam magis in ecclesiam docentium iniquitatem, quae est in dogmate reprehendat, & in dispensationem eius, qui pro nobis est incarnatus, committitur. Et propterea in domum mundandam haec accipere sacrificia praecipit, quae mysterium eius, passionisq; figurant, utpote quae sufficienter per has, quae de his sunt, Theologias possit sanare peccantium linguas.

Omniaq; eorum mundare peccata.

Ista est omnis lex leprae, & percussurae leprae, uestium, & domorum cicatricis, & erumpentium papularum lucentis maculae, & in uarias species coloribus immutatis, ut possit sciri quo tempore quid mundum, uel immundum sit. Ista est omnis lex leprae: quia latius sanctionem leprae exposuit, necessarium iudicauit eius reiterare capitula, & prius quidem complexiue genus, post haec autem species per partes exponit, quum enim dixit: Ista est omnis lex leprae. Complexiue genus ostendit: Species autem sunt aperitissime, quae in subsequentibus addidit, praeponeñs recte percussurae, quod non est qualecunq; peccatum; omnium quippe esse hoc deterius diximus. Est autem dogmatum impietas, quae contingit quibusdam de populo, de quibus et legislator dicebat: Vir, aut mulier, in quo fuerit plaga leprae. Si autem tantummodo sacerdotum memoria fecisset, mulierem minime nominalisset. Post haec lepra, quae est in uirtutibus, posuit, haec sunt enim animae uestimenta, id est ea quae sunt in ecclesiarum doctoribus, ac sacerdotibus: Hi enim domus, & parietes terrae possessionis ostensi sunt. Deinde cicatricis, & erumpentium papularum memoriam facit, lepram ueram describens, eam quae est in peccatis, siue dubijs, siue probatis omnibus. His subdidit: Ut possit sciri quo tempore quid mundum, uel immundum sit. Ostendens, quia tunc delinquens, immundus est, quando sciens peccauerit: quando autem ignorans, ueniam propter ignorantiam meretur. Sicut & caecus offendens, ita ut dominus de Iudaeis diceret: Si caeci essetis, non haberetis peccatum, nunc autem dicitis,

Percussurae lepra, dogmatum impietas est.

1041.9.

citis,

A citis, quia uidemus, peccatum uestrum manet. Sed nos oculis scientiae ad ea quae expediunt utamur, ut per ipsos euitemus peccata, conquiramusq; munditiam. Sciamus diem, in qua mundabimur, sciētesq; occurramus, & totam legem leprae custodiamus. Mundi enim hoc modo in dominicis tabernaculis habitabimus, in CHRISTO IESU, per quem, & cum quo gloria patri, cum sancto spiritu, in secula seculorum, Amen.

ISYCHII PRESBY.

TERI HIERSOLYMOREVM IN LEVITICVM LIBER QVINTVS.

PRAEFATIO.

B

VI legis meditationi operam dant, ad quem finem, quantum ue concendant, quamq; beatitudinem spiritus gerant, Dauid propheta planè exponit. Eum enim qui habet uoluntatem in lege domini, & diebus & noctibus in ea mediator est, dicit: Sicut lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod & dabit fructum suum in tempore suo, & folium eius non decidit. Quid autem faciendum credimus ut possit aliquis lignum inueniri uitae? nisi id quod dominus dicebat: Scrutamini scripturas, quia in ipsis uos putatis uitam aeternam habere. Et ipsae sunt quae testimonium perhibent de me. Sed & illo loco propheticae psalmodiae: Beatus homo quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum, ut mitiges eum a diebus malis. Cognoscimus enim & liberationem nobis peccatorum, & leuigationem ab his, quae nos terrent in die mala, doctrinam sanctarum nobis providere scripturarum. Sed & profectum animae non modicum ex ea carpimus, propter quod & Paulus scribit ad Timotheum: Haec meditare in his, ut profectus tuus manifestus sit omnibus. Intende tibi metipsum & doctrinae, permance in eis: Hoc enim faciens, & temetipsum saluabis, & eos qui te audiunt. Quum praedicatis omnibus, tam nostram ipsorum salutem, quam aliorum peritorum lucremur studium, & propterea nullus labor, neq; sudor, uel eos qui eas exponunt, uel indoctos legentes a sacrarum scripturarum remouere debet, per scrutatione praesertim, quum magna utilitas sub spiritu legis huius sit: Illi ex eis autem capiunt margaritas, qui frequēti eas meditatione operantes effodiunt,

Psalm. 1.

Ioan. 5.

Psalm. 93.

1. Timoth. 4.

C Sed ea quæ sequuntur huius Levitici libri exequamur per ordinem, superædificantes fundamentum, quod iam Christus, sicut quidam sapiens architectus, per nostram posuit linguam: sicut quidam instructor sapiens per uile instrumentum lapidem poliens angularem, ut magnitudinem domus ostendat, & ut instrumentis uilibus magna perficiat.

CAPVT XV.

Loquutus est dominus ad Moysen & Aaron dicens: Loquimini filiis Israël, & dicetis eis: Vir qui patitur fluxum seminis, immundus erit, & tunc iudicabitur huic uitio subiacere, quum per momenta singula adhæserit carni illius, atque concreuerit fecedus humor.) Omnis quidem propheta dei admirabilis est, utpote cui sunt credita spiritalia. Sed admirabilior Moyses, sicut cui maiora sunt credita, tantæ sapientiæ præcepit celsitudinē: nā quia infirmus erat qui ab eo legē percipiebat populus, & qui perfectiora dogmata audire non poterat, tam infirmitati condescendere uolens populi, quam dignitati nō iniuriare, legis inuenit uiam, per quam & celaret sublimia, nec ea propter auditorum infirmitatem directe proferre potuisset. Nam ecce etiam nūc, quum per legem leprosi multas peccatorū exposuisset species, eū qui fluxū seminis pateretur, adiecit. Per quam alteram speciē peccati rursus exponit, & eū qui profluuiū patitur doctrinæ, ex qua corpus ipsius subsistit, id est ex qua salutem habet, hūc esse iure dixit immundum, utpote qui doctrinam non caste, sed contra naturam, id est contra eius iura, & legem inordinate, corrupteque diffundit, ut ex ea etiam mores corrumpere populorum: quæ cognoscimus per partes, textus seriem differentes. Loquutus est dominus ad Moysen & Aaron dicens: Loquimini filiis Israël, & dicetis eis.) Recte Moysi quidem, & Aaron loquutus est, sed tradi filiis Israël, id est omni populo, mandatum iubet: quia quæcunq; per doctrinam diuinam scilicet sancuntur seu scribuntur, primū quidem principibus egent populi, quia ipsis maxime diuina est credita doctrina, ipsiq; demonstratur, quum quodammodo à ministris, aut his quibus omnino credita est, debeat studere. Quia autem effectum eius populus respicit audientem: uide mandatum eius in secūdo ordine filiis Israël tradi, quod bene legislator competenterque custodiuit, & post hoc dixit: Vir qui patitur fluxum seminis, immundus erit. LXX. autem sic dicunt: Viro uiro cui factus fuerit, &c. Quoties enim duplicat hoc, unde mandatum datur, intentionem legis cupit ostendere secundum LXX. & quantam sollicitudinem habeat legislator, ut nihil eius penitus prætereat: sicut quādo dicit: Homo homo de filiis Israël, & de aduenis, & qui coniuncti sunt eis, qui fecerit holocaustum, aut sacrificium, & ad ostium tabernaculi testimoniū non adduxerit ad faciendum hoc domino, exterminabitur homo ille de populo eius. Et his aliā similia, de quorum conseruatione maximā legislator curam gessit. Hic autē secundum

Moyses ceteris prophetis maior.

Fluxum seminis patientem, adiecit deus leprosis.

Profluuium doctrinæ.

LXX. quædam duplicant, ut altius descendant in animos hominum.

Leui. 17.

A secundum prædictā meditationem non dixit, homo homo, sed uiro uiro, duplicans quidem, quemadmodum & ubi personam. Propter fortitudinem uero sic appellatur à latore legis, quia uocabulum hoc mos est geminam innuere significationem. Id quod ostendit Solomon dicens: Virum autem fidelem quis inueniet? Sed & Paulus: Donec occurramus omnes in uirum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Ergo duplicatio appellationis quantum ei pertineat, de mandato manifestauit. Quod autem uiro dixit, & non simpliciter homini, demonstrauit quod doctoris innuere personam; in hoc enim necessarie demonstrat perfecti formam. Sed huic si factus fuerit seminis fluxus, immundus erit. Quo autem modo, audi sequentia: Et tunc iudicabitur huic immunditiæ subiacere.) Id est hæc est probatio immunditiæ eius. Iudicium autem immunditiæ eius, in hoc loco dixit legem illam, quæ immunditiam eius probat. Et quis est hic qui fluxū patitur seminis? Semen intelligitur doctrina, sicut ait Paulus: Si nos uobis spiritalia seminauimus. Sed & dominus ait: Omnis qui audit uerbum, & nō intelligit, uenit malignus, & rapit quæ seminata sunt in corde eius. Quia autē dicunt LXX. uiro uiro si fuerit profluuium seminis ex corpore eius, ex quo consistit corpus eius segregandum est, quod corpus duplex hic tradit, id est hoc quidem ex quo semen fluit, aliud autem, quod per fluxum seminis subsistit. Quia ergo ex inordinate procedente semine generandum fuerat quoddam corpus, subsistereque poterat, necessario primum corpus, ex quo fluxus est eius, qui seminis fluxum patitur, modis omnibus intelligitur. Aliud autem consistere, inquit, per fluxum, id est hoc quod ex eo generari debuerat, atque subsistere, licet non generetur, propter quod & immundus est. Corpus autem eius etiam illud secundum appellat, quia reuera corpus eius qui generat, est hoc quod ex eo generatur. Hæc est autem legis in principio nota, quia quemadmodum literæ mandatum, corpus semen effluentis intellexit, & propterea dicit: Fluens semen ex corpore eius: secundo autē hoc quod ex eo generatur, recte subdens ex fluxu, quo consistit corpus eius: sic cōtempatio spiritalis corpus doctoris, ipsum quod ei creditum est uerbum, & doctrinalem dignitatem rationabiliter intellexit. Corpus enim Christi, doctrinale uerbum Paulus appellat, sic dicens de eis qui uerbum doctrinale decerpunt. Corpus autem Christi, nemo uos seducat, uolens in humilitate, & religione angelorū, quæ nō uidit ambulans, frustra inflatus sensu carnis suæ, & non tenens caput ex quo totum corpus per nexus, & coniunctiones subministratur, & constructum crescit in augmentū dei. Corpus domini aperte doctrinale asserens uerbum, quod recte corpus doctorum dicitur: si quidem loco Christi sacerdotes & doctores sunt in ecclesijs. Vnde rursus secundum corpus eorū, quod ex eorū consistit fluxu, auditorē populū intelligimus, qui ex eius doctrina generatur, qui eam, quam percepit diuinā doctrinam fluit, corrumpendo eam, siue transgrediendo, de quo Paulus dicitur

Prouerb. 20. Eph. 4.

Vir in scripturis.

1. Corinth. 9. Matth. 13.

Corpus Christi in Paulo doctrinæ uerbum. Coloss. 2.

C bat: Si nos, aut angelus de cœlo euāgelizauerit uobis præter quàm quod ac cepistis, anathema sit. Recte immundus est, qui ex sordida conuersatione, uitaq; impudica, uel ex ambitione primatus hoc patitur, ac propterea nefariā doctrinam exquirat, quæ delectet eos, quos prurientes auribus Paulus dixit, & sanam doctrinam non sustinentes. Vel ipse quum sit impudicus, & secundum proprias passiones, siue concupiscentias doctrinam fluat: & uerbigratia, quum sit amator adulterij, respuit quod est de castitate mandatum: uel si comessator, & ebriosus, ieiuniorum legem: hic ergo, quia magistri censetur nomine, & non sana docet, sed corrumpit doctrinam, quam profert, non potest deo filios procreare, unde & profluuiū feminis pati dicitur.

» Nimis ergo rationabiliter subdidit: Omnes dies profluuij corporis eius, in quibus consistit corpus eius, in profluuium immunditiæ eius est.) Quousque enim sic docet, & doctorale corrumpit corpus, ex quo corpus consistit populi, immundus est in semetipso, sicut ait, immunditiam habens, uidelicet sermonem quem profert sordidum, impudicum, & immundum. Propter quod & nimis ei conueniunt, quæ sequuntur.

» Omne stratum in quo dormierit, immundum erit, & ubicunq; sederit.

» Si quis hominum tetigerit lectulum eius, lauabit uestimenta sua, & ipse lotus aqua immundus erit usq; ad uesperum.) Multæ aliena docentium species sunt: quidam enim, sicut ait Paulus, per inuidiā: quidam autem per contentionem: quidam uero per ignorantiam: quidam uero ex temerario multiloquio, de quo dixit ille sapiens: In multiloquio non effugies peccatum: quidam autem ex eo quod delectantur in quarundam corruptione concupiscentiarum, doctrinalem conuertunt sermonem. Recte legislator, quum horum quosdam in sanctione lepræ, alios uero in ciborum differentia significasset, nunc rursus aliud genus eorum, qui ex impudicitia, & ex libidine aliā docent, per hoc mandatum, quod est profluuiū feminis patietem, exposuit, sicut & superius approbauimus. Sed nunc & stratum in quo dormit, & ubi sedet, immundum legislator dicit. Paulus igitur nos, & Lucas doceant, quid de his arbitrari debeamus. Quia enim uas & stratum, non quoslibet ægros, sed hos significant, qui nimis sunt in doctrina sublimes, omnemq; eam quodammodo capiebant, ita ut sederet in eis, ac portaretur ab eis doctor, aperte Lucas docuit, quando de Paulo deus ad Ananiam dixit: Vade, quia uas electionis erit mihi iste, ut portet nomen meū in gentibus, & regibus. Tanquā uas Christi doctrinam Paulus capiebat, ut imitaretur eū opere, & uerbo, & passionibus. Propter quod nunc quidem dicebat: An experimentum queritis eius, qui in me loquitur Christus? Nunc ergo: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Nūc uero rursus: Impleo ea quæ defunt passionū Christi in carne mea. Stratum autem, magistri, quia proprium est strati, ut in eo requiescat possessor eius, modis omnibus ille per hoc discipulus intelligitur, in quo propter nimiam obedientiam, magister ipse, & eius spiritus requiescit.

Quod

Profluuiio feminis laborant omnes pseudo-prophete.

Pseudoprophetae in ordinibus. Prouerb. 10.

Vas quid significet in Leuitico. Act. 9.

2. Corinth. 13. 1. Corinth. 4. Coloss. 1.

Stratum quid.

A manifestat Paulus ex his quæ ad Corinthios scripsit, laudans eos quod obediētes semetipsos Tito præbuerunt: Abundantius autem gauisi sumus in gaudio Titī, quia requieuit spiritus eius in omnibus uobis. Eorum ergo qui impudica docent, & filiorum procreationi contradicunt, legitimascq; respiciunt nuptias, ut per hoc fornicationem introducant, propter quod & fluxum patientes feminis dicuntur, utpote genitale semen, & nuptiarum legem corrumpentes, de quibus Paulus dicebat: Quia in nouissimis temporibus recedunt quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum in hypocrisis, cauteriatam habentes conscientiam, prohibentes nubere, & abstinere à cibis, quæ deus creauit ad percipiendum, stratum quidem, & uas secundum prædictum modum fiunt. Quicunq; intantum immundi sunt, ut nec mundationem eorum præciperet legislator: scit enim eos ita morbo affectos, ut poenitentiam agere nullatenus possint: non enim ex ignorantia in tali doctrina, sed praua habitudine infecti, in impudicis corrupti, seu dissoluti sunt uerbis, unde etiā in tantum libenter ei adhæserunt.

» Si autem quis tetigerit lectulū eius.) Id est si particeps fuerit, sumpsitq; de doctrina eius, & non infederit dogmatibus eius, qui praua docet ac sordida, iniquorum eius uerborum discipulus existit. Sed discipulorum illius, ipsi siquidem sunt eius uasa & stratum, qui audit eos, ipse quoq; immundus est. Lauat tamen uestimenta sua per poenitentiam, sicut sæpe diximus, & ipse lotus aqua lachrymarum, uel baptismi, immundus erit usq; ad uesperū, usq; dum tempus compleat poenitiæ. Huius enim figuram uesperum in multis gerit, & maxime, quia in consummatione seculorum, id est occasu præsentis seculi, Christus nobis prædicauit poenitentiam.

» Qui tetigerit carnem eius, lauabit uestimenta sua, & ipse lotus aqua, immundus erit usq; ad uesperum. Si saluam huiusmodi homo iecerit super eum qui mundus est, lauabit uestimenta sua, & lotus aqua, immundus erit usq; ad uesperū.) Eū uidelicet qui fit particeps doctrinæ, profana docentis, immundū esse usq; dum semetipsum diluat per poenentiā, eam quā legislator præcepit, siue ultro quispiam particeps efficiatur prauæ doctrinæ, hoc est enim carnem tangere, fluxum feminis patietis, siue docētis † ex opere initiat quodammodo semetipsum, introducitq; sermonem doctrinæ suæ, hoc est saluam proijcere. Propter quod Aquila, si superexpuerit: Symmachus, si superexpuerit, ædiderunt. Sagma super quod sederit, immundum erit usq; ad uesperum.) Sicut stratum in quo is qui fluxū feminis patitur, requiescit, & uas in quo sedet nimis, id est ualde eū adhærentes disciplinas

*

quæ difficile mutari uel molliri possunt. Sic etiam hic in sagma, siue ut LXX ædiderunt, in sagma asini, negligentiorum quidem discipulum, sed tamen mollius habentem cor ad commutandum se: mollia enim sagmata asini legislator intellexit. Sed & is quia bonis magistris excuti, uel dilui atq; respue

1. Corinth. 7.

Prohibere nubere, est ultro accersere feminis fluxum. 1. Timoth. 4.

Vasa & stratum iniqua docentium sunt discipuli.

† Ex opere, per ex industria, salua.

Paucorum uerborum defectus. Sagma.

C re malum discipulatum potest: quia tale est quod LXX. *εὐλογητὰ* appellat
lant, id est stratura: & ipse uidelicet immundus erit, usquedum ad poeniten-
tiam se uerterit.

Et omnis qui tetigerit quicquid sub eo erit, immundus erit usq; ad uespe-
rum. Et qui portauerit horum aliquid, lauabit uestimenta sua, & ipse lotus
aqua, immundus erit usq; ad uesperum.) Generaliter sanxit non licere tan-
gifestructum labiorum, eorum qui subiecti sunt effecti profana docentibus,
qui subdiderunt semetipsos quodammodo, uerbis atq; incongruis doctri-
nis substernentes animas suas tanquam uasa, in quæ distillet impietatis ue-
nenum: Et tetigerit aliquid, immundus erit, seu is suo peccato suscepe-
rit, siue imposuerit, quod facere quidam consueuerunt, ipsi quasi dice-
re se recta, aut facere simulantes, eorum autem qui praua docent, aut agunt,
confirmant conatus, atq; ideo qualiter se erga praua habeant, conuincunt.
Nihilominus ipsi secundum prædictum modum, habent necessariam poe-
nitentiam. Omnis, quem tetigerit qui talis est, nō lotis ante manibus, lauabit
uestimenta sua, & lotus aqua immundus erit usq; ad uesperam.) Necessarie
præsentibus uerbis usus est legislator, ne omnino nobis fieret desperatio
de coniunctione docentis praua, sed illam tantum, quæ est usquedum respi-
ciat ad poenitentiam, atq; ideo sunt immundi, quoscunq; fluxum seminis pa-
tiens tetigerit, id est, quibus commixtus fuerit. Non lotis autem manibus

Lauare manus

aqua, necdum uidelicet suam uitam per poenitentiam abluat: lauare siqui-
dem manus, sordis cuiusdam, & maculæ depositionem manifestat. Pro-
pter quod David dicebat: Lauabo inter innocentes manus meas, & circui-
bo altare tuū domine. Sordidus em̄ est, turpia & praua docēs; ex uitæ enim
fallacia, & sordida cōscientia ad huiusmodi peruenit doctrinā. Iste ergo, qui
in malis docendis quibusdam semetipsum miscuerit, necdum ad poeniten-
tiam respiciens, & hic, sicut immundus, poenitentiam habet necessariam. La-
uet ergo uestimenta sua, id est actiones, quæ nos opinionibus, & sectis diffē-

psalm. 27.

Lauare stola.

rentibus, sicut stola, induunt. Qui ergo patientes sustinet malos, & ex con-
iunctione talia docentium ad actiones malas conuertuntur, etiam propter
hoc lauent corpus suum aqua, ut & suum templum à compassione uerbo-
rum illorum purificent, & tunc certum erit, quia mundabuntur. Nam etsi
immundus fuerit usq; ad uesperam, quod est usq; ad tempus poenitentiae, si-
cut prædictum est, qui docet profana, sine dubio mundus erit post poenite-
tiam. Et uas fictile quicunq; tetigerit qui fluxum seminis patitur, confrin-
gitur: Vas autem ligneum lauabitur aqua, & mundū erit.) In superioribus
huius legis, in qua dixit fluxum seminis patientem, quoslibet homines tange-
re diximus eos, quibus ipse se praua docēs immiscuit, & sumpsit ad quandā
societatem sui: hoc enim est aperte tangere, unde & Paulus propter socie-
tem muliebrem cauēdam, Bonum est, inquit, homini, mulierem non tange-
re. Propter fornicationes autē unusquisq; suam uxorē habeat, & unaquæq;
suum

1. corinth. 7.

A suum uirum. Hi ergo uasa eius effecti sunt, doctrinam qui ab eo, licet par-
uam, susceperunt: neque enim superfedt eis, id est non totam in ipsos suam
doctrinam exinaniuit, tetigit tamen, partem quandam tradens. Permanent
igitur fictiles, id est fragiles, & terreni, ad lutum suum, & ad corruptio-
nem luti intendentes, quia corrumpuntur etiam à paucitate uerborum,
necessarie conteruntur. Si autem lignei, quia lignea uasa Iudeis & fictilibus
ualis fortiora sunt, diutiusque subsistunt, aqua lauati mundantur. Neque
enim insedit in eis, nec omnem eius, sicut diximus, malam doctrinam susce-
perunt, quamobrem nec sic infirmantur, ut per poenitentiam sanari non
possint. Ergo intentio est legislatoris, ostendere qui poenitentiam agant,
uel quia non poenitentiam agentibus salus offertur: Si sanatus fuerit, qui hu-
iusmodi sustinet passionem, enumerabit septem dies ad emundationem
sui, & lotis uestibus, ac toto corpore in aquis uiuentibus, erit mundus.)
Mundatio est eius, qui fluxum seminis patitur, eandem corruptionem semi-
nis nequaquam ulterius sustinere. Si ergo sordida, prauaq; ac nefaria quise-
piam docens cessauerit, utpote qui cessauit à tali impudicitia, mundus re-
cte dicitur. Pro sordidis sermonibus autem, quos effudit prius, necesse ha-
bet septem dies dinumerare, ad omnimodam emundationem, quæ perfici-
tur per aduentum, subministrationemq; spiritus, cuius septemplex donum
nobis Esaias exposuit, quum ait: Spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus
consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, spiritus timoris domi-
ni. Quibus omnibus egent, qui perfectam mundationem sibi procurari uo-
lunt à malitia, quæ est in loquutione, siue in operibus, sed & aqua uiua la-
uant uestimenta & corpus. Quæ sit uero uis uestimentorum, & corporis,
satis est in superioribus demonstratum. Aqua autem uiua lauant, illa uide-
licet de qua spiritus dicebat: Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de
uentre eius fluent aquæ uiuæ. Et rursus: Quicumque bibit ex aqua, quam
ego do ei, fiet in eo fons aquæ salientis in uitam æternam. Ergo mundatio
praua docentis, per bonam legitimamq; doctrinam prouenit. Hæc est enim
uiua aqua, quia uitam ad se accedentibus præstat.

Vas lutuum.

Vas ligneum.

Septē dies nu-
merare ad emū-
dationem.
Esa. 11.

Ioan. 7.

Ioan. 4.

Octaua dies
gratiæ aduen-
tum significat.

Die autem octauo, sumet duos turtures, aut duos pullos columbæ, & ue-
niet in conspectu domini ad ostiū tabernaculi testimonij, dabitq; eos sacer-
doti, qui faciet unū pro peccato, & alterum in holocaustū, rogabitq; pro eo
corā dño, ut emūdetur à fluxu seminis sui.) Qui septē dies numerabit sibi, id
est operationes spiritus, hic octaua die, id est in gratia uidelicet Christi, quæ
octaua die resurrectionis enituit, seu claruit, sacrificiū offerre iussus est. Quod
est aut hoc sacrificium: Id est duos turtures, aut duos pullos columbarū.) Di-
gnum est hoc doctoribus sacrificium, ex alitibus enim sunt hæc animalia.
Et quidem turtur, quasi meditatorium est animal: Columba autem pro-
pter generandi frequentiam, & propter simplicitatem, sancti spiritus desi-
gnat imaginem: oportet enim doctorem meditationi spirituali operam da-

C re. Propter quod ut sacerdotem & magistrum, sibimetipsi sumere hoc sacrificium præcepit, quod in alio sacrificio, nisi rursus sacerdotis alicuius fuerit, ac magistri, dixisse nullatenus inuenit. Ipsamque deferre hostiam ad ostium tabernaculi testimonij. Ad apostolorum uidelicet doctrinas: has enim esse introitum, aut uerum tabernaculum testimonij, id est habitationem Christi, & conuersionem, superius in sacrificijs ostendimus, ut ad apostolicam intentionem in futuro suam perficiat linguam. Sicut autem qui peccauit, & sacerdotij habitum in se infirmauit, atque inefficax reddidit, dare sacerdoti, & sacerdotij ministerium alij cedere iussus est. Sed accipiens sacerdos duos turtures, aut duos pullos columbarum, quid facit? Vnum facit pro peccato, & unum in holocaustum. Vt hoc quidem sacrificij ad ablutionem eius, eorum quæ peccauit in doctrina contradicente legi, proficiat: illud autem ad sapienter conuersandum in futuro, huius enim est signum in holocaustum. Et sic deprecabitur pro eo sacerdos coram domino, ut emundetur à fluxu feminis sui. Nec enim aliter quisquam mundationem coram domino facere potest, id est secundum uoluntatem, & legem dei, nisi de his quæ peccauit pœnitens, & per sacrificia orationum satisfaciens, postea que recte uiuendo, ac perfecte sapiendo. Ergo qui suorum peccatorum emundationem alio modo peragit, pro hoc coram domino non rogatur: neque enim eius mundationem suscipit deus, sed nec eos qui pro eo offerunt preces. Quamobrem siue ad doctrinam quis incongruam, siue ad uitam defluxit malam, siue utrunque simul, preces effundere, secundum quod dictum est coram domino, qui habet in potestate dimittere peccata, festinet.

Vir de quo egredietur semen coitus, lauabit aqua omne corpus suum, & immundus erit usque ad uesperam. Vestem & pellem quam habuerit, lauabit aqua, & immunda erit usque ad uesperam. Mulier cum qua coierit, lauabitur aqua, & immunda erit usque ad uesperam. Necessariam habere regenerationem baptismatis humanum genus, ipse dominus ostendit, dicens: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum cœlorum. Cuius equidem fordus in nobis ex Adam inobedientia est transfusa, unde & Dauid in iniquitatibus se natum, & in peccatis asseruit esse conceptum: non matrem suam accusans, sed peccatum inueniens, quod decurrit ex genere. Et nunc legislator eum, de quo semen egreditur coitus, id est eum qui pro filijs procreandi semen effudit, sed & mulierem quæ suscepit, lauare corpus præcepit, ob hoc, quia semen suscepit, per quod hoc templum nostrum totum, id est, integer homo describitur ex anima & corpore. Quemadmodum ergo animam diuina scriptura appellat eum, qui est ex anima & corpore, hominem: sicut quando dicit, Descendit Iacob in Aegypto in septuagintaquinque animabus: sic corpus rursus totum appellare hominem consueuit. Quod ostendit liber Genesis

Verum tabernaculum domini in apostolica doctrina.

Ioh. 3.

Psalm. 50.

Anima aliquando pro toto homine, quemadmodum & corpus.

Deut. 10.

A nesis, Ioseph frumenta ministrasse fratribus, per corpora dicens. Quia autem sordidus effectus per inobedientiam Adam, sordidum esse etiam semen suum fecit, necessarieque corpus sordidum est, eo quod ex semine pro cedit, in quo immundum est usque ad uesperam, id est seculi finem, quia in fine seculorum CHRISTVS ueniens ostendit aquam, qua genus nostrum mundaretur: & quia permansimus usque tunc immundi, probatur ex eo, quod & hi qui necdum peccauerunt, id est in ætate infirma constituti, signaculum baptismi necessariū habent, ne forte morte superueniente sordidi transeant: sordem quæ ex Adam descendit, in semetipsis habentes, & propterea non ualentes in regnum intrare cœlorum. Vestem, & pellē quā habent cū coeunt, uidelicet immunda esse, & lauari debere, duarum rerum præcepit gratia: nam ex tendit legem atque manifestat, quantum corpus humanum propter unam inobedientiam sordidum sit effectum, ut etiam insensibilia ex eis polluantur. Deinde per hæc manifestas facit mulieres, quæ libidinis causa, uiris ad quendam temporalem commiscetur usum, qualem solent uestimenta præbere hominibus, sicut & abusus pellium, quæ inueteratæ proijci solent. Nam & illarum consuetudo ueterascente amicitia respuitur, atque in more uestimentorum, seu pellium commutatur, neque enim semper cum eis uiuunt, cum quibus inordinate concumbunt. Hoc ergo modo intelligentes Mosiacæ legis uerba, maximum ex eis iuuamē capimus, & à legis quaestione quiescimus. Nec reprehendere eam possumus, ut superflue punientem, & de his exigentem pœnam, quæ in nostra uoluntate non sunt: fluxus enim feminis non ex nostra euenit uoluntate, sed ex infirmitate contingit. Rursus uirum mulieri coherere, & mulierem uiro, compellit naturale consortium, et dei definitio, quæ ait: Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Nam etsi Adæ hæc uerba sunt, tamen ex diuino hæc dixit spiritu. Vnde & Christus quando Phariseo non dimittendas mulieres dicebat, horum quæ nunc diximus memoriam faciens, ad deum ea, sicut ab eo dicta, retulit, ait enim: Qui ab initio fecit, masculum & sceminam fecit illos. & dixit: Propterea relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suæ. Ergo non pœnam eorum, quæ contra uoluntatem contingunt, exigit, nec quasi à sordidis his, qui secundum eius coniuncti sunt legem, sed in his quidem qui fluxum feminis patiuntur, corruptos doctores, qui ingrati sunt filiorum procreationi. Hic autem Adæ inobedientiam, utpotē ex ea genere humano sordido effecto, & semine, ex quo genus accusat. Non est autem admirabile, si mulieres, quæ non filiorum gratia, sed propter usus turpitudinem cum uiris habitant, uestem & pellem intelligere legislator em diximus: uestimenti enim, & in malo aliquo, atque contra legem, usum in diuina scriptura acceptum inuenis, sicut Dauid dicit: Et induit se maledictionem sicut uestimentum. Et rursus: Induantur qui detrahunt mihi reuerentia. Pellis autem quando aliquid boni significat, tunc non

Infantes etiam opus habent baptismi, contra improuissam mortem.

Vestes, mulieres significant libidinosas.

Gene. 2.

Matth. 19.

Vestimentum in malam partem aliquando.

Psalm. 108.

Psalm. 54.

C simpliciter ipsa pellis, sed pellem ad opus aptam legislator aedit, & hoc quod pellem accipit pro instrumento pelleo.

Iudeis de castitate tuenda sunt precipue quaedam leges latae

Semen coitus egredi.

Sana quaedam Iudeorum in speciem, a lege damnantur.

factum fuerit opus ex ea, aut quod fiendū est ex ipsa, per eam demonstrat. Nunc autem, quia hoc non dixit, neq; in sacrificio pellis assumpta est, sicut quum decoriatus holocaustum in incongruam cōmixtionem positum est. Non ergo per stratum, seminis, id est, per coitū legalem, ex quo semen efficitur, pellem polluit, aut perfundi dixit: necessarie ergo eam qua quis abutitur mulierem, pellem intellexit. Illud tamen ubiq; custodi, quia ad sanctificationem, & castitatem, Iudaeorum genus legislator trahens; nimis enim quidam eorum luxuriæ seruiebant, hæc contra eos qui qualitercunque effundunt semen, & eos qui hæc tangunt ad emundationem eis præcipiens, ut saltem sic casti efficerentur, & luxuriosis abstinerent cōmixtionibus, fastidio laboris frequentium purificationum. Hanc enim intentionem secundū literā, & in subsequentibus lex habet, licet aliquid aliud secundū spiritum signet, sicut & ipse expositor sum, quia nec ipsum, qui hic est, spiritalem intellectū prætereo. Quemadmodū ergo illū qui fluxum seminis patitur, eum qui corrumpit doctrinā, intelleximus, sic de quo semē coitus egreditur, eū qui ad Iudaeos pertinentē doctrinā sectatur intelligimus; Nam sicut effundēs naturale & sanū semen, propter sordē tamen Adā immundus est, sic & eorū sana, propter legē, quæ putatur doctrina, sub culpa est, & reprehēnsibilis, quia literam docet, quæ maledictionē infert discipulis suis; neq; eī possibile est quæpiam per illā perfecte corrigi. Vnde Mosaicæ maledictioni discipulos suos subdit, ipsosq; Iudæos, qui in mulierum coeuntium accipiuntur figura: utpote qui semper adherent, & conrequiescunt doctoribus institutionū suarum. Hoc autē ipsum & in eos qui in præputio sunt operantur, quando doctrinæ eorum semen suscipiunt, quos uestimentum, & pellem esse dicimus; utpote temporaliter, & transitorie doctrinas eorū, non ut ipsi procreent aliquam legalem iustitiam, suscipiunt: Nam quomodo possibile est hoc, in præputio permanenibus, sed ut per sermones eorum & ipsi maledicto legis pollui accipiantur.

Mulier quæ redeunte mense patitur fluxum sanguinis, septem diebus separabitur. Omnis qui tetigerit eam, immundus erit usq; ad uesperam. Et in quo dormierit, uel sederit diebus separationis suæ, polluitur. Qui tetigerit lectulum eius, lauabit uestimenta sua, & ipse lotus aqua, pollutus erit usq; ad uesperam. Omne uas super quod illa sederit, quisquis attigerit, lauabit uestimenta sua, & lotus aqua pollutus erit usq; ad uesperam. Intentio legislatoris est à muliebri libidine abducere hominem, simulq; cum uiris, & mulieres prohibere à turpis commixtionis causa: Nō enim hoc pro filiorū procreatione agi, maxime ea quæ nunc dicuntur, affirmant. Inuenit enim modum quo per uaria temporum, ac plurima interualla, ab ingressu muliebri separet uiros; nam mensibus singulis fluxum sanguinis patiuntur. Septem autem diebus immundas eas esse, eosq; etiā qui simplici tactu eas contingunt.

Deus mensurorum nomine, noluit omne libidinum genus uitari.

A gunt, immundos esse usq; ad uesperam præcepit. Qui uero cum his dormiunt, nō una die immundos, sed septem dies esse dicit. Ergo sub dierum multorum continentia, tam mulieres à uiris, quàm uiri à mulieribus necessitate cohibentur. Et his quidem sensibilis Iudæus, & secundum carnem Israëlita iuari per literam poterat: hoc est autem uerissimū iuuamen spiritalis considerationis, quod est intus inclusum. Fluxus enim sanguinis animæ, cuius personam, utpote effeminatam, & fortitudinem pietatis prodentem, in muliere nunc legislator insinuauit, idololatria est: Huius secundū quod LXX. aedunt, fluxus in corpore eius: corruptio enim, seu perditio est humani generis, idololatrici sanguinis effusio. Propter quod nō dixit de corpore eius, neq; enim à nobis est idololatria adinuenta, sed à dæmonibus, in corpore uidelicet generi nostro inflicta est, & corruptio humanæ est affecta naturæ. Sed & tempora denuncians, in quibus idololatria obtinuit, de quibus Paulus dicebat: Et quidem tempora ignorantia; despicens deus, nunc annunciat omnes ubiq; pœnitentiam agere. Quid dixit, septem diebus separationis suæ: Alij autem miseriæ aediderūt, ut per septenarium dierum numerum, tempora significaret. Spiritus qui usq; ad cōpletionem temporum sunt, in qua completionem euangelicam prouenit prædicatio, in his separati à deo per idololatriam homines in separationem iniquitatis, & miseriæ necessario erant, usq; dum deo per euangelicam conuersationem coniungeremur, quæ in octauam diem accipitur: quia signum, & principiū, & ara quodammodo seculi est futuri: propter quod, & octaua die saluatoris processit resurrectio. Non solū autem idolis seruiens anima, sed & is qui eam tangit, id est qui particeps eius efficitur, & multo magis hic, qui in quo dormit, uel in quo sedet; utpote qui doctrinæ eius, & traditionis sit particeps: Vel qui coierit cum ea, immundus erit, & mundationis opus habet, nec aliter mundatur, nisi lauatus aqua. Quid sit autem aqua, in præcedentibus diximus, intantū oportet ab omni idololatriæ malitia abstinere, & nec eos qui idolis seruiūt, nec hos quibus illi quasi organīs, uel quasi lectis, aut uasis utuntur, contingere: id est in nullo cum eis communionē habere, ut Paulus prohiberet etiā in idolo recumbere, ac multo magis comedere idololithum. Sed hæc quidem parum nocent, nec pollutionem habent: Sed illo die immundum eum esse dicit legislator. Si autem aliquis coierit cum ea, tempore sanguinis menstrualis, immundus erit septem dies. Id est, si quis malo, & actioni animæ idolis seruiens communicauerit, immolans forsitan & ipse idolis, siue libās, aut aliquid agens idolorum seruituti proximum; hoc est enim cum fluxum sanguinis patiente dormire, multipliciter peccato polluitur. Propter quod pro una die septem diebus eum immundū esse præcepit, sicut qui omnē suā uitam, & omnē suam conuersationem fecit idolis seruido sordescere.

Mulier quæ patitur multis diebus fluxū sanguinis, non in tempore men-

Fluxus sanguinis idololatria est.

Idololatria à dæmonibus orta.

Act. 17.

Idolorum cultus quantum prohibitus sit.

1. Corinth. 8.

C struali, uel quæ post menstruum sanguinem fluere non cessat, quandiu huic
 „ subiacet passioni, immunda erit quali sit in tempore menstruo. Omne stra-
 „ tum in quo dormierit, & uas in quo sederit, pollutum erit. Quicumq; tetige-
 „ rit ea, lauabit uestimenta sua, & ipse lotus aqua, immundus erit usq; ad ue-
 „ speram.) Quantum uindictæ spiritus dei legis contemplationem, & lectionem
 literæ, his quæ per partes sancuntur, ostendit: Quia enim fluxum seminis pa-
 tientæ, qui habet in lege obscenam & corruptam doctrinam, olim diximus, &
 de quo coitus semen egreditur, Iudaica utente doctrina. Restabant hi qui pa-
 ganorum doctrinam docent: ecce etiam ipsos nunc opportune subinfert
 esse. Ergo fluxum sanguinis, idolorum seductionem, & errorem diximus, ut
 pote genere daemoniorum sanguine gaudente, & non solum pecorum, alio-
 rumq; animalium irrationabilium, sed etiam hominum sacrificia præcipi-
 te, ita ut in multis locis apud eos talia celebrarentur mysteria, ueluti Dionysij
 & Dianæ, aliorumq; daemonum: intantum fluxus sanguinis apud eos ino-
 „ leuerat. Attende autem nunc, quibus uerbis legislator usus est. Mulier
 „ quæ patitur multis diebus fluxum sanguinis, non in tempore menstruali.)
 Quod LXX. sic ædiderunt: Mulier si fluat profluuium sanguinis dies com-
 plures. Nō dixit, si fluit sanguinē, quod est idolis seruire, siue immolare: sed
 si fluxerit fluxum sanguinis, id est, si fluit maculam, & errorem idololatriæ: fa-
 cit autem hoc non in tempore menstruali, id est non in temporibus, in qui-
 bus idolorum seruitus obtinebat: hæc esse menstrualia tempora, in illis uer-
 bis, in quibus de ea loquebamur, ostensum est. Sed & postquam cœpit sci-
 entia, & per euangelicam doctrinam lumen pietatis illuxit, ipse tamen im-
 munda fluit, & docet quædam errori idolorum proxima, immundus est, si-
 cut illi illorum temporum, in quibus furor idolorum obtinebat, illa docent
 tes, quæcunq; ad illorum pertinebant errorem: Erant enim etiam tunc im-
 mundi, sed & nunc multo magis, quia iam nudata est immunditia eorum, &
 error conuictus. Quam quia noluerunt oculos suos præbere luci ueræ in-
 „ telligentia, propter quod dixit: Quæ patitur fluxū sanguinis, non in tem-
 „ pore mēstruo, uel quæ post mēstruum sanguinē fluere non cessat, quandiu
 „ huic subiacet passioni, immunda erit.) Nam etsi non integram idololatriam,
 „ auguria tamen, & diuinationes, aut purgationes, aut ueneficorum artes do-
 „ ceat, nihilominus & hic immundus, quemadmodum & illi, qui plene idolo-
 „ latrariam, his quibus floruit temporibus, tradebant, & docebant. Sed & qui-
 „ cunque his ex opere discipulatum suum præbent, in persona horum intel-
 „ ligitur. Stratum in quo dormierit, & uas in quo sederit.) Id est hi qui studio-
 „ se has doctrinas suscipiunt, sicut prædictus sermo monstrauit, immundi erunt,
 „ quemadmodum & hi qui eos docent. Hoc enim ostendens legislator de-
 „ strato & uase, dixit secundū LXX. immundū erit secundum dies profluuij
 „ eius, eos qui ex opere talia discunt, docētibus comparari cupiens. Intantum
 „ autem hæc uera sunt, & ita dei lex immundum dicit eum, qui uel pauca ho-
 „ rum

*Dijis quibusdā
locis, humanis
hostijs est lita-
tum.*

*Tempus men-
struale.*

*Auguria & di-
uinationes ido-
latrariæ species
sunt.*

A rum attingit, qui ad idola pertinentia loquuntur, aut agunt, ut & eum qui uel
 comedet cum eis, aut mensa potuq; communicauerit mysteriorū, sicut reue-
 ra immundum societate remoueat. Vnde & Corinthijs scribebat Paulus:
 Non potestis calicem domini bibere, & calicem daemoniorum. An æmula-
 mur dominum? nunquid fortiores illo sumus? Et rursus: Nolo uos socios
 daemoniorum esse. Cur autem mulieris introduxit personam, bene noui-
 mus: diximus enim, quia pro eo quod cogitationum uirilitatem, & diuinæ
 scientiæ fortitudinem, hi qui in idololatriæ deciderūt errorem, prodiderūt,
 animasq; suas effecimauerunt, recte in his qui agunt & docent, quæcunq;
 cultui idolorum impenduntur, figuram mulieris insinuasse. Huius enim ima-
 ginem gerere intelligimus eam, quæ in euangelijs fluxum patitur sanguinis,
 quæ omnem substantiam, siue uitam suam in Medicis expendit, in his qui
 apud eos erāt philosophis. Nō tamen sanata est per eos ab Aegypto decede-
 re erroris sui, quia dicētes se esse sapientes, stulti facti sunt. Quum enim uide-
 rentur simulachrorum cultu, & furore alienati, terram tamen metiebantur,
 aërem, & cœlum, quorum scire solius dei est exordia, terminos. Quæ hæc
 ergo fimbriam IESV retro tangēs, liberata est à fluxu. Dicimus autem fim-
 „ bres præciperet, quia diuinitas debet intelligi in anterioribus, retro humani-
 „ tatem intelligimus, hanc gentes, quæ in fluxu constitutæ erant sanguinis,
 B idolorum proposito tetigisse dicimus. Quod si non solum eos, qui ad effun-
 dendum idololatriæ sanguinem uacant, sed etiam eos qui docent ea, quæ ad
 doctrinam pertinent paganorum, fluxum sanguinis exposuimus, non est
 admirabile: mos quippe est apud exteriores, affluens eloquiū, largissimeq;
 se, ac facile ad doctrinam effundens, fluxum uel rhetoricam appellare.
 „ Si steterit sanguis, & fluere cessauerit, numerabit septem dies purificatio-
 „ nis suæ, & octauo die offeret pro se sacerdoti duos turtures, uel duos pullos
 „ columbæ, ad ostium tabernaculi testimoniij. Qui unum faciet pro peccato,
 „ alterum in holocaustum, rogabitq; pro ea coram domino, & pro proflu-
 „ uio immunditiæ eius. Docebitis ergo filios Israël, ut caueant in immunditia;
 „ & nō moriātur in sordibus suis, quum polluerint tabernaculum meū, quod
 „ est inter eos.) Quæ uirtus huius sacrificij sit, & qualis in his qui fluxum semi-
 nis patiuntur, in quantum necesse erat diximus: similia enim & illic lex præ-
 cepit. Sicut enim ibi sibi metipsum sumere turtures, aut columbas in sacrifi-
 cium fluxum seminis patientem legislator præcepit, quia magistri locum te-
 nebat atq; personam, sic & nunc hanc quæ fluit fluxum sanguinis, figurare
 enim eam diximus, docentes quæ ad errorem idololatriæ pertinet. Quam-
 obrem eloquentiam docens, & eloquentiæ participans, sibi metipsum sumere,
 quæ ad purgationem proficiunt, potest: facillime quippe exterior sapientia
 interiori subiicitur, & ab ea sumit utilia, sibiq; proficiunt. Nam fluxū san-
 guinis patiens, cuius habere figuram ea quæ sanguine idololatriæ asperfa-

1. Corinth. 10.

*Mulier, idolo-
rum cultus sym-
bolum.
Matth. 5.*

*Medici qui ex
philosophi di-
cti sunt.*

*Fimbria Chri-
sti.*

*Rhetorica flui-
xus dici pote-
rat.*

*Eloquentia
Theologia
utilis.*

C est, ostensum est, sibimetipsi medicinam sumpsit, tacta simbria uestimenti dominici, & antequam extenderet manum, liberari à passione promeruit. Quæ ergo ad interpretationē defunt, hæc in subsequētibz per ordinem dicemus. Docebitis ergo filios Israël, ut caueant immunditiā, & nō moriantur in sordibus suis, quū polluerint tabernaculum meum quod est inter eos. Quamuis omne peccatū immunditiā sit animæ, maxime tamen idololatria, & quæ ad eam pertinent. Hæc habere, & in his timoratos filios Israël legislator esse desiderat, ut non crudelissima impietatis morte moriantur: Polluunt enim impij tabernaculum dei, quod in ipsis est, atqui corpus est, quo fluxum sanguinis, aut seminis inquinatur. Sed quia impietate sermo inuit, quæ hominē totū polluere cōsuevit, propterea cautos, siue ut LXX. timoratos, inquit, facietis filios Israël, ab immunditia sua; quod neq; de leprosis, neq; de his qui tetigerūt morticina sanciuuit. Sed & tabernaculi dei, quod in nobis est, mentionem fecit: Tabernaculū enim dei, est omnis noster homo, in quo deus habitare creditur; primum quidem per imaginem, quam nobis donauit, deinde per primitias, quas à nobis sumpsit. Verbum enim caro factum est, quod per illam munitionem, etiam in reliquis habitare hominibus dicitur, quod probat Ioannes dicens: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Ista est lex eius qui patitur fluxum seminis, & qui polluitur coitus, & qui mēstruis temporibus separatur, uel quæ iugi fluit sanguine: Et hominis qui dormierit cum ea. Quæcunq; eiusdem sanctionis sibi cohærent, & quorum ad unam intentionem in effectu tradit utilitas, hæc sibimet legislator connectere cōsuevit, ut ei, qui meditationi legis studium præbet, manifestet quomodo oporteat hæc intelligi, & quæ cum quibus cognationem, secundū similitudinem intellectus, habeant. Quia esse fluxum seminis patiens, doctorum corrupens semen, & turpia atque corruptentia admonēs est probatus. Et de quo egreditur semen coitus. Vt polluat is, qui Iudaica præcepta docet, in quibus ipse ut male bona docens, & legis intentionem transgrediens polluitur, dum ea quæ ad literam pertinet, extra tempus proferet, & modo quodam mundis sicut immundis utitur, de quibus dictum est: Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum, sed polluta sunt eorum mens, & conscientia. Sanguinis autem fluxum patientes in mēstruis suis, hi esse demonstrati sunt, qui ea quæ ad impietate tendunt, illo doctrinæ tempore, in quo genus hominū in cultu idolorum detentū in mēstruis suis, in separatione malitiæ: à malo enim separati non erant: ut ostenderet, quia eadē de his, qui praua docent, lex loquitur. Addidit secundum LXX. fluxum seminis patienti masculo & scemina. At qui in præcedenti sanctione, de solo fluxu seminis patiente masculo dicit: scemina autem fluxum seminis patientis, memoriam secundum literam penitus non fecit: sed per mulierem quæ fluit fluxum sanguinis, eum qui effundit doctrinam idololatriæ intellexit. Propterea nunc eam fluxū seminis patientem

Quo modo corpus nostrum dicitur tabernaculum dei.

1pam. 1.

Recapitulatio antedictorum.

Tit. 1.

A tiente appellauit, ut nos disceremus, quia eū qui corrūpit bonā doctrinam, turpiter eā & male proferēs, talē qualis est is qui impietate docet, lex reputet, utrorūq; em̄ uerba, corruptione plena sunt. His uirū coniunxit, cū mēstruata dormientē. Dicit autē eū qui ex fidei populo, idololatriæ mixtus est, sicut superius diximus. Vnde nō simpliciter, sed masculū perfectiori uocabulo, sicut nomē fidelis possidentē, dixit. Si præuaricator effectus, hoc uocabulū negat, falsumq; in se esse demonstrat, adeptus em̄ dei militiā, idolis se tradidit, quū dormiēs uidelicet & errori se permittēs, primū quidem ut for dēs, deinde ut cui inest lōge à deo sedere, & degere. Et propterea in immūdis ordinatus est, & huius quidē poena manifesta est. Manifestū est etiā quomodo mūdara à poenis, liberari possint. Sed adhuc his superædificās legislator, utpote cōsonantē sanctionē quæ subsequit, posuit. CAP. XVI.

Quantūscq; est dñs ad Moysen, dicēs: Post mortē duorū filiorū Aaron, quādo offerētes ignē alienū, interfecti sunt. Ecce & nūc dei spiritus unū corpus legis facit, & ad unū redigit inuicē sibi cohærentia, & quū dudum manifestasset ea quæ ad doctrinā, quæ cōtra legē est, pertinet, modosq; eius multiplices quosdā, atq; differentes exposuisset, una nunc eam redarguit lege, & cōmune quodammodo contra eam subdidit præceptū, & causam morbi ipsius manifestam fecit, id est unde contingit, & unde superuenit. Audisti enim, quando filiorum Aaron, eorum qui diuino igne consumpti sunt, quærebamus mortem, quia quum uerbum illic legalis traditionis, & historiæ faceremus, ignem alienū, alienam à deo doctrinam diximus, & propterea à diuino igne uidelicet spiritus, eos qui ignem illum offerēbāt, esse consumptos; quia diuino igni aperte contradicunt, & contra spiritū sanctū agunt hi, qui ea quæ mala, & iniusta sunt docent. Siue ergo ea quæ idololatriæ cohærēt, quis tradat, siue corumpat, exponēs diuina mandata, nefaria in eis subinferēs uerba, siue Iudaica doctrina sic utatur, ut ex ea polluat, contra tēpus uidelicet, & intentionem legis, ipsius legis literā proferēs, ignē alienū deo offeret, & propterea mori dicuntur, ex lege celerē habentes transgressionis poenā. Verū quādo hi mortui fuerint, id est, quando dispersi fuerint, & quodammodo defecerint, tūc sanctio quæ sequitur, obtinebit. Et propterea post mortē filiorum Aarō, qui ignē alienū obtulerūt, dixisse deus ad Moysen ea quæ sequuntur, dicitur. Et præcepit ei dicēs: Loquere ad Aarō fratrem tuū, ne omni tēpore ingrediat sanctuarium, quod est intra uelū, corā propiciatorio quo tegit arca, ut nō moriat, quia in nube apparebo super oraculū. Quantū parcat deus salutē nostræ, ex multis quæ in lege dicta sunt, considerari & disci potest, de quibus nihil negligētes, oculos mētis per singula intēdamus. Quid em̄ prodest, homo si totū mundū lucretur, animæ aut suæ detrimentū faciat? Aut quā dabit homo cōmutationē pro anima sua? Quia ergo summa, siue capitulum salutis nostræ, uerbi doctrina est, ipsa nobis uias bonas, si bona fue-

Masculum.

Ignis alienus.

Offerre ignem alienum.

Math. 16.

Crit, si autem mala, malas digito monstrare consuevit. Recte maximam diligentiam legislator exhibet, ut non solum in uerbis turpibus, aut in fabulis Iudaicis, aut in aliquo idololatriæ phantasmate, doctores non excedant, sed nec occasione Theologiæ in impietatem cadant, quod mos est hæreticis patiti. Substantiam uero discutientes dei, tam patris ad filium, quam filij ad spiritum sanctum, differentiam introducunt, & alia similia, quæ nostram excidunt scientiam, absconsa, quæ sunt nobis sicut nimis alta atq; sublimia, non ex diuinis dogmatibus, sed ex suis cogitationibus exquirere uolentes, à moderatiõis ecclesiasticæ excisi sunt corpore. Hoc ergo ne patiamur, lex præsentibus nos præmonet uerbis, ait enim sic: Et dixit dominus ad Moysen: Loquere ad Aaron fratrem tuum. Id est, ut sacerdotes sibi inuicem hæc præciperent, & unusquisq; doctorum talia proximo sanciret, qualia nunc deus loqui ad Aaron Moysen præcepit, quæ sunt hæc: Non omni tempore ingreditur in sanctuarium, quod est intra uelum coram propiciatorio, quo tegitur arca. Commune omnibus mandatum, & communem hic proposuit legem, primùm quidem sacerdotibus aptam, deinde omni qui uult discutere diuina mysteria. Quamobrè secundum LXX, impersonaliter præcepit, dicens: Nō ingrediatur omni in tempore in sanctum interius uelaminis. Qui, nō, addidit, omnes prohibere ab hoc manifeste cupiens, quia uelamen corpus saluatoris intelligit, sicut Paulus euidenter ait: Habetes autem confidentiam in introitu sanctorum, quā initiavit nobis uia nouā, & uiuentē per uelamen, id est per carnē suam. Ipse est enim uerū & intelligibile propiciatorium, utpote qui ipse nobis peccatorum propiciationē præstat, ait etenim idē Paulus: Omnes peccauerunt, & egēt gloria dei. Iustificati gratis per gratiā eius, per liberationem, quæ est in Christo IESU, quæ proposuit deus propiciatorē per sanguinē ipsius. Quod autem nos habemus, Corā propiciatorio, LXX. ædiderunt, Corā facie propiciatorij. Huic autem propiciatorio facies, diuinitas eius fuit. Quā obrem quādo Moyses uidere deū desiderās dicebat: Si inueni gratiā in conspectu tuo, ostende mihi te ipsum. Et respōdit: Nō poteris uidere faciē meā, nemo hominū uidit faciē meā, & uiuit: quia substantiā dei nemo comprehendere potest, hoc dixit. Quid autem eius possit uideri, ipse aperte subdidit, dicens: Ecce est locus apud me, stabis super petrā, id est ecclesiā, et confessionem quæ in eo est, cū fide dicēs: quūq; transibit gloria mea, significās Christi ad homines transitū: & ponā te in foramine petræ, id est in lege, sicut per foramen angustū, ad confessionē Christi & fidē, per eam transimus: unde Galat. 3. & pædagogus noster ad Christū, lex esse per Paulū dicitur. Et ponam super te manū meam, signis uidelicet, & miraculis quæ cū eis faciebat: donec transeam, tollamq; manū meā, & uidebis posteriora mea. Quando ergo à populo Iudaico, in cuius nunc figuram, utpote principē populi Moysen accepit, protectricē deus abstulit manū, & suā eū uirtute nudauit, intantū ut Romanis tributa præstaret, ut sub leges eorū & principes degeret, tūc uideri posteriora

Mysteria quædam uolentes scrutari scripturæ, excidit eo corpore, cuius caput Christus est.

Velamen sanctuarij corpus Christi.

Hebr. 10.

Rom. 3.

Exodi 33.

Galat. 3.

Iudæi tributarij Romanorū

Asteriora dei, id est dei incarnationē. Posteriora autem eius, quia uidelicet in ultimis est temporibus incarnatus. Faciē autem nō uidebitis, ait, substantiā uidelicet diuinitatis. Aperte ergo doctores ueruit, & sacerdotes prohibuit, & quoscūque de deo loqui fas est, exquirere substantiā dei, & discutere Christi diuinitatē, & ingredi interiora uelaminis intelligibilis: Velamē em̄ Christus habet carnē, tegumentū diuinitatis suæ, quæadmodū & hoc quod erat sensibile uelamen, tegumentū sanctis sanctorū fuit. Nō solū autem uelamē, sed & testimonij arcā, carnē domini appellauit, multis illā necessario appellās nominibus, quia multæ ex ea erāt operationes, de hac enim David in Psalmis propheta uit: Exurge domine in requiē tuā, tu & arca sanctificationis tuæ. Hæc arca intelligibilis testimonij, utpote cōtinens passionē salutarē, dicitur, de qua dixit Paulus: Testificor corā deo, & Christo Iesu, qui testimonij reddidit sub Pontio Pilato bonā confessionē. Rursus & euangeliū dicimus esse testimonij, tã quia intelligibili arcæ, id est carnī Christi cohæret, quā quia ex ipso passionis testimonij habemus. De ipso enim et Paulus ad Timotheū scribebat: Testimonij temporibus suis, in quo positus sum ego prædicator, & apostolus. Hæc arca ergo, est propiciatoriū, quia in carne sua Christus nobis propiciationē præstitit. Ad quā omni tempore nō præcipit doctores ingredi, ut curiose utiq; nō inquirāt, quæadmodū uerbum caro factū est: quomodo quoniam forma dei erat, in forma serui factus est: quomodo ex inaniuit semetipsum, & in coelis mansit. Horū em̄ fides salutē affert, periculū inquisitio. Hoc ergo qui credit, nō morietur. Quia in nube, inquit, apparebo super oraculū, siue propiciatoriū: Nubem rursus dominicā carnē, & euangelicū appellat uerbum. Eadē enim multis uocat nominibus, nec est τειτολογία, sed operationibus rerum quæ significatur, apta imponit & distribuit nomina. Aliquando enim uelamen carnē dicit, tegumentū hæc esse diuinitatis Christi significat: aliquando autem arcā, hominē uidelicet quē ipse dominus exponens Iudæis dixit: Soluite templū hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Quod Iudæis ignorantibus, & dicētibus: Quadraginta & sex annis ædificatū est templū hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud: Euangelista explanauit, dicens: Ille autem dicebat de templo corporis sui. Aliquando uero nubem, quia nubes corpus est, sed mundū & substantiā ex spiritu sancto habentē, ex spiritibus enim, id est ueris nubes subsistit. Propter quod eius subtilitate simul & leuitate munditiam Esaias ostendēs, dicebat: Ecce dominus ascēdit super nubē leuē, & ingreditur Aegyptum, & commouebuntur simulachra Aegypti. Nubem si militer nō incongrue euangelicum appellamus uerbum, quia mos est diuinæ scripturæ sancti spiritus doctrinā, nubem appellare. Vnde & uinea Iudæorum, sicut infructuosam, auferens, dicebat: Mandabo nubibus, ne pluant super eam imbrem. Deinde quæ sit uinea, exponens subdidit: Vinea enim Sabaoth, domus Israël est, & domus Iuda, nouellum delictum. In hac ergo nube, deus tam in dominica carne, quā in euangelica prædica-

Faciem Christi uidere quid sit in Exodo.

Christi multa nomina. Psalm. 131.

1. Timoth. 6.

1. Timoth. 2.

In Christo quædam non sunt adiuuim refecanda.

Ioan. 2.

Nubes.

Esai. 19.

Esai. 5.

C tione insinuat, & nihil amplius quæramus nos qui aliquid de deo scrutari uolumus, sed quantum nobis euangelicus sermo tradit, quanta ex domini ca carne percipimus: neque enim frustra uno nomine carnem domini, & euangelium legislator significauit, sed quia euangelio, & carne dominica, occasio atq; subsistētia est. Veruntamen & illa nunc iteratio cōfirmat, quia non solum hoc ipsum differentibus nominibus diuina nomina scriptura ut differentes operationes signet, sed in nominibus differentiam ostendit, plerunq; etiam contrariam; nam aliquando quidem sagittas malas, & igneas, illas quæ sunt concupiscentiarum, aut alterius nequitiae organa, & operationes uocat, igni diabolum assimilans, quia corrumpit eos qui ei se coniungunt, & in eo se quodammodo mittunt. Aliquādo autem in specie ignis, tam alibi, quā in rubo deū insinuat, quia lux est eorum, qui ad eum per singula accedunt tempora, calorq; uitalis, atq; purgatio. Non ergo aestimes, superflua, siue noua induci per expositionem, quando eisdem nominibus in differentibus utitur causis, aut nomina differentia in eisdem accipit rebus. Sed illud intende tantum, si non proprie, & secundum tempus, significationes nominum in adiacentibus expositioni rebus interpretes accepit. Sed iam quæ sequuntur uideamus. Sed sic ingrediatur Aaron sanctuarium:

" Vitulum offeret pro peccato, & arietem in holocaustum. Tunica linea uestietur, & sceminalibus lineis uerecunda celabit. Accingetur zona linea, cydarim lineam imponet capiti. Hæc enim uestimenta sunt sancta, quibus cunctis, quum lotus fuerit, induetur.) Admirabili ordine etiam nunc legislator ad ea quæ iurare possunt, & utilia esse legentibus legem, & qui thesaurum reconditum in ea perscrutantur, utitur. Quum enim dixisset non licere omni hora, id est non continue, id est, sine intermissione ingredi in sancta sanctorum, ne forte sine metu, & circumspectione ad ea, quæ diuina sunt, presumamus, aut accedamus, nec maiorem perscrutationem omnino prohibuit, sed quando nos hac, aut quomodo iubet uti, quando nosmetipsos perfecimus siue consummauerimus, quemadmodum nunc tradidit; id est non ingredietur Aaron in sancta, nisi hæc fecerit. Hic ostendit, quia non solum non frequenter, sed nec omnino non ingredi in sublimiorem diuinam contemplationem præcepit: quam & appellauit sanctuarium, utpote quæ de deo est, qui sanctus sanctorum est, & eum qui bene ea utitur, sanctificat; sed qui utique Aaron est, id est altam conuersationem habens, & qui tantum prouectus est, ascendens ad dei sanctificationem, ut sicut diuina arca respondere possit, hoc enim Aaron interpretatur, hic ingrediens, uitulum offeret pro peccato, uidelicet in sacrificio ingreditur Christi. Qui quia non solum pro peccatis nostris immolatus est, sed & uitam nobis præstat perfectā, tamen in peccatorum nobis absolutionem, quam uirtutum perfectionem dei sacrificium conquirat, & apponit, addidit legislator: Arietem in holocaustum.) Lxx. autem ædiderunt, de uitulo ex bubus illis operatoribus iustitiae

Differentia nominum.

Ignis.

Diverse res
ijsdem nominibus
quam nominibus
appellatur

In sanctuariū
raro ingredi
præcepit deus.

Sanctuariū
sublimior cōtem
platio.

Aaronem in
gredi in sanctu
arium.

A tiae, secundum carnem factus est, uerbi gratia, Abraham, Isaac, Jacob, Dauid; nam boues lex, eos qui iustitiam operantur, nouit, sicut nobis Paulus tradidit, illud interpretans mandatum, Non alligabis os boui trituranti; de inde subiicit: Nunquid de bubus cura est deo? an propter nos utiq; dicit, quia debet in spe qui arat arare, & qui triturat, in spe fructus percipiendi? Quia autem & uitulus, recte propter sacrificium, & uirtutem appellatur, euangelica explanat parabola, in qua prodigo filio pater reuertenti, primam stolam dans baptismatis, & anulum, id est signaculum spiritus, uitulum ei sacrificium unigeniti immolauit: ipse & aries in holocaustum est. Hoc enim ea quæ est de Isaac historia explanauit, quādo pro eo arietem secundum Lxx. in uirgulto Sabech, id est in uirgulto ueniæ, per quod absolute crucem intelligimus, in qua nostrorum peccatorum peracta est ueniæ, ex cornibus conligatum uidens Abraham, immolauit eum, & sacrificij Christi compleuit imaginem. Vnde & de eo dominus dicebat; Abraham exultauit, ut uideret diem meum, & uidit, & gauisus est. Quia ergo aries ex genere ouium est, ueruntamen est præcipuus, & gregis dux, recte significat Christum, qui est ex massa nostra, sed præcipuus, & excellens nos, & dux generis humani, atq; rex est. In hoc, id est in Christo, uult nos ingredi in sancta: initium enim de deo loquēdi, Christus est, & eius passio. Quæ si non acta fuisset, & tam paganorum nos errore, quā ab umbra legis, & caligine liberallet, nos de patris diuinitate loqui minime potuissēmus. Nemo enim scit patrem, nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Sed quia is, qui de deo loquutus est, & intueri deum, in quantum possibile est hominibus, uult, necesse est ut omnibus uirtutibus armetur. Attende & hoc quemadmodum approbauit, uirtutes enim quatuor generales sunt, iustitia, castitas, fortitudo, sapientia, propterea inquit: Tunica linea induetur.) Id est iustitia; hæc enim proprie uestimentum hominis est, tunica, quam Lxx. sanctificatam ædunt, quia sanctificatur à deo, qui iustitiam diligit, & principaliter ea indutus est. Vnde de eo dixit David: Iustus dominus, & iustitias dilexit, Per sceminalia castitas significatur, quod manifestum est ex eo, quod non permittunt uideri carnis nostræ inhonestiora. Quia ergo totus corporis decor, castitas est, necesse legislator ait: Sceminalibus lineis uerecunda celabit.) Atqui super scemora, & circa uicina eis membra, solum sunt sceminalia. Sed ostendere uult, quia sceminalem hic castitatem, totum corpus custodientem carnis nostræ signat. Per zonam, fortitudinem intelligit, unde deus Iob subleuans, passionibus ac periculis oppressum, dicebat: Accinge ut uir lumbos tuos. Per cydarim, quia indumentum capitis est, intelligitur modis omnibus sapientia: quia enim in capite sapientiae est organum, non ignoramus, quod & cerebrum dicitur, unde & caput omni est honorabilius corpori. Sed hæc linea propterea esse præcepit, ut ostenderet uirtutum facilitatem, & celerem conquisitionem, uel habilem, gratamq; adipiscenti esse, sicut & ea

1. Corinth. 9.

Lxx. 17.

Sabech.

Ioh. 8.

Proceum omniū
diuinitatis
sermonum est
passio Christi.
Luc. 10.

Psal. 10.

Sceminalia.

Iob 38.

Vestimentum
lineum.

C quæ linea sunt corpori, super quod sunt; Nisi in ipsis macula effecta fuerit.)
 Quia etiam quum sublimes sint, conuersatio earum potest esse in terris.
 Quorum singula in linum proueniunt, quod altū quidem calamum habet,
 sed multum à terra ascendit, facileq; conquiri potest à pauperibus, & ei qui
 hoc induetur, acceptum, gratumq; est, sicut supra diximus. Aestuante etiam
 refrigerat, sed & in gelu fouet, quod est uirtutis proprium, quæ refrigerat
 quidem in aestu concupiscentiarum, in frigore autem tentationum calefacit,
 atq; ad ⁊ zelū erigit, & non permittit sentiri persequutores. Sed ut non etiā
 salutis perdas capitulum, quod est baptisma, nec aestimes tibi sufficere uirtu-
 res, sine dono baptismatis, addidit: Hæc enim sunt uestimenta sancta, qui-
 bus cunctis quū lotus fuerit, induetur. Lauatur omne corpus per aquā ba-
 ptismatis, quia totum nostrum lauat, & renouat hominem. Ergo baptizari
 oportet prius, & ex aqua regenerari, ac spiritu, ac sic prædictis uirtutibus
 indui, & per eas Christum; hoc enim & ipse contextus legalium signat uer-
 borum. Postquam enim dixit legislator, ne omni tempore ingrediatur san-
 ctuarium, nisi hæc ante fecerit: Vitulum pro peccato, subdidit, et arietem
 in holocaustum. Tunica linea uestietur. Et reliqua: Non solum Christum
 intelligibilem arietem, & uerum holocaustum, uirtutum uidelicet perfectio-
 nem, ipsum enim uirum perfectum, & mensuram ætatis appellauit, suscipere
 nos, & indui uolens, propter quod & baptismatis gratiam introduxit,
 quia per ipsam maxime Christum induimur. Quando autem hæc adepti
 fuerimus, in sancta sanctorum ingrediemur, non substantiam perscrutantes
 dei, uel discutientes, hoc enim prohibitum est, sed ad ea quæ sunt de dispensa-
 tione Christi, sacrificioq; eius pro nobis, & bonis quæ per ea fruimur, sa-
 pientia dogmatibus studium dantes: hoc enim manifestum faciunt maxi-
 me quæ sequuntur:
 Suscipiet ab uniuersa multitudine filiorum Israël duos hircos pro pecca-
 to, & unum arietem in holocaustum. Quumq; obtulerit uitulum, & oraue-
 rit pro se, & pro domo sua. Multa hic intentio, dicentis simul, & audientis
 est necessaria, ut non recedant ab eo quod rectum est, quia maxima sunt my-
 steria, ea quæ nunc exponit lex, & quidam in ipsis offendunt, ignorantes ho-
 rum uirtutem dictorum. Sed hæc quidem, in quibus offendunt, subtilius in
 subsequens dicentur. Quia autem ad ipsum Christum ea de quibus lo-
 quutus est legislator, in præsentia euidenter referuntur, manifestant species
 sacrificiorum, & effectus, sed & hi à quibus sacrificia accipiuntur. A synago-
 ga enim, uel uniuersa multitudine filiorum Israël accipi sacrificia præcepit: quia
 Christus qui pro nobis immolatus est, ex filiis Israël secundum carnem fuit,
 ita ut Paulus diceret: Ex quibus Christus secundum carnem, qui est deus
 benedictus in secula amen. Dein sacrificioi alia quidem pro peccatis,
 alia aut in holocaustum iubet offerri, figurās, sicut oportebat, Christi sacrificio
 uirtutē, qui pro nostris peccatis offertur, audi ergo Paulū dicentē: Christus
 semel

Lini commo-
dis & natura.

† caelum

In sanctuario
quid agendum
sit.

Rom. 9.

A semel oblati ad multorum exhaurienda peccata, nouissime sine peccato appa-
 rebat expectantibus se. Quia aut ad holocaustum, & ad perfectionem uidelicet, et
 ad profectum uitæ, atq; uirtutum unigeniti sacrificium factum est, quomodo dubita-
 re licet: aperte Paulo dicente: Ergo fratres, & uos mortificati estis legi, per cor-
 pus Christi, ut sitis alterius qui ex mortuis resurrexit, ut fructificemur deo. Et
 rursum de eodē dixit: Unde & saluare in perpetuum potest, accedentes per se ad
 deum. Sic perfectio, & omnimoda nostra salus, filius per sacrificium suum sa-
 ctus est. Proprie autem in effectibus sacrificiorum, accepit legislator ea, quæ
 immolabuntur: quum enim dixisset hircos pro peccato offerri, quoniam hoc
 animal in peccatorum genus diuina scriptura accipere consueuit, nullatenus
 immemores, quia quando sacrificiorum hæc poenitentia rationem signifi-
 cabant, occasionem ex legali hoc codice sumentes exposuimus: hoc dum, qui
 græce chymargus dicitur recte immolari ab eo qui poenitentiam agit, osten-
 dimus: utpote in tempestate, & fluctu constituti, usq; dum poenitentia eius
 suscipiatur sacrificium. Arius autem, utpote ducatum gregi præbens, depu-
 tatus recte in holocaustum, id est in uirtute, & perfectione uitæ accipitur:
 quorum est enim nisi præpositorum docere perfecta? His ita se habentibus,
 omnimodo dicis: Cur si hircos pro peccato lex præcepit offerri, nunc etiā
 uitulum offerri præcepit? Vna autem ratione, breuiq; solui atque explana-
 ri potest, quia non unius generis, sed tam peccatorum, quam iustorum est uni-
 geniti sacrificium. Et propterea hirci, pro genere quodammodo peccatorum
 offerri præcipiuntur: uitulus autem pro iustis, quia bos quum sit ad operan-
 dum aptum animal, in persona iusti secundum legem accipitur.
 Unde & in uitulo, ait, orabit pro se, & pro domo sua. Domum dei, iustos
 appellans, habitat enim in eis, & in ambulat, ipse est eorum deus, & illi eius po-
 pulus. Deprecabitur & pro eo, id est pro domo propriae carnis: nam etsi pec-
 catum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius, ueruntamen Adam indu-
 ctum est generi, opus haberet. Audi ergo Paulum ad Hebræos de Christi-
 sto talia scribentem: Qui non habet quotidie necessitatem, quemadmodum
 sacerdotes, primum pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi: hoc
 enim fecit semel se offerendo.
 Quumq; obtulerit uitulū, & orauerit pro se, & pro domo sua, duos hircos
 stare faciet coram domino, in ostio tabernaculi testimonij, mittetq; su-
 per utrunq; sortes, unam domino, & aliam capro emissario: cuius fors exie-
 rit, domino offeret illum pro peccato, cuius autem in caprum emissarium, sta-
 tuet eum uiuum coram domino, ut fundat preces super eum, & mittat illum
 in solitudinem. His rite celebratis, offeret uitulū, & rogans pro se, & pro
 domo sua. Solent caeci in lumine offendi, & infideles in lege dei scandali-
 zari, quod Petrus sciens, tam de Pauli uasis electionis epistolis, quam de
 omni diuina scriptura dixit: In quibus sunt quaedam difficultia intellectu, quæ

Rom. 7.

Hebr. 7.

Christus no-
stra perfectio
est.

Arius antistia
tes ecclesiae si-
gnificat.

Hebr. 7.

Caeci sole offe-
duntur.

2. Pet. 3.

C indocti, & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem. Hoc & nunc patiuntur, qui ad suam uoluntatem, & non ad ueram intentionem intelligunt legem dei, & noxium animæ, ac pestilentem idolorum cultum, cõstituerunt ex his, quæ dicta sunt à legislatore, inaniter cogitant: Nam dicunt: super duos hircos lex sortem mitti præcepit, unum domino, alterum autem ad emissionem separari præcepit. Emissarium autem appellant diabolum, ut ex hoc occasionem præbeant, ad colendum malignum, intantum aures obturantes, & intantum mente cæci. Quomodo ergo habeat rationem, haud credibile est, quod deus ipse sacrificium diabolo offerri præcipiat, qui per ipsum Moysen, & fratrem, & filium, & ciuitatem integram, quæ ad idola conuertitur, disperdi præcepit, & clamat: Non erunt tibi dii alij, absq; me. Per Dauid autem dicit: Non erit in te deus recens, neq; adorabis deum alienum. Hic ergo qui hæc præcepit, pro eo quod suam gloriam, ac sacerdotium, & cultum æquatur, & cum eo diuisiui erant, hoc iubet, ut duobus hircis oblati, unum præciperet sibi applicari, alium autem aduersario suo, quem emissarium putant dici. Sed non cognouerunt, neq; intellexerunt, in tenebris ambulant. Emissarium enim, eum hircum, qui mittitur in desertum, legislator appellauit. Nos autem ex his quæ ad literæ legalis traditionem pertinent, quemadmodum non esset uerisimile hoc præcipere legislatorẽ demonstramus, deinde intentionem sanctionis ex spiritus consideratione exerceamus. Duos ergo hircos statuere coram domino **D** in ostio tabernaculi testimonij præcepit, non autem eos oblaturus esse deo, hoc est enim coram domino, ne ad ostium dei, ea quæ diabolo mittebantur, sed & sortem mittere, unam domino, & unam lustrationis præcepit. Si autem in alicuius maligni personam emissarium accepisset, nequaquam de eo, cum eo qui dei erat, fors mitteretur: quia nec cum quolibet malo quemlibet bonum sortem habere in diuinis scripturis inuenies. Sed quoties fors mitebatur, æquales cum ea qualibus mittebantur sortes, sicut & tribus Israël, diuidebant: nam quando pro Iuda ad apostolatam alium eligere necesse habebant, super duos uiros æquales uirtutibus, & doctrina, Mathiam uidelicet, & Ioseph iustum, sortes missæ sunt, ita ut Petrus concionando diceret: Tu domine qui corda nostri omnium, ostende quem elegeris ex his duobus, accipere locum ministerij huius, & apostolatus. Non solum autem antequam fors mitteretur in duos hircos, coram domino eos sisti præcepit: sed & illud in quo fors emissionis uenit, postquam eadem fors super eum ceciderit, & manifestum fuerit, statui coram domino præcepit, & effundi super eo preces. Quomodo ergo qui ante faciem dei statutus est, eiq; quodam modo consecratus, ipse rursus diabolo mittitur? Vel quomodo propiciationem peccatorum, hoc quod iniquo transmittitur, sacrificium peragit? Si enim eius intentio est, etiam iustos peccatores efficere, quomodo peccatoribus propiciationem poterat profigere? Quomodo autem is ipse peccator, de quo

Emissarius caper quis debet intelligi contra quosdam.

Exod. 20. Psalm. 80.

Sortem mittimus, quando æqualitas nulli reliquit discernendi notam.

Act. 1.

A quo ait Dauid: Constitue peccatorem aduersus eum, & diabolus stet à dextris eius, propiciationem potest conquirere peccatorum? solius quippe hoc dei est, ad quem Dauid dicebat: Et propiciare peccato meo, copiosum est enim. His ergo ita se habentibus, & undiq; incõgruo hoc ostenso intellectu non ignoremus nos, quia de Christi sacrificio proculdubio maxime hæc legislator dixerit. Vnde æstimo, mali intellectus zizaniam disseminare inimici ueritatis uolunt, gloriæ mysterij inuidentes, clarumq; eius testimonium ex lege considerantes: Quia enim deus, & homo erat, qui pro nobis incarnatus est **C**H R I S T V S I E S V S, impassibilem diuinitatem custodiens, solam passionibus humanitatem præbuit, effectus autem passionis eius, id est nostra propiciatio, non solum passæ carnis, sed multo magis impassibilis diuinitatis fuit, quod testatur Paulus, dicens: Qui quum esset splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, portansq; omnia uerbo uirtutis suæ. Demonstrans autem quod hæc omnia de unigeniti diuinitate dicant, subdidit: Purgationem peccatorum facies, sedet ad dextram maiestatis in excelsis, ipsi deo, uerbo etiã ea quæ proprie eius erant carnis, coniungens. Si ergo hæc apte dicta sunt, propterea duo sumuntur hirci, & statuuntur coram domino, in ostio tabernaculi testimonij, ut ad imaginem Christi hæc in eis agerentur: Ipse est enim ostium uerum, quod ad ostium tabernaculi testimonij, quod est in caelis, ducit. Et mittit Aaron super utrumque hircum sortem, unum quidem, ut uirtute & significatione sortium diuini dispensationem diuinitatis Christi, & humanitatis intelligamus. Diuidi uero, tam huic quam illi sunt propria, ut hæc quidem patiat, illa autem confortet patientem, & per passionem quæ in ea operabatur, tam contrariæ nobis moderaretur passiones, quam suam manifestaret impassibilitatem. Deinde sortem unam ait domino, et aliam capro emissario, non alij nisi Christo, sicut superius diximus. Si inimico cuiusdam & maligno fors aut hircus daretur, non sortiretur cum deo, sed nec ad ostium tabernaculi testimonij deduceret, nec preces super eum funderetur, uel propiciatio in eo ageretur. Caper ergo emissarius, utpote qui emissus est, & non immolatur, dicitur. Cuius autem rei gratia non immolatur, qui ad confirmatum deputatus est, sicut Aquila ædidit: quis autem sit confirmatus siue fortis, audi lob dicentem: Scio, quia potes es, & nulla te laet cogitatio. Audi & Dauid: Firmamentum est dominus timentibus eum. Ergo, una quidem fors immolatae carni **C**H R I S T I, quæ quum unita sit deo uerbo, recte dominus nominatur. Propter quod Paulus ait: Si ergo cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. In confirmatum autem deitas accipitur. Sorti subijciat. Sors ista in hac accipitur: hæc enim omnia obtinens, etiam propriam carnem passione recte confirmauit. Propterea offeret Aaron caprum, in quo uenerit ei fors, domino & offeret eum pro peccato. Intelligibilis enim Aaron, is qui sacerdotio nostro præest, de quo Paulus dicit: Sicut Aaron, sic & Christus semetipsum glorificauit, ut sacerdos fieret: Hic suam carnem offeret patri, & in ipsa offeret pro peccato, de quo Paulus Hebræis scri-

Psalm. 108.

Psalm. 24.

Hebr. 1.

Iob 42.

Psalm. 24.

1. Corinth. 2.

C pfit: Hic unam pro peccato offerens hostiam, in perpetuum sedet in dextra
 „ dei. Caprū uero super quem uenerit emissionis fors, statuet uiuū ante do-
 „ minū, ut fundat preces super eo.) Quia em̄ sortē emissarij diximus figurate
 referri ad Christi diuinitatem, statuet hanc uiuam, impassibilem custodiens,
 ut per eam deprecetur: Nemo em̄ potest dimittere peccata, nisi solus deus.
 Dimittit autem eum in solitudine, & sicut aiunt LXX. portabit hircus su-
 per se nomina eorum, in terram solitariam, siue inuiam. Desertam terram,
 & solitariam, siue inuiam, nullatenus existimemus nunc in quolibet malo
 oportere accipi, neq; per hoc piorum aures, hi qui ad impietatem legē tra-
 hunt, conturbent. Desertam enim à malo dicit, & solitariam, siue inuiā, quā
 ab intelligibilibus hostibus ambulari non potest, in qua deus habitat, & ap-
 parer, quod manifestat Dauid dicens: Deus deus meus, ad te de luce uigilo.
 Sistiuit in te anima mea, quā multipliciter tibi caro mea. In deserto, & in
 inuio, & in aquoso, sic in sancto apparui tibi, ut uiderem uirtutem tuam, &
 gloriam tuam. Ergo desertum & inuium, sanctum est, & sancti sanctorum
 habitaculum, ubi in caelos diuinitas tempore passionis abiisse dicitur, non
 de loco ad locum migrans, sed cohibens propriam uirtutem ex humanita-
 te, ut daret spaciū passioni, in loco digno sibi, in sinu patris uidelicet manēs.
 Ad quā nullus accedit, nisi ipse, & sanctus spiritus, & quia ipse in patre est, et
 spiritus sanctus, sicut euāgelicis didicimus literis, ergo abire, cohibere intelli-
 ge: Sic em̄ deus abire, qui ubiq; præsens est, quū suā cohibet operationē, di-
 citur. Portat etiā iniquitates nostras, quia ignis propriū est, scēnū consume-
 re, & diuinitatis peccatū perimere, unde & ignis consumens deus dicitur.
 D Et offeret Aaron uitulū pro peccato, & rogans pro se, & pro domo sua,
 „ immolabit eū. Assumptoq; thuribulo, quod de prunis altaris impleuerit, et
 „ hauriēs manu cōpositū thymiamā in incēsum, ultra uelū intrabit in sancta,
 „ ut positis super ignē aromatis, nebula eoi ū, & uapor operiat oraculū, qđ
 „ est super testimoniū, & nō moriat.) Quia multa frequēter acta diximus per
 sacrificiū saluatoris, necessarie in eo multae exquisitae sunt in lege differētia.
 Principaliter ergo per illud, ipsi Israēl profligabat absolutio, propter quod
 dicebat: Nō ueni, nisi ad oues quae perierūt domus Israēl. Nō solum autem
 Israēl liberatio, sed & gentium inerat in sacrificio Christi correctio. Hoc
 Ephē. 2. autem aperte Paulus exponens, ad Ephesios scribebat: Ut duos condat in se
 metipso, in unum nouum hominem faciens pacē, & reconciliet ambos in
 uno corpore deo, per crucem interficiens inimicitias in semetipso, & ueni-
 ens euangelizauit pacē uobis qui longe fuistis, & pacē his qui prope. Longe
 gentes appellās, quia lōge ab omni diuina sciētia erāt: iuxta Israēl, quem pro
 pinquare propheta, et lex faciebat. Dehinc subnectens Paulus dixit: Quia
 per ipsum habemus accessum, utriq; in uno spiritu ad patrem. Immolat ergo
 intelligibilis Aaron uitulum, id est propriam carnem, cuius hostia quan-
 do in Iudaicā plebis liberationem accipitur, sacrificium uituli necessarie
 assumitur.

Emissarij fors
ad Christi diuini-
tatem.

Deserta terra
quae sit hostiū
uacua.
Psal. 62.

Deum aliquō
abire, quomo-
do intelligēdū.

Matth. 15.

Ephē. 2.

A assumitur, habebat enim ipse legalem iustificationem, maxime ut aperte
 praedicaret: Nō ueni soluere legem, sed implere. Paulus autem de ipso dice-
 bat: Misit deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui
 sub lege erant, redimeret. Haec autem uitulum propter iugum mandatorum
 apte intelligitur. Rogans pro se.) Videlicet pro humanitate huius enim
 in semetipso figuram gerebat. Sed & pro domo sua.) Proprie cum qui
 sub lege uiuebat populum, qui domus ipsius propter cognationem fuit, ue-
 nit liberare. Propter quod Cleophas dicebat: Nos autem sperabamus, quia
 ipse esset redempturus Israēl. Immolabitq; cum.) Ipse enim propriam
 carnem immolauit, ipse sui sacrificij pontifex in Sion factus est, quando san-
 guinis noui testamenti dabat calicem. Assumptoq; thuribulo, quod de
 prunis altaris impleuerit.) Thuribulum, linguam dominicam hic dicit; in
 ipsa enim erat spiritus, Sumit ergo plenum thuribulum carbonibus, quia sa-
 crificio suo doctoralia uerba, quae erāt diuina & caelestia, protinus addidit,
 de quibus Dauid dicebat: Carbones succensi sunt ab eo. Hos Ioannes in cce-
 na acta, postquam Iudas est egressus, scripsit, in quibus, quomodo quidē pa-
 ter in ipso, quomodo autem ipse quum sit in patre, mittat donum spiritus,
 quomodo pater est agricola, ipse uitis, apostoli uero palmites, quomodo
 princeps mundi huius iudicetur, aliaq; exponit miracula, quae sunt carbo-
 nes ignis: utpote calefacientia nos ad pietatem, quum sint generaliter spiri-
 talia: Sed & ad altare, quod secundū LXX. ante dominū. Hoc autē esse sedē
 Cherubin, in ipsis procemijs libri huius ostēdimus. Illic em̄ carbones intelli-
 gibilis ignis cōstitutos esse. Ezechiel propheta demonstrauit: dñm quippe
 ipsum, qui erat indutus podere, & accinctos habebat lumbos, proponit di-
 centē: Ingredere in mediū rotarū subter Cherubin, & imple manus tuas de
 medio Cherubin. Quia ergo altare intelligibile, in quo carbones ignis sunt,
 sedē Cherubin oportet intelligi, audi Eisaia dicentē: Et uenit ad me unus de Se-
 raphi, & in manu eius calculus, quē forcipe tulerat de altari, et tetigit os meū.
 Quod ergo in caelo est altare aliud, nisi Cherubin? Sed is, sicut em̄ tā pōtifex
 quā rex, idē & sedē habet, & altare: hoc ergo Paulus Hebraeis significās di-
 cebat: Nō em̄ habemus pōtificē, qui nō potest cōpati infirmitatibus nostris,
 tentatū autē per oīa pro similitudinē, absq; peccato. Adeamus cū cōfidentia
 ad thronū gloriā eius. Hoc ergo intelligibile dicebat altare, qđ manifestant
 quae sequunt, ait em̄: Ut accipiamus misericordiā, & gratiā inueniamus in au-
 xilio opportuno. Horū em̄ utrunq; ab altari sine aliqua dubietate percipi-
 mus. Sed quid in his quae sequuntur, legislator subdidit: Et hauriēs manu thy-
 miamā cōpositum in incēsum, ultra uelū intrabit in sancta.) Vel sicut LXX.
 Et implebit manus suas thymiamate cōpositiōis subtilis, et offeret interius in
 interiora uelaminis. Dicit autē orationē, de qua dixit Dauid: Dirigat oratio
 mea sicut incēsum in cōspectu tuo. Haec ergo, quādo secularia oramus, cras-
 sa quodāmodo, & nō subtilis est. Quando autē spiritalia petimus, id est scien-
 B 2

Matth. 5.

Gala. 4.

Luc. 24.

Psal. 17.

Ioan. 15.

Ezech. 10.

Esa. 6.

Hebr. 4.

Psal. 140.

C tiam diuinam, regnū cœlorū, remissionē peccatorū, subtilis quædā est, utpote spiritalis & intelligibilis, quā intelligibilis sacerdos pro nobis offeret. Manifestum autē est ex eo, quod pro discipulis Christus orans, sanctificationem eis & unitatem secum, libertatemq; in mundo, & alia talia deposcebat. Intrabit in sancta.) Siue secundum LXX. & offeret in interiora uelaminis, carnis uidelicet suæ: Offeret autem, cui? Patri uidelicet, quia hæc quidem manifesta aspectui omnium præferebatur, ipse autē erat inuisibilis: Ut positus super ignem aromatibus, nebula eorum, & uapor operiat oraculum, quod est super testimonium, & non moriatur.) Dupliciter hic quod dicitur intellige. Quia ergo Aaron ipsius Christi figuram gerit, propter sacerdotij dignitatem, figuram etiam gerit corporis sacerdotum. Superimponit quidē Christus ignem aromata, id est orationem super doctrinam, & operit uapor eorum nebulæ, id est orationis uirtus. Oraculum quod est super testimonium.) Id est carnem suam, ex qua propiciatio nobis conquisita est peccatorum, & in salutari est uidelicet passione. Hoc autem esse testimoniū, paulo superius ostendimus. Et non morietur corruptionis morte, neque enim caro eius uidit corruptionem, quia uapore aromatum, uirtute utique orationis illius, operiebatur, de qua Dauid ait, Christū patrem deprecans: Quia non derelinques animam meam in inferno, neq; dabis sanctum tuum uidere corruptionem. Ponit autē unusquisq; sacerdos, de Christo loquēs, in ignem aromata, spiritalis doctrinæ orationem, & orationis uirtus operit oraculum, quod est super testimonium. Nō permittit autem eum quærere de passionibus dominicæ carnis, ea quæ super uirtutem quærentis sunt; & non morietur, ea quæ definita est immoderatis inquisitoribus, qui ea quærunt quæ hominibus non licet quærere, morte.

Tollit quoq; de sanguine uituli, & asperget digito septies contra propiciatorium ad orientem.) Siue ut LXX. asperget digito suo super propiciatorium ad orientem, ante faciem propiciatorii asperget septies digito suo. Sacrificium unigeniti, esse quidem eius carnis, per uirtutem rursus diuinitatis eius, & per beneplacitum patris, ad remissionem peccatorum nostrorū, & ereptionem, simulq; ad donum subministrationis spiritus peragi, aperte ex his, quæ nunc dicit legislator, manifestatur. Digitus enim significat uirtutem diuinitatis, unde Dauid dixit: Quoniam uidebo cœlos opera digitorū tuorum, lunam, & stellas quas tu fundasti. Vtrunq; ergo ad diuinitatis accipimus uirtutem, ipseq; sanguis uituli super propiciatorium ad orientem aspergitur: Ad propiciationem enim nostram, simulq; illuminationē, passio salutaris peracta est: unde ipsa passio dicitur propiciatorium; sicut frequenter ostēdimus. Dicitur autē & oriens, ait enim de eo Zacharias propheta: Ecce uir, Oriens nomen eius, & subter eo oriatur. Ait autē & Zacharias sacerdos, pater Ioannis: In quibus nos uisitauit Oriens ex alto, Illuminare his qui in tenebris sedent, & in umbra mortis. Sed & contra propi-

Aaron Christi etiam personā gerit.

Psal. 15.

Aromata ponere in ignem.

Digitus dei. Psal. 8.

Christus oriens dicitur. Zach. 6. Zacharias pater Ioannis. Luc. 1.

A propiciatorium, id est in conspectu patris, asperget septies, ut tam remissionem peccatorum, quā spiritus sancti donum, de dominico sanguine genus hominum susciperet. Vtrunq; enim septenarius numerus significat, quia uidelicet septem sunt dona spiritus, & idem numerus peccatorum significat remissionem. Nam Petro Christum interrogante, si peccauerit in me frater meus, quoties dimittam ei, usq; septies? Christus ait: Non dico, septies, sed usq; septuagies septies. Multiplicans numerum septenarium.

Quumq; mactauerit hircum pro peccato populi, inferet sanguinē eius intra uelum, sicut præceptum est de sanguine uituli, ut aspergatur regione oraculi, & expiet sanctuarium ab immunditijs filiorum Israël, & à præuaricationibus eorum, cunctisq; peccatis.) Admirandus est legislator, sufficiens ad figuram mysterij, nullatenusq; reprehendendus est in multis formis multiplicem præfigurationem necessarie diuidēs: Quia enim Christus de Iudæis secundum carnem, qui sub iugo legis uiuebant, ortus est, recte uituli sacrificium nominatur. Legali enim iugo, & pertinenti ad eum operationi, & iustitiæ Vitulus comparatur, iugum consuetus trahere, atq; ita terrā operari. Quia autē secundum quod incarnatus erat, de cōmuni massa hominum factus est, propterea rursus hircus appellatur. Asperum ergo hoc animal pilorum indumentum gerit: asperum autem, utpote peccato refertum, B omne uiuentium genus, quia nihil est peccato asperius. Vnde hoc approbata re aperte legislator uolens, inquit: Quumq; mactauerit hircum pro peccato populi.) Totū hic intelligēs humanū genus, quod quondā nō populus, nūc autē populus, ex quo de nobis primitias IESVS suscepit. Ergo ut demōstraret, de Iudæis principaliter Christū, propter Abrahā, cognationē esse, sed tamen omnis nostræ naturæ, quæ in peccato est, primitias portare, propter quod Adam appellatus est, uitulum simul & hircum lex ad figuram sacrificij eius assumpsit. Quum autē unum sit sacrificium, siue uitulus, siue hircus nominetur, effectusq; unus in utrunq; sit, peccatorum enim ex eo profligatur absolutio, necessarie communia sunt ea, quæ in hircō aguntur, & uitulo. Cernis enim, quia etiam hircum occidens, ante dominum uidelicet patrem, & sanguinem inferens in interiora uelaminis, id est ad patrem, Rursus ergo hunc interius intelligibilis uelaminis, uisibilis uidelicet domini carnis intelligis, utpote inuisibilem inferens sanguinem eius intra uelum, sicut præceptum est. Et de sanguine uituli asperget digito septies contra propiciatorium ad orientem.) Vel sicut LXX. super propiciatorium ante faciem propiciatorii. Deinde quid sequitur? Et expiet sanctuarium ab immunditijs filiorum Israël, & à præuaricationibus eorum, cunctisq; peccatis.) Videtur quidē de tabernaculo dicere, dicit autē nō de eo quod sensui subiacet. Quid enim expiationis seu propiciationis ligna egerint? quid uel pelles, uel reliqua, ex quibus tabernaculum Iudæorum, quod sensui subiacebat, confectum erat: Sed generalitatem, siue totam dicit hominum speciem.

Math. 18.

Quamobrem quedam reputantur septies, quibusdam tamen immutatis uerbis.

Christus Adā etiam dicitur.

C Sancta enim fuit ab initio massa nostra, ita ut dei in ea habitaret spiritus, quod demonstratur ex eo, quod auferre illud irascens minatus est deus, quando hi qui ex Seth descendebant, quum essent iusti, & filij dei appellarentur, concupiscentes eas quæ ex ea, in posterosq; eius per successionem genitæ sunt, quæ & filia hominum dicebantur, unius generis cum malis, et iniquis effecti sunt, dixit enim sic: *Videntes filij dei, filias hominum, quod essent pulchræ, acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerunt, & dixit dominus deus: Nō permanebit spiritus meus in hominē in æternū, quia caro est. Ergo si habitabat spiritus dei in homine, antequam omnes sequi passiones carnis inciperet, sancta merito erat hominū massa: nam nec primitias ex ea sanctus sanctorum allumeret. Quia autem sordidata est, expiavit eum ab immunditijs filiorum Israël. Primum quidem sensibilis ipsis data est lex, quia transgressi sunt, reos illos maledicto, & morti constituit, ut propterea necessariam haberent expiationem, & pro eis quidem principaliter unigeniti immolatur sacrificium: Immolatur autem & pro omnibus hominibus, ita ut Caiphas diceret: Oportet, ut unus homo moriatur pro populo, & non tota gens pereat. Quodq; dictum erat, confirmans, simulq; & corrigens euangelista Ioannes, addidit: Hoc autem à semetipso non dixit, sed quū esset pontifex anni illius, prophetavit, quia moriturus esset IESVS pro gente, & non solum pro gente, sed & filios dei, qui dispersi erant, in unum colligeret: gentes uidelicet, de ipsis enim dominus dicebat: Habeo em̄ alias oves, quæ non sunt de hoc ouili, & illas oportet me colligere. Aperte autem filij dei, multo magis sunt Israëlita, quia Israël uidentem deum interpretatur, & secundum rationem pro sensibili Israël IESVS immolatus, id est sacrificium, & pro omni humano genere, ad expiationem immunditiarum nostrarum obtulit. Quarum immunditiarum? Id est à præuaricationibus eorum, inquit, cunctisq; peccatis: Animæ quippe immunditia, non mortui pollutio, non porcinus cibus, non quippiam aliud simile, sed nocere proximo est, & peccare in deum, uel mandata dei.*

Luxta hunc ritum faciet tabernaculum testimonij, quod fixum est inter eos, in medio fortium habitationis eorum. Nullus hominum sit in tabernaculo, quando pontifex ingreditur in sanctuarium, ut roget pro se, & pro domo sua, & pro uniuerso cœtu Israël.) Quod lex superius appellauit sancta, ecce nunc tabernaculum testimonij appellat, quod fixum est inter eos, in medio fortium habitationis eorum. Sive secundum LXX. ædificatum in eis, in medio immunditiarum eorum. Eadem quippe ratione, & sancta esse, & testimonij appellari tabernaculum, massa nostra potest. Si enim tabernaculum testimonij cœlum diximus, recte sancta nominatur cœlestis noster homo, de quo ait Paulus: Sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœlestis. Rursus: Si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, habemus ædificationem quæ ex deo est, domum non manu factam,

Massa nostra à principio creationis mundæ fuit.

Gene. 6.

Sensibilis lex Iudæorum.

Ioan. 11.

Ioan. 10.

Israël uidentem deum.

Proximo inco modare, facit animæ stigmofam.

*1. Corinth. 15.
2. Corinth. 5.*

A ctam, æternam in cœlis. Recte ergo sanctū nominatur, quia ædificatus est in nobis. Primum enim formauit dominus deus de puluere terræ hominē, & tunc insufflauit in faciem eius spiritum uitæ. Hic est ergo noster cœlestis homo, qui in medio immunditiarum nostrarum est, qui etiam passionibus carnis oppugnatur, secundum quod Paulus dixit: Video enim aliam legem in membris meis, repugnantem legi mētis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. Propter quod nimis lex consequenter subdidit:

Nullus homo sit in tabernaculo testimonij, quando pontifex ingreditur ut roget pro se, & pro domo sua, & pro uniuerso cœtu Israël.) Quando enim Christus ingreditur in sanctum, id est, quando incarnabatur, cœlestē hominē, atq; ex nobis primitias sumebat, nemo erat in intelligibili tabernaculo testimonij, nec gētilis, nec circuncisus, nec leuita, nec sacerdos: quia omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum. Nemo cœlestem conuersationem tunc sequebatur, nec dignam cœlesti homine sapientiam, usq; dum in sancto propriæ carnis roget per crucem, & egressus est ex ea lege communis mortis, emittens spiritum, & carnem relinquens in sepulchro, quod eius euidenter exitus nominatur. Sed non generalitati omnium hominum profuit hoc quod nunc est expositum sacrificium. Nullus hominum sit, inquit, in tabernaculo, quando pontifex ingreditur in sanctuarium, ut roget. Atqui in sacrificio, quod est secundum literam, solus præfens esset populus Iudæorum. Non autem omnis homo de tabernaculo secundum tempus sacrificij, quod nunc dictum est, excluderetur: sed significat, omne hominum genus, terrena tunc sapere, & in peccatis esse, ac propterea in intelligibili tabernaculo testimonij recte non inueniri.

Quum autem exierit ad altare, quod coram domino est, oret pro se, & sumptum sanguinem uituli, atq; hirci, fundat super cornua eius per gyrum, & spargēsq; digito septies, expiet, sanctificetq; illud ab immunditijs filiorum Israël.) Quia quæ uituli, & hirci essent, satis in his quæ dicta sunt, explanatū est. Simul enim utriusq; sumens sanguinem, unumq; illud coniunctioni demonstras, super cornua altaris ponit, seu fundit. Sed quid agit? Quæcunq; mysterij ordo exigit, & consequentiæ uult figura, quam cum omni subtilitate legislator scripsit, postea nostrum egressum ad altare, quod est coram domino. Dicit autem eum qui est thymiamatis, quod esse sedem Cherubin ostendimus, cum carne ascendens, & nostram in eo captiuitatem subleuauit, simul nos suscitans, & sedere faciens in dextera in cœlestibus. Et sumptum sanguinem effundit super cornua eius per gyrum, aspergensq; digito septies, expiet, & sanctificet illud ab immunditijs filiorum Israël. Quia propria passione non solum cornua eius, qui est in cœlo altaris, uirtutes scilicet præcipuas, & generales, sapientiam, fortitudinem, iustitiam, castitatē sanctificauit: quæ cornua Cherubin recte sunt, figuras enim eorum cœleste

Gene. 1.

Roma. 7.

Neminem ingredi in tabernaculum. Psalm. 13. Roma. 3.

Cornua altaris

C hoc animal habet, in personâ hominis, & leonis, & uituli, & aquilæ gerit, sapientiæ quidem, in persona leonis: iustitiæ, in persona uituli: castitatis, in persona aquilæ: de quibus plenius in prophetæ Ezechielis interpretatio ne olim exposuimus. Expiet, & sanctificet illud ab immunditijs filiorum Israël.) Christi enim sacrificio, expiantur & cœlestia, ita ut Paulus diceret, differentiam legalium sacrificiorum, & unigeniti ostendere uolens: Necessesse est ergo exemplaria cœlestium his mundari, ipsa autem cœlestia maioribus hostijs, quàm istis. Sed cuius rei gratia expiatione opus habebant cœlestia, legislator ostēdit, dicens: Expiet sanctificetq; illud ab immunditijs filiorum Israël.) Quātum quidem ad cœlorum uirtutes, nō necesse erat quæ libet expiat, quia in sanctificatione continua conuersantur: sed quia frequens ad cœlos nostrorum peccatorum ascendit fumus, de quo dixit Dauid: Ascendit fumus in ira eius, & ignis à facie eius exardescit: ita ut deus ad Ionam diceret: Vade ad Niniuem ciuitatem magnam, & prædica in ea prædicationem, quàm ego loquor ad te, quia malitia eius ascendit coram me. Et rursus ad Abraham de Sodomis: Descēdam, & uidebo utrum clamorem, qui uenit ad me, opere compleuerint, an non. Recte de nostris immunditijs sanctificat, & expiat super nos choros, ut auferat ex eis circumstantem, abominabilemq; odorem, & gloriationem falsam, quam contra eos deposuimus. Propterea non simpliciter asperget, sed septies, ut intelligas ueniã peccatorum nostrorum, hanc enim septenarius numerus figurat. Loca cœlestia mundantur abominabili odore, & gloriatione quam deposuimus: huius enim rei causa, prius inimicitia à nobis, contra ea quæ sunt in cœlestibus, exorta est.

Postquàm emundauerit sanctuarium, & tabernaculum, & altare.) Vel sicut LXX. definitq; exorans sanctum, & tabernaculum testimonij, & altarium, & pro sacerdotibus purgauit. Secundum quorum æditionem, recte lex præcipue memoriam sacerdotum fecit, ut in omnibus figura sacrificij unigeniti saluaretur. Quia enim à Christo sacerdotium chorus apostolorum fortitus est, qui & pars erāt humani generis, pro quo dominus semetipsum obtulit, sed tamen speciale, quemadmodum ungentum, & præcipuum sacrificium, domini appellauit: quod demonstrat dominus, ad patrē dicens: Ego sanctifico meipsum, ut sint & ipsi sanctificati in ueritate. Et rursus ad eos: Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm ut animam suam quis ponat pro amicis suis. Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio uobis. Respice autem & legalis figuræ ordinem, quomodo ad ipsam deducit ueritatem: secundum LXX. enim ait: Definiet, exorans sanctum, & tabernaculum testimonij, & altare, id est finiet, & terminabit deprecationē, quæ acta est per crucem, pro omni genere hominum, & eam quæ in altare intelligibilis fuit, postquàm assumptus fuerit in cœlum, & sederit in dextera patris. Atqui de sacerdotibus non expiat, mittit enim eis emundationem per intelligibi-

Animalia quædam uirtutum symbola.

Hebr. 9.

Psalm. 17.

Ion. 1.

Gen. 18.

Ioan. 17.

Ioan. 15.

A intelligibilem ignem, & per linguas igneas spiritus, propter quod dicebat eis: Vos autem baptizabimini spiritu sancto, non post multos hos dies.

Tunc offeret hircu uiuentē, & posita utraq; manu super caput eius, confiteatur omnes iniquitates filiorum Israël, et uniuersa delicta, atq; peccata eorum. Quæ increpās capiti eius, emittit eū per hominē paratū in deserto. Quicq; portauerit hircus omnes iniquitates eorum in terrā solitariam, & dimissus fuerit in deserto.) Eadē etiā nunc iterare, propter eos qui in luce offendūt, opus habemus. Probatur enim, quia nulli iniquo, uel maligno, sed ipsi deo efficiuntur ea quæ nūc in hoc hircu uiuo sanciant. Primū quidē, quia utraq; manū capiti hirci sacerdos imponit. Manuū impositio, in sacrificio ministrabat benedictionē, aut peccatorū remissionē, aut sancti spiritus aduētum, aut expiationes intelligibiles. Quomodo ergo in hūc, in quo fors inimici, & eius qui cōtra deū militat, sicut aiūt hi, qui illius partis sunt, hæc quæ dicta sunt, sacerdos acturus erat: Vel quomodo in ipso filiorum Israël iniquitates, & iniustitias, & peccata redemit: Cōfiteri quippe inimicus peccata non sinit, sed imò suggerit, ut occultemus animæ uulnera, ut non inueniamus medicum, qui medicamentum possit imponere, salutemq; præstare. Propterea mox ut in crepatus est Dauid à Nathan, Peccauit domino, exclamauit: & illico propheta subdidit: Et dominus transtulit peccatum tuum, ueruntamen non morieris, quia blasphemare fecisti inimicos domini. Vnde & per hominē paratum, emitti legislator hircum in solitudinem dixit. Præparatum autem, id est, accedentem, siue aduentem. Et nec dignitatem huius dicit, utrum Leuita, an sacerdos, aut quispiam de populo esset, qui hoc ageret. Ergo cum omnibus Christum præsentem esse significat hircus: Quemadmodum enim per carnem in primo immolabatur, sic nunc uiuens propter diuinitatem dicitur. Sed quia unus & impassibilis, & passibilis est, necessarie & uiuenti manus sacerdos imponit, ut manus impositione ostendatur, quia uiuens uerbum dei, impassibile, immortale, hoc pro nobis carne suscipiens sacrificium suscepit. Recte ergo, in ipso iniquitates, & iniustitias, & peccata sacerdos pronunciat. Hic est de quo Esaias propheta dicebat: Domine quis credidit auditui nostro? Et brachium domini cui reuelatum est? Brachium domini filium appellans, patri consubstantiale, de quo & ea quæ sequuntur, subdidit: Languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Ipse autem uulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra. Disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Sic aperte super se peccata nostra, & iniustitias, & iniquitates portauit. Et propterea secundum LXX. ait, imponet eas super caput hirci uiui: huius enim figura est, quod & ex spinis coronam imponi capiti suo Christus permisit, quia in spinis peccata solent accipi. Propter quod & Adā spinas germinare terra præcipit, siquidē & ipse ex inobedientia peccata germinauit. Sed & Solomon ait: Spinæ nascuntur in manu temulenti, peccata

Manuum impositio.

2. Reg. 12.

Isa. 53.

Brachium domini filius est.

Spinæ peccata significant. Proverb. 26.

C

Cris plenas esse actiones eius significās. Sic ergo legis accipite uerba, nō igno-
 rabis intentionem eius, atq; uirtutem: sed & inuenies paratū hominē, per cui
 Paratus homo. ius manū hircus uiuens in eremū mittitur. Christus enim ipse, omne sui sa-
 crificij factus est & sacerdos, & sacrificiū, & cultū, & altare. Ipse est & præ-
 paratus homo, paratus pro nobis ad passionem, ita ut ipse per Esaiam dicat:
 Esai. 71. Ego uero nō contradicam, retrorsum non abij. Corpus meum dedi percu-
 tentibus, & genas meas uellentibus. Faciem meam non auerti ab increpan-
 tibus, & cōspuentibus: Ad quē & Dauid dicit, incarnationis eius mysteriū
 Psal. 42. significans, per quod nostrū adeptus est regnū: Dominus regnauit, decorē
 induit, induit dominus fortitudinem, & præcinxit se. Etenim firmauit orbē
 terræ, qui nō cōmouebitur. Parata sedes tua ex tunc. Christus ergo intelli-
 bilis Aaron, semetipsum etiā nunc per hcedum immolans, ipse per hominē
 paratū, siue in manu hominis parati, id est per propriā uirtutē: ipse em̄ quī
 fit & homo, paratus ostensus est. Et emittit hircū uiuentē in solitudinē, siue in
 terrā inuiā, & desertam uīā suā & immortalē, & impassibilē diuinitatē, ad in-
 uia nobis loca, & ab omni malitia deserta, secundū quod Ioannes ait: Videns
 Ioan. 13. IESVS quia omnia dedit ei pater in manus, & quia à deo exiuit, & ad deum
 uadit. Expiabit em̄ sacerdos qui unctus fuerit, & cuius expiatæ manus, ut
 sacerdotio fungat̄ pro patre suo. Siue ut LXX. deprecabitur, inquit, sacra-
 dos quæcunque unxerit, & quicunq; cōsummatus fuerit manus suas conse-
 crare ad patrem suum: Ut Christum sine aliqua dubietate ostenderet, quia
 enim Christus patres secundū carnem, Iudæorū sacerdotū principes habe-
 bat: filij enim & ipsi Abraham, sicut & Christus fuit. Ostendit lex, ut quia Iu-
 dæorū sacerdotes nō poterant, sicut ait Paulus, accedentes perfectos facere,
 impossibile em̄ erat sanguine taurorū, & hircorū auferre peccata, recte ipse
 Christus in sacerdotiū unctus, & manus per crucē cōsummans, expiat nos.
 De quo in alio loco recte lex dicit: Sacerdos quē unxerit, et cōsummauerint
 manus, sacerdotiū ministrare post patrē suū. Primū enim hunc pater unxit,
 Psal. 44. secundū quod ait Dauid: Propterea unxit te deus deus tuus. unxit autem di-
 Psal. 109. cens: Tu es sacerdos in æternū secundum ordinem Melchisedec. Postea ab
 hominibus qui ministrauerunt passioni & sacrificio unctus est: crucis enim
 sacrificium, & agnū, & sacerdotē, & liberatorē nostrum ostendit. Propter
 quod ad eius planiorē demonstrationē, & subtiliorē figuræ manifestationē:
 Semel inquit in anno faciet hoc. Quod semel factū est, unigenitū sacrificiū
 ostendere cupiens, ut dictum est: Christus semel oblatu ad multorū exhau-
 Hebr. 9. rienda peccata, secūdo sine peccato apparebit expectantibus se in salutē, per
 fidē, cū qua qui legē meditatur, cōpar inuenit huic euangeliū, multūq; uerax
 Ioan. 5. quod Christus, id est ueritas, Iudæis loquutus est: Si crederetis Moyse, cre-
 deretis utiq; & mihi, de me enim ille scripsit. Quid autem, aut ubi, non addi-
 dit, quia quæcunq; mystica, quæcunq; alta, quæcunq; diuina sunt, hæc de
 Christo à Moyse in umbra & figura, & imaginibus dicebantur.

A

Loquutus est dñs ad Moysen dicens: Loquere Aaron & filijs
 eius, & cūctis filijs Israēl, & dices ad eos: Iste est sermo quē mada
 uit dñs dicēs: Homo quilibet de domo Israēl, si occiderit bouē,
 siue caprā, in castris, uel extra castra, & nō obtulerit ad ostiū ta-
 bernaculi oblationē dño, sanguinis reus erit: quasi si sanguinē fuderit, sic pe-
 ribit de medio populi sui. Ideo offerre debet sacerdoti filij Israēl hostias suas
 quas occidunt in agro, ut sanctificetur domino ante ostiū tabernaculi testi-
 monij, & immolent eas hostias pacificas domino. Fundetq; sacerdos sangui-
 nem sub altare domini, & ad ostiū tabernaculi testimonij, & adolebit adipē
 in odorē suauitatis dño. Et nequaquā ultra immolabunt hostias suas dāmo-
 nibus, cū quibus fornicati sunt. Legitimū sempiternū erit illis, & posteris eo-
 rum. Quia parū legislatori de figuris pertinebat, sed & quod de eis cogita-
 bat magis propter præfiguratā in eis ueritatē, qua postea tēporibus suis di-
 spensata illas cessare uult, aperte præsens sanctio demonstrat, quæ nō simpli-
 citer ad Moysen, sed ad Aaron & filios eius, & ad omnes filios Israēl præce-
 pit: sed aperte manifestās, quia hæc legis præceptio, nō magnū, nō perfectū
 orē quēmpia, non imperfectū ignorare uult, quod expedit eis scire, id est,
 quia tēporalis est literæ lex, ut tēpore expleto, nō iam circa ipsam frustra, &
 superuacue nosmetipsos occupemus. Quis autē est temporū finis? Omnimo-
 da loci ipsius perditio, in quo sacrificia offerri præcepit, cōminando præce-
 piens, cū qui intra castra, siue foris, extra tamen tabernaculū testimonij sacri-
 ficiū dei explet, interire de populo. Ut quando tabernaculum testimonij, &
 templū, quod ad eius imaginē factū est, disperditū fuerit, cognoscatur, quia
 finē habet oīa quæ ibi fieri lex præcepit, etiā illa deo nō placet: necq; em̄ aliās
 disperdidisset locū, in quo peragi omnimodo secundū legē debuisset. Quod
 etiā dices, quū sic iustas actiones, id est nō occidere, nō adulterari, nō furari,
 non falsum testimoniū dicere, patrē & matrem honorare, diligere proxi-
 mos, seruos liberos facere, ieiunare frequenter, uel orare, nō circūscribit lo-
 co, quia semper sunt utilia, & cū euāgelica cōuersatione cōmunia. Hæc autē
 quæ secundū semetipsa sunt superflua, sed causæ cuiusdā sunt exquisita gra-
 tia, cōcludit loco, ut cognoscant, quia tēporalia sunt: omnia em̄ quæ loco ser-
 uūt, seruire etiā ordinata sunt temporī. Deputata sunt igitur loco sacrificia,
 emundationes mortuorū, & feminis fluxū patientiū, & leprosorū, & men-
 struatarū: quia & hæc per sacrificia effectū habent: Similiter azyma, & figu-
 ratū pascha, scenopēgia, pentecoste, necnon neomeniæ, & sabbata: oportebat em̄ omni modo sacrificia in istis offerri. Quia autē hæc mysteriorū dño
 implendorum figuras habebant, in superioribus sufficienter ostendimus.
 Paruulus ergo quum esset populus, qui legem accipiebat, & ad ea quæ sunt
 imperfecta inhians, quia adhæsiturus erat umbris, & cōpassurus locis, sicut
 paruulus in quibusdā locis delectatur, inuenit modum legislator, per quem

Filij Israēl le-
gem ferre.

Certorum lo-
corum obserua-
tio in ueteri tes-
tamento.

C ex necessitate illos remoueat à figuris, quando tempore harum recessionis fuerit, loco circumcludens eas, quæ destructurus erat, & præcipiens extra locum hunc nil eorum quæ dicta sunt, fieri, sed eum qui tentaret, esse sicut sanguinem effundentem. Ergo quicumq; & nunc figuras peragere destrueti conantur loci, sanguinem effundunt, id est communem conuersationem polluunt, in commune peccant, sicut & hi qui sanguinẽ fundunt, similiterq; sanguinem eius, qui ab eis in errorem mittitur, fundunt: perdicionis enim ei causa efficiuntur. Quia autem possibile fuit illos interrogare, aut cogitare, & cuius rei gratia hæc sancita sunt, si localia sunt, & ad tempus dicimus, quia causam figurarum cognoscere aperte non poterant, neq; capiebant reuelate discere, quia aliorum haberent imagines ea quæ sanciebantur. Quamobrem causam illis aliam ueriorẽ ipsam legislator scripsit, quàm hanc: Et nequaquam ultra immolabunt hostias suas dæmonibus, cum quibus fornicati sunt. Siue ut LXX. & nõ immolabunt ultra sacrificia sua superuacuis: quibus eis à deo præceptum fuisset: Non facies tibi idolum, nec omnem similitudinem eorum quæ in celo sunt sursum, & in terra deorsum, & quæcunq; in aquis subtus terram. Vitulum fecerunt conflatilem, & uitulo sacrificium obtulerunt, causa gastrimargiæ sumere sacrificia uolentes. Pædagogus eorum lex, deo eos offerre sacrificia præcepit, ut in hæc occupati ab omni idololatriæ sacrificio semetipsos abstinereant: & hæc sancit, quæ lex eos prohibens ab idolorum sacrificijs, simul docere etiam figuras mysteriorum futurorum potuissent. Bene autem seruire idolis, fornicationem appellauit: aperte nos docens, quia nostras animas deus sibi ad salutem despondit, & ideo fornicatio dicitur ab illo discessio. Insuper terret eos, qui in carne fornicantur, & docet, quale est fornicationis peccatum, ut idolorum cultu, fornicationem, & ad dæmones confugium, fornicationem nominaretur: Et dices ad ipsos: Homo de filijs Israël, & de aduenis qui peregrinantur apud uos, qui obtulerit holocaustum, siue uictimam, & ad ostium tabernaculi testimonij nõ adduxerit eam, ut offeratur domino, interibit de populo suo. Et si eadem dicere legislator uidetur, ueruntamen populum, cui ab eo lex imponitur, cautum reddit: Eadem quippe frequenter dicens, ostendit hoc mandatum necessarium esse, nimisq; utile. Veruntamen nec frustra id ipsum rursus dicit, sed supra quidem occidentem solummodo, ut aliquod faceret sacrificium, non tamen omni modo & reliqua sacrificij faciẽtem, poenæ subiecit, ait enim: Qui occiderit bouem, aut ouem, siue in castris, uel extra castra, & non obtulerit ad ostium tabernaculi oblationem domino. Ibi prohibitus intelligitur ab eo quod tentauit: hic autem nõ ita, sed: Qui obtulerit holocaustum, siue uictimam, & ad ostium tabernaculi testimonij nõ adduxerit eam ut offeratur domino. Cõsummatum siue sacrificium perfectum dicens, intantum ut holocaustum fieret, eandẽ tamẽ & in hoc poenã præcepit, Qui enim in initium fecit hoc atrectandi, & prohibitus est, nihil differt ab eo qui cõpleuit. Sed & utriusq; poena.

Sanguinis effusio late patet.

Despõsumus deo, ideo fornicatio pro defecatione à Christo, id est, idololatria accipitur.

Exod. 32.

D

A poena, perditio de populo est, ita ut non possit ultra hic in populo degere, neq; de circumcissione gloriari, neq; de genere Abraham semetipsum ornare, aut Israelita dici: sed inter præputium habentes, & alienigenas constituantur, hoc est disperdi quempiã de populo suo. Ergo quicumq; nunc legis mandata, seu terminos transgrediuntur, extra templum agentes quæcunq; destructo templo lex agi non uult, iam non sunt Israelitæ, nec Iudæorum appellationem iuste sibi usurpant. Sed etiam illud præ omnibus notari oportet, quod non solum eos qui ex filijs Israël sunt, hæc præcepit custodire, sed cum ipsis & profelitos, siue aduenas, qui peregrinantur inter eos, id est gentiles, hi enim nõ eis cõiuncti sunt, sed apud eos sunt, quia apud eos sumus, utpote legum eorum, & prophetas, & promissam eis hæreditatem habentes. Adhæremus autem non ipsis, sed deo: præterea secundum LXX. homo homo dixit, quum liceret simpliciter dicere hominem, duplicat tamen, ut ostendat tam eum qui in circumcissione, quàm qui in præputio adhæret deo, hoc debere custodire mandatum.

Homo quilibet de domo Israël, & de aduenis qui peregrinantur inter eos, si comederit sanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, & disperdam eam de populo suo. Quia anima carnis in sanguine est, & ego dedi illum uobis, ut super altare in eo expietis pro animabus uestris, & sanguis pro animæ piaculo sit, idcirco dixi filijs Israël: Omnis anima ex uobis non comedet sanguinẽ, nec ex aduenis qui peregrinantur inter uos. LXX. autem hic ædunt, homo homo. Quod quomodo oporteat intelligi, superius diximus. Ergo oportet mandati huius literam custodire, & nullatenus comedere sanguinem. Hoc enim & apostolos inuenies præcepisse, quando de quibusdam Iudaicis obseruationibus contentione in Antiocheni ecclesia facta, ad eos relata est quæstio, qui legem posuerunt, soluentes quæstionem hanc, & definientes. Visum est ergo spiritui sancto, & nobis, nihil amplius imponere uobis oneris, quàm ut abstinere uos ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione. Propterea sanguinem quidem proprie homicidium, omnem autem sanguinem, omne fraternum odium intelligamus, quia qui odit fratrem suum, homicida est, sicut Ioannes scripsit. Dicit ergo omnem sanguinẽ, iniustitiam dolosorum: Virum enim sanguinum, & dolosum abominabitur dominus: & quæcunq; proximorum nocent uitæ, per insidias quaslibet, ita ut homicidio sanguinis comparentur. Et propterea ab omni sanguine abstineri oportet, scientes, quia super animam, quæ talem sanguinem comedunt, de quibus dicebat Dauid: Qui deuorant plebem meam sicut escam panis, faciem suam obfirmat deus, uidelicet Christus. Ipse est enim imago patris, quia qui uidit filium, uidit & patrem. Ipse etiam iudex est, & necessarie ad cõminandum his qui malorum sunt operatores, disperdam ponitur, quod demonstrat Dauid dicens: Vultus autem domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum.

Disperdi alio quem de populo suo, est exilio punire.

Aduene appellantur qui legibus Iudæorum usi sunt, ueluti hi quos fundos populos alibi appellamus.

Act. 5.

Sanguis pro homicidio, et odio fraterno.

1. Ioan. 3.

Psalm. 54.

Psalm. 13.

Psalm. 33.

C Hic animam sanguinem comedentē, perdit de populo eius, de communi uel delictet hominum genere: hanc enim sicut immisericordem, & impiam se parans, cum malignis condemnat dæmonibus, & in ignem mittit æternū, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Deinde insinuans, quantum nos debemus compati, & misericordes esse, inuicem diligentes, propter eum qui tantam pietatem in nobis ostendit, ut suum sanguinem funderet ad propitiationem nostram, & pro nostris animabus daret, ait: Quia anima omnis carnis in sanguine est, & ego dedi illum uobis, ut super altare in eo expietis pro animabus uestris.) Mystici Christi sanguinem significans: sanguis ergo ipse, pro animæ piaculo erit. Sanguis super altare ad expiationem animarum nostrarum, pro anima expians, hic est, quem effudit pro nobis crucifixus, & expiationem, siue propitiationem generi humano præstitit, primitias offerens, propter quod recte dicit: Et sanguis pro animæ piaculo sit.) Anima enim eius, primum quidem quæ ab eo plasmata, deinde quia nostræ eam consubstantiali animæ, quum incarnaretur, accepit, ut ipse pro nobis redderet quam nos debebamus mortem. Quoniam autem dicit, Anima omnis carnis in sanguine eius est, nullatenus substantiam animæ sanguinem intelligamus: sed quia societatem cum carne per sanguinem habet, & quando hoc euacuatum fuerit, aut frigerit, tunc à carne dissoluitur, sic creatore naturam nostram disponente. Quia ergo Christus sanguinem suū ad

D expiationem animarum nostrarum dedit, ut ab omni nos homicidio, omni que alia iniquitate, quæ homicidio proxima est, abstineamus. Communis enim lex est, & contra omnes extenditur.

» Homo quicumque de filiis Israël, & de aduenis qui peregrinantur apud uos, si uenatione, atque aucupio ceperit feram, uel auem, quibus uesci licitum est, fundat sanguinem eius, & operiat illū terra: Anima enim omnis carnis in sanguine est. Vnde dixi filiis Israël: Sanguinē uniuersæ carnis nō comedetis, quia anima carnis in sanguine est. Et quicumque illū comederit, interibit.)

Multum curæ est deo, ut alterutrum nobis minime noceamus. Propterea percipienti maxillam, cedi, & non cum eo iudicio contendere, similiterque & de eo qui aufert nobis pallium IESVS præcepit: ut ne quidem ex contentione ad nocendum proximo prouocemur, sed imò ut eum qui iniuste contra nos agit, per nostram patientiam corrigamus. Nihil ergo amplius, quam iniustitia, & auaritia, & alternum odium coarctat uitam nostram. Ad hoc intendens legislator, sanguinis mandatum nō frustra recapitulauit, sed quia quidam fraudibus quibusdam, & machinationibus, uariisque dolis nocere popularibus, quasi igne orantes solent, perimere etiam huiusmodi molimina perspexit. Nam uide quid præcipiat. Si uenatione atque aucupio ceperit feram, uel auem, quibus uesci licitum est, fundat sanguinem eius, & operiat illum terra.) Quod uenatio maxime iniustitiā, iniustitiam autem non

quamlibet, sed eam quæ ad sanguinem tendit, uitamque ipsam quodammodo

Christus efficacissimum misericordie exemplum.

Inde est quod nonnulli sanguinem, animæ uehiculū dixerūt

Matth. 5.

Patientia est Christianis, quod ethnico legis aditio.

Venatio in scripturis.

A do per dolum fraudemque iniustitia patientis nocet, à diuina scriptura accipi soleat, audi David dicentem: Captabunt in animam iusti, & sanguinem innocentem condemnabunt. Et rursus: Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo uenantium. Si quis ergo uenationem ceperit, id est peccantē uiderit eum, qui uenationi ex infirmitate, uel ex simplicitate expositus est, hūc dicimus esse rem quæ capitur. Propter quod dixit, feram uel auem, quibus uesci licitum est. Per feram, de uulgo quempiam, carnalē tantum, & pastionibus incubantē significans, expertemque commixtionē caularū: Per auem autem, eum qui à terrenis semetipsum remouet rebus; Huiusmodi enim homines, à uolentibus & auaribus, in causis secularibus consumuntur: illa uidelicet incongrua, malignaque commensatione, de qua Paulus prohibebat, dicēs: Si adinuicem comeditis, uidete ne adinuicem consumamini. Aut ut qui prius erant iusti, inter ea quibus uesci licitum est, id est inter munda, recte nominantur. Veruntamen si quis peccantis, uelut inferius iacentis, & poenitentia sepulti, effundit sanguinem, id est peccatum quod peccauit, effundit autem illud, ad operationem accedens, & confessionem, quemadmodū ait David: Effundam in conspectu eius orationem meam, operiat illud terra. Peccata enim confitentium terra operit, utpote inferius remanentia, & poenitentia mortificata. Et quorum prohibitus est clamor ad cælos ascendere, quemadmodum Sodomorum ascendebat: nec enim uolebant poenitentiam agere, ita ut deus de ipsis ad Abraham diceret: Descendam, & uidebo utrum clamorem qui uenit ad me, opere compleuerūt, an non est ita, ut sciam. Sed & Iob siue à diabolo, siue tam illam, siue ab his qui exprobrando ei ingerebāt iniquitatem, non latere dominum, id est non despici ab eo, orans clamabat: Terra, non abscondas sanguinem meum, neque inueniat locum in te latendi clamor meus. Id est, nō cohibeatur loco, sed ad deum ascendat. Propter quod addidit: Et ecce nūc in cælo testis meus, & cōscius meus in excelsis. Secundum hanc ergo intentionem, legislator ea quæ dicta sunt ponens, addidit: Anima enim omnis carnis, in sanguine est.) Deinde adiicit: Vnde dixi filiis Israël.) Id est dic, de sanguine uniuersæ carnis nō comedetis, quia anima carnis in sanguine est, contestans ab omni iniquitate abstineri. Contestans autem non exponere ea quæ contra uoluntatem commissa sunt fratrum peccata, sed tradere terræ eius qui captus est, id est uisus sanguinem, cooperientes illud uenia & compassione. Sanguinē enim comedens, & animam, qui diffamat proximi peccatū recte putatur, quia animæ mors, peccatum est his, qui uolunt filii Israël appellari, filijque dei primogeniti uocari, & quæ subinfertur poenam effugere, ait enim: Et quicumque comederit illud, interibit.) Et neque sacerdotium, neque fides, neque sanctificatio, neque alia aliqua uirtus, aut dignitas, patrociniū præbere tali potest: omnibus enim sanguinem comedentibus, interitum est minatus.

» Anima quæ comederit morticinum, aut captum à bestia, tam de indi-

Psal. 105.
Psal. 123.

Ferā capere.
Auem capere.

Galat. 5.

Psal. 141.

Gen. 18.

Iob 16.

Fratrū iniquitates cōtegere.

Morticinum comedere.

C genis, quàm de aduenis, lauabit uestes suas & semetipsum aqua, & contami-
 natus erit usq; ad uesperum, & hoc ordine mundus fiet. Quod si non laue-
 rit uestimenta sua, nec corpus, portabit iniquitatem suam. Morticinū esse
 peccatorem, utpote qui crudelem peccati sustinet mortem; à bestijs autē ca-
 ptum, non tantum simpliciter, sed ualde peccatorem, intantum ut maligni
 in eo operentur dæmones, sicut fuit Iudas, qui diabolo ingrediente in cor-
 de suo, Christum tradidit; olim diximus, quum pollutionum sacrificia legis-
 lator exponeret. Sed illic quidem, eum qui tetigit morticina, aut à bestijs ca-
 pta, id est, qui communicauit, siue particeps fuit cum his, qui prædicti sunt,
 dicit: Hic autem cum qui comedit, uidelicet qui totum illius peccatum suum
 proprium fecit, suamq; malignam intentionem expleuit ex malo, quod ille
 commisit, sicut fuerunt Annas & Caiphas, qui non simpliciter Iudæ partici-
 pes sunt proditiōnis effecti, ipsi enim ementes proditiōnis ei dederunt pe-
 cuniam, & olim esurientes, uel desiderantes mortem domini, ad pascendam
 nutriendam uel suam intentionem, & ad satisfaciendum desiderio, per Iudā
 præualuerunt; huiusmodi comedere morticina, & à bestijs capta dicuntur.
 Qui necesse habent lauare uestimenta sua, & corpus: lauat autem uestem
 suam & corpus, qui mundat semetipsum totum, id est interiorem, exteriorē
 remq; suum hominem, quia intra uestimenta corpus est, sicut intra exteriorē
 rem hominem homo qui interior. Quomodo autē lauat: Per baptismū, aut
 per abundantiam lachrymarum, imitantium aquas baptismatis. Qui autē
 hoc non facit, portabit iniquitatem suam, retributionem uidelicet iniustitiæ:
 Sic enim diuinā scripturā in peccatis potissimum restituere inuenies cōmi-
 nantem, unde Ezechiel deum iuduxit dicentem: Non parcet oculus meus
 super te, & non miserebitur, sed uias tuas ponam super te, & abominatio-
 nes tuæ in medio tui erunt. Sed & Esaias dicit: Sacerdotes loquimini ad cor Hie-
 rusalem, & aduocate eam, quia completa est malitia eius, dimissa est iniqui-
 tas illius. Suscepit de manu domini duplicia, pro omnibus peccatis suis.

Lachryme bap-
 tismi emule.

Ezech. 20.

Esai. 40.

C A P V T X V I I I

L T dixit dominus ad Moysen; Loquere filijs Israēl, & dices ad
 eos: Ego dominus deus uester. Iuxta cōsuetudinem terræ Ae-
 gypti, in qua habitastis, non facietis. Iuxta morē regionis Cha-
 naan, ad quam ego introducturus sum uos, non agetis, nec in-
 legitimis eorum ambulabitis. Facietis iudicia mea, & præcepta mea seruabi-
 tis, & ambulabitis in eis. Ego dominus deus uester. Custodite leges meas, at-
 que iudicia: quæ faciens homo, uiuet in eis. Quoniam multa illis, & disse-
 renter fanciuit, ne in multitudine eorum, quæ fanciebantur, deficeret is qui
 legem accipiebat, intentionem simpliciter, & non in plura discerpentem;
 ostendit: ita ut sciens quid sit corrigendum, & ad quem finem tendat legis in-
 tellectus, præ multiplicitate nō deficiat. Sicut hi qui mare nauigant, quando
 ad

A ad finem nauigij, & ad terminum cursus, & portum oculos extendūt, facile
 longitudinem pelagi, & sine defectu percurrunt. Præcipiens ergo ea quæ
 nunc dicta sunt. Ego sum dominus deus uester, inquit, ut creator & domi-
 num discentes eum qui mundauit, summo studio ea quæ præcepta sunt ab
 eo, custodiamus. Sic ergo sanctionis totius intentionē explanauit. Quæ est
 autē hæc: Ut ab omni iniquitate abstinemus, & quæ uirtutis sunt agamus,
 iuxta consuetudinē terræ Aegypti, & iuxta morem terræ Chanaan nihil fa-
 cere, sic ab omni iniquitate abstineri præcepit. L. XX. aut pro cōsuetudine,
 studia interpretati sunt: quia malignas adinventiones, & fabulas solet diuina
 scriptura appellare malorum studia; utpote Ezechiele dicente post iniquita-
 tes, quas deus in templo seniores Israēl agere ostendit: Et dixit ad me domi-
 nus: Vides filii hominis? Et rursus: Cōuersus, uidebis studia maiora horum.
 Non solū ergo à fornicatione, & auaritia, & superbia, sed & à diuinationum,
 & auguriorū abiectionibus, & ueneficijs præcepit abstineri, sed & à magis,
 & similibus alijs; ita ut Moyses in Deuteronomio diceret: Quādo ingressus
 fueris terram, quam dominus deus tuus dederit tibi, caute ne imitari uelis ab-
 ominationes illarū gentium, nec inueniatur in te qui sciscitetur, & obseruet
 somnia, atq; auguria, ne sit maleficus, nec incantator, nec Phytones consulat,
 nec diuinos, nec quærat à mortuis ueritatē. Omnia enim hæc abominatur
 dominus. Omnes qui hæc faciunt, pro abominationibus his disperdet eos
 dominus ex te. Ab his ergo abstineri prius oportet, & sic nobis deus dicit:
 Facietis iudicia mea, & præcepta mea seruabitis, & ambulabitis in eis, id est
 mouemini & conuersamini in eis, & nullo tempore uacetis ab eorum corre-
 ctione. Deinde rursus subdidit: Ego dominus deus uester. Custodite leges
 meas atq; iudicia, quæ faciēs homo, uiuet in eis. Abstinētes nos prius ab ab-
 ominatiōibus quæ dictæ sunt, quia nō est participatio iustitiæ cū iniquitate,
 neq; luminis societas ad tenebras, neq; placet ei, ut qui gentile quodlibet ma-
 lum, obseruationemq; studet, gloriari de legis dei scientia debeat, tunc demū
 iudicijs dei utamur, & præceptis. Qualia autem sint iudicia, & qualia præ-
 cepta, quæ faciens homo uiuet in eis, ut tu cognoscas, quia non deo donas,
 obediens legi eius, & complens eius iudicia, & præcepta, sed tibi metipso: tu
 enim in eis uiues, uirtutibus operam dans, per quas æterna uita hominibus
 præstat. Sed quæri pertractariq; dignum est, cur in uno loco legis bis dixit,
 fieri iudicia sua, & præcepta sua custodiri? Vel cur bis dicat, ego dominus
 deus? Putas ne eadē iterando? Nullatenus; breuis est em̄ omnis diuina scri-
 ptura, maxime tamē hic legislator, sicut qui multa dicturus erat, fuit de breui-
 tate sollicitus: quia duo sunt testamēta, uetus & nouum, unde & ipse per Hie-
 remiam dixit: Dabo uobis testamētū nouum, nō secundum testamētum,
 quod dedi patribus uestris, in die qua adprehendi manum eorum, ut educe-
 rem illos de terra Aegypti; recte secundo iudiciorū, præceptorum uel me-
 moriam facit, ut illa ostenderet, quæ erat postea sanciturus. De quibus nunc
 D

Ego sum domi-
 nus.

Studia in scri-
 pturis qualia
 accipienda.
 Ezech. 8.

Deut. 18.

1. Corin. 6.

Hiere. 31.

C addidit: Quæ faciens homo, uiuet in eis. In ipsis enim uera uita credentibus in Christum perficitur, de quo in euangelio dominus dicebat: Hæc est uoluntas patris mei, ut omnis qui uidet filium, & credit in eum, habeat uitam æternam. Valde ergo rationabiliter secundo dicit: Ego dominus deus uester. contestans, quia ipse dominus, & priora iudicia, uel præcepta, & posteriora sanciuit: quæ qui fecerit, uiuet in eis. Nam prioribus iudicijs, & præceptis, uide quid addidit: Ego dominus.

Affinitatis & cognationis gradus, quod ad nuptias pertinet.

Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedet, ut reuelet turpitudinem eius. Ego dominus. Turpitudinem patris tui, & turpitudinem matris tuæ non discooperies: mater tua est, non reuelabis turpitudinem eius. Turpitudinem uxoris patris tui non discooperies: turpitudinem enim patris tui est. Turpitudinem sororis tuæ ex patre, uel ex matre, quæ domi, uel foris genita est, non reuelabis. Turpitudinem filiae filij tui, uel neptis ex filia, non reuelabis, quia turpitudinem uxoris patris tui, quæ peperit patri tuo, & est soror tua, non reuelabis. Turpitudinem sororis patris tui non discooperies, quia caro est patris tui. Turpitudinem patris tui non reuelabis, nec accedes ad uxorem eius, quæ tibi affinitate coniungitur. Turpitudinem nurus tuæ non reuelabis, quia uxor filij tui est, nec discooperies ignominiam eius. Turpitudinem uxoris fratris tui non reuelabis, quia turpitudinem fratris tui est. Turpitudinem uxoris tuæ, & filiae eius non reuelabis. Filiam filij eius, & filiam filiae eius non sumes, ut reueles ignominiam eius, quia caro illius sunt.

D Quod non negligenda sint ea quæ sanciuuntur, manifestum est ex eo, quod iterum dixit: Ego dominus. Facit autem hoc Moyses, imò spiritus qui in eo loquebatur, ut non despicerentur quæ dicebantur, dicentibus quibusdam, quia Moyses sunt. Non sunt autem eius hæc quæ præcipiuntur, sed dei, quæ summopere quod inuentum est studium adhibendum sit, ut litera eorum conseruaretur, & spiritalis intellectus. Vnde nostra translatio dicit: Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedet, ut reuelet turpitudinem eius.

Homo, homo:

LXX. ædunt: Homo homo ad omnem domesticam carnem ipsius non accedet, ut aperiat turpitudinem. Propterea secundo dicentes, homo homo, ut quem admodum est homo duplex, sic intelligantur & ea quæ sanciuuntur, esse duplicia, oportereque & exteriorem eorum faciem, & interiorem eorum faciem, & interiorem contemplationem custodire, ut magna rectaque lex exteriorem interioremque componat hominem. Sed ea quæ foris est legis facies, proximos sanguine nuptiali coitu misceri prohibet, quia & hoc tenebat apud gentes, quarum terram in hæreditatem IESVS accepit. Seruus autem carnalium uoluptatum Israël erat, ita ut Moabiticas mulieres desiderantes, Behelphégor idolo immolarerit, quod ab ipsis colebatur, & accusaret eos Osee, ac diceret de eis: Omnes adulterantes, sicut clibanus ardens. Et iterum deus sic ad eos diceret: Non uisitabo super filias uestras, dum fornicatae fuerint, & super sponas uestras, quum adulteratae fuerint, quoniam ipsi cum meretricibus

Gentium terra Iesus in hæreditate accepit.

Num. 25. Osee 7. Osee 4.

A retricibus uersabantur, & cum effœminatis sacrificabant. Sed & Hieremias dicit ad totam Hierusalem: Facies meretricis facta est tibi. Vnde & eis mulieres multas accipere præceptum erat, ut per hoc saltem ab alienarum mulierum fornicationibus, & adulterijs abstinerent. Ideo ergo & nunc longum extendit sermonem, & generationes per ordinem exequitur, quibus continere se debeant à commixtione concubitus, præcipiens: Ut ostenderet mandatum esse necessarium, ipsas cognationes denumerat, in enumerationem causam sanctionis manifestans, quod studet, ut non confundantur generationes, nec dispercant hæreditates, neque frater & pater idem fieret, eiusdemque esset uxor & mater. Vtraque enim hæc eueniebant, si eandem uxorem pater & filius habuissent, ex eaque filios procreassent. Ex filio enim genitus, tam patrem genitorum suorum, quam fratrem habet, quippe qui ex ea natus est, quæ & illum peperit, & uxor eius simul, atque mater fuit. Hæc autem ex nefaria cognationum commixtione, & alia his eueniunt similia. Propter quod auertere à tali coniunctione, & coitu uolens: Turpitudinem, inquit, patris tui, & matris tuæ non discooperies. Eadem & in subsequenibus de nouerca, & sorore, & nuru, & alijs omnibus reuelatione turpitudinis, horum coniunctione appellas. Ex hoc sermone erubesci, & auerri, siue odio haberi debet omnis huiusmodi faciens actiones. Similiter & illud opportune intuendum est, quod dicens, Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedet, ut reuelet turpitudinem eius, addidit: Ego dominus. Et quid opus erat hoc addi, quum semel, & hoc initio præsentis sanctionis dixerit: Ego dominus deus uester? Sed aperte illud ostendit, quia is qui hæc sanxit, ipse est qui nobis carne coniunctus est, nostraque cognationis effectus est particeps. Vnde iniustum est ut magnitudinem cognationis eius iniuriemus. Quum autem hæc ita se habeant, intelligendum est sanciri spiritaliter: Non uult enim nos reuelare quælibet peccata, à cognatis, amicis uel nobis quæ credita fuerint, nec prodere turpes actiones illorum, ne forte patiamur quod Cham, qui patris nuditatem uidens, non cooperuit, sed fratribus egrediens patefecit. In patre ergo & matre, & sorore, quoscunque alios cognatos enumerauit, cum carnalibus & illos oportet accipi. De quibus Paulus dicit: Seniores ne increpaueris, sed obsecra ut patrem, iuuenes ut fratres, anus ut matres, iuuenulas ut forores. Deinde cunctam nobis, qui fideles sumus, cum omnibus qui eiusdem sunt fidei, conquirere cupiens cognationem, sic rursus dicit: Multi unum corpus sumus in Christo: singuli autem, alter alterius membra. Vnde & impius, reuelare cuiuslibet prædictorum turpitudinem, appellauit: quia spiritalis cognationis præuaricatio ad dominum tendit, postquam cum eo habemus cognationem uinculis spiritalibus. Veruntamen nec hoc præterire oportet eum, qui diligenter meditatur legis eloquia, quia secundum LXX. decem graduum cognationis numerum in præsentem posuit legislator, cuius numeri omnia mandata sunt legis, ostendens quia quisquis turpitudinem reuelat, carnalium, spiritalium, uel cognatorum, totius legis inuenitur esse

Hiere. 3.

Quorum seris pte sint leges cognationum.

Ego dominus, cur subinde reuelatur.

Gen. 9.

1. Timoth. 3.

1. Corinth. 12.

Decem cognationum gradus quid uelint.

C transgressor. Quare? quia alienum est à charitate quod agit, quæ est legis plenitudo. Hoc est quod ait Paulus: Non adulterabis, non occides, non fur tum facies, nō concupisces. Et si quod est aliud mandatū, in hoc uerbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio. Planior aut sit intellectus, si ipsam perscrutemur literam. Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedet, ut reuelet turpitudinem eius. Vt nō accedamus ad cognatos in lege cognationis præfumentes, & per hoc eos tentantes, ac deinde actiones eorum turpes cognoscētes, pdamus eos. Vnde & nimis opportune subdidit: Ego dominus. Id est, manifestans hominū peccata, quæcunq; cōfessi fuerint, & orando exposuerint, te gens & dissipans, ita ut ne quidē uestigium eorū reperiatur. Quia ergo multū eorū quæ nunc sancita sunt, lucrū didicimus, ad ea quæ sequuntē transeamus. Turpitudinē uxoris tuæ, & filia eius nō reuelabis, & filia filij eius, & filiam filia eius nō sumes, ut reueles ignominia eius: quia caro illius sunt, & talis coitus inæstus est. Necessariū ergo hoc mādātum legislator posuit: qui em̄ cū matre & filia miscetur, & de utraq; filios generat, cōfundit ipse generationes. Qui em̄ de matre ei generantur filij, fratres eorum qui generātur ex uxoris filia simul atq; hi sunt: Patresq; similiter, & auī, quando cū matre, & eius nepte coiens pater filiorū, qui ex utraq; geniti sunt, fuerit effectus. Nos autē matris, & filia, & neptis turpitudinem, malum desideriu, actionemq; ex desiderio genitam intelligamus, quæ ad actionem aliam egreditur maligniorē atq; maiorem. Ait em̄ Iacobus: Concupiscentia quum cōcepta fuerit, parit peccatū: peccatum aut quū cōsummatū fuerit, generat mortē: quæ est desiderij nepos, quod tibi secundū ipsam historiam, & scripturam diuinā ostendemus. Concupiuit ergo Dauid Vriæ uxore: ecce peccati mater concupiscentia. Cōcupiscens moechatus est: matrē filia sublequuta est. Adulteratus occidit: pessima cōcupiscentia mortifera quæ præcessit neptis. Nihil ergo horū reuelari uult: neq; em̄ oportet proximorū prodi peccata, sed admoneri magis eos, & ad memoriā eorum reuocare, quū dicat Apostolus: Fratres, si deprehensus fuerit quis ex uobis in aliquo delicto, uos qui spiritalis estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne & tu tenteris. Vides quia non frustra legislator dicebat: Caro tua sunt. Ostendens, quia cognatū nobis quodāmodo, & familiare est, peccare, ppter quod cōpati nobis inuicē debemus peccātes. Nam Paulus dispensans hoc, quod nunc dictū est, subdidit: Inuicem onera uestra portate, & sic ad implebitis legē Christi. Ipse ergo peccata nostra portauit. Qui autē onus proximi portat, & suscipit in semetipso fratris peccata, nō hæc prodit, nec reuelat, sed magis cohibet, & uerbis medicinalibus curat, & sicut propria infirmitatem exhortationibus benignis exhaurit. Vnde propheta Esaias de saluatore dicens, Vere peccata nostra ipse portauit: subdidit, Et pro transgressoribus rogauit. Affligi igitur & gemere debemus pro eis, qui ad prauā operam, cogitationēq; progressi sunt, nō autē hæc manifestare. Sororē uxoris tuæ in

pellis

A pellicatū eius nō accipies, nec reuelabis turpitudinē eius, adhuc illa uiuente. Recte hæc præcipiunt, quia in pace uocauit nos dñs deus. Qui em̄ cū omnibus nos pacē habere uult, etiam per Paulū dicit: Si possibile est, quod ex uobis est, cū omnibus hominibus pacē habete: multo magis placatos nos uult esse cū proximis, quod subuertit, si simul quis uxori, sororūq; eius iungat, ut sorores simul habitent: & ut inter simul habitātes excitetur zelus, unde contentio, rixaq; generatur. Post hoc lex illud præcipit, nō oportere in Iudaica cōuersatione ecclesiasticā accipere: nec simul palcha, quod in figura est cum eo, quod est intelligibile, celebrare: nec festiuitatē azymorū celebrātes, Christi panis coenā sumere, quæ sunt uera azyma: nec circuncisionem simul prædicare, & baptisma. Memoramini ergo illius qui dixit: Ecce ego Paulus dico uobis: si circuncidamini, Christus uobis nihil prodest. Sed & si forte quis Iudaica cōuersatione usus est, negligendo eam mortificet, id est uiliore atq; inefficacē reddat, & tunc ei, quæ est ecclesie, miscetur: quæ soror illius, quæ eandē legē habet, eosdemq; legit prophetas, sed æmula est, nō quod ipsa zelatur, sed quod hæc illius zelum patiat: quia diuitiæ eius ad nos per ipsam deuolutæ sunt, intantū ut Paulus de his, qui ex circuncisione sunt, ad Galatas, qui ex gentibus erant, diceret: Aemulant uos nō bene, sed excludere uos uolūt. Quia autē nō ecclesia synagogam zelatur, sed ipsa à synagoga zelum patitur, manifestū est ex eo, quod nō secūda uxor primæ, sed prima æmula sit secundæ: sicut ex desiderio uiri subingrediēte solet: unde & Lia zelabatur Rachel. Vide autē qualia legislator subdidit: Et quū dixisset, da mihi de mandragoris filij tui, respondit: Parumne tibi uidetur, quod præripueris maritum mihi? Aperte autē hæc æmulatis uerba sunt. Ad mulierē quæ patit mēstrua, non accedes, nec reueles sceditatē eius. Cū uxore pximi tui nō coibis, nec seminis cōmixtiōe maculaberis. De semine tuo nō dabis, ut cōsecrēt idolo Moloch. Vel sed m LXX. Præsto esse principi. Nec pollues nomē dei tui. Ego dñs. Cum masculo nō dormies coitu scemiteo, quia abominatio est. Cum omni pecore nō coibis, nec maculaberis cum eo. Mulier nō succumbet iumento, nec miscebitur ei, quia scelus est. Bene hæc interpretationis stilo coniuncta sunt. Præsens ergo legislatoris intētio est, à libidinibus, & nefarijs cōmixtionibus, & à fornicatione tam sensibili, quā intelligibili cohibere eum qui accipit legē. Eum propterea nō præcepit ei: quæ in mēstruis cōstituta est, propter pollutionē concubitus, cōtra legē misceri, sed nec uxori proximi: adulteriū em̄ ista cōmixtio, nō coniugiū est. Vnde quū dixisset: Cū uxore proximi tui nō coibis, addidit: Nec seminis cōmixtiōe maculaberis. Hoc explians, quia honorabile est cōiugiū, & thorus immaculatus: sed cū sensibili fornicatione, & ab intelligibili nos remouere maximo studio nititur. Propter quod subdidit: De semine tuo nō dabis seruire Moloch. Siue ut LXX, principi. Cui autem principi, nostra translatio, & reliqui interpretes ostenderūt. Ipsi em̄ Moloch, pro eo quod est principi, cōsone ædiderūt. Idolū autē hoc fuisse

D 3

Mandatorum omnium summa est dilectio proximi.

EGO DOMINVS.

Turpitudinis matris et filia.

Iacobi 1.

Nepos peccati nepos.

Concupiscentia peccati mater est.

Gala. 6.

Onera alterius portare.

Esa. 55.

Rom. 12.

Pellicatus myrticus qualis.

Gala. 5.

Gala. 4.

Zelus Synagoga erga ecclesiam.

Gene. 29.

Coniugiū.

C etiam Stephanus cōcionans, maxime Amos ante eū prophetans, demōstrat
 Amos 5. uit, ait enim: Et portastis tabernaculū Moloch uestro, & imaginē idolorum
 uestrorum, sydus dei uestri fecistis uobis. Semen autē non solum cognatos,
 Semen tota actio nostra. sed omnē nostram actionē, & doctrinā intelligamus, ut nec actionē nostram
 1. Timoth. 6. demus ad feruendum idolis, quia radix omnium malorum cupiditas, quæ est
 idolorū feruitus. Sed nec talia doceamus, quæ ad erroris idolorū impietate
 pertinent. Sic em̄ intelligis nō oportere ad mulierē quæ in mēstruis cōstitu-
 ta est ingredi, ad reuelandam turpitudinē eius, ut nō in errorem paganorum
 nos mīceamus. Huius em̄ figurā gerere, eam quæ in mēstruis cōstituta est,
 superius ostendimus, quū de mēstruatis, & fluxum sanguinis patientibus
 mulieribus, interpretandi necessitate sermo habitus est. Sed nec reuelemus
 foeditatem eius, ut nō dicamus, neq; deducamus ad mediū actiones corū ma-
 las, non quasi eis parcentes, sed propter eos qui audiunt, quia nocet audien-
 tibus. Propter quod dicit Paulus: Quæ em̄ in occulto ab eis sunt, turpe est
 Eph. 5. dicere. Sed & uxorem proximi refugiamus, ut nō polluat in ea, gentilis ui-
 delicet & idololatræ, qui proximus noster, propter naturam, & propter co-
 gnationem dicitur. Propter quod & dominus inquisitus à scriba: Et quis est
 Reuelare scdi- tatem. Luc. 10. proximus meus? Eum qui descenderat ab Hierusalē in Hiericho, & in latro-
 nes incidat, uidelicet dæmones, & neq; à sacerdote, neq; à Leuita sanatus
 est, sed à Samaritano, proximū dixit. Cum huius ergo muliere non cōcum-
 D bes, ut tali feminis commixtione maculeris: ut non paganorum sapientiæ in-
 tantum communicemus, neq; intantum in ea incumbamus, ut aliquam pol-
 lutionem ex ea in dogmate conquiramus, nec polluamus nomen dei nostri,
 quod cōmuniter in omnia quæ dicta sunt intelligamus. Quia polluit nomē
 dei, non solum fornicationis turpitudine, & aliquibus actionibus idolorum
 utens, sed & si quis ex paganorum errore, & ea quæ appellat apud eos Phi-
 losophia, subintroducitur indiūina ecclesiæ dogmata: quod quidam patientes,
 Philosophia in ecclesia nonnō quā pestilens. in sortem Hæreticorum lapsi sunt, & facti sunt extra ecclesiā, utpote polluen-
 tes nomē dei, id est iniuriantes, & quodāmodo coinquinantes: quia nō opor-
 tet ea quæ sunt mortuorū, super uitam inducere, sed custodiendum est Pauli
 1. Corinth. 6. mandatum, scriptū à spiritu: Quæ participatio iustitiæ ad iniquitatem? aut
 quæ societas Christi ad Belial? Hoc enim & ipse quodāmodo legislator si-
 gnificans, in his quæ dicta sunt, subdidit: Ego dominus, Qui gloriā habeo
 omnibus incommunicabilem, quanto magis dæmonibus, qui corrupto-
 res sunt animarum, & idolis eorum: Ipsis autem uerbis sanctionem terribi-
 liorem facit, ex eo quod mediā eam, sicut cernis, his de quibus nunc loqui-
 tur, posuit. Præcedentibus quippe his, quæ modo discussa sunt, rursus pro-
 ponit. Quia non debet cum masculo uirili coitu concumbi, sed nec cum pe-
 core coiri necessarie in hoc utroque mandans, tanquam utrumq; contra na-
 turam est. Sed insuper quia iumentorum est, & ut uir uiro scedo coitu mi-
 sceatur, quod fugiendum atq; aduersandum est. Sed & Paulus hoc demon-
 strauit.

A strauit, ad pēnā ea docens, & iram dei, & perditionem cōmittentū peragi,
 Sed & reliqui interpretes, pro abominabilis, Symmachus ineffabile Aquila
 infectum, ædiderūt: hoc quidem actione, illud autem uerbo uel narratione
 non esse portabile, nec legitimum dicentes. Nos autē præter hæc, masculum
 qui uirilia agit, intelligamus hominem, de quo Dauid dicebat: Beatus uir qui
 non abiit in cōsilio impiorum. Et rursus: Fiat manus tua super uirū dexteræ
 tuae. Hunc effocminari non oportet, nec dissolui eius quam habet in uirtute
 perseverantiam: hoc enim opportune cum uiro muliebri coitu misceri intel-
 ligitur. Sed quemadmodum alium effocminatum fieri non oportuit, ita nec
 nos nefarijs uoluptatibus requiescere: quæ recte quadrupedia, utpote in ter-
 ram intendentia, & actiones quæ uirum deceant, non habentes, dicta sunt:
 in terram enim intendunt quadrupedia, & manū carent usu, quæ in actio-
 nes dignas hominibus accipiuntur, quia proprie hominum est manibus
 laborare. Non ergo oportet cum his coire, ex quibus quis polluitur. Qui
 enim moratur in delectationibus, siue uoluptatibus, ita ut concubat in eis,
 hic semē effundere dicitur, propter hoc, quia pellitur ab eis, siue quia delecta-
 tur in eis, & frequenti usu seminat eos quodāmodo, aut ab eis seminatur se-
 mine aliquo, quod inimicus dormientibus nobis & negligentibus in mun-
 dum seminauit, polluens ualde, ita ut à sacro tabernaculo debeat hic, qui talis
 est, ut polluens expelli, alienusq; esse à dominica area, qui per malū semen fa-
 ctus est zizania. Legem autē non uir solus, sed mulier necessarie custodit: illa
 uitiq; quam Solomō laudat: Mulier bona benedicetur, timorem dei laudat,
 Mulierem fortē, ait, quis inueniet? Quemadmodū masculus, quando sua cu-
 stodierit, gesseritq; sibi digna, significat animam in uirtutibus constitutam:
 sic & mulier, quando in nullis se miscuerit muliebribus, quoniam grandem
 & hæc, antequā transgredereur creatorem sūm, dignitatem accepit, ut ad-
 iutrix uiri nominaretur. Propter quod scelestū est hanc, quæ talis est, libidi-
 ni subterni. Coire ergo, succūbere ædedit Symmachus. Ne polluamini in
 omnibus his, quibus contaminatæ sunt gentes, quas ego eiiciā ante cōspectū
 uestrū, è quibus polluta est terra, cuius ego scelera uitabo, ut euomat habita-
 tores suos. Custodite legitima mea, atq; iudicia. Nō paruo modo pollui in
 prædictis peccatis, indignatio, & pēna quæ in eis definita est, demonstrat:
 in nullo enim eorum oportet pollui, nam qui in uno pollutus fuerit, in o-
 mnibus polluitur. Quia ea quæ sibi ad inuicem coniuncta sunt, lex ostende-
 re cupiens, in unum omnia collegit, quæ in tantum sunt grauiā, ut gentes in-
 tegras perderent, & terram polluerent, pollutamq; respui facerent, & eos
 qui in ea talia commiserunt, euomeret atque renueret: non quia poterat
 expellere à se, uel euomere, uel sicut Theodotion ædedit, respuere eos, sed
 eosdem nocētes, quia ingemiscit naturaliter in transgressionibus suis, quem
 admodū Paulus dicit: Quia ipsa creatura ingemiscit, & parturit usq; nunc.
 Deus autem tam gemitum eius uindicat, quam legem suam, & creaturam,

Psal. 1.
Psal. 49.

Quadrupedia.

Proter. 31.
Masculus.

Gen. 1.

Rom. 8.

C utpote propriam, quæ demonstrat ex his quæ nunc dixit, cuius ego scelera uisitabo: & hoc aperte ostendit, quia à deo uirtutem terra euomendi eos, qui in ea iniuste agunt, accepit. Unde & crabrones in perditione habitantiu produxit, quos etiam se immittere ante facie filioru Israel, contra Amorrhæos, & re-

Deut. 1. liquas gentes per Deuteronomij libri nos docuit. Et hæc quidem nos docet per litera lex. His aut coniuncta sunt, & non contraria, si per spiritalē intel-

scietes pollutæ. ctū gentes in his omnibus pollutas, dæmones intellexerimus: gentes siquidē hi propter multitudinē dicunt: quū em̄ nimis sint iniqui, & omni lætantur malitia, maxime tamen fornicatione, & nefaria fornicatione, ac multo ma-

Idololatria corpori & anime capitis talis. gis idololatria gaudent: quia in his corpus & anima maculatur, & totus homo, qui terra appellatur, per hoc pollutur. Sed uisitat deus terram, uidelicet hominū genus, & scelus, uel ut Lxx. iniustitiam eius in eam, id est quæ ab ipsa, & in semetipsam committitur: ab ea quidē qui ab hominibus sunt peccantes, & si à dæmonibus, & hoc protrahuntur in semetipsa, quia accipientes occasione illi ex nostra negligentia, contumeliā ingerunt nostræ naturæ. Sed uisitante deo per saluatoris aduentū, de quo Zacharias dicebat, prophetans

Lucæ 1. in sanuis esse domini natiuitatē: Visitauit nos oriens ex alto. Habitatores suos nostra natura, id est eos qui eam sorte perceperunt, uel in ea quorū princ-

psalm. 9. pem malū Dauid figurans psallebat: Sedet in insidijs cum diuitibus in occultis, ut interficiat innocentem: ita ut ipsi expulsi dicerēt: Si eijs nos, mitte nos

Math. 8. D in gregem porcorum. Propter quod custodire legem omnem per Moysen propalata, & præcepta euangelicæ cōuersationis debemus, utpote qui talem ab eo percipimus uisitationem.

Et non faciet ex omnibus admonitionibus istis, tam indigena, quam colonus qui peregrinatur apud eos. Omnes enim execrationes istas fecerunt accolæ terræ qui fuerunt ante uos, & polluerunt eam. Caute ergo ne & uos similiter euomat, quū paria feceritis, sicut euomuit gentē, quæ fuit ante uos. Omnis anima quæ fecerit de abominationibus istis quippiam, peribit de medio populi sui. Reiterat & stabilis legem, & comminationem cōfirmat. Etiam hæc rursus addens, poenam mandat, terrere, & erigere nos uolens ad uitanda ea quæ uetuit, ut non ei, quam comminatus est, poenæ subijciamur.

Math. 10. Quæ est enim hæc animæ perditio: id est quam hic peccati præuenit mors, complet ergo in futurum gehenna, Ait enim dominus: Timete eum qui potest & corpus, & animam perdere in gehenna. Propter quod tam in-

Incolæ. colam, id est eum qui à patribus in lege nutritus est, & ab infantia doctus est literas, quam profelytum, & qui adiunctus est nobis, id est eum qui de foris nobis adiectus est, qui interius sumus, recedere ab abominationibus oportet, & nullatenus hæc facere quæ colebant antiquiores, qui terram nostram polluerunt. Hi ergo antiquiores nobis sunt in conditione, quia inuisibiles sunt creaturæ. Polluerunt autem hominum genus, inobedientiam ei Adam & alia post illum mala suggerentes, ueluti mendaciū, homicidium, & quæ

Ioan. 8. A & quæcūq; his similia sunt, ita ut dñs de diabolo diceret: Ille ab initio mēdax & homicida est. Suggesterūt aut eis qui mentē lubricā, & uergentē ad malū habebāt: nā nec Abel, nec Seth, nec Enoch, nec Noë, nec alijs iustis suggere re potuerūt, uel magis suggererūt, sed nō obtinuerūt, sed irrisi sunt ab eis, et

recesserūt. Neq; em̄ inimici cogitationes ignorāt iusti, sicut ait Paulus: Nō em̄ ignoramus cogitationes eius. Sciētes aut eos ab eis se custodiūt. Sed illos qui dem intelligibilis nostra terra uisitata à deo, per saluatoris aduentū euomuit. Propter quod nec uenia tali nūc dignus est talia peccās, quia postq; destructi sunt, qui nos seducūt, & postquam euomuit eos terra, nos ea quæ ad eos per-

tinēt, imitatur & patimur, quod dominus dicebat: Fuit nouissima hominis illius deteriora prioribus. Hi enim, qui post euangelicā prædicationē in eas, quæ dictæ sunt, impietates excefferūt, & scelera, siue abominationes, propter

nimiā ab eis dei auersionem, recte dicti sunt mali, terra abhorret & euomet illos: Nō em̄ iam in hominū portione, sed in dæmonū ordinabūtur: perden tur enim eorū animæ. Hoc aut in gehenna fit, ubi maxime locus, & fors dæ-

monū est, quod manifestat dominus dicēs: Discedite à me maledicti in ignē æternū, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Custodite mādāta mea, nolite

facere quæ fecerunt hi, qui fuerunt ante uos, & ne polluamini in eis. Ego sum dominus deus uester. Vere in duobus & tribus testibus stat omne uerbum. Hoc ergo legislator confirmare uolens, de eisdem tertio præcepit.

Custodite, inquit, mandata mea, nolite facere quæ fecerunt hi qui fuerunt ante uos. Ut ostendat, quia nō hominis cuiuslibet, sed ipsius dei sunt mandata. Qui quomodo debeat custodiri, non uerbo, sed opere, incarnatus per

suam conuersationem ostendit. Ut non faciamus autem omnia quæ fecerūt hi, qui fuerunt ante nos, necessarie addidit: ut sciremus, quia ueniam peccantibus non præstat. Quod præcedentes alij quidam similia posteris commiserunt peccata: primum quidem, quia nec illis uenia data est, sed poenis condemnati sunt: deinde, quia præcedentiū poena sufficiens erat ad sequētes corri-

gendos: insuper quia deo de eisdē cōtestante sæpe per legē & prophetas, & euangelia, oportebat ad obediētiā flecti quilibet durū cor. Sed uide quibus

præsentē sanctionē cōfirmauit uerbis. Ne polluamini in eis, quia ego sum dñs deus uester. Omnes uos à pollutiōe mūdare uolēs. Quia imaginē eius circūdati sumus, & polluta quidē ea, à qualibet earū, quæ uetitæ sunt, malarū & nefariarū actione, necessarie irascitur: mūda aut cōseruata, intantū placet,

ut etiā inhabitet in nobis, quod manifestat Paulus utrūq; ait ergo sic: Nescitis, quia templū dei estis, & spiritus dei habitat in uobis? Quicūq; ergo templū dei uiolauerit, disperdet illū deus: templū enim dei sanctū est, quod estis uos. Consummatā ergo sanctificationē custodientes, totā in nobis habemus

inhabitātē trinitatis plenitudinē, si tamē templū dei sumus, uidelicet patris, Christi aut corpus & mēbra, & spiritus sanctus in nobis habitat, in Christo

IESV dño nostro, cui est gloria, honor, & regnū, in secula seculorū. Amen.

2. Corinth. 2.

Math. 27.

Math. 25.

Math. 18.

1. Corinth. 3.

ISYCHII PRESBY.

TERI HIEROSOLYMORVM IN LEVITICVM LIBER SEXTVS.

PRAEFATIO.

C Quid praestet diuinorum librorum in legis lectio.

VANTA bona ad meditationem legis, & interpretationem mentem transferetes, lucremur, quid opus est dicere? nec enim solum uirtutes consequimur, sed & mala renuimus ex huius studio, nec non amorē acquirimus dei, pulchritudinē sapientiae eius discentes, simulq; à seculari fumo oculū animae liberamus, & corruptiōis humanae sustinere cessamus imperiū, & excedimus deinceps homines, carne hac, quae est ex terrena materia, uiuentes sublimius, uel magis efficimur homines. Hominis enim est rationale contemplatiua que proprium, unde & ad imaginem dei creatus dicitur. Haec autem nobis per studiū, & occupationē circa uerbum dei proueniunt. Propter quod Leuitici libri sequentia percurramus, multum iuuamen legentibus conferentia. Dei enim sunt mandata, adumbrata quidem in pluribus, propter infirmitatē populi Iudaeorum in litera; perfectionem autem secundum literam intuenti praestant, & consona inueniuntur ea, quae per Moysen dicta sunt, si interpretentur, euangelio.

D Moysen interpretemur recte ex euangelij.

CAPVT XIX.

Sanctificatio.

1. Corinth. 3.

Loquutus est dominus ad Moysen dicens: Loquere ad omnem cœtum filiorum Israël, & dices ad eos: Sancti estote, quia & ego sanctus sum dominus deus uester. Vnusquisq; patrem & matrem suam timeat, Sabbata mea custodite, ego dominus deus uester. Nolite conuerti ad idola, nec deos conflatiles facietis uobis, ego dominus. Recte sanctificationem praeposuit, quia omnis uirtutis est fundamentum. Quam quia sectari modis omnibus oportet, legislator ostendens conuenienter ait: Sancti estote, quia ego sanctus sum dominus deus uester. Id est, si uobis placet placere deo, aut adesse uobiscum, uel magis esse cū eo uultis, dei enim praesentia & cōiunctio omnes à uobis insidias, laesionēq; remouet, sanctificationem consequimini, sanctus autē coniungi profanis non patitur. Propterea Paulus dicebat: Nescitis, quia templum dei estis; & spiritus dei habitat in uobis: Quicumq; autē templū domini uiolauerit, disperdet illū deus. Templū enim dei sanctū est, quod estis uos. Superaedificas autē mada: ta super hoc fundamētū, extra quod nemo potest ponere aliud: Vnusquisq;

que

Sanctificatio.

A que, ait, patrem, & matrem suam timeat. Per sanctificationem quidem puram mentem erga creatorem mandans, per honorem autem patris & matris impendi, naturae benignitatem, quae parentibus honorem, sed & timorem deberi à filiis, sicut dominis dedit. Deinde legis mandata recapitulare uolens, id est, non occides, non furaberis, non adulterabis, non periurabis, non assumes nomen domini dei tui in uanum, non concupisces uxorem proximi tui; & ut beuiter continentiam à malo praeciperet, Sabbata mea custodite, rationabiliter subdidit; quia uerum sabbatū est, nullū corruptionis opus operari: nam & omne opus seruale in sabbato non fieri, Moyses praecipit: aperte ab operibus carnis, quae sunt fornicatio, immunditia, & similia his, cauere praecipiens eum, qui sabbatum celebrare uult secundum legem spiritus. Sed nec causam sabbati ignorare oportet, sic etenim uirtutem legis, quae de eo est, sciemus. Quando ergo sabbati mandatum deus dedit, putas ne sub Noë, quādo nō comedi sanguinē praecipit: nequaquā, sed sub Abrahamā, quē habuit amicū fidelē, quē probauit, & nunquā ab eo mandatum bonū abscondit. Sed nec tunc, quando de terra Aegypti populum Iudaeorum eduxit, & esurientes murmurauerunt, dicentes: Vtinā mortui fuissetis per manum domini in terra Aegypti, quando sedebamus super ollas carniū, & comedebamus panes in saturitatē. Misit quidē eis deus manna, docēs autē nos oportere quae amplius, quā quotidianum cibum. Non praecipiebat plus de Gomor per singula capita colligi, mensura autē haec apud Iudaeos erat, quae poterat unūquēq; nutrire hominē. Tūc ergo docere eos de intelligibili requie, & sine mundi uolens, quia illo tēpore impossibile est cibū cōquirere, uel operari, nec circa corporale aliquid occupari, talia eis dicere Moyses praecipit: Sabbata hodie domino, nō inuenietis illud in agro: sex diebus colligitur, septima autē die sabbata, nō erit in ea. Nō sabbatum, sed sabbata, quia intelligibilis requies nō ab uno quodā, sed ab omnibus carnalibus uacationē, alienationēq; possidet. Vnde nusquā prius inuenies apud diuinam scripturam sabbatorū nomen, ut manifestū sit, quia sabbatū omnem uacationem carnaliū, & secularium rerū praecipit. Vnde omne opus lex prohibēs, quae faciūt aduersus omnē animam, subdidit: Sabbata mea custodite. Per hoc aperte ostendens, quia à corporalibus nos uacare desiderat, & quae ad iuuamen sunt animae, & profectum pertinentia operari. Verū enim sabbatum est, nihil materiale, nihil ad terrā hominē deprimens, & ad corruptionem carnalē trahens agere. Cū hoc autē quid aliud nunc deus praecipit: Nō te conuerti ad idola, nec deos cōflatiles facietis uobis, ego dñs. Nō cōuerti autē ad idola, est nō cōdescendere his, quae idolorū lex multa prophanaq; exigit. Sed nec conflatiles deos faciamus nobis, nō solū in animalū formis, sed nec in peculiorū thesauris, nec in auri, aut argētī massis: haec enim deos suos faciūt hi, qui ea cōgregant, intantū sub earū dominio cōstituti, ut timeāt ex eis uel quantulūcūq; cōtingere. Quid autē haec necesse habemus: qui pro-

Sabbatorū observatio sub Abraham cœpit.

Exod. 16.

Gomor mensura.

Exod. 16.

Ad idola conuerti.

Idola qualia.

C omnibus possidemus diuitijs eum qui dicit: Ego dominus? id est qui uolantia nutrio, qui lilia agri uestro, qui ex nihilo feci, facta nutriui, atq; hæc omnia rursus ad indigentiam redigere ualeo.

Si immolaueritis hostiam pacificorum domino, ut sit acceptabilis, eo die quo fuerit immolata, comedetis eam, & die altero. Quicquid autem residuum fuerit in diem tertium, igne comburetis. Si quis post biduum comederit ex ea, prophanus erit, & impietatis reus, portabitq; iniquitatē suam, quia sanctū domini polluit, & peribit anima illa de populo suo. Omnia quidē, ut ita dicamus, Moyse legis capitula, bis terq; populo præcepit, frequēti traditione memoriā eorū auditoribus promulgās: Multo magis tamē mādāta quæ necessariora sunt, sicut & præfens mādātū: propter quod & illud proponens pridē, quū de sacrificijs præciperet, quū & nos plene de hoc in primo libro huius Leuiticæ interpretatiōis discussimus; ecce nūc rursus recapitulabit, ut & nos breuiter recapitulemus, quæ tūc per multa diximus. Sacrificiū em̄ salutare immolari præcipiēs, ipsum recte innuit, in quo ea quæ pertinet ad salutē, operemur. Hinc autē, ut sit placabilis, oportet immolari, hæc utiq; omnimodo assequētes, quæ acceptabilia deo sunt, de quo dixit Paulus, quū quomodo oporteret assequi remotā, & quietā uitā, in omni pietate, &

1. Timoth. 2.

D Sed si dicis, cuius rei gratia accepta uestra, secūdū LXX. legislator dixit: Sci to, quia consciētā designat, per quā quæ sint deo accepta, unusquisq; potest scire, propter quod Ioannes dicebat: Fratres, si cor nostrū nō reprehendit nos, fiduciam habemus ad deum, Comedere autem de sacrificio, eo die quo immolatum est, & alio, est, ut in præfenti uita, quæcūq; ad salutē pertinet, operemur. Hodie autem, & crastinum, in præfenti seculo diuina scriptura solet accipere, de qua re testem Iacobum producimus scribentē: Age nunc qui dicitis hodie, aut crastino ibimus in illam ciuitatem. Dies autem tertia, quia in ipsa à mortuis dominus noster resurrexit, figuram futuri seculi, & mortuorum resurrectionis gerit, in quo iam non licet operari: sed qui nunc operati sunt, illic ad retributionem ueniūt. Qui ergo sic hic uiuit, tanquam illic quædam præfentium operaturus sit, & propterea comedere tertia die sacrificium pacificorum, siue salutare dicitur, opus atrectat à legislatore prohibitum, uirtutem imperfectam relinquens, uelut illic operaturus sit, & huius sacrificium rectissime acceptum nō est, nec uita correpta est. Sed qui talem sibi metipso operatur uirtutem, iniquitatem suam portabit, prius quidē imperfecte operans, deinde ut ingerens calumniam diuinæ legi, & dogma disseminans impium, atq; alienum, huius anima perit de populo suo. In populo autem qui saluetur, non ordinabitur, quia reliquit imperfectam uitam, quæ eum saluare poterat, si eam consummasset.

Post mortē nulla occasio reliqua est bene merendi de deo.

Quum messueris segetes terræ tuæ, non tōdebis usq; ad solam superficiē terræ,

A terræ, nec remanētes spicas colliges, neq; in uinea tua racemos, & grana decidentia congregabis, sed pauperibus, & peregrinis carpēda dimittes. Ego dominus deus uester. Vult legislator ut nos inuicē diligamus, amatoresq; pauperum nos esse desiderat, semperq; elemosynis studere, nunc quidem dantes egentibus, nunc autem non exigentes quæ nobis debent, sed & cedentes eis colligere quascūq; reliquias omnium bonorum, quæ à deo donata nobis sunt, repperint, & imitari eum qui donauit, non tantum misericordem, sed & qui multæ miserationis est, atq; dicitur. Et propterea mentes, aut omnino uindemiāntes, iterare eodem tempore ipsam messuram, uindemiāq; nō præcepit: sed nec ex toto metere, aut uindemiare sanciuit, sed relinquere quasdam omnimodo pauperi, & profelyto de messione, & uindemiā reliquias, & deo, qui fructus ipsos oriri facit, operatorijs gratiarū actionibus compensare, nec ullomodo eius dispesationi ingratum existere: cui quibusdam quidem diuitias dare placuit, alijs autem sine labore nutrirī de reliquijs abundantia aliorum, ut & eorum, qui diuites sunt, dispensatio, & pauperum quanta sit patientia, probetur. Quos quia nec odio habet, nec à sua prouidentia repulit, quod quidam insipienter putant, pauperis & profelyti memoriam faciens, illico subdidit: Ego sum dominus deus uester. Primum quidem illum manifestans, qui diuites facit: deinde eum qui pro nobis pauper effectus est, & qui profelytus in terra sua factus est: in suis enim, uelut in alienis, peregrinatus est, nec locum habens in terra diuersorij.

B Non enim pauperis, & profelyti susciperet personam, si eos aduersaretur. Vnde per Dauid dixit: Propter miseriam inopum, & gemitum pauperū, nunc exurgam, dicit dominus. Sed postquam hanc repperimus utilitatem litem, interiorē in ea intellectum consideremus. Quum enim ager sit mundus, quemadmodum nobis Christus zizaniorum parabolam interpretans tradidit, messura uero euangelica doctrina, sicut rursus dixit discipulis dominus: Messis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messē suam. Quod opere explanās, duodecim discipulos ex eis conuocauit, & eis illico uerbum doctrinale commisit. Aperte per ea, quæ nunc dicta sunt, legislator doctoribus Iudæorum præcepit, nequaquam totius legis interpretationem eos atrectare, sed cedere quædam pauperi & profelyto, doctoribus uidelicet gentium: Pauperes etenim hi sunt, quia spiritu pauperes esse præcepti sunt, & ad eos dicebatur: Beati pauperes spiritu, quia ipsorum est regnum cælorū. Profelyti autem, ut nunc semetipsos cognationi Abrahæ subinferentes, & ad deum accedentes modo per fidem. Ergo hoc quod legitur, non occides, non adulterabis, doceant & Iudæorum doctores. Quæcūq; autē necessariam habent contemplationem, & interpretationem, ueluti ea quæ sunt de mundationibus, de sacrificijs, & alia similia, doctoribus, & ecclesiæ cedant. Et quæ decidunt de messura eorum. Id est, quæcūq; cernunt eos transgredientia,

Spicilegium relinguere pauperibus quid.

Profelytus.

Psalm. 11.

Matth. 13.

Luc. 10.

Matth. 5.

quæ uidelicet ignorât. Vnde em̄ possunt dicere legis figurata mysteria, quæ
 eius ueritatem Christus postquam aduenit, tradiderit? Vineam autem ipse po-
 pulus Iudæorum dicebatur, quod demonstrat deus per Esaiam dicens: Vi-
 nea enim domini Sabaoth, domus Israël est. Ista fructum mulierem non fe-
 rebat, in quo eam reprehendēs per Esaiæ prophetiam dominus dixit: Quid
 faciã uineæ meæ adhuc quod ei non fecerim? quia expectaui ut faceret uua,
 & fecit spinas. Quæ quondam tamen paucissimos racemos habebat, diuer-
 forum temporum iustos, propter quos etiam totius uineæ curam, usq; ad
 quoddam tempus, paterfamilias gessit. Demonstrat autem & hoc Esaias di-
 cens: Quomodo si inueniatur granum in botro, & dicatur, ne dissipes illud,
 quoniam benedictum est, sic faciã propter seruos meos, ut non disperdam
 totum. Hos ergo racemos sibi met colligere Iudæi, & in suis diuitijs thesau-
 rizare non possunt, quia eorum uitam minime sunt zelati, pauperi autē eos
 & profelyto relinquant: Nobiscum enim sunt prophetae, & quotquot iusti
 apud populum Iudaicū fuerunt, intantū ut memoriæ eorum à nobis annis
 singulis honorentur: quod apud illos non fit, ut experimento cognoscatur
 ueridicum diuinum eloquium.

Non facietis furtum, non mentiemini, nec decipiet unusquisq; proximi
 suum, non periurabis in nomine meo, non pollues nomen dei tui, ego domi-
 nus. Fines nobis bonæ conuersationis legislator ostendit, simulq; & peccata,
 quam ad se inuicem habeant cognationem, tradit. Quæ enim nos parua
 putamus, maxima sunt: si quidem in mendacio, singulis, ut ita dicam, diebus
 solemus delinquere, uel loco, uel studio, similiterq; iurisiurandi præuarica-
 tione. Hæc autem intantum sunt praua, ut ea furto coniungeret: & recte,
 quia furtum operatur plerunq; mendacium. Propter quod Zacharias pro-
 pheta, falcem quam contemplatus est longitudinis cubitorum uiginti, & la-
 titudinis cubitorum decem, contra fures eam, & contra periuros exacutam
 demonstrauit, ait em̄: Ingre dietur in domū furis, & periuri. Sed & omnibus
 peccatis cooperatur mēdaciū, nequaquam enim corrūperet Thamar Am-
 mon, si corruptionem mendacio Dauid decipiens præuenisset: sed nec Na-
 both Israëliten Iezabel occideret, nisi falsam contra eum per seniores ac-
 cufationem composuisset, benedixit deo & regi. Et hæc quidem cum omni
 subtilitate, utpote deo sanciente, custodiamus: cum his autem & furto, non
 solo quo in pecunijs delinqui potest, sed & ab omni alio nosmetipsos absti-
 neamus, quod est maliciose circa proximos agere, malumq; eis operari, &
 moliri aduersus eos mortem, uel fugam, aut seruitutem, uel alia similia dolo-
 ra, atq; nefaria. Vnde & Ioseph, in se iniustitiam à fratribus factam, furtum
 appellauit, ad principem pincernarum dicens: Memento mei, quum bene-
 tibi fuerit, ut suggeras de me Pharaoni, & educat me de isto carcere, quia fur-
 to sublati sum de terra Hebræorum. Deuitemus autem & mendaciū, in
 quo quidam sub specie ueritatis delinquant, calumniam facientes proximo,
 magis

Vinea populus
Iudæorum.

Esai. 5.

Racemi uitiu.

Esai. 65.

Memoria di-
nue quorundā
mortuorum.

Zacha. 5.

2. Reg. 13.

3. Reg. 21.

Gene. 40.

Calumnia.

A mente quàm lingua, quemadmodū hi qui dixerūt de domino: Dixit, Pos-
 sum soluere templum hoc, & in tribus diebus ædificare illud. Loquutus fue-
 rat quidem hæc dominus, quando Iudæi ad eum dixerunt: Quod signum
 ostendis nobis, quia hæc facis? ipse autem ad eos: Soluite templum hoc, &
 in tribus diebus ædificabo illud. Sed non secundum illam dicens hoc intenti-
 onem, secundum quam hi, qui testimonium contra eum dabant, dixerunt:
 dicebat enim de templo corporis sui. Illi autem hæc, sicut de templo dicta
 Iudæorum, asseuerabant, unde eos & falsos testes spiritus appellauit. Pro-
 perituro autem LXX. ædunt: Nō leuabitis nomen meum in iniustum. Ius-
 iurandum uero in iniusto est, non solum quod præuaricatur, sed etiã quod
 iniuste custoditur, ueluti quale illud fuit, quod Herodes filia Herodias
 iurans, Ioannis Baptistæ caput abscidit: Oportebat enim hoc eum iusiuran-
 dum non præbere, postquam tamen iurauit, non custodire, quia talia sacra-
 menta, nec initium sumere deus uult, sed nec sumentia ad finem peruenire,
 unde dicens, Non leuabitis nomen meum in iniusto, addidit: Et non pro-
 phanabitis nomen domini dei uestri. Quod Hieronymi translatio ædi-
 dit: Non pollues nomen dei tui. Quomodo autem quis illud propheta-
 nat, dico: id est male faciendo, quia iusiurandum transgredi non potest. At-
 qui deus, per quem iurauit, intantum bona uult, quia etsi promiserit de qui-
 busdam terribilia, illi autem poenituerunt, non tardat mutari sententiam, su-
 umq; sermonem non refragare, ut quiddam nobis pietatis impendat, pro-
 pter quod addidit: Ego dominus. Qualis? de quo ait Ionæ propheta,
 quando Ninuitæ ieiunauerunt, & orauerunt, & poenituit deum de malitia
 quam loquutus est, ut faceret eis, & non fecit. Multa autem & alia huiusmo-
 di prophetae dixerunt.

Non facies calumniam proximo tuo, nec ui opprimes eum. Non mora-
 bitur opus mercenarij apud te, usq; mane. Nō maledices surdo, nec coram
 cæco pones offendiculum, sed timebis deū tuum, quia ego sum dominus.)
 Vides quemadmodum paulatim lex eius, qui legem accepit, colat mentem,
 & ea quæ uidentur parua, coniungit magnis, ut timore definitæ in maiori
 bus peccatis poenæ, & à minoribus abstineamus. Sicut enim eis sociantur
 in mandato, ita & in poena sociantur: quia qui legem totam seruauerit, offen-
 dat autem in uno, factus est omniū reus. Sed nec frustra calumniæ uim con-
 iunxit: Quæ enim differentia est apud eum, qui rebus suis caret, siue ui, siue
 armis forsitan, aut potentia qualibet, uel per circumuentionem iudicio-
 rum, aut fraude, uel quolibet alio simili modo his careat? Sed & qui die tota
 operatus est, ut acciperet mercedes, ex quibus cum filijs, & uxore, & paren-
 tibus expectantibus eadem mercedes uiueret, & nō accepit, sed dilatus est,
 nōne calumniam & uim patitur: non solum in cibo, sed & per hunc etiam
 in uita: uitam enim in cibo quotidiano ducit. Ergo etsi castino recipiat, quia
 præterito die, in quo laborem sustinuit, permansit ieiunus, uim pertulit, &

Matth. 26.

Ioan. 2.

Matth. 14.

Iusiurandum
quando liceat
impie rescin-
dere.

Hieronymi
translatio qua
uulgo sumus
usi.

Ioan. 4.

Iaco. 2.

Calumnia
uis inter se con-
fines.

Calumniā passus est. Et quod alijs substantia est, hoc sunt mercedes laborantium: ergo recte uis etiam horum priuatio dicitur. Sed & qui maledicūt furdo, multum nocet: & qui ponit coram cæcis offendiculum, in quo pedibus offendant. Is quidem qui surdus est, dum maledicūt, nocetur, non solum quia de eo detrahitur, sed quia & emendare, aut hæc cauere, in quibus de eo detrahitur, nō potest. Sed nec cæcus ab offendiculo; quod ei ponitur, custo-
Surdo qui maledicūt duplici se scelere obligat.
 stodi se potest. Euenit autem & huc & illi ex utroq; mors, cæco quidem, dum conteritur per offendiculum: surdo autem maledicto, quasi de principe detraxisset, aut aliud quippiam fecisset, quod ei periculū ingereret, semet ipsum minime corrigenti, & hoc quod uidetur esse paruum, quod a multis sæpe ludentibus delinquitur, transit ad mortem: unde nimis opportune
Psalm. 1. David dixit cum, qui in cathedra pestilentiae, id est deridentium non sedit.
 Nos autem ad eadem rursus exequenda pergamus. Non enim solum pecuniarum calumniā, & uim lex prohibuit, sed & omnē aliam, & multo magis eam, quæ est in spiritualibus, ut non gloriā arripiamus alterius, nec quod alterius labore correctum est, in nobismetipsis attrahamus, propter quod
2. Corinth. 10. & Paulus dicebat: Non enim in aliena regula, in his quæ parata sunt, gloriari. Et rursus, donatum sibi dicit euangelizare, non ubi nominatus est Christus, ne super alterius fundamentum ædificaret. Alterum autem alterius interpretatio est. Nolebat enim prædicare, ubi alter prædicauit, ut non mercedem arriperet alienas. De his enim mercedibus, ait legislator: Nō morabimur opus mercenarij apud te usq; mane. Non iam prædicantibus, sed ad
D huc discipulis mandans non negligere, nec ociosum apud se sinere doctore uerbum; Mercenarius enim dei est, qui prædicat uerbum eius. Merces autem eius est, retributio prædicationis, ueraci existente huius rei teste
1. Corinth. 9. Paulo, qui dicit: Quæ est ergo merces mea? Ut euangelium prædicās, sine sumptu ponam euangelium Christi. LXX. autem ædunt: Non dormiet merces mercenarij tui apud te, usq; mane. Quia enim dormire negligentes dicuntur, demonstrat dominus, discipulis mandatum dans: Vigilate, quia nescitis qua hora dominus uester uenturus est. Sed & quando dormientibus hominibus, uidelicet negligentibus, seminarē dicebat inimicum zizaniam; mane enim, futurum seculum est, quia nocti præsentis uitæ succedit, & lux inextinguibilis in eo habitat. Non ergo oportet ociosum esse apud nos doctorum uerbum, per omne hoc tempus, cui futuri temporis mane succedit, quia & in hoc auaritia, & iniustitia in doctoribus exercentur, mercedē perdentibus, quæ eis ex profectu discipulorum deberetur. Per surdum autem, & cæcū, eos qui inobediētiæ & ignorantiae morbo detinentur, lex innuit, ad quos Elías dixit: Surdi audite, & cæci intuemini ad uidendum. Hi non maledicendi sunt, sed admonēdi, si tamen eos conuerti uolumus. Vnde &
Tit. 3. Paulus, eum qui docet, in mansuetudine docere eos, qui contradicunt doctoribus ecclesiæ, præcepit. Sed nec offendi cum eis falsa dicentes, aut agentes debemus

Surdo qui maledicūt duplici se scelere obligat.

Psalm. 1.

Gloriam aliam sibi uendicare, ad uim pertinet.

2. Corinth. 10. Roma. 17.

1. Corinth. 9.

Dormire in scripturis. Matth. 24. Matth. 13.

Cæci & surdi inobedientes. Esa. 42.

Tit. 3.

A debemus effici, hoc enim Paulus prohibens, atq; corrigens, scripsit: Si quis uiderit eum, qui habet scientiam, in idolio recubentem, non de conscientia eius, quæ sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothitum. Sic legis tam litera, quàm spiritu uiuari possumus.
 Nec facies quod iniquum est, nec iniuste iudicabis. Nec consideres personam pauperis, nec honores uultum potentis. Iuste iudica proximo tuo. Non eris criminator, & susurro in populis. Nō stabis contra sanguinē proximi tui. Ego dominus. Non quamlibet iustitiā, sed summā, & perfectā stuleri, lex maxime in præsentibus constituit, recto itinere, ordineq; procedēs, ut prius uideatur pauperibus legē cōstituere, deinde potentibus, ac deinde principibus, & potestates habētibus, ut per hoc ostendat, personā nō debere accipi. Non furtū enim, nec calumniā facere, nec iurare in iniusto, etsi diuitibus, uel potētibus aliquando cōtingit, ueruntamē propria pauperū quodammodo sunt peccata. Per paupertatē enim, furari, & calūniari, & transgredi sacramenta cōpelli uidentur, ita ut sapiens ille in Prouerbis diceret: Diuitias & paupertatē ne dederis mihi, ne forte satiatas illiciar ad negandū, aut egestate cōpulsus, furer, & periurē nomē dei mei. Vi autē opprimere, & mercedibus priuare, & irridere surdū, aut cæcū, quia quædā eorū sunt potentia, quædā uero prodigæ quodammodo uitæ, & deliciarū, contumeliā generantū peccata, præcipue personis diuitū, & potentū lex sanciri dicitur. Personā autē accipere in iudicio, hi q; magistratū præsidēt uel iudiciū tribunaliū, quos iudicantes nec quidē pauperū personas oportet accipere. Ne
Peccatorum ordines per hominum gradus digesti.
 mo em̄ deo misericordior est, qui misericors & miserator super oēs appellatur: uerūtamē iudicij tēpore, nequaquā ita appellari uult, sed iustus, teste David, qui dicit: Deus iudex iustus, fortis, & lōganimis. Nec quidē potentis oportet admirari personā in iudicio, quia deo nullus est potētior: ipsius autē est iudiciū, ipse em̄ nobis iudicātibus, causantis personā suscipit. Cuius rei testis est idē Moyses in Deutero, ita dicēs: Nō respicies personā in iudicio, secundū paruū, & minorē iudicabis. Nō distinguas personā hominis, quia iudiciū dei est. Ergo si uis personæ donare potētis, personæ dei dona: donas autē, si ad partē te iustitiæ cōtuleris, illic em̄ habet: quia iustus dñs iustitiā dilexit, æquitatē uidet uultus eius: quam obrē etiā nunc iuste iudicari proximo præcepit. Oportet em̄ nos nosse, quia in quo iudicauerimus, in eodē iudicabimur. His addidit: Non eris criminator, & susurro in populis. Vel sicut
Prouerb. 30. LXX. ædūt: Nō ambulabis in dolo in gēte tua. Nō stabis cōtra sanguinē proximi tui. Dolo sanguinē coniunxit, uidelicet homicidiū, sicut & David solet: Virum sanguinū, & dolosum abominabitur dominus. Et iterū: Viri sanguinum & dolosi, non dimidiabunt dies suos. Gladius enim occultus est dolus, ensis exacutus, & latens, ita ut David rursus diceret: Sicut nouacula acuta fecisti dolū. Sed nos ab eo uelociter recedamus, expauescētes illū pro peccati uicinia, cui meruit esse cōiunctus. Nec cōtra sanguinē pximi stemus,
F

1. Corinth. 8.

Peccatorum ordines per hominum gradus digesti.

Prouerb. 30.

Iudices ne quidem pauperes respiciant, si quid animaduersione indigeat. Psal. 102.

Deut. 16.

Psal. 10.

Roma. 2.

Psal. 5.

Psal. 54. Psal. 51.

C sed omnes insidias, & collegium, quod pro qualibet iniquitate fit, fugiamus. Quia quidam singulariter infirmi, et per semetipsos nocere non ualentes, misereri solent multitudini, necesse est ut quando plures simul conueniunt, malitia ualentior inueniatur. Hic enim commodat manum, alter linguam, alius his quæ aguntur consensum præbet, alter innuit, & in malitiæ consummatur infania. Sed cum his etiam illud intueamur, ut non solum quum de peccatis, aut alijs similibus iudicamus, custodiamus pauperi & potenti æquitatem: Sed ubiq; in omni iudicio, quod non solū apud tribunal, sed in omni colloquutione, & amicali concilio, atq; in doctrina spiritali maxime intelligitur. Recordemur Iacobi, dicentis: Si introierit in cōuentu uestro uir, aureū anulum habens, in ueste præclara, ingrediatur autem & pauper in ueste fordidā, intendatis autem ad eum qui induitur præclara, & dixeritis: tu sede hic bene: pauperi autem dixeritis, tu sta illic, aut sede sub scabello pedum meorum, nōnne iudicatis apud uosmetipsos? & facti estis iudices cogitationum iniquarum? Et cum de hoc quædam alia dixisset, & opportuno tempore reuocare ad memoriam nostram legis mandatum uolens, addidit: Si autē perfonas accipitis, peccatum operamini, sed arguti à lege, tanquā transgressores. Ergo iuste iudicare proximo debemus, & non unā eandēq; actionē, in diuite quidem dicere bonam: in paupere autem malam, & hunc arguere, illum autem sinere peccantem. Sed nec dolose in propria gente, id est, in populo ambulare debemus, nec uexare populares uiros sub specie pietatis, neque contra sanguinem proximi consistere, id est, non sociari eis, qui in animas fratrum peccant, & malorum sententiæ. Et quū omnis quidē mandatorum iustitia consideranda sit, illā tamen subtilitatem præ omnibus intēde, dicens enim, Ne oderis fratrem tuum; addidit, in corde tuo. Quia frequēter in personis peccantiū, personā odio eos habentiū indui cōpellimur. Vnde Paulus Theſſalonicensibus præcipiebat: Si quis non obedit uerbo nostro, per epistolā huic notate, & non cōmiscamini cū illo, ut cōfundatur. Hoc autē dum fit, odij præbet præsumptionē. Quorū em̄ aliorū, nisi odientū, & aduersantiū est: Nō cōmisceris: Sed hanc auersationē nō præcepit in corde fieri, ait enim: Non cōmiscamini ei, ut cōfundatur, & erubescens omnimodo emendetur. Qui autem emendabat eum, cui non cōmiscabatur, nullatenus eū odire in corde suo poterat, quod cōfirmans, etiā hoc addidit: Et nolite quasi inimicum existimare illum, sed corripite ut fratrem. Omnē autē iustitiam explens, & per singulas species uitæ quodammodo legē ponens, confirmationem mandatis, quā oportet, apponit: quam si custodierimus, nemo nostris nocere diuitijs, nemo nostrū thesaurū furari potest. Est autē cōfirmatio hæc. Et diliges amicū, siue ut LXX, proximum tuū sicut teipsum. Habens in modico totam legē, & per unū tibi hoc mandatū, omnia custodire facile est: Charitas em̄, ait Paulus, proximo malū nō operatur. Plenitudo ergo legis, charitas est. Sed & omnē uitā nostrā esse in bonis facit. Si em̄ diligo proximum

Conciliabula quid efficiant.

140. 2.

Constantiam iudicij seruandam esse æque in omnibus.

2. Theſſ. 3.

Obiurgaturi inuidie suspitionem uitemus.

1. Corinth. 13.

A proximum sicut meipsum, & forsitan filios nō habuero, aut diuitias, aut decorem, aut mundi gloriā, aut potentiā, uideo autē proximum habentē, gaudeo, et nihilominus tanquā ego hæc habē, lætor ego: in illo enim & ego habeo. Idipsum autē & in spiritalibus, in quibus maxime eam, quæ ad proximos pertinet dilectionem custodire debemus, & non inuidere operantibus iustitiam, nec morderi, quando alijs secundū Christū glorificantur, quando in uerbo doctrinæ locupletantur, quando abundant diuinis donis. Sed imitandus est Christus, qui intantum nos dilexit, ut apostolis maiora signa facere, quā ipse fecit, cōcederet. Vnde & nunc dicens, Diliges amicum tuū, siue proximum tuū sicut teipsum; addidit, Ego dominus, leges meas custodite. Quando uero nos deus dilexerit, ipso dicente cognosce, ait enim: Maiorem hac charitatem nemo habet, quā ut animam suam quis ponat pro amicis suis. Vnde & legem suam præcipuam esse dilectionis mandatum dixit: hoc hic addens quod in alijs mandatis non reperies adiectum.

B Iumenta tua nō facies commisceri cū alterius generis animantibus. Agrū, siue ut LXX, uineam tuam non seres diuerso semine. Vestem, quæ ex duobus texta est, non indueris. Hæc quodammodo ad literam uidentur esse ridicula: unde nec ita ea custodiri à prophetis, & spiritalibus inuenimus, quemadmodum Iudæorum filij infirme, imperfecteque uiuentes, qui lac amant, & solidum cibū nō capiunt. Nam intēde quid ad Sadoch sacerdotem, & Nathan prophetam, & ad Banatām dicebat: Ponite filium meum, Solomonem in mulam meam. Dicens enim, meam, ostendit, quia & ipse in mulam sedebat. Si autem iumenta commisceri alterius generis animantibus, id est asinum equo commisceri lex uetuit, & abominabile hoc erat, oportebat & ea quæ fiebant, & ea quæ nascebantur ex eis, proculdubio abominari. Sed si uestimentum ex duobus fieri non uult, quomodo sapiens ille de forti muliere hæc in Prouerbijs dicit? Inuenit lanam, & linum, & operata est utile manibus suis. Et rursus: Ex bysso, & purpura sibi uestimenta. Nec enim utilia sunt uestimenta, bonum autem indumentum eius, siue utile dixit esse uestimentum, unum quidem de lana & lino, aliud autem rursus ex bysso, & purpura confici intelligamus. Sed quid hoc sit, Paulus aperte Corinthijs scribit: Non potestis calicem domini bibere, & calicem dæmoniorum. Non potestis mensæ dei participari, & mensæ dæmoniorum. Et rursus: Qui in lege iustificamini, à gratia excidistis. Neque enim Iudaicis seductionibus, nec errori gentilium oportet fideles commisceri. Iumenta ergo, id est populares homines, non permittamus alterius generis animantibus commisceri, id est, non sectari circuncisionem. & baptisma. Alterius enim iugi est circuncisio, grauis & importabilis, de quo dixit Petrus: Quid tentatis deum, superimponere iugum in ceruicibus discipulorum, quod nec patres nostri, nec nos portare potuimus? Alterius est autem baptisma Christi, & leuis iugi, quod nobis Christus imposuit.

Amicorum bonis gaudendū, perinde ac nostris.

Ioan. 14.

Ioan. 15.

3. Reg. 1.

Vestimenta multicoloria. Prouerb. 31.

1. Corinth. 10.

Gal. 5.

Act. 15.

C fuit, sic dicens: Tollite iugum meum. Et rursus: Iugum enim meum suauis est, *Matth. 11.* & onus meum leue est. Sed nec uineam, siue agrum creditum nobis, uario ferere debemus semine, ut non contraria diuinis doctrinis ecclesiam doceamus: quemadmodum praua sapientes haeretici, Christo nuptias per suam praesentiam benedicente, atque dicente, Non ea quae ingrediuntur nocent hominem, prohibentes nubere, & praecipientes abstinere a cibis, quae deus creauit eis, sibi metes impietatis praeparant mortem. In quibus necessarium secundum LXX. subdidit: Ego sum dominus deus uester: ab omni uos huiusmodi continentibus esse malitia cupiens, & qui per euangelium dixi ad eos, qui male legem, & ad suam uoluntatem accipiunt: Nolite iudicare secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate.

• Nec oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publice argue eum, ne habeas super eo peccatum. Non quaeres ultionem, nec memor eris iniuriae ciuium tuorum.

• Diliges amicum tuum sicut teipsum. Ego dominus. Leges meas custodite.) *Matth. 5.* Recte Christus Iudaeis dicebat: Non credatis, quia ueni soluere legem, aut prophetas, non ueni soluere, sed implere. Si enim perscruteris haec uerba, inuenies, quantum consonantia sunt his mandatis legis euangelica dogmata, utpote eodem deo utraque loquente. Etenim qui nunc fratrem, si peccauerit, corripiendum praecipit, hic per euangelia praecipit: Si autem peccauerit in te frater tuus, uade & corripe eum inter teipsum solum. Non correctum autem, coram uno argue, & coram alio: deinde rursus in ecclesia, qui neque coram illis increpatus, correctus fuerit. Et hic quidem quum dixerit, Ne oderis fratrem tuum: addidit, Ne habeas super illo peccatum. Ibi autem & quod peccatum, ostendit, ait enim: Si non dimiseritis hominibus, nec pater uester dimittet uobis peccata uestra. Hic: Non quaeres ultionem. Per Paulum autem: Non uosmetipsos uindicantes charissimi, sed date locum irae. Nunc dixit per legis librum: Nec memor eris iniuriae ciuium. Per euangelium autem: Omnis qui irascitur fratri suo sine causa, reus est iudicio. Propter quod eos cauteriatam habentes suam conscientiam Paulus nominauit. Vestimentum autem abominabile, ex duobus contextum induit, qui dicit se Christum adorare, & adorat daemones: qui solis iustitiae se asserens militem, etiam uisibilem hunc, & qui ad ministerium creaturae datus est solem placat, uel reliqua sidera, aut aliquid huiusmodi, sicut Manichaei, & alij multi haeretici faciunt. Vnde pro reprobo, & abominabili, Theodotion Satanam addidit: sic utique inueniunt in Hebraeo, & conseruans sicut inuenit, ut nomine Satanam, planior legislatoris efficeretur intentio. Non uult enim nos, quum simus dei, diabolicis immisceri negotiis, neque simul orationibus, & incantationibus uacare, nec phylacterijs ecclesiae dei, sanctorumque uirorum, uel ediuerso prauorum ueneficorum simul indui, & ea quae sunt daemoniorum circumducere sancto spiritui, in quo, ait Paulus, signati sumus. Recedit enim, utpote perpeffus contumeliam, & obtinebit immundus spiritus, & patietur huiusmodi, quod Saul pertulit: Spiritus autem domini

Matth. 18.
Consonantia
ueteris testamē
ti cum nouo.

Roma. 12.

Matth. 5.

1. Timoth. 4.

Manichaei syde
ra quaedam
adorant.

Eph. 4.

A domini recessit a Saule, & exagitabat cum spiritus dei malus. Non quia deus transmisit malum, sed quia permisit ei obtinere eum qui illum elegit.

• Homo si dormierit cum muliere coitu seminis, quae sit ancilla etiam nobilis, & tamen precio non redempta, nec libertate donata, uapulabunt ambo, & non morientur, quia non fuit libera. Pro delicto autem suo, offerret dominus ad ostium tabernaculi testimonij arietem, orabitque pro eo sacerdos, & pro delicto eius coram domino, & repropitiabitur ei, dimitteturque peccatum.) Quantum inter libertatem & seruitutem intersit, ostendere per ea, quae nunc dicta sunt, legislator intendit: nam in ea quae libera est desponsata, adulterium esse delictum eius, qui cum ea fornicatus est, asserit, mortisque poenae eum subiace re sanciuuit: In ancilla autem nobili, quod LXX. addiderunt, Custodia homini, id est, desponsata, absolvens a poena, sacrificium iubet offerre eum, qui in eam peccauit, ex hac sensibili seruitute intelligibile uolens ostendere. Neque enim praecipit in ancillas quaslibet, quanto magis desponsatas delictum fornicationis admitti: sed ancillam desponsatam, siue custodia homini, Iudaeorum dicit synagogam, quae legi custodia est, nec despondi Christo, priusquam moreretur legis litera, poterat. Vnde & Paulus dicebat: Ergo fratres, & uos mortui estis legi, per corpus Christi, ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit. Ipse autem, ancillam esse Iudaeorum synagogam, haec dicens docuit: Quia Abraham duos filios habuit, unum ex ancilla, & unum ex libera. Deinde quam uoluit ancillam intelligi, exponens subdidit: Quae sunt per allegoriam dicta: haec enim sunt duo testamenta, unum quidem ex monte Sina in seruitutem generans, quod est Agar. Sina autem mons est in Arabia, coniunctus ei, quae nunc est Hierusalem, quae seruit. Cum hac ergo si quis dormierit coitu seminis, id est, qui huius particeps effectus fuerit doctrinae, intantum ut coniungatur ei, & coeat cum ea, per legis uidelicet conuersationem, quia unum reperiuntur hi, qui sibi coniugali consortio sociantur. Semen autem pro doctrinali uerbo accipi debere, multipliciter in hoc Leuitico libro pridem demonstrauius. Quicumque ergo antequam haec per aduentum Christi liberaretur, hoc fecerat, recte non moriebatur: Nam etsi secundum literam, & non secundum spiritum legem accipiebat, quemadmodum Iudaeorum docet synagoga, ancilla iuste nominatur, quia legislatoris intentionem ignorabat. Seruus autem, sicut dixit Christus, nescit uoluntatem domini sui, & propterea delinquere dicebatur, remissionemque necessariam habebat, quia dominicum praecipit non secundum dominicam studebat uoluntate. Veruntamen quia non adhuc erat libera, propterea occulta erat legis contemplatio. Vnde & tempus uidebatur habere conuersatio literae, nec morte subijci dicuntur, & uisitationem eis promissit. Nam quod nostra translatio habet, Uapulabunt ambo, LXX. dicunt, uisitatio erit eis, & non morientur. Uisitationem autem eis promissit, id est a legis seruitute libertatem. Mos enim est diuinae scripturae, libertate,

In libera despo
sata adulteriu
tantummodo fit.

Synagoga pro
ancilla.
Roma. 7.

Gala. 4.

Sina.

Luc. 12.

C uisitacionem appellari; nam & liberationem seruitutis Aegyptiae, uisitacione inuenimus deum nominantem, quando ad Moysen dicebat: Conuoca seniores filiorum Israel, & dices ad eos: Dominus deus patrum uestrorum apparuit mihi, deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob, dicens: Visitas uisitauit uos, & uidi quae cumq; euenerunt uobis in Aegypto: & dixi, liberabo uos ex oppressionem Aegyptiorum. Aperte ergo per praesentem legem uisitare eos promisit per Christi liberationem, de qua manifeste Zacharias per Canticum suum dicit: Benedictus dominus deus Israel, quia uisitauit, & fecit redemptionem plebi suae. Dicit enim liberationem, quam Christus in sacrificio, & euangelica conuersatione, Iudaeo primum, & post hoc Graeco, secundum quod dixit Apostolus, praestitit. Ait enim de euangelio, quod a domino donatum est: Virtus dei est in salutem omni credenti, Iudaeo primo, & Graeco. Non secundum aliquam personarum acceptionem, sed quia primi Iudaei hanc salutem & liberationem, utpote etiam alios seducendo, habebant necessariam. Cum his qui dormit, id est qui miscet, ut seminis eorum, et doctrinae particeps efficiatur, huic per sacrificium praestatur remissio: sed per Christi, hoc enim sacrificium significans, arietem pro peccato praecipit offerri, & per eius oblationem sacerdotem deprecari. Quis sit autem hic, qui pro omni mundo deprecatus est, & quis aries, qui pro peccato offertur, & cur ante ostium tabernaculi testimonij ad sacrificium deducatur, sed & quid proprie debeat intelligi peccatum delicti, ea quae de sacrificijs olim sancita sunt, & exposita perscrutans, inuenies Christum in eis, uelut in imagine figuratum: qui per crucem immolatus, cum alijs omnibus peccatis etiam hoc ignouit, quod Iudaeorum commisit populus, & is qui erat emixtus ex gentibus, qui etiam dormire cum eis dicitur, legem non secundum intentionem legislatoris accipiendo. Haec autem non importuno in hoc loco, sed imò nimis opportuno tempore, quo iumenta non oporteret alterius generis iumentis coniungi, id est, non liceret eos qui sub iugum facti sunt Christi, Iudaicum iugum suscipere, significauit. Confirmans enim hoc, praesentia subdidit, per quae ostendit, quia & ante aduentum Christi, quicumq; exterorum illis commiscebatur, opus habebat intelligibilis arietis sacrificio ad propitiationem suam, conferens illud mente, & describens apud semetipsum per figuras ueritatem. Sic enim non solum non condemnari ex obueniente sibi seruitute Iudaicae literae, sed etiam liberari ab ea, & a morte infidelitatis spiritualiter legem accipiens, & sacrificia eius ad Christum referens, poterat.

Quando ingressi fueritis terram, & plantaueritis in ea ligna pomifera, auferetis praeputia eorum. Poma quae germinant, immunda erunt uobis, nec edetis ex eis. Quarto anno omnis fructus eorum sanctificabitur laudabili domino. Quinto autem anno comedetis fructus, congregantes poma quae proferunt. Ego dominus deus uester. Permanet in intentione etiam nunc legislator, quam

Iumenta non commisceri.

A quam habuit prius, alijs uerbis praecedentibus similia faciens, ostendens quidem nec habere fructum bonum Iudaeorum populum, ante domini praesentiam potuisse. Cur enim triennio fructum eis omnis ligni non esse esibilem dicebat: Sed nec ullomodo mundum, sed & mundationem quarto anno necessariam habentem. Et quae erat haec mundatio: Non aspersio, non sacrificium, non aliud quippiam huiusmodi, quale alio loco secundum literam lex praecipit. Ergo uocat necessarium ad contemplationem spiritus, eum qui non solum meditari legem, sed & aliquid ex ea percipere commodum cupit. Terram ergo deus dat, quam ipsum dare decet, id est diuinam scripturam, quae uirtutum fructus fert, quae habet illam uitam, & colet, siue operatur, quam Dauid colere & operari promittit, ubi enim deo placere magis homo, quam in mandatis, & operibus bonis potest: Ait enim: Placebo domino, in regione uiuorum. De quibus ipse dicit: Qui uero expectant dominum, hereditatem possidebunt terram. Possidebunt enim plenam dei spiritu scripturam, & quae ex ea sunt bona, qui deum expectant, qui mandatorum quae in ea continentur, retributionem promittit. Hanc terram ingredi quidem filij Iudaeorum praecipiti sunt, & acceperunt priores. Primi enim sacras susceperunt literas, propter quod & lignum quod edi potest, id est mandata, quae diximus, plantare praecipiti sunt, hi quidem eas meditatores, hi autem & praedicatores. Quia enim plantationi lignorum, meditatio legis, & praedicatio, propter eum profectum, qui per partes prouenit, assimilatur, audi David dicentem: Et in lege eius meditabitur die ac nocte. Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum. Paulus enim de praedicatione, quam praedicauit Corinthijs scripsit: Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit. Sed mandata quidem bona nimis erant, propter quod & lignum esibile appellauit. Illi autem modo quo debebant, non operabantur, secundum litteram lege utentes. Erat ergo eorum fructus, operatio uidelicet legis triennio immunda. Dicit autem triennium, a tempore legis usque ad David tempus, & a David usque ad transmigrationem Babyloniae, & a transmigratione Babyloniae usque ad aduentum domini; sic enim & Matthaeus distinxit. Quia ergo quarto hoc anno, omnem fructum ipsius legis, sanctum & laudabile domino commendauit, non tamen uel tunc esibile illud esse Iudaeis dixerat, illud sine aliqua dubitatione probauit, quia totus legis fructus, in aduentu domini est: Huius enim tempus, secundum ordinem temporum superius nominatorum annus recte nominabitur quartus, sanctus laudabili deo. Quia Christus eum fructiferum faciebat, quemadmodum oportet etiam nos fructificare docens. Recte ergo sanctus erat, utpote a sancto sanctorum perfectus. Sed & laudabilis: omnia enim quae Christus operatur, bona fama sunt, atque gloriosa, ita ut etiam ab ingratis Iudaeis glorificentur. Quum enim paralyticum portantem super humeros grabbatum uidissent, glorificabant deum, qui talem potestatem dedisset hominibus. Vnde non simpliciter, sed

Terra quae intelligatur.

Psal. 114.

Psal. 36.

Psal. 1.

1. Corinth. 3.

Lignum esibile.

Matth. 1. Triennio abstinere a fructibus quid sit.

Mar. 2. Ioan. 7.

C laudabile domino fructum hunc lex appellauit. Necdum autem erat populo esibilis, necdum enim hic secundum spiritum Christi conuersatione adeptus fuerat: sed in anno quinto, in apostolica uidelicet generatione: illinc enim ipse Iudæorum populus, id est hi, qui ex eis crediderunt, & gentes omnes, esibilem legis fructum, operatione uidelicet habuerunt. Et secundum LXX. adiectio fructuum legis erat populo, id est lucrum & commodum. Quæ enim operantur prius sine lucro, inutiliter operantur. Bene autem adiectio nis lex memoriam facit uerbo conuenire, quod dixit dominus in euangelio: *Matth. 25.* ipse enim erat, qui hæc, & illa dicebat: Omni habenti dabitur, & adijcietur. Quicumque autem, ut oportet, uetus tenet testamentum, ei & nouum adijciatur, & per hoc ei esibilis etiam fructus testamenti ueteris inuenitur.

Non comedetis carnem cum sanguine, non augurabimini, nec obseruabitis somnia, nec in rotundum tondetis comam, nec radetis barbam, & super mortuo non incidetis carnem uestram, neque figuras aliquas, & stigmata facietis uobis. Ego dominus. Ab omni fermento malitiae mundum esse fidelem uult, & propterea nunc quidem prohibet à seruitute legis literæ, & Iudaicam doctrinam demonstrat inutilem. Nunc autem rursus ad errorem gentiliam sermonem uertit, neque enim omnia, quæ nunc uetita sunt, studentur: quippe quæ non solum sint ridicula, sed etiam & noxia studentibus ea, quod

Eccles. 11. maxime ostendit Ecclesiastes, ait enim: Qui obseruat uentum, non seminat: & qui considerat nubem, nunquam metet. Augurium ergo non solum uox

Augurium. auis cuiuslibet, aut uolatus appellatur, qui uel prohibet à quadam actione, uel eam studiosius admonet accelerandam, sed & signis uti loquentium, prætereuntium, obuiantium, & quorundam in itinere obuenientium offendiculorum, taliumque aliorum est. Ab auiibus enim augurium, sed & aliorum signorum obseruatio dicitur. Auspicium autem, est transeuntes considerare aues, & propter has in desertam ab hominibus uiam egredi: aut auium uolatum, aut uoces quales sint perscrutentur, ut ex eis cognoscant, quæ futura sunt. Quod accusare est deum, quia ea quæ homini, quem secundum suam imaginem omnium animalium principem constituit, abscondit, & ab eis quispiam discit, quæ nec ab spiritalibus uiris, sed nec à deo, qui illis reuelat, potest

*Comam nutriti-
re in barbaricū
modum.*

discere, sicut hi, qui in prædicto errore seducti sunt, arbitratur. Insuper nec comam in rotundum tondere, id est, non radere in rotundum aspectum capitis, sicut & Symmachus ædidit, quemadmodum etiam hi facere consueuerunt, qui barbaricas student comas, propter quod hoc LXX. *σισόνη*, forsitan propter magnitudinem concurforum capillorum appellauerunt. Non oportet autem hoc fieri, sed contentos esse naturalibus ornamentis, & nihil exquirere, nisi forsitan creatorem aliquid indiguisse ad perficiendum animal accusamus. Sed nec cincinnos nutrire in honore dæmonum, capillis alijs fortiores, & hoc uouere: student enim hoc pagani, caput puerorum offerre dæmonibus. Vnde de hoc maxime oportet, putari legislatorē præcipere.

Sed

Prescindunt enim barbe & capillorum Apollini consecrabant.

A Sed nec barbam radere, uel secundum LXX. corrumpere faciē barbæ: nec incisuras in corpore sibi facere eos qui sicut supra mortuos, etiam hoc enim pagani consueuerunt. Sic enim affligi supra mortuos oportet, ut nec faciem lædat, nec corpus corrumpat, à quibus nos Paulus prohibens ait: Nolo uos ignorare fratres, ut non contristemini, sicut & cæteri, qui spem non habent. Nam quodlibet eorum quæ prædicta sunt, agere, non est spem habere resurrectionis mortuorum: quia tanquam illis corruptis, semetipsos dissipant atque corrumpunt. Prohibet etiam stigmata fieri in corpore, undique decoris legislator curam gerens, & non concedens abuti carne in quolibet horum: quæ quidem ipsi nocent, totum autem animal foedum reddunt. Comedere enim super montes, quod LXX. in initio præsentis legis posuerunt, pro eo quod nostra aeditio habet, non comedetis cum sanguine, propter eos qui idolorum festiuitatibus consueti sunt, prohibuit. Hoc enim & Osee accusans populum Iudæorum, dixit: Spiritus fornicationum decepit eos, & fornicati sunt à deo suo. Super uertices montium incensum adolebant, & super colles sacrificabant. Sed uideamus præter hæc quæ nos iubet cauere: secundum spiritalem contemplationem non comedere super montes, id est cogitationibus superbis non palci, de quibus Esaias ait: Omnis mons & collis humiliabitur. Non augurari, non auspicari, ut non intendentes dæmones secundum eorum uoluntatem uiuamus, neque cor nostrum uolucris tradamus, quæ rapiunt semē pietatis à nobis, sicut dominus in parabolis euangelicis dixit. Comam non tondamus: uel sicut LXX. *σισόνη* de capillis capitis non faciamus. Capilli enim nostri pro cogitationibus accipiuntur, propter quod dixit dominus: Vestri autem & capilli capitis omnes numerati sunt. Ipsi enim utpote iudici, & corda scrutanti, numeratae sunt omnes nostræ cogitationes. Non oportet ergo eas agitare quempiam, uel concutere, sed nec offerre diabolo, quod faciunt quidam, & de sensibilibus capillis crinē offerentes, sicut superius diximus. Insuper non oportet, sicut prædiximus, barbā radere, uel secundum LXX. corrumpere faciē barbæ, quia perfectionis nostræ signū barba est. Virtutes autē designant uerā nostram perfectionē, quas incongruū est corrumpere operantes non uero, sed sub falso & ficto habitu. Nec incisiones facere super animā bonū est in corpore: Sunt enim delectationes, quæ ad nocendam animā incidunt corpus, & corrumpunt. Sed & stigmata, id est, malæ doctrinæ dogmata, quia inhaerēt, & infiguntur animæ per quædam blandimenta, uel syllogismos, uel per quælibet aliū modū docentium intelligamus. Præcepit ergo nobis lex & ab his abstinere, quia impressa uel immerfa, sicut solent stigmata, difficulter abolentur. Ne prostituas filiā tuā, ut cōtaminetur terra, & impleatur piaculū. Si enim patres, quos oportet filios emendare, ad fornicationem nos hortantur, prouocantes aut uiuentes turpiter, ut ipsi ad imitationem parentum, ad malum illiciantur, piaculo, uel secundum LXX. fornicatione terra completur, & ad omnem

*Lugere mortuos.
1. Thes. 4.*

Stigmata corporis in lectu.

Comedere super montes.

Osee 4.

Esaiæ 40.

Matth. 13.

Matth. 10.

Barbā radere.

G

C speciem impietatis proficit, quia eos qui eruditores esse debuerunt, ad malum pueri paedagogos habent. Sed nec animam nostram, quae nobis filia unigenita est, ita ut David diceret: Libera à leonibus unicam meam; & De manu canis unicam meam; prostituamus, à deo illam discessionem docentes, ne fornicante anima, fornicetur & corpus. Hoc enim terra, utpote quod de terra ortum est, & in terram reuertetur, appellatur. Et impleatur piaculo, uel sicut LXX. adulterio.) Ebrío quippe fessore, equus deferri in praecipit. A deo recedente anima, omnis iniquitas dominatur in corpore.

Sabbata mea custodite, & sanctuarium meum metuite. Ego dominus.) Sicut uno existente speciali sabbato, septima uidelicet die, omne aliud legittimum ocium sabbatum appellatur, sic quum generalis sit abstinentia à malo: hoc enim reuera studet legislator sabbatum, & per singula quaeque recedere nobis à malo praecipit. Hoc enim fulciens, addidit: Sanctuarium meum metuite.) Vel sicut LXX. sancta mea timebitis; quia quemadmodum eos, qui quo debent modo accedunt ad ea, sanctificent, sic hi qui inique praesumunt in eis, & non prius semetipsos sordem malitiae purgant, atque sic ad munda accedunt, corrumpunt, siue disperdunt, sicut Nadab, & Abiu, & filij Heli. Vnde & Paulus de his qui incircumspecte mystica percipiunt, subdidit: Propterea multi in uobis infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Vnde & nunc legislator addidit: Ego dominus.) id est sanctus, & in sanctis habitans, & necessario exigens sanctorum uindictam.

Nec declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini, ut polluamini per eos.) LXX. autem aedunt; Non sequimini uentriloquos, & ueneficis non adiungamini, ut polluamini in eis. Ego sum dominus deus uester. Maxima diabolici erroris, & fraudis species, uentriloquorum est exquisitio. Vnde & Paulus puellam inueniens, spiritum habentem Pythonis, quamuis daemionium magna de ipso & Sila praedicaret, & diceret: Hi homines serui dei excelsi sunt, qui annunciant uobis uiam ueritatis: malum tamen spiritum increpans, effugauit. Pessimum est etiam & ueneficis adherere, quia daemionum, inimicorum nobis, & pestilentium nomina dicunt. Qui etsi ad breue tempus, ut in errorem mittant, uidentur operari aliquid, quod ad corporalem sanitatem uile & paruum, quale etiam imperiti medici operari possunt, ueruntamen nec hoc ut boni, neque ut bene uolentes hominibus, operantur, sed in seruitutem illos redigere, & à deo separare cupientes. Sed nec uentriloquos, id est falsos prophetas sequamur, qui nomine dei aliena à deo docent, & prophetant: qui uentriloqui iuste dicuntur, quasi de intelligibili uentre sui cordis, fabulas quasdam, id est falsas doctrinas, & prophetias proferentes, de quibus per Ezechielem dominus dixit: Vae prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum. Hi & uenefici, ut qui cum blandimento quodam, & fraude domos ingredientibus, et captiuas ducentes mulierculas oneratas peccatis, sicut ait Paulus, recte appellantur:

psalm. 39.
psalm. 21.

Sabbata.

1. Paralip. 24.

1. Corinth. 11.

D

Magos LXX.
uentriloquos
interpretatur.

Act. 16.

Venefici.

Ventriloqui
quare.

Eze. 13.

2. Timoth. 3.

in

A in his ergo praecipit non pollui. Polluunt enim sermones eorum eos qui eis obediunt. Vnde & addidit: Ego sum dominus deus uester.) Per euangelicam doctrinam dicens: Attendite ab his qui ueniunt ad uos in uestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Coram cano capite confurgete, & honora personam senis, & time dominum deum tuum. Ego sum dominus.) Bonum est quidem, & eum qui iam ad canitatem peruenit, honorare, habet enim tempus aliquid amplius proculdubio ad prudentiam: sed & honorem quem proecltoribus impendimus, nos quoque à minoribus merebimur, atque ex hoc ordo bonus uitam nostram in honestate custodiens, nobis profligatur. Canum autem, uere senem, id est eum intellige, de quo ait Moyses: Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi, seniores uos, & dicent tibi. Sed & Paulus: Presbyteri duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in uerbo, & doctrina. Sed & Daniel quum esset puer, & iudices atque presbyteros populi criminantes Susannam argueret, dicebant alij presbyteri: Veni sede in medio nostrum, & annuncia nobis, quia tibi deus dedit honorem senectutis; ut ostenderetur, quia sapientiae magis quam aetatis est presbyterij dignitas.

Si habitauerit aduena in terra uestra, & moratus fuerit inter uos, ne exprobetis ei, sed sit inter uos quasi indigena, & diligetis eum quasi uosmetipsos: Fuiistis enim & uos aduena in terra Aegypti. Ego dominus deus uester.) Terram nobis à deo datam, esse culturam uirtutum, bonamque eius doctrinam, superius diximus. Si quis autem ad hanc accesserit aduena, uidebitur uolens conuerti ad nostram fidem, & terrae illius ciuis conscribi, de qua Paulus ait: Accessistis ad Sion montem, & ad ciuitatem dei uiuentis Hierusalem caelestem, & multorum milium angelorum frequentiam, & ecclesiam primitiuorum, qui conscripti sunt in caelis: non affligamus eum, id est non grauemus contra eum iugum, ut modogenito & nouiter credenti grauiora mandata imponamus, ut non sicut pharisaei & scribae peccemus, quos accusans dominus dicebat: Alligant onera grauiam & importabilia, & ponunt ea super humeros hominum, ipsi autem digito suo non uolunt ea mouere. Non ergo ei qui accedit ad fidem, hoc facientes, & quaedam legalia ab eo exigentes, affligamus eum. Sit autem nobis sicut indigena, qui nutritus est in fide, & creuit in pietate. Vnde & Petrus hoc euidenter sciens, ad eos qui uolebant circumcidere de gentibus credentibus dicebat: Quid tentatis dominum, imponere iugum super ceruices discipulorum, quod nec patres uestri, nec nos potuimus portare? sed per gratiam IESU CHRISTI credimus saluari, sicut illi. In hoc ergo unumquemque aduenam, siue ut LXX. dicunt, profelytum, sicut nosmetipsos diligamus, ut illa praecipiamus eis tantum, per quae nosmetipsos, si ea gerimus, saluari credimus. Nam etsi amplius temporis ab his qui nunc ad fidem accedunt, nos in fide pia habemus, ueruntamen & nos ex infidelibus sumus, aut nos ipsi prius infidelibus

2. Timoth. 3.

Matth. 7.

Senes reuereri

Canes qui intel
ligantur.
Deut. 32.

1. Timoth. 5.

Daniel. 13.

Aduenas hu
maniter tra
ctandos.
Hebr. 12.

Matth. 23.

Act. 15.

Cexistentes, aut de talibus geniti patribus, & omnes aduenæ fuimus in terra Aegypti, id est in diabolico errore, & doctrina tenebrarū. Aegyptus enim tenebræ, uel obscuritas interpretatur. Ergo nimis secundum tempus addidit: Ego dominus deus uester. Id est qui & uos ab errore suscepi, de quo Paulus dixit: Conclufit deus omnia sub incredulitate, ut omnibus miseretur. Nolite facere iniquū aliquid, in iudicio, in regula, in pondere, in mensura. Statera iusta, & æqua sint pondera. Iustus modius, æquusq; sextarius. Ego dominus deus uester, qui eduxi uos de terra Aegypti. Custodite omnia præcepta mea, & uniuersa iudicia, & facite ea. Ego dominus. Similis est etiā hæc sanctio præcedentibus, quando post lucrum literæ eius etiam spiritum præscrutati fuerimus. Non ergo fieri oportere iniustum in iudicio, in præcedentibus præcepit: nūc autē nec in mensuris iniuste agere, nec in pondere, nec in stateris præcepit, ne forte his ipsis, quæ quasi termini sunt iustitiæ, ad iniustitiam utamur. Pro terminis enim iustitiæ, uendētib; & ementibus, aut alio quolibet modo contrahentibus mensuræ dantur, & pondera, quæ admodum leges iudicantibus; unde de nō faciendo iniustum iudicio, etiam de non immutandis stateris, & ponderibus, sed & de sextario, modio ue habendo iusto, id est de omni mēsurā uini aut olei addidit. Ab omni utiq; iniustitia quæ erga proximum geritur, tam in maioribus, quā in minoribus præcepit abstinēdum, quia quod iniustum est, ubiq; abominabile est: placet autem deo semper quod iustum est. Præterea quod diuiti possessio agri, & domus est, hoc pauperi mēsurā uini, & tritici, & panis pondus est, & alia ex quibus uitā quotidianā ducit. Sed nec iniustum in iudicio mentis faciamus, nec mēsuras & stateras eius, quæ naturaliter nobis insita est iustitiæ, corrūpamus, aliter nostra, & proximi peccata iudicantes, ait enim dominus: In quo iudicio iudicaueritis, iudicabimini; & in qua mensura mensi fueritis, metietur uobis. Quod ipse interpretans, quemadmodum deberet intelligi, subdidit: Quid autem uides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ in oculo tuo est, non uides? Sed nec in ponderibus, & stateris, & mensuris, diuinis noceamus, sed iustas stateras, & mensuras, & pondera, id est leges scripturæ diuinæ custodiamus, nullatenus eis stateram, aut pondus superimponentes proprium, & necq; hoc, quod pharisæi, patiamur, de quibus in euangelij dominus dicebat: Quare transgredimini mandata dei, propter traditiones uestras? Illum enim ad memoriam nostram, qui hæc loquutus est, lex reuocans, subdidit: Ego dominus deus uester, qui eduxi uos de terra Aegypti. Custodite omnia præcepta mea, & uniuersa iudicia, & facite ea. LXXXI autem ædūt: Omnem legem meam, & omnia præcepta mea, Ego dominus duplicans, ego dominus: ut tu cognosceres, quia qui nos de terra Aegypti sensibilis eduxit, tunc legem dans, ipse nunc de intelligibili Aegypto euangelium prædicans liberauit. Vnde postquam dixit secundum LXXX. Custodite omnem meam, oportebat sufficere, omnia enim lex complectitur, addidit

Aduenæ in Aegyptio.

Roma. 11.

Leges ciuiles, & amonariæ.

Mensura.

Stateras transilimus, iudicantes aliter atq; aliter de nobis atq; que alijs.

Matth. 7.

Matth. 15.

Euangelium ab Aegypto nos asserit.

Adit autem: Et omnia præcepta mea, non iudicia, aut iustificationes, aut testimonia, quæ sic appellari per legem Moyfi consueuerūt, sed præcepta mea, euangelica mandata demonstrans, quæ ex autoritate dominus præcepit.

CAPVT XX.

Loquutusq; est dominus ad Moysen dicens: Hæc loquere filijs Israël: Homo de filijs Israël, & de aduenis, qui habitant in Israël, si quis dederit de semine suo idolo Moloch, morte moriatur. Populus terræ lapidabit eum, & ego ponam faciem meam contra illum, succidamq; eum de medio populi sui, eò quod dederit de semine suo Moloch, & contaminauerit sanctuarium meum, ac polluerit nomen sanctum meum. Quod si negligens populus terræ, & quasi paruipendens imperium meum, dimiserit hominem, qui dedit de semine suo Moloch, nec uoluerit illum occidere, ponam faciem meam super hominem illum, & congnationem eius, succidamq; ipsum, & omnes qui consenserunt ei, ut fornicarentur cum Moloch, de medio populi sui. Cuius rei gratia de hysdem bis, & ter aliquando lex præcepit, frequenter in præcedentibus diximus, quia propter memoriam legentium hoc faciat. Vnde eadem recapitulans, mandata noua quædam eis interferit, ut nō superflua uideatur legum repetitio, & inquisitione nouorum, etiam anterioribus studiosius intendamus. Huius rei gratia actiones quasdam in præteritis prohibens, poenas earum tacuit, ut quæ sit hæc, uel qualis quærentes, ea quæ inferius sancit, scrutemur: in his enim poenas inferuit, quas tunc prætermisit. Olim ergo prohibens de semine suo Moloch, siue secundum LXXX. principi dari, Erat autem hoc idoli cuiusdam uel demonis nomen, secundum quod Stephanus Amos introduxit dicēte: Et recepistis tabernaculū Moloch, & sydus dei uestri Remphā figuras quas fecistis, ut adoretis eas, Nunc ergo id ipsum rursus contestans, quibus uerbis orsus sit exordia huius legis audisti. Loquutusq; est dominus ad Moysen, dicens: Hæc loquere filijs Israël, Quod LXXX. ædiderunt, & filijs Israël loquere. Non hoc dictum est, quasi alij fuissent, quibus præcedentia sanxerat, sed ostendens, quia hoc personale mandatum propterea contra omnes dilatauit, quia peccatum contra quod comminationē præsentem protulit, tantum alijs execrabilius est, ut alia quidem peccata solos peccantes reos poenis efficerent, hoc autem & eos, qui neglexerunt peccantem, iudicemq; ei, sed & ultorem, non solum principes populi, sed & totam synagogam, & populum facit. Populus enim, inquit, terræ lapidabit eum. Nec his cōtentus, addidit: Et ego ponam faciem meam contra illum, succidamq; eum de medio populi sui. Per hoc omnes erigens, & prouocans contra eum, qui talia commisit: sed & terrorem indicens, si neglexerint, & non cum studio præceptam poenam suis in eum exercuerint manibus, ut, pote intantum irato deo, ut ipse aperte prædictam sententiam contra eum

Moloch, Amos 5, Act. 7.

Idolatriæ crimen in consensientes etiam transfertur.

C ferret. Cur autem? Quia de semine suo dedit Moloch, ut contaminaret sanctuarium meum, & pollueret nomen sanctum meum. Quicquid enim filium aut cognatum, aut discipulum, aut amicum, aut quencumque de suo semine, uel cognatione, aut doctrina, principi seculi huius, qui nunc operatur in filiis dissidentiae, dederit, uouens eum & consecrans daemonebus, hic quidem ad sacra daemoneum, alter autem mixta uirili muliebrique uita, utrumque enim erat paganis consuetudo, & his qui in errore illorum labebantur, de quibus deus per Osee dicit: Quia isti cum fornicarijs corruppebantur, & cum effeminatis sacrificabant: polluit dei sancta. Quomodo? quia polluit nomen sanctum eius. Ut enim imaginem dei percipiens homo sancti, & in sanctis requiescentis, sanctus recte & sanctificatus illi, cuius habet imaginem, dicitur. Contaminat ergo, & polluit nomen eius, qui ei dedit imaginem, & per hanc ipsum qui sanctificauit, qui & spiritum uitae ei ex sua gratia insufflauit, quia spiritu malo, & aduerso deo corrumpitur, & dominicam imaginem in daemoneum seruitutem redigit, regalemque margaritam a porcis permittit pollui. Idem est & quisquis de cognatione, & de doctrina sua auaritia offert, & ad auaritiam operibus aut uerbis consuefacit eum, qui quocumque modo discipulus eius, uel cognatus est, seruum eum daemoneum, deuotum idolis, siue consecratum, militemque maligni principis huius seculi efficiens.

1. Timoth. 6.

D Radix enim omnium malorum auaritia, quae est idolorum seruitus. Dicitur autem hoc ipsum & contra eos, qui adulterium docent, suggerentes nefarias actiones, suadentes turpitudinem, polluentes sancta dei, id est signatorum deo corpora, quorum caro templum dei, & spiritus sancti est habitaculum. Vnde & polluere recte nomen sanctum dicuntur, siue secundum LXX. sanctificationum, quia ex uno, aut duobus, aut pluribus forsitan abominabilibus, omnium sanctorum dei, qui in eo crediderunt, & fidelium, manifestissime abominabile nomen & contaminatum inter homines efficitur, talia & de caeteris coniicientibus his qui foris sunt, in qualia quosdam uiderunt luxuriantes. Propterea eos qui sic mala & abominabilia operibus, aut uerbis docent, non unius praecipit, sed omnium puniri manibus; utpote omnium inimicus & aduersarius, & omnium gloriae, sicut praedictum est, nocentes.

Lapidationem cuiusmodi sceleris meruerit.

Quod si negligens populus terrae, & quasi paruipenderis imperium meum, dimiserit hominem, qui dederit de semine suo Moloch, nec uoluerit illum occidere. Id est, si hi, qui nutriti sunt in scientia, neglexerint eum qui talia docet; haec est enim uera & recta terra, de qua ait Dauid: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: Quia malum est maxime tale peccatum non exequi. Quid est quod sequitur? Et super cognationem eius. Eos qui student uidelicet similia, qui cognati sunt propter similitudinem actionis, & doctrinae. Succidamque ipsum, & omnes qui consenserunt ei, ut fornicaretur cum Moloch, de medio populi sui. Non solum minatus est punire eos, qui dicunt, uel faciunt hoc, & propterea cognatos recte nominatos, sed & consentientes ei, id est concordantes

A concordantes aut concurrentes, aut communicantes operibus eorum in fructuosos, sicut Paulus dixit. Malum est enim, permittere aut consentire etiam eos, qui foris sunt, fornicari a deo, & adherere intelligibili principi; multo magis autem de medio populi: Hoc est enim totum gregem lupis credere, & omnes oues feris tradere: siquidem de medio populi inimicis rapere permittimus, aut si manum porrigimus rapiendi. Qui enim consentit, & tacet accusare eum, quem arguere necesse est, uel admonere, uel increpare, hic non fugiet diuinum iudicium. Pone autem faciem suam super eum deus, illam de qua Dauid dicebat: Vultus autem domini super facientes mala, ut disperdat de terra memoriam eorum. Non solum ergo qui talia faciunt, sed & qui consentiunt facientibus, sicut Romanos Paulus scribens reprehendebat, sub poena quae nunc dicta est a legislatore, efficiuntur. Anima quae declinauerit ad magos & ad ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi sui. Sanctificamini, & estote sancti, quia ego dominus deus uester. Custodite praecipita mea, et facite ea, ego dominus qui sanctifico uos. Non qualecunque peccatum esse declinare ad magos, siue ut LXX. uentriolos, uel ueneficos praediximus: in utroque enim a deo receditur, siue sensibiles Pythonicos & ueneficos, siue intelligibiles dicas, id est, eos qui nomine dei falsa prophetant, deceptores, & adulatores, qui ueneficis sermonibus auditus multorum corrumpunt, ut a ueritate quidem auditus auertant, ad fabulas & errorem conuertuntur, & propterea ponere faciem suam iudex, & disperdere eos de populo suo comminatus est. Addidit autem: Sanctificamini & estote sancti. Ostendens quia quotquot illos sequuti sunt, polluti sunt, & abominabiles, atque immundi; utpote qui abominabilibus uerbis, & prauis dogmatibus consenserunt. Insuper addidit: Custodite praecipita mea & facite ea. Manifestans & per hoc, quod praeparationem illi praceptorum dei doceant, siue legem doceant, siue diuina se interpretari mandata fingant, & propterea eos, & sequaces eorum auersatur. Sed & breuem conclusionem uerbis addidit, dicens: Ego dominus, qui sanctifico uos. Id est, cur cum his qui alia contra meam legem, aut meam doctrinam dicunt, corruppemini? Ego enim sum dominus, qui uos sanctifico, & nullus hominum, nec si prophetam se esse dicat, nec si quamlibet scientiam promittat, nisi forte quae mea sunt dixerit, & a me acceperit, & meus spiritus in eo operatus fuerit.

Consentire cum peccantibus.

Psal. 33.

Roma. 1.

Qui maledixerit patri suo & matri, morte moriatur. Qui patri matrique maledixerit, sanguis eius sit super eum. Siue ut LXX. reus est, ut hoc nomen ad ipsum deum referatur. Malachias enim dixit: Nunquid non deus unus fecit uos: nunquid pater omnium uester? Et rursus: Domine, pater noster es tu, nos uero lutum, & tu fictor noster, & opera manuum tuarum omnes nos. Recte ergo quicumque patri detrahit, sed & matri, morte multatus est. Ingratus est enim naturae, & benefactores blasphematur, per quos a deo esse perci

Malach. 2.

Esai. 4.

Cipientes, & per quos mediantes generati sumus, & iniuriat creatoris organa, ut labores quos patitur in nostra generatione taceamus: nam quia maximam poenam contra hunc, qui huiusmodi est, id est mortem praecipit, ostendens, quia ualde recte, & rationabiliter talem se poenae scripsisse sententiam, subdit: Patri matricq; maledixit, sanguis eius erit super eum. Vel sicut LXX. reus est ad satisfaciendum, de poenae magnitudine mentionem & recapitulationem faciens peccati. Si ergo haec in eo, qui sensibiles maledixit patres, multo magis qui blasphematur Christum: ipse enim nos spiritualiter regenerauit. Igitur qui eius mysterium, & gratiam iniuriat baptismatis, non obediens uoci dominicae: Si quis non fuerit regeneratus ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum caelorum; hic morte morietur pessima, alienatus a regno caelorum, & aeternae uitae detrimentum sustinens; qui & propterea reus est, quia praedicante domino, & praedicante nihil duru, nec graue, neq; quod temporis, & materiae, aut artis, aut disciplinae egeret, sed tantummodo mundi cordis, & fidei, iste sponte hoc donum auersatus est.

Si moechatus quis fuerit cum uxore alterius, & adulterium perpetraverit cum uxore proximi sui, morte moriatur & moechus & adultera. Nec contra hunc dura, sed imo magis nimis iusta extitit lex. Quum liceret enim propriam uxorem habere, corrumpit alterius: quum liceret in castitate nubere, & in sanctificatione propriae uxori secundum legem misceri, in impudicitia & corruptione alterius miscetur uxori, & dissipat filiorum successiones, dubiumq; mulieris partum, ad quem pertineat, facit. Sed & postquam dixit, moechatus fuerit cum uxore alterius, addidit: Et adulteratus fuerit cum uxore proximi sui. Tanquam alter sit ille, alter autem hic, quod inuenire nullatenus possunt qui secundum literam solam legem accipiunt: sed inuenient illi qui ad moralem intellectum, & contemplationem spiritalem currunt. Quantum ergo sensibile adulterium malum est, tantum est intelligibile deterius. Nam illi carni, hi autem spiritui contumeliam faciunt: & hi homini, illi autem ipsi deo, de quibus Osee dixit: Omnes adulterantes quasi clibanus succensus a coquente in corde suo. Adulterium intelligibile accusans: ab omni enim populo Iudaeorum hoc committebatur, corrumpente legem, legisq; dogmata. Quicumq; ergo illius uiri, de quo ait Paulus: Despondi uos uni uiro, uirginem castam exhibere Christo, moechatur mulierem, uidelicet ecclesiam, de qua idem ait: Viri, diligite mulieres uestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam. Et rursus: Propterea relinquet homo patrem & matrem, & adhaerebit uxori suae, & erunt duo in carne una: sacramentum autem hoc magnum est. Ego autem dico in Christo & in ecclesia. Moechatus autem uerbis turpibus, disseminans in ea doctrinam propriam, & non Christi, sicut ait Paulus, turpis lucris gratia, morte moriatur & moechus & adultera. Id est, qui alienum supereminat uerbum, & ecclesia quae in se talia patitur seminari. Hanc enim, sicut diximus, uxorem intelligamus. Primum quidem ueri

Mortis poena in eos, qui sunt parentibus iniuriatores.

Ioan. 3.

Precepta Christi silentia.

Mysterium adulterium.

Osee 7.

Iudaei adulteri

2. Corinth. 11.

Colos. 3.

Eph. 5.

Tit. 1.

A ueri coniugis uidelicet Christi, deinde & coniugē eius, cui a Christo credita est ecclesia sacerdotis, aut forte doctoris. Quotquot enim aemulando Christum, & ad suum odium uerbum corrumpunt, circa naufragantes, sicut Hymaneus & Alexander, quos tradidit Paulus satanae, ut disceret non blasphemare, horum adulterium in personam Christi reputatur. Quicumque autem aemulatione hominum, qui regendas ecclesias sunt sortiti, tale quippiam faciunt, ut eorum doctrinam subruant, quod Paulus Alexandrum fecisse dixit aetarium, ait enim: Alexander aetarius multa mala mihi ostendit, reddet ei dominus secundum opera sua, quem & tu deuita, multum enim restitit uerbis nostris: Horum adulterium in proximum reputatur, cum sacerdote uidelicet, siue conductore, propter cuius aemulationem, ad tale iniustitiam progreditur. Sed & huius poena mors est: quia etsi non specialiter contra Christum, tamen contra hominem contendens, corrumpit Christi opus, gregemq; disperdit, propter quod socius eius efficitur poenae, quicumq; ab eo corrumpi se patitur.

Qui dormierit cum nouerca sua, & reuelauerit ignominiam patris sui, morte moriantur ambo, sanguis eorum sit super eos. Si quis dormierit cum nuru sua, uterque moriatur, quia scelus operati sunt, sanguis eorum sit super eos. Dicta sunt haec in hoc Leuitici libro a legislatore superius: sed illic quidem, non reuelabis turpitudinem patris tui, & matris, nec sororis, & nurus, & reliquorum per ordinem dixit, quando & nos haec exponentes, non solum turpis cognatorum, & nefariae commixtionis auersionem legem praecipere, sed & de non reuelandis quae cognouimus, neq; diffamandis carnalium, spiritualium, uel cognatorum peccatis dicta esse exposuimus. Hic autem deus, si dormierit, addidit: illum proculdubio deducens ad medium, qui eandem actionem prauam, quam proximum egisse cognouit, nihilominus agit, nec peccati societatem erubescens, etiam sic existit proditor, in quo & mortis poenam legislator recte definiuit. Bene autem nouercae nurum coniunxit, quia hoc quidem in patre a filio delinquitur, illud autem in filium a patre. Similis autem impietas est filium patris, aut patrem filij denudare, siue diffamare peccatum, quum & ipsi in similibus deliquerint. Ad quos Paulus dicebat: Propter quod inexcusabilis es o homo omnis qui iudicas, in quo enim alium iudicas, teipsum condemnas, eadem enim agis, & iudicas.

Qui dormierit cum masculo coitu scemineo, uterq; operatus est nefas, morte moriatur, sit sanguis eorum super eos. Quia iniuria naturae est hoc peccatum, ostendit tam nouitas eius, quam facinus. Ergo non frustra poenam in illo mortis lex decernit. Nos autem huiusmodi & auditu auersamur. Caueamus autem & eum qui fortis est anima, atq; ideo appellatur masculus, uir enim ubiq; in diuina scriptura perfectus uirtutibus nominatur, unde & Paulus ait: Donec occurramus oēs in uirum perfectum, in personam aetatis plenitudinis Christi. Caueamus ergo uerbis incongruis effeminare, uel actioibus, & dissoluere huius animae uirtutem, dum cum eo uidelicet et nos dissoluamur. Vtriusq;

2. Tim. 4.

Alexander aetarius adulter.

Rom. 2.

Temerare in masculum.

Vir.

Eph. 4.

C enim, sicut cernis, poena mors est. Qui sup̄ uxorem filiam, duxerit matrē eius, scelus operatus est, uiuus ardebit cum eis, nec permanebit tantum nefas in medio uestri. Nimis recte sic s̄uam poenam huic minatus est delictō, eos enim qui ex matre geniti sunt, ab his qui à filia geniti sunt, quum unus sit pater, incertum est utrum fratres, an auunculos oporteat appellari. Nam quum pater unus sit, fratres eos cogit aestimari. Ex duabus autem parentibus, quum una sit mater, alia filia, auunculos hos, qui de matre sunt geniti, ab his qui nati sunt de filia, compellit necessitas appellari: & hoc quidem ualde secundum literam custoditur, & cauetur huiusmodi incerta commixtio, generisque confusio. Quia omnis peccati mater concupiscentia est, oportet & hoc praeueneri, ut si qua nobis peccati concupiscentia sit, usque ad hanc stemus, & non ei coniungamus actionem. Qui autem coniungit, in igne succenditur, nō solum autem ipse, sed & desiderium peccati, in super & actio ipsa. Quo igne? de quo dixit Christus: Ignem ueni mittere in terra, & uolo ut accendatur: id est, administrationem spiritus, qui ipsos peccatores de medio auferet, eorumque peccata, si enim spiritu, ait Paulus, facta carnis mortificetis, uiuetis.

In eos qui confundunt cognationis iura.

Ignis quo peccatores debent comburi.

Luc. 12.
Roma. 8.

Qui cum iumento, & pecore coierit, morte moriatur: pecus quoque occiditur. Et mulier quae succubuerit iumento, simul interficietur cum eo. Sanguis eorum super eos. Nimia contra populum Iudaeorum legislator utitur distinctione, quia intantum iniqui, atque libidini dediti erant, ut ad exterius etiam concupiscentias aberrarent, & propterea cum quadrupedibus uiri, mulierisque commixtionis mentionem faciens, mortis esse huiusmodi poenam demonstrauit. Tu autem, forsitan superfluam esse fidelibus hanc legem iudicabis, neque enim, inquis, egent huiusmodi iure censeris. Non autem est superflua, sed nimis eius nos iuuare spiritualis potest contemplatio: si quadrupedia, uoluptates prauas, & deorsum terram contuentes intelligamus: utpote omni humana carentes actione, & propterea appellatas quadrupedia, quia quadrupedia manus, sicut homines, non habent, atque ideo maxima nostra cognatione carent. Quicumque ergo uir, aut mulier ad alienigenas uoluptates intantum incumbit, ut ne quidem per desiderium ab eis capiatur, sed imo ualde eis cohaereat, & cum eis coeat, ut commixtionem cum eis diuturnam, & perseverantem habeat, reus est is, qui talis est, morti. Hic est enim nefariarum libidinum finis, qui operantibus eas punitis, recte ipsi etiam mori dicuntur. Neque enim per se subsistentes, quia nulla est peccati substantia in peccatoribus, operantur, quibus tamen perditis, & ipsae simul pereunt.

Quadrupedia

Finis libidinum, mors.

Abraham exemplum de Sarra.

Qui acceperit sororem suam filiam patris sui, uel filiam matris suae, & uiderit turpitudinem eius, illaque conspexerit fratris ignominiam, nefariam rem operati sunt: occidentur in conspectu populi, eo quod turpitudinem suam mutuo reuelauerint, & portabunt iniquitatem suam. Tolerabile esse hoc, a multis putabatur, sororibus filiae patris, uel filiae matris misceri, quia & Abraham de Sarra dicebat:

A cebat, soror mea est ex patre, & non ex matre. Quod quidem non omnimodo sic est, sicut habere putatur historia: nam eos, qui ex Thare patre Abraham geniti sunt, Moyses narrans, nusquam Sarrae mentionem fecit, quod si et sorori suae Abraham nupsit, ante tamen quam cognosceret deum. Malum est ergo sororibus coniugij societate misceri, unde & illud lex prohibuit. Quum ergo haec sic se habeant, nullatenus a praedicta contemplatione recedamus. Turpitudinem autem sororis ex patre, aut ex matre, reuera illum intelligere, & accipere, qui turpem actionem a patre aut matre, id est, in qua pater aut mater deliquit, non solum uidet, sed & accipit, per similem, & parē actionem, & nefarius est hic, non solum perscrutans, quae non oportuit, sed & superaedificans, & coniungens se perpetratae a parentibus prauitati. Quae soror eius, quasi prauitas appellatur. Sed & ut qui diffamauit eam, & disseminauit, latentia enim plurimum parentum peccata diffamant filij, quando agunt similia. Vnde hunc qui talis est, disperdi in conspectu populi: uel sicut LXX. in conspectu filiorum generis sui, id est, uidentibus similia cogitantibus, praecipit: hi enim filij generis eius recte dicuntur: Cur autem in conspectu horum? Ut unius poena ceteri pudicitiam discant. Intercepto autem peccatore, et peccatum simul interit, quae admodum semel in praecedentibus diximus.

Qui coierit cum muliere in fluxu menstruo, & reuelauerit turpitudinem eius, ipsaque aperuerit fontem sanguinis sui, interficientur ambo de medio populi sui. A menstruata abstinere legislator non frustra praecipit, sed hominem suadens ad pudicitiam, castitatisque eum diligentiam habere, ex qua sanctificatio prouenit, nolens & in modum porcorum continue mulieribus misceri, & ad communem corruptionem uacare, sed ex coacta abstinentia usum facere ad continentiam. Sed quae admodum disperdi eos de populo suo praecipit, quum purgatione ei, qui dormiuit cum menstruata, superius indixisset, dixit enim: Si coierit cum ea uir tempore sanguinis menstrualis, immundus erit septem diebus. Deinde per haec purgationum sacrificia narrans, subdidit: Ista est lex eius qui fluxum feminis patitur, & qui polluitur, & quae sanguinis fluxum patitur in menstruis suis, & influxum feminis patiente in fluxu suo masculino & femina. Et uir, si dormierit cum menstruata, sic purgari & hunc, sicut & alios non puniri uult. Ergo contemlemur menstruatam gentiliū sapientiam, longe enim a deo est, sed & de uolatu auium, & cursu siderum, & mensuris coeli dicens, atque docēs. Cum hac ergo pessimum est dormire, id est delectari in ea, & diu coire, sed et reuelare, & palam proferre turpitudinem eius, tradendo eas quae apud eum sunt Teletas, & errores quos habet, & fontem totius erroris exponentem: quia his publicatis, reuelat & ipsa fluxum sanguinis sui, id est ea quae sunt de sacrificijs idolorum subintroducens: propter quod non simpliciter dixit, interficientur, sed addidit: De medio populi sui. Vel secundum LXX. ex genere suo. Quia qui sapientiam tradit gentiliū, quae praeuaricatur creatorem nostrum, & scientiam eius, & pietatem, non est iustum iam ut

Turpitudinem sororis qui uideo ant.

Prodimus parentum uitia, si imitemur ea.

Menstrua mulierum cur interpellent a commixtione.

Leui. 15.

Gentilis sapientia.

C nominetur homo: sed & imagine dei semetipsum, ignorando creatorem, priuauit, & ideo interficitur de medio populo, siue de genere suo, ut nō iam sapientia nominetur, sed careat quod habuit falso nomine atq; ficto, teste 1. Corin. 3. Paulo, qui ait: Sapientia huius mundi, stultitia est apud deum. Turpitudinem mater teræ, & amicitia non discooperies: qui hoc fecerit, ignominiam carnis suæ nudauit, portabunt ambo iniquitatem suam. Nec fororibus præcepit eorum, qui nos genuerūt, commisceri, tam propter generationes, ut non confundantur, quam ut competentem reuerentiam parentibus conseruemus, propter eos & à fororibus eorum abstinentes: quod similiter & secundum spiritum intelligas, ut nō solum uelentur parentum peccata silentio, & tradantur obliuioni, sed & eorum, qui eis sociati sunt, unde & eorum fratres esse dicuntur. Sileamus autem illorum peccata, quia nudatis illis, late re nec parentes possunt, unde ait: Ignominiam carnis suæ nudauit. Qui autē hoc faciunt, cui poenæ submittuntur? Portabunt ambo, inquit, iniquitatem suam. LXX. autem addunt: sine filiis morientur. Quia qui non inuicem sua pondera portant, sed diffamant, atq; disseminant cognatorum, tam secundum carnem, quam secundum spiritum peccata, sine uirtutibus morientur, quæ est pessima sterilitas. Filij etenim nos tempore iudicij non iuuant: uirtutes autē iuuant, quarum causa uidelicet coronamur, quarum sterilitate animā ægrotare miserimum est. Ornari autem huiusmodi filiorum generatione, beatitudini est: Et hoc est cum Esaia dicere: A facie tua domine concepimus, & quasi parturiuimus & peperimus spiritum salutis: iustitiam non fecimus in terra. Et hæc intelligis, & quæ subsequuntur.

Qui coierit cum uxore patris, uel auunculi sui, & reuelauerit ignominiam cognationis suæ, portabunt ambo peccatum suum, absq; liberis morientur. Qui duxerit uxorem fratris sui, rem facit illicitam, turpitudinem fratris sui reuelauit, absq; filiis erunt. Ostendit ergo legislator, quia maxime filiorum causa à creatore, societate percepit, naturam cōiugi, ea quippe quæ nūc tanquam abominabilia incongrua que prohibuit. Est enim reuera incongruum, & iumentorum uitæ proximum, uxoribus fratrum, & cognatorum, uicinorum uidelicet commisceri: & hæc in alia parte legis, id est in libro Deuteronomij non solum præcepit, sed etiam compulit, dicens: Quando habitauerint fratres simul, & unus ex eis absq; liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater eius, & suscitabit semen fratris sui: Et his similia. Quum autem frater nō fuerit, aut auunculum, aut eum qualiter est ex patris cognatione, ducere mulierem defuncti sine filiis præcepit: quemadmodum & Booz Ruth secundum legem cognationis accepit. Sic libidinis quidem causa fugit cognatorū commixtionē, societatemq; prohibet. Quando autem rursum oportet à tribulationibus subleuari, uel casibus, præcipit, & uult: & nuptias non in pollutione corruptionis, sed ad successionem generis hominibus præcepit, propter quod & eum qui

1. Corin. 3.

Sine filiis mori

D
Filij pro uirtutibus.

Esa. 26.

Deut. 25.

Ruth 3.

A qui sic miscetur, sine filiis mori præcepit, ait enim: Absq; filiis erunt: quia filiorum procreationes, legem male utendo, cōfundit. Quid ergo est mori sine filiis? hoc enim in hac lege quærere maxime necessarium est, utrum filios eorum, qui uxoribus fratrum, auunculorumq; nupsent, interim præceperit, & quomodo ait: Non morientur patres pro filiis, nec filij pro patribus? Sed nullatenus eos mori præcepit, sine filiis autē illos mori dixit, secundum LXX. duntaxat interpretū æditionem, ut non reputetur eis filiorum successio, nec filijs suam relinquant hæreditatem. Hoc autem ostendit etiam Symmachus ædens planius, sed & Theodotion, qui pro eo, quod dictū est, sine filiis morientur, sine filiis erunt, uterq; ædiderunt. Vnde & spiritalem interpretationem, & resolutionem similem habet superioribus.

Custodite leges meas, atque iudicia, & facite ea, ne & uos euomat terra, quam intraturi estis, & habitaturi. Nō nobis sufficit partem quandam conseruare legis, nec unum aliud ue mandatum ad correctionem uitæ peragere, sed omnia præcepta, & iudicia custodire necesse habemus, quæ cuncta à deo iussus legislator scripsit. Hæc enim dicit præcepta, uel de quibus ipse dubitans inquirebat deum, & illo didicit iudicante, sicut in filios Israëlitis mulieris, qui loquutus est blasphemiam: leges enim quæ ita prolatae sunt, iudicia nominat. Per hæc autē totam hanc legem breuiter significauit, de qua nihil oportet transgredi, ut non eiiciatur, id est, proijciatur præuaricator.

B Hoc est em euomere, quod & Symmachus, similiter & Theodotion abijcere ædiderunt. Euomi autem, unde? De terra uidelicet, in qua nos deus introduci promittit: quæ sit autem hæc, ex subsequentibus disce.

Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulsi sum ante uos. Omnia enim hæc fecerunt, & abominatus sum eos. Vobis autē loquor, possidete terram eorum, quam dabo uobis in hæreditatē, terram fluentē lacte & melle. Ego dominus deus uester, qui separaui uos à cæteris populis. Non solum ad Iudæos hæc dicta sunt, qui ab omnibus gentibus propter circuncisionem, & Moyse legē, separatos se esse credunt, sed & ad omnes qui accedunt seruire deo: Hos enim ambulare maxime in gentium legitima non licet: gentium autem siue nationum, quarū: quas ego expulsi sum, ait, ante uos: quod cæteri interpretum ædiderunt, quas eiicio ego à facie uestra, LXX. autē, à uobis, id est dæmonia. Hæc enim à facie fidelium expulsi dominantia eis, prius quā in impietate peristerent, & nec unus uni, sed multi uni dominabantur. Quod probat Maria Magdalene, de qua septem eiecit dæmonia, & qui uinctus erat catenis, dicit enim ei: Legio nomen est mihi, quia multissimus. Hæc ergo quæ lex prohibuit, ab illis commissa sunt, aut ipsis per se agentibus, aut in hominibus operantibus: propter quod eos deus abominatus est, & nos in hæreditatem illorum introduxit in terram fluentem lacte & mel. Non dixit habentem, ut de hac sensibili terra accipias, quod dictum est, sed fluentem. Quæ est autem terra, quæ lac & mel fluat?

Deut. 24.
4. Reg. 14.

Iudicia custodi
re, est legi ob
temperare.

Mat. 9.
Luc. 8.

C Delicias igitur dicit futuri seculi, et bona quæ nobis deus post resurrectionem mortuorum donat, quæ lac & mel appellauit, quia ei nihil est suauius, in his quibus nunc utimur cibis, neque dulcius. Sed & sine labore eorum, cibus est nullius operationis, uel præparationis egens: illic enim bona futuri seculi sine labore erunt aliquo, uel dolore, nullius studij, nullius apparatus, nullius operationis egentia. Et quis nobis hæc det, aperte sequentia uerba legislatoris ostendunt. Ego dominus deus uester, qui separaui uos à cæteris populis. Hoc autem Christus fecit: ipse enim in euangelijs, ab omnibus gentibus non solum intelligibilibus, sed sensibilibus, distinguit eos qui in eum credunt, ait enim: Ne cogitetis, dicentes: quid comedemus? aut quid bibemus? aut quo uestiemur? hæc autem omnia gentes inquirunt. Ergo aperte nos separatos esse à gentibus uult, sublimiorem sectando conuersationem. Separate ergo et uos iumentum mundum ab immundo, auem mundam ab immunda. Ne polluatis animas uestras in pecore, & in auibus, & cunctis quæ mouentur in terra, & quæ uobis ostendi esse polluta. Eritis sancti mihi, quia sanctus sum ego dominus, & separaui uos à cæteris populis, ut essetis mei.) Iumenta, siue pecora, quia populares homines intelligat lex: uolatilia autem contemplatores, qui ad sublimitatem uacant scientiæ, aperte à nobis, & cum quibus oportebat scripturarum probationibus, ostensum est, quæ de sacrificijs, & cibus quadrupedum, uolatiliumque diceremus, quia omnis popularis, mundus propter simplicitatem à pluribus iudicatur, similiterque & qui ad scientiam diuinam semetipsos tradere, atque occupare uidentur: quod non ita se habet: oportet enim popularem prudentem esse in bono: In malo autem, sicut ait Paulus, simplicem. Hic enim qui talis est, mundus est: qui autem talis non est, immundus est. Sed & qui contemplandis diuinis uacat, necessarium habet mundum cor, mundamque conscientiam, & fidem non fictam. Qui autem hæc non habent, in uaniloquia conuertuntur, non intelligentes, neque de quibus loquuntur, neque de quibus affirmant, sicut ad Timotheum scriptum est. Necessarie ergo & horum illorum, quæ mundos separari præcepit, atque immundos, ut ab his abstinemus, illis commisceamus. Sed multam sapientiam suam etiam nunc legislator ostendit: de quadrupedibus quidem, & uolatilibus ita distinguens, in reptilibus autem terræ non ita, cuncta enim quæ mouentur in terra, immunda sunt. Qui terrena uidelicet sapit, cuius deus uenter est, qui ueneno pascitur constitutarum in puluere uoluptatum. De ipsis siquidem sicut cernis, indistincte narrat, dicens: Et cunctis quæ mouentur in terra, & quæ uobis ostendi esse polluta.) Ergo omnes qui terrenis pascuntur actionibus, et si fidelium fingant habitum, ut immundi separati sunt, & inter immunda distincti sunt, à quorum nos omnimodo malis abstinere desiderat, propter quod addidit: Eritis sancti mihi, quia ego sanctus sum dominus.) Qui forma uobis conuersationis effectus sum, qui tantum auersatus sum terrena, ut nec haberem quo

Prudentia adhibenda artibus bonis.

Roma. 16.

1. Timoth. 1.

Vite nostre instituentis Christi exemplar est.

A quo reclinare caput, qui etiam meis discipulis mandauit: Non possideatis aurum, neque argentum, neque æs in zonis uestris, non peram in uia, nec duas tunicas, neque calceamenta, neque uirgam. Intantum ergo eorum, quæ in terra repunt, nihil nos sapere, aut agere studet. Vir, siue mulier, in quibus Pythonicus, uel diuinationis fuerit spiritus, morte moriantur, lapidibus obruent eos. Sanguis eorum sit super illos.) Hoc ipsum Pythonicum esse, uel diuinum, siue ut LXX. incantatorem, nimia iniquitatis est: qui enim talis est, & ipse corruptus est, & alios proculdubio in sua iniquitate corrumpit. Unde præcepit lapidibus eum obrui, quia nec sensibile quid agimus, sed fabulas de corde, ueluti superfluos & uanos sermones, uel quædam quasi incantantia blandimenta, incongruis doctrinarum sermonibus studemus, ut popularium, siue simplicium seducamus auditus, ad nutriendos uentres nostros, atque explorare nostras uoluptates, alias talibus exquisitiõibus cupientes. Aperte enim intelligibiles Pythonitos, & prauos incantatores Romanis scribens Paulus uas electionis expressit: Rogamus autem uos fratres, ut obseruetis eos, qui dissensiones inter uos, & ostendicula præter doctrinam, quam uos didicistis, faciunt, & declinate ab eis. Qui autem sint hi, in subsequentiõibus explanaui: Hi enim domino nostro Christo non seruiunt, sed suo uentri, & per dulces sermones, & benedictiones, seducunt corda innocentium. Ergo bene de eis legislator dixit: Sanguis eorum sit super eos.) Quia uir cor
B rumpunt populum.

Luc. 9. Matth. 10.

Pythonicus spiritus.

Incantatores blandi sunt deceptores.

Roma. 16.

C A P V T X X I .

Dixitque dominus ad Moysen: Loquere ad sacerdotes, filios Aarõ, & dices ad eos: Ne contaminetur sacerdos in mortibus ciuium suorum, nisi tantum in consanguineis, aut propinquis. Id est, super patre, ac matre, & filio, & filia, fratre quoque & sorore uirgine, quæ non est nupta uiro, sed nec in principe populi sui contaminabitur.) LXX. autem: Non polluetur ex subito in populo suo, ad prophanationem suam. Litera quidem à mortuorum pollutionibus fugere sacerdotes præcepit, sed non hæc est legis intentio, neque de hoc legislator proposuit, sed aliquid maius intellexit, & quod nimis de sacerdotibus necessarie dicetur: quia enim ipsos inspicere, quando negligunt populi peccata, dicuntur, secundum quod in Osee scriptum est: Peccata populi mei comedunt, & ad iniquitatem eorum subleuabunt animas eorum. Non quidem omnia, quæcunque populus peccat, ipsis oportet imputari, sed intendenda est illa ab Ezechiele propheta dicta diuisio: Fili hominis, speculatore dedi te domui Israël, & audies de ore meo uerbum, & annuncabis eis ex me: si dicente me ad impium, morte morieris, non annuncias ei, neque loquutus fueris, ut auertatur à uia sua impia, & uiuat, ipse

Mortes ciuim.

Osee 4.

Ezech. 3.

C impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autē eius de manu tua requiratur. Si autē tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua, & uia sua impia, ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu autem animam tuam liberaſti. Hoc autem apertius, sed & subtilius in præſenti legislator expoſuit: In mortibus, inquit, non contaminentur inter ciues ſuos. In quibus? In peccantibus uidelicet, quæ pollutione cōplentur, & alijs quidē ſecundum quosdam modos pollutionis autores ſiunt: maxime tamen ſacerdotibus & doctōribus, quando eos neglexerint. Veruntamen in his, ait, non contaminatur in mortibus ciuium ſuorum, id eſt, quando nihil inuenti fuerint quod eis expediebat, omiſſiſſe, ſed ipſi quidem quod ad ſe pertinuit feciſſe, & dei legem prædicatſſe: illi autem nolentes obedire, mortem ſibi met cōduxerunt inobedientiæ. Nō ergo in his qui præſunt polluantur, ſed in propinquo, & proximo ſuo, in patre, & in matre, in filijs & filiabus, in fratre, & ſore uirgine, quæ non eſt nupta uiro. Oportet enim ſacerdotem diligentiam adhibere & populo ut non peccet, ſed præcipue domui ſuæ, & cognatis, propter quod Paulus ait: Hæc præcipe, ut irreprehenſibiles ſint. Si quis autem ſuorum, & maxime domesticorū, curam nō habet, fidē negauit, & eſt infideli deterior. Et rurfus: Si autem quis ſuæ domui præeſſe nescit, quomodo eccleſiæ dei curam habebit? In filio, & filia, & fratre, & ſore uirgine, uidelicet peccantibus, neceſſariē ſacerdos polluitur: utpote qui debet quotidie, ſed & omni hora, ea quæ ad ſalutem pertinent, eos inſtruere, & uigilare circa eos, ut nō peccent talia quæ morte ſunt digna. Hoc autē ipſum in patre, & in matre intelligendum eſt: Filium quippe doctōrem patris, matrisque ſacerdotalis dignitas facit. Dicens quidem ſororem, quæ non eſt nupta uiro, oſtendit per hanc, quia ſi cognati ſacerdotes ſemetipſos ſeparauerint, & domus quodammodo alia ſemetipſos ſeparantes facti fuerint, nullam patiuntur in peccantibus his pollutionem. Quandiu autem eis adhærent propinquitatis, & cognationis legem cuſtodientibus, contaminationis eorum recte participes efficiuntur: quia nec ignorare eorum peccata, utpote cohabitantium poſſunt, quod eis & contaminationis cauſam parit. Vnde ergo dicens quod in his contaminarentur, ſubſequenter addidit ſecundum LXX. non polluitur ſubito in populo ſuo, ad profanationem eius. Quid per hoc oſtendens, niſi quia polluitur quidem & in populo peccante ſacerdos, ſed non ſubito? Quæ autem accedunt in extraneis culpa, hæc non illico ſacerdotē contaminant, ſed quādo ipſi quidē permanſerint in peccatis, ſacerdotes autem eos curare neglexerint. In ſuper ſubito quiſpiam peccans, de populo, uenia dignū ſacerdotem, utpote ignorantem, facit: tempore autē longo præparatum peccatum cōmittens, locum ei ueniæ non reliquit: oportebat enim ſacerdotem non ignorare, ſi tamen diligenter populo præſediſſet, eſſetque ſolicitus quomodo hic, quomodo ille ſe haberet, utrum ſtarent, an nutarent, ut nutantes ſulciret. Hi em̄ qui ſubito cadūt, eos qui

Soror innupta quare ad ſacerdotē pertineat.

Subita peccata populi ſacerdotem non contaminant.

A qui præſunt, ſine culpa faciunt, quemadmodū procella gubernantes, ex im̄ prouiſo ſuperueniens. Et propterea non dixit ſacerdotem ſubito in populo pollui ad prophanationē ſuam. Non fruſtra autē addidit prophanationem, ſed illud per hoc uerbū innuens: quia quando ſacerdos polluitur, ſecundum prædictā cauſam populi peccatis, uidelicet negligens, & nō agens quæ modis omnibus ſacerdotem oportebat, profanus, id eſt nudus ſacerdotij dignitate inuenitur unus & ipſe de multis: Profani enim hi, qui non ſunt ſanctificati dicuntur, & multum recte, quia ea quæ ſunt ſacerdotis non egerunt.

Profani.

Non radent caput, nec barbam, neque in carnibus ſuis facient inciſuras.) Vinci à ſacerdotibus etiam triſtitiā, quæ de morte ſolet accedere, lex recte præcipit, utpote qui & ipſi ſpem uitæ futuræ habent, & populum docēt. Sed extra hæc non ſolum in proprijs peccatis uigilare eos, & mentes habere ſanas, ſed etiam in alienis, in his quæ nunc dicta ſunt, euidenter præcipit: quomodo autem, diſce. Caput & barba, ſapientiæ eſt & perfectionis noſtræ ſignum: propter quod caput noſtrū appellatur Chriſtus, in quo ſapere habemus maxima quæque, atque perfectæ, teſte Paulo, qui dicit: Donec occurramus omnes in uirum perfectū, & meſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Recte autē & barba ſignificat perfectionē ſapientiæ, alterum autē intelligentiā, quia in his qui ad iuuenilē uenerūt ætatē, iam quæ ſunt utilia ſcire ualentibus, barba naſcitur. Quoniam ergo mortuos, peccatores nō ſolū dominus, ſed & Paulus appellat, quum dicit: Et quū eſſemus mortuī peccatis noſtris, conuiuificauit nos Chriſto. Non oportet ſacerdotis maxime caput, aut barba radi ſuper mortuū, id eſt ſuper peccatorem: Neque enim oportet cogitatiōes, quæ ſicut capilli ornatus ſunt capitis, & ipſæ ornatus ſunt noſtræ ſapientiæ, quādo tamen ſunt ordinatæ atque ſobriæ, ſacerdotē corrumpere alio peccante, ſed cōſeruare integras, ut poſſit exhortari, obſecrare, arguere, increpare, ſecundū quod Paulus ad Timotheū ſcripſit: Argue, increpa, obſecra, in omni patientiā, & doctrinā. Quomodo autem hoc fiat, ſubdidit: Tu autē uigila in omnibus labora, opus ſac euangelis. Ergo ſacerdos qui non exhortatur, & arguit peccantem, non uigilat: qui autem non uigilat, radere caput, & barbam ſecundum uirtutem prædictorū recte dicitur. Sed neque ſacere in carne ſua conciſiones ſuper mortuo ſacerdotem decet, id eſt nō ſcandalizari in peccatore, nec offendere peccante aliquo, neque carnalē ex hoc ſumere ſapientiā, ad illicitatem ſimilis iniquitatis: Inciſura enim, ſapientiā carnis eſt: quod de Iudæis, qui carnaliter uiuunt, & ſapiunt terrena, ait Paulus: Videte canes, uide

Chriſtus caput eſt noſtrum, id eſt perfectio. Eph. 4.

Eph. 2.

Mortuus peccator intelligitur.

2. Timoth. 4.

Radere caput dicitur episcopi ſciſtantes.

Philip. 3.

Malach. 1.

B Ius appellat, quum dicit: Et quū eſſemus mortuī peccatis noſtris, conuiuificauit nos Chriſto. Non oportet ſacerdotis maxime caput, aut barba radi ſuper mortuū, id eſt ſuper peccatorem: Neque enim oportet cogitatiōes, quæ ſicut capilli ornatus ſunt capitis, & ipſæ ornatus ſunt noſtræ ſapientiæ, quādo tamen ſunt ordinatæ atque ſobriæ, ſacerdotē corrumpere alio peccante, ſed cōſeruare integras, ut poſſit exhortari, obſecrare, arguere, increpare, ſecundū quod Paulus ad Timotheū ſcripſit: Argue, increpa, obſecra, in omni patientiā, & doctrinā. Quomodo autem hoc fiat, ſubdidit: Tu autē uigila in omnibus labora, opus ſac euangelis. Ergo ſacerdos qui non exhortatur, & arguit peccantem, non uigilat: qui autem non uigilat, radere caput, & barbam ſecundum uirtutem prædictorū recte dicitur. Sed neque ſacere in carne ſua conciſiones ſuper mortuo ſacerdotem decet, id eſt nō ſcandalizari in peccatore, nec offendere peccante aliquo, neque carnalē ex hoc ſumere ſapientiā, ad illicitatem ſimilis iniquitatis: Inciſura enim, ſapientiā carnis eſt: quod de Iudæis, qui carnaliter uiuunt, & ſapiunt terrena, ait Paulus: Videte canes, uide

Sancti erūt deo ſuo, & nō polluet̄ nomē eius: Incenſum em̄ domini & panes dei ſui offerūt, & ideo ſancti erunt.) Quomodo polluant ſacerdotes nomen dei, Malachias propheta expoſuit: Vos ſacerdotes, qui polluitis nomen meum, & dixiſtis, in quo polluimus te? offeris ſuper altare meum panem pollutum. Et his ſimilia addens ſubdidit: Propter quod ſi offeratis car-

Cum ad immolandum, nonne malum est: & si offeratis claudum, & languis
Malch. 1. dum, nonne malum est: Et rursus: Magnum est nomen meum in gentibus, di-
 cit dominus: uos autem polluisitis illud in eo, quod dicitis, mensa domini desec-
 rata est. Ergo in peccato sacrificiorum dei nomen polluit sacerdotes. Vnde
 quum legislator dixisset: Non polluent nomen eius, non frustra addidit:
 Incensum enim domini, & panes dei sui offerunt. Vel sicut LXX. Quia ipsi
 offerunt sacrificia dei: quae non tantum de irrationabilibus hostijs, quantum
 de rationabilibus praecipere legislatorem, & prophetam putes. Pollutam enim
 dicit, & ostendit domini mensam sacerdos, ille qui ab ea eos, qui iniquitate
 peccati polluti sunt, non praecipit abstinere, sed indifferetie terribilia permittit,
 & sancta contingi. De quibus ait Paulus: Qui non discernit corpus, iudicium
 sibi manducat, & bibit. Offeret autem & claudum ad altare, qui infidelem ad
 ministerium prouehit; sic enim infideles Helias Thesbites appellauit, quando
 Iudaeis dicebat: Vsq; quo claudicatis in utranq; partem? Caecum & surdum
 prouehit, qui inobedientiae, uel ignorantiae dei morbo laborantem produ-
 cit, de quibus Elaias deum suum introduxit dicentem: Surdi audite, & caeci
 intelligite. Quis caecus, nisi seruus meus? & quis surdus, nisi ad quem nuncios
 meos misi? Quando ergo hos, qui tales sunt, offerre ad altare, & suscipere my-
 sticum ministerium sacerdos proposuerit, non polluat nomen dei sui, neq;
 enim erit ei hoc sine maledicto, & detractio: utpote qui ministrare deo ma-
 los praecipit. Sed & ipse sanctus erit, ab his se continens, quod ostendit Pau-
 lus dicens: Manus cito nemini imposueris, neq; comunica ueris peccatis alie-
 nis, temetipsum castum custodi. Ergo causa castitatis, & sanctificationis est
 sacerdoti, in nullo praedictorum misceri. Scortum, & uile prostitulum non du-
 cot uxore, nec eam quae repudiata est a marito, quia consecratus est deo suo,
 & panes propositionis offeret. Sit ergo sanctus, quia & ego sanctus sum do-
 minus, qui sanctifico uos. Mirabilis est praesens sanctio in LXX. translatio-
 ne: quia idem mandat in personam multorum, & rursus in medio proferens,
 aduocauit. Et manifestum proculdubio ex hoc est, quod de multitudine qui-
 dem sacerdotum praecipit, in unum autem omnium sanctificationem deduxit,
 aiunt enim: Mulierem meretricem, & profanam non accipient. Et paulo post:
 Sanctus erit. Et rursus: Sanctificabo eum, quasi de illis dicit, qui unius, id est
 illius, qui secundum ordinem Melchizedec ministrantis officium susceperunt;
 illum enim & ipsa textus uerba sine difficultate significant, sicut extra nostram
 translationem etiam caeteri interpretum ostenderunt. Etenim, quod LXX.
 dixerunt, Dona domini dei uestri ipse offeret, illi adiderunt: Quia panes dei
 tui ipse offeret. Nullomodo autem ignoras, quia Melchizedec oblationem, & sa-
 cerdotium in panibus possidebat. Propter quod & Abraham panes gerens, &
 uinum, quae erant signa eius sacerdotij, occurrit: gerebat enim imaginem Christi,
 de quo Dauid patrem exhibuit in prophetia dicentem: Tu es sacerdos in aeter-
 num, secundum ordinem Melchizedec, Cuius & nunc legislator hic dignitate.

1107

non solum panum memoriam faciens ostendit, sed & subsequencia uerba, si
 eorum subtilius ordinem attendamus, hoc euidenter innuunt, quia sacer-
 dotum sanctificatio ad Christum tendit, non solum qui ab eo sacerdotij le-
 gem, & modum acceperunt, sed quia sacrificiorum quae ab eis offeruntur, atq;
 oblationum, ipse apud patrem mediator est. Et propterea ait: Incensum enim
 domini, & panes dei sui offerunt. Siue secundum LXX. Dona domini uestri
 ipse offeret. Cur autem addidit: Sit ergo sanctus, quia & ego sum sanctus do-
 minus qui sanctifico uos? Non dixit, qui sanctifico te, ne forte existimes illum
 sanctificari, cuius dona ad patrem, ut mediator offeret, sed sanctificas uos uideli-
 cet, qui in eius figuram sacerdotes ecclesiae constituti sunt. Quid ergo ne-
 cesse erat sic uerba conueniri? Aut quam omnino habet consequentiam talium pro-
 latio uerborum in translatione LXX. sanctus erit, quia sanctus sum, ego domi-
 nus qui sanctifico eos? Superius enim sanctificationis eius testimonium praebitum est,
 sicut praedicti adiderunt, dicentes: Quia sanctus est domino deo suo. Quo-
 modo ergo rursus inferet: Et sanctificabis eum? Dona enim domini dei uestri
 ipse offeret. Tria ergo haec, per ea quae dicta sunt, ostendit, id est quia Christus
 secundum quod est deus, & sanctus est, a semetipso sanctificationem habens;
 sed & nos sanctificans, de quo dixit Paulus: Qui sanctificat, & qui sanctifi-
 cantur ex uno omnes. Sed ille quidem a deo unum solum filius, sed & dei natu-
 ra, nos autem gratia: propter quod ille quidem sanctificat, nos autem sanctificamur:
 Secundum autem quod incarnari ei placuit, & non solum sacrificium, sed & pon-
 tificem fieri, secundum hoc patrem, & dominum, & deum habere dicitur, sicut ipse
 ad Mariam Magdalenam dixit: Vade ad fratres meos & dic eis: Ascendo ad patrem
 meum, & patrem uestrum, ad deum meum & deum uestrum. & propterea ait:
 Quia sanctus est domino deo suo. Sanctus est sicut deus, domino autem ue-
 eius ut homo. Propter quod & sanctificabis eum, dona enim domini dei ue-
 stri ipse offeret. Sed & quia in eius figura qui ab eo constituit sacerdotes mi-
 nistrant, in ipsis, & ab ipsis sanctificari dicitur. Et propterea quum semel di-
 xisset, Sanctus est: addidit tamen, Sanctificabis eum: & rursus, Sanctus erit.
 Quomodo autem nos eum sanctificare possumus? Vnde, aut a quo sanctifica-
 tionem habentes, ostendens addidit: Quia sanctus ego sum dominus, sanctificans
 eos. Si ergo a deo data nobis sanctificationem nos sacerdotes custodiamus,
 sanctificamus per nostram sanctificationem eum, qui sanctus secundum naturam
 est, in nobis dumtaxat, quia in conformibus, & participibus eius gloriae uo-
 luit sanctificari, hanc transformationem usus est, quasi figurate & typice lo-
 quens. Veruntamen eos, qui sanctificantur ab eo, scortum & uile prostitulum
 ducere non uult, aperte contra Iudaeorum synagogam intendens: quae quia me-
 retrix est, audi dominum in Esaiam dicentem: Quomodo facta est meretrix ciuitas
 fidelis Syon, plena iudicij: iustitia habitauit in ea, nunc autem homicidae. Sed &
 in Osee: Et auferam fornicationem eius in medio eius, & adulterium eius de me-
 dio uberum eius. Insuper & Dauid praedicat profanationem eius, ait enim deo:
 Profanasti in terra sanctitatem eius, destruxisti omnes macerias eius. Sanctifi

Mediator.

Heb. 2.

Sanctificatio
 nostra.
 Ioan. 20.

sacerdotes sub
 tificant.

Meretricis.
 Esai. 1.

Osee 2.

Ide ea.

Psal. 79.

Catio autē Iudæorum, synagoga eorum erat proculdubio: in ipsa enim erat
Sanctificatio Iudæorum synagoga.
 & sacrificium tabernaculi, in qua eorum consummabant legitima. Ipsa est
 & repudiata à deo, tanquam à uiro suo, qui ei per electionem uir factus fue-
 rat. Sed quia postea eam culpabilem reperit, propterea repudiavit, quia
osec. 2.
 omnino eiecta est. Vocem audi, quam Osee protulit: Iudicate matrem ue-
Esa. 70.
 stram, iudicare, quia ipsa non uxor mea, & ego nō uir eius. Audi autem &
 quam Esaias propheta tradidit: Sic dicit dominus: Quis est hic libellus re-
 pudij matris uestræ, quod mihi ad eam? Vbi autem est repudium & missio,
 manifestum est, quia uxor erat de qua hæc dicebat. Non uult ergo eam
 uxorem sacerdotem ducere, ut non aliqua eorum, quæ ad eam pertinent
 legitimorum prædicet, nec utatur eis, quibus illa secundum literam uteba-
 tur: Id est, ut neque sacrificia irrationalium, & purificationes sensibiles, hi
 quibus intelligibilia credita sunt, agant. Sacerdotis filia si deprehensa fue-
 rit in stupro, & uiolauerit nomen patris sui, flammis exuretur.) Graue est
 quidem etiam cuilibet uiro fornicari filiam, maxime tamen sacerdotis, quia
sacerdotis filia deprehensa in stupro.
 secundū quod dixit Paulus: Oportet sacerdotes filios habere subditos cum
 omni castitate: ita ut non dicatur de eo quod sequitur: Si quis suæ domui
 præesse nescit, quomodo ecclesiæ dei curam habebit? Propterea Iudæo-
1. Timoth. 3.
 rum synagoga non solum uxor, sed & filia dei appellata in prophetis inueni-
Synagoga filia et uxor.
 tur. Sed utrunq; ipsa deprauans, indigna donis apparuit, & propterea alie-
Esaie 1.
 na facta est, ita ut deus per Esaiā diceret: Relinquetur filia Syon, sicut umbra
 culū in uinea, & sicut tuguriū in cucumerario, & sicut ciuitas quæ uastata.
 Ipsa profanata & adulterata est. De hac inuenies dominū per prophetiā in
osec. 2.
 Osee dicentē: Filij eius non miserebor, quia filij fornicationis sunt, quia for-
 nicata est mater eorum, nam & igne exusta est. Quod manifestat templum,
 & ciuitas hæc Hierusalē antiqua, adhuc ostendens incendij reliquias. Ergo
 uera & inrefragabilis est spiritalis legis contemplatio: neq; enim solū succen-
 sa est, sed secundū quod ait lex, funditus exusta est. Pontifex, id est sacerdos
 maximus inter fratres suos, super cuius caput fufum est unctionis oleum, &
 cuius manus in sacerdotio cōsecratae sunt, uestitusq; est sanctis uestibus, ca-
 put suū non discooperiet, uestimēta sua non scindet, & ad omne mortuū nō
 ingrediatur omnino. Super patre quoq; suo, aut matre nō contaminabitur,
 nec egredietur de sanctis, ne polluat sanctuariū domini, quia oleum sanctæ
 unctionis dei sui super eum est. Ego dominus.) Quis est sacerdos magnus
Psal. 146.
 inter fratres suos, nisi utiq; ille de quo dixit Dauid: Magnus dominus, & ma-
 gna uirtus eius, & sapientiæ eius non est numerus? Quis em̄ uirtutem eius
 considerare, quis numerare sapientiā, aut compræhendere potest? Quia quū
 deus sit, propter dispensationē actorum pro nobis mysteriorum, etiam sa-
Magnus sacerdos Christus.
 cerdos effectus est. Recte ergo hic magnus sacerdos, utpote qui semetipsum
 pro nobis hostiam & oblationē obtulit, appellat. Propter quod & seruos
 fratres suos dicere passus est, id est sanctos, qui semper eius faciunt uolunta-
Matth. 12.
 tem. Ait enim: Quicumq; fecerit uoluntatē patris mei, ille meus & frater, &
 foror

foror, & mater est. Super huius caput oleum unctionis effusum est, de quo
A
 dixit: Sedes tua deus in seculum seculi, uirga recta est, uirga regni tui. Dilca
Psal. 44.
 xisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea unxit te deus deus tuus oleo
 lætitiæ, præ consortibus tuis. Concordantia huic legi dicens, nō solum quia
 unctionis uterq; memoriā facit, sed quia sicut & Dauid, excellere semet-
Præ participibus.
 ipsum in ipsa unctione, suis participibus protestatur. Quod enim dixit, præ
 participibus, super participes tuos sine aliqua dubietate intelligitur: sic eum
 etiam legislator maximum dixit inter fratres suos, id est, superiorem. Quod
 autem maxime in præsentī oportet intueri historia, quū secundum LXX.
 æditionem addere debuisset, cui effusum est super caput oleum unctionis:
 non sic ait: sed, maximus de fratribus eius, qui effudit super caput eius. Quia
 enim Christi caro est, quæ suscepit unctionem in semetipsam communi-
 cata, siue unitæ diuinitatis. Ex hac autē carne, fratres eius, & cognati effecti
 sumus. Recte ait pontifex, id est sacerdos maximus inter fratres suos, super
 cuius caput effusum est unctionis oleū, ut aperte inueniatur hoc quod intel-
 ligendum est, maximus inter fratres, id est, carnis suæ. Ipsa est enim, quæ
 suscepit unctionis oleum huius sacerdotis, & consecratas fuisse manus, siue
 ut LXX. consummatas per crucis confixionem manifestum est. Tunc em̄,
 quemadmodum hi qui secundum legem sunt sacerdotes, in sanguine ui-
 tuli, & arietis consummabant, siue consecrabant manus suas: sic & ipse
 proprio sanguine suas manus consecrauit, siue consummauit. De quo ait
B
 Paulus: Qui quum esset filius, didicit ex his quæ passus est, obedientiam, &
Heb. 5.
 consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æ-
 ternæ, appellatus à deo pontifex, iuxta ordinem Melchisedec. Et rursus:
Heb. 2.
 Decebat enim eum, propter quem omnia, & per quem omnia, quia mul-
 tos filios in gloriam adduxerat, autorem salutis eorum per passionem
 consummare. Hic & uestimentis illis indutus est, quæ Dauid in psalmis
 cantabat: Dominus regnauit, decorem induit, induit dominus fortitudi-
Psal. 42.
 nem, & præcinxit se uirtute. Hic caput suum non discooperuit, nec uesti-
 mēta sua concidit. Caput suum non discooperuit, quia à patre suo, qui
 eius caput appellatur, nec passiones carnis sustinens separatur. Sed nec uesti-
Caput non discooperire. Vestimēta cōscindere.
 mēta conscidit, id est, carnis: ex quo enim uerbum caro factum est,
 inest totus suæ carni, & nunquam ab ea, nec à crucifixa, nec à sepulta, nec
 aliud quodlibet passa, quod ad naturam nostram pertinet, se abscidit. Et
 ad omne mortuum non ingrediatur. Omnino super patre quoque suo, &
 matre non contaminabitur.) LXX. autem dicunt: Super omnem ani-
 mam mortuam non ingrediatur. Quomodo autem anima moritur, quum
 sit condita immortalis? Audi prophetam dicentem: Anima quæ peccauerit,
Ezech. 18.
 ipsa morietur, impietatis utiq; morte: hæc est enim animæ mors, quam
 maxime gentes passæ sunt, quæ nec legem dei, nec aliam eius scientiam
 habuerunt. Super animam ergo mortuam, uel ad omne mortuum, non
 ingrediatur: quia & si omnium peccata portabit, ueruntamen impollutus
 I 3

permanet, & nec gentium peccatis polluitur. De his enim secundū LXX. omni animæ mortuæ, utpote contra omnes effusa impietate, & idololatria dicitur: Et nec super patre & matre, Super populū uidelicet Iudæorū, ex quibus est secundum carnem, & propterea appellatur eius pater, & mater: Contaminabitur, nec de sanctis egredietur. Et si peccatoribus cōdescēdere elegit, permanet tamē sanctus, & in sanctis requiescit, & à sanctis qui in celo sunt angelis circundatur. Sed nec polluet sanctuariū domini, quia oleum sanctæ unctiōis dei sui super eo est. Ergo etsi uideris eū cū publicanis, & cū meretricibus conuersantē, dicentē peccatoribus: Nō ueni uocare iustos, sed peccatores in penitentiā: tamen in nullo horū contaminabitur: actionis em̄ corū malæ particeps nō efficitur. Vnde nō polluit sanctuariū dei. Id est, spiritum sanctū, de ipso enim ait: Quia oleum sanctæ unctiōis dei sui super eo est. Cōcordās & ipse de Christo Esaiæ uerbis: Spiritus domini super me, propter quod unxit me. Spiritus autē pollutio, id est, iniuria, & cōtristatio, est omnis peccati pollutio: propter quod & Paulus à peccatis abstinentiā docens, dicebat: Nolite contristare spiritū sanctū dei, in quo signati estis in die redēptionis. Sic de maximo sacerdote & præcedentia intelliges, sed & subsequētia. Nec enim incompatientē quēdā & immanis uetū eū, qui primus sacerdos est, legislator uult, ut ad nullū mortuū accedat: sed suadere nobis uult, quia tanta sanctificatio, qua pontifex indui dicitur, de mortuorum uisione pollueretur.

Ego dominus, uirginē ducet uxore: uiduā & repudiatā, & fordidā, atq; meretricē nō ducet, sed puellā de populo suo, ne cōmiscat stirpem generis sui uulgo genti suæ, quia ego dominus qui sanctifico eum. Seipsum esse legislatorē, & impletorē huius sanctionis maxime ostendēs, Ego dñs, necessarie addidit: qualis autē, subsequētib; edocuit uerbis: Virginem ducet uxore de populo suo. Siue ut LXX. de genere suo, quia genus Christi propter carnē omnē hominum genus esse, cuiuslibet certū est: hic ex hac uxorem uirginē, id est, ecclesiā in eum credentiū duxit, de qua Paulus dicebat: Despondi uos uni uiro, uirginē castam exhibere Christo. Viduam, & repudiatā, & fordidam, atq; meretricē non ducet. Iudæorū synagogam uiduā in prophetis appellatā nouimus, ad quā dixit: Tondere, & gaudere super filios tuos teneros, dilata induitatē tuam sicut aquila. Sed & de populo Iudæorū, siue proditore Iuda, communis em̄ eorum est iniquitas, dicit: Fiant filij eius orphani, & uxor eius uidua. Ipsam autē repudiatā & uiduā, secundū ea quæ ante paululū dicta sunt, intelligimus: Repudiata est enim à dei societate, cū idolis fornicans, propter quod eā in coniugio accipere nō patit, ut intelligas quia eam cōuersationē, quæ in umbris & figuris est, prohibuit, & in nullo ei cōmunicare uult hos, qui ei expectant per uitā bonam, fidemq; coherere. Vnde quū semel dixisset: Puellā uirginē de populo suo, siue genere suo accipiet: nō contentus fuit, subdidit: Viduā, & meretricē, & repudiatā non accipiet. Secundū LXX. aut, Virginē de genere suo accipiet: ut primū illud quod de omni

Christus peccatoribus condescendens, permanet sanctus.

Luce 5.

Esaiæ 61.

Ephes. 4.

Uxorethi uirginem ducere.

Mich. 1. Meretricem ducit qui iudicizet.

Esai. 108.

Repudiata.

de omni intelligas ecclesiæ corpore: hoc autē secundū, de anima omni. Quæ admodū em̄ societas fidelū, sic & anima uniuscuiusq; sponsa dei, & ecclesia est. Cur autem desponsatā sibi non uult participem fieri Iudæicæ cōuersationi, ipse subinfert: Ne cōmiscat stirpē generis sui. Vulgo, gentis suæ. LXX. autem: Et nō profanabis semen in populo suo. Ergo profanatio fidelium est, hi em̄ sunt semen, & plebs nostri sacerdotis, Iudæicis moribus sociari. Et propterea Paulus dicebat: Euacuati estis Christo, qui in lege iustificamini, à gratia excidistis. His subdit: Ego dominus qui sanctifico eum. Id est, propterea opus non habet legis figuras, nec sacrificia, nec purificationes, quoniam ego dominus pro omnibus illis & sacrificiū efficio, & purificatio, & quodcūq; dixeris pertinere ad aliam sanctificationē. Qui autē, quādo uiduæ, & meretricis, & repudiatæ mentionē fecit, has, inquit, non accipiet, dicimus & hoc de hæreticorū conuenticulis legislatorem dixisse: Viduatae sunt em̄ dei scientia, propter quod & à piorū cōmunionē expulsi sunt, sed & fornicantē incōgruis, & nefarijs dogmatibus. Ergo recte uiduam præposuit, secundā repudiatam, tertiam meretricē subdidit: harū nullā sibi dominus ad societate ducit, ut nō polluant fidelū semē, quia corrumpunt mores bonos colloquia mala.

Locutusq; est dominus ad Moysen dicens: Loquere ad Aaron: Homo de femine tuo per familias, qui habuerit maculā, nō offeret panes dño deo suo, ne accedat ad ministrariū eius. Si cæcus fuerit, si claudus, siue paruo, uel grandi, uel torto naso, si fracto pede uel manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem in corpore, uel herniosus. Omnis qui habuerit maculam de femine Aaron sacerdotis, nō accedet offerre hostias domino, nec panes deo suo: uelcetur tamen panibus, qui offerunt in sanctuario, ita dumtaxat, ut intra uelum non ingrediatur, nec accedat ad altare, quia maculam habet, & cōtaminare nō debet sanctuariū meum, ego dominus qui sanctifico uos. Si secundū literam hanc sanctionē accipere uoluerimus, quomodo legislatoris esse iusta uidebit intentio? Neq; em̄ uolūtate sua maculæ hominibus eueniunt. Quomodo ergo nō incongruū est in his, quæ sponte nō fiunt, sacerdotē ab officio repelli? Quid autem & si quis hoc ipsum legis cognoscens præceptū, sacerdoti inuidēs, membrū eius, manum, uel pedē, aut oculū, aut aliquid aliud attriuerit, aut si pugnans cōtra alienigenas, & pro sanctis dei armatus, præesse em̄ bellis sacerdotes in Deuteronomio Moyses præcepit, uulnus accepit, ex quo quælibet ei ex prædictis maculis eueniret, putas ne dignus erat propter hoc de sacerdotio remoueri? In tantū em̄ nō sunt corporū maculæ abominabiles deo, ut dominū illuminare cæcos Dauid diceret. Sic pulchritudinē nū elegit, nec robustū corpus, nec quod uideat bene posuū, ut ad Samuelē diceret de maiori filio Iesse, quia speciem deo placere putauerat: Non respicies ad uultū eius, neq; ad altitudinē staturæ eius, quoniam abiecti eū. Atqui rex nō sacerdos erat qui ungebatur: regi autē necessaria erat species, & magnitudo corporis. Sed quid his addidit

Gala. 5.

Sacerdos nec uiduam nec meretricē ducat.

1. Corin. 15.

Nouus sacerdotum.

Sacerdotes bellorū principes Deut. 20.

Esalm. 145.

1. Reg. 16.

Maiestas corporis in regē.

C Nec iuxta intuitū hominis iudico. Homo uidet ea quæ patent, deus autem intuetur cor. Cor enim scrutatur, si maculam habeat, & eos qui immaculati sunt animo, hos electos iudicat: eos autē qui maculam in anima habēt, reprobat. Si enim malū est claudicare pedibus, aut oculos infirmos habere, & à deo separant, quomodo Isaac, quomodo Iacob caligare permisit, & salutem perdere uisionis? etenim Isaac nō cognouit Iacob, Esau fingentem personam.

Gen. 8. 2.
Gen. 4. 8. De Iacob autem dictum est: Oculi Israël caligauerunt præ nimia senectute, & clare uidere non poterat. Propterea & nunc legislator sic indistincte de macula sancit, dicens enim: Homo de semine tuo, qui habuerit maculā. Et quū non distinxisset locū, illico subdidit: Non offeret panes deo suo, nec accedet ad ministerium eius. LXX. autē dicunt: In quo fuerit macula, nō accedet. Vides quia, in quo, dixit, non in corpore, in nobis autē proprie hoc, quod in anima nostra est, esse dicitur. Ergo claudum dicit, uiam dei corruptentem, qui ex parte, diuina mandata, & legem subuertit, de quibus in Psalmis dicit:

Psal. 17. Filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni in uetera uent, & claudicauerunt à semitis suis. Quemadmodū enim claudī unus pes sanus esse uidetur, alter autē claudicat: sic & huius unum quippiam inter im sanum esse uidetur, gloriatur enim seruire se deo: aliud autē infirmum est, dum corrumpat præuaricatione

Ceci. legem mandatorum, quæ transgreditur intentionem. Cæcus est, qui ex tota ignorantia dei morbum sustinet, & lucem ueritatis intendere non ualet. Propter quod de Iudæis dominus dicebat: Cæcus cæco si ducatur præbeat, am in foueam cadūt. Naso propriū est odorari. Hoc ergo sano, bene quis odoratur: terebrato autē uel truncato, nō bene quis odoratur, quales sunt quidam quibus mala placent, propter hoc quia malum habent cogitationum odoratum. Quia enim odorari diuina scriptura in eo, quod placitū fuerit, accipere solet, audi David dicentē ad Saulem: Si dominus incitat te aduersum me, odoretur sacrificiū. Et rursus, quando Noë immolauit, ait: Et odoratus est dominus deus odorem suauitatis. In placendo autem utrunq; sancta scriptura accepit. Incisa auricula, auditū ad inobedientiam secans. Contritionē autē manus, & contritionem pedes habent illi, de quibus David psallebat: Non ueniat mihi pes superbiæ, & manus peccatoris non moueat me: uidelicet diripientis, siue uiolantis. Ergo superbum, & auarum per hoc legislator significat. Gibbus est, graue ferens peccatorum pondus, & hoc non uidens, quia retro est gibborū congeries, quæ ab eis minime cernitur. De quibus in Parabolā dicitur, quam rex Israël cōtra regem Syriæ usus est: Quid operatur gibberofus quasi rectus? Lippus, & albuginē habēs in oculo. Qui oculos læsos & infirmum uisum habent, dicimus esse eos, qui habent quidem dei scientiam, sed corruptam, quales sunt quidam qui insistantur: de quibus dixit Paulus: Si quis aliter docet, & nō acquiescit sanis sermonibus domini nostri IESU CHRISTI, & ei qui secundum pietatem est doctrinæ, superbus, nihil sciens, sed languens circa quæstiones & pugnas uerborū. Vel illi intelliguntur

A guntur, qui scientiam uita repellunt. Suffusio autem, quod Aquila ædidit, quia non omnibus patet, sed solis doctis medicis, in tumore recte accipitur: Neq; enim ab omnibus passio hæc, sed à solis illis qui sciunt discernere quæ ad animam pertinent, cognoscitur. Quemadmodum autem suffusio uisum pupillæ regit, sic arrogantia, & elatio circumfusa animæ, obscuram eius scientiam facit. Albugo autem, in uita, & conuersationis prauitate accipitur, quia omnibus oculis aperte hæc inest passio, sicut & uitæ prauitas latere nō potest, quæ subuertit dei scientiam, etsi habere se eam hi, qui prauè uiuunt, glorientur. Paulus etenim de his dixit: Qui confitentur se nosse deum, factis autem negant. Qui autem non frustra lippo etiam eos, qui hæc circa scientiam patiuntur, comparamus: hinc conijciēs inuenies eorum uitam, qui suffusionem patiuntur, aut albuginē. Oculi quidē aperti apparent, similes autē sunt, quandiu infirmantur, cæcis, sed quando saluati fuerint, purgati à prædicta passione, uti oculis, sicut & sani, possunt. Sic & hi qui scientiam ex quodam tumore, uel uitæ prauitate uulneratam habēt, ab his qui ignoratiæ infirmitatem patiuntur, nihil differunt, usq; dum tumorem illum, aut uitæ prauitatem detergant: licet enim eis tunc sano uti, & mundo oculo scientiæ, luggem scabiem detractor habet: Quemadmodum enim pessima scabies demolitur, ita detractor facile prouocatur. Impetigines fornicator habet, maculæ enim apertæ sunt impetigo corporis. Quemadmodū enim fornicatio animæ & corporis testis unius, secundum LXX. est doctor qui dicit, & nō agit, creare enim filios, qui talis est, non potest. Quicūq; ergo unā prædictarum maculam habet, dona deo offerre, aut sacrificia non potest, quia immaculatum esse & animo sacerdotem oportet: quem sicut Moyses duodecim maculis mundum esse præcepit, tot eas enim inuenies secundū LXX. denumeratas, sic & Paulus duodecim cōseruare eum, qui sacerdotium fortiturus est, præcepit dicens: Oportet episcopum irreprehensibilem esse, sicut dei dispensatorem. Quis autē irreprehensibilis, nisi impollutus? Deinde unde colligatur irreprehensibilem eum esse, à qualibus maculis, aut passionibus carento, in subsequenti ostendit. Non superbum, non iracundū non uinolentum, non percussorē, non turpis lucri cupidū, sed hospitalē, benignum, castum, iustum, sanctum, continentem, amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem. Duodecim ergo & ipse custodire sacerdotem uult, & quamobrem ei tanta superimponat, in præcedentibus dixit: Oportet enim episcopum irreprehensibilem esse, sicut dei dispensatorem. Qui autem dispensat quæ dei sunt, opus habet eos, quorum dispensator est, uirtutibus præcedere: Nam quomodo illos dispensare, quomodo disponere poterit? Quia autem legislator comedere de sanctis præcepit, unamquamlibet prædictarum macularum habentem: intra uelum tamen & altare, corpus uidelicet Christi, accedere non præcepit, id est ministrare. Sic & hoc forsitan in ecclesijs inuenies custodiri, si quis

Suffusio arrogantiam significat.

Albugo in oculis.

Tit. 1.

luggis scabies detractorum.

XII. macule in nouo & ueteri testamento, à quibus debent esse immunes sacerdotes. 1. Timoth. 3.

Qui honoris gradu præstā ceteris, uideāt ut & uirtute excellant.

C enim approbatus fuerit sacerdotum, maculam habuisse aliquando animæ, & ab ea cessauit, sanctis quidem communicare non prohibetur: ministrare autem hunc qui talis est, non licet, nec ad uelum accedere, & ad altare, id est ad corpus domini, ut eius ministerium peragat. Hoc enim uelum & altare Paulus Hebræis scribens, docuit: Habentes altare, de quo comedere non habent potestatem hi qui tabernaculo deseruiunt, uidelicet domini corporis. Hoc enim Iudæis propter incredulitatem & seruitutem literæ uti Hebr. 10. Hoc ipsum autem & uelum dici, ab ipso discite: Habentes ergo confidentiam in introitum sanctorum, per uelamen, id est carnem eius. Ad hoc solum qui maculam habet animæ, non ingreditur. Quamobrem? Quia maculam habet, & non debet contaminare sanctuarium meum: contaminatio enim sanctorum, atque iniuria est, tales ad ministerium offerri, in quibus offendit populus: & qui cognoscunt eorum maculas, scandalizantur. Propter quod & Paulus testimonium bonum habere, ab his qui foris sunt, sacerdotem uult. Lex autem confirmauit ea quæ dicta sunt, ex eo quod dixit: Ego dominus qui sanctifico uos. Ego quis? qui præcipio & mando: Perfecti estote, quemadmodum & pater uester cælestis perfectus est. In quo enim macula licet una prædictarum est, hic non est perfectus. Loquutus est ergo Moyses ad Aaron & filios eius, & ad omnem Israël, cuncta quæ sibi fuerat imperata. Quæ sunt hæc quæ loquutus est? Ea uide licet autem prædicta sunt, quæ deus quidem ad Moysen loquutus est, Moyses autem Aaron, & filiis eius, & populo, sicut ostendunt ea quæ nunc lecta sunt, tradidit: non frustra hæc lege distinguente, sed ut Moyses dignitatem commendaret, & ostenderet aperte, quia alijs quidem pauca, ipsi uero omnia deus loqueretur, propter eius iustitiam, & imaginem, quam gerebat Christi. Similiter & nos docēs habere mentem, ad quæcūque maiores & perfectiores dixerint, sciētes, quia cōtinue ipsi superna operatione fruuntur.

C A P V T XXII.

Loquutus quoque est dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad Aaron, & ad filios eius, ut caueant ab his quæ consecrata sunt filiorum Israël, & non contaminent nomen sanctificatorum mihi, quæ ipsi offerunt. Ego dominus. Dic ad eos, & ad posteros eorum: Omnis homo qui accesserit de stirpe uestra, ad ea quæ consecrata sunt, & quæ obtulerunt filij Israël domino, in quo est immunditia, peribit coram domino. Ego sum dominus. Non qualiscūque dignitas sacerdotij est, huic enim sorte datū est, ut mediator sit inter deū, & homines. Et per hanc genus nostrū creatori recōciliatur in lingua sacerdotū, nexus, & absolutio nostrorū peccatorū consistit. Ostēdit autē Malachias quāta dignitatis sit sacerdos, & quæ ab eo oporteat expectari. Quia labia, inquit, sacerdotis custodiunt scientiā, & legē exquirūt ex ore eius, quia angelus dñi exercitū est. Propterea cum his quæ ante sancta sunt de sacerdotibus, etiā hæc præcepit: **Caueā**

Macule arcent à ministerijs ecclesie.

1. Timoth. 3.

Lex autē confirmauit ea quæ dicta sunt, ex eo quod dixit: Ego dominus qui sanctifico uos.

Ego quis? qui præcipio & mando: Perfecti estote, quemadmodum & pater uester cælestis perfectus est.

Matth. 3.

In quo enim macula licet una prædictarum est, hic non est perfectus.

Loquutus est ergo Moyses ad Aaron & filios eius, & ad omnem Israël, cuncta quæ sibi fuerat imperata. Quæ sunt hæc quæ loquutus est? Ea uide licet autem prædicta sunt, quæ deus quidem ad Moysen loquutus est, Moyses autem Aaron, & filiis eius, & populo, sicut ostendunt ea quæ nunc lecta sunt, tradidit: non frustra hæc lege distinguente, sed ut Moyses dignitatem commendaret, & ostenderet aperte, quia alijs quidem pauca, ipsi uero omnia deus loqueretur, propter eius iustitiam, & imaginem, quam gerebat Christi. Similiter & nos docēs habere mentem, ad quæcūque maiores & perfectiores dixerint, sciētes, quia cōtinue ipsi superna operatione fruuntur.

Sacerdotij munus in ecclesia.

Mal. 2.

A Caueant ab his quæ consecrata sunt filiorum Israël, & non cōtaminent nomen sanctificatorum mihi, quæ ipsi offerunt. Si autem isti abominabiliter, & inordinate, & extra omnem religiositatem populi oblationibus, & his quæ quocūque modo sanctificata offeruntur, contaminant nomen sanctificatorum: siue secundum LXX. nomen sanctum dei; primum quidem ipsum, ut qui eos tales elegerit, blasphemare faciat, deinde & populum offendere in sanctis cogunt, & putare quod superfluum sit dei ministeriū, & iustitia, & iudicium. Quantum uero deus, siue sacerdos, siue filij eius, id est discipuli peccauerint in sancta, irascatur, ostendunt ea quæ Heli, & filijs eius contigerunt. Propterea subdidit: Ego dominus, dices ad eos. Ego dominus, qui irascor uidelicet, & uindico. Quid autem dixit? Dices ad eos, & postea ros eorum: Omnis homo, qui accesserit de stirpe uestra, ad ea quæ cōsecrata sunt, & quæ obtulerūt filij Israël domino, in quo est immunditia, peribit coram domino. Ego sum dominus. Primum quidem seminis sacerdotalis memoriā faciens, aperte illud significauit, quia non solū sacerdotē, sed omnē sanctorum ministrum, etiam si fortem in eis ultimam habeat, & nouissimā. præsentem iubeat sanctionem custodire. Dicens autem, de stirpe uestra, ostendit quod semper custodire hoc oporteat præceptum: ut qui immunditiam in semetipso habet animæ, sic enim LXX. ædunt, non solum ministerio, & mystico officio se abtineat, sed nec tangat ea quæ oblata sunt, neque de eis fumat: mundus enim ad munda debet accedere. Si quis autem non sic accedit, peribit coram domino, semper que hunc deus auerfatio proprie hic intelligitur, quod LXX. dicūt, perire coram domino, teste Dauid, qui ait: Non auertas faciem tuam à me, & spiritum sanctum tuum ne auferas à me. In his autem uera animæ perditio, siue exterminatio est, id est illa, de qua dominus in euangelijs dicebat: Timete eum, qui potest & animam, & corpus perdere in gehenna. Ergo non frustra subdidit: Ego dominus. Sed ostendens, quia qui hæc dicit, ipse est qui solus animam perdere potest.

Homo de semine Aaron, qui fuerit leprosus, aut patiens fluxum seminis, non uestetur de his quæ sanctificata sunt mihi, donec sanetur. Qui tetigerit immundum super mortuo, & ex quo egredietur semen quasi coitus, & qui tangit reptile, & quodlibet immundum, cuius tactus est fordidus, immundus erit usque ad uesperum, & non uestetur de his quæ sanctificata sunt. Sed quum lauerit carnem suam aqua, & occubuerit sol, tunc mundus uestetur de sanctificatis, quia cibus illius est. Morticinum & carptum à bestia non comedent, nec polluentur in eis. Ego sum dominus. Cuius quidem leprosus significationem, cuius autem seminis fluxum patiens gerat, sed & quis fluxum seminis per somnium patiat, & polluat eum, de quo fuit, quis sit qui tangens reptile immundum polluitur, omnia

sancta cōtaminare.

Oblata ne tangantur ab immundis.

Psal. 50.

Matth. 10.

G nobis & secundum ordinem superius, in his quæ ad hæc pertinent, dicta sunt. Præsentis autem legis intentio uere admirabilis, & fidelibus omni custodia digna est. Comedere enim sancta pollutos, usque dum mundentur, non uult, sed nec omnino eos per abstinentiam prohibere. Propterea eum, qui uno quolibet horum pollutus est, hic enumerauit immundum esse usque ad uesperum, dicens: Non uelcetur de his, quæ sanctificata sunt: sed quum lauerit carnem suam aqua, & occubuerit sol. Vesperum & occasum solis, poenitentiam signi-
vesperum poenitentiam significat.
 ficat. Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis stratum meum rigabo. Idem autem uesperam, sic nobis poenitentiam, & gaudium ex ea significauit: Ad uesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Quando ergo lachrymis quis poenitentiam ablutus fuerit, tunc sancta comedit, quia panis eius est ille, de quo dominus in euangelij dicebat: Et panis quem ego dabo, caro mea est. Quod & nunc panis memoriam faciens, & quos oportet de eo comedere distinguens, addidit: Morticinum & captum à bestia non comedet, nec polluetur in eis. Ego sum dominus. Ut hoc quod dictum est, Ego dominus, quum audias, intelligas hunc dicentem: Ego sum panis, qui de cælo descendit. Per morticinum autem, & à bestia captorum prohibitionem, non oportere mensæ participari, & mensæ dæmoniorum, præcepit: in his enim sunt uere morticina, & à bestiis capta. Quia enim simul sanctus, simul & nutritor substantiæ nostræ intelligibilis prædictus panis est, nec pollutos eum percipere præcepit, nec rursus mundatos prohiberi uult. Vtrunq; enim plane & Paulus præcepit: Quicumque enim comedit panem, & bibit calicem domini indigne, reus erit corporis, & sanguinis domini. Ecce iste est pollutus, & immundus. Hunc enim intelligis omnimodo indigne comedentem, à sanctorum prohibitum participatione. Quid autem his addidit? Probet autem se homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui autem semetipsum probat, si peccati sibi conscius est, & pollutionem animæ se habere sentit, poenitet sine dubio. Et post poenitentiam de pane comedere, & bibere rursus de calice sancto & impolluto potest. Quod autem frequenter de hac sanctione diximus, dici & nunc necessarium est, prodest enim audientibus: id est, quia leprosos & feminis fluxum patientes sensibiles legislator non abominatur, neque enim uoluntarie, sed inuiti hanc passionem sustinent, sed eos qui animam leprosam, aut fluxum feminis patientem habent: Propterea dicens: Leprosus, & fluxum feminis patiens, non uelcetur, donec sanetur.) quomodo oporteret hoc intelligi, interpretans addidit:
 Qui tetigerit immundum super mortuum.) Siue secundum LXX. omnem immunditiam animæ: immunditiæ autem animæ, peccata sunt, quarum quædam leprose sunt, quædam fluxum feminis patientes, sicut à nobis, in his quæ de leprosis dicta sunt, & feminis fluxum patientibus, approbatum est. Et rursus dicens: Et ex quo egredietur semen quasi coitus, et qui

vesperum poenitentiam significat.

Psal. 6.

Psal. 29.

104th. 6.

1. Corinth. 11.

Probare seipsum quid sit. 1. Corinth. 11.

Immunditiæ animi.

A qui tangit reptile, & quodlibet immundum, cuius tactus est sordidus.) ut tibi etiam huius manifestaret intellectum, consequenter secundum LXX. addidit: Aut supra hominem, in quo inquinauit illum, secundum omnem immunditiam ipsius. Ad quamquam horam extra animam immunditiam, aut pollutionem tradidit. Sed ut intelligibiliter accipias, quæ ipse secundum literam propter Iudæorum duritiam exposuit, propterea subinfert hæc, ex quibus significationem tibi det contemplatiui spiritus. Illud autem intelligere tibi maxime mandati huius legis utile est atque iuuans, quod non solos sacerdotes, sed & omnes ministrantes, non præsumere sine metu sanctorum perceptionem uult, intuerique traditam à lege distinctionem, quæ poenitentes quidem præcepit ad sancta accedere, ante autem poenitentiam prohibet. Qui autem ex semine sunt Aaron sacerdotis, quoniam Christum esse nostrum sacerdotem didicisti, & huius figuram Aaron gerere, illos intelliges sine aliqua dubietate, qui baptismatis adoptionem habent, & semen, cognationem eius, & omne quod dixeris ad coniunctionem eius, recte appellantur. Unde & genus electum, & regale sacerdotium, & gens sancta, propter cognationem eius appellantur. Ad quos ergo & quæ sequuntur dicit:
 Custodient præcepta mea, ut non subiaceant peccato, & moriantur in sanctuario, quum polluerint illud. Ego dominus qui sanctifico illos.) Ergo præcepta domini, id est lex, custodiã districtam, & obedientiam intransgressibilem necessariam habentia, sicut perficientibus ea, & sanctificationis, & iustificationis & salutis causa efficiuntur, sic peccati & mortis transgressentibus: quod in omni quidem est lege, & in omni mandato, multo magis tamen in sanctorum perceptione. Quisquis enim ad ea, extra quam oportet accesserit, iudicium sibi sumit, & mortem. Nam & Paulus de talibus Corinthiis scribebat: Qui enim manducat & bibit, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus dñi. Propterea inter uos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi, id est moriuntur. Secundum hoc igitur uerbum legislator sanciuit: Custodient præcepta mea, ut non subijciant peccato, & moriantur per ea.) Et quæ est causa, quæ infert mortem? Quum polluerint illud. Iniuria enim sanctuarij & pollutio est, sordidum quempiam ad munda accedere. Unde quum quosdam de uis, ac sepibus ad nuptias, quæ in euangelica parabola dictæ sunt, conuocasset, inueniens quempiam sordida uestitum stola, in coena nuptiali discumbentem, expellit, & in tenebras projici præcepit. Atqui omnes peccatores erant, qui inuitati sunt, & propterea de uis, & de sepibus colligi dicebantur: sed quum mutati prius, & peccato per poenitentiam semetiplos expoliantes, tunc de coena comederunt. Hic autem sordida adhuc indutus peccati stola, non expoliatus, nec commutatus, ingredi in sancta & munda præsumpsit. Multum ergo secundum tempus hoc legi adiectum est: Ego sum dominus, qui sanctifico illos.) Id est, qui peccatores mutatos duntaxat, in sanctorum communionem recipio: auerfor autem,

1. Pet. 2.

1. Corinth. 11.

Stola nuptialis

Matth. 22.

De sepibus colligi conuiuas euangelicos.

C quando polluti & iniqui permanent. Omnis alienigena non comedet de sanctificatis. Inquilinus sacerdotis, & mercenarius non uescetur eis.) Necessarium hoc mandatum est, ne forte adijcere omnibus infidelibus, & impijs mensam spiritalem putemus: nec quia uitae panis mysterium dominicum dicitur, propterea oportere percipere illum etiam eos, qui adhuc à se de alieni sunt, arbitremur. Alienigenae ergo sunt omnes, qui dei legem non suscipiunt, nec euangelicæ participes efficiuntur gratiæ. Nihil enim hi proximum affinitati dei, nec cognatum scientiæ eius de eo intelligere possunt: unde & alienigenæ, sicut qui à dæmonibus seducuntur, & cognationem eorum amplectuntur, hi enim à nobis, & à deo alieni sunt, recte appellantur, de quibus David psallebat: Eripe me, & libera me de manu filiorum alienorum, quorum os loquutum est uanitatem. Qui autem loquuntur uanitatem? maxime paganorum filij, qui terrenam sapientiam, & animale, & diaboli cam, secundum quod ait Iacobus, habent. Cum his dicimus alienigenam, qui quæ aliena sunt à dignitate mysterij, de eo intelligunt, & quemadmodum ad cibum communem, ita ad diuinum accedunt, & carnaliter diuina & cœlestia conspiciunt: recte ergo ab his etiam talis prohibetur. Inquilinus autem sacerdotis est, qui non pure in eius aulam ingreditur, nec reuerentiam dignam ei præbet, aut diligentiam: quemadmodum enim inquilinus solummodo suam agit utilitatem, & per singulos dies expectat migrari, non autem pertinet ei, si iura domus quidam diripiât, aut subtrahant: sic sunt hi, qui in diuina aula propter suas utilitates, gloriæ forsitan aut quæstus pecuniarum, aut alterius huiusmodi ministrant causa: nunc autem diligentiam exhibent, ne quis eorum corrumpat ordinem, ne quis male diuinis aulis, & inique utatur. Hoc ipsum & mercenarium dicimus, de quo dixit dominus: Mercenarius, & qui non est pastor, cuius non sunt oues propriæ, uidet lupum uenientem, & dimittit oues, & lupus dispergit eas. quia mercenarius est, & non pertinet ei de ouibus. Hos recte à sanctorum prohibet perceptione, neque enim sunt digni participari eis, quæ uel desidiose, uel propter aliquid commodum agunt.

Quem autem sacerdos emerit, & qui uernaculus domus eius fuerit, hi comedent ex eis. Quia alienigenas, impios uidelicet & infideles, à participatione diuinorum prohibuit, ostendit quia & hi si mutantur ab errore, & ad Christum accedant, permittit quæ sancta sunt: Nemo enim alienigena per naturam est, sed uoluntate quidam sibi asciscuerunt alienationem à deo. Quotquot ergo ex his intelligibilibus sacerdos possidet emptitios, id est quotquot emittit per euangelicam doctrinam, & gratiam: hæc est enim domini conquisitio, & acerbum argentum est, argentum igne examinatum, terræ purgatum: redemit autem eos, qui ei uolunt seruire: Alio autem nullo, sicut Petrus dixit, precio empti estis, nolite fieri serui hominum. Sed & uernaculi eius. Id est, qui in fide eius nutriti, & in intelligibili domo, Christi uidelicet ecclesiæ

panis uitæ.

Alienigenæ qui à lege dei abhorrent.

psal. 143.

Iaco. 3.

Inquilinus sacerdotis.

Mercenarius. Ioh. 10.

Ex uernaculis nos sponte facimus alienigenas.

psal. 11.

1. Pet. 1.

„

„

A ecclesiæ educati sunt per parentum fidem. Hi de panibus eius mysticis, & uiuificantibus comedent.

Si filia sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit, de his quæ sanctificata sunt, & de primitijs non uescetur. Sin autem uidua, uel repudiata absque liberis reuerfa fuerit ad domum patris sui, sicut puella consueuerat, aletur cibus patris sui. Omnis alienigena comedendi ex eis non habet potestatem. Quod autem nostra trāslatio habet, Si filia sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit, LXX. ædunt: & filia sacerdotis nupta fuerit homini alienigenæ. Nō nobis sufficit in fide nutriri Christi, sed & permanere, & crescere in ea, & nulli alienigenarum, id est alterius à deo dogmatis, aut alterius legis, uel actionis commisceri. Nec quia de patribus sumus fidelibus, ideo iam in sanctis præsumamus, nisi fideles persistamus. Propterea filia intelligibilis sacerdotis, id est anima omnis regenerata ab eo per baptisma, si uiro alienigenæ cōiuncta fuerit, quæ ad alienigenas, uerbi gratia, Iudæos, Paganos, aut hæreticos pertinet, agens, & societatem eorum amplectens, primitijs sanctificationum, id est corpore mystico nō uescetur. Sin uero filia sacerdotis effecta, per eam, quæ dicta est, regenerationem, alienigenæ cōiuncta fuerit, hæreticum quid agens, uel Iudaicum, uel gentile, & uidua facta fuerit, uel repudiata, relinquens errorem funditus, & quodammodo sepeliens illum, & ab iniquo semetipsam absoluens commixtione, reuerfa fuerit in domum suam patris, id est ecclesiam, & secundum iuuentutem suam, in qua seruebat, cum sacris dogmatibus fidei nutriebatur, iuuenescens uirtutibus, & uirago ab illis appellata, de quibus dei spiritus ad Christum in Canticis dicebat: Viguentum effusum est nomen tuum, propterea adulescentulæ dilexerunt te: De panibus patris sui, id est Christi comedat. Si enim matrem ecclesiam uniusquisque nostrum, & patrem Christum habet, omnis alienigena comedendi ex eis non habet potestatem, id est qui aliena Christo, & legibus eius, & gloriæ agit. Eius enim lex est: Nō dabitis sanctum canibus, nec mittatis margaritas uestras ante porcos.

Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam, addet quintam partem cum eo quod comedit, & dabit sacerdoti in sanctuarium, nec contaminabunt sanctificata filiorum Israël, quæ offerunt domino: ne forte sustineant iniquitatem delicti sui, quum sanctificata comederint. Ego dominus, qui sanctifico eos.) Sancta sanctorum sunt proprie Christi mysteria, quia ipsius est corpus, de quo Gabriel ad uirginem dicebat: Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi, ideo quod nascetur ex te, sanctum uocabitur filius dei. Sed & Esaias: Sanctus dominus, & in altis habitat, in sinu ui delictet patris. Ab hoc enim nō solum alienigenas, & inquilinos, & mercenarios sacrificij prohibuit, sed nec per ignorantiam percipere præcepit. Per ignorantiam autem percipit, qui uirtutem eius, & dignitatem ignorat, qui nescit, quia corpus hoc & sanguis est secundum ueritatem, sed mysteria qui-

Parentum pietas nobis non sufficit nisi et ipsi eadem imbuamur.

Sacerdotis filia uidua & repudiata quæ.

Cant. 1.

Math. 7.

Luc. 1.

Corpus & sanguis Christi.

Cdem percipit, nescit autem mysteriorum uirtutē. Ad quem Solomon dicit, *Prouerb. 23.* uel magis spiritus, qui in eo est: Quando sederis, ut comedas cum principe, diligenter attende quæ posita sunt ante te. Aperte & ipse compellens, & cogens eum, qui ignorat addere quintam partem: hæc enim quinta addita intelligitur nos intelligibiliter diuina, & mystica facit. Quid sit autē quinta, ipsa te uerba legislatoris docere possunt, ait enim: Addet quintam partem cum eo quod comedit. Et quomodo eius quod iam comedit & cōsumpsit, addere quis quintam potest? neq; enim aliud, aut aliunde, sed de ipso, & cum eo, uel sicut LXX. super ipsum, iubet addi quintam. Ergo quinta eius super ipsum, sermo est, qui prolatus est ab ipso Christo, super dominicum mysterium: Ipse enim liberat nos ab ignorantia, remouetq; nos additus, carnale quippiam, & terrenum de sanctis arbitrari, sed diuine ea, & spiritualiter accipi facit, quod quinta proprie nominatur: quia qui in nobis est diuinus spiritus, & sermo quem tradidit, qui in nobis sunt, componit sensus, & non solum nostrum gustum producit ad mysterium, sed & auditum, & uisum, & tactum, & odoratum, ita ut nil in eis minori rationi, & infirmæ menti proximum, de his uidelicet, quæ ualde superna sunt, suspicemur. Quicūq; ergo sanctificata per ignorantiam comederit, ignorans eorum uirtutem, sicut diximus: Addet quintā eius super eo, & dabit sacerdoti in sanctuarium. Sanctificationem enim mystici sacrificij, & a sensibilibus ad intelligibilia translationem, siue commutationem, ei qui uerus est sacerdos, uidelicet Christo, oportet dari, id est ipsi de eis miraculum cedere & imputare: quia per eius uirtutem, & prolatus ab eo uerbū, quæ uidentur, tam sanctificata sunt, quam cunctum carnis excedunt sensum. Recte ergo addidit: Nec contaminantur sanctificata filiorum Israël, quæ offerunt domino, ne forte sustineant iniquitatem delicti sui, quū sanctificata comederint. Qui enim Christo suorum mysteriorū sanctificationem imputant, & addentes sibi metipsis quintam quæ prolata est, uidelicet uerbum eius, quod nostros producit sensus ad sublimiora, non contaminant sancta sanctorum, utpote qualia oportet de eis intelligentis, sed nec inducunt super se iniquitatem delicti in comedendo sancta sanctorum: nec enim ut ad communem cibum, sed sicut ad mysticum, & terribile, & coeleste accedunt: ad quem qui temere accedunt, non simpliciter peccant, sed iniquitatē delicti sui portare dicuntur. Delictum autē proprie à legislatore dicitur peccatum, quod in deum cōmittitur: & ea quæ ad hoc pertinent, in sacrificijs, quæ pro delictis offeruntur, pridem ostendimus. Vnde & nunc quum dixisset, Ne forte sustineant iniquitatem delicti sui: recte subdidit: Ego dominus, qui sanctifico eos. Ostendens, quia delictum, id est impietas in deum, incompetens sanctorum perceptio appellatur: Tendit enim ad deum sanctificantem eos, qui modo, quo oportet, ea sumunt, & qui sanctificationis causa, non autem contaminationis proposuit suum mysterium. Admirari autem nimis legislatorem oportet, quia ubiq; distri-

Christi precepta euehūt nos à terra.

Delictum in scripturis pro decumano alio quo crimine accipitur.

A distinctionem usus est, & dominicum ministerium significans, secundum LXX. duntaxat translationem, sanctorum sancta illud appellauit: quia sacrificiū sancti sanctorū est. Israël autem addens, fidelem populum per hoc significauit, id est eum, qui per mysticum hoc sacrificium deum uidet. Et propterea proprie Israël appellatur. Hi quæcunq; consecrant domino, id est, quæ ex semetipsis in domini, quū sacrificium offerūt, sancta sanctorū fiunt: corpus enim ex eis conficitur Christi, qui quia primitia est nostræ conspersionis, recte ex nostris primitijs constitit.

Loquutus est dñs ad Moysen, dicēs: Loquere ad Aaron, & ad filios eius, & ad omnes filios Israël, dicesq; ad eos: Homo de domo Israël, & de aduenis, qui habitant apud uos, qui obtulerit oblationē suā, uel uota soluens, uel sponte offerēs, quicquid illud obtulerit in holocaustū domini, ut offeratur per uos, masculus immaculatus ex bubus, & ex ouibus, & ex capris: si maculā habuerit, non offeretis, neq; erit acceptabile. Homo qui obtulerit uictimā pacificorū dño, uel uota soluēs, uel sponte offerēs, tā de bubus quā de ouibus, immaculatū offeret, ut acceptabile sit. Omnis macula nō erit in eo. Nō solū sacerdotes à pollutione mundos esse, sed & oblationes, quæ à populo offerunt, præcepit: ut tu cognoscas, qui es fidelis deo, & qui oblatio ei per holocaustū intelligibilis sacrificij factus es, quia omni pollutione mundā esse conuersionē tuā oportet, & impollutus esse, quemadmodū sacerdotes, si tu deas, quia & Christus, quæ ut agerēt apostoli, præcepit. Hæc omnia eos tradere discipulis præcepit genibus, ait enim: Euntes docete omnes gentes,

baptizātes eas in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, docētes eos custodire quæcunq; mandauit uobis. Siue ergo quis secundum confessionem, siue secundum omnem conditionem suam holocaustum deo promisit, uitam uidelicet perfectam, hoc est uerum holocaustum, à pollutione munda debet esse eius oblatio: neq; enim aliter suscipietur. Offeret autem per confessionem, sicut LXX. dicunt: Qui in quacunque necessitate constitutus, & ex ea compunctus, conuersionem quandam deo per uotum pollicetur. Secundum supradictorum autem æditionem, electionem inuenimus dictam, ubi nos, sponte, dicimus. Vtrunque enim hanc oblationem, siue eam quæ ex necessitate, siue eam quæ sponte fit, proponit, dicens: Reddam tibi uota mea, quæ distinxerunt labia mea, & quæ loquūtū est os meum in tribulatione mea. Et rursus: Voluntaria oris mei beneplacita fac domine. Horum primum quidem, prædictum uotum, siue confessionem, sine aliqua dubietate intelligimus: Electionem autem, siue spontaneam oblationem, hoc quod secundo loco dictum est. Oportet autem, siue operator mandati sit qui offeret holocaustum, hic est enim ex armentis offerens: siue simplex, quia hic est ex ouibus: siue ex peccatoribus, hic est enim de capris: masculum esse quod offeret, id est cum mēte uirili, & forti, & stabili, & cum ualenti fide, atque inconcussa offerre, uel offerri, ut offerens talis sit, quæ

Israël.

Sacerdotem esse hostiam mundam esse.

Matth. 28.

Verum holocaustum uita perfecta est.

Psal. 65.

Psal. 118. uotum. Electio.

Cis ille, quem Solomon in Prouerbijis dicebat: Virum fidelem, labor est inuenire. Idem est et si sacrificium pacificorum offeret quis, id est, non illam quæ perfecta est in philosophia uitam, ueluti eam, quæ est in non possidendo, uel in uirginitate, de quibus dominus dicebat: Non omnes capiunt: sed mediocrem, quæ nobis procurat omnimodo salutem, etsi non assequitur ea, quæ ad prophetarum, & apostolorum mensuram tendunt. Stella enim ab stella differt in claritate, secundum quod Paulus dicebat. Sed & hic masculum necesse est offerat immaculatum: hæc & filij Israël, & aduenæ uidelicet, & qui nunc ad fidem uenerunt, adiectiq; sunt nobis ex errore exteriori, similiter custodiât. Ex quo enim aliquis uitam promiserit deo perfectâ, & consummatam, non iam prætere, quod tempus multum in errore fuerit, poterit, quia nec tempore uirtus eget, ut discatur: mox enim ut eam affectauerimus, quemadmodum utamur discimus. Veruntamen & ouem sensibilem si offeras deo, aut bouem, aut capram, aut aliquid huiusmodi, ut uerbi gratia, sacerdotibus primitiæ dētur, aut pauperes ex eo pascantur, aut sanctis aliquod ministerium fiat, aut diuini templi cōstructio, uel aliquod aliud opus, quod ad ipsum pertinet deum, & propterea holocaustū dicitur, pollutione careat etiam hæc oblatio. Sed quæ sit hæc pollutio, lex tacuit, nobis dans intelligere ueram pollutionem, & cauere. Est autem hæc ex rapina, & iniustitia, alia uel auaritia offerre: abominabile est enim apud deum, & non acceptum ei, ita ut nimis per prophetâ Iudæos de hoc reprehenderet: Qui edificatis Sion in sanguinibus, & Hierusalē in iniquitate. Si enim litera huius sanctionis & spiritus conseruatur. Siquidē à nobis semel exponentibus audistis, quia quando dicit lex, Homo homo, oportet cum consideratione spiritus, & mandati literam intueri.

Si cæcum fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulam, aut scabiem, uel impetiginem, nō offeretis ea domino, neq; adolebitis ex eis super altare domini. Bouē, & ouē, aure & cauda amputatis, uoluntarie offerre potes, uotū autē ex his solui nō potest. Omne animal, quod uel cōtritis, uel tōsis, uel sectis, ablatisq; testiculis est, non offeretis dño, & in terra uestra hoc omnino nō facietis. De manu alienigenæ nō offeretis panes dño deo uestro, & quicquid aliud dare uoluerint, quia corrupta & maculata sunt omnia, non suscipietis ea. Aliud hic uidetur legislator innuere, multa cōsideratione dignū. De his quæ offeruntur altario, non ei sermo est, sunt autem qui mysticum et sanctorum officium fortiantur. Per sanctionē ergo anteriore, mundā esse à pollutione populi oblationē præcipiens, quod necessarie nimis in uniuersa cuiusq; cōuersione intellectū est. Nūc denumerat, quos nō oporteat altario offerri, & primum dicit ex eis cæcum. Qui enim ignorantia habet dei, quomodo ministrabit deo, nec ipse dignitatem sciens eius, ad cuius ministerium uocatur, nec alijs ualens exponere? Vnde & negligens circa eos erit, nesciens diuinorum, quibus ministrat, uirtutem: quales erant quidam Iudæorum

Virtus magno tempore nō est indiga.

Veræ pollutiones quales.

D
Nichee 3.

Cæci nō offerri altari.

A Iudæorum, de quibus deus in Esaia dicebat: Videte, quoniam omnes nescierunt, uniuersi canes muti, non ualentes latrare. Confractū uel contritū secūdo loco posuit, cuius enim manus ac pedes, actiones uidelicet, & ad deū interna cōfracta contritū ue sunt, ne hic quidē altari ministrare dignus est, cui conuenit illud quod Psaltes ait: Contritio, & infelicitas in uis eorū. Sed nec qui linguā incisam, secundū LXX. habet, id est, si quis per fordide uitā, fiduciam docēdi perdidit, cui ait Dauid: Peccatori autē dixit deus, quare tu enarras iustitias meas? Similiter secundū LXX. & formiculosum, dicit autē eum qui occupatus est in operibus terrenis & secularibus, qui semetipsum huic cogitationi deputat, id est qui comedat & bibat, & qui alia similia cogitat, & qui thesaurizat: quoniam hæc uita formicarū est, semper sibi cōgregare, ea quæ ad uentrē pertinent, siquidē & Solomon in Prouerbijis dicit: Vade ad formicā o piger, & considera uias eius. Quia enim ad operandum pigrū prouocabat, propterea trāsmittebat eū, sicut ad operatricē, formicam, nō ut talia qualia formica operaretur, sed ut æmularetur formicam, opus ad maiora trāsferre, id est ad agēdas uirtutes. Vnde LXX. ædiderūt: Et efficere illa sapiētior. Sic ergo homo, quū diuina studet, sapiētior efficitur, ab illo qui terrena operat. Papulā habens, uel scabiē, detractor intelligitur, quia pessimus eius morbus, & asperrimum eius uulnus est: nullo enim medicamine facile potest mitigari. Impetigines habens, fornicator est: maculat enim suum corpus, propter quod Paulus dicebat: Qui autē fornicatur, in corpus suum peccat. Nullum ergo horum deputari ad ministerium altaris spiritus legis per altare domini. Siue secundū LXX. non offerent hæc domino, & super altare non dabitur de eis super altare domino. Sacrificium autem pacificorum non addit, quemadmodum superius, ut omnimodo intelligas, de his qui mysterijs ministrant, dici. Hi etiam holocaustum esse opus habent, uitā perfectam, & consummatam agentes. Quid autem his addidit? Bouem & ouem, aure & cauda amputatis, uoluntarie offerre potest: uotum autem ex his solui non potest. Omne animal quod uel contritis, uel tōsis, uel sectis, ablatisq; testiculis est, nō offeretis domino. Disciplina ergo multa, & quæ decebat legislatorem, ad huius distinctionem sermonis usus est, quam & in superioribus custodiri oportet. Aurem autem amputatam habet, qui inobedientiæ morbo languet, qui detractionibus gaudet, qui delectatur turpibus auditibus, qui bonos sermones auerfatur. Caudā amputatam habet, qui de nouissimis non cogitat, quia cauda est extrema pars corporis. Sunt ergo proprie caudā amputatā habentes, qui ea quæ sunt nouissima, abiecta, ac uilia, & minima pendūt, qui nihil sibimet in futuris seculis thesaurizāt, qui futuris nō prouidēt, qui dicit: Manducemus, & bibamus, cras em moriemur. Cōtritis testiculis est, qui paulatim crescēte malitia, cōterit suā in uirtutibus prole, & signa, per quæ uir possit agnosci. Qui & recte reprobāt, quia sibimet

Esa. 56.
Confractū uel contritū quid.

Psal. 13.
Lingua incisā.

Psal. 49.
Formiculosi qui formicas imitantur in conserendo.

Prouerb. 6.

Papula.

Scabies.

1. Corinth. 6.

Auris amputata.

Cauda amputata.

1. Corinth. 15.
Testiculi contriti.

C ipsi in talibus nocuit, de quo dixit Dauid: Dū cōstringuntur omnia ossa mea, **Psal. 41.** exprobrauerūt me qui tribulāt me. Tūc testiculis est, qui illatis sibi tētatio nibus, tribulationibusq; cessit, animæq; suæ fortitudinē perdidit: nō enim oportet hoc perpeti, nec omnino cedere imminētī hosti, atq; affligētī. Vnde **Psal. 42.** Dauid ait: Vt quid tristis incedo, dū affligit me inimicus? Oportet, inq; me gaudere & exultare, utpote qui ad certamē uocor, in quo uictor existā: nam & uictoriæ modū subdidit: Spera in domino, quoniam confitebor illi, saluta re uultus mei, & deus meus. Sectis ablatisq; testiculis est, qui una actiōe pra ua, animiq; impietate & secante sicut cultrū, & auferente, quemadmodū ni mis effera, & direptrix manus semetipsum abscondens, & auferens à coniun ctione dei, quæ est in uirtutibus, secundū quod diximus, priuatus prole, & signis uirilis cognitionis, quorum damno ipse se subiecit. Alter est siquidem qui paulatim conteritur, & alter qui subito semetipsum, atq; una mala actio ne prole uirtutū priuat, quemadmodū Simon, pecunijs emere donū dei æstimans, est effectus à forte eius alienus. Sed unam harum macularū quispiam, uel nunc dictarū, uel quæ pridem denumerauimus habens, aut man datorum est operator, & propterea uitulus: aut simplex, & ouis appellatur ex hoc, secundum quod **L. XX.** ædūt, pro eo quod nostra translatio habet, **Voluntarie offerri potest.** Occides ea tibi metipsi: Vt non omnimodo illos auersemur, nec in parte inimici deputemus, sed doceamus eos, & exhortemur: Nunquid qui cadit, non adiiciet ut resurgat, aut qui auersus est non re uertetur? Occidi aut, dicuntur mortificari peccato per admonitionem, ut in stititæ uiuant. Hæ autem occisiones nobis fiunt, nobis enim illis licet commi sceri, sed pro uoto non offeramus ea deo, id est, ad ministerium eius mysticū non eas ordinemus. Ergo quamlibet prædictarum macularum habentes, si penitentiam egerint super ea, & occisi fuerint mortificatione peccati, suscipiamus quidem eos, & membrum communis corporis habeamus: quia Christus uenit in hunc mundum, peccatores saluos facere: altario autem offerri non licet. Hac, ut puto, distinctione, & Paulus scribens ad Corin thios, usus est: Scripsi uobis in epistola, non commiseri fornicarijs, non utique fornicarijs mundi huius, aut auarijs, aut rapacibus, aut idolis serui entibus, debueratis enim ex hoc mundo exisse. Nunc autem scripsi uobis non commiseri. Si is qui frater nominatur, aut fornicator est, aut idolis ser uiens, aut auarus, aut detractor, aut ebriofus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere. Fratres nominās illic, eos qui altario ministrant, quia ma xime eos, qui doctrinæ sortiti sunt dignitatem, & quibus præesse populis creditum est. Hi enim si quid tale habuerint, modis omnibus oportet socie tatem eorum auerfari: quia super populum abundare uirtutibus hi qui præsumt, necesse habent, & ipsi maxime esse sine macula. Nam quomodo aliās emūdare à pollutionibus possunt? de quibus hæc legislator præcepit: Et in terra uestra hoc omnino nō faciatis, & de manu alienigenæ nō offere

tis panes

Certandum Christianis est elacriter cum Dauid.

Act. 8.

Psal. 40.

Occisio.

Maculam qui eluerint, recipiuntur rursus in communionem corporis Christi.

1. Timoth. 1.
1. Corinth. 5.

A tis panes domino deo uestro, & quicquid aliud dare uoluerint, quia corrupta & maculata sunt omnia, non suscipietis ea. Nec nos ergo in terra nostra quibusdam talium macularum studium demus. Est autem terra nostra bona conuersatio, quæ præcepta est per diuinas scripturas, quam à deo colere percepimus. Sed nec alienigenæ, uidelicet qui doctus est, & adiecrus de foris, talia dona deo offerenti medijs simus: quia corruptio in eis est, nos autem deo incorrupto seruiemus: maculam habent, nos autem in ecclesia mi nistramus, cui dictum est à sponso: Tota pulchra es proxima mea, & macula nō est in te. De qua Paulus dicebat: Vt exhiberet sibi gloriosam ecclesiā, non habentē maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi. Propter quod nihil maculam habens à nobis deo offeretur.

Terra nostra quam colere debemus.

Cant. 4.
Eph. 5.

Loquutusq; est dominus ad Moysen dicens: Bos, ouis, & capra, quæ genita fuerint, septem diebus erunt sub ubere matris suæ. Die autem octauo, & deinceps, offerri poterunt domino, siue ille bos, siue illa ouis, non immo labuntur una die cum foetibus suis. Mater omnis animalis utiq; natura est, ab octaua autem iam non. Nam etsi operator quis sit mandatorum, uel simplex, uel peccator, aut ex peccatore, septē diebus, id est omne præsens seculum, oportet eum sustinere quæcunq; natura desiderat: quemadmodum & de saluatore dicere præsumpsit Paulus, ostendens, quia ex nostra natura secundum carnem factus absq; peccato, omnia passus est quæ erant naturæ. Quia aut pueri communicauerūt sanguine & carne, similiter & ille partici pauit isdē. Sed quādo uitā præsentē egressi fuerimus, & in die bona mortuo rum resurrectionis constituti fuerimus, extunc, & deinceps, omne seculum futurum non iam sub matre, quæ dicta est, erimus: neq; enim his naturalibus necessitatibus subiacebimus. Octaua autē die offerri poterit. Quod **L. XX.** sic ædunt: Dona autem hostias domino, id est perfecta & integra, hi qui in hac uita præparauerunt oblationem suam. Sciendum est autē, quod quoniam mutabilis est nostra uita, mutationesq; multas, & uoluntates suscipit, octaua die oblatio accepta, in seculo scilicet futuro sit, propter quod dixit Solomon: Ante mortem ne laudes quenquam hominum. Quum autem hæc ita se habeant, matrem rursus ecclesiam, & gratiam, quæ in ea est, intel ligamus, de qua Solomon in Prouerbijs dicit: Audi fili disciplinam patris tui, & ne dimiseris leges matris tuæ. Quando ergo aliquis gratia euangelij generatus fuerit, secundū quod ait Paulus: In Christo enim **I E S V** per euan gelium ego uos genui: sub intelligibili matre ecclesia, uel gratia, septem dies, totam uidelicet præsentem uitam, quæ in septem dies uoluitur, erit legibus eius, & sanctionibus obediens. Sic enim octaua die, in tempore resurrectio nis, donum erit, & hostia domino: quia huiusmodi nō solum animas, sed et corpora sacrificium sanctum, placitumq; suscepit. Tu autem, propter hæc quod sequitur, discite. Siue ille bos, siue illa ouis, non immolabuntur una

Natura omnium mater.

Septē dies esse sub ubere matris quid. Philip. 2.

Eccl. 11.

Prouerb. 1.

1. Corinth. 4.

Octauo die est mus ad hostias idonei.

C die cum foetibus suis. Hic nominibus ipsis aliud rursus ostendit. Non oportet enim eos, qui pascha euangelicum celebrant, quod nobis ecclesia tradidit, legale pascha peragere, quod bouem & ouem legislator dicens, significauit: quia haec praecipit Moyses in die paschae, quod traditum est Iudaeis immolare, ait enim: Et immolabis pascha domino deo tuo, oues & boues: sicut Deuteronomij liber ostendere potest. Foetus autem horu, siue paschae huius, siue ueteris testamenti, & eius quae in figuris est traditionis: dixit enim foetus eius, dominicum igitur pascha, propter nouitate temporis, & quia ad confirmationem ueritatis figuram praecedens, multo eum significans tempore, quemadmodum parturiens, recte parere dicitur. Non ergo oportere nos, habentes in manibus, & consummantes uerum mysterium, sequi figuras, quae praedicta sunt demonstrant: neque enim est eiusdem temporis: sed aliud quidem pertinere ad figuram, aliud autem ad ueritatem, qui utraque fanciuit, praecipit. Propter quod & Christus primum celebravit figuratum pascha: post cenam autem, intelligibilem tradit, & angustante eam tempore, pro die horam immutauit, uel magis etiam diem, sic enim ad uesperam quartadecimae diei, cena Iudaica paschalis festiuitatis celebratur: post hoc autem Christus propriam tradidit cenam: post uesperam ergo quartadecimae diei tradidit. Quod autem post uesperum est tempus, alterius diei initium omnimodo est: oportebat enim hoc fieri ad ostensionem temporis, quia quando uetus finem sumit, tunc nouum incipit. Aut forte foetus illos lex significat, de quibus Esaias dicebat: Puer natus est nobis, filius datus est nobis. In Christum enim haec quae sequuntur, dicta sunt. Hic ergo foetus, siue secundum LXX, filius, non eadem die, in qua uitulus, & ouis Iudaicae festiuitatis occidebatur: Quartadecima enim die pascha celebrantes, in crastinum IESVM crucifixerunt.

Figurae sunt deferenda, ubi in manus incidit, quod figuratum est.

Pascha Iudaeorum.

Si immolaueritis hostiam pro gratiarum actione domino, ut possit esse placabilis, eodem die comedetis eam, non remanebit quicquam in mane alterius diei. Ego dominus. Custodite mandata mea, & facite ea. Ego dominus. Ne polluatis nomen sanctum meum, ut sanctificer in medio filiorum Israel. Ego dominus, qui sanctifico uos, & eduxi de terra Aegypti, ut essem uobis in deum. Ego dominus. Sicut satisfactionem non habet, si quis inchoante nouo testamento, ueteribus seruiat, & euangelica praedicatione currente, secundum literam uiuat: iniuria est enim eius, qui utraq; sanxit, si non temporibus ab eo distinctis obediamus: sic sine ulla uenia est putare quempiam, uel omnino cogitare, quia in futuro tempore operandum aliquid eorum, quae nunc nobis ad operandum praecipita sunt, conseruatur.

Temporibus inferendum, quibus & deus in ferendis legibus se accomodauit.

Hostia gratiarum actionis.

Matth. 5.

Si ergo immolaueris hostiam pro gratiarum actione domino. Euangelicam ei conuersationem promittens: haec est enim gratiarum actionis hostia domino, quia quaecumque ad laudem eius, & gloriam pertinet, peragit. Quod demonstrat dominus apostolis, dicens: Luceat lux uestra coram hominibus,

A bus, ut uideant bona uestra opera, & glorificent patrem uestrum qui in caelis est. Immolatur domino, ut possit esse placabilis, quod LXX, addiderunt: Accepta uobis immolabitis, id est ad suscipiendum digne praedictam conuersationem agamus, perficientes eam, & non imminutam relinquentes, propter quod et subdidit: Eodē die comedetis ea, non remanebit quicquam in mane alterius diei. In tempore enim hoc, in quo, hoc quod dictum est, sacrificium promittimus, comedere illud, id est operari, & complere debemus: Nihil autem de eis in mane relinquere, ut aliquid remaneat reliquiarum nostrae conuersationis incorruptum, neque inconsumptum de uirtutibus, & inoperatum in futuro seculo custodiamus, quando iam non est licitum operari. Quod recte mane dicitur, id est, quia nox praesens uita propter eam quae in ea nunc est nebula, nominatur. Ego dominus, custodite mandata mea, & facite ea. Ego dominus, qui hic quidem legem constituo, ibi autē iudico, qui intelligibilia talenta meis seruis, in praesenti seculo ad operandum dedi, in futurum rationes cum eis pono, & talentorum operationem exigo. Ego dominus, ne polluatis nomen meum sanctum. Pollutio enim est creatoris, & blasphemia, si in eodē nos ordine, uel actu, quo nunc sumus, refuscitet. Quid enim commutat mundum hunc, si in eisdē doloribus & laboribus erimus? Ut sanctificer in medio filiorum Israel. Non dixit, sanctificor, sed sanctificer, futurum ostendens tempus, in quo in medio uirorum filiorum Israel sanctificatur. Non enim omnes qui ex Israel, hi sunt Israel: sed quicumque Israel congnationem societate uirtutum eius seruant, qui pacem, sicut ait Paulus, & sanctimoniam custodiunt, sine qua nemo uidebit deum. Qui autem custodiunt, uidebunt, propter quod ait: Sanctificer in medio eorum. Ego dominus, qui sanctifico uos, & eduxi de terra Aegypti, ut essem uobis in deum. Sed & bono fine ad rem usus est, planiorē eius efficiens intellectum. Aegypti enim exitum non frustra memoratus est, illud demonstrans, quia quemadmodum qui egressi sunt de Aegypto, non iam ea quae Aegyptij agebant, sic & quando nos deus eicit de praesenti uita, non iam agere ea quae in ea sunt, possumus: Est enim Aegyptus intelligibilis, praesens mundus, quia Aegyptus contenebratio interpretatur. Tenebris autem, & secundum quod diximus nebula, uel caligine, praesentia sunt repleta, intantum ut Ioannes de domino diceret: Lux in tenebris lucet, & tenebrae eam non comprehenderunt. Propter quod nos dominus deus uidelicet ex intelligibili Aegypto hac educit, ut sit noster deus, non quia nunc non est, sed quia non omnes eum confitemur, neque cognoscimus. Tunc autem confitebimur, tunc omnes subijciemur, tunc erit deus omnia in omnibus, quemadmodum Paulus scripsit.

In altera diem nihil reliquiarum relinquit, quid.

Matth. 18.

Israélite ueri. Hebr. 12.

Aegyptus. Educere ex Aegypto.

Ioan. 22

1. Corinth. 15.

Coquutus est dominus ad Moysen, dicēs: Loquere filiis Israël, et dices ad eos: Hæ sunt feriæ dñi, quas uocabitis sanctas. Sex diebus facietis opus; dies septimus, quia sabbati requies est, uocabit sanctus, omne opus nõ facietis in eo. Sabbatũ dñi est in cunctis habitationibus uestris. Si subtiliter attendas hæc quæ dicta sunt in præsentibus legislatoris uerbis, inuenies eũ non solũ cõtemplationi legis, sed & in litera ipsa intentionẽ spiritus interponentẽ, dicēs em̃: Hæ sunt feriæ domini, quas uocabitis sanctas. Hæ sunt festiuitates meæ: mox subdidit: Sex diebus facietis opus. Oportet quidem hoc tacere, dicere autem quæ sequuntur: Dies septimus, quia sabbati requies est, uocabitur sanctus. Sed ferijs cõnectens, sex diebus facietis opus, ostendit, quia primæ feriæ, siue festiuitas apud legẽ operari est, operari aut bona, propterea em̃ ait: Sex diebus facietis opus. Quia omnia ualde sunt bona, quæcũq; deus in sex diebus constituit. Secunda autem festiuitas, præcedentibus his operibus, septimæ diei requies est: quam festiuitatem nemo celebrare, qui non operatus est bona opera, & digna deo, poterit. Nam nec frustra, deus quippe erat qui loquebatur, qui nihil frustra loquitur, prius ait: sex diebus facietis opus; & post hoc, Dies septimus, qui sabbati requies est, uocabitur sanctus. Sed ad ostensionẽ, ut si quis ad imitationem dei bona agit, & consequitur, hoc est in sex diebus operari: hic intelligibili requiescit sabbato, de quo Paulus dicebat: Timeamus, ne forte relicta pollicitatione introeundi in requiem ipsius, uideatur ex nobis aliquis deesse. caret enim nunc illa requie, qui nõ operatur. Quæ & uocata sancta dicitur, quia uocatis, de quibus Paulus ait: Scimus, quia timentibus deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum uocati sunt: intelligibile deputatum est sabbatum, his qui sanctimoniam consequuntur, sine qua nemo uidebit deum. Tunc omne opus non faciemus: tempus enim non est in illo seculo operandi. Propter quod & subdidit: Sabbatum domini est in cunctis habitationibus uestris. Sabbatum domini uocans, id est requiẽ: Sabbatũ enim requies interpretatur, quæ in tẽpore est, quo populus suũ a præsentibus laboribus, et uexationibus requiescere facit, de quo sic Paulus dicit: Ergo relinquitur sabbatismus populo dei. Qui em̃ ingressus est in requiem eius, etiam ipse requieuit ab operibus suis, sicut & a suis deus. Adijciens aut nimis subsequenter: In cunctis habitationibus uestris. Ut & per hoc satis faceret de seculo futuro se loqui. Præsens em̃ mundus, peregrinatio est; habitatio est autem quæ sequitur. Nemo enim de illis mansionibus, seu habitationibus migrat, quas semel fortiti fuerimus. Quia autem sabbatum requies interpretatur, manifestat reliquorum interpretum æditio. Pro enim, sabbati requies, sabbatum sabbatismi, ædiderunt. Hæ sunt ergo feriæ domini sanctæ, quas celebrare debetis temporibus suis. Mense primo, quartadecima die mensis ad uesperum, phase domini est, & quinta decima

Feriarum præcepta.

Gene. 1. Sabbatum non celebrant, nisi sex diebus prioribus fuerint negotiosi.

Hebr. 4.

Roma. 8.

Hebr. 12.

Sabbati interpretatio.

Hebr. 4.

Vita nostra peregrinatio est. Habitatio.

A decima die mensis huius, solennitas azymorum domini est. Septem diebus azyma comedetis. Dies primus erit uobis celeberrimus, sanctusq; . Omne opus seruale non facietis in eo, sed offeretis sacrificium in igne domino septem diebus. Dies autem septimus erit celeberrimus, nullumq; opus seruile fiet in eo. Age nunc, si libet, Iudæos interrogemus, cuius rei gratia non quintadecima die festiuitatem agere iussit, in quo pascha imaginarium fiebat, sed memoriam quidem facit eius, festiuitatem tamen, prima azymorum, quæ erat post illam, fieri definiuit. Manifestum est autem, quia scire is qui legem accipit, quid intersit inter figuram & ueritatem desiderat, & quia figuras scire, quoniam deducunt ad ueritatem, dignum est, festiuitatem autem agere tunc, quando ueritas, quæ in figuris continetur, aduenierit, memoriam siquidem facit quartadecimæ, quia figuram habebat. Festiuitatem autem agere quintadecima præcepit, quia in ipsa uerum est pascha, de quo Paulus dicebat: Pascha nostrũ immolatus est Christus. Sed ipsos iam sermone discutiemus. Hæ sunt feriæ dñi sanctæ, quas celebrare debetis temporibus suis. Quare nõ dixit feræ domino, sed feriæ domini? Aut forsitan illi auditorẽ legis cõtestans, quia nõ simpliciter festiuitates has, de quibus est sermo, celebrari deo lex præcepit, sed quia eius sunt propriae. Quia quem admodum festiuitates imperatoris sunt, in quibus uictorias, & trophæa contra hostes erexit, saluauit gentes, ciuitates acquisiuit: sic & Christi, in quibus nostrum genus saluauit, & nostram captiuitatem conquestiuit, & hæreditatem ex gentibus, sibi metipsi regale sacerdotium, gentem sanctam, populum acquisitionis constituit. Deinde quum oporteret dicere secundum LXX. hæ uocatae sanctæ, quas uocabitis eas in festiuitatibus uestris: hæc nostra translatio planius habet, dicens, temporibus suis: non dixit sic de festiuitatibus eorum, non illis qui seruiunt figuræ, sed fidelibus, & suscipientibus festiuitatem, has competere festiuitates ostendens, quarum una est, de qua hæc dicit: Mense primo, quartadecima die mensis ad uesperum, phase domini est. Primũ mensem, tempus dominicæ passionis recte dicimus, in quo conueniunt maxime & hæc ad Moysen uerba à deo dicta: Mensis hic uobis principiũ mensũ, primus erit uobis in mensibus anni. Initiũ enim & ingressus nouæ uitæ, & nunc à nobis inchoatæ cõuersationis est. Vespertina tẽpora, in quibus dominus aduenit, dicit, Ioannes enim ait: Filioli, nouissima hora est. Ad uesperum pascha dominicum factum est. Qui passus, nõ mox tẽpora finiuit, sed reliquit nouissimæ horæ, & uespertinæ reliquias, in quibus oporteat currere prædicationem, & in quo omnem terram penetret salutare uerbum. Sed & ad uesperum, siue medio uespertinorum pascha proprium præueniens, crucẽ suam Christus celebrauit. Die enim imaginariæ festiuitatis paschalis, quæ erat quartadecima post cœnam super sensibile uerum pascha, quod ad eius mysteriũ pertinebat, discipulis tradidit. Ergo & nox erat iam, quando panem Iudas de cœna illa accipiens, ad dominũ tra-

Figure. Veritas.

1. Corinth. 5.

Triumphales quedã ferie. Christi triumphus.

Exo. 12.

1. Iodh. 2.

Cœna nouissimæ celebratio nocte.

ditionem exiebat. Sequenti autem die, quæ fuit quintadecima, pascha crucis implebat. Propter quod in quintadecima mensis huius die, festiuitatem hanc agere legislator præcepit, & in ipsa celebritate solennitatem azymorum domini prædicauit. Si enim celebrare ei pascha proprie, & uere uolumus, azymi ab omni malitia esse debemus, & multo magis à Iudaico errore & uetustate. Vnde postquam Paulus dixit, Pascha nostrum immolatus est Christus, subdidit: Epulemur, non in fermento ueteri, neque in fermento malitiæ & nequitiae, sed in azymis synceritatis & ueritatis. Et non ad tempus, sed omni nostra uita à fermento malitiæ mundi esse debemus, propterea ait: Septem diebus azyma comedetis. Per septenariū numerum de omni nobis uita præcipiēs. Dies primus erit uobis celeberrimus, & sanctus, omne opus seruale nō facietis in eo. Illud enim omnimodo seruale esse opus spiritus innuit, de quo ait dominus: Amen amen dico uobis, qui facit peccatum, seruus est peccati. Si enim uerum celebramus pascha, peccati seruitutē fugiamus; quia Christus, qui pro nobis passus est, à peccato nos & seruitute eius liberauit: non quia prima die omne opus seruale nō fieri præcepit, alijs autem diebus ideo opera agi serualia præcepit, uide ergo quid subdidit: Sed offeretis sacrificiū in igne domino. Sicut ut LXX. offeretis holocaustomata domino septem diebus. Dies autem septimus erit celebrior & sanctior, nullumque opus seruale facietis in eo. Holocaustomata ergo septem diebus offerri præcipiēs, abstinere etiam ab omnibus operibus seruilibus in eis præcepit. Quomodo enim quis holocaustum deo offerat, diabolo dignus, aut serualia agens? Deinde non solum primam, sed & septimam propterea nominauit, ut in prima, & in septima totam comprehenderet uitam humanam: Illa enim initium, ista autem finem habet, in qua omnia comprehenduntur. Videtur autem & hoc præcipere, ut is qui imbuitur, siue initiatur mysterio, nullum opus seruale agat: oportet quippe illum agere, quæ libertatis sunt, quia nos dominus liberauit, eū qui ei signatus est. Si autem aliquid post hoc egerit, quod ad seruitutem pertinet, peccans ut homo, saltem eius, quæ ad finem est, libertatis diligentiam gerat, & intendat quomodo noster finis bonus efficiatur, quomodo septima dies, tempus uidelicet, in quo transimus, omne opus seruale non habeat. In eo enim, in quo nos deus inuenit, in ipso & iudicare promittit. Propter quod & Dauid, in fine ne corrupas, plurimos Psalmorum præscribit.

Loquutusque est dñs ad Moysen dicens: Loquere filijs Israël, & dices ad eos: Quum ingressi fueritis terram, quam ego dabo uobis, & messueritis segetes terræ uestræ, feretis manipulos spicarum, primitias messis uestræ, ad sacerdotem. Qui leuabit fasciculum coram domino, ut acceptabilis sit pro uobis. Altero die sabbato, sanctificabit illū, atque in eodē die quo manipulus consecratur, cædetur agnus immaculatus anniculus in holocaustum domino, & libamenta offerentur cum eo duæ decimæ simillæ consperse oleo in incensum

vere pascha celebramus quæ ipsi sumus azymi.

1. Corinth. 5.

Septenarius numerus totius uite est significatio.

Ioan. 8.

Holocaustomata non offerunt, qui sunt crimi- nis sibi alicuius conscij.

De fine etiā at que etiam circū conspiciendū.

incensum domino, odoremque suauissimum, liba quoque uini, quarta pars hin. Panem & polentam, & pulues non comedetis ex segete, usque ad diem quo offeratis ex ea deo uestro. Præceptum est sempiternum in generationibus, cunctisque habitaculis uestris. Numerabitis ergo ab altero die sabbati, in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas, usque ad diem alteram expletionis hebdomadæ septimæ, id est quinquaginta dies; & sic offeretis sacrificium nouum domino, ex omnibus habitaculis uestris. Panes primitiarum duos, de duabus decimis simillæ fermentatæ, quos coquetis in primitias domini. Offeretisque cum panibus septem agnos immaculatos anniculos, & uitulum de armento unum, & arietes duos, & erunt in holocaustum cum libamentis suis, in odorem suauissimum domino. Facietis et hircum pro peccato, duosque agnos anniculos, hostias pacificorum. Quicumque eleauerit eas sacerdos cum panibus primitiarum coram domino, cedent in usum eius. Et uocabitis hunc diem celeberrimum, atque sanctissimum, omne opus seruale non facietis in eo. Legitimum sempiternum erit in cunctis habitaculis, & generationibus uestris. Quia longe à præsentī lege populus Iudaeorum est, ipsa docere nos uerba possunt discussa. Arguuntur autem, neque secundum literam implentes ea, nec spiritum intelligere, qui in eis est, ualentes. Altero die, prima uidelicet azymorum, offerre manipulum, & uem immolare super eum præcepit. A die autem, in quo hoc fit, septem hebdomadas numerari, & alterum diem ultimæ hebdomadæ, sic Pentecostes celebrare festiuitatem in his, quæ nunc dixit, præcepit: Quidam autem sic inueniuntur Pentecostes festiuitatem celebrare. A prima enim azymorum, non autem à die, in qua manipulum, quæ prima azymorum in crastinum, secunda uidelicet dies, computantes celebrari sibi met Pentecosten prædicant. Propter quod eis dominus improprians, quod secundum literam non implerent legem, dicebat: Et nemo ex uobis facit legem. Ecclesia autem facit, sicut nunc ostenditur. Loquutusque est dominus ad Moysen, dicens: Loquere filijs Israël, & dices ad eos: Quum ingressi fueritis terram, quam ego dabo uobis, & messueritis segetes terræ uestræ, offeretis manipulos spicarum, primitias messis uestræ ad sacerdotem. Qui leuabit fasciculum coram domino, ut acceptabilis sit pro uobis. Terram à deo datam, euangelicam doctrinam, & conuersationem frequenter docuimus. Ipsa enim terra dicitur, propter fructus uirtutum, qui ex ea oriuntur. Ab ipso autem deo data est, neque enim mediator ad hanc usus est, sed proprio ea annūciauit ore. Quando ergo ingressi sunt, & messuerunt segetes eius, hi qui susceperunt salutare uerbum, illi enim sunt & messorum, & intelligibiles segetes, ad quos dñs dicebat: Messis quidem multa, operarij autem pauci, rogare dñm messorum, ut mittat operarios in messem suam: quibus etiā uerbi mysterium credidit: tunc messis sic matura erat, ut dñs diceret: Leuate oculos uestros, & uidete regiones, quia albæ sunt iam ad metendum. Manipulum autem primitiarum, intelligibilis sacerdos Christus coram

Ind. ei nec litera legis, nec spiritu ritui se accom- modant.

Pentecostes celebratio.

Ioan. 7.

Terra pro- missa nobis.

Metere segetes, Matth. 9.

Ioan. 4.

Cpus proprium offerebat. Quia enim capitulum, siue funna messis, uerbi uidelicet salutaris, & diuinæ prædicationis, mortuorum erat resurrectio, ita ut Paulus clamaret: Viri Pharisei, de spe & resurrectione mortuorum ego iudicor hodie; oportebat satisfactionem sequi prædicationis; nam & subsequuta est. Verus enim manipulus, & ueræ primitiæ nostræ messis, tunc intelligibilis sacerdos Christus, corpus proprium à mortuis suscitauit, de quo Paulus dicebat: Nunc autem Christus resurrexit à mortuis, primitiæ dormientium. Sed quando hoc factum est, altera die offeret illud sacerdos. Esse autem primam diem dominicæ passionis, ea quæ ante hoc diximus, ostenderunt, in qua dominus suam hostiam, non sine ratione dispensauit. Sed quia prima azymorum hæc, & prima paschalis festiuitatis dicebatur, altera dies passionis resurrectio fuit; huius rei gratia, quum potuisset dicere, secunda azymorum offeret hoc sacerdos, non sic dixit, ut non ad subsequentem diem deduceret nostram cogitationem, sed & in crastinum primæ. Dicit autem resurrectionem, quia quemadmodum crastinus dies hodierno succedit, sic successit domini passioni resurrectio. Tu autem attende ea, quæ in subsequentibus dicuntur, & uerborum custodi distictionem. Primum enim manipulum primitiarum, sacerdotem ostendit offerentem, post hoc autem ait:

Atque in eodem die quo manipulus consecratur, cædetur agnus immaculatus anniculus in holocaustum domino. Volens nos in die qua celebramus domini resurrectionem, & manipuli intelligibilem oblationem celebramus, non oblitisci dominici sacrificij, ex quo nobis est oblatio manipuli: sed cædere agnum immaculatum anniculum in holocaustum domino. Intelligibilem agnum, domini traditionem immolantes mystice, & offerentes; ipsius autem, ut sacrificium cædentes memoriam fecit. Neque enim aliter, sed per eius meditationem, & uirtutem à sensibilibus ad intelligibilia transferuntur ea, quæ in illo sacrificio peraguntur. Et quod hoc est sacrificium? Duæ decimæ similæ conspergæ oleo. Oportet enim scire perfectam humanitatem, & perfectam diuinitatem cõtemperare, id est, in unum conuenire in oleo, id est, per eam quam circa nos habet compassionem; sic enim sacrificium odor suauitatis domini inuenitur, sapientibus nobis de eo quæ digna sunt. In quibus autem sacrificium, et per quos agitur, quo modo celebratur intelligibilis agni oblatio, quod sequitur ostendit. Neque enim in sanguine, neque per irrationabilia animalia, sacrificium à nobis deus suscipit, secundum quod sequentia demonstrant, ait enim: Liba quoque uini, quarta pars hin, panem & polëtam. Quia dubium futurum erat forsitan, à quibus mysterium sacrificij, quod per Christum est, quod superius diximus, celebratur: habes ecce intelligibilis Melchisedec oblationem, quæ in pane & uino perficitur, in qua quarta pars hin in libis uini offertur; ut per quartam, euangelicam traditionem, quæ in libris quatuor est; per libationem uero, dominicum sermonem significaret, quum ait: Hic est meus sanguis, qui pro uobis fundetur: sine imminutione enim significat

Verus manipulus nostræ messis Christus est. 1. Corinth. 15.

Secunda azymorum.

Agni immolatio ad memoriam Christi perunct.

Duæ decimæ similæ.

Quarta pars hin.

Luc. 22.

re

Are legislatori uisum est Christi mysterium, propter quod & subdidit: Et polentam & pultes non comedetis ex segete, usque ad diem quo offeratis ex ea deo uestro. Præceptum est sempiternum in generationibus, cunctisque habitaculis uestris. Siue secundum LXX. Et fricta cedrina non manducabitis, usque in illam ipsam diem, quousque offeretis munera deo uestro. Legitimum æternum in progenies uestras. Nouam conuersationem inchoabimus, priusquam dies adueniat, antequam prædicta dona deo offererentur, ex quibus nobis, quæ est in Christo noua creatura, & noua conuersatio annunciata est, de qua ait Paulus: Si qua in Christo noua creatura, uetera transierunt, ecce facta sunt noua omnia ex deo, qui reconciliauit nos sibi. Oblatio enim presentium donorum, quam esse mysterium unigeniti ostendimus, reconciliauit nos deo, & cibum nobis nouæ polentæ & pultium, siue ut LXX. cytrorum præstitit: Non enim noua solum, sed & citra, Christi præcepta sunt: siue ut mollia: sic enim Citra alij interpretes ædiderunt: est ergo mollis euangelica prædicatio: Accipite enim ait, iugum meum, quia suauis est; siue ut manibus contrita & mundata: cytra enim & hoc interpretatur, quia Christi dogmata actionem exigunt, & correctionem, quod manus significant. Præceptum est sempiternum in generationibus, cunctisque habitaculis uestris. Nec enim locus, nec tempus immutat Christi mysterium, per quod floruit totus mundus, & totius terræ habitatio, concorditer ea quæ ad eum pertinent, custodit. Hæc autem legislator dicens, & resurrectionis describens, secundum modum, quem oportebat, gratiam, ad Pentecosten, quam nos celebramus, sermonem conuertit, dicens: Numerabitis ergo ab altero die sabbati, in quo obrulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas, usque ad alterum diem expletionis hebdomadæ septimæ, id est, quinquaginta dies, & sic offeretis sacrificium nouum domino. Quia huius pentecostes neque tempus, neque numerus à populo Iudæorum custoditur, sufficienter in superioribus ostensum est; à nobis autem cum cõtemplatione, & litera custoditur. Planius ergo legislator intentionem suam demonstrare uolens, ab altero die sabbati numerari præcepit quinquaginta dies, dominicum diem proculdubio uolens intelligi: hic enim est altera dies sabbati. In hac enim resurrectio facta est, qua hebdomadæ numerantur septem, usque ad alterum diem expletionis hebdomadæ. Dominica rursus die, pentecostes celebramus festiuitatem, in qua sancti spiritus aduentum meruimus. Non frustra eo septem hebdomadarum aduentum custodientes, sed ut nos cognosceremus, quia nihil uetus, nihil seculare præcepit deus agere, nihilque corruptioni ueteri proximum, qui eum cupiunt percipere. Et nouum sacrificium domino tunc offerri iussit: adueniens enim spiritus, totam nostram uitam renouauit, quod confirmauit Christi traditionem, & stabiliiuit conuersationem, quam in illis perfecit, ait enim: De meo accipiet, & annuntiabit uobis. Propter quod non in alia hebdomadis die aduenit, sed in qua resurrectio facta est, & manipulus intelligibilis

2. Corinth. 5.

Citra. Matth. 11.

Iudæi in Pentecostes seruatione errant.

Altera dies sabbati.

Septem hebdomadarum interuallum à resurrectione ad Pentecosten.

1048. 16.

C oblatus est, ut & hoc probaret, quod noua conuersatio, quæ nos renouauit, liberando à corruptione uetustatis, resurrectione Christi, & sancti spiritus aduentu correcta est. Manifestat autem oblatio ipsa speciem hostiæ, quam præcepit fieri.

Et sic offeretis sacrificium nouum domino, ex omnibus habitationibus uestris. Panes primitiarum duos, ex duabus decimis similæ fermentatæ, quos coquetis in primitias domini, & offeretis cum panibus septem agnos immaculatos anniculos, & uitulum de armento unum, & arietes duos. Nouum sacrificium dicens, legis sacrificia ut uetera excludit; euangelicam autem pro illis introduxit. Deinde addens, de habitationibus uestris, ecclesiam significauit, eiq; offerri, quæ dicta sunt, aptauit. Neq; em dixit, ex omnibus habitaculis, sed ex omnibus habitaculis uestris: ut absolute ostenderet aliquod habitaculum præcipuum, de quo ait Dauid: Beati qui habitant in domo tua. Et rursus: Vnam partem à domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo domini, omnibus diebus uitæ meæ. Et panes quidem primitiarum duos, id est legem, & euangelium: panes enim sunt cibi animarum fidelium: continentes sunt autem & primitiarum, siue ut LXX. separati, quoniã omni quidem sapientia sunt præcipui; ab ea autem quæ exterior est, separati uidelicet, & seiuncti. Sunt ergo ex duabus decimis similæ fermentatæ, ex doctrina, quæ perfectam dei diuinitatem, & perfectam humanitatem tradit: nec aliter coqui, nisi per talē doctrinā possunt. Sed primitiæ horum sunt dño: primus enim dominus, qui legē perfecit, & euangelium post hoc docuit: Audi te, quia dictū est antiquis: Non occides. Ego autem dico uobis, omnis qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit iudicio. Coniunxit enim hic legē euangelio, propter quod eius primitiæ dicuntur. Quod & Lucas confirmans, primitias ueras nobis ostendens, scripsit: Primum quidem sermonem feci de omnibus o Theophile, quæ cœpit IESVS facere & docere. Offerre autem eis septem agnos immaculatos præcepit, dona significans quæ sunt spiritus, de quibus Solomon in Prouerbijs dicebat: Sapientia aedificauit sibi domum, erexit columnas septem. Planius autem Esaias tradidit: Et requiescet super eum spiritus domini. Nec tacuit quæ, uel cuius numeri essent dona, subiunxit enim: Spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, & implebit eum spiritus timoris domini. Agnos autem hæc appellat dona, ad ostensionem, quia spiritus sanctus unum est in Christo, de quo dictum est: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Vnde nemo potest dicere CHRISTVS IESVS, nisi in spiritu sancto. Ergo nõ extra rationem cum septem agnis uitulum de armento præfens cõtinet oblatio, sed euidenter significat illum ex armento Abraham, Isaac, Iacob, & Dauid secundum carnem factum. Huic arietes duos immaculatos cõiunxit, excellentia mandata & uirtutes, quas sequi alias uelut oues oportet. In his enim, utpote intelligibilem inimicum uentilantibus,

Nouum sacrificium.

Psal. 83.
Psal. 26.

Duo panes primitiarum.

Math. 5.

Act. 1.

Prouerb. 9.

Esai. 11.

Agnos offerre Ioan. 1.

Duo arietes immaculati.

A bus munimen & indemnitate habent. Quæ sunt autem hæc: Si uis perfectus esse, uade, uende omnia quæ habes, & da pauperibus, & ueni sequere me. Maximum quippe mandatum est, uedere quæ habet, & dare pauperibus: Maximum autem sequi Christum, ut cum despectu quippiam possidendi, etiam omnia agere secundum uoluntatem dei domini studeamus. Hoc est enim eum sequi. Hæc ergo mandata, utpote propter immaculatam uitam, & perfectam constituta, arietes appellantur, quia arietes omni gregi excellentiores sunt. Horum sacrificium & libatio, scientia uidelicet & correctio, odor suauitatis est domino, ille de quo Paulus dicebat: Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo IESVS, odor scientiæ suæ manifestat per nos, quia Christi bonus odor sumus. Veruntamen non usq; ad hæc oblationem pentecostes statuit. Dicit autem & reliqua, quia maxime spiritui, cuius prædicti festiuitas est, perfectio competit. Quid ergo ait: Facietis & hircum pro peccato. Pœnitentiæ introducens sermonē. Duosq; agnos anniculos, hostias pacificorum. Illa Pauli mandata significans: Pacem meam, inquit, sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine quibus nemo uidebit deum. Quæ quia per apostolicam linguam expressa erant, offerri ea præcepit cum panibus primitiarum, quos esse Christi doctrinam diximus. In sequentibus rursus ait: Quomocūq; eleuauerit ea sacerdos cum panibus primitiarum coram domino. Secundum LXX. autem sic: Et separauit ea sacerdos separatione, cum panibus primitiarum ante dominum, cum duobus agnis: significans cui dominus, ait: Cedentq; in usus eius, sacerdoti offerentis ea, uidelicet Christi: Ipse enim noster sacerdos, ipse noster dominus est. Ipsi sicut panes primitiarum, sic & agni mandatorum prædictorum sunt: ipse enim erat, qui in Paulo loquebatur, ipse omnia, quæ dicta sunt, obtulit. Pacem enim de qua Paulus mandat, primus dominus discipulis annunciauit: & sanctimoniam, sicut sanctus sanctorum, super omnes custodiuit: nam ipse erat de quo Gabriel uirgini dixit: Propterea, & quod nascetur ex te sanctum, uocabitur filius dei. Veruntamen si uis diei, de quo sermo est, cõprehendere excellentiam, confirmationem eorum quæ de eo dicta sunt, respicere. Et uocabitis hunc diem celeberrimum, atq; sanctissimum, omne opus seruuile non facietis in eo. Legitimum sempiternum erit in cunctis habitaculis, & generatõibus uestris. Quid ergo in ea est, quod in his excelleat? Ecce em & alios dies sanctos appellat: sed & de hoc primum inquit, & appellabitis hunc diem celeberrimum, & post hoc, atq; sanctissimum, ut in eo cognosceres, quid & cum alijs commune, & quid in se proprium habet. In ipso enim genitium uocatio non prædicari solum, sed & operari cœpit, quando Parthi, et Medi, & Elamitæ, & qui habitabant Mesopotamiam, Iudæam, & Pamphiliam, omnesq; reliquæ gentes, quas Lucas dinumerauit, audire apostolos, linguis suis magnalia dei loquentes, prædicantesq; cœperunt. Nullū ergo opus seruuile in illo die faciamus, id est, qd' ad seruitutē pertinet, sed legitimum

Math. 19.

Vendere quæ habemus, & dare pauperibus.

Sequi Christum.

Arietes.

2. Corinth. 2.

Hebr. 14.

Panes primitiarum.

Panis & sanctimonie Christus studiosus. Luc. 1.

Dies celeberrimus quare. Act. 2.

C sempiternum in cunctis habitaculis, & generationibus nostris seruemus, nisi
 1. Corinth. 3. hil seruire operandi in tempore, quo ad nos uenit spiritus, quia ubi spiritus
 " domini, ibi libertas, sicut Paulus scripsit. Postquam autem messueritis sege
 " tem terrae uestrae, non secabitis eam usque ad solum, nec remanentes spicas
 " colligebitis, sed pauperibus & peregrinis dimittetis eas. Ego dominus deus
 " uester.) Quia pietate plena sunt, quae nunc lege praecipuntur, apertum est:
 Propter quod ea custodiri & secundum litteram oportet, sed maius eorum lucrum
 contemplatio possidet. Tu autem hoc in eis nota, quia quum similia his superius
 praecipisset, non tamen eadem sanciuisset, hoc autem uerborum ipsa immutatio demons-
 strat, ibi etenim ait: Non complebitis messionem uestram, hic autem: Non secabitis eam
 usque ad solum: ut differentiam ipsam ex permutatione uerborum intelligamus.
 Terram fidelium esse praedictam a lege dei conuersationem frequenter ostendi-
 mus: huius messio, post resurrectionem saluatoris a mortuis, & aduentum
 sancti spiritus, floruit. Et non quidem omnem scientiam quam habituri sumus,
 quando ad ipsum deum uenerimus, tradit uerbum praedicationis: sunt autem
 tem quae relinquit, utpote quae nunc nobis reuelari non possunt. Et propte-
 rea legem hanc in praedictis festiuitatibus interposuit, & ait: Postquam mes-
 sueritis segetem terrae uestrae, non secabitis eam usque ad solum. In eo quod
 dicit, non secabitis eam usque ad solum, ea significauit, quae nobis ad plenam
 scientiam, & perfectam defunt, propter quod & subdidit: Nec remanentes
 spicas colliges.) Ut non contendamus, neque frustra conemur ea, quae nostram
 fugiunt scientiam. Et propterea de messura quae cadere dicuntur, colligere nec
 possumus, sed relinquamus ea Christo, quem significans legislator addidit:
 Pauperibus & peregrinis dimittes eas.) Sive secundum LXX. Pauperi, &
 profelito relinques ea. Et quis est hic? Audi quod sequitur: Ego dominus
 deus uester.) Pauper autem & hic dicitur, quia propter nos pauper factus
 est quum diues esset, ut illius paupertate nos diuites effemus. Sed & aduena,
 quia etsi in propria uenit, sui eum tamen non receperunt. Huic ergo ea relin-
 ques. Solus autem scit, quae nobis remanent, propter quod nec colligere pos-
 sumus, quae ut ipse colligat, separata sunt, teste Paulo, qui dicit: O altitudo sa-
 pientiae & scientiae dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inue-
 stigabiles uiae eius.
 " Loquutusque est dominus ad Moysen dicens: Loquere filiis Israel: Men-
 " se septimo, prima die mensis, erit uobis sabbatum memoriale clangentibus
 " tubis, & uocabitur sanctum. Omne opus seruire non facietis in eo, & offe-
 " retis holocaustum domino.) Septenarium numerum euidentem gerere, &
 indubitabilem consummationis figuram, siue uniuscuiusque nostrum, siue
 generalem, multa quidem & alia ostendunt, illud quidem maxime, quia
 deus in die septima cessauit ab operibus suis, dans nobis ex ipsa requiem no-
 stram conijcere, de qua Paulus ait: Qui enim ingressus est in illam requi-
 em, requieuit ipse ab omnibus operibus suis, quemadmodum & a suis deus.
 Sed

Verborum im-
mutatio.

Messio.
Quaedam mor-
tui sciemus,
quae iam ex di-
uinis scire non
possumus.

Spicas non col-
ligere.

Roma. 11.

Hebr. 4.

A sed initium consummationis temporum, domini est aduentus, propter
 quod illud nouissimam horam Ioannes euangelista appellauit, ait enim: Fi-
 lioli, nouissima hora est. Sed & Iacobus: Ecce iudex ante ianuam stat. Hoc
 tempus, primam septimi mensis sicut principium consummationis, recte
 lex appellauit. Est etiam nobis requies, quia nos ab operibus malis carnis
 refecit, & a iugo graui liberauit. Venite enim, inquit, omnes qui labora-
 tis & onerati estis, & ego reficiam uos. Et rursus: Discite a me, quia mitis
 sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris. Hoc & me-
 moriale tubarum est, praedicat enim saluatoris resurrectionem, quae memo-
 riale est communis mortuorum resurrectionis, quae in uoce tubarum ma-
 gnarum & terribilium efficitur, in iussu dominico, in uoce archangelis, in tu-
 ba dei, sicut Paulus docuit. Hoc tempus uocabitur sanctum domino: quia
 uocationem, quae in sanctificatione est, possidet, ex qua adoptio, quae ad eum
 pertinet, uocatis efficitur. Omne opus seruire non facietis in eo, & offeretis
 holocaustum domino. Non est enim iam tempus opera seruilia agere, quia
 sufficit praeteritum tempus ad uoluntatem gentium, in quo gesta sunt ope-
 ra seruilia: & debemus, quemadmodum exhibuimus membra nostra arma
 iniquitatis ad iniquitatem, ita exhibere membra nostra arma iustitiae, in san-
 ctificatione. Hoc est enim iterum holocaustum.
 B Loquutusque est dominus ad Moysen, dicens: Decimo die mensis huius
 septimi, dies expiationum erit celeberrimus, & uocabitur sanctus, affligetisque
 animas uestras in eo, & offeretis holocaustum domino. Omne opus seruire
 non facietis in tempore diei huius, quia dies propitiationis est, ut propitiatur
 uobis dominus deus uester. Omnis anima quae afflicta non fuerit in die hoc,
 peribit de populis suis. Et quae operis quippiam fecerit, delebo eam de populo
 suo. Nihil ergo operis facietis in eo. Legitimum sempiternum erit uobis in cun-
 ctis generationibus & habitationibus uestris, sabbatumque requie est, affli-
 getis animas uestras. Die nono mensis septimi, a uespere usque ad uesperum, ce-
 lebrabitis sabbata uestra.) Recte Paulus Corinthiis de Iudaeis scripsit: Haec
 omnia in figura contingebant illis. Scripta sunt autem ad nostram correptionem,
 in quos fines seculorum deuenerunt. Quod enim in fine seculi actum est salua-
 toris mysterium, quae & quanta ex eo dispensata sint, plane per praesentia
 legislator significauit. Quid ergo nobis innuit, uel quid sancit gratia Chri-
 sti, & praedicationis eius: Spem utique mortuorum resurrectionis, uitam cum mo-
 destia, & humilitate, & in ciborum abstinentia, & quae est in despectu praesentium,
 atque despectu possidendi, aliisque uirtutibus: quas agentes, tanquam
 incolae hac terra utimur, utpote non ad longum tempus: sed ad perparuum in
 ea ponentes tabernacula, quia eorum quae dicta sunt, unumquodque in hac
 plenitudine temporum, per euangelicam nobis conuersationem praedicta
 sunt. Septimum mensis, hic enim numerus consummationem temporum
 significare consuevit, omnibus figuris, & necessarie conseruauit. Diuidens
 N

Nouissima
hora.
1. Ioh. 2.

Matth. 11.

Tuba qua mor-
tui excitati, re-
surgent.

1. Thes. 4.

Vocatio.

Adoptio.

Rom. 6.

1. Corin. 10.

Christi praeco-
pta, quorum
pertinent.

Terra hospiti-
um.

Septimus nu-
merus.

C autem ea, spem mortuorum resurrectionis, per neomenias septimi mensis su-
 perius significauit, in qua & tubarum memoriale posuit, quia in tuba dei expe-
 ctamus mortuos resurgere. Eam autem, quae est in humilitate, & ciborum ab-
 stinentia uitam, per decimam mensis, de qua nunc loquitur, in transitu enim
 seculo uti, et exitum de eo expectare, per festiuitatem, quam à quintadecima
 incipere, post paululum inuenies eum dicentem, significat. Sed ea quae nunc
 pertinent ad praesentia, perscrutemur.

Decima men-
 sis.

Loquutusque est dominus ad Moysen, dicens: Decimo mensis huius septi-
 mi, dies expiationum erit celeberrimus, & uocabitur sanctus, affligetisque
 animas uestras in eo die nono mensis à uespere. Ostendere propitiationem
 nobis, à peccatis uidelicet liberationem, in humilitate, & afflictione animae
 accquiri legislator desiderat. Hanc autem agere à uespere debemus, id est,

Initium predi-
 cationis Chris-
 ti à poenitentia.

ex ipsa poenitentia, sicut incipientes: quia & Christus, initium suae praedi-
 cationis poenitentiam fecit. Sed poenitentiae uitam bonam superaedificare,
 perfectamque, & uirtutibus consummatam necesse habemus. Et propterea
 subdidit. Et offeretis holocaustum domino. Omne opus non facietis in tem-
 pore diei huius. In holocaustomate quidem, consummatam uitam, & per-
 fecte inhaerentem domino: in non faciendo autem omne opus, terrenorum
 operum abstinentiam ostendit: ergo & nimis consequenter addidit: Quia
 dies propitiationis est, ut propitiatur uobis dominus deus uester. Vtraque

haec ostendens, quia & hoc est tempus ad propitiationem nobis à deo do-
 natum, in quo peccata nostra ueniens dominus diluit, & quia in quo haec
 expectamus tempore, nihil debemus terrenorum agere. Deinde legem pro-
 trahens, & Christo aduocationem praebens, qui dixit: Discite à me, quia mi-
 tis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris: Ait:

Matth. 11.

Omnis anima quae afflictata non fuerit in die hoc, peribit de populis suis.
 Neque enim sequitur Christum, qui haec sancit, et intantum semetipsum hu-
 miliavit, ut Paulus de eo diceret: Humiliauit semetipsum, factus obediens
 usque ad mortem, mortem autem crucis. Sed & quae operis quippiam fecerit,
 delebo eam de populo suo. Nihil ergo operis facietis in eo. Legitimum sem-
 piternum erit uobis in cunctis generationibus, & habitationibus uestris. Sic
 hoc dixit, tanquam si populo Iudaeorum praecipuum sit, sic autem se non ha-
 bet: Omnibus enim lex communis est, quia & ad omnes dominus dicebat:

Philipp. 2.

Operamini non cibum qui perit: nihil uolens nos operari terrenum. Bene
 ergo & sapienter custodiam uacationis producere ad maiorem contempla-
 tionem uolens, addidit: Sabbatum requie est. Vel sicut LXX. Sabbata sabba-
 torum erunt uobis. Ut per hoc, intelligibile intelligamus sabbatum, quod Iu-
 daeorum excedebat infirmitatem, quemadmodum & sancta sanctorum: pro-
 pter quod eis nec sabbata erant. Sed & Cantorum cantica: non intelligunt
 enim eorum quae ibi scripta sunt uirtutem. Et omne quod secundum legem
 anagogen recipit, hoc excedere Iudaeorum mensuras intelligamus. Iam autem

Ioan. 6.
 Vacations
 sabbati ad occa-
 siones contem-
 plationis.

Anagogen Iu-
 daeis incognita

uide

A uide, quibus sermonibus usus est. Et affligetis animas uestras. Die nono
 mensis septimi à uespere usque ad uesperum celebrabitis sabbata uestra. Re-
 capitulat ergo humilitatis uerbum, quia frequenter illud Christus docuit, quasi
 coronam autem illam, & uirtutum basim atque subsistentiam, apostolis con-
 stituit. Inquisitus enim, quis maior esset in regno caelorum, respondit: Quicumque
 humiliauerit se sicut paruulus hic, iste maior est in regno caelorum. Quod
 autem dixit: A uespere usque ad uesperum, aperte uolentis est semper super-
 fluorum, & uanorum uacationem studeri. Vnde dominus nec causam di-
 cere concedit: praecipit enim, neque de tunica, neque de ueste litigari; sed nec co-
 gitare quid comedatur, aut quid bibatur, aut quid uestiatur; uerum ipse do-
 cens, & sabbatorum annuncians sabbatum, in quo omne opus cessat, & so-
 la quae dei sunt, ostenduntur, sola corriguntur quae utilia sunt, atque expe-
 diunt animae.

Humilitatis est
 mendatio.
 Matth. 18.

Matth. 6.

Et loquutus est dominus ad Moysen, dicens: Loquere filiis Israel, A quinta
 todecimo die mensis huius septimi, erunt feriae tabernaculorum septem diebus
 domino. Dies primus uocabitur celeberrimus atque sanctissimus. Omne opus
 seruuile non facietis, & septem diebus offeretis holocausta domino. Dies quoque
 octauus erit celeberrimus atque sanctissimus, & offeretis holocaustum domi-
 no. Est enim coctus, atque collectus. Omne opus seruuile non facietis in eo. Hic
 usurpare sapientiam seculi, & transitorium eius nosse, & temporale, non solum ait
 legislator significare, sed & oportere oculum habere ad seculum futurum. Hoc

ergo & per numerum, & per tabernacula sine aliqua dubitatione inuenies
 figuratum. Quintadecima siquidem die inchoari festiuitatem praecipit. Ex septem
 autem, & octo, hic est numerus compositus, quorum unus quidem praesens se-
 culum, alter autem figurat futurum. Vnde & festiuitatem septem diebus con-
 summari praecipiens, alios rursus dies celeberrimos, atque sanctissimos com-
 memorauit, & nec dinumerauit eam cum septem, sed posuit sequentem, &
 semora ab alijs, sicut futurum seculum sequitur quidem praesens, aliud autem
 quam hoc est. Septem ergo diebus festiuitatem tabernaculorum appellauit.

Quintadecimo
 die.

Quicumque enim ut tabernaculo praesente mundo utitur, hic festiuitatem in
 eo habere, & laetari propter futuri expectationem potest. Et quicumque scit, quia
 si terrena domus habitationis huius dissoluatur, aedificatio non manufacta
 eum in caelis suscipiat. Primam autem septem dierum, celeberrimam atque sanctissimam
 appellauit. Qui enim scit praesentibus tanquam tabernaculo uti, prima dies, id
 est, initium & principium a sanctificatione uocationis incipit, propterea & ni-

Qui mundo
 utitur tanquam
 tabernaculo,
 cupiditatibus
 omnibus reser-
 nunciant.

mis consequenter ait: Omne opus seruuile non facietis. Quia nulli in seculo
 seruiunt, qui tanquam tabernaculum & transitoria ea quae in eo sunt, attendunt.
 Sed & septem diebus holocausta offerri praecipit, ostendens oportere per
 omne tempus perfectam conuersationem sequi. Quando ergo sic praesentem
 uitam percurrimus, tunc celeberrimum atque sanctissimum octauum diem,
 seculum uidelicet futurum habemus, uocante nos in praeparata sanctis bona,

C eo qui nos & in hac conuersatione uocauit : nam & LXX. sic ædiderunt : Dies octauus uocalis sanctus erit. Tunc ergo offerimus holocausta domino, quæ hic præparauerimus. Est enim cæctus atque collectæ. Vel sicut
Philip. 1. LXX. Egressus est, quia hinc exitus, illic habitatio est, sicut ait Paulus : Cupio dissolui, & esse cum Christo. Omne opus seruire non faciemus : quia sicut angeli dei tempore illo erimus. Sed & hoc nota, quomodo eadē de primo & octauo dicit : quia unius quodammodo uterque uirtutis sunt, resurrectionis quippe dies, quæ est substantia futuri seculi, initiumque eius & basis : Primus quidem, sicut principium in Christo conuersationis, & exordium futurorum est : Octauus autem, ut qui præsentem seculo, quem septimus numerus significare dicitur. Sed & si quis hic sicut in tabernaculo habitat, & sicut pertransiens mundum, hic uiuit : iste etsi necdum re, tamen rei uirtute, iam futurum seculum habet : id agens, quod nequæ ad materiam pertinet, neque ad inquietudinem, quod illius est proprium : propter quod & dominus apostolis, utpote talem hæreditatem eligentibus uitæ, dicebat : Regnum dei intra uos est. Sed & illud secundum LXX. notandum est, quia primum quidem uocalem sanctum sine additamento & distinctione nominauit. De octauo autem, uocalem sanctum dicens, addidit, erit uobis : ut quod dixit, erit ex eo, futurum significaret distinctionem autē eius, quod dixit, uobis, ostenderet : quia primus quidem omnibus uocalis & sanctus est, quia omnis hic & sine, distinctione ad sanctificationem, & ad bene uiuendum, & ad cursum hæreditatis futurorum bonorum dominus uocauit : nam & sine ulla distinctione prædicabat : Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam uos. In futuro autem uocationem susceperunt, & tabernaculorum festiuitatem ; scientes quia præterit figura huius mundi, custodierunt. Propter quod, uobis, dixit, illis exclamans, qui sic uixerunt. Hæc se ita habere, ipse iterum ostendit : qui enim hic dixit : Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam uos, in requiem uidelicet futuri : sic rursus quædam dicit de futuro : Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod uobis præparatum est : subtrahens hoc quod dixerat, Omnes ; quia multi quidem uocati, pauci uero electi.

Hæ sunt feriæ domini, quas uocabitis celeberrimas atque sanctissimas, offeretisque in eis oblationes domino, holocausta et libamenta, iuxta ritum uniuscuiusque diei, exceptisque sabbatis domini, donisque uestris, & quæ offeretis ex uoto, uel quæ sponte tribuitis domino. Vide illas apostolicas uoces : Semper gaudete, sine intermissione orate, in omnibus gratias agite. Consona uidentur esse hæc præsentibus Mosaicæ sanctionis uerbis. Ecce enim festiuitates quasdam præcipuas legislator exponens, quas & celeberrimas, atque sanctas nominauit, permiscuit eis quotidiana libamina & sacrificia. Hæc sicut

Primus et octauus quedam habent communia.

Beatitudinis future quidam dum uiuunt gustum accipiunt.

Matth. 11.

*Matth. 25.
Matth. 20.
Lucæ 22.*

1. Thess. 5.

A sunt enim feriæ domini, quas uocabitis celeberrimas atque sanctissimas. Et quæ oportet hanc aut illam dicere, non sic dixit, sed subdidit : Offeretisque in eis oblationes domino, holocausta & libamenta, iuxta ritum uniuscuiusque diei. Et ipse nos gaudere, & festiuitatem agere, & sine intermissione orare uult. Hoc est ergo quotidiana libatio, & sacrificium, siue holocaustum, quæ tunc offerre possumus, quando corpora nostra hostiam uiuam deo exhibuerimus, & membra nostra, quæ sunt super terram, mortificauerimus, parati que fuerimus ire ad dominum, cum Paulo dicentes : Ego enim iam delibor, & tempus meæ resolutionis instat. Propter hoc addidit : Exceptisque sabbatis domini, donisque uestris, & quæ offeretis ex uoto, uel quæ sponte tribuitis domino. Aperte illud tradens, quia super declinationem malorum, hoc est, sabbatum, & super alias iustitias, quas deo secundum tempus promittimus, aliquando ei ieiunium, aliquando possessionum oblationem, uel in periculis uenientibus nobis, uel uoluntarie promittimus : propterea uotorum & spontaneorum quotidiani ministerij deo, atque perpetui sacrificij, siquidem actio iusta est, debitores sumus, ut nostram omnem ei uitam offeramus, dicentes, quemadmodum & Paulus dixit : uiuo autem non iam ego, uiuit uero in me Christus. Quod autem nunc uiuo in carne, in fide uiuo filij dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me : propter quod & nos offerre ei uitam nostram oportet, quia & ipse semetipsum pro nobis obtulit.

A quintodecimo ergo die mensis septimi, quando congregaueritis omnes fructus terræ uestræ, celebrabitis ferias domini septem diebus. Die primo, & die octauo erit sabbatum, id est, requies. Sumetisque uobis die primo fructus arboris pulcherrimæ, spatulasque palmarum, & ramos ligni denfarum frondium, & salices de torrente : & lætabimini coram domino deo uestro, celebrabitisque solennitatem eius septem diebus per annum. Legitimum sempiternum erit in generationibus uestris. Mense septimo, festa celebrabitis, & habitabitis in umbraculis septem diebus. Omnis qui ex genere est Israël, manebit in tabernaculis, ut discat posteri uestri, quod in tabernaculis habitare fecerim filios Israël, quum educerē eos de terra Aegypti. Ego dominus deus uester. Loquutusque est Moyses super solennitatibus domini, ad filios Israël. Tutos nos legislator esse præcipit seculi futuri, & præsentem uitam ad illud coaptare. Propterea quum compleret festiuitatum uerbum, iterat nunc tabernaculorum festiuitatem : quia totius legis summa est, non inhiare præsentibus, neque adhærere terrenis : sed scire quia iniqui in ea & peregrini sumus, sicut omnes patres nostri. A quintodecimo ergo die mensis septimi. Esse mensem septimum completionem, siue plenitudinem temporum diximus. Quintuldecimus autem, utpote ex septem & octo constans, euangelicam prædicationem, quæ ex præsentem

Quotidiane libationes orationes sunt.

2. Timoth. 4.

Totam uitam offerre deo.

Galat. 2.

Summa legis est, non inhiare presentibus.

Cuita & futura consistit, significat, hanc componens, illā pręparans. Quādo congregauerimus omnes fructus terrę, ab operibus uidelicet terrenis cessantes: festa celebremus, septem dies, id est, totā nostram demus uitā in diuina festiuitate celebrāda. Die autē primo requies, & die octauo requies. Non iam septimo, quū numero septem dierum festiuitatē agi proposuisset, sed octauo: primū quidem, quia his qui secundū literam legē tenent, festiuitatē celebrare nō licet, nouo enim segregatus est populo, qui scit legem secundum spiritū accipere, & octauū honorare, quē diximus significare mortuorum resurrectionē. Secundo, quia unā uirtutē habet & primus & octauus: quia octauus, ipse est & primus, quā ipse est principiū futuri seculi. Deinde de primus dies, qui est ininitū factę prędicationis, in fine seculorū requiem cōtinet. Requiescere em̄ nos facit, quū nos à peccatorum laboribus liberat, per donū baptismatis: cuius quia figurā inundatio gerebat, quę creaturę per Noë aquarū diluuiū uenit, recte de hoc dicebat: Hic requiescere nos faciet ab omnibus operibus nostris, et de reliquijs manū nostrarū, & à terra cui maledixit dominus deus. Simulq; primus dies exordiū uidelicet prędicationis, promittit posteriorē requiem, quam octauus habet, id est, mortuorū resurrectio, & regnum futuri seculi, de quo psallebat Dauid: Exurge domine in requiē tuam, Quia em̄ utranq; requiē exordiū euangelicę prędicationis possidet, audi quid primū Christus humano generi prędicauit: Pœnitentiā agite, appropinquabit enim regnū coelorum. Per pœnitentiā, à laboribus uitę quę in peccatis est, requiem prędicans, & spem in regno coelorum futurę requiei. Sed primus quidem habet requiem à peccatorū laboribus. Ab eo tamen, qui uocatus est superædificari, huic requiei uirtutum operationem exiget. Propter quod dominus dicit: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris: Subinfert: Iugum enim meum suauē est, & onus meum leue: hanc, quę est cum requiē operationem uirtutum mandans. Hic autem legislator, quum festiuitatem prędicasset septem dierum, primū eius diem, requiem appellauit: tacet autē sequentes dies, ut per hoc significet, oportere uirtutibus operam dare. Deinde ad octauum diem transfert requiem, ostendens, quia fideles, & seruiētes legi dei, uera requies seculi futuri est. Quid ergo nos in tota uita operari, & unde inchoare operationē oportet? Sumetisq; uobis die primo fructus arboris pulcherrimę, spatulasq; palmarum, & ramos ligni densarum frondium, & salices de torrente, & ietabimini coram domino deo uestro, celebrabitiscq; solennitatem eius septē diebus. Quod oportet per omnē uitam uirtutibus operā dare, quas in fructibus et ramis prędictorū lignorū significauit, ipse numerus te septē dierum absq; ulla dubitate cōfirmat. Quia uero ex ipsa inchoare debemus uocatione, ex qua prędicta est Christi intelligibilis requies, quę prima est festiuitatis dies, manifestū est: quē diē quidē superius appellauit requei. Nūc autē in eo fructus arboris pul-

Congregate fructus.

Primus & octauus dies idē significant.

psal. 131.

Matth. 3.

Primi dici res quies.

Matth. 11.

Octauū dici uera & perplexa requies.

Aris pulcherrimę fumere pręcipit, illos uidelicet, quos in primo psalmo Dauid cantauit: Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo. Pulchrum enim dicitur temporaneum & opportunum, id est, qui in tempore est, & uirtutis opportunis temporibus peragitur, ut nullatenus in tempore iustitię fugientię eam, declinemus ad compassionem. Ait enim: Non misereberis pauperi in iudicio. Quia & iustitia, & compassio, & castitas, & quodlibet dixeris, suum tempus opportunum habet, sicut Paulus dicit: Alligatus es uxori, noli quaerere solutionem. Solutus es ab uxore, noli quaerere uxorem. Et Solomon ait. Omnis rei tempus: tempus tacendi, & tempus loquendi, tempus belli, & tempus pacis: & multa his similia. Vnde & Saul condemnatus est, quia Agag extra tempus pepercit, & compassus est, quo tempore eum hoc non oportebat facere: nec oportebat eum parcere, quum deus iussisset totum Amalech disperdi. Si ergo fructus arboris sumpseris, de quibus ait Iohel: Nolite timere animalia regionis, quia germinauerunt speciosa deserti, quia & lignum attulit fructū suum: Sed & Cantica canticorū: Sub umbra eius quam desiderauī, uidelicet Christi sedi: & fructus eius dulcis gutturi meo: Pulcherrimum fume, omnia enim quę fecit deus, bona sunt in tempore suo. Sed & Paulus ait: Omnia uestra honeste secundum ordinē fiant: quod oporteat aptari uirtutes temporis significans. Ergo fructus arboris pulcherrimę, principaliter Christus, fructus illius ligni est, de quo in Eisaia dictum est: Egredietur uirga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet: dei genitricis uidelicet uirginis. Secundū LXX. Ipse fructus speciosus. Omnia enim ipse dispensat tempore opportuno. Si autē aliquid secundū eius legē, & zelum est, quod correctū fuerit in uerbo, aut in opere, hoc etiā fructus speciosus recte dicit. Sumere autē & spatulas palmarū, id est iuuenescētia iustitię genimina: Iustus em̄ sicut palma florebit, Dauid dixit. Sed quia de palma nihil est, quēadmodū nec de eis qui iuste uiuūt, quod respui possit. Sume & ramos ligni densarū frondium. Omnes quidē uirtutum fructus, maxime autē misericordiā: oportet em̄ eam esse continuam, & permanentē. Quod Ecclesiastes cōmendans: Oleum, inquit, de capite tuo non deficiat. Et in Prouerbis: Non dicas, uade, & reuertere, & crastino dabo tibi, quū statim possis dare. Sume & salices. Secundum LXX. ramos, id est, continentię, casticq; coniugij. Salix enim continentiam significat, quia fructū nō facit, sicut nec continentēs, qui sunt ueri eunuchi, qui castrauerunt se propter regnū coelorū, fructū quemlibet sensibile faciunt, ad quos deus per Eisaia pphetā dicit: Nō dicat eunuchus, quia lignū aridū ego sum: quia dabo eis in domo mea, & in muris meis locū nominatū, melius à filijs et filiabus, nomē sempiternū dabo eis. Dicimus autē salicē gerere orationis, nec nō pœnitentię figuram. Sic ergo & illud quod à Dauid dictū est, intelligamus: Super flumina Babylonis, illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur tui

Pulchri fructus.

Exod. 25.

1. Corin. 7.

Eccles. 3.

1. Reg. 15.

Iohel. 2.

Cant. 2.

1. Corin. 14.

Esa. 11.

Spatule palmarum. psal. 91.

Eccles. 9.

Prouerb. 3.

Salix pro continentia.

Esa. 56.

psal. 136.

C Syon. In salicibus, in medio eius suspendimus organa nostra. Orationis enim, & poenitentiae lachrymae, de quibus ait Elaias, Sicut salices super praeterfluentes aquas, continentiam commixtionis necessariam habent, in tempore quo offeruntur; quod demonstrat Paulus; Nolite fraudare inuicem, dicens, nisi ex consensu ad tempus, ut uacatis orationi, quia castum oportet esse coniugium. Ipse rursus ait; Saluabuntur autem per huiusmodi procreatione, si permanserint in fide, & charitate, & sanctificatione, cum sobrietate. Et iterum: Honorabile connubium, & thorus immaculatus. Sed haec de torrente sumere, de praesenti uidelicet uita, torrens enim propter transitum, siue decursum, simul autem & propter huiusmodi, quam habet diuersarum tentationum, atque tribulationum, recte nominatur, ita ut David de Christo diceret; quia & ipse de mundo, & de eius tribulationibus, utpote similis nobis effectus, gustauit: De torrente in uia bibit, propterea exaltauit caput, Exaltauit enim in cruce pendens. Crucifigitur autem, quia ex nostro torrente bibere semel elegit. Qui ergo haec agit, septem diebus, totum uidelicet tempus, laetari potest. Sed laetari ante dominum, non impiorum & peccatorum gaudio; non est etenim gaudere impijs, dicit dominus, quippe qui in uoluptatibus & corruptionibus festiuitatem habent; sed in domino laetamini. Quid autem est, coram domino laetari? Id est, in eo credere, & pro eo pati. Hoc enim Petrus gaudium ex quo constat, demonstrat. Scripsit ergo; Per fidem ad salutem, paratam reuelari in tempore nouissimo, in quo exultabitis, modicum nunc si oportet contristari in uarijs tentationibus. Sic nouissimorum temporum figuram gerit septimus mensis. Festiuitas et gaudium per fidem, quae est in Christo, & pro passionibus eius. Sed quomodo hanc festiuitatem consummare & concludere debeamus, ostendunt haec legislatoris uerba. Celebrabit isque festiuitatem eius septem diebus per annum. Legitimum sempiternum erit in generationibus uestris. Mense septimo festa celebrabit, & habitabit in umbraculis uestris septem diebus. Ut toto praesenti seculo, quemadmodum tabernaculo utamur, sic enim eum Ezechias appellauit, dicens: Qui euit generatio mea, ablata & conuoluta est a me, quasi tabernaculum pastorum. Non ergo transitum uel decursum eius ignoramus, diuitias congregantes, uel domos magnas aedificantes; sed quemadmodum Paulus ait, intendamus, quia tempus breue est, ut ementes, sicut non ementes simus, & possidentes, tantum non possidentes, & utentes mundo hoc, ut non utentes. Praeter enim figura mundi huius. Omnis qui ex genere est Israel, manebit in tabernaculis, ut discant posterii uestri, quod in tabernaculis habitare fecerim filios Israel, qui eduxerim eos de terra Aegypti. Ego dominus deus uester. Vides quia figurae hae populo Iudaeorum, et imagines maiorum mysteriorum datae sunt; & propterea habitare in tabernaculis, & tabernaculorum festiuitatem celebrare iussi sunt, ut non obliuisceretur liberationis Aegyptiae; sed hoc quidem secundum litteram, spiritaliter autem, ut reminiscamur, quia de intelligibili Aegypto.

Esai. 15.
1. Corin. 7.
1. Tim. 2.
Hebr. 13.
Torrens praesentis uitae.
Psal. 109.
Esai. 57.
Laetari coram domino.
1. Pet. 1.
Esai. 38.
1. Corin. 7.
Habitare in tabernaculis.

A Aegypto liberati sumus, id est ab intelligibili Pharaonis seruitute, quae est secundum corruptionem laterum praesentis seculi, qua si quis plene carere uult, in tabernaculis habitet, deum suum imitans dicentem: Vulpes foueas habent, & uolucres caeli nidum; filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinat. Manebit autem omnis qui ex genere Israel est, siue secundum litteram, id est uere nobilis, uerus Israelita Abrahamae haeres, qui patriam & genus, & domos paternas reliquit, & in tabernaculis cum Isaac, Iacob, cohaereditibus promissionis habitat. Quia autem non septem tantum diebus habitare in tabernaculis uerum Israelita legislator uult, sed per hunc numerum omnem uitam significat, filij hoc Ionadab, filij Rechab, & ea quae de eis scripta sunt per Hieremiam prophetiam, docent. Habet enim sic: Et obediuius uoci Ionadab filij Rechab patris nostri, in omnibus quae praecepit nobis, ita ut non biberemus uinum, cunctis diebus nostris, nos & mulieres nostrae, filij & filiae nostrae, & non aedificaremus domos ad habitandum, & uinea, & agrum, & sementem non habuimus, sed habitauimus in tabernaculis, & obediens fecimus iuxta omnia quae praecepit Ionadab pater noster. Sic supernam quietem, & non dispersitam uitam, & sine aliqua uexatione iusti studuerunt, qui potuerunt intelligere spiritalem fructum tanquam botrum inter folia caelatum litterae. Has filij Israel festiuitates Moyses loquutus est, in quibus nos laetemur, festa celebrantes in lege dei, & quae ab eo ordinata sunt, secundum intentionem eius agentes, & pro materia quae uexat hominem, partem bonam eligamus, charitatem patris, gratiam filij, societatem sancti spiritus. Ipsa gloria in secula seculorum. Amen.

Hic. 35.

ISYCHII PRESBYTERI HIEROSOLYMORVM IN LEVITICVM LIBER SEPTIMVS.

CAPVT XXIII.

T LOQVVTVS est dominus ad Moysen, dicens: Praecipue filij Israel, ut offerant tibi oleum de oliuis purissimum ac lucidum, ad concinnandas lucernas iugiter extra uelum testimonij, in tabernaculum foederis. Ponerque eas Aaron uespere usque in mane coram domino, cultu, ritumque perpetuo in generationibus uestris. Super can-

Candelabro mundissimo ponentur semper in conspectu domini.) Plena est nunc bonis multiuaria, & multimoda lex spiritus, nec enim exquirere ea, quae sunt ad correctionem placentium deo, & quae perpetuam uitam nobis conquirant, cessat. Cuius ergo figuram hoc, quod nunc expositum est a lege, candelabrum, et lucernae, & oleum gerat, ex uerbis ipsis leges discere potest, illud Pauli, quod ad Hebraeos scripsit, ad memoriam prius reuocans: Habuit quidem & prius iustificationes culturae, & sanctum seculare. Tabernaculum enim factum est primum, in quo erant candelabra, & mensa, & propositio panum. Deinde quomodo haec, quae talia sunt, intelligerentur, exponens ipse rursus Hebraeis umbram habere legem dixit. Ergo per umbram, corpus exquiramus. Candelabrum ergo dicimus esse euangelicam conuersationem, in qua Christus lucernam modo explendere uirtutes praecipit: Nemo enim, inquit, accendens lucernam, ponet eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt. His lucernis oleum elemosyna est, quia & ieiunium, & uirginitas, & oratio, & iustitia, & omnis actio bona, per misericordiam dilectionis pauperum irrigatur, & custodiuntur inextinguibiles. Quod manifestant lampades quinque fatuarum uirginum: quae, quia dilectionis pauperum minus habuerunt oleum, a sponso exclusae sunt. Sed oportet oleum esse oliuarum purissimum, ut non ex iniustitia, neque ex rapacitate dilectioni pauperum seruiamus, neque ad ostentationem. De oliuis autem est, si ex bonis laboribus, & ex iustitiae pecunijs, uel possessione perficiatur: haec enim oliuae umbrosae, & fructuosae recte appellantur. Lucidissimum autem, ut non pro gloria humana elemosynam faciamus. Oportet ergo lucernam hanc semper accendi, extra uelum uidelicet corporis Christi: hoc enim esse intelligibile uelum, per multa praecedentia demonstratum est. In tabernaculo autem foederis, siue ut LXX. testimonij, id est in caelo, in quo habitare deum manifestum est: utrumque ergo a legislatore dictum est. Si enim quae cumque facimus pauperibus, haec tanquam sibi facta, is qui propter nos factus est pauper, imputat, recte ante corpus dominicum lucerna elemosynae incenditur, sed tamen & in caelo: ibi enim suos thesauros misericordes permittit. Propter quod succendat eam Aaron, siue secundum LXX. & filij eius. Christus enim, qui est uerus sacerdos, pauperum compassionem coepit. Imitatur autem eum, quicumque eius lucrari ad optionem uolunt. Ponetque eas Aaron, uel siue secundum LXX. incendet eas Aaron, & filij eius a uespere usque mane. Id est sine cessatione, quia & Solomon dicebat: Oleum de capite tuo non deficiat, ut oporteret elemosynam lucernam incendere continue ostendens: & hoc ipsum coram domino, sicut ipse dominus dixit: Te autem faciente elemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, ut elemosyna tua sit in abscondito, & pater tuus qui uidet in abscondito, reddet tibi. Hanc legem habeamus cultu ritumque perpetuo in generationibus nostris super candelabro mundissimo. Id est euangelicam conuersationem, secundum quod iam diximus. Ab omni enim haec ironia & hypocrisis munda est, ut pote lucernas elemosynae ante dominum, & non ante homines

incendat

A dentes. Viscerum mane autem incendamus, in praesenti uidelicet seculo. Quando enim mane illuxerit futuri seculi, iam non est super tempus operationis elemosynae, quod aperte significat Solomon dicens: Ne dicas amico tuo, uade, & reuertere, & craftino dabo tibi, quum statim possis dare: ne scis enim quid pariat superuentura dies. Id est, festina, & non differas, ne forte deducaris in locis, in quibus operari tempus non habes, sed rationes illic necesse sit reddi de his quae hic operati fuerimus. Praeterea his saluta: tempus est legislatoris intellectum, candelabrum mundum quidem, quia peccatum non habuit, nec dolus inuentus est in ore eius. Candelabrum autem, quia ipse est lumen uerum, quod illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Super hoc incenditur lucerna, spiritus sanctus: igneus enim est substantia, & operatione, unde in specie ignearum linguarum super discipulos descendit. Hinc purissimum oleum offerre, id est uitam mundam debemus: scientes, quia non omnium est incendere illud, sed solum intelligibilis Aaron, & filiorum eius: Christus enim ipse plenus est spiritu, dicens: Spiritus domini super me, propter quod unxit me. Super quem in specie columbae de caelo descendebat. Sed & ignem ueni mittere super terram, & uolo ut accendatur. Quum huius lucernae ignem significaret, dicebat: Nam & ipse filijs suis tradidit, quando insufflans apostolis, dicebat: Accipite spiritum sanctum: Sed lucerna ista aliter non incenditur, nisi per uitam mundam, & per conuersationem lucidissimam, siue claram. Qui autem

B talis non est, spiritus in eo extinguetur. Neque enim sine causa Paulus conestabatur, Spiritum nolite extinguere: in nobis esse, incendere eius operationem & extinguere, aut studentes ea, quibus incendatur, aut negligentes, euidenter ostendens. Nimis ergo ordinate, quando quidem lucernam mentionem facit, non autem lucernarum, quia de ipso sancto loquitur spiritu, sic dicit, ut lucerna semper ardeat, tam eius aeternitatem ostendens, quam quia sponte, & ex sua autoritate succenditur. Quia autem lucernarum memoriam fecit, dicit operationes spiritus. Aiunt autem LXX. Incendent lucernas ante dominum usque mane: hoc ostendentes, quia nos opus habemus accendere operationes spiritualis ignis, materiam eis subministrantes, ex quibus accendi uult. Quod autem dixit, usque mane, id est, usque ad seculum uenturum, tunc non iam nos incendere, neque accendere opus habemus. Omnes enim erimus spirituales, qui nobis dignitatem hanc in hoc seculo comparauerimus.

Accipies quoque simlam, & coques ex ea duodecim panes, qui singuli habebunt duas decimas. Quorum senos aliternis super mesam purissimam coram domino statues, & pones super eos thus lucidissimum, ut sit panis in monumentum oblationis domini. Per singula sabbata mutabuntur coram domino, suscepti a filiis Israel foedere sempiterno: eruntque Aaron & filiorum eius, ut comedant eos in sancto loco, quia sanctum sanctorum est de sacrificio domini iure perpetuo.) Vocat ad

C contemplationem mandati nos ipse panum numerus, sed & propositio: & quia non & ipsos, quemadmodum ea quæ sunt de sartagine, & craticula, & cibano, holocaustum fieri præcipit, sed poni quidem in mensa altrinfecus, & solis eos licere sacerdotibus, non & leuitis edere, ut tamen & ab ipsis in loco sancto comedantur. Sed & quia sanctum sanctorum appellati sunt, intel-
Panes ponere in mensa altrinfecus.
Cœna mystica.
Sex panes.
Gen. 1.
XII. panes numerum Apostolorum.
Matth. 5.
Psal. 22.
Matth. 22.
 D net in dominicam cœnam, significat thus, non solum quia immolatur deo, sed quia & multas, sicut dicunt medici, sanat oculos um agritudines. Sal em apostolorum doctrinam significat, ad quos dicitur: Vos estis sal terræ. Recte autem in multis locis mysticæ mensæ, ipsi apostoli & doctrina eorum ponuntur: quia quemadmodum ipsis dominus, sic ipsi nobis diuinæ cœnæ communionem tradiderunt, quorum mensa munda, uidelicet altare, de quo Dauid psallebat: Parasti in conspectu meo mensam, aduersus eos, qui tribulant me. Hæc munda est, primū quidē sicut mundans, deinde sicut nihil mendacij, nec infectionis, qualia sunt in mysterijs paganorum, habens: insuper, quia non licet participem illius fieri eum, qui non mundo accedit sensu, neque indutus est ueste alba, qualem qui indutus non fuerit, proijcitur ex eis, qui uocati sunt ad cœnam hanc semper. Sed & die sabbatorum præcipit poni, primum quidem, quia & in intelligibili requie, quæ est uerum sabbatum, locum habet: & hoc est mensa domini, etsi cœna eius est noua, quemadmodum licet in his, quæ dicta sunt à domino de calice uitæ æternæ, conijcere. Quia autem non frustra hæc, quæ nunc legislator exposuit, in unigeniti accipimus mensa, nec loquimur arroganter, aut scurriliter exquirimus, quod non ad intentionem legis pertinet, sed imò ualde & uere conijcimus, ipsa auditori uerba satisfacere possunt, in quibus hic proprie loquutus uidetur, ait enim: Ut sit panis in monumentum oblationis domini. Quis, aut in cuius commemoratione? Sed illud proculdubio est, quod se dixisse Paulus dominum tradentem

A tem mysterium scripsit: Quotiescunq; hæc feceritis, in memoriam mei facite. Deinde rursus additum est: Per singula sabbata mutabuntur coram domino, suscepti à filijs Israël fœdere sempiterno. Siue ut LXX. testamētum sempiternum: illud proculdubio testamentum dicens, cuius dominus tradens mysterium, mentionem facit. Sed & nos dicentes, quantum ueritatis, quantumq; dignitatis habeat, cum maximo timore, & amore accedamus. Quia mundam dicit suam esse mensam, & testamentum suum æternum, solumq; Aaron, & filios eius, huius cibi esse participes, præcipit comedere, non ubiq; sed in loco sancto. Sit autem nobis sanctus locus, prius quidem aula dei, deinde nostra corpora, quando sunt à pollutionibus munda, ita ut & nobis cōueniant hæc Pauli uerba: Templū enim dei sanctum est, quod estis uos. Insuper eleuans eius gloriam, & mysterij dignitatem effrens in sublime, addit: Sanctum sanctorum est de sacrificio domini iure perpetuo. Ergo sancta est oratio, sancta diuinæ scripturæ lectio, & interpretatio nis auditio: sancta sunt, ut breuiter dicam, omnia quæ in ecclesijs dei secundum legem eius dicuntur, & aguntur. Sancta autem sanctorum, de sacrificio domini, de omnibus uidelicet quæ offeruntur, & aguntur ad eius gloriam, mensa est, quam de sacrificio suo Christus proponit. Nam non simpliciter dixit, quia sanctum sanctorum est, sed addidit secundum LXX. ipsi non solum, qui ab eo satisfactionem habet; sed & subsistentiam, non negliger tam, sed proprio sanguine, qui pro nobis effusus est, ostendente & constituente.
 Ecce autem egressus filius mulieris Israëlitis, quæ pepererat de uiro Aegypto inter filios Israël, iurgatus est in castris, cum uiro Israëlita. Quumq; blasphemasset nomē dñi, & maledixisset ei, adductus est ad Moysen. Vocatur autē mater eius Salomith, filia Dabri, de tribu Dan. Miseruntq; eum in carcerem, donec nossent, quod iussisset dominus. Qui loquutus est ad Moysen, dicens: Educ blasphemum istum extra castra, & ponant omnes qui audierunt, manus suas super caput eius, & lapidet eum populus uniuersus. Admirabilia & nunc nobis legislator tradit, in quibus dignum est dicere: Quam dulcia faucibus mei eloquia tua domine, super mel & fauū ori meo. Necessaria enim, & nimis utilia in imaginibus uiuis, & signis animatis, & operatibus, modo quodā sese mouētibus tradit. Exterior enim sapientia est, de qua ait Paulus: Quia stultā fecit deus sapientiā huius mundi. Et rursus: Sapientia huius mundi, stultitia est apud deū. Dicit enim eam, quæ est erga cursus syderum, & mensuras cœli, & aliorum nobis incomprehensibilium perscrutationem, quæ apud Aegyptios studebantur, & illic quodammodo initium, & præmium sumpsit, quam nec Moyses in Pharaonis regalibus nutritus, ignorauit. Sed liber Regum dicit: Præcedebat sapientia Solomonis sapientiam omnium Orientalium, & Aegyptiorum. Israëlitis autem mulier, diuina scriptura uidelicet, de qua in Prouerbij dictum est: Mulier in-

Mensa domini in loco sancto.

Locus sanctus qui. 2. Corinth. 6.

Sancta que.

Psal. 118.

1. Cor. 1.

1. Corinth. 3. Sapientia mundi que intelligatur i Paula.

3. Reg. 4.

Prouerb. 31.

Celligens benedicatur: timorem autem domini ipsa laudet, quia superfluas
 quæstiones relinquens, adhæsit timori diuino. Non oportet ergo Israëliti-
 dem mulierem, & sapientiam spiritualis scripturæ, exteriori sapiētia coire, ita
 ut & subiiciatur, & eum qui ex eis nascitur, uidelicet eum, qui ex utraq; do-
 cetur, non solum filium Israëlitis, sed & filium Aegyptij esse, quum sapiat
 uidelicet quæ Aegyptij sunt, & exteriori sapiētia se coniungat, & ea quæ
 illic sunt dogmata obtinere uelit. Si aliquando hoc fiet, & quispiam talis fue-
 rit inter filios intelligibilis fidelis Israël, & in castris, quod est ecclesia, quæ
 Iacob in figura per somnium uidens, dicebat: Castra dei sunt hæc: & qui
 est ex Israëlitate, & Israëlita, rixentur, qui magnus est, & mundus, & qui se
 sapiētia dei totum dedit, & qui dicit, sicut Paulus: Sapiētiam loquimur in
 ter perfectos, sapiētiam autem non huius mundi, & principum seculi hu-
 ius, qui destruentur. Rixetur autem de uerbis, aut dogmatibus contenden-
 tes, & blasphemauerit filius mulieris Israëlitis nomen: Fit enim hoc, quan-
 do is qui sapiētia exteriori læsus est, mentionē facit Christi. Vide enim, quia
 nimis subtilitatē sequens legislator ait: Quumq; blasphemasset nomen.)
 Quod autem, tacet, necdum enim quādo hoc fanciebatur, erat notum, quia
 necdum natus erat is, qui ex uirgine, & spiritu sancto incarnatus est, de quo
 dixit Gabriel: Et uocabunt nomē eius IESVS. Ipse enim saluum faciet po-
 pulum suum à peccatis eorum. Paulus autem, quātum sit hoc nomen osten-
 dens ait: Et dedit ei deus nomen super omne nomen, ut in nomine IESVS o-
 mne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Quando ergo
 is, qui in sapiētia confidit, & intendit exteriori, quæ dicit paruum, magnū,
 maximum, & gradus, quod impossibile est, exquiret in diuinitate, blasphe-
 mauerit nomen Christi: blasphematur enim filium, qui eum patri dicit mino-
 rem: extra castra necessarīe expellitur, & ab spectaculo ecclesiæ educitur.
 Qui autem audierunt, ponent manus suas super caput eius: ostendentes per
 caput, quia caput uere Christus, caput autem Christi deus: quia qui filium
 blasphemauit, & partem in illo blasphemauit. Et lapidet eum populus uni-
 uersus.) Qui occidunt & disperdunt eū qui blasphemauit. Sed & hæc uer-
 ba huius sanctionis opportune nota, quomodo adduxerunt eum ad Moy-
 sen. Ipse autem non ex autoritate agit, nec profert contra eum sententiam,
 sed misit eum in carcerem, ut diiudicaret per præceptū domini. Nam Mo-
 saica lex, odio quidem habet ipsa filium blasphemantes, quod manifestum
 est ex eo, quod frequēter trinitatis insinuat mysterium, non quidem aperte,
 nec sic planē de ea loquitur, sicut euangelium, & propterea eum ad iudiciū
 mandatorum domini referuauit. Quorum? Illorum uidelicet, qui dicunt:
 Qui non credit in filium, iam iudicatus est. Et rursus: Si non credideritis,
 quia ego sum, moriemini in peccatis uestris. Multaq; alia talia in euangeli-
 cis præceptis dicta.
 Et ad filios Israël loqueris: Homo qui maledixerit deo suo, portabit pec-
 catum

Israëliti-
 dem mulierem

Castra ecclesiæ
 significant.

Gene. 32.

1. Corinth. 2.

Rixari.

Quamobrem
 nomē eius, qui
 blasphematus
 fuerit, non sit
 expressum, con-
 tra q̄ habent
 exemplaria os-
 mnia testamen-
 ti ueteris quæ
 hodie extant.
 Philip. 2.

Exemplum in
 dicioꝝ prodi-
 tum à Moysē.

Ioan. 3.
 Ioan. 8.

catū suū: & qui blasphemauerit nomē dñi, morte moriatur. Lapidibus op-
 -rimet eū oīs multitudo, siue ille ciuis, siue peregrinus fuerit. Qui blasphe-
 -mauerit nomē domini, morte moriatur.) Noui hic, & quod cōturbet aures
 multorū, secundū additionē LXX. præcipit: Homo homo quicūq; maledi-
 xerit deo, peccatum accipiet: qui aut nominat nomē domini, morte moria-
 tur. Et blasphemando deum, nominare nomen domini grauius est: nam il-
 le quidem peccatum accipit solummodo, ille & pœnam sustinet mortis.
 Quæ enim differētia est inter dominū & deum? Nonne hic iste ipse est qui
 dixit: Audi Israël, dominus deus tuus, deus unus est. Et rursus: Diliges do-
 minum deum tuum ex toto corde tuo. Quomodo ergo, qui maledicit deo,
 peccatum accipit: qui autem nominauerit nomen domini, morte morietur?
 Aut cuius rei gratia omnino pœnæ submittitur, qui nominat nomē do-
 mini? Inuenies enim Eisaïam exultantem in hoc, & dicentem: Domine extra
 te alium nescimus, nomen tuum nominamus. Quod ergo nomen domini
 quis nominans, sub maledicto, & sub pœna mortis efficitur? Siquidem ali-
 quod latēs nomen, & quod nos ignoramus, legislator nunc dicit, quod in
 scriptura sacra non est manifestatum: quomodo quispiam hoc nominet,
 quod non didicit, nec ad medium proferre potest? Vide autem quid nobis
 deus per Moysem manifestauerit. Quumq; descēdisset dominus per nubē,
 stetit cum eo Moyses, inuocans nomen domini, quo transeunte coram eo
 ait: Dominator domine deus misericors & clemens. Non autem hoc nobis
 manifestaret, si nos hoc nō nominare uoluisset. Sed aliud nunc per præsen-
 tiam legislator demonstrat: illam enim blasphemiam, quam sciendo quis
 committit, hanc sub pœna maxima esse, & non ueniam uult. Et hoc di-
 cit aperte, quod in euangelijs dñs ait: Omne peccatū, & blasphemia, dimit-
 tetur hominibus. Qui autē dixerit contra spiritum sanctum, non dimittetur
 ei, neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Blasphemiam spiritus, eam quæ in scien-
 tia dei committitur, blasphemiam appellans, quia scientia donum est specia-
 liter spiritus, ita ut Paulus diceret: Huic quidem datur per spiritum sermo
 sapiētia, alij sermo scientiæ. Quamobrem & nunc intelligis maledicere
 deum, qui non sciendo blasphematur. Vnde nec blasphemare eum Symma-
 chus, sicut filium mulieris Israëlitis scripsit, sed detrahere. Dixit enim: Ho-
 mo qui detraxerit deo suo. Et per hoc maxime ostenditur, quia per nimiam
 ignorantiam, ea de deo, quæ de homine habet, in quibus locum habet detra-
 ctio, dicere. Veruntamen & sic peccatum accipit, quia dum deberet scientiā
 habere, non habuit. Nominare autem nomen domini in maledicendo ait
 eum, qui in scientia blasphematur. Hi autem proprie dominum nomināt, qui
 eius scientiam conquisierunt per spiritum. Nemo enim potest dicere domi-
 nus IESVS, quemadmodum Paulus ait, nisi in spiritu sancto. Quia ergo sci-
 entes blasphemant, recte sunt sine uenia, siue à patribus scientiam habent, &
 appellantur propter hoc ciues, siue modo eam didicerūt, & propterea sunt

Deut. 6.
 Matth. 23.

Nominare deū
 & dominum.

Exo. 34.

Blasphemia.

Matth. 12.

1. Corinth. 7.
 Maledicere
 deo quid.

Nominare do-
 minum maledi-
 cendo.

Roma. 12.

C peregrini. Quum nominant ergo nomen domini, recte morientur: id est, quum nominant & blasphemant. Vides ergo, quia & ille Israëliti cæ mulieris nominauit nomen, & blasphemauit, pœnam sibi superinduxit. Sed in hac functione hoc quod uidetur dubium, Aquila planius ædedit, ait enim:

Vir quando blasphemauerit deum suum, & acceperit iniquitatem sibi, et denominans nomen domini, morte moriatur. Non dixit nominans, sed de nominans, ut hunc, de quo nunc sermo est, simul blasphemare & nominare ostenderet, eum qui blasphemat, & nominat nomen domini, uidelicet spiritus, ait ergo Paulus: Dominus enim spiritus est. Hunc mori & occidi præcipit legislator, est autem is qui sciendo blasphemat, sicut semel diximus. Qui perculserit & occiderit hominem, morte moriatur. Qui perculserit animal, reddat uicarium, id est animam pro anima. Qui irrogauerit maculam cuiuslibet ciuium suorum, sicut fecit faciat ei. Fracturam pro fractura, oculum pro

POENAE TALIONIS

oculo, dentem pro dente restituet. Qualem infixit maculam, talem sustinere cogitur. Qui perculserit iumentum, reddet aliud. Qui perculserit hominem, punietur. Aequum iudicium sit inter uos, siue peregrinus, siue ciuis peccauerint. Quia ego sum dominus deus uester. Multa & nunc confitentia legislatorum inuenimus uti, si intentioni eorum quæ scripta sunt, mentem figamus: quoniam nulla dei gloria ex blasphemia alicuius sustinet immutationem, nec sui gratia hos, qui eum blasphemant, sub tali esse pœna, & tormētis præcipit. Quum autem nos noceamur talibus uerbis, & diuinam minuentes famam, quæ est hominibus perniciosum, ignorare creatoris & communis benefactoris dignitatem, recte præsentia subdidit: Qui perculserit, et occiderit hominem, siue secundum LXX. qui perculserit animam hominis, morte moriatur. Et quis hominis percutit animam, nisi qui eum illiciat ad impietatem? qui eum ad blasphemos trahit sermones: in quibus moritur pessima peccati morte, quæ uera est mors animæ. Propter quod morte mori hunc, qui talis est, præcipit. Hic tamen animam dicens hominis, animalem maxime hominem dicit, id est eum, qui non potest intelligere quæ sunt spiritus, de quo ait Paulus: Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt spiritus. Stultitia est enim illi, & non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur. Quæ qui perculserit, morte moritur. Sed et si perculserit animal, uidelicet eum, qui pecoris modo uiuit, de quo ait Dauid: Homo quum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est ei; reddet uicarium, id est animam pro anima. Nec enim, qui peccatorem, aut popularem, & non habentem discretionem subtilem de deo, errare fecit, uenia omnino dignus est. Si autem non sic percussit, ut perfecte eum ad impietatem perduceret, & ex toto eum errare faceret à deo, omnino autem quadam ei dixerit, aut egerit, maculam peccati irrogauit secundum hoc, & pœnam sustinebit, ait enim: Qui irrogauerit maculam cuiuslibet ciuium suorum, sicut fecit, fiat ei; Fracturam pro fractura, siue ut LXX. cõtritionem pro cõtritione

Animam hominis percutit, qui impietatem docet.

Anima pro animali homine.

1. Corinth. 2.

Psal. 48.

Maculam irrogare.

ne

A ne, oculum pro oculo, dentem pro dente.) Siue enim uirtutem, quam habuit ciuis, siue proximus ille mala docens, aut suadens, aut scandalizans, aut detrahens, & calumnians contriuit, siue oculum eius, uidelicet scientiam, unumquodlibet prædictorum agens cæcauit, aut dentem, uirtutem uerborum: dentes enim, pro uerbis scriptura accipere solet, quod ostendit Dauid dicens: Filij hominum dentes eorum, arma & sagittæ, & lingua eorum machæra acuta. De Christo autem Iacob patriarcha in benedictionibus dicebat: Pulchriores oculi eius uino, & dentes lacte candidiores. Clari enim, & aperti euangelici Christi sermones sunt super lac legale. Necessarie ergo eorum, quæ dicta sunt aliquid nocens, simile & ipse sustinet maculam, in iudicio uidelicet futuro. Si enim alterius uirtuti nocuit, aut cõtriuuit, ipsius cõteretur: scientiam obscurauit, eius scientia pro nullo habebitur: si uerbis doctoralibus nocuit, & eius sermones infructuosos ei, atque inutiles iudex efficiet. Propter quod non dixit, sic facietis ei, sed, sic fiet ei, futurum iudicium innuens, in quo iudex reddet unicuique secundum opera sua. Quod si quis etiam hominem perculserit perfectum in fide, & consummatum: hoc enim proprie est hominis, propter quod dixit Dauid: Homines & iumenta saluos facies domine: homines dicens eos, qui agunt quæ perfecta sunt: iumenta, imperfectos, & idiotas: perculserit autem mortali plaga, quæ trahit ad impietatem, hic morte morietur. Nam est idoneus fuit ad repellendum uulnus, qui percutiebatur, hoc quamlibet satisfactionem non parat percutienti, & multo magis sub pœna erit, quia & eum qui potuit resistere ei, occidit. Aequum iudicium sit inter uos, inquit, siue peregrinus, siue ciuis peccauerit, quia ego sum dominus deus uester. Nec modo excepit eos, qui nunc docti sunt ab eis, qui prius & à parentibus sacras scierunt scripturas. Communem autem contra utrosque pœnam definit, & infert: quia ego dominus deus uester, qui dixi, quia quicumque scandalizauerit unum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria ad collum eius, & sic mergatur in profundo maris. Neque enim hæc uerba distinxit, sed dicens, Quicumque, omnes pœnæ subiecit, propter quod & Paulus dixit: Qui autem conturbat uos, portabit iudicium, quicumque est ille: id est, siue paruus, siue magnus, siue scientiam habens plurimam, siue paruam, siue nunc didicerit, siue prius, siue ciuis fidei, siue peregrinus. Quum autem hæc ita se habent, necessaria erat Iudæis & literæ sanctio, neque capiebant audire: Si quis te perculserit in dexteram maxillam, præbe illi & alteram: quia quum essent maleuoli, unusquisque hoc proximum exacturus erat, & & non ipse agere. Recte ergo eis oculum pro oculo, dentem pro dente dicebatur, ut metu alternæ pœnæ à uinolentibus, & homicidijs abstinerent.

Dentes.

Psal. 56.

Gen. 46.

Matth. 16.

Psal. 35.

Matth. 18.

Gala. 5.

Matth. 5.

Loquutusque est Moyses ad filios Israël, & eduxerunt eum qui blasphemauerat extra castra, ac lapidibus oppresserunt. Feceruntque filij Israël, sicut præcepit

Crat dominus Moyſi. Ergo nō tibi fruſtra eum, qui animā hominis percuffit, aut pecoris, aut hominē, quē & mori propter hoc præcepit, illū eſſe ſecundum legis contemplationem oſtendimus, qui alium ad blaſphemiam percuffit docens, aut exacuens, aut tale aliquid aliud agens. Ecce enim ordo ſanctionis probat hoc, & abſq; aliqua dubietate demonſtrat, quia de his qui maledicunt deū, aut blaſphemant, præcipiens, coniunxit his eum qui hominis animam, aut animalis, aut hominem ipſum percuffiſſet: & non ſolum ſi cut illi, & huic pœnam mortis induxit, ſed explanans quod unam habeant ea, quæ dicta ſunt, intentionem, ruruſ addidit, qui blaſphemauerat, pœnam, quā omnīs multitudo obediēs legi exigebat. Audiuiſmus enim, quem admodum de caſtris eduxit eum, qui blaſphemauit, lapidibusq; eum opprimi præcepit. Propterea indignationi & opus addidit, & legem tibi etiā experimento ipſo confirmatam oſtendit, ut & tu blaſphemare deum timeres & fugeres, illam timēs peccati magnitudinem, quam nō ſolum principes, ſed omnem multitudinem uindicare præcepit. Communis enim debet eſſe omnibus contra blaſphemos pugna, quia communi noſtro benefactori, communi noſtræ uitæ, ex quo omnes & eſſe, & bene eſſe habemus, detrhere tentant, eius quidem gloriæ nihil nocentes, nos autem ab eo ſeparare, & expellere uolentes.

Blasphemie
ab omnibus
uindicandæ.

C A P V T   X X V I

Iſtius quoque eſt dominus ad Moyſen in mōte Sinai, dicens: Loquere filijs Iſraēl, & dices ad eos: Quando ingreſſi fueritis terram, quam ego dabo uobis, ſabbatizetis ſabbatū domino. Sex annis ſeres agrum tuum, & ſex annis putabis uineam tuam, colligesq; fructus eius. Septimo autem anno ſabbatum erit terræ requietionis domini. Agrum non ſeres, & uineam non putabis. Quæ ſponte gignet humus, non metes, & uuas primitiarum tuarum non colliges quaſi uindemiā. Annus eſt enim requietionis terræ. Sed erunt uobis in cibum, tibi & ſeruo tuo, ancillæ, & mercenario tuo, & aduenæ, qui peregrinantur apud te. Iumentis tuis, & pecoribus, omnia quæ naſcuntur, præbebunt cibum. Terram, quam & deum nobis dare decet, & nobis expedit accipere, ex qua ueram uitam conquirere poſſumus, id eſt conuerſationem bonam, quæ eſt ſecundum eius legem, atque mandata, quæ nobis dedit, de qua ait Dauid: Doce me uoluntatem tuam, quia tu es deus meus. Spiritus tuus ſanctus deducet me in terram rectam. Hanc ſi intrauerimus, ſex annis ſerere noſtrum agrum, & plantare uineam, & colligere fructus, qui ex ea naſcuntur, poſſumus, id eſt, uſquedum in uita hac, & in creatura hac uifiſibili ſumus: quam ſex dierum numerus recte ſignificat, quia in ſex diebus conſtituta ſunt, quæ uidentur, omnia. Septimo autem anno, ſabbatum, & requies erit terræ. Quando enim intelligibi-

Pſal. 142.

Sex annis colligere fructus.

leno

Ale noſtrum uenerit ſabbatum, id eſt præſentis ſeculi requies, de qua ait Paulus: Ergo relinquitur ſabbatiſmus populo dei: quem ſignat dies ſeptima, quia ſeptima die requieuit deus ab omnibus operibus ſuis, uidelicet uifiſibilibus: tunc operationis non eſt tempus, & ideo nec agrum legis tunc ſerere, nec euangelicam uineam plantare poſſimus. Ager enim à nobis lex recte intelligitur, quia ſenior filius, qui iuniori populo æmulus eſt, qui imaginem populi Iudæorum gerit, de agro, uidelicet operatione legis, reuerti dicitur. Uinea autē, euangelica ſine aliqua dubietate prædicatio eſt: Chriſtus enim ei occaſionem & materiā dedit, qui dixit: Ego ſum uitis, uos autem palmites, pater meus agricola eſt. Nec ergo colere legalia, aut euangelica mandata poſt exitum de hac uita, aut tranſitum poterimus: ſed nec ea quæ ſponte naſcuntur, metere, id eſt, nec quæcūq; naturalis lex ad operationem hominibus ſuggerit: hæc eſt enim quæ ſponte gignitur, quia extra meditationē librorum, & omnem doctoralem auditum ſuggerit, & exhortatur quæ ſunt utilia, & cogitationes nobis adiuuantes animam præſtant. Sed nec uuas primitiarum, ſiue ut LXX. uuam ſanctificationis, uindemiare tunc necesse habemus: & quæ eſt ſanctificationis uua, ſciunt qui imbuti ſunt Chriſti myſterium, qui experimento de Chriſto prophetiam perceperunt: Lauabit in uino ſtolā ſuā, & in ſanguine uuæ palliū ſuum: huius ſanctificationis, quam non uindemiabimus illic: nam myſterium fore dominicum uide-

Bbinus tunc, ſed cum maiori gloria, nullius ſenſibilis rei ſicut nunc egentes. Vnde legiſlator quidem uuam commemorauit, Chriſtus autem hoc eſt bibere in regno nobiſcū, ſed nouū promiſit. Hoc ergo ſabbatū, id eſt requies futuri ſeculi, in quo in prædicta terra requieſcimus, quū em̄ tunc ſas non ſit, nūc tēpus habemus quæ operāda ſunt. Vnde & quinq; fatuæ uirgines, quia uocatae, ut intrarēt ad regales nuptias, oleū ambulabāt emere, ſicut ignorantes tēpus, excluſæ ſunt. Sed erūt uobis in cibū, tibi, & ſeruo tuo, ancillæ, & mercenario tuo, & aduenæ, qui peregrinantur apud te, iumentis tuis, & pecoribus tuis. Quicūq; enim nunc operati fuerimus, horum ibi fructū percipimus: & illud Pſalmi nobis aptabitur: Beati omnes qui timent dñm. Labores fructuū tuorū māducabis. Beatus es, & bene tibi erit. Beatitudinē ergo deſcribit futuri ſeculi, beatū eū quendā cibū inuenire. Beatū enim ait, qui comederit panē in regno cœlorū. Multo magis autē beatū eſt, & ſeruos habere, & ancillas, & mercenarios, aduenas, iumenta, & pecora, ſiue ſecundum LXX. & beſtias. Species enim hæc diſcipulatum præbentium nobis in ſancta dei conuerſatione ſunt diuerſæ. Serui quidē & ancillæ, quotquot nobis ad diſcipulatū ſemetipſos ſubdiderint, uel à nobis empti fuerint de exteriori ſeruitio. Mercenarij autē noſtri, qui à nobis inuitati ſunt, nō tamē tantū ſubiecti, ut & ſerui, & ancillæ nominēt. Aduenæ, ſiue ut LXX. inquilini, adiacentes nobis: neq; enim dixerunt inquilinos, ſed inquilino adiacenti ad te: quotquot in uita iſta per philoſophiam, quaſi inquilini ſunt, non tamen exterioria

Hebr. 4.

Agrum ſerere

Ager lex.

Vinea.

Ioan. 15.

Sponte naſc.

Gen. 49.

Matth. 26.

Matth. 25.

Pſal. 127.

Serui.

Mercenarij.

Aduenæ.

C ribus adiacent, sed nobis qui in bonam terram ingressi sumus, & posside-
mus eam, & quæ ad eam pertinet. Sed et si quem idiotam, siue popularem
iuuabimus, hi enim sunt iumenta: in super et si quem infidelium uel impio-
rum, qui recte pecora, siue ut L. XX. bestia nominantur, mansuetum facien-
tes, relinquere syluas, & ad terram uenire nostram fecerimus, & bestias agri
Psal. 103. dici, de quibus dixit Dauid: Inter montes transibunt aquæ, portabunt eas
omnes bestia agri. Et hi qui fructus bonæ terræ, quæ à deo tradita est no-
bis cōuersationis, sicut diximus, intelligibili sabbato comedent, in requiem
futura seculi, prædictæ terræ percipientes fructuum delicias, propter quod
Ecclesiastes dicebat: Præpara ad exitum opera tua, quia post exitum tange
Ioh. 6. re quamlibet operationem non licet. Christus autem ait: Operamini non ci-
bum qui perit, sed eum qui permanet in uitam æternam, quem filius homi-
nis dabit uobis. Huius quidem opus hic, in futuro autem fructus est. Væ
enim, si quis uacuis hinc ambulauerit manibus illis, ubi tempus iam nõ est
colligendi, non thesaurizandi, non operandi: sed hæc proferuntur, hæc fru-
untur, quæ hic operati fuerimus: quibus superædificans legislator, sequen-
tia subdidit:

„ Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum, id est, septies, quæ
„ simul faciunt annos quadragintanouem, & clanges buccina mense septimo
„ decima die mensis, propitiationis tempore, in uniuersa terra uestra, sanctifi-
„ cabisque annum quinquagesimum, & uocabis remissionem cunctis habitato-
„ ribus terræ tuæ. Ipse est iubilus. Reuertetur homo ad possessionem suam,
„ & unusquisque rediet ad familiam pristinam. Qui iubilus est, & quinquage-
D simus annus, non seretis, neque metetis sponte in agro nascentia, & primitias
„ uindemiæ nõ colligetis, ob sanctificationem iubilæi, sed statim ablata come-
„ detis. Anno iubilæi redient omnes ad possessiones suas. Hic interrogandi
sunt Iudæi, si septimam, sicut ipsi dicunt, diem legislator honorans, uacare in
ipsa ab agri operibus, aliisque talibus præcepit, cuius gratia quinquagesimo
anno cessare ab operibus præcepit. Si enim hebdomadas hebdomadarum
ad nouem & quadraginta numeri annos colliguntur, non oportebat quina-
Iubileus. quagesimum uacare, nisi forsitan aliquid significaret, & mysteria lex expone-
ret, quæ necdum tempus erat aperte propter auditorum infirmitatem aper-
riri. Quæ sunt autem hæc? Audi: Duplex autem quædam inferitur à deo om-
nium uisibilium consummatio, una quidem uniuscuiusque nostrum, alia
autem, communis humani generis, ipsorumque horum, quæ hanc, quæ nunc
est, conuersationem constituunt. Sed nec quando unusquisque nostrum con-
summatus fuerit, tempus nobis operandi erit, nec quando omnes: & hoc ni-
mis scienter legem dans, deus quippe erat, his nobis innuit & superioribus
uerbis: in superioribus quidem, uniuscuiusque finem insinuans, his autem, con-
„ summationem totius generis humani, mundi que uisibilis. Numerabis ergo
„ go tibi septem hebdomadas annorum, siue ut L. XX. septem ergo numera-
bis

A bistibi requies annorum. Sabbata autem, pro requie reliqui interpretum
ædiderunt. Et quid hoc est? Septem enim ait hebdomadas annorum septies.
Et sunt septem hebdomades annorum quadragintanouem anni, quia in
hebdomade dierum totum seculum humanum diuiditur, quando hic ipse
in semetipso multiplicatus fuerit, & tota seculi completa fuerit uolubilitas,
cuius tempus creator definiuit, diu semetipsum uoluens ad finem peruenit.
Et propterea ille finis temporum hebdomadarum recte appellatus quadra-
gesimus nonus annus est. Sed oportet etiam sequentem quinquagesimum,
sicut ait hic legislator, succedere, in quo mortuorum fit resurrectio. Post finem
enim resurrectio sequitur. Quæ quomodo, & quemadmodum proueniat,
dicit Paulus. Similiter autem & legislator presentibus subdidit uerbis, ait
enim: Et clangens buccina mense septimo in uniuersa terra uestra. Illam
tubam significans, de qua Paulus scribit Corinthiis, dicens: Quia ipse domi-
nus in iussu, in uoce archangeli, in tuba dei descendet de cælo, & mortui qui
in Christo sunt, resurgent incorrupti. Oportet enim mortuorum resurrectio-
nem suscitantem eos præcedere tubam. Vnde in quadagesimo & nono anno,
in quo comunem diximus consummationem fieri, tuba canis præcepit. In
mense autem septimo, decima mensis, propitiationis tempore, clangen-
tes buccina in uniuersa terra uestra recte præcepit, per propitiationem ma-
nifestans, quia propter bonitatem erga, & clementiam erga omne genus hu-
manum, communionis resurrectionis dispensat mysterium, misericordiam
B impendens Adam, qui per inobedientiam in terram reuerti præceptus est:
si enim non misertor propiciatorium fuisset, non eum à corruptione terre-
na liberasset. Quod autem dixit omnem terram, quia totius erit humani ge-
neris resurrectio. Per septimum autem mensem, & decimam diem, eum qui
hæc egit, uidelicet Christum intelliges. Mense enim septimo ætas mundi
uenit: cuius mensem primum dicimus eum qui fuit in paradiso: secundum, usque ad di-
Iulium; tertium, usque ad Abrahamam; quartum, usque ad tempus, quo descensum est in Ae-
gyptum; quintum, usque ad captiuitatem in Babyloniâ; sextum, usque ad aduentum Chri-
sti: septimum, ipsum domini aduentum, nam et si non omnes hæc differentiâ quan-
dam inter se ætates habent, tamen temporum signa sicut menses habent. Sed de
cimam diem propterea addidit, quia in perfectionem, perfectus quippe nu-
merus est decimus, propitiationem nostram per crucem, atque passionem
Christus peregit. Vnde & ouem quam Moyses præcepit immolari, perfe-
ctam esse, & decima die separari præcepit, huius gerentem imaginem, de
quo nobis nunc sermo est. Quid autem his addidit? Sanctificabisque annum
quinquagesimum, & uocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ tuæ.
L. XX. autem addunt: Annus remissionis erit uobis. Significatio hæc sancti-
ficabitur, id est in sanctimonia hunc expectate, & sancta de eo cogitate. Sed
& sanctimoniam in eo corrigite, reminiscens illum, qui dixit: Pacem meam
sequimini cum omnibus & sanctimoniam, sine qua nemo uidebit deum. Sed
Hebr. 14.

C & omnibus qui sunt in terra, remissionem annunciemus, prolata contra nos propter Adam sententia. Significatio hæc est, signum est enim mortuorum resurrectio Christi uictoriæ, per quam uincit inimicum, omnia subiiciens sibi, & destruens mortem, quemadmodum Paulus ait: Oportet eum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus suis. Nouissime inimica destruetur mors. Sed significatio hæc per euangelicam prædicationem efficitur: Christus enim adueniens, eam significauit atque prædicauit. Tunc reuertitur homo ad possessionem suam, & unusquisque rediet ad familiam pristinam, uel sicut LXX. ad patriam suam. Possessio enim nostra est, & indeptio futuri seculi, quia illam non ad tempus, sed in perpetuum possidemus: & nec nunc quidem huius, nunc autem illius, sed semper eiusdem est firma, & quæ non possit auferri possessio, de qua dominus dicebat: Thesaurizate uobis thesauros in coelo, ubi nec tinea, nec erugo corrumpit, nec fures effodiunt, & furantur. Sed & ad familiam pristinam redimus, uel sicut LXX. ad patriam nostram ambulabimus. Manifesta est enim quædam amantium hospitalitatem patria, siue familia, cui Abraham præest: manifesta caltrorum, cuius Ioseph princeps est: manifesta zelatorum, cuius Helias primatum tenet, quarum hæreditatem percipimus, quando horum quæ hic sunt, remissio, & sanctificatio contra mortem uictoriæ peracta fuerit. In quinquagesimo anno, qui post hebdomadam hebdomadarum. Id est, post communem finem ueniet, sicut semel ostensum est. Tunc non possunt seminari, neque meti sponte in agro nascuntur, neque primitias uindemiæ colligi. Neque enim tempus est, in quo nobis per operationem conquiramus aliquam sanctimoniam, quam in hac uita non conquisiimus in seculo futuro, sed frui his, quæ hic operati fuerimus, & propterea subdit: Sed statim oblata comedetis. Vel sicut LXX. de campis comedetis, quæ nascuntur in ea, id est parata, non quæ tunc seminantur, nec quæ coluntur, sed olim præseminata, & præoperata: Illud est enim tempus, de quo ait David: Quia reddis unicuique secundum opera sua. Sed quid in finem presentis sanctionis dixit? Anno iubilei, uel secundum LXX. anno remissionis significationis, redient omnes ad possessiones suas. Evidenter nos lex, per hoc quod nunc dictum est, contestatur, quia uel si hinc recesserimus, usque ad annum remissionis, qui est sanctificationis, usque ad communem uidelicet consummationem, & mortuorum resurrectionem, quam Christus operatur, quando integrum surgit contra inimicum & mortem trophæum, ad possessionem suam, ad hæreditatem uidelicet nemo redire potest, propter quod & Paulus ait: Nos qui uiuimus, non præueniemus eos qui dormierunt. Neque enim iusti, qui uiui appellantur, mortuos præcedunt, sed omnium iudicium erit commune, & omnes simul ad competentia sibi loca transmittuntur. Bene autem redient, ait, quia ad deum ambulamus, à quo & uenimus, quum non essemus prius. Quando autem uenerimus ad eum, tunc esse incipimus. Sed coepimus quidem esse

commu.

A communiter, ex quo Adam creatus est: specialiter autem unusquisque est, ex quo in uentre materno plasmatus est, ait enim: Qui format spiritum hominis in ipsum. A deo tamen uenimus ratione opificij, & conditionis eius, propter quod & Paulus dicebat: Coartor autem ex duobus, desiderium habens dissolui, & cum Christo esse. Quod unicuique nostrum cum fiducia proueniat, id est, ut possessionem bonam, & quæ familijs iustorum connumeretur, inueniamus atque possideamus. Tunc enim nostras, sicut diximus, possessiones inueniemus, tunc hæreditatem accipiemus. Propter quod numerabis tibi septem hebdomadas, siue septem numerabis tibi metipsum requies annorum, in huius legis exordio legislator dixit: Non quia diem & horam illam numero comprehendere possumus, sed & quemadmodum numerantes finem numeri expectant: sic nos non solum specialem nostram, sed & communem respiciamus consummationem, in qua terrenam correctionem relinquentes, ad supernas possessiones, quæ sine labore sunt, transmittimur: Sed & ad requiem seculi futuri, quam quinquagesimus annus significare dictus est, unde & Solomon in Proverbijs dixit: Da partes septem, nec non & octo, ut ad consummationem, quam septenarius numerus significat, intendamus, & ad requiem seculi futuri: illam enim octaua dies significat. Propter quod & Christi resurrectio post septimam diem sabbati in octaua peracta est, ex qua substantiam habuit uniuersalis mortuorum resurrectio.

B Quando uendes quippiam ciui tuo, uel emes ab eo, ne contristes fratrem tuum, sed iuxta numerum annorum iubilei emes ab eo, & iuxta supputationem frugum uendet tibi. Quanto plus anni remanserint post iubileum, tanto crescit precium. Et quantum numeraueris temporis, tantum minoris & emptio constabit. Tempus enim frugum uendet tibi. Nolite affligere contribules uestros, sed timeat unusquisque deum suum. Quia ego dominus deus uester. Esse aliquam uenditionem, cuius sine argento contractus prouenit, aperte nos Esaias docuit, ait ergo: Omnes sitientes uenite ad aquas, & qui non habetis argentum, properate, emite, & comedite. Propter quod sic dicebat Petrus, condemnans Simonem: Pecunia tua tecum sit in perditione, quia donum dei aestimasti pecunia possideri. Bonum & uere beatum est, quod spiritale est, non tamen cuius possessionem fas sit pecunijs adipisci. Talem & nunc uenditionem, & possessionem spiritalem lex proponit, ait enim: Quando uendes quippiam ciui tuo, uel emes ab eo. Id est, si aliquam doctrinam, aut dederis, aut acceperis, id est, aut docueris, aut edoctus fueris: hæc est enim bona possessio, quæ ad possessionem futuri transmittit seculi. Bene autem coniunxit, quando uendes quippiam ciui tuo, uel emis ab eo. Alterutrum enim sunt diuitiæ, alterutrum possessio, discipuli atque doctores, quod demonstrat Paulus, Corinthijs scribens: Quia gloria uestra sumus, sicut & uos nostra, in die CHRISTIANESV. Ne contristet ergo homo fratrem, id est, ut non super uirtutem discipulis ingeramus, sed quæ eis sunt possibilis.

Philip. 1.

Numerare.

Eccles. 11.

Emptio aliqua sine pecunia. Esa. 55.

Act. 1.

2. Cor. 1.

1. Corinth. 15.

Matth. 6.

Abraham hospitalitatis princeps.

Psal. 61.

Annus remissionis, tempore iudicij extremi.

1. Corinth. 15.

Uiui qui intelliguntur in Paulo

C id est uirginitatem ei, cui possibilis est, illi uidelicet, de quo ait Paulus: Qui
 1. Corinth. 7 statuit in corde suo firmus, non habes necessitatē, potestatem autē habens suae
 uoluntatis, & hoc iudicauit in corde suo custodire uirginē suam, bene facit,
 Coniugiū ei qui nō capit uirginitatis uerbū, idē enim dixit: Et qui tradit nu-
 ptū uirginē suā, bene facit: & qui nō tradit, melius facit. Et rursus: Si quis autē
 turpē se uideri existimat super uirginē suā, quod sit superadulta, & ita oportet
 fieri, quod uult faciat, nō peccat si nubat. Et rursus: Melius est nubere, quam
 uri. Idē & de omni uirtute, eā quae secundū possibilitatē est, nos ipse deus exi-
 git, & in alterutris ministrare uult: nā pharisaeos reprehēdebat, utpote gra-
 uia illis praecipientes, ait enim: Alligāt onera grauiā & importabilia, & impo-
 nūt in humeris hominū. Nimis ergo cōsequenter legislator addidit: Sed
 iuxta numerū annorū iubilei emes ab eo. Vel sicut LXX, secundū numerū
 annorum post significationē possidebis à proximo; significationē, secundū
 quod iam dictum est, aduentum dominicum intelligens, & quae ad eum per-
 tinens annunciata est euangelica praedicatio, quae nobis futuram cōtra mor-
 tem uictoriam, requiemque futuri seculi significauit. Ex quo ergo significatio
 haec fit, nemo durum portat iugum, nec onus graue gerit, sed secundum nu-
 merum annorum, id est secundum suam uirtutem, quia anni hominis aetate
 ostendūt, ex qua manifestus quis sit quid possit secundum corpus. Quod ma-
 gis explanās subdidit: Iuxta supputationē frugū uēdet tibi. Secundū quod
 habet uirtutem operari, & fructificare, reddat magistro fructum discipu-
D lus. Quanto plus anni remanserint post iubileum, tanto crescit precū, &
 quanto minus numeraueris temporis, tantum minoris & emptio con-
 stabit. Tempus enim frugum uendet tibi. Si potest multa operari, multum
 fructum exiges: si autem pauca, paruum: nam hic quidem trigessimum,
 alter autem sexagesimum, alter uero centesimum fructum ferre exigitur.
 Nec negligenter hoc à legislatore, sed ex opere studetur, nam ait iterum:
 Nolite affligere contribules uestros, sed timeat unusquisque deum suum,
 quia ego dominus deus uester. Non affligat homo contribulem: id est,
 non ei graue onus imponat, & super uirtutem eius, sed timeat unusquisque
 quae deum suum, qui dicit: Tollite iugum meum, quia suauis est, & onus
 meum, quia leue est. Ego dominus deus uester. Id est, qui de uirginitate
 apostolis praecipi, & dixi: Non omnes capiunt, sed qui potest capere ca-
 piat. Sic unumquemque exigit secundum uirtutem suam, & hoc quidem lu-
 crum est contemplationis spiritus. Habet autem & litera non paruam in-
 structionem: compati enim proximo & in cōtractibus sensibilibus, & nul-
 latenus grauem que mpiam, neque onerosum uult esse, nec de pauperum ne-
 cessitatibus negociari, nec studere, seu festinare possessiones eorum sibi con-
 quirere, domum domui coniungere, agrum agro apponere, sed tribuere
 opus habentibus, & paulatim quae dederunt, de fructibus recipere, qui de
 agris colliguntur. Ipsum enim debitum donare, & neque hoc quod mutuū
 datū

Christus ea
 que nobis sunt
 possibilia, exci-
 git à nobis.
 Matth. 23.

Fructuum di-
 uersitas.

Contribulem
 affligere.

Matth. 11.

Matth. 19.

A datum est recipere. Perfectae hoc uitae est, quam non omnes capiunt: qui
 autem capiunt, beati sunt.
 Facite praeccepta mea, & iudicia custodite, & implete ea, ut habitare possi-
 tis in terra absque ullo pauore, & gignat uobis humus fructus suos, quibus
 uescamini usque ad saturitatem, nullius impetum formidantes. Maxime ad
 aures nostras spiritus dei cautela perfectaque utitur: ne forte discentes, quia se-
 cundum numerum annorum, id est secundum uirtutem fructus intelligibi-
 lium possessionum, uidelicet uirtutum exigimur, resupinaremur, & ad deli-
 cias reclinemus, ipsa que condescensio nobis noxia fieret. Facite praeccepta
 mea, & iudicia custodite, ait, & implete ea. Nullatenus enim nos uacare, li-
 cet infirmj simus, à legis operatione, sed operari proculdubio, etiam si secun-
 dum uirtutem, uult, uirtutem autem nostram conscientia nostra conuincit,
 sicut ait Paulus: Cogitationum inuicē accusantium uel excusantium. Omnes
 ergo iustitias dei, omnia eius iudicia prius custodiamus, & postea faciamus.
 Custodiamus, non corrumpentes intentionem eorum, sed districte custo-
 dentes, & immutabiliter: ueluti si quis eleemosynam operari uult, nec pro-
 ximo nocens operetur, neque si pauper est, ipse rapiat diuitum pecunias, ut
 praebat pauperibus. Deus enim eleemosynam ex iustitia offerri uult. Hoc
 autem & in unoquoque mandato dicimus, ut prius eius intentionem & finem
 custodiamus, & sic in eorum operationem proficiamus. Tunc enim in terra
 intelligibili habitabimus, in diuina uidelicet lege spiritalis scripturae, &
 bonae conuersationis, quam nobis deus possidere & colere praecipit, quan-
 do eius intentionem non fuerimus transgressi, tunc gignit fructus suos, qui-
 bus uescamur usque ad saturitatem, & nullius impetum formidemus. Qui enim
 custodit intentionem legis, & qui operatur, hic eius colliget fructus, & co-
 medet eos ad saturitatem, & sine formidine in ea habitat, quia legislatoris in-
 tentionem non transgreditur, nec conscius sibi est contra legem in lege dei
 conuersari. Quod si dixeritis, quid comedimus anno septimo, si non seuer-
 rimus, neque colligerimus fruges nostras? Dabo benedictionem uobis anno
 sexto, & faciet fructus trium annorum, seretisque anno octauo, & comedetis
 ueteres fruges usque ad nonum annum, donec noua nascantur, edetis uetera.
 Vnde dignum est, ut prius iuuemur, id est, utilitate literae hoc intendendum
 est, atque huiusmodi lucrum sectandum. Duorum ergo annorum uacationē
 terrae praecipiens, non uult deficere, neque conturbare eos, qui legem praeci-
 piebant, quid comedat, aut unde comedant, sed ait: Dabo benedictionem
 meam uobis. Quam, quia non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo
 quod procedit de ore dei: quomodo ergo Christi mandatum quidam tanta
 quam impossibile & laboriosum accusant, quo dixit: Non cogitatis in cra-
 stino? Ecce enim lex similia praecipit, & de integris tribus annis iubet non
 cogitare eos, qui uirtutem legislatoris intendunt. Praeterea per tres annos,
 uniuscuiusque nostrum cōsummationem, & communem retributionē, quae

Rom. 2.

Eleemosynā
 non ex ruptis
 sed bene par-
 tis fiant.

Matthi 6.

Tres anni.

Q

Cap. XXV. PSYCHII PRESBYTERI HIROSOL.

C est post resurrectionē, necessarie intelligimus. In unoquoque horum comē-
 dimus quæ hic operati fuerimus, propter quod ait: Quod si dixeritis, quid
 comedemus anno septimo. Id est, in uniuscuiusque nostrū cōsummatione.
 Manifestum est enim, quia & in communi, in qua sit resurrectio, & in retribu-
 tionē, eundē cibū habebimus. Audi quod tibi de his deus responsum per le-
 gem dat: Dabo benedictionē meam uobis anno sexto, & facietis fructum
 trium annorū. Benedictio patris filius est, ipse enim maledictū illatū Adæ,
 dispersit, propter quod & in eo operere nos benedici, David psalmista
 docuit: Benedictio domini super uos, benediximus uobis in nomine do-
 mini. Nomen domini, filiū dicit euidenter, quia quemadmodū nomen ma-
 nifestat unumquemque qui non uidetur, sic & Christus apprens, cognosci
 fecit patrem in semetipso, quamuis inuisibile. Hic in sexto anno uenit, tam in
 perfectione, hanc enim senarius numerus significat, quam ut in nouissimo
 tempore rursus reformatio proveniret, in cuius dierū numero homo for-
 matus est. Quamobrē quemadmodum formationis sexta dies, sic sextus an-
 nus reformationis recte appellatur. Quod autē illic sextus dies, sextus autē
 hic annus dicitur, hoc ideo: quia multa inter formationem nostrā, & refor-
 mationē temporum decucurrerunt spacia. Ergo nō frustra sexti anni legis-
 lator mentionem fecit: in hoc enim Christus ueniēs, dedit nobis acquirere fru-
 ctus, quibus in propria nostrorū uniuscuiusque consummatione, & in com-
 muni resurrectione atque retributione nutriri possimus, præstans generi hu-
 mano abundanter fructificare uirtutes, ut tantā & hi qui circa horam unde
 cimanā conducti sunt ad operandum, cum illis qui mane conducti fuerunt,
 denarij acciperēt mercedē. Non est autem contrarium ijs quod sequitur, ait
 enim, Seretisq; anno octauo. Quod quinquagesimū appellant, de quo in
 præcedenti sanciebat: Quia iubileus, & quinquagesimus annus: Nō seretis,
 necq; metetis. Quomodo ergo eū hic serere iubet? Putas ne cōtraria sibi legis-
 lator dicit? Sed aliter hic semen intelligamus, ut necq; litera contrarietate ha-
 beat, & contemplationem consonantem inueniamus spiritus. Non seretis
 ergo, necq; metetis, de quinquagesimo die. Nec semē septimæ hebdomadæ
 serant, de quo messio in quinquagesimo anno prouentura erat. Hæc enim
 fatio, etī in præcedenti anno, et quadagesimo proueniebat, in quo maxime,
 sicut in septima hebdomada, sementē uacare oportebat: ueruntamen quin-
 quagesimi dicitur, quod propter eum seminaretur, & propter hoc prohi-
 betur. Necq; enim in septima hebdomada, quam diximus esse cōmunis con-
 summationis exemplū, seminari omnino, aut operari lex præcepit. Sicut er-
 go nos litera non ad se intendere, sed ad intentionē legislatoris compulsi, ut
 solueretur ea quæ uidebatur esse legū contrarietas: sic dabit & de contēpla-
 tione cōsona existimare intentioni interpretationis spiritualis. Semināt enim
 anno octauo, seculo futuro: nō quicūq; tunc seminant, hoc enim non est fas,
 sed & impossibile, sicut semel diximus: sed nec qui in septimo, cognouisti
 enim

Benedictio pa-
 tris, filius,
 psal. 128.
 Nomen domini

Sextus annus
 reformationis.

Matth. 20.

Non serere.

Septima he-
 bdomada.

IN LEVITICVM LIBER SEPTIMVS.

A enim, quia etiam hoc prohibitum est. Sed quotquot in sexto, in quo bonū
 nobis semen Christus ueniens dedit, quicūq; semen hic præmittit, ex quo
 promissionum nobis florebit messis, id est, messura retributionis, de qua
 ait David: Venientes autem ueniunt cum exultatione, portantes manipulos
 suos. Sed et Paulus: Qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus &
 metet. Qui seminat in carne, de carne & metet corruptionem; qui autem se-
 minat in spiritu, de spiritu & metet uitam aternā. Hinc seminare in octauo
 anno, in seculo uidelicet futuro, necesse habemus: sic enim cōueniunt nobis
 quæ sequuntur. Et comedetis ueteres fructus, usq; ad annum nonū. Do-
 nec noua nascantur, edetis uetera. LXX. autem: Comedetis uetera ueterū;
 non simpliciter uetera, sed uetera ueterum, quia quemadmodum diximus,
 non solum mox ut hinc egredimur, quod est annus septimus, sed & in re-
 surrectione mortuorum, quæ est annus uidelicet octauus, necnon in retri-
 butione, quam nonum annum accipimus, quum quidem unum sit seculum
 futurum, diuidatur in prædictos ordines, comedimus quæcunq; operati
 fuerimus, & propterea dicuntur uetera ueterum ad tanta seculi, quæ uincit
 numerum considerata.
 Si attenuatus frater tuus uendiderit possessiunculam suam, & uoluerit
 propinquus eius, potest redimere quod ille uendiderat: si autem non ha-
 buerit proximum, & ipse precium ad redimendum potuerit inuenire, com-
 putabuntur fructus ex eo tempore quo uendidit, & quod reliquum est,
 reddat emptori: sicq; recipiet possessionē suam. Quod si non inuenit ma-
 nus eius ut reddat precium, habebit emptor quod emerat, usq; ad annum iu-
 bileum: in ipso enim, omnis uenditio redit ad dominū, & ad possessorem
 pristinum. Varia etiam nunc nobis legislator exponit, nō qualibet, sed ma-
 xima sapientia, si quis intendat, plenam: nam & quæ sit nostra substantia &
 possessio, & quomodo eius partem alienamus, quomodo rursus recipimus,
 per ordinē docet. Uniuscuiusq; ergo hominis possessio, bona cōuersatio est,
 quam sortiti sumus à deo, de qua Paulus dicebat: Unusquisq; in qua uoca-
 tione uocatus est frater, in eadem maneat apud deum: hic autē uirginitatem,
 ille autē castum cōiugium: alter uitam iustitiæ, hic silentium remotionemq;
 causarum: hic sacerdotium, ille pauperū patrociniū: alter alia, uniusquisq;
 secundum propriā uirtutē possidet. Sed quando per desideria cogitationes
 nostræ infirmatae fuerint, tunc ex parte de propria ea demus possessione,
 propter qd LXX. Si pauper factus fuerit: Aquila, si exciderit: Symmachus,
 si humiliatus fuerit, adiderunt. Quæ quomodo nobis & post excessum sal-
 uari poterit, discas per partes, uerba ipsa discutiens. Si attenuatus frater tu-
 us uendiderit possessiunculam suam, & uoluerit propinquus eius, potest re-
 dimere quod ille uendiderat. Fratrem nostrū confidē lex intellexit. Necq;
 enim simpliciter secundū LXX. dixit frater tuus: sed addidit, Et qui tecū est:
 illos quippe innuens, de quibus Ioannes euangelista scripsit: Si enim uis-
 si fratres nostri.

psal. 125.
 1. Corin. 9.

Vetera ueterū
 comedere.

1. Corin. 7.

Fratres nostri.

1. Ioan. 2.

C sent ex nobis, mansissent utiq; nobiscum. Sunt ergo quidam falsi fratres, in
 quis hæresibus adhærentes, & pietatis frustra circumferentes nomen, de
 2. Corin. 11. quibus Paulus ait; Periculis in falsis fratribus. Qui autem hi sint, ipse aliàs
 Tit. 3. admonet; Hæreticū hominem post primam, & secundam admonitionem
 2. Ioan. 1. deuita. Sed & Ioannes: Si quis uenit ad uos, & doctrinam hanc non affe-
 ret, non suscipiatis eum in domum, nec aue ei dixeritis. Hos autem corri-
 gere, quibus sociari non licet, nullo possumus modo, ad horum *in uerbo*
 „ *ait*: Si attenuatus frater tuus: siue secundum LXX. Si ad pauperatē
 Frater noster. peruenerit frater tuus qui est tecum. Fratrem nostrum, & qui nobiscū est,
 intellexit confidelem, in cuius cogitatione quādo uenerit peccatum, in pau-
 pertatē labitur, & pauper uere est, quoniā diuitias perdidit spirituales, factus
 Psal. 87. qualis ille de quo Dauid dixit: quū eum qui in cogitationibus peccatorum
 constitutus erat, exponeret hominem: Egens sum ego, & in laboribus à
 iuuentute mea, exaltatus autem, humiliatus sum & confusus. Quando ergo
 hic, qui talis est, partem propriæ, bonæq; possessionis, quæ ei sorte obue-
 nerat, uendiderat, cogitationem peccati suscipiens: uendit enim hic aduer-
 sario suam mentem, quemadmodum deus Iudæis dicebat: Ecce peccatis ue-
 stris uenundati estis; ueniet affinis & propinquus eius, secundum spiritum,
 cognatus & confidelis, & legem cognationis operibus ostendens, & libe-
 rabit uenditionem fratris sui, illud implens, quod Paulus scribebat: Fratres,
 D si comprehensus fuerit homo in aliquo delicto, uos qui spirituales estis, in-
 Galat. 6. struite huiusmodi in spiritu mansuetudinis, considerans teipsum, ne & tu
 tenteris. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Si
 Alterna onera portare. enim inuicem onera nostra exhortationibus, commonitionibus, opportu-
 nisq; consilijs portauerimus, liberare fratrem à paupertate possumus, & re-
 dimere quam ipse ex negligētia possessionem, quum nō deberet, uendidit,
 & modo quodam sit communis possessio. Si autem alicui non fuerit pro-
 ximum uel propinquus: forsitan enim non ostendit opportuno tempore
 Proximum nō esse alicui. erga alium compassionem, ut & ipse ei spiritalis affinitatis ius seruet: aut
 forsitan hoc quod contigit, suggerere eis, qui secundum spiritum sunt co-
 gnatis, erubescit: & illud quod dictum est in Prouerbjs ignorauit: Frater
 Prover. 17. autem in angustijs comprobatur: quia qui abscondit suam passionem, nec
 accipiens illico in mente medicamen, ipse semetipsum saluare debet, &
 propriam substantiam redimere, & propterea ait: Sin autē non habuerit
 „ proximum, & ipse precium ad redimendum potuerit inuenire, compen-
 „ tabuntur fructus ex eo tempore, quo uendidit, & quod reliquum est, red-
 „ det emptori, sicq; recipiet possessionem suam.) Quis ergo nostrum ido-
 neus est, aut potest, ex desidia, aut prauitate mentem uenditam liberare,
 ut non ex toto pereat ab alienante, nisi uita bona, & actio repellens, qui-
 cuncq; inuenti fuerimus in mente peccantes? Oportet ergo cogitare, quan-
 tum tempus prædictas mentes ei, qui solet eas cogitationibus malis emere,
 & in

A & in seruitutem redigere, uendidimus, placentes ei & consentientes, & red-
 di ei quod reliquum est, uel secundum LXX, quod habet. Neque enim di-
 xerunt quod reliquum est, sed quod super habet, ut cōtractu ualentiore uin-
 camus, & liberemus mentem nostram. Et si, uerbi gratia, desiderium no-
 strum auaritiæ cogitatus inuasit nos, recuperemus mentem nostram, ut
 eas etiam, quæ de iusto sunt, pecunias & possessiones despiciamus. Si ga-
 strimargiæ captiuitatem suggessit, nos intentionem ieiunij districti, & o-
 mnium ciborum continentiam recuperemus. Sic enim possessionem no-
 stram recipere à maiori inimico, quem deuicerimus, possumus. Si autem
 „ hoc factum non fuerit, quid eueniat, disce: Et si non inuenerit manus eius,
 „ ut reddat precium.) Oportet enim, sicut diximus, quando non præueniens
 quis propinquus spiritalis commonuerit, quomodo malas cogitationes si-
 ne læsione repellamus, subsequi cogitationem & actionem, ex qua liberare
 „ possumus quæcunque reperit fuerimus male alienasse. Habebit emptor
 „ quod emerat, usque ad annum iubileum. In ipso enim omnis uenditio re-
 „ dit ad dominum, & ad possessorem pristinum.) Si ergo neque per frater-
 nam doctrinam, neque per aliquam uirtutem nostras cogitationes emen-
 dauimus, & receptorimus quod de nostra possessione alienatum est, do-
 minabitur eius, qui eam per nostram negligentiam possedit. Vique ad optis-
 B enim peccatum producit, & non aliter intelligibilem nostram possessio-
 nem recipimus, nisi in tempore iubilei, siue ut LXX. remissionis: Quia per-
 fectus est annus, qui omnes in se horas habet. & omnium modorum circui-
 tum: peractum autem peccatum, & per multum tempus manens, non aliter
 fas est corrigi, & liberare mentem, in qua dominatus est is, qui male nostra
 conquisiuit, nisi per perfectam pœnitentiam, in qua & ieiuniū, & oratio, &
 cilicium, & eleemosyna, & lachrymæ peraguntur. Per hæc ergo remissio
 nobis plena conquiritur. Si autem hominem dictū fuisse à legislatore eum,
 qui captiuauit mentes nostras, diximus, non admireris, quia & Paulus
 eum, hominem peccati, & filium perditionis appellauit. Esaias autem Aegy-
 ptium hominem, & nō deum, in sua eum prophetia dixit. Sed & dominus
 hominem uocari manifeste concedit diabolum, pro eo quod inter homi-
 nes conuersetur, & ad eorum uacet insidias. Quum ergo parabolam ziza-
 niorum exponeret, dixit: Accedentes autem serui patrisfamilias, dixerunt
 ei: Domine, nōne bonum semen seminasti in agro tuo, unde zizania? Il-
 le autem dixit eis: Inimicus homo hoc fecit. Deinde parabolam interpre-
 tans, & inimicus quis esset, exponens, sic dicit: Inimicus autem qui seminauit
 ea, est diabolus. Quia & qui mentem suam per peccatum diabolo prodiit,
 uenditionis suæ prauæ, & perniciosæ contractum celebrauit. Paulus etiam
 hoc Romanis scribens, interpretatus est: Scimus enim quia lex spirita-
 lis est, ego autem carnalis sum, uenundatus sub peccato. Illud autem no-
 ta maxime, quia non fratrem, non propinquum dixit esse hunc, cui uendi-

In corrigenda auaritia, etiam despiciende sunt diuitie re etc parte.

Peccatum quo modo corrigatur. Ioan. 17.

Esai. 31.

Matth. 13.

Rom. 7.

dit, sed nec proxium eum dixit, quemadmodum in præcedenti functione, in qua dixit, quando uendes quippiã cui tuo, uel emis ab eo, non contristes fratrem tuum: nihil tale hic addens, ostendit aperte, quia de aliquo à nobis alieno, qui male nostra conquirat, loquitur. Et hæc quidẽ est spiritalis contemplatio. Manifesta autem est omnibus solius expositio literæ, & facilis traditio, quia Iudæis legem sufficientiæ, & non gaudendi in auaritia per tale mandatum proponit, & propterea possessiones per circulum ad eos, qui eas semel habuerunt, reuerti uult: & nec uendere uetuit, ut non angustaret pauperem, nec angeret indigentem, qui non aliter degere, neque necessitate aliqua euadere ualeret, nisi forte uendidisset. Sed nec eos qui conquisuerunt, semper possidere præcipit, sed tempus definiuit, intra quod lex antequis dominis possessionem redderet. Quia autem amplius contemplationis lex, & iuauinis spiritalis, & nõ secundum literam mandati, & quæ in superficie est expositionis, curam habeat, manifestant sequentia.

Qui uendiderit domum intra urbis muros, habebit licentiam redimendi, donec unus impleatur annus. Si non redemerit, & anni circulus fuerit euolutus, emptor possidebit eam, & posteri eius in perpetuum, & redimi non poterit etiam in iubileo. Si autem in uilla fuerit domus, quæ muros non habet, agrorum iure uendetur. Si ante redempta non fuerit, in iubileo reuertetur ad dominum. Aedes Leuitarum quæ in urbibus sunt, semper possunt redimi. Si redemptæ non fuerint in iubileo, reuertentur ad dominos, quia domus urbium leuitarum pro possessionibus sunt inter filios Israël. Suburbana autem eorum non ueniunt, quia possessio sempiterna est. Si ad unam hoc intentionẽ legislator habuisset, ut possessiones non caderent ab alijs ad alios, erat quippe hoc utile, quia de sufficientia, secundum quod diximus, lex curam gerit: cuius putas rei gratia, quando non fuerint intra annum, sicut ait, redemptæ, proprie esse conquirentium iussæ sunt? Sed nec hoc simpliciter, sed immo subtilem quandam custodiens diuisionem. Quæcunque enim intra muros sunt munitarum ciuitatum, intra annum redimi solummodo liceret: quæcunque autem in non muratis, licentiam haberi liberandi eas semper permisit. Leuitarum autem domos, siue in muratis, siue in non muratis sint, semper redimi præcepit. Agros autem uendere, omnes prohibuit. Hæc autem distinctio, iam instructuosa est ad faciem literæ quam ostendit: quia lex fuit quidẽ, quando habuit iuamen de litera, nõ tamẽ semper, nec de omni, propter quod ei contẽplatio spiritalis necessaria est. Utilitas aut hinc intendenti perpetua, & de omni mandato legis prouenit: propterea durefcit litera, ut necessitate coacti, ad spirituale contẽplationẽ recurramus. Vnde & Paulus dicebat: Ante em̃ quam ueniret fides, sub lege custodiebamur, conclusi in eam fidẽ, quæ reuelanda erat. Literæ em̃ conclusio, libertatẽ amare suadet spiritus. Iã nunc ergo præsentis functionis discutiamus uirtutẽ, in præcedentibus unius cuiusdã possessionẽ proponens,

Contractuum
et uenditionũ
leges ad quid
scriptæ.

Omnis utilitas
legum ex me
dullis est eruen
da spiritus.
Galat. 3.

A proponens, ait ergo: Si attenuatus frater tuus, uendiderit possessiunculam suã. Specialem unius cuiusq; conuersationem proculdubio exposuit. Hic autem non iam de conuersatione speciali, sed totius synagogæ, uel ecclesiæ loquit. In quibus Iudæorũ synagoga in eo, quod manet usq; nũc apud conquirentẽ inimicũ, & aduersariũ seruiens: Ecclesiæ aut, gentiũ quodãmodo libertatẽ accipiunt. Sed & Iudæorũ collectionẽ, quomodo quædã per quosdam intelligibiles leuitas, id est, apostolos saluentur, nimis secundum quod deum decet, exponit, dicens: Qui uendiderit domũ intra urbis muros, habebit licentiã redimendi, donec unus impleatur annus. Hæc de Iudæorũ synagoga intelligamus, quæ in hac nubatur quidẽ: propterea em̃ eam deus per Moysen, ut & habitaretur constituit, licet ipsa hæc non custodierit, ab his, in quibus inhabitauerat. Propter quod & dominus Iudæis dicebat: Dominus mea, domus orationis uocabitur: uos aut fecistis eam speluncã latronũ. Erat autẽ in ciuitate murata in Hierusalem: habebat enim murũ legẽ hanc, uendidit quippiã: non tamen hic uenditorẽ, neq; propinquũ, neq; proximum, sicut supra, appellauit: neq; enim unus erat hanc uendens, sed totius Iudæorum populus male uiuens, qui neq; frater, neq; cognatus dignus erat appellari: unde eum etiam populum Sodomorum & Gomorrhæ deus per Esaiæ prophetiã appellauit: Audite, inquit, uerbũ domini principes Sodomorum, auribus percipite legẽ dei nostri populus Gomorrhæ. Alibi autẽ ad eos rursum propheta dicebat: Cui uenditori uendidi uos? Ecce uenditi estis in iniquitatibus uestris. Sed licebat eis hanc uenditionẽ redimere in anno, in quo Christus omni generi humano, maxime populo Iudæorum redemptionem peccatorũ prædicauit. Quem annũ nunc quidem legislator innuit, aperte autẽ Esaias exhibuit: Spiritus domini super me, eo quod unxit dominus me. Ad annuncian dum mansuetis misit me, ut mederer contritos corde, ut prædicarẽ captiuis indulgentiã, & clausis apertionẽ, ut prædicarẽ annũ placabilẽ dñi, & diem ultionis dño nostro. Vnde & LXX. ædiderũt: Diurna erit redditio eius: quia per singulos dies eius, q̃ dictus est anni, licebat eis quod uendiderunt diabolo, redimẽtibus uenundari deo. Nõ iam em̃ dominari eis inimicus, ut pote semel deo uenundatis, poterat: quia em̃ eis nõ semel, nec secundo, sed quotidie licebat captiuitatẽ propriã redimere, audi dominum dicentẽ: Hierusalem, Hierusalẽ, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties uolui congregare filios tuos, quemadmodũ gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? In eo enim quod dixit, quoties, manifestauit quia quotidie licebat eis propriã peragere redẽptionem, si omnino uoluissent: quia autem non uolebant, similia his quæ dixit Christus, legislator exposuit, ab ipso em̃ ei spiritus subministrabat. Si autẽ redẽpta non fuerit usq; dum impleat annus, confirmabitur domus, quæ est in ciuitate, quæ habet muros, ueri emptoris, posterorumq; eius in perpetuum, & redimi non poterit in iubileo. Dominatus est enim Iudæorum

Math. 23.

Esaiæ 1.

Esaiæ 50.

Esaiæ 61.

Lucæ 13.

C synagoga, qui eam emit inimicus, & posterius eius in perpetuum, omni uide-
 licet presentis tempore. Hoc enim appellat per eius posterius uel generatio-
 nes, quod LXX. adunt, quia presentis temporis potestatem habet contra
 eos qui coniunguntur ei, & redimi non poterit etiam in iubileo, sicut ut LXX.
 in remissione, qua remissione, nisi utique illam, quam eis dominus crucifixus
 dicit: Pater, dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt. Sed peccatum renouaue-
 runt, post datam remissionem malitiosi effecti, & praeterito non sufficiente
 peccato, addiderunt alia deteriora, quae circa sepulchrum, & post resurre-
 ctionem, & post in caelos ascensionem contra ipsum Christum, & contra
 chororum apostolorum praesumpserunt. Confirmans ergo ea quae nunc a no-
 bis dicta sunt dominus, & ostendens quia Iudaeorum domos, & Hierusalē
 templum totum aduersarij factum est, & partem apud dominum habere iam
 non potest, quia euangelizatam non susceperunt redemptionem, dicens:
 Quoties uolui congregare uos, quemadmodum gallina congregat pullos suos
 sub alas suas, & noluitis: addit: Ecce relinquet uobis domus uestra deserta.
 Quemadmodum ergo ea, quae de Iudaicis synagogis praedixit spiritus: sic
 intendit quae ecclesiae gentium dicit. Sin autem in uilla fuerit domus, quae mu-
 ros non habet, agrorum iure uendetur. Si ante redempta non fuerit in iubi-
 leo, reuertetur ad dominum. Domos ergo quae in uilla sunt, quod ecclesiae
 gentium debeant intelligi, Esaias nobis propheta demonstrat: Lauda steri-
 lis, quae non parit, decanta laudem, & hinc quae non pariebas, quomodo
 multae filiae desertae, magis quam eius quae habet uirum, dicit dominus: Quae
 est autem sterilis & deserta, & non pariens, nisi gentium ecclesia? Quae non
 patriarchas habuit, non legem, non prophetas, unde & sine muro recte no-
 minatur. Vnde ergo quid & aliud de ipsa prophetia subdidit, dixit enim do-
 minus. Dilata locum tentorii tui, & aularum tuarum: ergo quae in uillis, sicut
 ut LXX, in aulis sunt domus gentium, ecclesiae intelliguntur. Quod adhuc
 planius in posterioribus eiusdem prophetiae ostenditur: Euge non parcas,
 extende funes tuos, & paxillos tuos conforta, adhuc ad dexteram & sinistra
 extende, & semen tuum gentes haereditabit, & ciuitates desertas inhabitabit.
 Ecce ciuitates desertas, sine muro uidelicet, eas quae sunt gentium, appellauit.
 Neque enim habebant legis murum, & desertae erant, error eis dolorum, quo-
 rum domus in uillis, quas LXX. in aulis dixerunt, quas esse ecclesias dixit
 mus: Agrorum iure uenduntur. Vel secundum LXX. Ad agrum terrae aesti-
 mabuntur. Cuius agri? Illius utique, quem dominus dicit: Simile est regnum
 caelorum thesauro abscondito in agro, quem qui inuenit homo, abscondit
 eam praegaudio: alius abiit, & uendit omnia quae habuit, & emit agrum
 illum. Dicit autem agrum, euangelium, in quo thesaurus Christi est myste-
 rium, huius ergo agri iure uenduntur, uel adhuc agrum aestimabuntur, quia
 ei sunt proximae, non legi. Quamobrem semper redimi possunt, uel secun-
 dum LXX. liberatae per omnia erunt. Ex quo ergo dominus uenit, usque
 ad secun-

A ad secundum aduentum eius, per partes gentes redimuntur, & per remissio-
 nem euadunt, quam ipse omni generi humano per crucem appellauit. Crux
 enim, est uera remissio. Vnde & eius figuram gerens aries, qui pro Isaac in
 holocausto oblatus est, secundum quod LXX. adunt, in uirgulto Sabech
 inuentus est religatus. Sabech autem, remissio interpretatur: quia crucem,
 quae fuit remissionis uirgultum, praefigurabat hoc quod tunc gestum est.
 Ergo tanquam Abraham in figura diem crucis cernente, Christus dixit: A-
 braham exultauit, ut uideret diem meum, & uidit, & gauisus est. Quod er-
 go erat praedictis de Iudaica domo contrarium, uide quomodo prauidens
 legislator soluit: quia enim post annum, in quo Christus in carne praesens li-
 berabat humanum genus, integre Iudaeorum synagoga per apostolicam do-
 ctrinam liberatae sunt, nunc quidem tria milia, nunc autem quinque milia, rur-
 susque multo plures quam dicti sunt: ne quis hoc ignorasse legislatorem arbi-
 traretur, uide, quemadmodum & hoc sapientia spiritalis demonstrauit. Ae-
 des Leuitarum, qui in urbibus sunt, semper possunt redimi: si redemptae non
 fuerint, in iubileo reuertentur ad dominos, quia domus urbium leuitarum
 pro possessionibus sunt inter filios Israel. Non frustra Leuitas quispiam di-
 cat apostolos appellari, sed quia de Leuitis dictum est: In terra eorum nihil
 possidebis, nec habebis partem inter eos. Ego pars & haereditas tua, in me-
 dio filiorum Israel. Hoc autem in apostolis proprie impletum est, qui
 dicebant confidenter ad dominum: Ecce nos reliquimus omnia, & sequi-
 tumus te, quid putas erit nobis? Horum ergo aedes, quae in urbibus sunt,
 siue secundum LXX. domos ciuitatum, eorum possessiones, quotquot eos
 sequuti sunt fide & conuersatione, Iudaica collegia recte intelliguntur, quia
 prius propter eos ire, ut ad oues quae fuerant perditae domus Israel, a Chri-
 sto iussi sunt. Ergo ad sortem eorum pertinebant illi, atque possessionem,
 semperque poterant redimi, & hoc historia Actuum apostolorum demon-
 strauit: multa enim Iudaeorum per apostolos ab errore dixit liberata col-
 legia. Non solis autem licuit apostolis hanc peragere redemptionem, sed &
 discipulis eorum. Sed tamen hanc secundum illorum oportebat effici do-
 ctrinam, ut illis imputaretur, qui exordium facto praebuerunt, qui posue-
 runt dogmata, quomodo hi, qui in circuncisione erant, saluari & liberari
 possint. Et propterea secundum LXX. ait: Et quicumque rediment a le-
 uitis, id est ab illis accipiens modum liberandi. Non enim a leuitis liberan-
 tur, quasi ipsis possidentibus: & propterea Symmachus, & Aquila, quicumque
 affinis est de leuitis, dicit. Quicumque ergo illis similia docet, & redimet qual-
 dae domos, uel si in ciuitatibus Iudaicis sint, exiit secundum LXX. uenditio, id
 est, liberabitur in remissione fidei crucis, & concessae per eam ueniae. Quod
 nostra aeditio habet: Si redemptae non fuerint, in iubileo reuertentur ad dominos.
 Quare autem dictum est, sequitur: Quia domus urbium leuitarum pro possessionibus
 sunt inter filios Israel. Id est, propter apostolorum cognitionem, intelligibilium
 R

Cruz Christi.

Sabech remissio interpretatur. Ioan. 8.

Leuit. Apostoli. Num. 18.

Matth. 19.

Domus in urbibus.

Discipulis apostolorum permissum id quod ipsis apostolis.

C enim leuitarum, apostolorum possessio in medio filiorum Israël erat, sicut
 Petri et Ioan
 nis apostolatus
 cognouimus, quia Petrus & Ioannes sortem apostolatus in prædicatione
 eorum, qui ex circuncisione, perceperunt. Sed & alio modo apostolis pos-
 sessio in medio filiorum Israël erat: Circuncisionem enim habebant & ipsi, & se-
 cundum legem Israël semper uixerat. Propter quod & eorum erat ipsa domus ci-
 uitatis, ab ipsis enim erant liberatae, & quicumque saluati sunt, per eos saluati sunt.
 Et quum indigni essent propter blasphemiam, quam commiserunt in cruce, & quam
 rursum post resurrectionem præsumperunt, honore tamen apostolorum,
 qui & ante crucem crediderunt, & in cruce, uel etiam post crucem perman-
 serunt, in fide suscepti sunt. Et quia hoc uerum est, discite Esaia dicente: Nisi
 dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuisset, &
 quasi Gomorrha similes essemus. Si enim non relictum esset semen aposto-
 lorum, nihil prohiberet, in modum Gomorrhæ & Sodomæ omnem plebem
 Iudaicam perire. Sed apostolorum causa non omnes perierunt. Quorum uir-
 tutes & possessiones, quales erant, in paucis his considera uerbis. Suburba
 na autem eorum non ueniunt, quia possessio sempiterna est. Quorum apo-
 stolorum uidelicet, hi esse leuitæ dicti sunt: horum suburbana, siue agri non
 uendunt, id est conuersationes, & uirtutes, & doctrinæ. Hæc enim agrorum
 uice colebant, ita ut Paulus de eis diceret: Quis plantauit uineam, & de fru-
 ctu eius non edet? Et rursus: Dignus est operarius mercede sua. Et rur-
 sus: Nunquid de bubus cura est deo? An de nobis utique dicit? quia debet in
 spe qui arat arare, & qui seminat, in spe fructus percipiendi. Et rursus: Si nos
 uobis spiritalia seminauimus, magnum est si uestra carnalia metamus. Hæc
 ergo doctrinæ separatae erant ciuitatibus eorum, qui per ipsos constabant, &
 per ipsos saluabantur: & uendi non poterant, quia ad ipsos dicebatur: Gra-
 tis accepistis, gratis date. Vnde & Simonem emere uolentem donum spi-
 ritus, eius portione, siue sorte priuauit. Si attenuatus fuerit frater tuus, & in-
 firmus manu, & susceperis eum quasi aduenam, & peregrinum, & uixe-
 rit tecum, ne accipias usuram ab eo, nec amplius quam dedisti. Time deum
 tuum, ut uiuere possit frater tuus apud te. Pecuniam tuam non dabis ei ad usu-
 ram, & frugum superabundantiam non exiges. Ego dominus deus uester,
 qui eduxi uos de terra Aegypti, ut darem uobis terram Chanaan, & essem uester
 deus. In præsentī lege duo sunt, quæ mirari legislatorem oporteat,
 id est sapientia & pietas. Sapientia quidem, quia quæ sunt sublimia, per
 ea quæ uidentur humilia, exponit. Pietas autem, quæ est in custodia li-
 teræ, & contemplationis spiritalis. Litera siquidem, pauperis exigit sub-
 uentionem, & neque claudi erga eum uiscera petenti mutuum: nec ne-
 gociari de paupertate eius, superabundantiam exigendo, & usuram per-
 cipiendo, & lucrum de pietate captando. Spiritus autem anagogice de-
 monstrat, quomodo oporteat uti eis, qui illa paupertate pauperes fa-
 cti sunt, de qua Dauid clamabat: Cito anticipet nos misericordia tua,
 quia

Semen relictum
 nobis Aposto-
 lorum.

Urbane posses-
 siones.

1. Corinth. 9.
 1. Timoth. 5.
 1. Corinth. 9.

Matth. 10.
 Act. 8.

In lege summa
 pietas coniun-
 cta est sapientie

A quia pauperes facti sumus nimis. Sic ergo secundum ordinem his quæ dic-
 ta sunt, intendimus.
 Si attenuatus fuerit frater tuus, et infirmus manu, & susceperis eum quasi ad-
 uenam, & peregrinum, et uixerit tecum. Fratrem unius cuiusque hic æquale dignitate,
 & conuersatione dicit. Hic si in operatione uirtutum infirmatus fuerit: hoc est
 enim infirmari manu, propter quod Aquila: Si exciderit, inquit, frater tuus, et
 culpauerit manus eius tecum: auxiliari ei, secundum LXX. interpretum sensum,
 nos tanquam profelyto & inquilino uult. Profelytus autem noster, siue adue-
 na est, qui nunc ad finem uenit. Inquilinus autem noster, qui necdum pro-
 priam domum habet, sed nostra admonitione, & diligenti instructione eget,
 ut protegatur, & non quemadmodum sine domo huc & illuc erret. Sic ergo
 auxiliamur infirmo fratri, ut uiuat nobiscum, & nullatenus moriatur, à
 conuersatione dei alienus effectus, uiuens nobiscum, id est per nos, & per
 nostram doctrinam, quemadmodum quibusdam cibis bonis conforta-
 tus. Oportet autem ei, sicut infirmo, condescendere, & mederi, quæ secun-
 dum uirtutem eius sunt, propterea subdidit: Ne accipias usuram ab eo, nec
 amplius quam dedisti. Ne forte quum infirmus factus sit, & à priori regula
 imminutus, abundantius ab eo uirtutum operationem exigamus, sed pro-
 uocemus eum, manumque eius ut infirmi sustentemus, caputque cum tantum-
 modo legis, & diuinorum mandatorum, id est, ut non peccet exigentes.
 Ergo nimis necessarie addidit: Time deum tuum. Ego dominus deus uester:
 cuius iugum suauis est, qui hominem modis omnibus non peccare
 exigit: uirtutes autem exigit, secundum possibilitatem. Propter quod de
 uirginitate fanciens, Non omnes capiunt, inquit, Sed & de non possidendo
 docens, Si uis, inquit, perfectus esse. In mandato dixit: Sic ergo frater tuus
 uiuat apud te. Pecuniam tuam non dabis ei ad usuram, & frugum superaban-
 dantiam non exiges. Sed Paulum imitare dicentem: Factus sum infirmus
 infirmis. Nihil eos ad uirtutis rationem exigas, plus à propria uirtute.
 Si autem dicas, forsitan eos posse, sed infirmos se fingere: hoc iam non est
 tuum, sed illius est, qui scit quid uere possimus. Qui dixit ad illum, qui
 talentum abscondit: Oportebat te dare pecuniam meam nummularijs,
 & ego ueniens, cum usuris utique exegissem eam. Et non est condemna-
 tus, quia usuram non accepit, sed quia pecuniam non dedit: Sibi metipsum
 enim paterfamilias exactionem reseruauit usuram. Alterutrum autem nos
 ut caueamus peccatum, soluere, & exigere uult, locum nobis alternæ con-
 iunctionis, non detrahentibus, non rapientibus, non occidentibus, non ta-
 le aliquid peccantibus, per Paulum præbens, ait ergo: Si quis frater appel-
 latur fornicator, aut idolis seruiens, aut auarus, aut detractor, aut ebrio-
 sus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere. Non dixit: Si quis
 non uendiderit substantiam suam: neque, si non uirginitatem pollicitus
 fuerit, neque sublimis conuersationis fuerit. Hæc autem nimis perfe-

Psalm. 78.

Profelytus.
 Inquilinus.

usuras acci-
 pere.

Matth. 11.

Matth. 19.

1. Corinth. 9.

Matth. 25.

1. Corinth. 5.

C
ctorum cunctorum humiliora mandata sunt. Vide ergo quam conclusionē
mādato addidit. Ego dominus deus uester, qui eduxi uos de terra Aegypti,
ut darem uobis terrā Chanaan, ut essem uester deus. Et quid in praesenti lo
co hoc commemorare legislator eguit? Sed modis omnibus illud demōstra
re uolens, quia quemadmodum populum de terra Aegypti, & de populo
peccatoris eduxit, & in terra Chanaan alterius populi, rursus peccatoris in
trodixit: sed illinc quidem eos eduxit, ut nō sub Aegyptiorum, si adhuc ter
ram habitarent, dominio tenerentur: in terram autem Chananaeorū intro
duxit, quia expulsis gentibus, nō erant iam in eorum seruitio redigendi, sed
& terra emundata carebat malis habitatoribus. Sic nos deus sub domina
tione quidem redigi peccatorum non patitur, sed neq; eorum societatem,
usq; dum sunt peccatores, amplecti: quando autem eorū terra emūdata fue
rit, praecipit cum eis esse, & simul habitare, & dare eis nostram pecuniam,
& nostros fructus, id est diuinas doctrinas, quas accepimus. Pro doctrina
autem intelligitur pecunia, propter quod & Paulus dicebat: Qui aedificaue
rit super fundamentum hoc, aurū, argentum, lapides preciosos: bonam do
ctrinam per hęc innuens. Hoc autem ipsum est & fructus, siue ut LXX. ci
bi, utrunq; enim hoc rursus inuenies Paulū exponentem, Corinthios em̄,
alij doctrinā se sociantes, suamq; despicientes, reprehendens scripsit: Iam
fatiati estis, iam diuites facti estis, sine nobis regnatis. Ergo doctrinam per
pecuniam & fructus, siue secundum LXX. cibos, in scripturis sanctis intel
lecta sunt: pecunia, utpote quae diuites facit; fructus uero uel cibus, ut nutri
ens. Horum abundantiam deus exigi non iubet, sed sola quae secundū uirtu
tem sunt, ut sit noster deus. Quia & ipse poenitentes peccatores ad se susci
pit, & moderatum iugum eis imponit.

Si necessitate compulsus uendiderit se tibi frater tuus, non eum oppri
mes seruitute famulorū, sed quasi mercenarius & colonus erit. Usq; ad annū
iubileum operabitur apud te, & postea egredietur cum liberis suis, & reuer
tetur ad cognationem suam, & ad possessionem patrū suorum: mei enim ser
ui sunt, & ego eduxi eos de terra Aegypti: non uenient conditione seruorū.
Ne affligas eum per potētiam, sed metuito deum tuū. Multa litera ipsa pie
tate plena est, sed multo magis spiritalis intellectus. Quantum enim libertas
animae melior est à libertate corporis, tantum spiritalis contemplatio his,
qui eius possunt fructus percipere, clariora donat quàm litera. Quia litera
ergo nullatenus nos his quae fratribus eueniunt, abuti uult, id est confideli
bus, sed uel si quis eorū nobis uenditus fuerit, à qualibet humiliatus necessi
tate, nullatenus ab eo seruitiū serui exigamus. Quē enim semel fratrem per
adoptionem Christi habuimus, quomodo deinceps seruū habebimus: Vn
de & Paulus scribens de Onesimo ad Philemonem dicebat: Propterea re
cessit ad horam, ut aeternū reciperes, non iam ut seruū, sed pro seruo fratrem
charissimum, maxime mihi, quantomagis autem tibi, & in carne, & in domi
no.

In terrā Cha
naan inducere.

Pecuniam dare
doctrinam si
gnificat.
1. Corinth. 3.

1. Corinth. 4.

Diuitias quas
les intellexerit
Paulus.

Spiritus legis
uberes fructus
fert.

no: Et rursus: Qui autem fideles habent dominos, non despiciant, quia fra
tres sunt. Insuper autem & spiritus praecipit etiam aliud, quando aliquē fra
trum, & aequalem nobis uocatione, & conuersatione uenditum, humiliatū
tamen in uirtutibus, id est infirmatum deprehenderimus, & hunc conuer
terimus, corripiētes, exhortantes, nullatenus eo abuti, sed ut modeste & hu
militer eum accedamus, propter quod & in uerbis ipsis intende. Si pau
pertate compulsus uendiderit se tibi frater tuus, non eum opprimes seruitu
te famulorum, sed quasi mercenarius & colonus erit. Quia paupertas ani
mae est infirmitas consequendarum uirtutum, manifestum est ex his quae ad
Samson Dalila, & ipse ad eam loquitur. Noluisti dicere in quo sit maxima
fortitudo. Quūq; molesta ei esset, & per multos dies iugiter adhereret, spa
cium ad quietem non tribuens, tunc aperiens ueritatē rei, dixit ad eam: Fer
rum nunquam ascendit super caput meum, quia Nazareus, id est consecra
tus deo sum, de utero matris meae. Si rasum fuerit caput meū, recedet à me
fortitudo mea, & deficiam, erog; ut ceteri homines. Post hęc historia sub
didit: Item at illa dormire eum fecit super genua sua, & in sinu suo reclina
re caput. Vocauitq; tonsorem, & rasit septem crines eius, & coepit abijce
re eum à se, & à se repellere. Statim enim ab eo fortitudo discessit, dixitq;
Super te Philistim. Qui de somno cōsurgens, dixit in animo suo: Egrediar
sicut ante feci, & me excutiam, nesciens quod dominus recessisset ab eo. Sed
in LXX. aeditione, quum hic dixisset, Si humiliatus fuerit frater tuus: non di
xit, à te, sed, apud te; nam etsi nobiscū erat, sed nos nō ei sumus facti humilia
tionis causa. Ipse autē negligens, semetipsum humiliauit, & uenditus est, non
uenditione illa, de qua Helias ad Achab dicebat: Dicente enim eo, num in
uenisti me inimice meus? respondit: Inueni, eò quod uenundatus es facere
malum in conspectu domini. Ille enim sicut impius, qui in profundum ma
lorum ceciderat, despiciebat, & inimico uenditus, non uolebat uenditionē
immutare, nec prophetā uendi, id est subdi, qui ei paulatim manum porri
gendo, à graui liberare eum seruitute poterat. Si ergo tibi fideli, & colenti
deum, humiliatus frater uenditus fuerit, redemptionem, & precium animae
eius, tuam doctrinam, & exhortationem suscipiens: & quemadmodum su
um dominum existimans, non seruiat tibi seruitute serui, sed subdetur qui
dem, uerum tamen libertate illa, de qua ait Paulus: libertate, qua liberauit
nos Christus. Inuenies autē alibi eundem rursus scribentem: Precio empti
estis, nolite fieri serui hominum, propter quod ait legislator: Quasi mercena
rius, & colonus erit. Vel sicut LXX. inquilinus: quia horū uterq; subiectus
est quidem huic, cuius domum habitat, & in agro operatur propter pau
pertatem, nec domum propriam, nec agrum habens: non tamen propter
hoc aufertur libertatis dignitas, quemadmodū & eū qui per nos à peccato
conuersus est, oportet, si ante peccatū frater noster secundum aequalitatem
gratiā, honoremq; conuersationis fuit. Nam etsi propriam nunc domum

1. Timoth. 6.

Vera pauper
tas inopia est
uirtutum.

Judic. 16.

Samson Naza
reus.

Humiliari
apud nos.
3. Reg. 21.

Gala. 4:
1. Corinth. 7.

C iustitiæ, aut agrum proprium uirtutis non habet, quum aliquando habuisset, unde non dixit, mercenarius, aut colonus, uel inquilinus erit, sed quasi mercenarius, & colonus, uel inquilinus erit tibi: in nostris enim habitare opus habet & operari, id est ad nostras exhortationes, regulasque uitæ, & exempla, quæ à nobis susceperit: spes tamen est eum ad suam recurrere dignitatem, quando integram & perfectam egerit penitentiam. Hoc enim manifestans legislator, subdidit: Vsq; ad annum iubileum operabitur apud te. Quia per perfectam penitentiam, sicut integre mundatus, & propterea perfectus, operari & apud se potest, & postea egredietur: sicut aiunt LXX., in remissionem cum liberis suis. Non solus enim ipse liber efficitur, sed & quæ ab eo genitæ fuerant uirtutes, antequam sub uenditionem peccati redigeretur. Propterea et reuertetur ad cognationem patrum suorum, recipiens conuersationis sortem, & partem gratiæ, quæ ab initio sorte perceperat à deo, qui proprie noster pater est, de quo ait Paulus: Quia autem estis filij, misit deus spiritum suum in cordibus uestris, clamantem, abba pater. Cur autem hæc fanciēs deus, tanta pietate utatur, ipse legis demonstraui uerbis. Mei autem serui sunt, & ego eduxi eos de terra Aegypti. Ut ergo qui semel eius facti sunt serui, & per eum intelligibili seruitute Aegypti caruerunt, hanc eos perdere dignitatem non uult, nec quia ad modicum quis lapsus est, propterea eum in perpetuum perdere antiquam dignitatem desiderat, ideoque ait: Non ueniet conditio seruorum. Similia dicens Paulus: Precio empti estis, nolite fieri serui hominum. Sed & hoc addidit: Ne affligas eum per potentiam, sed metuit deum tuum. Oportet enim moderari nos iugum conuertentium, & timere deum nostrum, qui dixit: In quo iudicio iudicaueritis, iudicabimini: & in qua mensura mensi fueritis, metietur uobis.

Seruus & ancilla sint uobis de nationibus, quæ in circuitu uestro sunt, & de aduenis, qui peregrinantur apud uos, uel qui ex his nati fuerint in terra uestra, hos habebitis famulos, & hæreditario iure transmittetis ad posteros, ac possidebitis in æternum. Fratres autem uestros filios Israël, ne opprimatis per potentiam. Non potest digne laudari uarietas, & multiplicitas spiritalis sapientiæ. Quamobrem postquam digne admirari non possumus, quia nec capimus, hoc omittentes, districtius aures mentis etiam his, quæ nunc dicta sunt præbeamus, & unum quenc; sermonem intente notemus: in differentia enim uerborum, differentiam quoque intellectu reperiemus. Scire igitur nos uult, quid restet inter hos, quos ex infidelibus deo saluauerimus, & illos, qui quum fideles essent, similesque nobis dignitatis inuocatione, & conuersatione, postea pro tempore in operatione uirtutum infirmati sunt, correximus. Propter quod operari quidem apud nos usque ad annum remissionis, uidelicet penitentiam, non autem postea præcepit. Hic autem, quia nec eum, qui ex peccato humiliatus est, & propterea nobis uenditus, sed nec fratrem dicit, sed de his dicit quos nos ex infidelibus, aut alterius fidei in discipulatum acquisi-

Quasi mercenarius.

Gal. 4.

Corinth. 7.

Roma. 2.

Varietas sapientie ex lege.

A quisauerimus. Recte eos nec seruos nostros esse præcepit: Christi enim, & ipsi sunt, sicut & nos, serui. Sed sub nostra tamen possessione manere, sicut per nos edoctos præcepit, sicut ipsa ostendunt legislatoris uerba. Seruus & ancilla sint uobis de nationibus, quæ in circuitu uestro sunt, & de aduenis qui peregrinantur apud uos. Gentes quæ in circuitu nostro sunt, quæ necdum crediderunt, spem tamen fidei, & salutis habent, quia ipsis missum euangelium est, sicut Paulus in Antiochia ad Iudæos dicebat: Ecce conuertimur ad gentes: sic enim præcepit nobis dominus. De his nobis serui & ancillæ conquirantur, id est, qui per uerbum docentur. Vnde & eos qui docuerunt, dominos appellant, quod demonstrat in Philippis custos carceris, qui ad Paulum & Sylam dicebat: Domini, quid me oportet facere, ut saluus fiam? Sed & de aduenis, siue ut LXX., filijs inquilinorum, qui peregrinantur apud nos, conquiramus. Dicit autem inquilinos hic Iudæos, qui habitant in lumine nostro, non tamen uolunt ei oculos mentis accommodare, abscondentes eius lucernam sub modio. Propter quod non simpliciter inquilinos LXX. addiderunt, sed filios inquilinorum, qui sunt in uobis: quod à Theodotione, & Symmacho planius scriptum est: A filijs inquilinorum, qui habitant in uobis. De quibus dixit Dauid: Inhabitabunt & abscondent. Quum enim sunt in nobis, qui legem ipsam, & prophetas, quos & nos habemus, habent, inhabitant tamen non eadem sapientes de lege, & prophetis, quæ nos: suam enim iustitiam constituere quærentes, iustitiæ dei non sunt subiecti: sed hoc abscondent, & recte inhabitant, sicut qui semetipsos à libera, & à fiduciali habitatione excludentes. Vnde dominus, quia inhabitant propter infidelitatem, innuens dicebat: Seruus non manet in domo in æternum: quod est inhabitantium proprium. Sed ait legislator, secundum LXX., & de cognatis ipsorum, quicumque fuerint in terra uestra, erint uobis in possessionem. Cognati enim Iudæorum, propter infidelitatem hæretici sunt, quia non plene, sicut & illi sentiunt, & eadem nobis prædicant mysteria, non tamen in eisdem rebus, & perfectis, & integris in deum dogmatibus: unde sunt quidem in terra nostra, sed inquilini. Hos habebitis, inquit, in famulos, & hæreditario iure transmittetis ad posteros, ac possidebitis in æternum. Quos cunctos ergo ex gentibus infidelibus, aut ex Iudæis, aut ex hæreticis lucrati fuerimus, & deo obtulerimus, seruosque & ancillas acquisiuerimus, impendentes pro eis doctrinam pecuniam, hi in nostra possessione sunt. Sed & filijs nostris, id est discipulis, diuidere eos, id est tradere eorum discipulatum possumus. Quod manifestat Paulus, cuius sicut filij erant discipuli Titus & Timotheus. Nam Timotheo, dilectissimo filio in fide, & Tito dilectissimo filio secundum communem fidem, ad eos scribens præscribebat. Deinde huic Ephesios, huic Creteneses distribuit. Nam illi quidem scribebat: Sicut rogavi te, ut remaneres Ephesi, quum irem in Macedoniam, ut annunciares quibusdam, ne aliter docerent. Tito autem: Huius rei gratia reliqui te Crete, ut ea quæ defunt corri-

Gentes quæ in circuitu sunt.

Act. 18.

Domini.

Act. 16.

Inquilini iudæi sunt.

psal. 55.

Ioan. 8.

1. Timoth. 4.

Tit. 1.

C gas, & constituas per ciuitates presbyteros, quos ego tibi constitui. Sed & quid restet inter illos, quos de foris lucrati fuerimus, & æqualibus nobis fratribus, qui forsitan humiliati corriguntur, scire nunc legislator nos uolens, hæc ad communem rationem prædictorū scripsit. Fratres autem uestros filios Israël nō affligetis per potentiam. Non quia alios, quos lucrati fuerimus exterius, in seruitutem redigere, aut cōterere laboribus præcepit: nusaquam enim hoc in sanctione hac dixisse uidetur: sed quia non æquali potestate in illis, & istis uti possumus. Aliud est enim infideles ad fidem perductos, aliud fideles lapsos, & à nobis admonitos.

Si inualuerit apud uos manus aduenæ, atq; peregrini, & attenuatus frater tuus uendiderit se ei, aut cuiquam de stirpe eius, post uenditionem potest redimi. Qui uoluerit ex fratribus suis, emet eum, & patruus, & patruelis, & consanguineus, & affinis. Quia lex pertinere sibi secundum literam, de libertate indigenarum Israëlitarum ostendit; propterea eum qui in eis ceterius propter paupertatem, aut aliquam aliam necessitatem eget, profelytis, uel inquilinis, qui de his quidem foris sunt geniti, adhæserit, seruire non patitur, sed redimi eum ab aliquo suorum cognatorū præcepit. Vide, quomodo hoc custodiri & secundum anagogen spiritalem oportet, ait enim:

Si inualuerit apud uos manus aduenæ, atq; peregrini, siue ut LXX. inquilini, & attenuatus frater tuus uendiderit se ei, aut cuiquam de stirpe eius, Id est, si is q; ad fidē ex gentibus, aut ex Iudæis, aut omnino hæreticis, nouiter

D nostræ fidei cōiunctus, clarus est uirtutibus, ita ut potēs sit in arguēdo, & exhortādo peccātes, huius proprie manus inualefcit, siue ut LXX. inuenit, quia per suā actionē inuenire & aliorū cōuersationē, & exhortationē potest. Deinde & frater tuus, qui olim eruditus est in uerbo, sed & quia æqualis tibi est secundū sortē cōuersationis, hoc est em frater attenuatus, id est, nō inueniēs exhortātem, & consiliū dantem: aduenæ, siue peregrino, uel inquilino se uendiderit, id est, ei qui nouiter de gentibus, aut de Iudæis, aut secundum quod diximus hæreticis credenti, uenundatur autem ei, illo uerbum doctore, propter conuersationem eius impendente: quia incongruum est eum, qui olim in clara scientia, & conuersatione notus fuit, sub eo qui nouiter ad fidem uenit, agere. Nō est enim parua res discipulatus, sed multi temporis, uitæ etiam non modicus decursus ad perfectionem necessarius. Recte redimitur, qui uoluerit ex fratribus suis, emet eū: id est, quispiam eū similis honoris, similisq; scientiæ, & conuersationis per suam doctrinam redimat, & faciat non opus habere admoneri ab eis, quos ipse debuit admonere: utpote qui in scientia perfecit eos, qui adhuc modogeniti sunt. Non est enim qualiscunq; in doctoribus dignitas, longi temporis scientia, intantum ut Paulus, quando Philemonem uolebat alligare, sic scripsisset: Obsecro quū talis sis, ut Paulus senex, nunc autem & uinctus Christi IESV. Et uetustatē temporis, confessioni, quæ in uinculis erat, coniunxit: utpote idoneā existentem ad

Manus inualescunt, quando proficimus in euangelio.

Discipulatus multi tēporis.

Longi tēporis prerogatiua.

A ad gloriam eorum qui in scientia profecerunt. Patruus ergo, & patruelis, & consanguineus, & affinis redimet eum. Patres nostri sunt secundum spiritum, qui nos genuerunt per Christi doctrinam, propter quod & Paulus Corinthiis scribebat: Nam etsi multos habetis pædagogos in Christo, sed non multos patres. In Christo enim IESV, per euangelium uos genui. Quotquot ergo fratres horum, id est sacerdotes, sicut & ipsi sunt & doctores, aut & filij fratrum, aut discipuli quidem eorum, in eandem autem quam ille scientiam, & doctrinam profecti sunt, fratres patris recte dicuntur. Qui enim consanguinei, & affines sunt eius, qui eget consilio & exhortatione, id est, ut qui eiusdem dignitatis, & conuersationis fuerunt, hi rursus redimunt, Pauli me mores uocis: Si quis autem suorū, & maxime domesticorū curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior, & qui oportet ad omnes bonum ostendere, maxime autem ad proprios fidei. Hi ergo nobis consanguinei per carnem Christi sunt, quia de carne eius, & de ossibus eius sumus, quemadmodum ipse rursus Paulus Ephesijs scripsit. Intantum ergo melius est ab antiquis, & eiusdem fidei admoneri eum, qui in actione, aut scientia minor est, quia Apelles Alexandrinus, doctus magister erat, & clarus, sed tamen minorem scientiam habebat, & hoc quod erat summum, reprehensibile habebat, nesciens CHRISTI baptisma. Vnde Priscilla & Aquila susceperunt hunc, & subtilius exposuerunt ei uiam, sicut ait Lucas, id est ea quæ pertinebant ad doctrinam & scientiam: incongruū esse putantes, si ab alijs, & non ab eis, qui in scientia profecerunt, quales erant ipsi, emendaretur doctor. Sed & quæ hæc sint admirabilia, adhuc admirabiliora sequuntur.

Si autem & ipse potuerit, redimet se, supputatis duntaxat annis à tempore uenditionis suæ, usq; in annum iubileum, & pecunia qua uenditus fuerat, iuxta annorum numerum, & rationem mercenarij supputata. Si plures fuerint anni qui remanent usque ad iubileum, secundum hos reddet & precium. Si pauci, ponet rationem cum eo iuxta precium, & numerum annorum, & reddet emptori quod reliquum est annorum, quibus ante seruiuit mercedibus imputatis. Non affliget eum uiolenter in conspectu tuo. Quod si per hæc redimi non potuerit, anno iubileo egredietur cum liberis suis. Mei enim sunt serui filij Israël, quos eduxi de terra Aegypti. Ego dominus deus uester. Tantum de libertate nostra, & honestate, & gloriatione in bonis, & confidentia sanctus spiritus ait, ut unumquemque nostrum sub seruitute peccati constitutum, uirtutibus præcipiat redimi, & correctionibus: si, uerbi gratia, cilicium, & cinerem, & lachrymas, & eam quæ in his est, confessionem lucrari uolumus, & quæcunq; cum his annum continent iubilei, siue remissionis: ad huiusmodi enim probationem præsentia exposuit. Sin autem & ipse potuerit, redimet se, supputatis duntaxat annis, à tempore uenditionis suæ, usque ad annum iubilei,

Patres secundi spiritum.

1. Corinth. 4.

Patruus qui

Gala. 6.

Consanguinei per carnem Christi.

Apelles Alexandrinus.

Act. 8.

C Si enim pauper factus per peccatū, qui prius diues erat in uirtutibus, & correctionibus, recte semetipsum liberauit, dum sufficiat ad exhortationem propriam. Veruntamen nec hic integrum de se confidat, ut qui semel infirmatus est, exhortatione & consilio egēs, computet apud semetipsum, id est secum tractet, & disceptet. Sic enim & Theodotus: Tractabit cum eo, qui acquisiuit eum. Aquila autem; Supputabit cum eo, qui possedit eum. Et qui tractauit, quomodo debeat ueram libertatem sibi conquirere: computauit autem ab anno quo semetipsum uendidit, usque ad annum iubilei, siue remissionis, à quo uidelicet peccans, eguit consilio & doctrina, usquedum integram & omnimodam peragat poenitentiam, in qua remissionem accipiens, æqualis ei fiat, qui penitus non peccauit. Quid autem tractabit? quibus uirtutibus & correctionibus, eam quæ per studiosam poenitentiam est remissionem, apprehendere & procedere possit. Sicut enim qui pecuniam reddidit redemptori, annum remissionis expectare opus non habebat, qui erat quinquagesimus, qui iubileus dicebatur: sic qui peccatum ad delendum illud æquales, siue pares uirtutes exquirat, præcedit poenitentiam, actionibus bonis se redimens: quod demonstrat Zachæus, qui quum plurimorum plurima sustulisset, non eguit sacco, & cinere, & lachrymis, & oratione. Hic enim nobis annus remissionis, sicut omnia habens, quæ nobis fructificent remissionem. Non indiguit autem, quia peccata quidem erant pecuniaria: ipse autem ea quæ abrepta fuerant, promissit reddere in quadruplum, dimidium autem suorum distribuere pauperibus. Propter quod **C**HRISTVS ad eum, Hodie salus huic domui facta est, suscipiens pecunias redemptionis eius, dixit. Admirabile est autem quod sequitur: Et pecunia qua uenditus fuerat iuxta annorum numerum, & rationem mercenarij supputatam. Siue secundum LXX. Erit pecunia uenditionis eius, anno sicut dies mercenarij erit cum eo. Cum quo die ergo legislator non frustra mentionem fecit, sed illam innuens, quam aperte in euangelij dominus ostendit, quando parabolam operariorum, qui ad uineam conducti sunt, exposuit: quando hos quidem mane, illos autem hora tertia, hos autem sexta, illos autem nona, alios uero undecima quum concludi dixisset, & dari mercedes his, qui circa undecimam conducti sunt, sicut his qui totam diem operati sunt, iussit: sicut unius ergo illorum, erit ei qui redimitur pecunia uenditionis suæ: licet enim ei & per paruum tempus, & per multum peragere redemptionem, propter quod & rationabiliter legislator addidit: Si autem plures fuerint anni, qui remanent usque ad iubileum, secundum hos reddet & precium: si pauci, ponet rationem cum eo, iuxta annorū numerū, & reddet emptori quod reliquum est annorū, quibus seruiuit mercedibus imputatis. Primū ergo secundū hæc reddi precij, id est secundū ea quæ peccauit, qui semetipsum redimere uult, præcepit: ut si forsitan ex gula peccauit, per ieiuniū corrigat: sua

seipsum liberare.

Fieri liberum per liberationem.

Luc. 19.

Matth. 20.

A sin autem ex uerbositate, studeat taciturnitatem. Si ex incautela oculorum in mulieris concupiscentiam cecidit, agat non uidere mulieres, neque omnino eis obuium fieri. Deinde si uult celerem sibi redemptionem parare, intendat pecunijs acquisitionis suæ, uerbo uidelicet doctrinæ, quod cum intelligere proprium peccatum, & subdi admonenti fecit. Et si uiderit multum minus esse ad annum remissionis, & ad correctionem, uidelicet denitæ ei poenitentia, magis operetur uirtutes, & laboriosam lucratur poenitentiam. Si autem hoc rursus parum operatus fuit: si non per uirtutes, per lachrymas autem, & suspiria, & similia, illis remedia peragere necesse habet. Confirmans autem, quod dictum est, secundum LXX. infert: Quia mercenarius anno ex anno cum eo est, non affliges eum in labore, in conspectu tuo. Ad illum respiciens mercenarium, quorum hic quidem per unam horam, ille autem per tres, forsitan alter aliquando amplius mercedem operis accepit. Neque enim iniustus erat, qui conduxit, sed sicut iustus, non solum ad tempus operantium, sed & ad opera respexit, sic metieris ei, qui uult per actiones bonas semetipsum, & perfectiones redimere, ut annū ex anno sit cum eo, redemptionis propriæ pecunia, in momento, aut per multos annos, aut per paucos uirtutem operandi redemptioni similem. Et non affliges eum in labore in conspectu tuo. Quid autem hoc est? Ut eum, qui per uirtutem peccatum respuit, non ei superimponas districtæ poenitentia pondus. Semel enim semetipsum operibus bonis redemit. Ergo nimis recte subdidit, quæ sequuntur. Quo d si per hæc redimi non poterit, anno iuleo egredietur cum liberis suis. Qui autem æqualibus peccato uirtutibus semetipsum non redemit, in anno iubilei, siue remissionis, id est in perfecta & districta poenitentia, quemadmodum frequenter diximus, & ipsum redimi præcepit, sed & bona opera, quæ prius quam peccasset, egit, quæ filij uniuscuiusque nostrum sunt. Sin autem uis cognoscere, quæ sit perfecta poenitentia, Niniuitas intende, qui prædicauerunt ieiunium, & induti sunt sacco, à maiore usque ad paruum eorum. Et exclamauerunt ad deum intente, & cum toto animo, & auerterunt se uniusquisque à uia sua mala, & ab iniustitia, quæ in manibus eorum erat. Sic enim deus eorum poenitentiam suscepit, ut propheta subderet: Misertus est deus super malitiam, quam loquutus fuerat, ut faceret eis, & non fecit. Et quæ est causa, quæ poenitentiam delere peccata faciat, & facit mundam poenitenti profligari redemptionem, ita ut nec opus habeat alium iam admonentem, neque sub iugo alterius agere doctrinæ? Mei sunt enim serui filij Israël, quos eduxi de terra Aegypti. Quomodo autem eos eduxit? suspirantes uidelicet, sicut liber nobis Exodi demonstraui: Per multum temporis mortuus est rex Aegypti, & ingemiscens filij Israël propter opera, uociferati sunt, ascenditque clamor eorum ad deum. Qui ergo tunc populi suspiriū suscepit, liberauitque eos à seruitute Aegyptia, ipse & nunc unumquensque in poenitentia

Pecuniam coram rogare quareo dimamur.

Matth. 20.

Deus in soluenda mercede non tempus tantum, sed et opera inspicit.

Exemplū poenitentia peccati à Niniuitis.

Iona 3.

Exo. 2.

Cia suspirantem liberat, & ab intelligibili Aegypto redimet. Dicit ad nos: Ego dominus deus uester, qui illa egi, & hæc præcepi.

C A P V T XXVI.

Non facietis uobis idolū, & sculptile, nec titulos erigetis, nec insignem lapidem ponetis in terra uestra, ut adoretis eum, ego enim sum dominus deus uester. Custodite sabbata mea, & pauete sanctuarium meum. Ego dominus. Non solum nobis, quomodo peccantes libertatē habeamus, nec aliorum doctrina, aut exhortatione egeamus, lex mandat, ut propheticū illud nobis impleretur uerbū: Et non docebit unusquisq; proximum suū, & unusquisq; fratrem suū, dicens: Cognosce dominum: quia omnes scient me, à minore usq; ad maiorem eorū, quia propius eius ero iniquitatibus eorū, & peccatorum illorum iam non recordabor amplius. Quomodo autem hoc erit, si nō solum ab aperto idolorum cultu, quē prohibet legis litera, sed & ab occulto abstineamus: de quo Paulus dicebat: Radix omnium malorū auaritia, quæ est idolorum seruitus: quemadmodum nobis etiam nunc legis spiritus abstinentiam mandat. Et non faciemus nobis idolum, & sculptile, siue ut L. x. x. manufactile, domos ædificantes, & agros aliquos possidentes, nec sculptile in eis figurantes, nostrā quodammodo atterentes amore eorum mentem. Nec titulos nobis, siue statuā in his erigamus, uolentes per eam memoriā nostrā extendere, in futuras

generationes: sed nec lapidem insignem erigamus, auri, uerbi gratia, aut argenti cumulū, aut lapidum, qui uidentur esse preciosi lapides, etiam hi de terra æquales albis lapidibus sunt, etsi auarorum uisus in his, quemadmodum paganorum in idolis, seducuntur: propter quod & insignis lapis dictus est. Nos autem nihil tale patiamur, nec insignis nobis lapis efficiantur diuitiæ, ut secundū intentionem earum uiuamus, secundū intellectū L. x. x. interpretum. Et non quæcuncq; præceperint, faciamus, & desiderijs earum seruiamus, adoremusq; eas, & colamus in conseruando eas. Custodiamus autē & sabbata, ab omni alio malo abstinentiam, uacationemq; studentes, & agentes, ut operibus præsentis mūdi careamus, atq; ab eis quiescamus. Hoc enim intelligibile, & uerum sabbatum est, quod non populi est ingrati, sed ipsius dei, quemadmodum in Esaia dicebat: Beatus uir qui fecit hoc, & filius hominis, qui apprehendit istud, custodiens sabbatū ne polluat illud. Vnde distinguere ab illis uolebat, de quibus in initio prophetiæ dicebat: Neomenias, & sabbatum, & festiuitates alias non feram. Quod autem dei est sabbatum, aut quomodo illud quis profanare nō potest, subinfert: Quiescite agere peruersæ. Ergo à malis abstinere, sabbati est impletio. Sed & sanctuarium eius pauemus, sanctimoniā studentes, id est castitatem & pudicitiam: hæc enim est uitæ perfectæ, & consummatæ capitulum, siue summa. Propter quod hoc etiam nouissimum posuit, tunc dicit ad nos deus: Ego dominus

deus

IDOLA. Hier. 31.

Idolorum cultus duplex.

1. Timoth. 6.

Statuas erigere memoria causa.

Sabbata obseruare.

Esa. 56.

Esa. 1.

Sanctuariū reuerter adire.

A deus uester, qui sum quidem sanctus, sed & in sanctis requiesco, interimens & disperdens omnes, qui tabernaculū meum polluerint, & templum meū pollutionibus uoluptatum uiolauerint: quod testatur Paulus dicēs: Si quis templum dei uiolauerit, disperdet illum deus. Propter quod sanctuarium eius pauemus, ut nec corpus nostrum polluamus, neque ad corpus Christi, in quo est omnis sanctificatio, in ipso enim omnis plenitudo inhabitat diuinitatis, sine subtili dijudicatione nostri, temere accedamus, sed prius nosmetipsos probemus, reminiscens eius, qui dixit: Quicumque comederit panem, aut biberit calicem domini indigne, reus erit corporis, & sanguinis domini. Probet autem semetipsum homo, & sic de pane comedat, & de calice bibat. Qualem probationem dicit? Id est, ut in corde mundo, atq; conscientia, & poenitentiam eorum, quæ olim deliquit intendenti, participetur sanctis, ad ablutionem peccatorum suorum.

Si in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea custodieritis, & feceritis ea, dabo uobis pluuiam in temporibus suis, & terra gignet fructum suum, & pomis arbores replebuntur, & apprehendet messium tritura uindemiam, & uindemia occupabit semetem. Et comedetis panem uestrum in saturitatem, & absq; pauore habitabitis in terra uestra. Dabo pacem in finibus uestris: dormietis, & non erit qui exterreat. Auferam malas bestias, & gladius non transibit terminos uestros. Persequemini inimicos uestros, & corruent coram uobis. Persequentur quinq; de uestris centum alienos, & centum ex uobis decem millia. Cadent inimici uestri in conspectu uestro gladio. Respiciam uos, & crescere faciam: multiplicabimini, & firmabo patrum meum uobiscum. Comedetis uetustissima ueterū, & uetera nouis superuentibus proicietis. Ponam tabernaculum meum in medio uestri, & non abijciet uos anima mea. Ambulabo inter uos, & ero uester deus, uosq; eritis populus meus. Ego dominus deus uester, qui eduxi uos de terra Aegyptiorum, ne seruiretis eis: & qui confregi catenas ceruicium uestrorum, ut incederetis erecti. Hæc sensibilibus suscepit Iudæorum populus: ut pote paruā habens spem futuri, & non satis in intelligibilibus suspensus bonis. Erat enim totus ad uentrem, & ad carnale ocium intentus, ita ut in præfenti uita, ea quæ ad uoluptatem pertinebant, etiam si nimis essent despecta, & minima, pro illis, quæ parum laboriosa erāt, sed multū maiora, eligeret, & propterea quæreret Aegyptios pepones, capras, & allia, quoniā in promptuerant ad exatiandos eos, & sine labore aderant. Nos autem, si mandatis dei intendimus, dicentes sicut Dauid: Viam iustificationum tuarum insinua mihi. & rursus: Deduc me in semita mandatorum tuorum: & custodierimus mandata eius, nihil eorum corrumpentes, neq; secundum nostrā intentionem, sed secundum eius, & quæ eius sunt, agentes: hoc enim est proprie eius custodire mādata: intelligibiliter expectemus unumquodq; eorū, quæ prædicta sunt. Quia autem à Iudæis inueniemus omnimodo hæc se-

1. Corinth. 3.

1. Corinth. 11. Probet semetipsum homo.

Iud. ei præcepta dei interpretabantur, ut uentri erat commodum.

Psal. 112.

Custodire mandata quid sit.

Cundum literam impleta: multi enim dei prophetæ, custodientes eius mandata, & in præceptis eius ambulantes, in multa fuerunt afflictione constituti, nec panem suum cum satietate, sed cum egestate comederunt, quemadmodum Ezechiel, cui ab ipso hoc deo præceptum est. Sed & Paulus eos, qui in lege, & prophetis iustificati sunt, exponens dicebat: Circuierunt in montibus, in pellibus caprinis, humiliati, afflicti, quibus dignus non erat mundus. Illud autem magis intendere in his, quæ dicta sunt, oportet: quia custodientibus dei mandata, triginta benedictiones in præfenti lex posuit. Sic enim eas numero inuenies, unamquancq; benedictionem ab alia per coniunctionem, in secundum LXX. ædictione discernens: quia tot annorum existens dominus, de quo ait Paulus: Ut occurramus omnes in uirum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi: uenit ad baptismum: quatenus donationis perfectionem, per ætatē, quam agens baptizatus est, nunciaret, & ostenderet: & sic perfectus secundum tempus factus, prædicare euangelium cepit: in quo omnis est uitæ & donationis plenitudo, & conuersationis, retributionisq;.

Quæ hic significauit, ait enim: Et dabo uobis pluuiam in temporibus suis. Dicit autem uerbum dei, utpote descendentem de cœlo gratiæ, de quo Moyses sic dixit: Attende cœlum, & loquar, & audiat terra uerba ex ore meo, expectetur sicut pluuiæ eloquium meum. Hoc non qualecunq; bonum est, in tempore suo percipere, sed manifesta est dei bonitatis ostensio, quemadmodum non accipere auersationis est. Propter quod deus irascens populo Iudæorum, per Esaiam prophetam minatus est, dicens: Et relinqua uineam meam, & non putabitur, nec fodietur, & ascendent in eam, sicut in agro inculto, spinæ, & nubibus mandabo, ne pluant super eam pluuiam. Quid enim nobis ex accipiēda pluuiā in tempore suo proficit? Et terra gignet fructum suum. Id est corpus nostrum: huius enim doni fructus sunt, castitas, sobrietas, abstinentia, Et pomis arbores replebuntur.) siue ut LXX. Ligna campi dabunt fructum suum. Ligna autem campi, sunt animæ motus, utpote qui sunt motibus intelligibilis nostræ terræ, uidelicet carne sublimiores. Horum ergo fructus, ueritas, iustitia, mansuetudo, compassio, & his similia: propter quod consequenter subiungens, addidit: Apprehendet messum tritura uindemiæ, et uindemia occupabit semetipsum. Quia enim tritura terræ colligit fructus, uindemia arborum, recte fructus corporis aut fructus animæ comprehendere, siue occupare dicimus: quia hoc quidem maximæ benedictionis est, uno eodemq; tempore stabilem & fecundum corpus, atq; animam in uirtutibus possidere. Comprehendit autem, siue occupauit uindemia se mentem: congregans enim anima uirtutes suas, mox alias desiderat, usq; dum illas attigerit diuitias, ad quas Paulus festinauit, & propterea dicebat: Fratres, ego me non arbitror comprehendisse, unum autem, quæ quidem retro sunt oblitus, in his autem quæ priora sunt extentus, secundum intentionem sequor ad palmam supernæ uocationis Christi. Propter quod & bo

Mandatorum dei obseruatores multis semper malis obnoxii.

Hebr. 11. Triginta benedictiones obseruantium mandata dei.

Triginta annorum Christus baptizatur.

Eph. 4.

Deut. 32. Pluuiam suo tempore accipere, bonitatis dei argumentum est.

Esa. 5.

Fructus corporis nostri.

Mens sana in corpore sano.

Philip. 3.

num sequitur semen, plenum salutaribus actionibus, ut bene conueniat quod sequitur: Et comedetis panem uestrum in saturitate.) Si enim panis noster permanet in uitam æternam; hic illum ad satietatem comedit, id est operatur, qui in perpetuo eius appetitum habet. Et absq; pauore habitabit in terra uestra. Dabo pacem in finibus uestris.) Vel secundum LXX. & bellum non pertransibit terram uestram, quod nostra translatio paulo post dicit: Gladius non transibit terminos uestros, & dabo pacem in terra uestra.) Si enim corpus stabile fuerit, & anima fructificat, securi in terra nostra habitabimus quia caro non concupiscit contra spiritum; unde nec bellum per terram transibit. Neq; enim habebit tempus in resurrectione concupiscentiarum, de quibus ait Iacobus: Vnde bella, & lites in uobis? Nonne hinc ex concupiscentiis uestris, quæ militant in membris uestris? Quibus destructis, pax in terra uestra lege dei refrenata prosigat. Et dormietis inquit:) In retributionis autem specie, etiam hoc scriptura sacra posuit: Dormitio enim, utpote requies, mors sanctorum dicitur: iniquorum autem non est ita, cui testis est Ecclesiastes. Saturitas autem diuitis non sinit dormire eum. Propter quod nunc consequenter addidit: Et non est qui exterreat.) Qui enim sic uiuit, quemadmodum in superioribus dictum est, non habebit qui eum terreat.

B tempore mortis, quæ nobis dormitio est, propter spem mortuorum resurrectionis. Non habebit autem qui exterreat, nihil sibi conscius, de quo terreatur. Auferam malas bestias.) Videlicet demones: Bestiæ enim sunt ex similibus malitia, primum sicut latentes, deinde ut uenenum importabile, & mortiferum habentes. Persequemini inimicos uestros.) Non possunt enim antefaciem eorum, qui secundum legem uiuunt, stare. Et corruent coram uobis.) Qua morte? Quæ est utiq; per ieiunium, & orationem. Hoc enim modo nostri intelligibiles inimici demones interimuntur, ut nequaquam ultra contra nos possint reuiuiscere. Vnde & dominus apostolis inquirentibus, cur mutum & surdum demonium eicere minime potuissent, respondit: Hoc enim genus non eicitur, nisi per ieiunium & orationem. Persequentur quinque de uobis centum alienos.) siue ut LXX. expellent quinquaginta, centum quinquaginta. Dicimus esse spiritalem hominem, quia die Pentecostes spiritus de cœlo descendit. Ergo spiritalis ille qualis sit, Paulus dicebat: Spiritus autem iudicat omnia, & ipse a nemine iudicatur: id est, qui scientiam perfectam habet, ad subtile eorum, quæ agenda sunt, discretionem, hic quamuis ualidum demonem, uerbi gratia, qui est ex eis supra centum, & qui legio appellatur propter multitudinem obedientium ei malorum spirituum, & cooperantium, ualet superare atq; uincere. Et centum ex uobis, decem millia.) Qui enim non solum scientiam habet subtile, sed & uitam perfectam, atq; consummatam, hic duplex quodammodo spiritalis est, & propterea centenarius numero honorandus est, sicut duplicem fructum ferens in spiritu, atq; perfectum,

Ioan. 6. Ad satietatem comedere panem.

Gala. 5.

Iaco. 4.

Eccles. 5.

Dormitio pro morte propter resurrectionem. Mala bestie demones.

Mors hostium

Matth. 17.

1. Corinth. 2.

Luc. 8.

Centenarius numerus.

C & quo maiorem Christus non dicit, sed frequenter bonam terram insinuans dicebat: Affert fructum tricelimum, & sexagesimum, & centesimum. Hic ergo millia hostium subijcere, omnes uidelicet contrarias uirtutes, utpote mille hostes qui uirtutum habet perfectionem, potest. Quo modo autem, subiicit: In uerbo utique dei, ait enim; Et cadent inimici uestri in conspectu uestro gladio. Illum dicens, quem Paulum sic scribens, exposuit. Quum enim prius dixisset inimicorum millia, id est: Non est uobis conuictio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, aduersus spiritalia nequitiae in caelestibus: subinfert, Propterea accipite armaturam dei: quam singulatim dinumerans, ait: Et gladium spiritus, quod est uerbum dei. Respiciam uos. Quid est enim melius, quam respiciam deo, cuius respectus salus est, auersatio autem mors est: Et crescere faciam, et multiplicabimini. Auget nos quidem, quum parua bona quae agimus, maxima facit apparere: Multiplicat autem, pauca crescere faciens in multis. An non augens nostras uirtutes, & magnificans, dicebat: Quandiu fecistis uni de minimis his, mihi fecistis: Et multiplicans rursus, Paulum scribere faciebat: Non enim occides, non adulterabis, non concupisces, & si quod est aliud mandatum, hoc uerbo restituitur: Diliges proximum tuum sicut teipsum: multa mandata efficiens hoc unum mandatum, ut nos assequentes illud, diuites efficiamur. Nihil ergo opportuna sunt quae sequuntur: Firmabo pactum meum uobiscum. Ea quidem sunt praedicta: per retributiones autem illud firmat, quod manifestant quae sequuntur. Comedetis uetustissima ueterum, siue, ut LXX. uetera ueterum, id est, quae uobis per legem, & prophetas promissa sunt, & quae per patriarchas, in eorum benedictionibus promissa sunt. Et uetera nouis superuenientibus proijcietis. Quae sunt noua: Euangelia uidelicet; nam quum maxima sint ea quae sunt per patriarchas, legem, & prophetas pollicita, tamen per euangelium promissa maiora sunt, propter quod, horum comparatione illa nobis superflua iudicantur. Ecce ergo capitulum, quod totam benedictionem confirmat, infert: id est, quae per euangelicam acta sunt, & impleta gratiam. Ponam tabernaculum meum in medio uestro. Vel sicut LXX. Constituam testamentum meum uobiscum. Quod est hoc? In quo noua promittit, cuius sic propheta Hieremias memoria facit: Et constituam uobis testamentum nouum, non secundum testamentum, quod disposui patribus uestris. His enim coniuncta sunt & quae sequuntur maxime: Et non abominabitur anima mea uos. Ambulabo inter uos, & ero uester deus, uosque eritis populus meus. Aperte etiam haec a praedicto propheta, sicut LXX. additio continet, scripta sunt: Hic deus uester, non reputabit alius ad eum. Post haec in terris uisus est, & cum hominibus conuersatus est: quod non egisset, si nos auersaret. Non ergo nos abominatus est, sed & in ambu-

lare

A lare in nobis per carnem uoluit, & fieri noster deus, quum esset prius, sed ignotus: quia nos errori coniuncti eramus. Ex quo autem nos proprio emit sanguine, deus noster factus est, & nos plebem suam fecit. Et quis est qui haec fecit? Ego dominus deus uester, qui eduxi uos de terra Aegypti, ne seruiretis eis. Quod si uis cognoscere, haec Exodi uerba per euangelij ordinem discute. Dixit ergo dominus ad Moysen: Vidi afflictionem populi mei in Aegypto, clamorem eius audiui, propter duritiam eorum, qui praesunt operibus; & sciens dolorem eius, descendi liberare eos de manibus Aegyptiorum, & educere de terra illa in terram bonam & speciosam, quae fluit lacte & melle. Et quis sit qui introducit in promissionis terram, ipse deus, qui haec Moysi, ostendit: Ecce ego mitto angelum meum qui praecedat te, & custodiat te in uia, & introducat ad locum quem paraui. Angelum filium appellans, quia uoluntatem nobis patris annunciauit, de quo ait Esaias: Puer natus est nobis, filius datus est nobis, cuius principatus super humeros eius, et appellabitur nomen eius magni consilij angelus, admirabilis, consiliarius, deus fortis. Quomodo enim quum promiserit deus per ea, quae superius dicta sunt, introducere populum in terram, angelus hoc facere, & non ipse qui promisit, poterat? Quis autem, & qui descendit in caelum, & qui descendit de caelo, filius hominis qui est in caelo. Atqui necdum in caelum cum carne ascenderat, necdum enim assumptus erat: sed descensionem & ascensionem praestitit dicit, de qua, sicut diximus, Moysi loquutus est: Vidi afflictionem populi mei, & descendi liberare eos de manibus Aegyptiorum. Hic ergo nobis & ea, quae sequuntur, dedit. Qui confregit catenas ceruicium ueststrarum, tam peccati quam legis literae: Ut incederetis erecti. id est, cum confidentia, quia uirtutes nobis sine aliqua haesitatione operari dedit. Quod si non audieritis me, nec feceritis mandata mea, si spreueritis leges meas, & iudicia mea contempseritis, ut non faciatis ea quae a me constituta sunt, & ad irritum perducatis pactum meum, ego quoque haec faciam uobis: Visitabo uos uelociter in egestate & ardore, qui conficiat oculos uestros, & consumat animas. Frustra seretis semen, quod ab hostibus detiorabitur. Ponam faciem meam contra uos, & corruetis coram hostibus uestris, & subiciemini ijs qui oderunt uos. Fugietis nemine persequente. Quae bona eos, qui obediunt dei mandatis, expectant, sufficienter lex superius dixit. Quae autem euenire transgredientibus comminata est, ea quae nunc sancuntur, ostendunt. Quorum quando ad literam singula discutimus, inuenimus populum Iudaeorum, horum passum quaedam secundum literam, omnia autem secundum spiritum. Quod si non audieritis me, nec feceritis mandata mea, si spreueritis leges meas, & iudicia mea contempseritis, ut non faciatis ea quae a me constituta sunt, & ad irritum perducatis pactum meum. Qui non audiunt mandatum dei, & qui iudicia contemnunt: nisi qui traditiones se-

Exodi 3.

Exodi 23.

Angelus in Exodo filius dei figurat. Esai. 9.

Ioan. 3.

C niorum intendentes, & legislatoris intentionem transgredientes, ad hoc quod
 Marc. 7. eis uidebatur legem exponere, qui dicebant, sicut ait dominus: Quicūq;
 dixerit patri aut matri, donum, quodcūq; ex me tibi proderit, & nō hono-
 rificabit patrem suum, & matrem suam: id est, quicūq; dixerit parētib;
 uota sunt deo ea, quæ habeo, ipsi enim ea munus & oblationem obtuli, eos,
 qui generauerunt, honorare non cogitur. Qui sunt, qui non eius omnia fa-
 ciunt mandata? nisi qui anetum & cyminum decimant & mentam, relin-
 quunt autem iudicium, & misericordiam, & fidem, quā deus eis per pro-
 phetam dicit: Indicabo tibi o homo, quid dominus quærat à te, utiq; facere
 iudicium, & diligere misericordiā, & sollicitū ambulare cum deo tuo. Pro-
 pter quod dominus ad eos, utpote nō omnia implentes legis præcepta, sed
 quæ eius sunt grauiā relinquentes, & quæ minima agentes, dicebat: Hæc
 oportebat facere, & illa non omittē. Sed & mandata dei illi proprie trans-
 grediuntur, & eis maxime inobedientes sunt, quia exteriorem faciem eorū,
 non autem intentionem dei conseruant. Planius ergo Aquila & Theodo-
 tion, & Symmachus ædidisse inueniuntur. Nam ille quidem ait, Si consti-
 tuta mea reprobaueritis, illi autem, Si subtilitates meas, id est, agri uiam re-
 nueritis. Dogmata autem dei, & subtilitatem, quæ in spiritali mandatorum
 intellectu erat, transgrediuntur, quia nouo testamento concordat, infirma
 re euangelicam gratiam per hoc uolentes, quod eos arguens, ait: Et ad ir-
 ritum perducatis pactum meum.) Quid ergo pro hoc minatus est? Nimis
 enim similis poena est præuicationi eorū. Ego quoq; hæc faciā uobis.)
 Quomodo? Visitabo uos uelociter in egestate.) Nimis em̄ egestes eos do-
 minus per uerbum suum fecit, intantū ut adinuicem dicerent: Durus est ser-
 mo hic, quis potest eum audire? Sicut ergo sponte legis intellectum transgre-
 diebantur, ut euangelicum testamentum in irritum deducerent, quod illinc
 habebat exordium, sic eis & ipse obscura uerba dicebat, & difficilē suorum
 dogmatum faciebat comprehensionem. Sed iam quæ sequuntur agnosce:
 Et ardore qui conficiat oculos uestros.) Siue secundum LXX. Scabiem, &
 morbū regiū cōsumētes oculos uestros, obfirmabo super uos. Scabies autē
 morbus est corporis, sed manifestus, in superficie carnis & corio eius decur-
 res. Morbus autē regius, id est, in egypto, sit quidem ex accensione. Manifestus
 autem hic est, in superficie carnis, & pellis decurrens, & multo magis oculis
 insidens. Latere autem morborum neuter potest. Tales erant animarū lu-
 daicarum morbi, manifesti & mali, & nequaquam ultra latentes. Aemu-
 lantes enim domini uerba & miracula, non iam morbos suos absconde-
 re poterant: sed clamabant palam atque prædicabant: Quid faciemus, quia
 hic homo multa signa facit? Si omittimus eum sic, ueniēt Romani, & tollūt
 nostrū & locum & gentem. Ergo non quia legi aut prophetis contraria do-
 cebat, nam nimis eis cōsona docuit, sed sui amoris causa, suiq; causa negocij,
 sermonibus eius nō obediebant. Hoc ergo percussi morbo, oculos suos cō-
 ficiabant,

A ficiebant, & animas consumebant, nō solū exardescētes furore, & inuidiā
 corrupti, sed ut semel infirmati mente, & cogitationes nō nimis sanas ad di-
 scretionem factorum, dictorum ue habentes in dominicis uerbis & mira-
 culis, interiores suos oculos conficiebant, & animam cōsumebant, ita ut ad
 eum clamarent: Usquequō animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic
 nobis palam. Quod utique animæ infidelitatis consumptioni subiactes
 erant. Sed & Ioannes hæc de eis dicit: Propterea nō poterāt credere. Quia
 rursus dicit Esaias: Cæca cor populi huius, & aures eius aggraua, nequādo
 oculis suis uideant, & auribus audiant, & corde intelligant. Cernis, quia
 quemadmodum fecerunt ipsi, sic & Christus eis fecit. Quia enim eius irritū
 facere pactum, siue testamentū studuerūt, recte eorum oculos & cor excæ-
 cauit, & ardorem siue in egypto conficientem oculos eorum, & animas con-
 sumētē eis dedit. Sed quid ijs addidit? Frustra sementē seretis, quæ ab ho-
 stibus deuorabitur.) Frustra em̄ illis prophetarū & legis proferūt semina,
 & doctorales illinc seminant sermones, nō habentes terram fertilem ad in-
 telligibilem dogmatum fructum: unde nec cibo eorum fruuntur, sed deuo-
 rant ea aduersarij eorum, qui in Christo credunt, quos ipsi sibi per infideli-
 tatem & inuidiam cōtrarios fecerunt. Et ponam faciē meam contra uos.)
 Secundum prophetiam illam uocē: Vultus autem domini super facientes
 mala, ut perdat de terra memoriam eorū. Et corruetis coram hostibus ue-
 stris.) Gentiles enim, quos inimicos sibi iudicant, coram eis cadūt, in salute
 eorum offendentes. Vnde Symmachus, pro cadetis, offendetis, ait, ante ini-
 micos uestros. Quod autē aliud addidit? Persequētur uos, odio habentes
 uos, & fugietis nullo persequente.) Hic quodammodo contrariū esse uidet
 quod dicitur: Si enim ab hostibus persequitōnē patiuntur, quomodo nul-
 lo persequente fugiunt? Sed, persequuntur uos, non ad expellendum legis-
 lator accepit: sed quia currendo imminerent, ad salutem eorum festinantes.
 Vnde, persequētur uos, in seruitutem redigent uos, Symmachus: erudiunt
 à uobis, Theodotion ædidit. Talē nobis & Paulus persequitōnē demon-
 strat: Sequar autem, si comprehendam, in quo & comprehensus sum. Gen-
 tes ergo, & sicut Dauid de Iudæis dicit: Nonne qui te oderūt deus, oderam
 illos? Veruntamen eorum instat saluti, festinatq; & orat: scit em̄ quia assump-
 tio earum, sicut ait Paulus, uita est ex mortuis, & plenitudo earum, salus
 mundi. Hi autem fugiunt nullo persequente. Non enim, quemadmodū illi,
 nostræ saluti inuidēt, sic & nos illorū: unde eos nec persequimur, nec quī
 nos auersantur, auersamur: sed implemus quod Esaias propheta dixit: Dic-
 cite odientibus uos fratribus uestris, & abominantibus, ut nomen domini
 glorificetur, & uideatur in exultatione eorum, & illi erubescant.
 Sin autem nec sic obedieritis mihi, addam correptiones uestras septuplū
 propter peccata uestra, & conteram duritiā superbiæ uestre, daboq; cœlū
 uobis de super sicut ferrum, & terram æneam. Consumetur incassum labor

O uester. Non proferet terra germen, nec arbores poma præbebunt. Si ambulaueritis ex aduerso mihi, nec uolueritis audire me, addā plagas uestras usq; septuplum propter peccata uestra: emittamq; in uos malas bestias agri, quæ consumant & uos & pecora uestra, & ad paucitatē cuncta redigant, desertæq; fiant uia uestræ. Quod si nec sic uolueritis recipere disciplinam, sed ambulaueritis ex aduerso mihi, ego quoque contra uos aduersus incedam, & percutiam uos septies propter peccata uestra, inducamque super uos gladium ultorem foederis mei. Quumq; cōfugeritis ad urbes, mittā per silentiam in medio uestri, & trademini hostium manibus: postquam congregero baculum panis uestri, ita ut decem mulieres in clibano coquent panes, & reddent eos ad pondus, & comedetis, & non saturabimini.) Tali- bus distinctionibus non frustra legislator usus est, nam nunc quidem ait: Sin autem nec sic obedieritis mihi.) Deinde quasdam correptiones denumerans, subinfert: Si ambulaueritis ex aduerso mihi.) Et rursus alias plagas exponens, addidit: Quod si nec sic uolueritis recipere disciplinam, sed ambulaueritis ex aduerso mihi.) Sed ideo, ut diximus, his distinctionibus usus est, quia frequenter Christus suscipere populum Iudæorum uoluit, illi autem non obediebant, ita ut ad eos clamaret: Hierusalem Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt: quoties uolui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alas suas, & noluisti? Illud ergo maxime in his quæ dicta sunt, attendamus, quia quum septem correptiones cōminatus fuerit, sic eas subdidit: Contritionem ergo duritiæ superbæ, & dationem cœli ferrei, & terræ æneæ, & incassum eorum consumi laborem, & terram non proferre germen, nec arbores poma præbere minatus est. Hæc autem sex sunt, non septem: hoc idem autem inuenies, & reliquas correptiones percurrens. Ergo per hoc manifestum est, quia septenarius numerus, totius præsentis uitæ figura est, & signum est, quæ per septenarium numerum uoluitur. Et quia septem eis correptiones siue uindictas uel plagas inferre, omnimodam pœnam, & integram uindictā, utpote nō uenialia, nec pœnitentia digna peccantibus minatus est, ita ut finem in eis illud acciperet propheticum eloquium: Quid cogitatis contra dominum? Consummationem ipse faciet, non consurgit duplex tribulatio, quia sicut spinæ se inuicem complectuntur, sic conuiuium illorum pariter potantium, consumuntur quasi stipula ariditate plena. Ex te exhibit, cogitans contra dominum malitiam, mente pertractans præuaricationem. A quo autem cogitatio contra dominum egressa est, mala cogitans, & contraria præceptis eius, nisi populo Iudæorum: de quo Esaias dicebat: Væ illis, quia consilium cogitant malum, contra semetipsos dicentes: Circumueniamus iustum, quia inutilis est nobis. Fructus ergo laborum suorum manducabunt. Intende enim ordinem, quo utitur legislator ad comminationem. Sin autem nec sic obedieritis mihi, addam correptiones uestras septuplum propter

Matth. 23.

Plagæ Iudæis a deo cōminatæ.

Septenarius numerus figurat totius uitæ præsentis.

Naum 1.

Sapient. 2.

A propter peccata uestra.) LXX. autem addiderunt: Si usque ad hoc non audieritis me: usq; ad hoc quod præcedētia ostenderunt, ubi ægestatē ardoremq; dixit. Quæ quomodo oporteat accipi, in præcedentibus exposuimus. Si ergo usq; ad hoc inobedientes fuerint, ut nec ex his quæ dicta sunt, emendentur, septies illos dixit corripi, id est, perfectam correptionem in peccatis eorum euenire. Quibus autem, non dicit, ut eorum peccata hoc ipso, quod non emendati sunt, ex prædictis intelligamus. Et quid addidit? Et conteram duritiā superbæ uestræ.) Non uoluerunt eam Christi libertatem suscipere, dicētes: Semen Abrahæ sumus, & nulli seruiuimus unquam. Hanc eorum duritiā superbæ contriuit, seruire eos gentibus faciens. Dabo cœlum uobis desuper sicut ferrum.) Nullam ergo ex eo uisionem penitus sunt adepti. Et terram æneam.) Terra enim diuinæ scripturæ, quam possident, infructuosa eis est, quum non ab eis intelligitur quo oporteat modo, illā æneā esse dicit. Ad cuius rei ostētionē, addidit: Consumetur incassum labor uester.) Labor em, quem in diuinis scripturis ostendunt, incumbentes traditioni literæ, incassum cōsumitur, qui plene nō possunt lege secundum literā uti, ablato loco, in quo litera omnem diuinū cultum legis concludit. Nimis enim conuenit quod sequitur: Non dabit terra germen suum, nec arbores poma præbebūt.) Neq; enim exterior eorum homo, qui appellatur terra, fructificat, quia in gastrimargia uiuunt, & de eis dicitur: Quorū deus uenter, & gloria in cōfusione eorum: Sed nec mētes, quæ sunt agri ligna, sicut insertæ quidē corpori, sed tamen eō excelsiores fructus deo præbent, quod germinare nos in pietate uult. Si ambulaueritis ex aduerso mihi.) Neq; enim recto corde ad deum incedunt. Peruertunt enim eius uiam, legis & prophetarum sensus subuertentes, ut suam inobediētiam per hoc atq; præuaricationem colerent. Propter quod infert: Nec si uolueritis audire me, addam uobis plagas uestras usq; ad septuplum propter peccata uestra.) Non iam correptiones, sed plagas, ualidiorem nunc pœnam præcedenti, & æqualem eorum iniquitatibus exponēs quā hanc. Emittamq; in uos malas bestias agri, quæ consumant uos & pecora uestra, & ad paucitatē cuncta redigant, desertæq; fiant uia uestræ.) Quia em semet ipsos a dei uia reppulerunt, recte super eos bestias agri, daemones immittunt, dominari eis permitti, qui eos & consumūt. Quicquid em uident iustitiæ agere, deus sibi nō imputat, quod demonstrat Paulus, dicens: Iustitiam suam quærentes cōstituere, iustitiæ dei nō sunt subiecti. Et rursus: Israēl autē sectando legē iustitiæ, in legē iustitiæ nō peruenit. Necessē est ergo ut eū comedant daemones, qui eorum pecora, id est, pecoribus similes homines, prauū uidelicet populū atq; imperiū consumunt: siquidē nullus est in illis intellectus, nihil dei seruitio dignū cogitare cōsueuerūt, sed sicut iumenta in modū freni stultis præpositorū suorū traditionibus ducunt, propter quod sunt daemōnū cibi, & ad paucitatem redigunt, tam multitudine q; dignitate.

Ioh. 8.

Scriptura diuina Iudæis infructuosa.

Homo exterior terra.

Dæmones bestiarum agri dicuntur.

via deserta. c Desertæq; eorum sunt uiaë, quæ nec aquâ habent uitæ, nec susceptionem, siue hospitalitatem intelligibilem, nec producentes se, uel quasi ad manû de-
 „ ducentes, aut custodientes, Quod si nec sic uolueritis recipere disciplinam,
 „ sed ambulaueritis ex aduerso mihi, ego quoq; cõtra uos aduersus incedam.)
 Aduersa poena utar, quemadmodum aduersa est legi uestra præuariatõ:
 quum enim meditari eam uideamini, intentionem eius non seruatis: sic &
 ego aduersam uobis superinducam poenam, non uos corripiens illis, qui-
 bus flagellabã prius, quando mortiferas serpentes, & incendiũ, & terræ hia-
 tus, & similia super uos inducebam: sed alias. Quæ sunt autẽ hæc, sequen-
 „ tia legentes sciemus: Et percutiã uos septies propter peccata uestra.) Prius
 corripiam, deinde percutiã. Procedens em̄ poena, utpote cõtra inobedi-
 „ entes, fortior efficitur. Inducamq; super uos gladiũ ultorem foederis mei.)
Gladius spiri- tus, uerbũ dei. Gladius spiritus, q̄a uerbũ dei sit, frequenter diximus. Hoc uerbũ in linguis
 ecclesiæ magistrorũ, uindicat iudicium foederis, siue testamenti euangelici.
 Conuincit em̄ eos qui nouũ transgrediuntur, nec uetus custodire posse: &
 uindicatur euangelium, quũ inimici legis ostenduntur, qui euangelij gratiã
Euãgelij quã do uindicatur. transgrediuntur. Sed & legislatoris sapientiã obstupescere, quomodo oppor-
 „ tune subdit: Quumq; fugeritis ad urbes, mittam pestilentiam in medio ue-
 „ stri.) Inimicibiles ciuitates, prophetæ sunt. Manifestum est autem ex qui-
 „ bus deus Hieremiæ dicebat: Ego quippe dedi te hodie ciuitatem munitam.
Ciuitates, prophete. Hiere. 1. Quemadmodum ergo in ciuitates muratas qui fugit, si amicus est, saluatur:
 „ si autem inimicus, facilius perimitur in earũ ambitu circumdatus: sic in pro-
 „ pheticis libris, & in eorũ testimonijs, amici fidei confugientes, munitionẽ,
 salutemq; inueniunt, inimici autem & infideles citò captiui pereunt. Pro-
 „ pter quod, quando ad prophetas Iudæi fugiunt, declinantes eum qui est
 in doctis uiris, spiritalem gladium, pestilentiam ait se mittere in medio eo-
 „ rum. Illic enim moriuntur, etiam nullo arguente, non ualentes cunctis de-
 „ Christo prophetijs sic apertis repugnare. Et trademini hostium manibus.)
 uidelicet intelligibilem. Postquã confregero baculum panis uestri.) Rare-
 „ scit enim apud eos doctoralis panis, maxime salutaris: quomodo autem?
 „ Audi quæ sequuntur: Ita ut decem mulieres in uno clibano coquãt panes,
 „ & reddãt eos ad pondus, & comedetis, & nõ saturabimini.) Nihil habet Iu-
 „ dæi, quod doctrinã uires habere nutriendi faciat, exceptis decẽ præceptis,
 quia ueram prophetarũ expositionẽ, utpote cõcordantem saluatoris nostri
 dispensationi fugiunt. Reliqua autẽ legis nolũt intelligibiliter accipere, nec
 „ spiritualiter suscipere: sed secundum literam solam, quod stare non potest.
 „ Primum, quia locus destructus est, in quo erant sacrificia, & mundationes,
 „ & oblationes, & reliqua, quæ pertinent ad seruitutem literæ: deinde multa
 in eis erunt, non tam studio, quã risu digna, sicut ea quæ sunt de lepra
 „ parietum, trabium, uestium, non arare cum boue & asino, & similia,
 quæ legalibus traditionibus continentur. Decem autem mandatorum lite-
 „ ra clara

Literalis scri- pturæ exposi- tio, qua sola Iu- dæi utuntur, non ualet.

Ara clara est, digna ad custodiendum atque operandum. Nec contrarium est sabbati mandatum, quia etsi decem mandatis insertum est, non tamen ex eis est. Si ergo mandatum speciale ponamus: Ego sum dominus deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis,) perfectum decem mandatorum numerum inueniemus. Dehinc aperte requiem intelligibile significat, in qua nullum opus huius mundi licet nos agere. Hæc ergo sola panem operantur populo Iudæorũ, in clibano uno, legali uidelicet, & reddunt eos ad pondus supradictos panes, id est, ad sensibilem restrictionem. Neque ergo dilatant doctrinam sicut euangelium, neq; adulterij doctrinã ostendunt ad custodiam, nec respiciendi mulierem, nec homicidij, nec ad irascendum. Vnde nec fatiantur Iudæorum panibus, qui ex eis sunt nutriti, arctam quandam doctrinam, nihilq; habentem ubertatis, spiritualisq; largi- tatis sumentes.
 „ Sin autem nec per hæc audieritis me, sed ambulaueritis cõtra me, & ego
 „ incedam aduersum uos in furore meo contrario, & corripiam uos septem
 „ plagis propter peccata uestra, ita ut comedatis carnem filiorum uestrorum,
 „ & filiarum uestrarum. Destruam excelsa uestra, & simulachra confringã.
 „ Cadetis inter ruinas idolorum uestrorum, et abominabitur uos anima mea,
 „ intantum, ut urbes uestras redigam in solitudinẽ, & deserta faciam sanctua-
 „ ria uestra, nec recipiam odorem ultra suauissimum, disperdamq; terram ue-
 „ stram, & stupebunt super eam inimici uestri, quũ habitatores illius fuerint.
 „ Vos autẽ dispergã in gẽtes, & euaginabo post uos gladiũ, eritq; terra uestra
 „ deserta, & ciuitates dirutæ. Tũc placebũt terræ sabbata sua, cunctis diebus
 „ solitudinis suæ, quãdo fueritis in terra hostili. Sabbatizabit & requiescet in
 „ sabbatis solitudinis suæ, eõ quod nõ requieuerit in sabbatis uestris, quando
 „ habitabatis in ea. Et qui de uobis remanserint, dabo pauorẽ in cordibus eo-
 „ rũ, in regionibus hostiũ terrebit uos sonitus folij uolantis, & ita fugiẽt quasi
 „ gladiũ. Cadent nullo sequente, & corruent singuli super fratres, quasi bella
 „ fugientes. Nemo uestrum inimicis audebit resistere. Peribitis inter gentes,
 „ & hostilis uos terra cõsumet. Quod si & de his aliqui remanserint, tabescẽt
 „ in iniquitatibus suis, in terra inimicorũ suorũ, & propter peccata patrum
 „ suorum & sua affligentur, donec confiteantur iniquitates suas, & maiorum
 „ suorum, quibus præuariatõ sunt in me, & ambulauerunt ex aduerso mihi.
 „ Ambulabo igitur & ego contra eos, & inducam illos in terram hostilem,
 „ donec erubescat incircuncisa mens eorum. Tunc orabunt pro impietati-
 „ bus suis, & recordabor foederis mei, quod pepigi cum Iacob, & Isaac, &
 „ Abraham: terræ quoq; memor ero, quæ quum relicta fuerit ab eis, com-
 „ placebit sibi in sabbatis suis, patiens solitudinem propter illos. Ipsi uero
 „ rogabunt pro peccatis suis, eõ quod abiecerant iudicia mea, & leges me-
 „ as despexerunt. Attamen quum essent in terra hostili, non penitus ab-
 „ ieci eos, neque sic despexi, ut consumerentur, & irritum facerem pactum

Sabbati man- datum.

meum cum eis. Ego enim sum dominus deus eorū, & recordabor foederis mei pristini, quoniam eduxi eos de terra Aegypti, in conspectu gentium, ut essem deus eorum. Ego dominus deus. Quia nō solum legislator Moyses, sed etiā & propheta erat, ipse demonstrauit, de Christo specialiter prophetans his uerbis: Prophetam uobis suscitabit dominus de fratribus uestris, sicut me. Bene autem sibi Christi similitudinem custodiuit, quia prāter alia, in quibus similitudinem eius gerebat, quemadmodum dominus de sine mundi dixit, ita & hic ea quae futura erant populo Iudaeorum, in praesenti lege conscripsit. Multas siquidem fuerant captiuitates experti, multaq; flagella pertulerant: sed ea quae nūc per partes dicit, ad illam captiuitatem pertinent, quae propter iniquitatem in Christo commissam, à Romanis depulantibus eis cōtiguit. Cognoscis autem, si subtilius nosse uis ea, quae eis euenerunt, ex Iosephi historia, in qua eos & filios comedisse, & reliqua praesentium comminationum sustinuisse descripsit, quorum plurima etiam nunc nostris ad cernendum adiacent uisibus. Deserta eorum terra, ciuitates praedatā ab hostibus, desolata prouincia, ipsiq; peregrinantes apud inimicos suos gentiles, cum metu continuo. Veruntamen quemadmodum non solum hoc secundum literam perpeffi sunt, sed ad ipsam considerationē spiritus, dupliciter em̄ peccantes, in legis transgressione, & legislatoris blasphemia, duplices & poenas recte patiuntur, quod hoc modo discite: Ambulauerunt cum Christo, ex aduerso subuertētes miracula eius, & de doctrina eius detrahentes: & quū per inuidiā insidiarentur, tanquam contra deum agerem diuini amoris doctorem fallaciter afferebāt. Sed & ipse in ira eis ex aduerso hoc modo usus est: Quia enim iudicium fuit, & poena commissae in eo iniquitatis captiuitas, quam sustinuerunt: quam non tamen propter hoc Romanos inferre fecit, nec dum enim eius uindicabant gloriam: sed quomodo qui eorum imperio resistebāt, quum pridem collatores eorum fuissent, tributisq; eorum, et legibus, atq; magistratibus obediētes: sed furorē ex aduerso exercens aduersus eos deus, superinduxit contra eos iram, ut uindicare retur per Romanorum imperium, tanquā ipsius praedicatorum extitissent: & corripuit eos septem plagis: secundum peccata eorum, multiplicans eorū poenas. Et non uno modo uindicauit, quia nec ipsi uno peccauerunt modo: sed & carnes filiorum suorum, & filiarum suarum comedent, id est, discipulos suos, quos quasi in filios sibi assumunt, ad eandem doctrinam uerbis calidius, animamq; subuertētibus comedentes: Sed & excelsa eorum ad desertum perduxit, & simulacra confregit. Excelsa quippe eorū principes & doctores, quos intendētes, sicut in sublimi constitutos, uel sicut LXX. statuas, uitam suam componere debuerunt. Sed quia nihil habebant sanum, neque forte, sed infirma omnia, & corruptibilia uirtutis schemata, & imitationis, quae tempore corrumpuntur atq; putrescunt, unde & apud LXX. lignea manufacta dicebantur: desolauit ea, arguens eorum uanā hypocrisis: cum

Iudei multa pertulerunt à Romanis.

Iosephus de bello Iudaico.

Poenae duae Iudeorum propter duo delicta genera.

Romani uicere Iudeos, non ut meliores, sed ut essent tanq; flagellum dei.

Septem plagae Iudaorum.

Excelsa ad desertum perduxit eorū.

ipsis

A ipsis autem & populares, qui in eis intendebant. Posuitq; cadauera eorum inter ruinas idolorum ipsorum, id est membra populi, & actiones coaceruans super actiones idolorum ipsorum, pharisaeorum atq; scribarum, quibus sicut idolis utebantur, relinquentes deum, & idolorum seductionibus intendentes, propterea ait: Abominabitur uos anima mea. Quae? quam pro nobis posuit, ut nos de seruitute peccatorum mortis redimeret. Haec ergo Iudaeos abominabitur, atq; in perpetuum eos auerfatur: quia eius opus, quantum ad eos pertinuit, ad irritum perduxerunt, concessum per eam donum renuentes. Propter quod urbes eorum redigit in solitudinem, fecitq; deserta sanctuaria: nullum enim inueniunt de prophetis libris fructū, neque aliquam studere sanctimoniam ualēt. Nec recipit odorem suauissimū, nec suscipit eorum orationem, disperditq; terrā eorum, omne uetus testamentum, non quia ipsum ex toto despoliauit, sed illis desolatum, & inuitū fecit: Habitare autem in ea fecit gentes, propter quod ait: Stupebunt super eam inimici uestri, quum habitatores illius fuerint. Gētes siquidem inimicae sunt Iudaeorum, quia illi elegerunt inimicitias habere cum deo, & cum illis quos Paulus inimicos crucis Christi uocat. Habitant autem in Iudaeorum terra, in ueteri testamento, & habitantes stupefcunt eum, qui in lege & prophetis talia loquutus est. Qui uitae illic fundauit exordia, insuper ait: Vos autē dispergam in gentes. Non solum sensibili hac dispersione, sed & intelligibili. Quae sit autem haec, discite. Et euaginabo post uos gladium, eritq; terra uestra deserta, & ciuitates dirutae. Dei enim uerbū, quod est spiritus gladius, ubique in gentibus decurrens, & omnem terram circundans, consumit Iudaeorum filios, & disperdit eos de sanctis dei: ostendens quod nullam cum eis communionem habeāt, unde deserta terra & ciuitates, expulsis eis habitatione sua, inueniuntur. Tunc placebunt terrae sabbata sua cunctis diebus solitudinis suae, quando fueritis in terra hostili: sabbatizabit & requiescit in sabbatis solitudinis suae, eò quod non requieuerit in sabbatis uestris, quando habitabatis in ea. Terram esse intelligibilem scripturam dei, & conuersationem, quae in eis est, saepe ostendimus: sed Iudaeorum quidem uetus testamentum: gentium autem, quae inimicae sunt Iudaeis, nouum: quia ergo sabbatum uacationem significat Iudaeis, maxime hoc nunc euidenter legislator innuit. Quia nihil nunc inuenient ex lege, & prophetis, quod ipsi facere uolunt, sed destructa eorum penè omnis superficies literae. Propter quod facti sunt in terra inimicorum suorum, id est in euangelico testamento: facti sunt autem, etsi non sponte, tamen ex necessitate. Ipsi enim & nolentibus, sacrificia, & purificationes azymorum, & tabernaculorum festiuitates, & reliqua cessare fecit, difficultatem patientes, in meditationem eius discedunt. Et hanc uacationem pro sabbato suscepit, & ab eis sacra scriptura, nimisque eis etiam supra priorum sabbatorum uacationem placebit. Cur? Quia non est speciosa laus in

Eccl. 15.

V

C ore peccatoris. Sed ait: Et qui de uobis remanserint, dabo pauorem in cordibus eorum, in regionibus hostium terrebit eos sonitus folij uolantis.) Quotquot enim ex eis relictii sunt, adhuc studentes scripturam sacram, pauent in terra inimicorum suorum, in nouo testamento, sicut diximus: timent enim ex fatuitate, & corde cæcato cōmixtione eius, & cōpletur: Illic trepidauerunt timore, ubi non erat timor. Propter quod & admirans legislator ait: Terrebit eos sonitus folij uolantis.) Folium legis literam appellans: huius enim eos sonitus persequitur, & timorem nostrum eis indicit: quia, uerbi gratia, audiunt custodiendum diem sabbati, uident autem nos nihil de eodē mādato despicabile sapere, neq; terrenū, neq; à cultura terræ, sed à mala actione uacationem discentes: offendunt in nobis, & commisceant nobis fructus folijs tegitur, sic sub legis litera absconditur spiritus. Propter quod nos, de quibus dictū est: Si uindemiatores ingressi fuissent in te, saltem reliquissent racemū tibi: nudamus foliū literæ, ut fructū spiritus inueniamus. Hi autē qui hæc ignorant, sicut inimicos nos habēt, & fugiūt nos, sicut qui fugit gladiū: Et cadēt nullo sequēte.) Neq; em̄ nos eos persequimur, sed ex sui cordis duritia persequutionē patiūtur. Nā uide quid subdidit. Et corruēt singuli super fratres suos, quasi bella fugiētes.) Quādo em̄ cū eis loquimur, & legis prophetarūq; testimonia cōtra eos de Christo, euangelicisq; mysterijs proferimus, coartati hi quidē hoc, illi autem illud dicūt, & unusquisq; super fratrem ruit. Infirma enim omnes dicūt, cōsistere propter hoc in alternis nō ualent uerbis, & cōturbātur quasi bella fugientes, nullo sequēte. Nos autē non persequimur eos, nec ut noceamus, sed ut iuuenus atq; lucremur eos, discipulamur cū eis. Quid ergo hinc patiuntur? Nemo uestrū inimicis audebit resistere, peribitis inter gentes, & hostilis uos terra consumet.) Consumit enim eos euangelicū testamentū, totius eorū conterens erroris substantiā. Vnde nec resistere inimicis suis, qui saluari per fidē possunt, sed & percūt inter gentes, in lapide angulari offendentes, & nec legis quidem literam respicere uolentes, utpote qui in eam non habent fiduciam. Quod etsi de his aliqui remanserint, tabescent in iniquitatibus suis, in terra inimicorum suorum.) Quicunq; enim ex eis, qui conuersi sunt, remanent, permanentes in legis studio, hi propter peccata sua, quæ in terra inimicorum suorum, id est in euāgelico testamēto, secundū quod diximus, propter transgressionē eius perierūt: hæc sunt em̄ modis omnibus peccata, quæ in eo cōmittuntur. Et propter peccata sua, & ppter peccata patrū suorum.) Quia præuaricati sunt, & despexerūt me, ea em̄ quæ nūc eis euenerūt, patrū peccatis ascribūt. Propter quod & tabescēt in eis, pro eis cōfidentes, quia præuaricati sunt deū in tēporibus anterioribus, nō bona hoc mente, sed mala faciētes, ut pœnā quæ super eos uenit propter iniquitatē, quā in Christo cōmiserūt, molliāt: nam infert, Et ambulauerūt ex aduerso mihi. Ambulabo igitur & ego cōtra eos, & inducam

Pauere in terra hostili.

Isal. 13.

Folium legis litera sumitur.

Hiere. 49.

Corruere super fratres.

Consumi à terra hostili.

A ducam illos in terram hostilem. Quemadmodum enim illi reputant deum circumuenire, ex aduerso ei ambulantes, & alia pro alijs interpretationibus legis, & prophetarum, quæ confirmant Christi mysterium, dicentes, quod est aduersantium proprium: sic & ipse ambulauit cum eis aduersus, & inducet eos in terram hostilē, id est in euāgelium, quod gentibus dedit. Ex quo duobus modis percunt, primum, quia iudaicam iustitiam destruit: deinde, quia apud gentes est, quibus æmuli sunt, & contentioso aduersus eas animo saluari non uolunt, ita ut deus per Moysen diceret: Ad æmulationem uos adducam non in gente. Paulus autem: Secundum euāgelium quidem inimici propter uos. Rursus: Sicut enim uos quum inimici essetis, reconciliati essetis deo, sic & hi nunc non crediderunt in uestra misericordia. Tunc erubescet incircumcisa mens eorum, & tunc orabunt pro iniquitatibus suis.) Siue ut LXX. & peccata sua placita habebunt, id est pœnas quas patiuntur pro peccatis: sic enim quod dictum est in Osee intelleximus: Peccata populi mei comedent. Quid autem hoc est, in subsequenti manifestauit: Et ad iniquitatem eorum subleuabunt animas eorum. Ergo peccata populi comedere, est pro eis pœnas sustinere, digna que se pati peccatis suis dicunt: et si quædam peccata sua consentent, quædam tegunt, quæ in CHRISTVM commiserunt. Et recordabor sceleris mei quod pepigi cum Iacob & Isaac, & Abraham.) Cuius rei gratia non secundum ordinem temporis, & generis Abrahamæ cepit, sed Iacob: uel cur LXX. non dicūt: Testamentū Iacob, & Isaac, & Abraham, sed testamentū Iacob, & testamentū Isaac, & testamentū Abraham? Tria quæadmodū testamēta inuētes, ut legē uidelicet, & prophetas cōmendaret euāgelium, quorū quia antiquior lex est, secūdo uero loco prophetæ, nouissimū euāgelium ostēdere uoluerūt. Quia euāgelium, etsi nouissimū gratia, sed à deo præponitur, atq; ideo prius eius memoriā facit, primū Iacob, qui nouissimus est tēpore & ordine, mētionē facit. Ut cognationē autē inter se habētia similiter cōiunxit. Et in his, in quibus legis, prophetarūq; mentionē facit, in his se & euāgelij dicit facere. Nimis autem hoc ea quæ sequuntur, confirmat. Terræ quoq; memor ero, quæ quum relicta fuerit ab eis, siue ut LXX. relinquitur ab eis.) Ergo quia benedictio maxime terra est à deo, in memoria haberi intelligibilem terrā deus, id est suas scripturas, & memoriā eorū, & non obliuione relinqui illas à Iudæis fecit, quia maliciose interpretantes, non bene meditabantur, iniuriabant eas: primum quidem dicentes, & non facientes, deinde despicabiliter interpretantes, & quod in eis erat optimum spiritale intelligentiam tegentes. Vnde & consequenter addidit: Cōplacebit sibi in sabbatis suis. Id est, dum desolata ab eis remanet. Gaudet enim dei lex Iudæorū fruens desolatione, quam ipsi sibi intulerūt. Propter quod & solitudinem illam pati pro eis dixit: Ipsi uero rogabant pro peccatis suis, eò quod abiecerint iudicia mea, & leges meas despexerint.) Duplicia, inquit, bona expulsa de plebe Iudæorū

Terra hostili.

Roma. 11.

Roma. 5.

Osee 4.

Peccata populi comedere.

Tria testamēta.

C r̄u, de scripturis sacris prouenerūt, nec ipsi enim iniuriantur, propter quod & gaudent non legi ab eis, neq; enim ita legunt, sicut prius, quum sint dispersi, omniq; carentes præsumptione. Sed etiam ipse peccatorū suorū, & prauaricationis diuinæ legis conscij sibi effecti sunt. Admirandum est etiā quod ad totius sanctionis conclusionem, fastigiumq; addidit. Et intelligendum, quia aperte qui in Moyse, ipse etiam in Paulo, & in omnibus apostolis loquutus est: Attamen quum essent in terra hostili, non penitus abiecti eos, neque despexi, ut consumerentur, & irritum facerem pactum meum cum eis. Ego enim sum dominus deus eorum, & recordabor foederis mei pristini, quando eduxi eos de terra Aegypti, in conspectu gentium, ut essem deus eorum. Ego dominus. Hæc si uis per singula cognoscere, Paulum lege, quo modo eos non despexerit deus in terra hostili, id est in euangelico testamento; nec cōsumpsit eos, ut irritū faceret pactum suum pristinum. Neq; enim ad irritum illud deduxit ex toto, sed & spem salutis reliquit, non omnibus autem, sed reliquijs, sicut Paulus ait, proferens Esaiæ prophetæ testimonium: Si fuerit numerus filiorum Israël sicut arena maris, reliquiæ salutæ sunt. Diacono ergo: nunquid repulit deus plebem suam? Absit. Recordabitur etiā foederis sui pristini, quando filios Israël de terra Aegypti eduxit. Et in quo recordabitur? Ut esset deus eorum in cōspectu gentium. Ad quorum manifestam demonstrationem, sufficiunt tibi hæc apostolicæ uerba sapientiæ: Nō enim uolo uos ignorare fratres mysterium hoc, ut non sitis apud uosmet ipsos sapientes, quia cæcitas ex parte contigit in Israël, donec plenitudo gentium introiret, & sic omnis Israël saluus fieret. Bene ergo ad totius uerbi conclusionem dominus dixit: Ego dominus. Qui omnium salutem uolo, atq; ideo etiam Iudæorum, licet post tot iniquitates, saluaturus reliquias. Hæc sunt præcepta atq; iudicia, & leges quas dedit dominus inter se, & filios uel, in monte Sinai per manum Moyfi. Nō ociose intendas quæ dicta sunt: Conclusionem enim uerbis suis legislator adiecit, ex qua usq; ad certū tempus firmā uelit esse legis literā, sine aliqua dubitatiōe manifestauit, & Iudæorum obstruxit os, tentatibus hac lege uti etiā nūc, quando tēpus non habet: iam ueniēte eo, qui Iudæis, sicut infirmis, lactis uice legis literā exquisiuit, & huic Moysem præcipiens ministrare, ipse ueniens ad illam perfectius introduxit iudicia. Ergo, secundū quod semel diximus, proprie dixit, quæ deo iudicante, de quibusdam capitulis, quæ ignorantes interrogauerunt, dicta sunt. Præcepta autem, quæ nō hoc modo, sed semetipso legislator nullo in interrogante fanciuit. Deinde succincte totius sanctionis dispensationem complecti uolens, subdidit: Et leges quas dedit dominus inter se, & inter filios Israël. Propter quod & reliqui interpretes, exceptis LXX. leges adiderūt, differentia legis negocia uerbo hoc demonstrare cupientes. Quid autem est, quod dixit, inter: nisi quia proculdubio usquedum ueniat, de quo ait Esaias: Ipse ueniet & saluabit nos, tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum

A dorum audient; & quæcunq; in illa prophetia continentur: tunc nequaquam ultra secundum superficiem literæ, sed quemadmodum ipse exposuerit, oportet legem custodiri, ad euangelicam gratiam translata, & ad perfectiorem conuersationem, non ut ad irritum deducatur, sed ut ad prudentē interpretationem, spiritalemq; sensum trahatur. Cur etiam locum significauit: ait em̄: In mōte Sinai. Nisi ut nō: Dauid dicēte, Videbitur deus deorū in Sion: & Malachia, Subito ueniet in templum suum dominus, quem uos quæritis: & rursus Dauid, Ex Sion species de coris eius, deus manifestus ueniet, deus noster, & non silebit: illam eius dici dispensationē putemus tempore legis actam: unde hic tam loci memoriā fecit, quam ministrantis Moyfi, ut ex hoc disceremus, quia alium nobis aduentum eius prophetæ promiserunt, qui nec in Sina, nec per mediatorem, sed aperte factus est.

Ad irritum deducere pactum domini.

Psal. 3.

Malach. 3.

Psal. 49.

CAPVT XXVII.

Loquutusq; est dominus ad Moysem, dicens: Loquere filijs Israel, & dices ad eos: Homo qui uotum fecerit, & sponderit deo animam suam, sub æstimatione dabit precium. Si fuerit masculus, à uicesimo usq; ad sexagesimum annum, dabit quinquaginta siclos argenti ad mensuram sanctuarij; si mulier, triginta. A quinto autem anno usq; ad uicesimum, masculus dabit uiginti siclos, foemina decem. Ab uno mense usq; ad annum quintum, pro masculo dabuntur quinque sicli, pro foemina tres. Sexagenarius, & ultra masculus, dabit quindecim siclos, foemina decem. Si pauper fuerit, & æstimationem reddere non ualuerit, stabit coram sacerdote, & quantum ille æstimauerit, & uiderit eum posse reddere, tantum dabit. Plena sunt hæc etiam legislatoris uerba prudentia, maxime opportuno conseruata tempore: quæ enim oporteat agi, quæ minime, in superioribus præcipiēs, nūc etiam dignitatem ea peragentiū ex toto, uel ex parte, per hæc quæ dicuntur, exponit. Et quid sit perfecta uita, quæ autē adhuc in profectu constituta, quid initium cognitionis dei habens, quid ueri, quæ uirtutum opera, clara, perfecteq; percurrat. Sed & infirmatus, nō tam men recedens ab ea, differentes ætates describens, exposuit. Dicit autē sic: Homo, qui uotum fecerit, & sponderit deo animam suam. Id est, qui cunq; promiserit animam suam deo, omnemq; ei suam uitam offerre uoluerit. Propter quod Aquila, & Theodotion, pro eo quod dictum est, uotum fecerit, Symmachus autem, si superauerit, adiderunt. Admirabile enim uerum est, & ualde beatitudini proximum, totum semetipsum quempiam deo offerre, ut animam suam domino, uel sicut LXX. honorem animæ suæ domino, id est, ut offerat deo quem accepit ab eo, animæ honorem illū, de quo Dauid dæmonum insidias innuens, dicebat: Veruntamen honorē meum cogitauerunt repellere. Erit precium masculi à uicesimo anno, usq; ad sexagesimum annum, quinquaginta sicli argenti, ad mensurā sanctuarij. Si uel ut

Uouere se deo

Psal. 61.

C LXX. didrachmæ argenti. Quinquaginta didrachmæ siue sicti, oboli sunt mill

Didrachma. le: uiginti enim obolos esse sicti, siue didrachmā, hic ipse in Exodo dixit. Ait enim sic de filiis Israël: luxta numerum dabunt singuli precium pro anima-

Sictus.

bus suis domino, qui autem dabunt dimidium sicti, iuxta mensuram tēpli: uel ut LXX. didrachmæ, quod secundū didrachmā sanctam, uiginti oboli.

Sicti ergo siue didrachmæ, ideo nos iuxta mensurā tēpli, uel secundū mensuram sanctuarij reminisci uoluit, ad illum legis textū transmittere nos cupiens, in quo uiginti obolos didrachmam sanctam esse, siue sictum ait. Quū adiaceret autem præcipere unum sictum, uel drachmam offerri, non sic

Didrachme dimidium.

præcepit, sed sicti siue didrachmæ dimidiū. Per hoc demonstrans, quia proprie sanctum in lege est, nō quod secundum solam literam, sed etiam secundum spiritū intelligitur, & huius debetur oblatio. Vnde & secundū LXX. ipsas didrachmas sibi coniunxit, dimidium autem offerri præcepit: ut dicas, quia condescendens sicut infirmis, his qui legem accipiebant, non perfectam oblationem, imperfectum est quippe dimidium, offerri præcepit, quod sanctam didrachmam in bis decem est obolus, id est, in uiginti. Lex enim bis decem mandata habet, exigēs ea duplicari, id est secundū literam, & secundum spiritum custodiri. Illis autem, ut mente pauperibus, sufficiebat & solam literam custodire, propter infirmitatem suam: & decem mandatorum offerre saltem sensibilibiter impletionem, atq; actionem, per quam suam etiam liberare animam de peccatorum seruitute sensibilis Israëlita poterat. Si quis ergo à uicesimo anno est, id est, pubes, fortis, ualidus, sufficiens omnes uirtutes operari, & subiicere intelligibiles inimicos omnibus actionibus, & operibus: à uiginti enim annis, & supra, Israël uide quid de hac ætate dicebat: Omnis masculus à uiginti annis & supra. Omnes qui ambulat in uirtute sua fortitudini maxime his qui illud agunt tempus, in prædictis testimonium præbuit uerbis, ita utpote hac ætate, excurrere ualentē, & arma portare, multumq; habentem in agendo feruorem, caloremq; huius precium, id est conuersatio, & uita, retributio, quam pro semetipso deo offert, & promittit, quinquaginta sicti, siue drachmæ sunt. Quinquagenarius enim numerus spiritalem figurat uitā, quia in quinquagesimo die, sancti spiritus aduentus factus est. Sed in anno quinquagesimo liberatio fit omnis debiti, & terræ restitutio, multaq; in eo alia bona Iudæis per legem disposita sunt. Quinquaginta autem ait sictos, uel didrachmas, ut iterū duplicaret quinquaginta, & centum diceret drachmas, fructum illum perfectū signans, istum dicens bonam terram fructificare, exponens seminum parabolam, in triginta, & sexaginta, & centum diuidit: hunc enim numerum nullus hominum potest transcendere. Cētum autem drachmæ rursus decuplata, obolus enim decem drachmas, quemadmodum diximus, habet, millenariū numerum perficit, in quo est non quælibet perfectio, sed celestium, id est incorporeorum, quæ est illorum, qui habitationem super nos sortiti sunt, quæ est

Legis uiginti præcepta.

D

suam etiam liberare animam de peccatorum seruitute sensibilis Israëlita poterat. Si quis ergo à uicesimo anno est, id est, pubes, fortis, ualidus, sufficiens omnes uirtutes operari, & subiicere intelligibiles inimicos omnibus actionibus, & operibus: à uiginti enim annis, & supra, Israël uide quid de hac ætate dicebat: Omnis masculus à uiginti annis & supra. Omnes qui ambulat in uirtute sua fortitudini maxime his qui illud agunt tempus, in prædictis testimonium præbuit uerbis, ita utpote hac ætate, excurrere ualentē, & arma portare, multumq; habentem in agendo feruorem, caloremq; huius precium, id est conuersatio, & uita, retributio, quam pro semetipso deo offert, & promittit, quinquaginta sicti, siue drachmæ sunt. Quinquagenarius enim numerus spiritalem figurat uitā, quia in quinquagesimo die, sancti spiritus aduentus factus est. Sed in anno quinquagesimo liberatio fit omnis debiti, & terræ restitutio, multaq; in eo alia bona Iudæis per legem disposita sunt. Quinquaginta autem ait sictos, uel didrachmas, ut iterū duplicaret quinquaginta, & centum diceret drachmas, fructum illum perfectū signans, istum dicens bonam terram fructificare, exponens seminum parabolam, in triginta, & sexaginta, & centum diuidit: hunc enim numerum nullus hominum potest transcendere. Cētum autem drachmæ rursus decuplata, obolus enim decem drachmas, quemadmodum diximus, habet, millenariū numerum perficit, in quo est non quælibet perfectio, sed celestium, id est incorporeorum, quæ est illorum, qui habitationem super nos sortiti sunt, quæ est

Masculi à uicesimo anno.

Quinquagenarius numerus.

Cētū drachmæ

A est illorum, qui habitationem super nos sortiti sunt, quæ est excedentiū corruptionem, & consequentium incorruptionem, propter quod dei spiritus in Canticis dicebat: Vineam fuit pacifico, in ea quæ habet populos. Tradidit eam custodibus, uir affert fructum eius mille argenteos. Quis uir? neq; enim omnes hunc offerre possunt fructum, ex sequentibus disce. Mille tui pacifici, & ducenti his qui custodiunt fructus eius. Mille tui pacifici, id est Solomon: Solomon autem intelligibilis Christus est, quia Solomon pacificus interpretatur. Christus ergo pacem generi humano dedit. Ipsum decet præcipue & perfectio, & eos qui conuersationem eius sectantur, & angelicum peragūt cursum, quibus millenarius numerus, utpote perfectus, deputatur. Millia enim millium ministrabant ei, ait Daniel, dum coelestes uirtutes deo adstantes exponeret. Sed & David ait: Memor fuit in seculū testamenti sui, uerbi quod mandauit in mille generationes: perfectionem diuinæ legis, & eorum qui legem percipiebant, per mille generationes ostendens. A uiginti autem annis usque ad sexaginta annos: intra hæc enim tempora, ætas & intellectum perfectum, & fortitudinem, & filiorum procreationem habet, ut ex sensibilibus nos intelligibilia cogitemus. Ergo qui intellectum maturum & perfectum habet, & fortitudinem, ut quod intellexit, agat, hic filios comparare alios deo, per suam conuersationem, uel doctrinam impendens potest. Huius precii animæ quinquaginta didrachmæ perfectus fructus est, & perfectionis corona, quæ & martyrium habebit, & rerum despectum, & omnem illam perfectionem, quam dominus dicebat: Eritis perfecti, sicut & pater uester coelestis perfectus est. Hoc autem quando masculus fuerit, id est, quando semper fortis: hoc enim hic masculum dicit. Fœminæ autē erit æstimatio, triginta sicti, siue didrachmæ, ut sint drachmæ sexaginta, fructum uidelicet sexagenarium, magnum quidem & ipsum, sed centenario minor est, propter quod & fœminæ introduxit personam, quæ minor est à uirili. Ergo & mulieres, quando ad mensuram summam peruenerint, profectæq; fuerint ad perfectionem, fortes possunt appellari, utpote quæ suam transgressæ sunt infirmitatem, intentionemq; fortitudinis resumentes, propter quod & spiritus dei in Prouerbij dicebat: Mulierē fortē quis inueniet? Cui ergo rerum despectus deest? Alia autem ait perfecte, quæ de omnium rerum continentia lex corrigere iubet, ei qui secundum eam uiuit. Huius æstimatio est triginta sicti, siue didrachmæ, id est sexagenarius fructus, quem & Paulus figurans dicebat: Vidua eligatur nō minor sexaginta annorum: per ætatem, numerumq; annorum manifestare uolens, quas uirtutes & actiones exhibere debeat uidua, quæ à deo eligitur, quæ in diuinis scribitur libris, & quæ potest in numero Hierusalem coelestis degere. Propter quod & subdidit, insinuans quod non tantū ei de ætate, aut annis, quantū de uirtutibus, quæ per hæc significant, cura erat: Vnius uiri uxor, si filios educauit, si hospitio pauperes recepit, si sanctorū pedes lauit, si tribulationē patietibus

Cant. 8.

Solomon pacificus interpretatur.

Millenarius numerus perfectissimus. Danic. 7. Psal. 104.

Quinquaginta didrachmæ.

Matth. 5.

Fœminæ æstimatio.

Prouerb. 31.

1. Timoth. 5.

Annorum numerus prudentiam significat.

C subministravit, si omne opus bonū subsequuta est. Hæc quidem perfectus & per omnia consummatus homo. Vide autē & eum cui hoc deest, sed tamen ad illum prouehi desiderat. A quinto autem anno usq; ad uicesimū masculus dabit uiginti siclos, siue ut LXX didrachmas. Hic eū qui necdū qui dem est perfectus, sensatū tamē hominē dicit, & qui proficere cœpit: sensus enim per numerum quinq; annorū innuit, quia tot sunt numero. Perfectus autē, qui ad iuuentutem tendit, & ad perfectionem, à quinq; annis, & usq; ad uicesimū annum est. Viginti enim annorum, inter fortes etiā pugnare ualēs, numeratus est à lege, sicut Numerorū liber ostendit. Huius ergo precii, uiginti didrachmæ, id est drachmæ quadraginta, oboli quadringenti. Ieiuniorum autē, atq; orationis profectum, quadraginta drachmarum numerus significat: quia & tot diebus ieiunasse & Moyse, & Heliam, & ipsum dominū didicimus, quando à diabolo tentabatur. Quadringentorū autem numerus quid significet, aut quam demonstrat conuersationem, ostendit, quod dictū est in libro Regū, quando reuersa nauis, quæ mittebatur à Solomone, ad Sophirā, dicebat: ait enim secundum LXX. Et uenit ad Sophiram: Sophir autē bonum interpretatur: & accepit inde auri quadringēta & uiginti talēta, & adduxit regi Solomoni. Quod ergo sic bonum est, sicut per ieiuniū, & orationem exerceri, & prouehi ad illam uitam, ad quam Moyses & Helias, superædificantes ieiunio atq; orationi uirtutes, prouecti sunt: sic dominus innuare semetipsum per prædicationem, & signa generi humano incipiens, ieiunium & orationem suæ conuersationis principium fecit. Quicunq; ergo sensatus quidem est, & proficere incipit, non tamen nimis, sed medie, ut præsumptione conuersationis ieiunij non possit onerari, hic precium decem didrachmarum, id est uiginti drachmarum, & obolorum ducentorum est. In custodia enim decem mandatorū, quæ duplicatur secundum literam, & spiritum, cōuersatio huius est, inter quæ ieiuniū non est præceptū. Sublimior enim est ad eam pertinens conuersatio, quæ legislatores, & prophetas, & omnes qui profecerunt, decet: & necdum quidē conuersatio eius habet perfectionem: opus enim habet mansuetudinē, perfectāq; charitatē, quæ est in zelo Christi: producit tamē ad perfectionem. Quia autē mandatorū secundū literam, & spiritum custodia, decem didrachmæ, quod sunt oboli ducenti, recte putatur, ad memoriā tuam reuocat sermo, quem ex Canticis canticorum nuper protulimus: Mille tui pacifici, & ducenti his qui custodiunt fructū eius. Quā uineā? de qua in præcedentibus dicebat: Uinea fuit pacifico, in ea quæ habet populos, quā non custodierunt Iudæi, propter quod pro uuis spinas protulerunt, sed & uindemiant ea omnes qui transeunt uia, Qui custodiunt autem fructum, in ducentis, id est in uiginti drachmis duplicata custodia mandatorum, sicut diximus, secundum literam, & spiritum, inueniuntur. Ab uno autē mense usq; ad annū quintū pro masculo dabuntur quinq; sicli, siue quinq; didrachmæ, pro foemina tres. Vnius mensis intel-

ligis

A ligas eum qui nunc est genitus in fide, ad quem Petrus dicebat: Sicut modo geniti infantes, rationabiles, sine dolo, lac concupiscite, ut crescatis in eo in salutem, si tamē gustastis, quia dulcis est dominus. Huius precium usque ad quinquennem ætatem, id est conuersatio, & uita, quinq; didrachmarum argenti, id est decem drachmæ, oboli autem centum. Conuersatio ergo modo geniti, quinq; didrachmæ sunt, ut in mysterijs duplices sensus habeat, id est, ut quæ sensibilibiter audit, hæc intelligibilibiter suscipiat. Sic etiā uidens, & gustans, & odorans, & tangens, perducit hoc eum ad perfectionem, propter quod & centum obolorum precium habet. Numerus autem, sicut dictum est, perfectus est. Ergo proculdubio eum, qui nunc mysteriorum particeps effectus est, necdum que ad agendum processit, sed in fide interim probatur, sicut adhuc infantem, & necdum tempus ad ostensionem uirtutum habentē, demonstrat. Si autem minor his, qui talis est, fuerit, ita ut conueniat in eo foeminae personæ, minor autem est ut simplicior, & non ualde discretus: huius precium est tres didrachmæ, fides patris, & filij, & spiritus sancti, ut non hanc transgrediatur, sed corde credat, sicut ait Paulus, ore autem confiteatur. Sic enim ei hæc tria, non solum consenti lingua, sed & fide credenti, fiunt duæ drachmæ. Fit autem & huic talis fides ad perfectionem mediocrem: tres enim didrachmæ, sex sunt drachmæ: sex autem drachmæ, sexaginta sunt oboli: hic autem talis numerus mediocrem perfectionem gerit. Propterea & populus Israël, sexcentorum millium, quod sunt sexaginta myriades, numerum habuit. Sensibilis enim Israël habebat quidem & mediocriter perfectos, qui in lege constituti, euangelicam conuersationem aliquatenus agebant. Sunt autem, quibus mediocre legis & prophetarum erat studium, propter quod & similia, myriades erant, sed nec mille millia, nec myriades myriades, ut semper esset in eis perfectio: hoc enim angelorum, & secundum euangelicam uitam conuersantium est. Angeli enim & ipsi, quando profecerint, efficiuntur.

Sexagenarius autem & ultra masculus, dabit quindecim siclos, siue didrachmas, foemina autem decem. Et quis est hic, qui maximam conuersationem, per uirginitatem, uerbi gratia, uel non possidendo, uirtutibusq; alijs promittit, & post hæc infirmatus est? Cognouisti enim, quia eum, qui à uiginti annis usque ad sexaginta annorum est, omnibus legislator præposuit: deinde nunc post omnes eum qui à sexaginta annis & supra est, ait. Per hoc quod dixit, supra, animæ senectutem, & infirmitatem eius, qui maximam conuersationem proposuerat, proculdubio designat. Qui ergo pro uirginitate, uel despectu possidendi conuersationem promittit, & proponit, deinde infirmatur complere propositum, audiat à Paulo: Si quis autem turpem se uideri existimat super uirginem suam, eo quod fuerit superadulta: ostendit, quodammodo infirmatum, & ad senectutem de-

X

Quinq; anni quinq; sunt sensus.

Quadraginta drachmæ.

Matth. 4.

3. Reg. 9.

Sophir.

D

Ieiunium non præceptum.

Cant. 8.

1. Pet. 2. Modo geniti in fide, cōuersatio

Duplex sensus mysteriorum.

Roma. 10.

Populus Israël mediocriter perfectus.

Viuentes secundum euangelicam angelis sunt.

1. Corinth. 7.

C ductum propositum, & sic oportet fieri, quod uult faciat, non peccat si nup-
 1. Corinth. 7. bat. Et rursus: Si nupseris, non peccasti. Et si nupserit uirgo, non pecca-
 uit. Tribulationem autem carnis habebunt huiusmodi. Ego autem uobis
 parco: hoc autem dico fratres, tempus breue est, reliquum est, ut & qui ha-
 bent uxores, tanquam non habentes sint; & qui lugent, tanquam non lügen-
 tes; & qui gaudent, quasi non gaudentes; & qui emunt, tanquam non possi-
 dentes; & qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur. Præterit enim
 figura huius mundi. Volo autem uos sine sollicitudine esse. Propterea &
 quindecim didrachmæ erit precium eius, quæ sunt drachmæ triginta. Tres
 enim fructificationes de bona terra CHRISTVS proposuit: per cente-
 narium uirginitatis, & non possidendi, per sexagenarium continentia, per
 tricenarium casti coniugij uitam designans. Si autem infirmior huiusmodi
 est, forsitan enim in fornicatione, hic qui talis est, decidit, unde & femi-
 na dicitur. Nec sic respuendus est, sed habet precium decem didrachmas.
 Custodiam enim mandatorum dei, quam uiginti esse drachmas, & obolos
 ducentos ostendimus, offert deo, & in hoc conuersionem habet, per cus-
 todiam mandatorum iustificatus. Si autem dicas, quomodo; annorum do-
 mino dicamus perfectionem esse, post hunc autem in sexaginta, tertio au-
 tē in triginta. Disce, quia solus quidē fuit uere perfectus, ueruntamē sicut o-
 mniū doctor, & primitiæ massæ totius effectus, ex omnibus temperatā con-
 uersionem figurat, & proponit; siue enim uirginitatem uelis, ipse ex uir-
 gine uirgo est, & uirginitatem docuit; siue nuptias, & nubere præcepit, &
 nubentes benedixit; siue abstinentiam, etiam hanc docuit; similiter & fidei
 cursus, siue perfectorum simplicium est. Quia ergo in præsentī differen-
 tias innuit, & quodammodo uitam distinguebat hominum, & huius qui-
 dem esse precium quinquaginta didrachmas ait, huius triginta, huius uir-
 ginti, huius decem, huius quinque, huius tres, huius quindecim; colligen-
 tur hæc parum, quod de centum quinquaginta minus habentia, hæc au-
 tem in quinque diuisa faciunt prope tricenarium numerum. Vide quem
 admodum nec legislator ignorauit temperamentum, quod CHRISTVS
 in nostra uita & conuersione fecit, nec euangelista numerum tempera-
 mentum habentem ignorauit. Propter quod eum non plenorum triginta
 annorū uenisse ait ad baptismū, ait enim: Et ipse IESVS erat incipiens quasi
 annorum triginta. Et cur hoc? quia & qui nimis perfectam, & qui medio-
 criter perfectam, & qui minorem uitam studet, non perfecte uenit ad men-
 suram, minus enim habet omnimodo, quia dei solius est perfectio, sed mi-
 nus habet tantum, in quantum ueniam in hoc, quod minus est dat; unde ad
 centum quinquaginta, septem minus sunt; in centum enim quadraginta res
 prædictus numerus colligitur; per septenarium autem numerum, manife-
 ste uenia significatur.

Terræ bonæ
 tres fructus.

D
 Christus perfe-
 ctū exemplar
 omniū uirtutū

Lucæ 3.

Si autē

A Si autem pauper fuerit, & æstimationem reddere non uauerit, sta-
 bit coram sacerdote, & quantum ille æstimaauerit, & uiderit eum posse
 reddere, tantum dabit. Nunc dicit de eo, qui multum peccauit, & propter
 rea Aquila pro paupere, si excessit, addidit. Hic ergo si offerri deo uult, corā
 sacerdote stabit, ut quantum uiderit eum posse, æstimet eum reddere: regula
 ei uitæ imponens, quæ est secundum uirtutem, mensuram que philo-
 sophiæ indicens, quam eum probauerit posse portare. Verbi gratia, si locu-
 ples est, ut distribuatur pecunias: si sanus est, ut ieiunijs, & orationibus, alijs-
 que laboribus bonis uacet: si autem & locuples est, & sanus, quæcunque di-
 uitia, & salus ei suggerunt, agere iubetur: si autem neutrum, in oratione fle-
 re: ut breuiter dicamus, quodcumq; eum uiderit per corpus, aut per substan-
 tiam, aut per aliam ualitudinem, aut facultatem posse peragere.
 Animal autem quod immolari potest domino, si quis uouerit, sanctum
 erit, & mutari non potest, id est nec melius malo, nec peius bono. Quod si
 mutauerit, & ipsum quod mutatum est, & illud pro quo mutatum est, con-
 secratum erit domino. Quia ipsas quæ ex nobis metipsis offeruntur obla-
 tiones, quosdam habere gradus, & differēcias legislator exposuit: ecce enim
 eorum, qui quolibet modo sic nobis subiiciuntur, ut etiam pecora nostra no-
 minentur, propter hoc quod nimis subiecti sunt, aut quia non eis ad nostrū
 ministerium, quemadmodum pecoribus utimur, quādo sancta sit oblatio,
 per hæc, quæ dicta sunt, exponit. Præcepit autem, ut non nos poeniteat
 de his quæ offerimus deo. Ergo si quidem de his obtulerimus pecori-
 bus, quæ mos est deo offerri; mos autem est, ut ei immaculata & munda
 offerantur: munus nostrū illico sanctificatur, etiam non est fas, ut nos de eo
 poeniteat: ueluti si filium, uel discipulum, uel seruum, aut alium qui sub ma-
 nu nostra est, deo obtulerimus. Neq; mutare malum ad melius, aut bonū
 ad malum. Malum autem hic dicit, non quod prauum modis omnibus &
 immundum: si autem immundum est, non est de illis, quæ mos est offer-
 ri deo: esse autē de his, quæ immolari possunt domino, hanc oblationē legis-
 lator dixit: Sed malū hic dicit, quod est deterius, sic enim manifeste & Sym-
 machus tradidit: Non reddit melius pro deteriori, aut deterius pro meliori:
 ut non hunc filium, aut seruum offerentes domini seruitio & ministerio,
 recipere eum in nostrum ministerium, & utilitates uelimus, promittentes
 offerre meliorem forsitan, uel deteriorem. Neq; enim licet, propter quod
 & Anna de Samuel dicebat: Si respiciens respexeris ad humilitatem ancil-
 læ tuæ, & memineris mei, & dederis ancillæ tuæ semen uirile, & dabo
 eum in conspectu tuo datum usque ad diem mortis eius. Quod si mutau-
 rit, & ipsum quod mutatum, & illud pro quo mutatum est, consecratū erit
 domino. Ut et hunc quæ antea obtulimus, & eū quæ postea, cū prima obla-
 tione sanctificemus, & utroq; deo cōcedamus. Hoc enim nō nos permittit,
 in his quæ offerimus, poenitentia agere, sed percutit inimicū, qui nobis poe-
 nitere suggessit, dum uidelicet duplicamus nostrā oblationē, quam ille per-

Poenitētia quo
 modo peragen-
 da.

Non poeniteat
 eorum quæ
 deo offerimus.

1. Reg. 1.

C pœnitentiã interciperè uoluit. Animal immundũ quod immolari domi-
 no non potest, si quis uouerit, adducatur ante sacerdotẽ. Qui dijudicã utrũ
 bonum, an malũ sit, statuet precium: quod si dare uoluerit is qui offert, ad-
 det supra æstimationem quintã partem. Inquirendus est Iudaus, quomo-
 do hoc mādatum stare iuxta literã potest? Si enim offerri nõ licet, nec non-
 dum erit acceptabile, quomodo utrunq; legislator, tanquã sibi repugnans,
 atq; resistẽs scripsit? Sed aliquid euangelicæ proximũ largitati modis omni-
 bus innuit, & condescensionem, quã gratia nouit. Sic ergo ea quæ dicta sunt,
 intelligamus, nõ licebat deo offerri de pecoribus, quæ nõ simul & unguã fin-
 debant, & ruminabãt. Hæc enim lex habebat immunda, cuius aut erat æni-
 gma, id est unguã non findere, non distinguere legis literã, & spiritũ scien-
 tis: non autẽ ruminare eius, qui nõ continue meditationis legis habebat stu-
 dium, & qui lingua solum, non etiã corde eam ad meditationẽ reuocat. Si er-
 go aliquis filium talẽ, uel seruũ, uel discipulum deo offerat, qui ad meditãdas
 sacras scripturas, aut ad diuisionẽ cõtemplationis, non ex malicia, sed ex in-
 firmitate minor sit, necdum quidẽ est uotus deo, neq; enim quasi oblatus sit,
 eius legislator memoriã facit. Adducit autẽ eum ante sacerdotem, & sta-
 tuit precium eius sacerdos, dijudicans utrum bonum an malum sit, ut imperfe-
 cto condescendens, moderatũ ei iugum imponat, id est eam, quæ est mediã
 inter bonam, malamq; conuersationẽ. Est autẽ à malo declinatio, & profes-
 ctus ad meliora. Hoc enim forsitan proprium dicimus esse inter deterius &
 melius: quod pro eo quod dictum est, utrũ bonũ an malum, ædicit Symma-
 chus: Statuit precium sacerdos, si quomodo proficiẽs donũ esse eorũ, quæ
 deo offeruntur, possit. Quod si dare uoluerit is, q̄ offert, addet super æstima-
 tionẽ quintã partẽ. Et quid hoc est? Quinq; numero sensus sunt. Horũ no-
 bis quinta pars mens est, ab ipsa enim gubernãtur. Sine hac ergo non ualde
 habet esse, nec iuuant. Horũ ergo quinq; uirgines quæ ad nuptias nõ susce-
 ptæ sunt, figuram gerunt. Quinq; ergo non habuerunt sapientiã, unde abso-
 lute & fatuæ nominatæ sunt. Ergo si quis uult redimere eum, qui propter
 prædictas causas immundis cõparatur pecoribus, hac uere hunc opus ha-
 bet & facere intelligentẽ. Sic enim semetipsum gubernare, & nõ necesse ha-
 bere alterius pædagogia poterit. Homo si uouerit domum suã, & sanctifi-
 cauerit domino, considerabit eam sacerdos, utrum bona & mala sit, & iuxta
 precium, quod ab eo fuerit constitutũ, uenundetur. Si autẽ ille qui uouerit, uo-
 luerit redimere eam, dabit quintã partẽ æstimationis supra, & habebit do-
 mũ. Quod si agrũ possessionis suæ uouerit, & cõsecrauerit dño, iuxta men-
 suram sementis æstimabitur precium. Si triginta modijs hordei seruitur terra,
 quinquaginta siclis uenietur argenti. Si statim ab anno incipiẽtis iubilei uo-
 uerit agrum, quanto ualere potest, tanto æstimabitur: si autem post aliquan-
 tum temporis, supputabit sacerdos pecuniã iuxta annorũ, qui reliqui sunt,
 numerum usq; ad iubileũ, & detrahetur ex precio. Quod si uoluerit redi-
 mere agrum ille qui uouerit, addet quintã partẽ æstimatæ pecuniæ, & possi-
 debit

Vngulam non
findere.
Nõ ruminare.

sensus quinq;

A debet eum.) Non qualiscunq; hic paritur quæstio. Paulo post enim ad finẽ
 libri legislator sic dicit: Omne quod domino consecratur, siue homo erit,
 siue anima, siue ager, non uenietur, nec redimi poterit. Quomodo ibi qui-
 dem redimi oblata prohibuit, hic autem domum & agrum postquã san-
 ctificata sunt, præcipit redimi? Aut forsitan omnimodo aliã hic iniectionem,
 aliã hic offerentis nouit. Ibi quidẽ, ut nequaquã ultra attrechet quod obtulit:
 sed ut penitus illud cõsecraret deo, propter quod nõ ait, quẽadmodum hic,
 Si consecrarit domũ suam, aut agrũ possessionis suæ, sed, omne quod domi-
 no consecratur. Eorũ enim quæ offerebantur deo, nihil licebat in usum hu-
 manũ ultra reuertĩ, sed nec sacerdos illis uti poterat. Demonstrat autẽ hoc
 ea, quæ est Amalechitarũ historia. Præceptũ est em Saul, ut anathema es-
 sent omnia Amalech spolia: & quia cõcessit populo quædã de gregibus, &
 armentis accipere, maledictũ grande, iramq; sustinuit: & nullatenus ei ad
 satisfactionẽ sufficit, quũ irasceretur Samuel, & inquireret: Quæ est uox gre-
 gis huius in auribus meis, & uox boum quã ego audio, quum responderet
 alia ad prophetã uerba, ea quæ erãt: De Amalech adduxit ea quæ acquisiuit
 populus meliora gregis & boum, ut immolarẽtur dño deo tuo, reliqua autẽ
 disperdidi. Ergo aliud est sanctificare deo, licet enim ei qui sanctificauit, hoc
 modo uti, quẽ nunc nobis legislator ostendit: aliud est anathema quid face-
 bet contẽplationis, sed de anathemate quidẽ dicimus, quãdo ad illã partem
 sancti uenerimus. Nunc autẽ quid sit domũ sanctificare, quid agrum, doce-
 mus, mihi suggerẽte spiritu, hoc primo loco dicẽtes: quia aliud est sanctifica-
 ri deo, aliud sanctũ esse: aliud offerri ei aliqd, aliud nõ opus habere oblatio-
 nẽ, sed esse dei, & offerẽtis nõ egere. Quod em sanctificat, & offertur, eo qd̄
 offertur, sanctificari incipit, ergo prius non erat sanctũ. Quod autẽ incipit
 sanctificari, hoc opus habet, & profectũ, & per partes augmẽtũ. Quod autẽ
 olim sanctum est, & olim est dei, hoc nihil minus habet, sed est perfectũ, nec
 ullo additamento egens. Propterea bonum quidẽ est, & doctrinis aliorum
 ad sanctificationẽ uti, melius tamen intãtum proficere, ut qui semetipsum et
 eos qui eius sunt, ad sanctificationẽ producat: quod nõ omnis uiri est, sed so-
 lius sensati. Et hæc sunt, quæ in hoc loco significare legislator intentionẽ ha-
 bet. Sanctificat ergo domũ deo, qui familiã suã, & cognationẽ, & intelligibi-
 lem domum in sanctimonia cõuersari uult, ut ecclesia sit, & appelletur, quẽ-
 admodum multi fidelium domos suas, propter sanctificationẽ ecclesias ha-
 bebant, sicut Paulo scribente ad Romanos audiuimus: Salutate Priscã &
 Aquilã adiutores meos in Christo IES V, qui pro mea anima ceruices suas
 posuerunt. Quibus non ego solus gratias ago, sed & omnes ecclesiarũ gentiũ
 & domestica eorum ecclesia. Quicunq; ergo hanc habet intentionem, ipse
 autem per se nõ est idoneus ad opus perducere ea quæ intendit, huius do-
 mum sacerdos utrũ bona an mala sit, cõsiderabit, & sicut æstimabit, sic erit.
 Quare, utrum bona an mala? ut quia domus ex multis personis, & disse-

1. Reg. 15.

Sanctificari
deo.
Sanctum esse.

Sanctificare
deo domum.

Roma. 16.

C rentibus constat, in quibus multi condescensionibus egent, nō ualētes agere, aut sapere quæ perfecta sunt, nihil eis iniungat graue, sed uniuersiusque pensans uirtutem, a malo eos declinare, & ad uirtutes eos proficere iubeat.

• Sin autem ille qui uouerit, uoluerit redimere eam, dabit quintam partē æstimationis supra, & habebit domū.) Id est, si domus dominus, qui eam sanctificare uult, quū non fuisset sancta prius, nec potuisset ecclesia appellari, nam & sanctificata utiq; esset, quod nunc se ita nō habet, sed exordium capit sanctificationis: si ergo hic redimit domū suā, illud absolute mūdans, eius quod sanctificatione egere sacerdotes exhortationem necessariam habere faciebat. Redimit autem eam per doctrinam bonam, & uitæ formulam, liberans eos, & diluens quicquid eis obuiabat ad sanctimoniā. Quid faciet? dabit, siue secundum LXX. adijciet quintam partem æstimationis supra. Sacerdotis enim doctrinæ, cui domum ab initio suā obtulit, ut eam æstimaret, id est definitionē imponeret, ad quam deberet stare, siue conuersari, ipse adijciet hoc quod est intellectus. Hoc est ergo quinta, id est, ut quæ dicuntur, suscipiat, & superædificet sacerdotis sermonibus: frequentior enim commemoratio, senfatos & intelligētes homines facit. Et sic habebit domū, nō perdens sanctificari deo, nam in damno ei conuertitur, sed habebit eam, quia ei sanctificatio proprie domus adscribit, nō solū ut offerētī, sed & ut docentī: sicq; suæ domui bene præpositus, & recuperans eam sibi sacerdos quodāmodo inuenitur: quia Paulus eum qui scit præesse suæ domui, ad episcopatus electionem atq; dignitatem sublimauit. Propter quod Aquila, pro eo quod dictum est, Qui eam sanctificauit, redimet: si sanctificans ad finem fecerit, addit. Quod aut ex hoc discimus, quia si domus sibi principatū & gubernationem qui sanctificauit, uindicat, & hanc ipse acquirere uult: ad finem aut facere secundū legem, est alijs sicut cognatū præponi: hæc faciat, quæ in præfenti legislator iussit. His autem ita se habentibus, quod proprie argentū diuinorum eloquiorum doctoralis exhortatio sit, audi David dicentem: Eloquia domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, terræ purgatum. Et Hieremiā: Frustra cōflauit confessor, scoria eius non est cōsummata. De Iudæis dicit, quia nihil eis uerba exhortantium proderāt. Sed & Paulum audi dicentē: Si quis superædificat super fundamentū hoc aurum, argentum, lapides preciosos. Quod si agrū possessionis suæ uouerit, & consecrauerit domino, iuxta mensuram semētis, æstimabitur precium.) Agrum, scripturam esse diuinam nemo dubitabit. Cuius uitis proprie Christus, & agricola pater est: in quo absconditur thesaurus, id est salutaris prædicatio: quæ qui inuenerit operator agri, uendet omnia quæ habet, quemadmodū dominus in euangelijs ait, ut emat agrum illū. In hoc agro diuersa est uniuersiusq; possessio, id est modus, quem sibi ex ea ad sapiendum obtinere poterit. Si ergo consecrauerit hanc homo domino, quū non prius sancta fuerit, nunc incipiat consecrare gubernatorem conuersationis suæ: quum ipse non sit idoneus semetipsum gubernare, sacerdotem eligat. Consecrari enim hic ea quæ de-

Quintam dare

1. Timoth. 3.

Verbum dei, argentum.

Psal. 11.

Hiere. 6.

1. Corinth. 3.

Ager, scriptura.

Ioan. 17.

Matth. 13.

A deputata sunt sacerdoti, legislator appellauit. Iuxta mensuram semētis, æstimabitur precium.) Ut quantū seminatus est, uidelicet edoctus. Doctrinæ enim uerbū, in semine accipere scriptura diuina solet. Tantū ei sacerdos indicet, quantū fuerit eruditus de doctrina bona legitima, & spiritali, & nō quam homines seductores, pagani, uerbi gratia, uel Iudæi, uel hæretici docent. Propter quod postquam dixit, iuxta mensurā semētis, addidit: Si triginta modijs hordei seritur terra, quinquaginta siclis ueniētur argēti.) Siue ut LXX. quinquaginta didrachmis argenti: in quibus uetus & nouū testamentū intellige. Et per modium siue eorum hordæi, uetus testamentum ostendit, quia huius seminis pinguior cibus est: per quinquaginta autem didrachmas, tū quod spiritale est, quā perfectū simul innuit: perfecta em doctrina etiam spiritalis est. Sed quando hæc regula siue definitio integre ei indicenda, quando minuenda sit per cōdescensionē, per sequētia discē. Si aut statim ab anno incipientis iubilei uouerit agrum, quanto ualere poterit, tanto æstimabitur. Sin aut post aliquantū temporis, supputabit sacerdos pecuniam iuxta annorū, qui reliqui sunt, numerū usq; ad iubileū, & detrahatur ex precio.) Duorū hic annorū remissionis uel iubilei memoriā facit, baptisma aperte insinuans & poenitentia: uterq; enim annus remissionis est, quia perfectam remissionem, unus quidem per donū gratiæ, alter propter eos qui uacāt in oratione & ieiunijs, alijsq; operibus quæ perficiunt poenitentiam, possidet. Si ergo simul quis gratiæ uiam, quā elegit, gubernari per sacerdotem, & produci uult, hoc eum sacerdos exigat, quod quum doceretur, neq; enim necesse habet, utpote qui per donum renouatus est, sed in doctrina, quā accepit, plene eū permanere facit. Si aut de illo est dono, quod percipit, deciditq; ab eo in cōuersatione: hoc est em aliquantū tēporis iubilei, siue remissionis cōsecrare agrū: recte ei reputabit sacerdos argentū in annos reliquos, usq; ad annū remissionis, siue iubilei, ut reliquū ei tēpus definiat ad poenitentia, & detrahatur ex precio. Quod em minus fecit, & detrimentū pertulit, & deterius conuersatus est, hoc dono imminuit, & infirmior effectus est: & propterea abiectior, & non iam talis est qualis quū acceperit donum, fuit. Verūtamē & hic uolens redimere agrum suū poterit, id est semetipsum gubernare & docere, adijcens quintam argenti ad precium suū, addens doctrinæ sacerdotis propriū intellectum, ut intelligēs, eruditusq; sui gubernator, doctorq; efficiatur. Sic enim intelligibilis ager, quem consecrauit, offerens sacerdoti, ab eo possidebitur, & non ab alio, conuersatio, & uirtus quā studet, siue ex toto, siue ex parte, sed ipsi qui agit reputabitur. Diuisioni enim legislatoris intendē, quemadmodum sanctificare, siue consecrare domum, uel agrum uolentē, consecrationem prius facere uult, sicq; ei præcipit redimere, quæ sanctificata sunt. Et tunc, inquit, possidebit eū.) Hoc proculdubio mandans: quia oportet quidem nos per sacerdotū doctrinam, & regulam, & legem, nostram conuersationem gubernare, quando eam prius san-

semen, uerbū dei.

Doctrinam bonam & spiritalem sacerdotibus doceant.

Vetus testamentum, modius hordei.

Baptisma, & poenitentia, anni remissionis.

Aliquantū temporis uouere.

Quintam addere.

Ad sacerdotū doctrinā sanā conuersandum.

C

ctificamus. Sed oportet & proficere, & illorum doctrinae nostrum adijcere.

re intellectum, propter quod Paulus ad Timotheum scribebat: Intellige quae dico: dabit enim tibi dominus in omnibus intellectum. Et tunc possidebimus proprie quae egerimus sanctificationi proxima. Si autem hanc diuisionem non intuiti fuerimus, uide quid patiemur. Si autem noluerit redimere, sed alteri cui libet fuerit uenundatus, ultra eum qui uouerat, redimere non poterit: quia quum iubilaei uenerit dies, sanctificatus erit domino, & possessio consecrata, ad ius pertinet sacerdotum.) Ecce damnum eius qui semper ab alio opus habet gubernari, & non proficit, neque iuuatur ex aliorum doctrina, sed suus semper ipse dux est ad agendum utilia per praesentia, aperte legislator ostendit. Qui enim consecrauit agrum, & postea redimit, ille est qui suam conuersationem alij gubernari permisit. Postea qui iuuatus est, & conquisiuit intellectum, ut iam esset, sicut ait propheta, docibilis dei, & disponere apud semetipsum possit in futuro quae expediunt, hic agrum suum sibi recipiens conquisiuit. Qui autem nihil proficit ex alterius gubernatione, nec acquisiuit intellectum, sed semper opus habens ab alio doceri, & talis existere, quales fuerunt quidam Iudaeorum: quos deus per prophetica uocem exprobrans, talia dicebat: Qui electi sunt ex utero, edocti ab infantia usque ad senectutem, & rursus: Ephraim, sicut columba insensata non habes cor. & rursus: Ephraim in populis suis commiscebat, Ephraim factus est in occulto tuo couersus, & cani effloruerunt ei, ipse autem non cognouit: quia si malos doctores inuenierit, mala modis omnibus operatur, ut qui non habet discretionem, quaerere non potest mercedem uirtutis quam egerit, & propterea proprium agrum dicitur non redimere. Sed ueniens iubileo, id est tempore remissionis transeunte, in quo remissio locum habet, est autem praesens uita: uide quale quantumque sit, quod patietur: possessio sanctificata erit domino, conuersationem quam semel consequutus est, etiam si alter erat qui gubernabat, sancta erit domino. Sed quemadmodum & possessio consecrata, ad ius pertinet sacerdotum: possessio enim eius, & lucrum ei, qui continue gubernauit, imputabitur, et si parum neglexerat, uerterat, siue mutauerat se ad malum is qui ab eo gubernabatur: utpote qui nihil habebat boni studij ex intellectu proprio: qui gubernabat ergo eum, sicut in sua conuersatione, sic in illius glorietur, & propterea ait: Possessio consecrata, ad ius pertinet sacerdotum.) Et nihil nocet sacerdoti, alij agrum uendi, quia sine doctrinae, & exhortationis, quem oportuit, exhibens ei, quem gubernabat, inuenit illum non posse propria redimere, id est semetipsum regere & gubernare, tunc agrum uendit, alium praeponeat ei, qui obtulit, qui exhortari deberet, sed merces & lucrum eius est qui proposuit: nisi forte nec Petro, nec Paulo, nec apostolis dicamus imputari eos quos per proprios discipulos ad uitam gubernauerunt. Si ager emptus, & non de possessione maiorum sanctificatus fuerit domino, supputabit sacerdos iuxta numerum annorum, usque ad iubileum precium, & dabit ille qui uotum uouerat domino. In iubileo autem reuertetur ad priorem dominum, qui uendiderat eum, & habuerat in sorte possessionis suae. Omnis aestimatio

Esa. 54.
Hierc. 3.

Nihil proficiens ex doctrina, Iudaeis similis est.

Osec. 7.

Doctorem mercedem habebit, et si auditor negligens.

A

aestimatio siclo sanctuarij ponderabitur. Siclus uiginti obolos habet. Primo genita quae ad deum pertinet, nemo sanctificare poterit, & uouere, siue bos, siue ouis fuerit, domini sunt.) Maximam iustitiam legis litera & spiritus ostendit. Litera siquidem agrum possidentes alienum, ut sanctificent deo, & offerant sacerdotibus, ut eorum sit redditus ager, non uetuit, quia non specialiter suum obtulit: sicut enim emptus, eius tunc erat, sic etiam qui de uendentis fuerat possessione, recte alienus est. Praecipit enim computare sacerdotem agri precium usque ad iubileum, & sic pro eo dare precium, in iubileo autem reuertit, ac reddi priori domino, id est ei, qui propter paupertatem rem propriam uendit, & ad certum eam tempus alienauit. Ab hoc ergo, & ad spiritalem intelligentiam transit. Si ager emptus, & non de possessione maiorum sanctificatus fuerit domino, supputabit sacerdos iuxta annorum numerum usque ad iubileum.) Agrum qui possidet quem emit, & non est suae possessionis, is qui intelligibilem paupertatem patientem exhortari ualet, arguereque eum, atque mouere ad poenitentiam: intelligibile enim terram, quam ille possidebat, de qua David psallebat: Spiritus tuus sanctus deducet me in terram relictam: ipse possidet, non permittens eam ex toto corrumpi, sed lucrans fratris uirtutem, uel uitam, de qua ille per negligentiam cecidit. Si igitur eam sanctificauerit domino, id est obtulerit sacerdoti, audisti enim, quia in praesenti sanctificari deo dicit ea, quae sacerdotibus forte obuenerunt. Offerri autem, quomodo? Id est oportet eum, qui culpauit, emundari, & sanctam eius efficere conuersationem. Supputabit sacerdos iuxta annorum numerum usque ad iubileum precium, & dabit ille qui uotum uouerat domino.) Recte sacerdos, simul cum eo qui mouit fratrem ad poenitentiam, quia ille quidem distincte eius actionem, & conuersationem, utpote qui ipse eum correxit, hic autem ut sacerdos nouit ueram atque perfectam redemptionem, supputat, siue probant qualem ei oporteat poenitentiam indici. Supputant autem usque ad iubileum precium, id est ex his quae de poenitentia in diuina dicta sunt scriptura: Ipsa enim aestimatio est anni iubilei, siue remissionis, tam quia ipsa aestimauit, siue supputauit poenitentiam, quam quia aestimat quanta eius sit dignitas: hoc enim dicimus esse aestimationem, quia sic poenitentia definita, definitio eius sancta erit deo, propter quod & addidit. Et dabit ille qui uotum uouerat domino.) Siue secundum LXX. Et reddet precium in die illo sanctum domino. In tempore enim, in quo secundum hanc rationem, ea quae sunt de poenitentia definiuntur, siue inducuntur ei, quam necessaria est definitio eius, sancta domino inuenitur: bene autem David redde, uel sicut LXX. reddet, non reddet: nam et si communi consilio sacerdotis, & eius qui mouit peccatorem ad poenitentiam, de ea definitio constituitur, quae aestimatur, ueruntamen ille eum offerat, qui fratrem culpantem compungi fecit: huic enim & obediens, sed & ipse obligatur in emendationem eius qui poenitentiam agit: utpote qui semel eius correctionis fecit exordium. Qui autem non illico, quum definitur poenitentia, poenitens mundatur, sed quando eam perfectam egerit, propterea ait: In iubileo

Agrum locati tui possidere.

Psal. 14. 2.

Quae deo sanctae offerentur.

Supputatio annorum.

Psal. 49.

C autem reuertetur ad priorem dominū, qui uendiderat eum. Ergo definitio pœnitentiæ in illa die sancta mox fiet, in qua à sacerdote, & exhortatore eius, qui pœnitentiam acturus erat per diuinam scripturam, quomodo eam debeat agere, æstimatur. Tunc autē pœnitens possessionem suam, agrūq; & conuersationē recipiet, quando ad annū peruenit iubilei, siue remissionis, sine immutatione, & plene agens ea, quæ ad pœnitentiam pertinent, sed etiam in totum reddēs sacerdotem, & omnem hominem qui exhortari semetipsum, aut proximum, aut domum suam uult, & ex hoc sibi sanctificationē conquirere, coronam inclytam, & firmitatē admirabilē exquisiuit. Omnis æstimatio siclo sanctuarij ponderabit, siclus siue didrachma uiginti obolos habet. Ut omnis æstimatio, siue definitio, sanctis fiat ponderibus, id est his, quæ sunt de sacra scriptura. Exteriora enim pondera, ueluti philosophorū, in quibus ipsi uitas, conuersationesq; pensant, nō sunt sancta, quia scientiam imperfectam possident. Sed nec hæreticorum pondera sancta sunt, cauteriata est enim eorum conscientia, sed sancta sunt ea, quæ sunt in diuina scriptura, in quibus uiginti oboli sunt, siclus, siue didrachma, id est decem mandata secundum litteram, & secundum spiritum intellecta, sicut euangelica gratia insinuat, & qui in ea dicit: Non arbitremini, quia ueni soluere legem, aut prophetas, non ueni soluere, sed implere. Quicumq; aut legem irritam facit, aut euangelium rēruit, hic non habet didrachma, nec huius doctrinam ut sanctificantem recipimus. Hæreticos autem & Iudæos, quorum alij gratiam, alij legē negant, æqualiter suscipiamus. Primogenita quæ ad deum pertinent, nemo sanctificare potest, & uouere. Siue bos, siue ouis siue rit, domini sunt. Pecora eos qui nobis obedientes sunt filios, & seruos, in præcedētib; diximus. Horum primogenitum, id est, qui nobis sic parēns & obediens fuerit, ut & alijs obedientiæ & parendi ducatum præbeat, & propterea hic quidem primogenitum dicitur, alibi autem de eo legislator dicit: Omne masculinum adaperiens uuluum, sanctum domino uocabitur. Adaperit enim uuluum generandorum filiorum, qui obedire secundū deum, & cum pia subiectione incipit, qualis, uerbi gratia, erat Paulo Timotheus, & ppter ea de eo ad Corinthios scripsit: Qui est filius meus in domino, ipse uos commonefaciat uias meas, quæ sunt in Christo IESU. Hūc qui non eget sanctificari, est ergo olim sanctus. Didicisti enim, quomodo & superius dicebamus, quia aliud est sanctum esse aliquid deo, aliud autem initū sanctificationis sumere. Illud enim melius ac superius est, utpote quod olim perfectum est, & meliori ratione non eget. Quia ergo filius, qui tantū honorat patrem & matrem, ut alijs fiat talis honoris exemplum: honorans autem propter pietatem, id est propter obedientiam legis, & sciens, quia deo offert hunc honorem, qui honorari patres præcipit, primum mandatum quod est in promissione, secundum quod Paulus dixit, impleuit. Seruus autem, qui domino pure subditur, propter mandatum quod dixit: Serui obedite

Ad annum iubilei peruenitur uera pœnitentia.

Pōdera sancta.

1. Timoth. 4.

Matth. 5.

D

Pecora obedientia.

Exo. 34.

1. Corinth. 4.

Sanctum deo.

Coloß. 3.

A dite dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis, sicut domino, non ad oculum seruientes, sicut hominibus placentes, sed sicut serui dei obedientiam deo ostendunt. Hoc autem idem & discipulus. Si magistro ad honorem dei, qui per Paulum sanctum, Obedite præpositis uestris, & subiacete eis: ipsi enim peruigilāt pro animabus uestris, obedite, & subiecti estote, ad deum referre ea, quæ sunt huius obedientiæ & subiectionis, euidenter unusquisq; horum dicitur, siue per bonam simplicitatem placens est deo, siue per studiosam mandatorum operationem, & qui debeat bos propter hoc, aut ouis nominari, domini uterq; est. Audisti enim quemadmodū ad dominū pertinet uniuersiusq; obedientia, & subiectio, quando subiecti patribus, uel dominis, uel magistris, etiam conuersationem habent bonam, quæ eos inter munda animalia facit esse, & nō de inmundis, de quibus subdit sequētia: Quod si immundum est animal, redimet qui obtulerit iuxta æstimationem suam, & addet quintam partem precij. Si redimere noluerit, uendetur alteri. Quia immundus omnis peccator est, manifestum est: immundus enim est, inquit Solomon, ante conspectū domini, omnis iniquus. Iniquus enim est, quia tā meditari, quā discernere legem eum, qui ruminat, & ungulam findit, legislator iussit, quicumq; unū ex his minus habet. Quicumq; ergo obediens est, & uehementer subditus patri, aut domino, aut magistro, non tamen legem, sicut oportet, meditari aut distinguere nouit, primogenitus quidē in pecoribus est, sicut obedientiæ dux. Est autē immundus, quia non habet hoc, quod habere mundum legislator iussit. Si ergo eum pater, aut dominus, aut magister uult redimere, secundum æstimationem eius redimetur, & addet quintam partē precij: addet quintam, cum intellectu ei doctrinam offerens, in sapientia eum gubernans, & non insipienter regens. Insensati enim patris, & domini, & magistris est, obedientiam, quæ ad se perinet, docere filium, uel discipulum, uel seruum, & non disponere eius uitā, ut secundum legis scientiam operetur, permittereq; eum indoctū esse in lege, & imperitum. Addat igitur & subiectioni, & doctrinæ intellectum, ipse enim solus in præsentī minus est, propter quod dixit: Addet quintā partē precij. Quia precij habet obedientiam, unde non ait, æstimabit eū sacerdos, sicut subiectionēq; sortitus est, iussit super eū addi quintā partē, ut quia obedientiā, quā ualde lex præcipit, possidet, secundū LXX. Filius sapiēs subditus est patri, quintā adijcit, & quæadmodū diximus, obedientiæ addit sensum, ex quo obediturus est, & recte redēptus, inueniet mundus. Tūc, secundū LXX. erit eius, qui possidet seruū, aut filiū, aut discipulū: habebit enim in eo gloriā, sicut Paulus dixit: Quia gloria nostra uos estis in Christo IESU. & rursus: Gaudeo igitur in uobis, & rursus: Nūc enim uiuimus, si uos statis in dño. Si autem non redemerit, qui filiū, aut seruū, aut discipulū possidet: ipsius enim eū redimere est, & per prudentē admonitiōē sensatū efficere, secundū modū, qui dicitus est, alienatur ab huius possessione, uēdet enim, ait, alteri, uel sicut LXX.

Hebr. 13.

Peccatores immundi sunt.

Primogenitus in pecoribus.

Addere quintā tanquam corollarium.

Redimere!

2. Corinth. 1. 1. Theß. 5.

C si non liberauerit, ueniet secundum precium eius, ita ut illius quidem sit precium apud deum, obedire domino, & patri, & magistro. Qui autem eum quum debet, & potuisset exhortari, non est exhortatus, damnum patris eius possessionis. & non potest dicere: Ecce ego & pueri, quos mihi dedit deus. Omne quod domino consecratur, siue homo erit, siue animal, siue ager, non uenietur, nec redimi poterit. Quicquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit domino: & omnis consecratio quae offertur ab homine, non redimetur, sed morte morietur. Quae differentia sit anathematizare, & sanctificare secundum litteram, per ea quae superius discussa sunt, ostendimus: ubi hoc quod anathematizatum est, nullomodo in usum humanum, nullius, nec sacerdotis fas esse reuerti diximus, secundum Amalechitarum historiam, quam in testimonium rei protulimus: intantum enim non licebat tangere quod anathematizabatur, ut quando Hiericho anathematizauerunt, quia quidam ex populo, id est Achan filius Charmi, de anathemate furatus est, multi de eis in bello ceciderint, iratusque deus, haec dixit: Non ero ultra uobiscum, donec conteratis eum, qui huius sceleris reus est. Ex utraque ergo historia, quomodo omnis usus, & possessio prohibetur anathematis, demonstratum est. Non solum autem hoc, sed quia quaecumque iure bellico ualde inimicis, cum quibus non oportebat amicitiam iungere, spolia sumebant post uictoriam, & deprecationem, haec faciebant anathema, & non a semet ipsis, sed deo praecipiente. Quaecumque enim prophetae praecipunt, manifestum est, quia dei praecipita sunt. Ergo & nos quodcumque, intelligibilibus inimicis, id est daemonibus pugnantibus, cum quibus non licet amicitias iungere, contra quos perpetuas inimicitias, & incommutabiles habemus, propter quos dominus dicebat: Non ueni pacem mittere in terram, sed gladium: propter quos diuidit hominem aduersus patrem, & filiam aduersus matrem, & scindet compassionem generis, ut deorsum relinquentes carnis compassionem, facilius incorporeos perimamus inimicos: siue hominem, siue pecus, siue agrum pro spolio, ex bello quod contra eos habemus, atque uictoriam conquisiuerimus, consecrare quidem deo haec debemus. Sic autem consecrare, ut nihil in eis habeamus nostrae uoluntatis, sed siue suae potestatis quispiam est, hoc enim est uere homo, dicimus autem eum, qui nullatenus nobis subiectus est, sed aequalis nobis est secundum conuersationem, siue eum qui nobis subiectus est, & propterea pecus nominat, intelligibiles hostes uincentes acquisiuerimus, siue de agro possessionis, id est ex qua sortiti sumus conuersationem, in spolijs, & trophaeis sumpsimus, contra inimicos intelligibiles pugnantibus, nec uenundare haec possumus, nec redimere opus habemus, quia omne consecratum, sanctum sanctorum est domino. Quomodo audi. Non potest aliquis expoliare inimicum, antequam perfecte subiciat, sicut dominus Iudaeis dixit: Quomodo potest aliquis ingredi in domum fortis, & uasa eius diripere, si non prius alligauerit forte, et tunc uasa eius diripiatur? Tunc autem plene intelligibilem hostem subdimus, id est diabolum, ligareque eum, & depredari, & consecrare deo spolia eius possumus, quando eius omnes uices rimus machinas, omne contriuerimus caput, omnemque speciem peccati decli-

Anathematisimus.

Iosue 6.

Anathemate prohibetur cum quibusdam iungere amicitiam.

Matth. 10.

Trophaea deo figere.

Ager possessionis.

Matth. 12.

Ati declinauerimus, cuncta mundi desideria uicerimus, cunctasque uirtutes assequuti fuerimus: tunc enim eum & ligatum habemus, & praedari possumus. Sic autem diripientes, & eum praedicta uictoria deuincens, quodcumque diripuerimus, deo recte offerimus. Sanctum autem sanctorum perfectum consummatumque habemus, nec nostra exhortatione, nec aliorum egens, quod nec additamentum aliquod, nec profectum opus habet. Quomodo? Quod omne peccatum euasit, omnem uirtute operatum est, & alienatum est mundo, mundoque crucifixum. Nihil ergo consequenter addidit: Et omnis consecratio quae offertur ab homine, non redimetur, sed morietur. Quae morte? Quae Paulus dicebat: Vivo autem, iam non ego, uiuit autem in me Christus. Et rursus: Sic & uos aestimate uos mortuos quidem peccato, uiuentes autem deo, in Christo IESU. Talis ergo, sicut qui usque ad culmen uirtutis proficit, & menfuras corrigat perfectionis: mortuus enim seculo est, & a praesentibus alienus, & olim a mundi migravit sapientia: recte sanctus sanctorum domino est, quia sanctum sanctorum imitatus est secundum possibilitatem suam. Omnes decimae terrae, siue de frugibus, siue de pomis arborum, domini sunt, & illi sanctificantur. Si quis autem uoluerit redimere decimas suas, addet quintam partem earum. Omnium decimarum, boues & oues, caprae quae sub pastoris uirga transeunt, quicquid decimam uenerit, sanctificabitur domino. Non eligetur nec bonum, nec malum, nec altero commutabitur. Si quis mutauerit, & quod mutatum est, & pro quo mutatum est, sanctificabitur domino, & non redimet. Quae forsitan, cuius rei gratia fructuum terrae redimi decimam praecipit, bouem autem & ouem non praecipit: quod Iudaeus dicere non potest, quia soli seruit litterae, in qua maxime multa quaestione recipientia legislator interponit, ut angustati ad spiritum currant, & sciant, quia littera tunc est bona, quando illa uisa fuerit uelut instrumentum, & ministra spiritus. Differentiam ergo discipulorum legis hic proponit: & quae admodum in primogenitis mundis & immundis, quidam cum obedientia & bona legis meditatione, & scientia conquisiuerunt, quidam autem sunt qui sola obedientiam habent: sic & hic quidam operantes mandata, sapientiam terrenam habent, & propterea redemptione necessaria egent, quidam nec redimi opus habent, sed nec mutari debent, sicut perfecti semper & consummati. Fruges ergo, in praesenti lex messione, quae est de semine, dicitur, sicut militer & poma arborum secundum tempus suum. Horum autem germinis decima pars deo secundum legem debetur, utrumque autem hoc ad legis fructificationem accipi oportet. Dominus quidem bonam terram, fructum afferentem triginta, & sexaginta, & centum, eos qui suscipiunt uerbum, & faciunt illud, in parabola seminum euangelicorum exponens, dixit: Dauid autem nunc clamabat: Iustus ut palma florebit. Et rursus: Ego autem sicut oliua fructifera in domo domini. Nunc autem breuiter describens iustum: Et erit, ait, sicut lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo. Huius ergo omnis decima, sancta est. Sancta enim horum actio, & studium est, quia qui legis mandata operans, spem in praesenti retributionis ponit, terrena sapit, quales erant qui dam Iudaeorum, ad quos, uipote terrae inhaerentibus, dominus dicebat:

Sanctum sanctorum effici.

Gala. 2.

Roma. 6.

Decimas fructuum terrae redimere.

Littera scripturae.

uarij lectores legis.

Fruges. Poma.

Matth. 13.

Psal. 91.

Psal. 51.

Psal. 1.

Cap. x xvii. ISYCHII PRESBYTERI HIEROSOL.

C Vos de deorsum estis, ego sursum sum. Sed & Paulus de eis dixit, qui terre
Philip. 3. na sapiunt; Nostra autē cōuersatio in caelis est. Hoc autē nunc innuit, neq̄ em̄
Decimas nomi simpliciter dixit, omnes decimae terrae: sed, omnes decimae terrae praedixit:
natum omnium & tūc subdidit, siue de frugibus, ut praedicaret aperte eū, qui intentionē ex-
rerum addit. pectatione terrenorū bonorū legis mandata operatur, et si sancta eius deci-
 ma, id est mandati operatio est, ueruntanē nō grande iuuamen eorū est ex
Colos. 3. tali operatiōe circa retributionē, quā nō oportet à deo expectari ab eis qui
 terrenis inhiāt. Vnde si uult quis sibi metip̄si decimā hanc acquirere, addat
 quintā, id est, intelligentiā, ut quae sursum sunt, sapiat, ad ea quae sursum sunt,
 intendat, quemadmodū Paulus scribebat. Qui enim sic legis mandata ope-
 ratur, nō perdet lucrū eius, quia decima eius efficitur. Ergo eius, qui terrena
Decima sancta sapit, decima sancta quidē est, sed nō ei, quia nō intelligibiliter mandatū ope-
 ratur, nec scit quod lucrū in ea expectet, aut quā retributionē in ea speret.
 „ Boues autē & oues, & quae cūq̄ sub numero sunt, sub uirga transeūt. Dicit
 enim eos qui sub uirga numerantur crucis, quibus ut numerentur, fides dei
 amicitia donat. Quisquis enim fidelis est deo, hic & eius amicus inuenitur,
Gene. 17. quod demonstrat Abrahā, de quo dictū est: Credidit Abrahā deo, & repu-
 ratū est ei ad iustitiā, & amicus dei appellatus est. Qui em̄ amici dei, numero
 digni habentur, licet sint immēsa multitudinis, & nō solū si numerū, sed etiā si
Psal. 138. mensurā excefferint, audi David dicentē: Mihi autē nimis honorificati sunt
 amici tui deus, nimis cōfortatus est principatus eorū. Dinumerabo eos, &
 super harenā multiplicabunt. Hi terrenā nō habēt sapientiā, nec in his quae
 agūt, corruptibilem retributionē quaerūt, Propter quod nō speciale quip̄
 „ piā illorū, sed quodcūq̄ egerint mandatū, sanctū deo est. Sed nec eligitur
 inter bonum & malū. Id est inter deterius & melius. Nō est enim eorum fa-
 cilis discretio, quia et si alterutrum superāt, quēadmodum stella stellā in glo-
 ria differentes, sed omnes in caelo sunt, ut reuera sequentes coelestia, & à so-
 lo eo, qui idoneus est discernere sanctos, cognoscuntur; secundū hanc ratio-
 „ nem oportet intelligi: Nō eligitur bonū, nec malum, nec altero cōmutabis-
 tur. Quū enim nullus de eis sit, qui respui possit, quem quo cōmutabis, aut
 „ quid magis eliges, nostrae non est diiudicare uirtutis. His ergo superædifi-
 „ catus, addidit quae sequuntur: Si quis mutauerit, & quod mutātū est, & pro
 „ quo mutātū est, sanctificabitur domino, & nō redimet. Quia ergo omnīū
 cursus diuinus & sublimis, & supernae conuersationi proximus est, frustra
 conaris hunc respuere, aliū autē pro eo introducere, & consecrare deo quasi
 meliorē: non est tuū hoc discernere, neq̄ hunc illo inter sanctos appellare
 deteriorē; quod etiam ex historia factū cognosce. Paulus aliquando & Bar-
 nabas inter semetip̄os contenderunt. Barnabas enim dicebat debere assu-
 mi Marcum; Paulus autem dicebat, eum qui semel recessit à Pamphylia, &
 qui non concurrat eis in opere, non debere assumi. Facta est autē inter eos
 talis contentio, ita ut discederent ab inuicē, & Barnabas assumpto Marco
 nauigaret Cyp̄rū, Paulus autē eligēs Silā, traditus est gratiae dei. Vides quo-
 modo

Pronunciare
de probitate
hominum diffi-
cile est nobis.

Pauli & Bar-
nabae de Mar-
co conflictatio.

A modo mutauit melius, sicut aestimauit, deteriore. Ipsum autē quod mutātū est
 & pro quo mutātū est, factū est sanctū. Sylā em̄, sicut aptiorē Marco, ad mi-
 nisteriū praedicationis elegit, nō tamen expullus est Marcus. Barnabas autē
 eum assumens, abiit Cyp̄rū, & cū eo praedicabat, & intantū erat magnus, ut
 euangelista unus de quatuor fieret. Ergo Paulus retractans, & cognoscens,
 quia nullus sanctorū respiciendus est, nec potest aliquis eorū, qui perfecte
 profecerunt, hunc dicere deteriorē, nec illū meliorem, ipse rursus Marcum
 assumpsit, & ad Timotheū scribebat: Assumens Marcum deduc tecum, est
 enim mihi utilis in ministerio. Non ergo intēdatis, quis inter hos bonus aut
 „ malus, sed nec commutes alterum altero. Et non redimetur. Cui enim nihil
 minus est, qua redemptione eget? Si autem & affinitatem oportet intelli-
 gere redemptionem, quemadmodum Aquila addidit, recte affinis non efficitur:
 talis enim nemo sibi uindicabit gubernationem. Sed et si alterius tamen
 fructus, uel discipulus fuerit, ex quo ad hanc peruenerit perfectionem, ipse
 suus erit gubernator, ipse doctor. Praeter alia enim, quae in praesenti dicta
 sunt, ostendere legislator uult, quia hi qui à nobis docentur, quando fiunt
 perfecti, nihil iam nostri magisterij egēt: & propterea immundorū primo-
 genita redimi ait, mundorū autē, nequaquam. Sed nec ea, quae deo consecra-
 ta sunt, nec haec, de quibus nunc sermo est, perfecta demonstrata sunt, ut po-
B te quae intentionē diuinā, coelestemq̄ gerat. Quē enim sine libri huius pra-
 ceperit esse spiritus, hunc in sequentibus intuerē. Haec sunt praeccepta quae
 „ mandauit dominus Moȳsi, ad filios Israël, in mōte Sinai. Et cuius rei gratia
 nō ipsi filijs Israël, sed Moȳsi ad filios Israël? Quia populus erat infirmior,
 tantā legis sanctionē capere non ualēs, in qua, sicut in speculis claras formas
 suorū mysteriorū deus ostēdit. Tu ergo, si non uis de uulgo esse, sed qualis
 Moȳses fuit, praebē temetip̄sum obedientē, mundosq̄ habentē omnes ani-
 mae sensus, & dic deo: Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de le-
 ge tua. Relinque materiā carnis, & spiritus diuitias sequere. Dic cū David:
 Quam dulcia faucibus eloquia tua domine, super mel & fauū ori meo. Ut et
 tibi, quemadmodū & Moȳsi mandet, suāq̄ tibi credat sapientiā. Melior est
 enim negotiatio eius argento, & auro puro, fructus eius preciosior est cun-
 ctis opibus; & omnia quae desiderantur, huic non ualent comparare. Lon-
 gitudo dierū in dextera eius, in sinistra autē diuitiae, & gloria. Via eius uiae
 pulchrae, omnes semitae eius pacificae. Lignū uitae est his qui apprehēderint
 eam, & qui tenuerint eam beatus. Fili mi, audi doctrinā patris, id est dei; &
 non discedas à lege matris tuae, id est sapientiae. Coronam enim gratiarum
 dabit capiti tuo, id est Christū; & torques aurea sit circa collū tuū, id
 est spiritus sanctus, cui est gloria in secula seculorū. Amen.

Silā.
Barnabas.
Marcus.

2. Timoth. 5.

Mundorū pri-
mogenita non
redimi.

Moȳse internū
cio ad filios Is-
raēl quare deo
us istus sit.

Psal. 118.

Prouerb. 3.

Prouerb. 8.

ISYCHII PRESBYTERI HIEROSOL. IN LEVITICVM
LIBRI SEPTIMI, ET VLTIMI FINIS.

Basilae, apud And. Cratandrum, Mense Martio, Anno M. D. XXVII.

